

IZVJEŠĆE O RADU ZA 2015

SADRŽAJ

PREGLED KRATICA.....	5
1. UVOD.....	6
2. STATISTIČKI PODACI	9
2.1. PODACI O POVREDAMA PRAVA	9
2.2. PODACI O OBRAĆANJIMA GRAĐANA U 2015.....	10
2.2.1. PODACI PO PODRUČJIMA	11
2.2.2. PODACI PO PODNOSITELJU	11
2.2.3. PODACI PO ŽUPANIJAMA	12
2.2.4. PODACI O RADU NA OSTALIM PODNESCIMA.....	13
2.3. IZMJENE, DOPUNE, DONOŠENJE I PRAĆENJE PROVEDBE PROPISA.....	13
2.4. POSTUPANJA PRAVOBRANITELJICE PO OVLASTIMA IZ DRUGIH PROPISA.....	14
2.5. INICIJATIVE	15
2.5.1. OBILASCI	15
2.5.2. PROMOTIVNE AKTIVNOSTI	16
3. PROVEDBA KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM U RH.....	16
4. AKTIVNOSTI POSI	20
4.1. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA	20
4.2. PRISTUP PRAVOSUĐU	31
4.3. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST	38
4.3.1. ČLANAK 26. ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA	39
4.4. JEDNAKOST PRED ZAKONOM.....	46
4.5. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI	51
4.6. ŽENE S INVALIDITETOM.....	54
4.7. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA	59
4.7.1. SKLONIŠTA I SAVJETOVALIŠTA ZA ŽRTVE OBITELJSKOG NASILJA	63
4.7.2. ZLOČIN IZ MRŽNJE PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM.....	69
4.8. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA.....	71
4.8.1. DOSTUPNOST ZDRAVSTVENIH USLUGA U ZAJEDNICI	71
4.8.2. BOLNIČKA MEDICINSKA REHABILITACIJA I FIZIKALNA TERAPIJA U KUĆI.....	73
4.8.3. STOMATOLOŠKA ZAŠTITA.....	76
4.8.4. ORTOPEDSKA I DRUGA POMAGALA	77
4.8.5. EDUCIRANOST MEDICINSKIH DJELATNIKA	81
4.9. RANE INTERVENCIJE I DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	83
4.9.1. AUTIZAM.....	101
4.10. ODGOJ I OBRAZOVANJE.....	108
4.10.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ	109
4.10.2. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE	116
4.10.2.1. Razumna prilagodba.....	119
4.10.3. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE.....	124
4.10.4. VISOKOŠKOLSKO OBRAZOVANJE	129
4.11. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA	135
4.12. ZAPOŠLJAVANJE I RAD	138
4.12.1. ISPUNJAVANJE OBEVEZE KVOTNOG ZAPOŠLJAVANJA	151
4.12.2. PRIMJENA NAČELA RAZUMNE PRILAGODBE U PRAKSI	159
4.13. PRISTUPAČNOST, MOBILNOST I STANOVANJE	163
4.13.1. PRISTUP DOBRIMA I USLUGAMA.....	164
4.13.2. PRISTUPAČAN TURIZAM	175
4.13.3. MOBILNOST	184
4.13.3.1. Cestovni promet.....	184
4.13.3.2. Zračni promet.....	197

4.13.2.3. Pomorski i željeznički promet	199
4.13.4. STANOVANJE.....	200
4.14. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI	202
4.14.1. DEINSTITUCIONALIZACIJA I TRANSFORMACIJA USTANOVA SOCIJALNE SKRBI	202
4.14.2. UDOMITELJSTVO.....	208
4.14.3. USLUGE I STANOVANJE ZA OSOBE S MOTORIČKIM OŠTEĆENJIMA	213
4.14.4. USLUGA OSOBNOG ASISTENTA	216
4.15. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA	219
4.15.1. SOCIJALNA SKRB	219
4.15.2. IMOVINSKO PRAVNI POSLOVI	225
4.15.3. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA.....	228
4.15.4. MIROVINSKO OSIGURANJE.....	233
4.16. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU.....	243
4.17. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA.....	246
4.18. SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU.....	251
4.19. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA TE UNAPRJEĐENJE SUSTAVA	256
4.20. MEĐUNARODNA SURADNJA	265
4.21. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI	271
4.21.1. PREDAVANJA U OBRAZOVNIM I ZDRAVSTVENIM USTANOVAMA	272
4.21.2. SUDJELOVANJE NA STRUČNIM SKUPOVIMA I DOGAĐANJIMA	274
4.21.3. SUDJELOVANJE U MEDIJIMA	278
5. OPĆE I FINACIJSKO POSLOVANJE.....	282
5.1. FINACIJSKO POSLOVANJE	283
6. ZAKLJUČCI I PREPORUKE.....	284
7. LITERATURA.....	289
8. PRILOZI	293
PRILOG 1	293
PRILOG 2	295
PRILOG 3	298
PRILOG 4	299
PRILOG 5	301
PRILOG 6	305
PRILOG 7	306
PRILOG 8.....	308
PRILOG 9.....	314
PRILOG 10.....	320

PREGLED KRATICA

Kratika	Naziv
OSI	Osoba/e s invaliditetom
POSI	Pravobranitelj/ica za osobe s invaliditetom
RH	Republika Hrvatska
NN	Narodne novine
CZSS	Centar za socijalnu skrb
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
MSPM	Ministarstvo socijalne politike i mladih
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MVPEI	Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskog sustava
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
PU	Policijska uprava
MZOS	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
MZ	Ministarstvo zdravlja
MP	Ministarstvo pravosuđa
MPPI	Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
DV	Dječji vrtić
OŠ	Osnovna škola
SŠ	Srednja škola
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
DPS	Državni pedagoški standard
ZMN	Zajamčena minimalna naknada
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
KZ	Kazneni zakon
UNDP	Program Ujedinjenih naroda za razvoj
UDU	Ured državne uprave
HPO	Hrvatski paraolimpijski odbor
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
UN	Ujedinjeni narodi
VE	Vijeće Europe
EU	Europska unija

1. UVOD

Sukladno djelokrugu rada propisanom Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07), u ovom Izvješću prikazan je rad Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na zaštiti, praćenju i promicanju prava i interesa osoba s invaliditetom u RH.

Svjesni važnosti rodne ravnopravnosti, zbog potrebe za sažetošću, imenice muškog roda u ovom Izvješću odnose se podjednako i na muški i na ženski spol.

12. lipnja 2015. godine zastupnici u Hrvatskom saboru raspravljali su o Izvješću o radu koje je podnijela pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Prethodno su o Izvješću raspravljali Vlada Republike Hrvatske i saborski odbor za zdravstvo i socijalnu politiku. Rasprava je zaključena 12. lipnja 2015. godine. Izvješće je prihvaćeno na 17. sjednici 19. lipnja 2015. (jednoglasno, 103 glasa "za").

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u 2015. godini u svojstvu nezavisnog mehanizma za praćenje UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom sudjelovala u **konstruktivnom dijalogu između UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom i Vlade RH** vezano uz provedbu Konvencije u Hrvatskoj. Zaključna zapažanja UN-ovog Odbora prikazana su u ovom izvješću pojedinačno po područjima vezanim uz određene članke Konvencije. Takav pogled izvana na sustav zaštite prava osoba s invaliditetom kroz prizmu ljudskih prava pokazao je da je ono što zakonodavci u Hrvatskoj općenito smatraju dobrim sustavom skrbi o osobama s invaliditetom još uvijek daleko od standarda koji bi osobama s invaliditetom uistinu omogućavao ostvarenje njihovih ljudskih prava i dostojanstvo. I dok je nakon niza godina zagovaranja, a čini se ponajviše zbog vanjskih pritisaka, konačno **zatvoreno nekoliko ustanova u sustavu socijalne skrbi**, a osobama s invaliditetom time omogućen dostojanstven život u zajednici, prema podacima Ministarstva socijalne politike i mladih u ustanovama socijalne skrbi još uvijek je **u ustanove izdvojeno 3.182 djece s teškoćama u razvoju i odraslih osoba s tjelesnim, intelektualnim ili osjetilnim oštećenjem i 3.830 osoba s mentalnim oštećenjem** (psihički bolesne odrasle osobe). U udomiteljskim obiteljima smješteno je 4.068 odraslih i starijih osoba, a još 657 osoba na smještaju je u obiteljskom domu. Po takvom **izdvajanju osoba s invaliditetom iz društva** Hrvatska je slična drugim zemljama Istočne i Srednje Europe, dok su zapadne zemlje takav koncept skrbi o osobama s invaliditetom napustile. Istraživanje koje je u suradnji sa Studijskim centrom socijalnog rada pri Pravnom fakultetu u Zagrebu provela pravobraniteljica za osobe s invaliditetom pokazalo je **neprimjerenost udomiteljstva za odrasle osobe** i razotkrilo brojna kršenja ljudskih prava osoba s invaliditetom u takvom obliku skrbi što je sukladno i preporukama Odbora da se takav oblik skrbi o odraslim osobama s invaliditetom napusti. U procesu pristupanja Europskoj uniji Hrvatska je započela s promjenom tog modela i obvezala se na njegovo postepeno napuštanje.

Ove brojke ujedno pokazuju da je **za 11.737 osoba prekršeno njihovo pravo na neovisni život u zajednici uz odgovarajuću podršku**. Tim brojem nisu obuhvaćene osobe s invaliditetom koje žive bez podrške u svojim obiteljima.

Tijekom obilazaka gradova i županija pravobraniteljica je zamijetila i neznatne, ali ohrabrujuće pomake u pružanju skrbi za osobe s psihičkim teškoćama. Do tih pomaka nije došlo zahvaljujući sustavnim mjerama već zahvaljujući pojedinačnim inicijativama kojima se osobama pruža stvarna podrška u rješavanju njihovih životnih situacija umjesto smještavanja u bolnice i izdvajanja u ustanove. **Osobe s psihosocijalnim invaliditetom** i dalje ostaju **najbrojnija grupacija osoba s invaliditetom kojoj je smještavanjem u ustanove povrijeđeno pravo na život u zajednici**, a država nije prepoznala da **prisilne metode liječenja vrlo često predstavljaju degradirajuće i nečovječno postupanje** kojim se krši Konvencija o pravima osoba s invaliditetom.

I dok je, iako usporeno, **započet proces transformacija ustanova za smještaj u pružatelje usluga** za osobe s intelektualnim i psihičkim teškoćama, u Hrvatskoj i dalje **ne postoje usluge** koje bi omogućile **osobama s tjelesnim invaliditetom** kojima je potrebna veća razina podrške da tu podršku ostvare u svojim domovima ili u nekim drugim stambenim prostorima prema svom izboru. Čak i kad bi imali novca, pristupačnih stambenih objekata i prijevoza gotovo da i nema dok je cjelokupna infrastruktura

većine naših gradova, a posebice sela i dalje je takva da isključuje građane koji su različiti po svojim fizičkim, senzoričkim, intelektualnim i/ili psihičkim karakteristikama.

Prilikom obilaska gradova i županija pravobraniteljica je i u ovom izvještajnom razdoblju ustanovila **izostanak napretka u osiguranju potrebnih rehabilitacijskih programa za djecu s teškoćama u razvoju** posebice u dijelovima Hrvatske izvan većih gradskih središta. Pravobraniteljica je tijekom 2015. detaljno analizirala prilike u 4 područja RH vezano uz dostupnost usluga rane intervencije za djecu s teškoćama u razvoju i to u Dubrovniku, Vukovaru, Imotskom i Sisku. To su područja u koja smo pozivani glasnim vapajima roditelja nemoćnih za daljnju borbu za zdravlje djeteta. Ti su roditelji umorni od putovanja u veće gradove kod specijalista, od materijalne oskudice zbog privatnog plaćanja npr. logopeda, te povrijeđeni zbog nepravde koja im je nametnuta činjenicom da ne žive u nekom većem gradu gdje ima stručnjaka, usluga i ustanova koje im trebaju. Pravobraniteljica je posebno zabrinjavajuću situaciju zatekla na području Imotskog gdje od 71-og djeteta s težim i teškim invaliditetom, samo njih 6-ero koristi pravo na ranu rehabilitacijsku podršku. Velika većina djece ne samo da nije uključena u rehabilitacijske postupke, nego nije uključena ni u kakav oblik interakcije s vršnjacima i rani odgojno-obrazovni rad, niti obrazovanje. Oni kojima treba više, ne dobivaju gotovo ništa. Pravobraniteljica je dodatno anketirala županije kako bi stekla uvid u to što se čini na osiguravanju temeljnih prava djece s teškoćama u razvoju. Samo 6 anketiranih županija predviđa neku konkretnu aktivnost usmjerenu na razvoj usluga rane intervencije. To znači da **razvoj usluga usmjerenih djeci s teškoćama u 2/3 anketiranih županija nije prepoznat kao prioritet**. Te se županije u pravilu u pružanju podrške djeci i roditeljima oslanjaju na nevladin sektor. Inicijativa nekih udruga da se konstituiraju kao centri za usluge u zajednici nije realizirana uz obrazloženje nadležnog ministarstva da za njihovo osnivanje nisu osigurana sredstva. Neke jedinice lokalne i regionalne samouprave ušle su u postupak osnivanja takvih centara vlastitim sredstvima.

Pritužbe pravobraniteljici za osobe s invaliditetom i dalje govore o **grubim kršenjima prava djece s teškoćama u razvoju na obrazovanje**. Posebne obrazovne ustanove niti u strateškim dokumentima nisu predviđene kao oblik obrazovanja kojeg treba napustiti i kojim se narušavaju prava djece s teškoćama u razvoju. Stoga je Odbor posebno izrazio zabrinutost nad činjenicom što se ovakvo **segregirajuće obrazovanje ne smatra oblikom diskriminacije**. Kako će pokazati primjeri i u ovom izvješću, isključivanje počinje već u dječjim vrtićima, a nastavlja se u osnovnim i srednjim školama. Ne samo da **škole odbijaju provesti zakonom obavezne prilagodbe djetetovim potrebama**, nego unaprijed najavljuju njihov neuspjeh samo zbog invaliditeta. Umjesto na iznalaženje načina kako će škola postati mjesto učenja za sve učenike neovisno o njihovim karakteristikama, svoju energiju usmjeravaju na napadanje roditelja što su se uopće usudili tražiti da se dijete s teškoćama obrazuje zajedno sa svojim vršnjacima.

Postupak **profesionalnog usmjeravanja** još se u prevelikoj mjeri temelji na medicinskom modelu i polazi od učenikovih ograničenja. Takav pristup je uz zastarjele obrazovne programe glavni razlog zbog kojeg je srednjoškolsko obrazovanje najslabija karika u obrazovanju osoba s invaliditetom. Prava djece s teškoćama na srednjoškolsko obrazovanje krše se odbijanjem upisa djece s teškoćama uz izgovor da škole nisu spremne i da ne znaju ovim učenicima osigurati potrebnu podršku. Vezano uz takvo stanje, UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom izrazio je zabrinutost zbog toga što velik broj osoba s invaliditetom nema osnovnoškolsko obrazovanje, što je **manje od 30% osoba s invaliditetom završilo srednju školu** te što su radnje kojima bi se učenicima s invaliditetom osigurala razumna prilagodba u redovnim obrazovnim ustanovama nedostatne. Kao i proteklih godina, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorava na destimuliranje zapošljavanja a time i aktivnog uključivanja osoba s invaliditetom koje provodi sustav socijalne skrbi ukidanjem osobne invalidnine ukoliko se osoba zaposli.

Usprkos izrazito nepovoljne obrazovne strukture osoba s invaliditetom koja je glavna prepreka njihovom zapošljavanju, moglo bi se zaključiti da su zakonodavne izmjene kojima je uvedena **obaveza kvotnog zapošljavanja dovele do povećanja zapošljavanja osoba s invaliditetom**. Tijekom 2015. godine iz evidencije Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje **zaposleno je ukupno 2.613 osoba s invaliditetom što je 39,21% više nego u 2014. kada je zaposleno 1.877 osoba s invaliditetom**. Prema

očividniku zaposlenih i samozaposlenih osoba s invaliditetom koji vodi Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje na dan 31. 12. 2015. u Hrvatskoj je bilo ukupno **zaposleno 11.822 osoba s invaliditetom dok ih je u 2014. godini bilo 10.203 osobe što je povećanje za 15,86%**. Međutim, kad se uspoređuje broj osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi od 20 do 64 godine, njih 252.143 s brojem zaposlenih osoba s invaliditetom vidi se da su sustavi koji su trebali podržati osobe s invaliditetom u tome da postanu ravnopravni građani kao što su sustav zdravstva, obrazovanja i socijalne skrbi podbacili u toj svojoj ulozi. Prema dostupnim podacima **manje od 5 % (4,69%) osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi je zaposleno**. Razvidno je da preostali radni potencijal većine osoba s invaliditetom nije iskorišten.

Neka od anketnih ispitivanja koja je provela pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, a detaljnije su prikazana u nastavku izvješća ispitala su u kojoj mjeri ministarstva stvarno ispunjavaju deklarativna načela zaštite prava osoba s invaliditetom u području **osiguranja pristupačnosti i poštovanja obaveze kvotnog zapošljavanja**. Ta su ispitivanja pokazala da upravo tijela od kojih se očekuje da predvode u poštovanju prava osoba s invaliditetom u većem dijelu ta prava krše: **od ministarstava** koja su odgovorila na upit pravobraniteljice njih **samo 5** (ministarstvo zdravlja, socijalne politike i mladih, uprave, unutarnjih poslova i branitelja) **zapošljava onaj broj osoba s invaliditetom koji su obavezni. Od 20 ministarstava, samo jedno je pristupačno, 12 ih je djelomično pristupačno, 2 su nepristupačna, a 5 ih se nije očitalo ni nakon požurnice**. Posebno su zabrinjavajuća opravdanja koja govore o izostanku bilo kakve stvarne namjere da se takvo stanje promijeni i, suprotno onome što se prigodno govori, ukazuje na potpuni izostanak svijesti o važnosti poštivanja prava osoba s invaliditetom.

U 2015. godini, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zabilježila je daljnji porast obraćanja građana. Pravobraniteljica je postupala po **1.745 pritužbi u svrhu zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom**. Kao i u 2014. godini najviše pritužbi odnosilo se na **područje socijalne zaštite, zatim na područje rada i zapošljavanja, mirovinskog osiguranja, odgoja i obrazovanja i pristupačnosti**. Činjenica da je i dalje **najveći broj pritužbi osoba s invaliditetom u području socijalne zaštite** ukazuje na **ugoženost njihovog životnog standarda**. Često se događa da od naknada s osnove invaliditeta žive cijele obitelji i da im je to jedino primanje pa je naknada koja bi trebala služiti uključivanju u život postala naknada za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba. Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo oko **18 % osoba s invaliditetom živi u uvjetima siromaštva**, što je više od opće populacije. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je u proteklom periodu dobivao više apela za pomoć u ostvarivanju prava na određene naknade za podmirivanje elementarnih životnih potreba. Zabrinjavaju brojke koje ukazuju na **provedenje mjera štednje na najsiromašnjoj i najranjivijoj populaciji** kroz smanjenje broja korisnika ionako mizernih socijalnih naknada. Broj korisnika doplatka za pomoć i njegu u iznosu od 500 kuna se kontinuirano smanjivao od 2012. godine, a najveće smanjenje dogodilo se upravo u odnosu na 2014. kad je broj korisnika smanjen sa 72.408 na 66.794. U odnosu na 2014. godinu broj korisnika najznačajnije naknade s osnove invaliditeta u iznosu od 1.250 kuna smanjen je s 23.740 na 23.411 korisnika.

Velik broj pritužbi iz područja socijalne skrbi također ukazuje na **nepostojanje mreže socijalnih usluga**. Trendovi se u tom području nastavljaju pogoršavati: unatoč donesenoj regulativi u području socijalne skrbi koja treba pridonijeti ujednačenim kriterijima i kvaliteti usluga, nisu predviđena sredstva za širenje mreže pružatelja usluga i osnivanja centara za usluge u zajednici pa su osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju prepuštena svojim obiteljima bez mogućnosti da vode neovisan i dostojanstven život. Česte su pritužbe članova obitelji koji pružaju 24-satnu skrb osobi s invaliditetom i bile su prisiljene napustiti svoj posao, jer ne postoje usluge koje bi zamijenile njihovu skrb (nedovoljno je usluga osobne asistencije, gotovo potpuno izostaju zdravstvene usluge u zajednici i dr.).

U nastavku ovog izvješća prikazati ćemo statističke podatke o radu Ureda, podatke koji se odnose na pritužbe, postupanja i aktivnosti pravobraniteljice, stavove, mišljenja, prijedloge propisa i preporuke koje je pravobraniteljica upućivala raznim državnim tijelima, prijedloge za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom u pojedinim područjima te prikaz životnih situacija osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju zbog koji su se obraćali pravobraniteljici.

2. STATISTIČKI PODACI

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je sukladno djelokrugu rada, a u cilju praćenja, promicanja i zaštite prava i interesa osoba s invaliditetom, tijekom 2015. godine kao i u prethodnim razdobljima nastavila postupati po pritužbama građana. Građani su se obraćali pisanim i telefonskim putem te osobnim dolascima. Na temelju zaprimljenih pritužbi, zamolbi, prijedloga i dr., postupali smo sukladno Ustavu, međunarodnim ugovorima i zakonima.

Najčešće su nam se obraćale stranke osobno, zatim roditelji osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, institucije koje su nam prosljeđivale podneske građana, drugi članovi obitelji, udruge osoba s invaliditetom, a bilo je i pritužbi od strane odvjetnika te drugih pravnih i fizičkih osoba. U 2015. godini, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zabilježila je daljnji porast obraćanja građana.

ZAŠTITA I PRAĆENJE PRAVA I INTERESA OSOBA S INVALIDITETOM U 2015. TE USPOREDBA S PRETHODNIM GODINAMA

Aktivnosti	2013.	2014.	2015.	Usporedba (2015. i 2014.)
Po obraćanjima građana	1185	1450	1745	20%
Po propisima	62	83	49	-40%
Upućivanje preporuka, upozorenja i pisma podrške	257	218	429	96%
Posjete i uvidi u ustanove u kojima su smještene, borave ili rade OSI	33	43	49	14%

Prema gore vidljivim podacima, u 2015. godini je, u odnosu na 2014. godinu, došlo do porasta obraćanja građana Pravobraniteljici za 20 %. Broj upućenih prijedloga za izmjene zakona i drugih propisa bio je manji za 40 % u odnosu na prethodnu godinu što je posljedica parlamentarnih izbora održanih u 2015. godini zbog kojih se nisu provodile zakonodavne procedure. Međutim, pravobraniteljica je u odnosu na prethodnu godinu uputila 96 % više preporuka, upozorenja i pisama podrške fizičkim i pravnim osobama na temelju saznanja stečenih prilikom obilazaka prostora u kojima borave, rade ili se obrazuju osobe s invaliditetom.

Usporedba postupanja pravobraniteljice u predmetima 2013. - 2015. godine

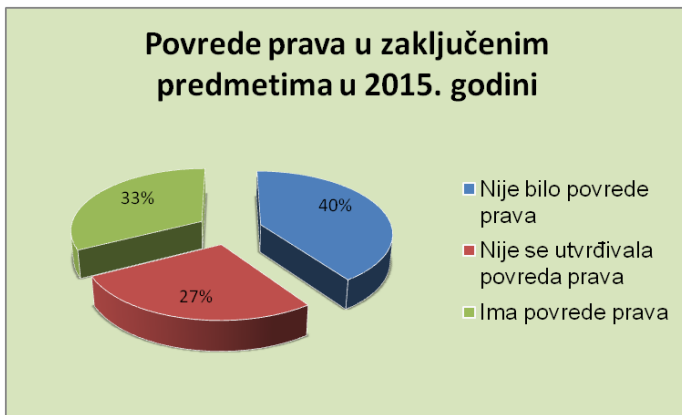
Obraćanja građana	2015.	2014.	2013.
Pisanim putem	1043	1037	811
Telefonskim putem i osobno	878	766	544
Ukupno	1921	1713	1355

U usporedbi s prethodnim razdobljima vidljiv je kontinuirani rast obraćanja građana u kojima je **Ured pravobraniteljice postupao** tijekom trogodišnjeg razdoblja pa tako u 2015. godini u odnosu na 2014. bilježimo rast od 12%. **U 2015. godini**

pravobraniteljica je u svrhu zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom postupala po 1921 pritužbi na kršenja prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju (176 iz prethodnih razdoblja i 1745 iz 2015.). Pod postupanjima mislimo na radnje Ureda pravobraniteljice sukladno djelokrugu rada propisanom Zakonu o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07). Te radnje najčešće podrazumijevaju davanje preporuka, mišljenja, upozorenja, savjeta, traženje izvješća i dr.

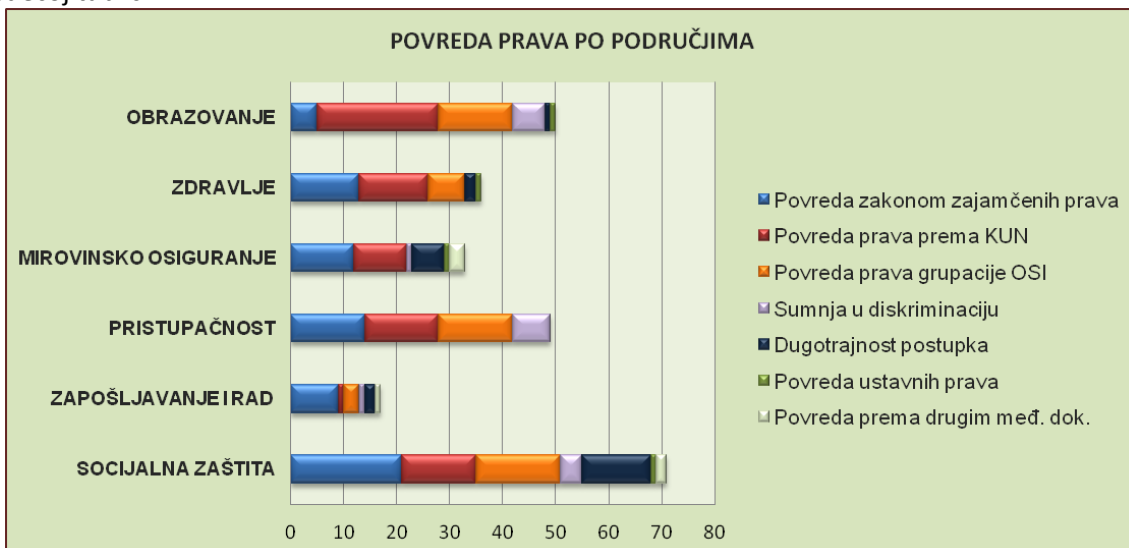
2.1. PODACI O POVREDAMA PRAVA

U sljedećoj tablici prikazali smo **postotak utvrđenih povreda prava** među predmetima u kojima se postupalo na osnovu zaprimljenih pritužbi fizičkih i pravnih osoba – ukupno 672 predmeta (159

predmeta iz prethodnih razdoblja i 513 predmeta iz 2015. godine). U 270 predmeta ili njih 40 % zaključenih predmeta nije bilo povrede prava. U predmetima te vrste stranke se pritužuju pravobraniteljici da su odbijene u ostvarivanju nekog prava iz primjerice područja socijalne skbi. U ispitnom postupku pravobraniteljica je utvrdila da je rješenje doneseno sukladno kriterijima propisanim u Zakonu o socijalnoj skrbi prema kojima stranka doista nema pravo

na određenu naknadu. Time nisu povrijeđena prava stranke sukladno nacionalnim zakonima. U 183 predmeta ili njih 27 % nije se utvrđivala povreda prava. U takvim predmetima stranke se obraćaju tražeći informacije kako i gdje mogu ostvariti neko pravo. Pravobraniteljica tijekom postupka stranku savjetuje, ali se ne utvrđuje povreda prava. U ukupno 219 predmeta ili njih 33% utvrđene su po područjima povrede prava kako je prikazano u sljedećoj tablici:

Prema gore navedenim podacima vidljivo je da je najveći broj kršenja prava zajamčenih zakonom ili Ustavom, kao grupaciji osoba s invaliditetom ili kršenja prava zbog dugotrajnosti postupka bilo u području **socijalne zaštite**. Najviše kršenja prava zajamčenih Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom bilo je u području **obrazovanja**, dok su prava prema drugim međunarodim dokumentima najčešće kršena u području **mirovinskog osiguranja**. Sumnja na diskriminaciju najčešće je utvrđena u području pristupačnosti odnosno **pristupa dobrima i uslugama**.

2.2. PODACI O OBRAĆANJIMA GRAĐANA U 2015.

Vrste kontakata	Broj obraćanja	Broj upućenih preporuka, upozorenja, savjetovanja te drugih intervencija POSI
Pritužbe upućene pisanim putem	735	908
Obraćanja građana pisanim putem koja nemaju karakter pritužbe	132	139
Osobnim dolaskom i telefonskim putem	878	1149
UKUPNO	1745	2196

U 2015. godini zaprimljeno je 1745 obraćanja građana na kršenja prava osoba s invaliditetom (869 pisanim te 878 telefonskim putem i osobnim dolaskom).

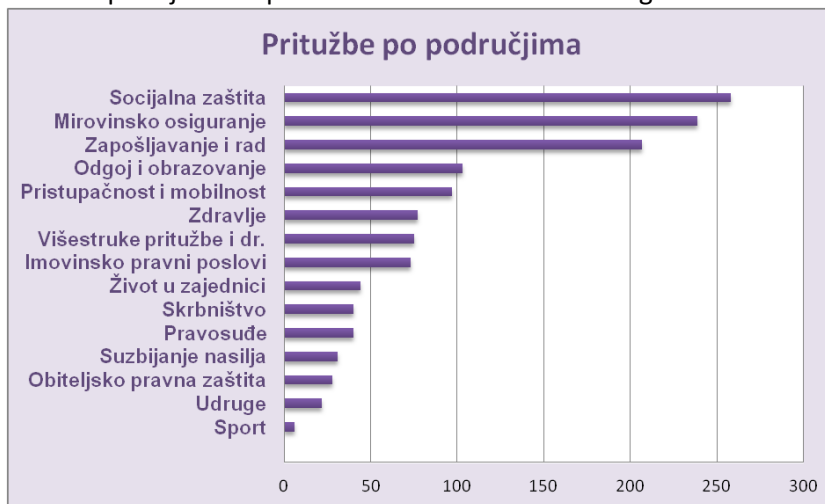

Na temelju tih pritužbi, Ured je uputio **363** upozorenja i preporuka različitim institucijama ili tijelima, dok je **56 preporuka ili pisma potpore** upućeno pojedincima i udrugama radi provođenja istraživanja i projekata koji su se odnosili na unaprjeđenje kvalitete življenja osoba s invaliditetom i njihovih obitelji. Na savjetovanje građana telefonskim putem i osobnim dolaskom na sastancima odnosilo se **1149 postupanja u 878 prijava i upita stranaka.**

Ukupno je bilo 2196 postupanja.

2.2.1. PODACI PO PODRUČJIMA

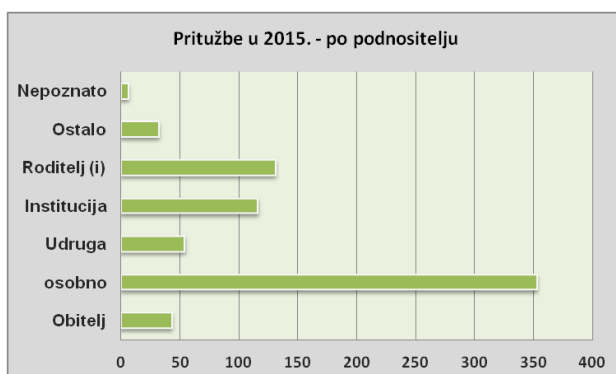
U sljedećoj tablici prikazano je **1348** pritužbi po područjima u kojima je Ured pravobraniteljice postupao. Pritužbe su zaprimljene od pravnih i fizičkih osoba u 2015. godini.

Usporedba najčešćih područja u kojima je Pravobraniteljica postupala od 2013.-2015. godine po pritužbama građana podnesenih pisanim putem (izražene u postocima %)

2013.	%	2014.	%	2015.	%
Socijalna zaštita	19%	Socijalna zaštita	19%	Socijalna zaštita	19%
Pristupačnost	15%	Rad i zapošljavanje	14%	Rad i zapošljavanje	15%
Zdravlje	14%	Pristupačnost	13%	Mirovinsko osiguranje	11%
Rad i zapošljavanje	12%	Mirovinsko osiguranje	10%	Odgoj i obrazovanje	10%
Obrazovanje	12%	Obrazovanje	9%	Pristupačnost	9%

2.2.2. PODACI PO PODNOSITELJU

Najviše pritužbi su osobe s invaliditetom podnijele osobno – 353. Od saveza i udruga osoba s invaliditetom zaprimljeno je 54 podneska, koji su se odnosili na zaštitu prava njihovih članova, ali i međusobne odnose ili odnose sa savezima udruga. U 131 slučaju postupalo se na zahtjev roditelja djece s teškoćama u razvoju ili odraslih osoba s invaliditetom.

Zabilježeno je 116 pritužbi institucija i ustanova, što je porast u odnosu na prethodno

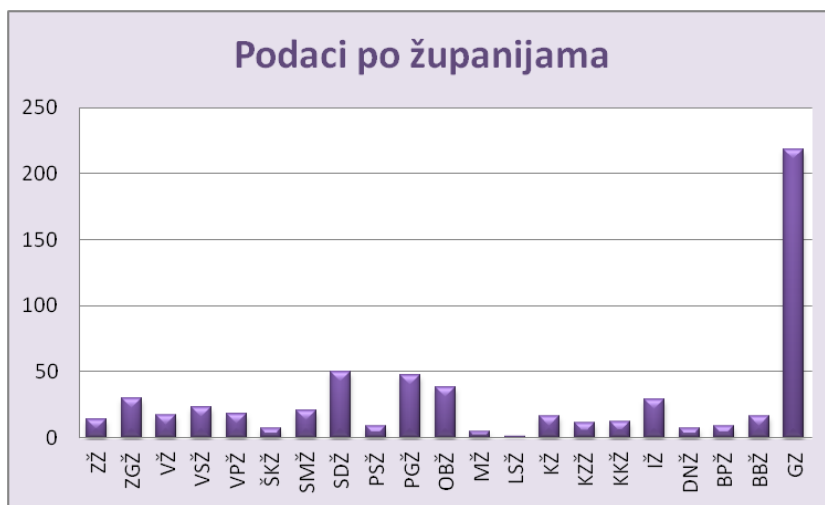
razdoblje za 76%. Većinu, odnosno 55 pritužbi prosljeđena je od pučke pravobraniteljice* i odnosile su se na pritužbe od strane samih osoba s invaliditetom ili roditelja. U 43 slučaja pritužbe su podnijeli članovi obitelji osobe/a s invaliditetom. Ostalo se odnosi na pritužbe koje su uputili odvjetnici (5), skrbnici (7), prijatelji (4), te ostale fizičke osobe (16). U 6 pritužbi nije se mogao utvrditi podnositelj.

Uspoređujući podatke iz prethodnih godina uočili smo da se i dalje najveći broj podnositelja odnosi na same osobe s invaliditetom.

*Međutim, bilježimo porast pritužbi koje su Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom prosljedile Pučka pravobraniteljica i druge pravobraniteljice (ukupno 57) temeljem članka 32. stavka 1. Zakona o pučkom pravobranitelju („Narodne novine“, broj 76/12.) kojim je propisana dužnost međusobne suradnje pučkog pravobranitelja i posebnih pravobranitelja u području zaštite i promicanja ljudskih prava sukladno načelima komplementarnosti, međusobnog uvažavanja i djelotvornosti. Načini i oblici suradnje uređeni su Sporazumom o međuinstitucionalnoj suradnji. U tim predmetima stranke su se uglavnom obraćale osobno drugim pravobraniteljicama, međutim s obzirom da se radilo o pritužbama na osnovi invaliditeta, one su prosljeđene Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom.

2.2.3. PODACI PO ŽUPANIJAMA

Legenda:

BBŽ - Bjelovarsko-bilogorska, BPŽ - Brodsko-posavska, DNŽ - Dubrovačko-neretvanska, IŽ - Istarska, KŽ - Karlovačka, KKŽ - Koprivničko-križevačka, KZŽ - Krapinsko-zagorska, LSŽ - Ličko-senjska, MŽ - Međimurska, OBŽ - Osječko-baranjska, PSŽ - Požeško-slavonska, PGŽ - Primorsko-goranska, SMŽ - Sisačkomoslavačka, SDŽ - Splitsko-dalmatinska, VŽ -

Varaždinska, VPŽ -Virovitičko-podravska, VSŽ - Vukovarsko-srijemska, DŽ – Zadarska, ZGŽ - Zagrebačka, ŠKŽ - Šibensko-kninska, GZ – Grad Zagreb

U gornjoj tablici prikazane su zaprimljene pritužbe po županijama. Kao i prethodnih godina najviše se postupalo po pritužbama s područja Grada Zagreba - **218** i Splitsko - dalmatinske županije – **50**.

Najmanji broj pritužbi zaprimljen je iz Ličko-senjske županije - **1** pritužba. S područja dvije županije – Dubrovačko – neretvanske te Šibensko - kninske - njih **7** po svakoj županiji.

U „ostalo“ se nalaze pritužbe zaprimljene od nepoznatih pravnih i fizičkih osoba, putem elektroničke pošte ili faksom, a da nije poznato iz kojeg su područja RH. Takvih je pritužbi bilo **59**.

Uspoređujući navedene podatke s prethodnim godinama, vidljivo je da najveći broj građana podnosi pravobraniteljici pritužbe s područja Grada Zagreba te Splitsko - dalmatinske županije, dok je najmanji broj pritužbi iz triju županija – Ličko-senjske, Dubrovačko - neretvanske, Šibensko - kninske županije. Smatramo da je navedeni podatak pokazatelj nedovoljne informiranosti građana iz tih područja o ostvarivanju prava.

Moramo naglasiti da prilikom posjeta i obilazaka područja diljem RH sve češće dobivamo upite kada će pravobraniteljstvo za osobe s invaliditetom otvoriti područne urede i u drugim gradovima.

Ured je zaprimio nekoliko molbi i preporuka koje govore o potrebi otvaranja područnih pravobraniteljskih ureda odnosno pojačanom terenskom radu i nužnosti prisustva pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u njihovim sredinama. (npr. Osječko-baranjska županija)

2.2.4. PODACI O RADU NA OSTALIM PODNECIMA

Podnesci građana koji nemaju karakter pritužbe

U 2015. godini postupalo se i po podnescima koji nemaju karakter pritužbe, već se odnose na traženje različitih savjeta, obavještanje o poduzetim radnjama, traženje mišljenja i dr. Ukupno je zaprimljen 101 takav podnesak. Pravobraniteljica je dala **56** preporuka ili pisama potpore pojedincima i udrugama koji su se odnosili na unaprjeđenje kvalitete življenja osoba s invaliditetom i njihovih obitelji.

Savjetovanje osoba s invaliditetom putem telefona i osobnim dolaskom

Tijekom 2015. godine vidljiv je značajan porast obraćanja građana telefonom – **613** osoba. Tijekom **886** telefonskih razgovora savjetnici pravobraniteljice su im predlagali moguća rješenja njihovih zamolbi i zahtjeva. Održan je značajan broj sastanaka s pojedincima i predstavnicima institucija odnosno njih **350**. Od tog broja 87 sastanaka bilo je na inicijativu odnosno prijedlog djelatnika Ureda. Velik broj savjetovanja je odrađen telefonskim putem (njih 886). Telefonska savjetovanja smatramo jednako važnim kao i postupanja po podnescima zaprimljenim pisanim putem upravo zbog činjenice da se osobe s invaliditetom zbog težine invaliditeta i ovisnosti o drugim osobama i nedostatnim uslugama u zajednici, otežano kreću i da institucija nema urede u drugim područjima RH, osim u Zagrebu, stoga su rijetke stranke koje osobno mogu doći u Ured te se savjetovati tim putem. Osim navedenog, dodatan razlog je i činjenica da mnoge osobe svoje kompleksne i teške životne situacije teško sroču u ciljanu pritužbu pisanim putem. Telefonski razgovor je tim osobama često jedini i optimalni oblik dostupne komunikacije. Zbog toga djelatnici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom jedan veći dio radnog vremena posvećuju telefonskom savjetovanju kako bi građanima odgovorili na njihove zahtjeve.

Složenost situacije osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju posebno se ističe u sredinama koje su izolirane i udaljene od urbanih središta, kao i onih koji žive u teškim uvjetima zbog sve **većeg siromaštva**. Neki od njih žive u obiteljima ili s nekim bližnjim ili možda u institucijama ili samačkim kućanstvima gdje nemaju priliku odnosno mogućnost zatražiti rješavanje svojih problema ili potreba na drugačiji način osim telefonskim putem.

U postupanjima telefonskim putem najčešća područja su bila: socijalna zaštita (socijalna skrb, stambeno zbrinjavanje, skrbništvo i podrška neovisnom življenju), zapošljavanje i rad te mirovinsko osiguranje.

Kao primjere pitanja u vezi kojih su osobe tražile savjetovanje o primjeni propisa u njihovom konkretnom slučaju navodimo: *Materijalna prava - ukidanje, dugotrajnost postupka vezanih uz vještačenje; Stambeno zbrinjavanje; Prava iz radnog odnosa (razumna prilagodba); Pravo na upis u vrtić; podrška u vrtiću; Dokazivanje invaliditeta i dr.; Pravo na doplatak za djecu; Ostvarivanje mirovine i dr.*

Unatoč činjenici da bi navedena savjetovanja trebale većinom odraditi nadležne institucije, djelatnici Ureda u savjetovanjima pronalaze najbolja rješenja kako bi stranka dobila potpunu i točnu informaciju. U Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom djelatnici svojim djelokrugom rada i ovlastima maksimalno izlaze u susret strankama koje se obraćaju iz cijelog područja Republike Hrvatske.

2.3. IZMJENE, DOPUNE, DONOŠENJE I PRAĆENJE PROVEDBE PROPISA

Pravobraniteljica je dala ukupno 65 mišljenja ili prijedloga izmjena i dopuna u 33 propisa (zakoni, podzakonski akti, nacionalni planovi, strategije i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata).

Propisi	Broj prijedloga	Postupanja POSI
Propisi dostavljeni na mišljenje od nadležnih tijela	21	32
Inicijative POSI	13	17
Prijedlozi pojedinaca i udruga	10	6
Ostali dokumenti, planovi i dr.	5	10
UKUPNO	49	65

Pravobraniteljica je na vlastitu inicijativu dala 17 prijedloga izmjena i dopuna na 13 propisa. Ostala mišljenja i prijedloge dala je na traženje državnih tijela nadležnih za izradu prijedloga propisa. Više se

nalazi u području *Prijedlozi i preporuke za izmjene i dopune zakona i drugih propisa te unaprjeđenje sustava.*

Pravobraniteljica i/ili zamjenici sudjelovali su u **17** sjednica radnih tijela Hrvatskog sabora gdje se raspravljalo o primjeni, izmjenama i dopunama postojećih ili donošenju novih propisa.

Podaci o propisima te usporedba s prethodnim razdobljem

PROPISI	2015.	2014.	2013.
Dostavljeni propisi na mišljenje od nadležnih tijela	26	42	20
Inicijative POSI	13	23	22
Prijedlozi pojedinaca	10	18	20
UKUPNO	49	83	62

2.4. POSTUPANJA PRAVOBRANITELJICE PO OVLASTIMA IZ DRUGIH PROPISA

Zakon o suzbijanju diskriminacije

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u razdoblju za koje se podnosi ovo Izvješće postupala u ukupno 97 pritužbi na diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Od tog broja postupalo se u devetnaest (19) nedovršenih predmeta iz 2014. Od ukupnog broja (97) zaprimljenih pritužbi nakon provedenog ispitnog postupka pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sumnja na diskriminaciju u osamnaest (18) pritužbi. U tim pritužbama postupalo se sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije („NN“ br. 85/08., 112/12.), dok je u ostalim pritužbama riječ o (mogućim) povredama prava iz nekog drugog razloga, a ne zbog diskriminacije kako je ona definirana Zakonom o suzbijanju diskriminacije. Najveći broj zaprimljenih pritužbi na diskriminaciju, njih 30, odnosi se na područje pristupa dobrima i uslugama.

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama

Sukladno čl. 26 Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama koji je stupio na snagu 01.01.2015. godine, psihijatrijska ustanova obvezna je o smještaju bez pristanka, bez odgode, a najkasnije u roku od 48 sati od dobivanja pisanog pristanka osobe od povjerenja ili zakonskog zastupnika, obavijestiti pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom provjerit će opravdanost smještaja bez pristanka ako je pisani pristanak dao zakonski zastupnik i o tome sastaviti pisanu bilješku koja se unosi u medicinsku dokumentaciju osobe s duševnim smetnjama.

Ako pravobraniteljica za osobe s invaliditetom posumnja u opravdanost smještaja bez pristanka bez odgode će o tome obavijestiti nadležan sud koji će na odgovarajući način primijeniti odredbe ovoga Zakona o postupku prisilnog smještaja.

Temeljem navedenog **zaprimili smo obavijesti za 415 osoba** i to od: Klinike za psihijatriju Vrapče, Zagreb, Neuropsihijatrijske bolnice dr. Ivan Barbot, Popovača, KBC Rijeka, Psihijatrijske bolnice sv. Ivan Jankomir, Zagreb te Psihijatrijske bolnice Ugljan, Psihijatrijske bolnice Lopača, OB Vinkovci, OB Pula, OB Koprivnica, KBC Osijek, OB Karlovac te ŽB Čakovec. Na kraju 2015. godine obrađeno je 387 obavijesti o smještaju osoba.

2.5. INICIJATIVE

Inicijative	Aktivnosti
Propisi (zakonski i podzakonski akti, planovi, strategije)	U 18 propisa dano je 26 mišljenja i prijedloga
Sastanci	87
Preporuke – opće	241 preporuka upućenih jedinicama lokalne i regionalne samouprave, tijelima državne vlasti te drugim pravnim osobama
Preporuke - pojedinačne	132 preporuke upućene na osnovu pojedinačnih slučajeva
Obilasci	49
Razna događanja	15 različitih aktivnosti
Mediji	27 priopćenja i 45 sudjelovanja u medijima vezano uz pojedinačne stranke
Anketna ispitivanja	10 u područjima pristupačnosti, socijalnoj skrbi, rane intervencije, zapošljavanju i zdravlju.
Razni upiti	18 traženja različitih izvješća, stat. podataka i dr.

Tablica se odnosi na razne aktivnosti koje je pravobraniteljica poduzimala sukladno djelokrugu rada, a koje su se odnosile na izmjene i dopune propisa, preporuke i upozorenja (posebno ističemo od ukupnog broja 55 preporuka koje su se odnosile na područje rane intervencije), obilaskе, razna događanja u kojima smo bili organizatori ili suorganizatori, priopćenja za medije radi ukazivanja na težak položaj pojedinih grupacija osoba s invaliditetom ili radi

osvještavanja javnosti u svrhu uklanjanja predrasuda. Anketna ispitivanja su provedena u raznim područjima, posebno vezano uz pristupačnost sudova, ministarstava, ali i stanja u području ranih intervencija te pružanja usluga u zajednici za djecu s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom. Više o inicijativama se nalazi u nastavku i po područjima ovog Izvješća.

2.5.1. OBILASCI

U skladu s čl. 12. st. 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, prema kojem pravobraniteljica ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o osobama s invaliditetom koje borave, rade ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, ostvareno je **49** obilaska u 14 županija. Posjetili smo i obišli ustanove socijalne skrbi, udomiteljske obitelji i obiteljske domove, obrazovne ustanove, centre za medicinsku rehabilitaciju, zdravstvene ustanove, privatne osobe, stambene zajednice i prostorije udruga osoba s invaliditetom. Tijekom obilazaka održani su razgovori s korisnicima, štićenicima i učenicima, obiđeni su prostori te su održani sastanci s predstavnicima institucija i ustanova. Održan je i značajan broj sastanaka s predstavnicima županija, gradova i centara za socijalnu skrb. Obiđeni su i posjećeni sljedeći prostori: COO „Vinko Bek“, lokacija Kušlanova, Zagreb, COO „Vinko Bek“, lokacija Nazorova, Zagreb, Osnovna škola Ljudevita Modeca, Križevci, COO „Lug“, Samobor, Mjesno groblje Đurđić, Križevci, Gradska knjižnica Ogulin, Osnovna škola Marina Držića Dubrovnik, Centar za autizam Juraj Bonačić, Split, COO „Ivan Štark“, Osijek, Župni dvor Mučeništva Svetog Ivana Krstitelja, Županja, Udruga „Vukovarski Leptirići“, Vukovar, Udruga za osobe s intelektualnim oštećenjem "Golubica" Vukovar, Obiteljski dom za starije i nemoćne osobe Tadić, Dugo Selo, Centar za socijalnu skrb Rijeka, Udruga osoba s invaliditetom Grada Opatije, Ured pravobraniteljice za djecu, Ured pučke pravobraniteljice, Centar za rehabilitaciju Rijeka, Stambene jedinice, Dom za psihički bolesne osobe "Turnić", Rijeka, Općina Preko, Turistička zajednica Preko, Ugostiteljsko hotelijerski objekti u općini Preko, javni prostori i površine u općini Preko (uvid u pristupačnost doma kulture, luke, pristupa restoranima, prelazi s kolnika na pločnik, plaža), Udomiteljska obitelj u Koprivnici, UOSI Imotski, DV Imotski, Dom za starije i nemoćne Runović, Runovići, Stambena jedinica udruge „Lastavice“, Runovići, Ugostiteljsko hotelijerski objekt OPG Grabovac, Imotski, Crveno i Plavo jezero, Imotski, javne površine i prostori grada Imotskog (autobusni kolodvor, ugostiteljsko hotelijerski objekti, gradska uprava, javne površine), Kamp za migrante, Slavonski Brod, Udruga DTI Pazin, Pazin, prostori HZZO i HZMO Pazin, Pazin, sportska dvorana Gimnazije i strukovne škole Jurja Dobrile, Pazin, hotel „Lovac“, Pazin, CZR Sv. Filip i Jakov, Sv. Filip i

Jakov, Udruga za inkluziju Šibenik, Šibenik, CZR Sloboština, Zagreb, stambeni objekti fizičkih osoba, motel Park City, Šibenik.

Temeljem čl.26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama: Klinika za psihijatriju Vrapče 3x, Psihijatrijska bolnica "Sv. Ivan" 2x, Zagreb, Neuropsihijatrijska bolnica "dr. Ivan Barbot" 2x, Popovača, Psihijatrijska bolnica Lopača, Psihijatrijska bolnica Ugljan.

2.5.2. PROMOTIVNE AKTIVNOSTI

Organiziranje događanja

Pravobraniteljica je organizirala **15 aktivnosti** – stručni skup na temu: **Pravo osoba s invaliditetom na život u zajednici - gdje, s kim i kako?**, dvodnevni regionalni trening u Zagrebu na temu: „**Zločin iz mržnje**“ u suradnji s organizacijama ENIL i OESS, skup povodom obilježavanja Međunarodnog dana žena u suradnji s SOIH-om pod nazivom „**Ratificirajmo Konvenciju Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (istanbulska Konvencija)**“, u suradnji s Veleposlanstvom SAD dvodnevni seminar za organizacije civilnog društva – udruge osoba s invaliditetom na temu **zagovaranja i održivog financiranja udruga osoba s invaliditetom**, povodom Međunarodnog dana ljudskih prava stručni skup u zajedničkoj organizaciji s drugim pravobraniteljicama na temu: **Daleko od grada - i od prava? Ljudska prava u ruralnim područjima**, te posjete gradovima i savjetovanja sa gradskim upravama i predstavnicima civilnog društva; **Imotski, Pazin, Sisak, Vukovar, Ogulin, Dubrovnik**, zatim u Hrvatskom saboru **stručni skup povodom donesenih Zaključnih zapažanja i preporuka UN Odbora za prava osoba s invaliditetom o primjeni Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom u RH**. Također smo bili inicijatori održavanja **sastanka Europske mreže nacionalnih tijela za ljudska prava (ENNHRI)** u sklopu kojeg je u Zagrebu boravilo oko 40 predstavnika nezavisnih tijela za praćenje provedbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom iz preko 20 europskih zemalja. Tema sastanka bila je ostvarivanje poslovne sposobnosti za osobe s invaliditetom, a u njegovom radu sudjelovala je i potpredsjednica UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom gđa Diane Kingston. Tom prilikom smo organizirali **sastanke potpredsjednice Odbora s udrugama osoba s invaliditetom i članovima Povjerenstva za osobe s invaliditetom Vlade Republike Hrvatske** vezano uz preporuke koje je Odbor uputio Republici Hrvatskoj nakon podnošenja Inicijalnog izvješća o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Sudjelovanje u medijima

Prisutnost Ureda pravobraniteljice zabilježena je u najmanje **46** medija. Ured bilježi minimalno **209** gostovanja u medijima ili davanja odgovora na upite novinara. Također je na vlastitu inicijativu upućeno **27** priopćenja. Više možete pogledati u području *Sudjelovanje Ureda u medijima*.

Uspoređujući podatke iz prethodnih razdoblja vidljivo je da je sve veća prepoznatljivost i prisutnost predstavnika Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u medijima.

3. PROVEDBA KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM U RH

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovao je u svojstvu nezavisnog mehanizma za praćenje UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u procesu izvještavanja UN-ovog Odbora o provođenju Konvencije u Hrvatskoj. Proces koji je započeo 2014. godine podnošenjem paralelnog izvješća temeljenog na obraćanjima osoba s invaliditetom pravobraniteljici za osobe s invaliditetom nastavio se podnošenjem paralelnog odgovora na Listu pitanja koja je na temelju izvješća Vlade i paralelnih izvješća pripremio Odbor. U tom izvješću smo ujedno ponovili preporuke koje svake godine ističemo u godišnjem izvješću Saboru, a posebno smo upozorili na još uvijek nisku svijest u hrvatskom društvu na svim razinama o shvaćanju prava osoba s invaliditetom kao ljudskih prava te nisku razinu svijesti o socijalnom modelu invaliditeta.

Posebno je važno uvijek iznova podsjećati nove sazive Sabora na razumijevanje invaliditeta koje promiče Konvencija odnosno na moć, a time i odgovornost zakonodavne vlasti da upravo kroz svoj rad stvara temelje uključenosti osoba s invaliditetom. Upravo je edukacija svih stručnjaka koji u različitim područjima rade na dobrobit osoba s invaliditetom o revolucionarnom zaokretu koji je u shvaćanju invaliditeta unijela Konvencija posebno istaknuta kao preporuka u gotovo svakom području. Zabrinjava što u radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom primjećujemo da nepoznavanje načela i odredbi Konvencije dovodi do nedovoljne ugradnje tih načela u hrvatsko zakonodavstvo i provedbene propise.

Stoga vjerujemo da će ove smjernice Odbora za prava osoba s invaliditetom dati dodatni zamah u oblikovanju politika za osobe s invaliditetom koje u svom središtu imaju za cilj dostojanstvo i osobnu autonomiju osoba s invaliditetom, a u praksi uistinu omogućavaju slobodu izbora i neovisnost koju mnoge osobe s invaliditetom u hrvatskom društvu i dalje nemaju. Preporuke Odbora istaknute su u ovom Izvješću u područjima uz koji su vezane, a u ovom dijelu posebno ćemo se osvrnuti na hitne preporuke.

UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom 30. i 31. ožujka održao je konstruktivni dijalog s hrvatskom Vladom vezano uz provedbu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom

Ispred Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao nezavisnog mehanizma za praćenje provedbe Konvencije Odboru se obratila savjetnica pravobraniteljice.

Kroz interaktivni dijalog članovi Odbora čestitali su Republici Hrvatskoj na ranom potpisivanju Konvencije i vidljivom napretku u različitim područjima kao što su zapošljavanje, pravo glasanja za osobe s invaliditetom kojima je u potpunosti oduzeta poslovna sposobnost i procesu deinstitucionalizacije. Međutim, izvjestiteljica Odbora za Republiku Hrvatsku, Theresia Degener istaknula je da ima još puno aktivnosti koje treba poduzeti u svrhu osiguravanja neovisnog življenja i života u zajednici, poslovne sposobnosti, ukidanja prisilnog liječenja te zaštite od nasilja.

Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je u svom obraćanju Odboru pohvalila posvećenost Vlade na unaprjeđenju prava osoba s invaliditetom koja se između ostalog očitovala i u brzom ratifikaciji Konvencije i osnivanju pravobraniteljstva specijaliziranog za pitanja osoba s invaliditetom. Na temelju pritužbi osoba s invaliditetom Uredu i obilazaka osoba s invaliditetom u različitim dijelovima Hrvatske savjetnica je istaknula ključna područja na kojima je potrebno poduzeti hitne mjere zbog posebno teškog položaja djece s teškoćama u razvoju kojima još uvijek nisu sustavno osigurane usluge rane intervencije pri čemu je posebno istaknula težak položaj djece i odraslih osoba s poremećajima iz autističnog spektra kao i općenito nedostatak usluga u zajednici posebno za osobe s psihosocijalnim invaliditetom koje su najbrojnija grupacija osoba s invaliditetom smještena u ustanovama, a država nije prepoznala da prisilne metode liječenja vrlo često predstavljaju degradirajuće i nečovječno postupanje kojim se krši Konvencija o pravima osoba s invaliditetom. Naglasila je i važnost uvođenja i definiranja razumne prilagodbe u hrvatsko zakonodavstvo posebno onog koji regulira područja obrazovanja i zapošljavanja osoba s invaliditetom kako se ne bi više događalo da osobe s invaliditetom koje traže razumnu prilagodbu izgube pravo na rad. S tim u vezi je dodatno naglasila potrebu edukacije o Konvenciji i njezinim temeljnim načelima i to prvenstveno za djelatnike državnih tijela i institucija koje rade s osobama s invaliditetom i djecom s teškoćama u razvoju.

Mnoge od tih preporuka kao i preporuka koje je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom dala u Paralelnom izvješću kao i u odgovoru na Listu pitanja Odbor je uvrstio u Zaključna zapažanja i preporuke koje su usvojene u travnju 2015. godine.

Odbor je istaknuo i hitne preporuke preko kojih je zatražio poduzimanje brzih mjera Vlade RH unutar godine dana. Vlada je također obavezna unutar te godine dana odnosno do travnja 2016. godine očitovati se Odboru o poduzetom povodom tih hitnih preporuka.

Hitne preporuke UN Odbora za prava osoba s invaliditetom vezano uz čl. 15 i čl. 17 Konvencije o pravima osoba s invaliditetom

Potpredsjednica UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom boravila je u Zagrebu u periodu od 26. listopada do 28. listopada 2015. godine. Tijekom boravka u Zagrebu kao gost Europske mreže nacionalnih tijela za ljudska prava (ENNHRI) Diane Kingston održala je sastanak s članovima Povjerenstva za osobe s invaliditetom Vlade Republike Hrvatske vezano uz preporuke koje je Odbor uputio Republici Hrvatskoj nakon podnošenja inicijalnog izvješća o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Posebno se osvrnula na hitne preporuke koje se odnose na tešku situaciju u ustanovama za osobe s invaliditetom, sterilizaciju osoba s invaliditetom i nužnost zaustavljanja prisilnih postupanja prema osobama s psihosocijalnim invaliditetom u psihijatrijskim ustanovama (prisilnih hospitalizacija, liječenja, prisilnog obuzdavanja korištenjem fizičke sile ili psihofarmaka i drugih prisilnih postupanja).

Sloboda od mučenja ili okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kazne (članak 15. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom)

Odbor je zabrinut zbog teške situacije u kojoj se nalazi značajan broj ustanova socijalne skrbi i psihijatrijskih ustanova u kojima osobe s invaliditetom, uglavnom žene, moraju živjeti u ponižavajućim i prenapučenim uvjetima cijelog svojeg života. Zabrinut je zbog čestog korištenja nedobrovoljnih postupaka i mjera sputavanja te ostalih oblika ponižavajućeg postupanja. Odbor je zabrinut da se navedenim zakonima osobe s invaliditetom ne štiti dovoljno od nasilja u ustanovama i nedobrovoljnog ili ponižavajućeg postupanja.

Hitna je preporuka Odbora da se poduzmu direktni koraci za rješavanje teške situacije u ustanovama, zaustave nedobrovoljni tretmani i korištenje mjera sputavanja. Odbor nadalje sugerira da se zakonodavstvo uskladi s Konvencijom. Daljnja je preporuka Odbora provođenje istrage i progona svih kršenja ljudskih prava.

Postupajući po preporukama Odbora UN-a, Ministarstvo socijalne politike i mladih pristupilo je izmjenama Zakona o socijalnoj skrbi kojima se uvode standardi zaštite prava korisnika u ustanovama socijalne skrbi, a koji su postali obvezatni za sve pružatelje usluga. U situacijama kada su restriktivni postupci neophodni radi zaštite zdravlja i sigurnosti korisnika, primjenjuje se princip minimuma korištenja ograničenja u najkraćem mogućem roku.

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN, br. 76/14, dalje: ZZODS) propisuje načelo proporcionalnosti i minimalne restrikcije u postupanju prema osobama s duševnim smetnjama dok se zaštita osoba s duševnim smetnjama temelji na apsolutnom poštovanju dostojanstva i onemogućavanju svakog oblika iskorištavanja, zlostavljanja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja. ZZODS naglašava da su mjere prisile moguće samo radi zaštite zdravlja ili života osobe s težim duševnim smetnjama ili druge osobe te mjere restrikcije smiju trajati samo dok ta opasnost traje. Međutim, Odbor UN je upravo razmatrajući odredbe Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama dao preporuku hrvatskoj Vladi o nužnosti njegova usklađivanja s Konvencijom. Na navedene okolnosti je prilikom sastanka s predstavnicima Vlade za vrijeme posjeta Hrvatskoj u listopadu 2015. godine upozorila i potpredsjednica Odbora Diane Kingston koja je ponovila da preporuka Odbora nije regulirati prisilna postupanja nego ih potpuno dokinuti i zamijeniti alternativama koje poštuju integritet osobe i njezina ljudska prava. Na izjavu predstavnika Ministarstva pravosuđa da je u novom ZZODS-u zamijenjen termin upotreba fizičke sile, potpredsjednica Odbora je pitala je li zamijenjena i praksa koju je taj termin označavao.

Više o praksi u tom području nalazi se u dijelu izvješća vezanom uz *Osobnu slobodu i sigurnost*.

Zaštita osobnog integriteta osoba s invaliditetom (članak 17.)

Odbor za prava osoba s invaliditetom u svojim Zaključnim primjedbama o Inicijalnom izvješću Hrvatske nadalje je izrazio zabrinutost što djeca i odrasle osobe s invaliditetom mogu na temelju Zakona u sustavu zdravlja biti sterilizirani na zahtjev roditelja ili skrbnika, bez njihovog slobodnog i

informiranog pristanka što nije u skladu s odredbom članka 17. Konvencije o zaštiti osoba s invaliditetom (Zaštita osobnog integriteta osoba s invaliditetom).

Odbor je zabrinut zbog čestog podvrgavanja medicinskim postupcima bez pristanka osoba s invaliditetom te preporuka Odbora UN glasi:

(a) donošenje hitnih izmjena i dopuna Zakona kojima se bezuvjetno zabranjuje sterilizacija dječaka i djevojčica s invaliditetom te odraslih osoba s invaliditetom ako ne postoji njihov osobni, potpuno informirani i slobodni pristanak;

(b) osobe s invaliditetom trebaju dobiti podršku u donošenju informiranih izbora i odluka u odnosu na medicinske postupke i intervencije

Iz navedene primjedbe Odbora jasno proizlazi kako odredba Obiteljskog zakona koja dopušta zamjensko odlučivanje (sudska odluka) vezano uz donošenje odluke o sterilizaciji nije u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Stoga smo predložili izmijeniti spornu zakonsku odredbu.

Poštivanje tjelesnog i mentalnog integriteta osobe na ravnopravnoj osnovi s drugima podrazumijeva da se osobi s invaliditetom omogući donošenje odluka na isti način kao i osobama bez invaliditeta što je u skladu i sa načelima Konvencije.

Odluku o sterilizaciji trebala bi moći donijeti samo osoba na koju se postupak odnosi i to bez iznimke, dakle, neovisno o tome je li lišena poslovne sposobnosti ili nije. Obiteljskim zakonom (NN, br. 103/15) propisano je kako o sterilizaciji štíćenika odlučuje sud, ali na prijedlog štíćenika koji je u tom dijelu lišen poslovne sposobnosti ili skrbnika (članak 260). Vezano uz sterilizaciju djece, relevantna je odredba članka 88. Obiteljskog zakona, iz koje proizlazi da je potreban i informirani pristanak djeteta na medicinske postupke, ali pod određenim uvjetima potrebna je i suglasnost roditelja. U slučaju spora između djeteta i roditelja, odluku će donijeti sud. Ovom odredbom nije izriekom spomenuta sterilizacija, već se pretpostavlja da se radi o medicinskom postupku koji uključuje sterilizaciju. Međutim, niti u jednom od navedenih zakona nije izriekom propisana bezuvjetna zabrana sterilizacije dječaka i djevojčica s invaliditetom te odraslih osoba s invaliditetom ako ne postoji njihov osobni, potpuno informirani i slobodni pristanak.

Tek bezuvjetnom zabranom sterilizacije djevojčica, dječaka i osoba s invaliditetom, ako ne postoji njihov osobni, potpuno informirani i slobodni pristanak bit će poštovan tjelesni i mentalni integritet osobe u skladu sa člankom 17. Konvencije i preporukama Odbora.

Sastanak Diane Kingston s Povjerenstvom za osobe s invaliditetom Vlade Republike Hrvatske

Zamjenica ministricе socijalne politike i mladih izložila je zakonodavne mjere koje je Vlada poduzela kako bi zakonodavstvo usuglasila s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Ujedno je napomenula i koje konkretne radnje Ministarstvo poduzima vezano za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom u raznim područjima, primjerice povećanjem brojem pomoćnika u nastavi, osobnih asistenata i osvrnula se na socijalne naknade koje nisu smanjivane, promjene u načinu vještačenja i utvrđivanju invaliditeta te jedinstvenog Nalaza i mišljenja tijela vještačenja i drugo. Imajući u vidu predstojeće izbore, Ministarstvo je domovima socijalne skrbi izdalo uputu o postupanju kako bi korisnicima usluge smještaja bilo omogućeno biračko pravo.

Značajno područje, a na kojem je postupajući po hitnim preporukama, također, potrebno učiniti promjene je područje zaštite osoba s mentalnim oštećenjima. Novi Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama koji je stupio na snagu 01. siječnja 2015.g. napravio je određene pomake u pogledu zaštite prava osoba s mentalnim oštećenjima koji se nalaze u psihijatrijskim ustanovama, ali i dalje postoji veliki prostor za napredak i usklađivanje sa standardima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja zabranjuje prisilna postupanja. Budući da je preporuka Odbora da se prema osobama koje boluju od duševnih bolesti ne smiju primijeniti nikakva sredstva prisile niti mjere sputavanja, Diane Kingston je upozorila da i ne bi trebale postojati nikakve mjere prisile ili sputavanja čak niti kao „krajnja mjera“, a koja je trenutno važećim Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama ipak predviđena. U tom smislu je navela Opći komentar Odbora o čl.14.

Ujedno je napomenula kako primjena čl.12. i čl.14. Konvencije predstavlja za sve zemlje potpisnice veliki izazov te da do sada niti jedna zemlja nije u potpunosti udovoljila zahtjevima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u pogledu navedenih članaka. Pritom je upozнала Vladu s mogućnošću da prilikom donošenja zakona može poslati Odboru na mišljenje određene propise u cilju dobivanja jasnijih smjernica u postupanju i primjeni Konvencije.

4. AKTIVNOSTI POSI

4.1. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA

U Zaključnim zapažanjima i preporukama UN Odbor za prava osoba s invaliditetom nakon rasprave o Inicijalnom izvješću RH o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u članku 5. Jednakost i nediskriminacija naglasio je sljedeće:

... 7. Odbor je zabrinut jer u smislu realizacije prava na socijalne usluge i povlastice postoji razlika ovisno o uzroku invaliditeta odnosno rata ili nezgoda. Nadalje je zabrinut što se isključivanje i segregacija u obrazovanju, zapošljavanju ili život u instituciji ne smatra oblikom diskriminacije.

8. Preporuka je Odbora da prava na osnovi invaliditeta budu dostupne svim osobama s invaliditetom neovisno o uzroku oštećenja. Nadalje je preporuka da država potpisnica poduzme zakonodavne i političke mjere kojima će pojasniti da isključivanje i segregacija u obrazovanju, zapošljavanju i ostalim područjima društvenog života predstavlja oblik diskriminacije...

S obzirom na zabrinutost Odbora jer postoji u *realizaciji prava na socijalne usluge i povlastice* razlika ovisno o uzroku invaliditeta odnosno rata ili nezgoda, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom mišljenja je, kako su prava osoba s invaliditetom u RH, čiji je invaliditet nastao kao posljedica stanja, bolesti ili ozljede izvan rata u svakom pogledu manja u odnosu na prava osoba čiji je invaliditet uzrokovan sudjelovanjem u ratu. Kada govorimo o invaliditetu treba gledati na način kako ga određuje Konvencija o pravima osoba s invaliditetom. Prema Konvenciji, invaliditet je međudnos oštećenja i prepreka iz okoline, zato isto oštećenje nema istu težinu u području rada, obrazovanja, zdravlja ili rehabilitacije. Stoga prava i nisu jednaka niti u različitim sustavima, a niti u odnosu na isto oštećenje (dijagnozu). Izjednačavanje dijagnoze i iznosa naknade ili pojedinog prava i ne bi bilo u duhu odredbi Konvencije.

Osobe s invaliditetom općenito smatraju da prava ne slijede potrebe pojedinca, niti u smislu visine naknada i potpora, niti u ostvarivanju usluga, pomagala, servisa pa niti u ostvarivanju jednakih prava i to je najveći razlog rastućeg nezadovoljstva.

Preporuka je Odbora da prava na osnovi invaliditeta budu dostupna svim osobama s invaliditetom neovisno o uzroku oštećenja.

Pitanjem različitog statusa u pogledu ostvarivanja prava hrvatskih ratnih vojnih invalida i onih čiji je invaliditet drugog uzroka bavili smo se proteklih godina, izučavali praksu Ustavnog suda u slučajevima poput onoga kada je zatražena ocjena ustavnosti u pogledu primjene niže stope poreza na dohodak za HRVI u odnosu na osobe čiji invaliditet nije posljedica rata. Tada je Ustavni sud zauzeo stajalište da je zakonodavac ovlašten urediti na različite načine prava osoba s invaliditetom s obzirom na okolnosti i uzroke nastanka invaliditeta. Ustavni sud je ocijenio da se radi o dvije različite skupine osoba s invaliditetom, a ne o razlikama unutar jedne skupine i da veće naknade imaju karakter odštete za oštećenje tijela zadobiveno sudjelovanjem u ratu.

Godine 2010. izravno smo od UN Odbora za praćenje Konvencije zatražili tumačenja radi li se o nejednakom postupanju države u odnosu na osobe s invaliditetom u pogledu priznavanja povoljnijih prava s osnova invaliditeta hrvatskim ratnim vojnim invalidima u odnosu na ostale osobe s invaliditetom, ali Odbor do danas nije dostavio svoje tumačenje. O ovom smo pitanju redovito razgovarali u kontaktima s međunarodnim organizacijama za zaštitu prava osoba s invaliditetom iz

različitih zemalja i prema praksi mnogih, države pojedinim kategorijama osoba za čiji nastanak invaliditeta država snosi odgovornost imaju posebnu obvezu zaštite (kao što je mobilizacija, upućivanje na ratišta i sl.) pa slijedom toga osiguravaju i određena prava. Međutim, u razvijenim europskim državama posve su drugačiji sustavi naknada - one ovise o potrebama koje osoba ima u različitim područjima. Ono što u RH stvara nezadovoljstvo je činjenica da su naknade s osnova invaliditeta za HRVI višestruko veće nego za druge osobe s invaliditetom i u slučajevima kada je taj invaliditet iznimno težak i kada iziskuje visoke troškove za podmirivanje potreba uvjetovanih invaliditetom. Kad se npr. radi o pravu na status njegovatelja, ovo pravo mogu ostvariti samo supružnici HRVI prve vrste, a kod ostalih kategorija osoba s invaliditetom ne postoji takva mogućnost. Od 2009. godine kontinuirano ukazujemo preporukama i prijedlozima da je nepravedno da npr. supruga ne može ostvariti status njegovateljice za supruga koji je u komi ili ima teški invaliditet. Ona se odriče vlastitog zaposlenja da bi mu pružala vrlo zahtjevnu njegu i osiguravala mu daleko najbolji oblik skrbi, ali zakonodavac ne prepoznaje takve potrebe u slučajevima koji nisu HRVI.

Naš je stav da naknade s osnova invaliditeta moraju biti osiguravane za sve osobe u iznosu koji će pokrivati potrebe koje proizlaze iz invaliditeta i ne smiju se tretirati kao socijalne naknade koje služe za zadovoljavanje egzistencijalnih potreba.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u razdoblju za koje se podnosi ovo Izvješće (01.01.2015. – 31.12.2015.) postupala u ukupno 97 pritužbi koje se tiču suzbijanja diskriminacije. Od tog broja postupalo se u devetnaest (19) nedovršenih predmeta iz 2014., a koji se također tiču suzbijanja diskriminacije. Od ukupnog broja (97) pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sumnja na diskriminaciju u osamnaest (18) pritužbi u kojima je postupano sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije („NN“ br. 85/08., 112/12.) – (vidi tablice u Prilogu 1), s obzirom da je u ostalim pritužbama riječ o (mogućim) povredama prava iz nekog drugog razloga, a ne zbog diskriminacije. 16 pritužbi je iz 2015., a 2 iz 2014.

Usporedba statističkih podataka iz 2013., 2014. i 2015. o pritužbama na diskriminaciju na temelju invaliditeta, razvrstani prema područjima nalaze se u sljedećoj tabeli:

Područje	Broj pritužbi u 2013.	Broj pritužbi u 2014.	Sumnja na diskriminaciju Predmeti iz 2013. i 2014.	Broj pritužbi u 2015.	Sumnja na diskriminaciju Predmeti iz 2014. i 2015.
Zapošljavanje i rad	14	32	6	25	2
Obrazovanje, znanost i sport	7	12	3	15	7
Pristup dobrima i uslugama	16	34	8	30	4
Zdravstvena zaštita	1	10	1	/	/
Socijalna zaštita	6	31	3	13	1
Pravosuđe i uprava	4	1	/	3	3
Stanovanje	/	3	3	2	/
Javno informiranje i mediji	/	1	1	1	1
Diskriminacija općenito	/	1	1	4	/
Mirovinsko osiguranje	/	/	/	2	/
Nasilje	/	/	/	2	/
Ukupno	48	125	26	97	18

U gornjoj tabeli nalazi se prikaz broja pritužbi devedeset i sedam (97) na diskriminaciju u kojima je Ured postupao tijekom 2015. godine, a što je manje od ukupnog broja pritužbi u prethodnom razdoblju (2014.), kada je postupano u stotinu dvadeset i pet (125) pritužbi.

Što se tiče pritužbi u kojima Ured sumnja na diskriminaciju, one iznose 18% od ukupno zaprimljenih pritužbi. Time je broj pritužbi u kojima Ured sumnja na diskriminaciju u odnosu na ukupni broj pritužbi na istom nivou kao i u 2014. (19%).

UN Odbor o pravima osoba s invaliditetom u zaključnim zapažanjima i preporukama iz travnja 2015. o primjeni Konvencije u RH, u čl. 1. – 4. Opća načela i obveze naveo je kako:

5.Odbor ... primjećuje da po svemu sudeći postoji nedostatak razumijevanja značenja razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna u području obrazovanja, zdravstva, zapošljavanja, građenja ...

6.Odbor preporuča ... da koncept razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna bude reguliran izvan konteksta legislative o suzbijanju diskriminacije u područjima obrazovanja, zdravstva, prometa i graditeljstva.

Prema čl. 2. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, *Razumna prilagodba znači potrebnu i odgovarajuću prilagodbu i podešavanja, koja ne predstavljaju neproporcionalno ili neprimjereno opterećenje, da bi se u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno, osobama s invaliditetom osiguralo ravnopravno uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na izjednačenoj osnovi s drugima.*

Univerzalni dizajn označava oblikovanje proizvoda, okruženja, programa i usluga na način da ih mogu koristiti svi ljudi u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe prilagođavanja ili posebnog oblikovanja. „Univerzalni dizajn“ neće isključivati pomoćne naprave za određene skupine osoba s invaliditetom u onim slučajevima kada je to potrebno.

Zakonom o suzbijanju diskriminacije propuštanje razumne prilagodbe definirano je kao jedan od oblika diskriminacije. Članak 4. st. 2. Zakona određuje da će se diskriminacijom smatrati i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući korištenje javno dostupnih resursa, sudjelovanje u javnom i privatnom životu, pristup radnom mjestu i odgovarajući uvjeti rada, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti.

Kao što je vidljivo iz podataka u gornjoj tabeli, tijekom 2015. godine najčešći oblik diskriminacije bio je **propuštanje razumne prilagodbe**, posebno u područjima pristup dobrima i uslugama, zapošljavanje i rad, obrazovanje te socijalna zaštita što je gotovo identično područjima u kojima su se građani najčešće prituživali Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u 2015. godini.

S obzirom na preporuke UN Odbora za prava osoba s invaliditetom u nastavku opisujemo neke od primjera iz iskustva rada Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u 2015. godini, dok više i detaljnije o postupanjima Ureda po pritužbama građana na diskriminaciju možete pronaći i u drugim područjima ovog Izvješća – Pristup pravosuđu, Obrazovanje, Zapošljavanje i rad te Pristupačnost, stanovanje i mobilnost.

Primjer 1: *Predsjednica jedne Zagrebačke udruge osoba s invaliditetom obavještava Ured o činjenici da članovi te Udruge upozoravaju da domovi za smještaj starijih i nemoćnih osoba odbijaju smještaj osobe s duševnim smetnjama zbog postojanja dijagnoze o psihičkoj bolesti.*

Postupanje Ureda: U rješavanju pokušaja smještaja osobe kojoj je smještaj u dom odbijen zbog dijagnoze shizofrenije, razgovaralo se tripartitno (Ured pravobraniteljice, dotična Udruga i Ministarstvo socijalne politike i mladih). Usuglašeno je kako slijedi; Domovi za smještaj starijih i nemoćnih osoba ustrojeni su na način da nisu u mogućnosti pružati posebne usluge ako osoba ima trajne poteškoće u okviru psihičkog poremećaja povezane sa visokim rizikom ugrožavanja sebe i drugih osoba. Međutim, ako osoba s duševnim smetnjama trajno ne ugrožava ni sebe ni druge, ako ne treba stalnu kontrolu i nadzor odnosno cjelodnevnu pomoć zbog psihičke bolesti, ako smještaj treba zbog starosti i nemoći, a ne zbog svoje psihičke bolesti i poteškoća povezanih s bolesti, te ako to dokaže odgovarajućom liječničkom dokumentacijom, odbijanje prijema bi bila diskriminacija na osnovu zdravstvenog stanja, odnosno invaliditeta. Dakle, ako nadležni liječnik opće prakse i nadležni

specijalista psihijatar kod kojega je osoba u liječenju mogu na temelju sadašnjeg stanja osobe s duševnim smetnjama izdati mišljenje iz kojeg je vidljivo da osoba koja traži prijem u dom ne ugrožava ni sebe niti druge, te da ne treba stalnu kontrolu i nadzor odnosno cjelodnevnu pomoć zbog psihičke bolesti, a da se povremene teškoće mogu riješiti ambulantno ili hospitalno te ako osoba smještaj treba zbog starosti i nemoći, a ne zbog svoje dijagnoze problema, vezanih za istu, dijagnoza psihičke bolesti sama po sebi nije prepreka za prijem u dom za starije i nemoćne osobe.

Ishod: Pozitivan. Ministarstvo socijalne politike i mladih obavijestilo je Domove socijalne skrbi i Centre za socijalnu skrb kako smatra da je odbijanje prijama osoba s mentalnim oštećenjima starije dobi u domove za starije i nemoćne diskriminacija korisnika s invaliditetom te da osoba s mentalnim oštećenjima, koja trajno ne ugrožava ni sebe ni druge, kojoj nije potrebna stalna kontrola i nadzor i koja treba smještaj zbog starosti i nemoći, ima pravo na smještaj u dom za starije i nemoćne. Sukladno članku 4. Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 157/13., 152/14.), starija osoba je osoba u dobi od 65 i više godina života. Člankom 21. istog Zakona propisano je tko su sve korisnici socijalne skrbi te se između ostalog navodi da je korisnik socijalne skrbi odrasla osoba s invaliditetom koja nije u mogućnosti udovoljiti osnovnim životnim potrebama. Nadalje, članak 93. stavak 3. navedenog Zakona propisuje da se dugotrajni smještaj priznaje osobi s invaliditetom, tjelesnim, mentalnim, intelektualnim ili osjetilnim oštećenjem, sukladno dobi, vrsti i stupnju oštećenja kada nije moguće osigurati skrb u obitelji pružanjem odgovarajućih izvaninstitucijskih oblika skrbi, a stavak 4. istog članka propisuje da se dugotrajni smještaj priznaje funkcionalno ovisnoj starijoj osobi i teško bolesnoj osobi kojoj zbog trajnih promjena u zdravstvenom stanju prijeko potrebna stalna pomoć i njega druge osobe. S obzirom da je među osobama s invaliditetom značajan broj osoba s mentalnim oštećenjima starijih od 65 godina života, takve osobe kao korisnici sustava socijalne skrbi imaju pravo na smještaj u domu za starije i nemoćne ukoliko se utvrdi da nisu u mogućnosti samostalno skrbiti o osnovnim životnim potrebama te ukoliko, sukladno liječničkoj dokumentaciji, ne ugrožavaju sebe ni druge, odnosno ukoliko smještaj trebaju zbog starosti i nemoći, a ne zbog svoje psihičke bolesti i poteškoća vezanih uz tu bolest. Jedan od pojavnih oblika stigmatizacije i diskriminacije osoba s mentalnim oštećenjima starije dobi odražava se kroz otpor zaposlenika i korisnika kod prijema osoba s mentalnim oštećenjima u domove za starije i nemoćne. Stoga upućujemo nadležne ustanove socijalne skrbi da, u svrhu prevladavanja opisanih poteškoća vezanih uz smještaj starije osobe s mentalnim oštećenjima u dom za starije i nemoćne, u postupku odlučivanja o prijemu i priznavanju prava na smještaj trebaju uvažiti mišljenje liječnika da korisnik s mentalnim oštećenjima stariji od 65. godina, koji ne treba stalnu kontrolu i nadzor i čije se povremene poteškoće mogu riješiti ambulantno ili hospitalno, može biti smješten u dom za starije i nemoćne odnosno da kod konkretnog korisnika ne postoje zapreke medicinske naravi za smještaj u dom za starije i nemoćne.

Primjer 2: *Uredu se obratio pritužitelj otac osobe s invaliditetom pritužujući se na neprimjereno postupanje službenice u odjelu za izdavanje osobnih iskaznica. Naime, radi se o osobi sa SY Down. Unatoč reduciranim intelektualnim kapacitetima u mnogim životnim aktivnostima pa i kretanju izvan kuće posve je samostalan, a u složenijim životnim situacijama treba vođenje i usmjeravanje. Prilikom predavanja zahtjeva za izdavanje osobne iskaznice nije bilo problema osim propitivanja službenice je li stranka pod skrbništvom. Međutim, kod preuzimanje osobne iskaznice, službenica koja je tada radila na izdavanju osobnih iskaznica uskratila je osobi s invaliditetom pravo da preuzme svoju osobnu iskaznicu unatoč činjenici da je imenovani navršio 18 godina i da nije lišen poslovne sposobnosti te nije pod skrbništvom, a što je dokazivao rodnim listom koji se prilaže kao obvezna dokumentacija zahtjevu za izdavanje osobne iskaznice. Pritužitelj otac imenovanoga je od strane službenice savjetovan da podnese zahtjev nadležnom centru za socijalnu skrb za pokretanje postupka lišavanja poslovne sposobnosti i stavljanje pod skrbništvo, navodeći da se jedino pod tim uvjetom može njemu tj. ocu dopustiti da se umjesto sina potpiše i preuzme njegovu osobnu iskaznicu.*

Postupanje Ureda: Zatraženo je očitovanje i upozoreno je tijelo državne uprave kako slijedi; Uvjetovanje izdavanja osobne iskaznice prethodno opisanim postupanjem predstavlja kršenje prava na jednakost i diskriminatorno ponašanje državnog službenika zabranjeno prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08, 112/12). Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (NN, MU, br. 6/07, 3/08, 5/08), s kojom trebaju biti usklađeni svi drugi zakoni u čl. 12 navodi: „... 1. Države

potpisnice potvrđuju da osobe s invaliditetom imaju pravo svugdje biti prihvaćene kao osobe jednake pred zakonom. 2. Države potpisnice će prihvatiti da osobe s invaliditetom imaju poslovnu sposobnost na jednakoj osnovi kao i drugi osobe u svim aspektima života.

3. Države potpisnice će poduzeti odgovarajuće mjere usmjerene na osiguravanje potrebne pomoći osobama s invaliditetom za ostvarivanje poslovne sposobnosti...“

Spornim nalazimo postupanje u kojemu državni službenik temeljem nečijeg izgleda stvara predodžbu prema kojoj ocjenjuje jednu osobu kao onu koja nije sposobna štiti prava i interese već ju treba lišiti poslovne sposobnosti i na temelju tako stvorene predodžbe uskraćuje joj pravo na uslugu izdavanja osobne iskaznice.

Članak 1. Zakona o suzbijanju diskriminacije određuje: *“Ovim se Zakonom osigurava zaštita i promicanje jednakosti kao najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, stvaraju se pretpostavke za ostvarivanje jednakih mogućnosti i uređuje zaštita od diskriminacije na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije... Diskriminacijom se smatra i stavljanje neke osobe u nepovoljniji položaj na temelju pogrešne predodžbe o postojanju osnove za diskriminaciju iz stavka 1. ovoga članka.“*

Zaključno, tražimo obavijest tijela o vrstama edukacija koje službenici pohađaju vezano za ophođenje prema osobama s invaliditetom.

Tijelo državne uprave očituje se da je službenica postupala sukladno Zakonu o osobnoj iskaznici (NN, br. 11/02., 122/02., 68/13.) i Zakonu o općem upravnom postupku (NN, br. 47/09.). Nadalje, tijelo se poziva i na Obiteljski zakon te Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN, br. 76/14.) zaključujući da je riječ o službenici s dugogodišnjim iskustvom koja je za svoj rad primila priznanje za kvalitetno i stručno obavljanje poslova, da je ljubazna prema strankama te da nije povrijedila dostojanstvo predmetne osobe niti Etički kodeks državnih službenika pa pritužbu pritužitelja oca osobe s invaliditetom ocjenjuju neutemeljenom.

Ured skreće pozornost tijelu na to da nam nije odgovorilo na upit o vrstama edukacija koje su obvezne za njihove službenike. Naglašavamo kako duševne smetnje i lišenje poslovne sposobnosti nisu istoznačnice. Osobe s duševnim smetnjama ne trebaju biti nužno lišene poslovne sposobnosti niti su razlozi za lišenje poslovne sposobnosti isključivo intelektualne teškoće i duševne smetnje. Naime, kada službena osoba posumnja da stranku zdravstvene ili druge okolnosti sprječavaju u obavljanju radnji u postupku ona ima pravo predložiti nadležnom javnopravnom tijelu ili sudu određivanje zakonskog zastupnika, o čemu dalje odlučuje nadležno tijelo. Međutim, dok se odgovarajućom odlukom ne utvrdi da je dotična osoba lišena poslovne sposobnosti službenica nema pravo po vlastitom nahođenju, samo na temelju fizičkog izgleda ili negativnog dojma, uskratiti da osoba sama preuzme svoju identifikacijsku ispravu, uvjetujući da se pokrene postupak lišavanja poslovne sposobnosti, pa tek kada roditelj donese potvrdu da je taj postupak pokrenut, dopušta roditelju preuzimanje osobne iskaznice.

Ovakva i slična postupanja smatraju se diskriminirajućim prema gore citiranom čl. 1. st. 1. i 3. Zakona o suzbijanju diskriminacije. Ne dovodeći u pitanje savjestan odnos prema radu i susretljivost prema strankama, nesporno je da je postupanje službenice u konkretnom slučaju imalo elemente diskriminatornog postupanja jer je imenovana postupala prema osobi s invaliditetom kao prema osobi koja je lišena poslovne sposobnosti, zaključujući isključivo na temelju njegovog izgleda (SY Down) da se radi o osobi koja ne može štiti svoja prava i interese premda za to nije imala potvrdu (odluku suda, rješenje o stavljanju pod skrbništvo). Prema tome, dok god se za neku osobu ne utvrdi da ne može poduzimati određene pravne ili druge radnje (što mora biti izričito navedeno u odluci suda), treba se u odnosu na nju postupati na jednaki način kao i prema drugim građanima. To znači da ako osoba s invaliditetom (stranka) u trenutku preuzimanja osobne iskaznice u toj radnji nije ograničen valjanim pravim aktom, tada se prema njemu treba odnositi na način koji ga ne stavlja u nejednak položaj u odnosu na druge.

Očitovanje tijela državne uprave upućuje na krivu primjenu materijalnih propisa, osobito u dijelu kada se pozivaju na Obiteljski zakon i Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, ali upućuje i na slabu upućenost u antidiskriminacijsko zakonodavstvo i politike koje obvezuju sva tijela u postupanju. Uzevši u obzir mogućnost da je službenica postupala u najboljoj namjeri, ali nema potrebna znanja i iskustva u postupanju s osobama s invaliditetom, predložili smo da se održi sastanak na kojem bi sudjelovali predstavnici tijela državne uprave i Ureda pravobraniteljice kako bi zajednički razmotrili mogućnost održavanja edukacija službenika o primjerenom postupanju prema osobama s invaliditetom, u svrhu stjecanja potrebnih znanja iz područja zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda i otklanjanja predrasuda prema osobama s invaliditetom. Smatramo da bi se kroz edukacije pružila prilika službenicima da se upoznaju sa specifičnostima pojedinih vrsta invaliditeta, načinima funkcioniranja osoba s različitim vrstama invaliditeta, čime bi se situacije poput navedene prevenirale, a u cjelini unaprijedio rad navedenog tijela.

Ishod: Sin ne uspjeva samostalno ishoditi izdavanje osobne iskaznice. Osobnu iskaznicu za sina ishodio je pritužitelj otac po predočanju podnesenog prijedloga za pokretanje postupka lišenja poslovne sposobnosti sina. Tijelo državne uprave prihvatilo je prijedlog za provođenje predložene edukacije svih službenika tijela koji rade na izdavanju osobnih iskaznica. Edukacija će biti provedena tijekom 2016. godine.

Primjer 3: *Pritužiteljica se obratila molbom za mišljenje i savjet u povodu odgovora prituženika na njezin članak objavljen na njezinom blogu te u povodu izjave prituženika potaknute dopisom pritužiteljice predstavniku grada za smjenom prituženika sa funkcije savjetnika za kulturu. Radilo se o uznemiravajućim izjavama prituženika osnovom invaliditeta pritužiteljice.*

Postupanje Ureda: Kao tijelo koje štiti, prati i promiče prava i interese osoba s invaliditetom i osoba koje boluju od bolesti koje mogu uzrokovati invaliditet, upozorili smo prituženika na neprimjerenost i neprihvatljivost ovakvih privatnih i javnih (uznemiravajućih – čl. 3. st. 1. Zakona o suzbijanju diskriminacije) istupa kojima se učvršćuju stereotipi i predrasude o osobama koje boluju od bolesti uslijed kojih jesu ili mogu postati osobe s invaliditetom.

Izjednačavanjem percipiranih nepoželjnih i negativnih ponašanja s obilježjima bolesti koja je dio ljudske različitosti narušava se ljudsko dostojanstvo pritužiteljice, ali i svih drugih osoba koje boluju od iste bolesti. Netočnim i pojednostavljenim etiketiranjem pojačavaju se štetne posljedice koje za osobe s invaliditetom imaju takvi stereotipni stavovi.

Slijedom navedenog upozorili smo prituženika da se u svakoj moguće daljnjoj komunikaciji s pritužiteljicom vodi načelom poštivanja njezinog ljudskog dostojanstva, a ne širenjem predrasuda i stereotipa. Pozvali smo prituženika da se upozna s ljudskim vrijednostima osoba s invaliditetom kao i teškoćama na koje nailaze pri ostvarivanju svojih potencijala.

Ishod: Djelomično pozitivan. Uznemiravanje je prestalo, no prituženik se Uredu nije očitovao.

Primjer 4: *Pritužitelj nam se obratio ponovljenom pritužbom da zbog pošljunčane staze na mjesnom groblju ne može pristupiti grobnom mjestu njegove obitelji (dijete, supruga, otac), obzirom se kreće uz pomoć invalidskih kolica u pratnji asistenta jer kotači kolica propadaju u šljunak.*

Postupanje Ureda: Obratili smo se jedinici lokalne samouprave i komunalnom poduzeću koje upravlja mjesnim grobljem. Zajedno sa istima i u prisutnosti stranke i njenog asistenta obavljamo očevid na licu mjesta. Konstatiramo da šljunčani put do grobnog mjesta obitelji pritužitelja istome nije prilagođen za kretanje invalidskim kolicima te da mu dolazak do grobnog mjesta nije moguć. Predstavnik jedinice lokalne samouprave obvezao se u suradnji sa komunalnim poduzećem sanirati staze na istome, a kako bi ih razumno prilagodio za kretanje osoba u invalidskim kolicima. Preuzetu obvezu jedinica lokalne samouprave izvršava u primjerenom roku. U prisutnosti predstavnika jedinice lokalne samouprave, komunalnog poduzeća, pritužitelja i njegovog asistenta ponovno obavljamo očevid na licu mjesta te konstatiramo da je sporna staza kojom se pritužitelj kreće do grobnog mjesta svoje obitelji sanirana na način da se po istoj osoba u invalidskim kolicima može kretati.

Ishod: Pozitivan. Diskriminacija propuštanjem razumne prilagodbe korištenja javno dostupnog resursa je otklonjena.

Primjer 5: Uredu se se obratile dvije pritužiteljice sa završenim Učiteljskim fakultetom, koje nakon uspješno završenog studija nisu mogle pristupiti polaganju stručnog ispita u sustavu predškolskog odgoja. Radi se o jednoj slijepoj i jednoj gluhoj osobi.

Nakon završenog studija obje su trebale pristupiti stažiranju radi polaganja stručnog ispita u sustavu predškolskog odgoja, ali im je to onemogućeno. Također su zahtijevale prilagodbu programa stažiranja, u čemu su također odbijene. Objе smatraju da su zbog te činjenice diskriminirane temeljem invaliditeta, obzirom da su ranije uspješno upisale i dovršile studij, a prilagodba radnih uvjeta i načina rada, kao i programa stažiranja, obaveza je koja proizlazi iz važećeg domaćeg i međunarodnog zakonodavstva.

Uredi za osobe s invaliditetom jedinice lokalne samouprave obratili su se resornom Ministarstvu zahtjevom za izmjenom propisa vezanih uz stažiranje i polaganje stručnog ispita u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja, koji zahtjev je Ministarstvo odbilo kao neosnovan.

U odgovoru Ministarstvo se u bitnome osvrće na odredbe Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, u kojem je propisano da se upis studija obavlja na temelju javnog natječaja koji objavljuje sveučilište, veleučilište ili visoka škola, te da utvrđuju postupak odabira pristupnika za upis na način koji jamči ravnopravnost svih pristupnika bez obzira na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovinu, rođenje, društveni položaj, invalidnost, seksualnu orijentaciju i dob kao i kriterije na temelju kojih se obavlja klasifikacija i odabir kandidata za upis.

Činjenica je da se zakonodavni okvir odgoja i obrazovanja temelji na pravu svakog djeteta/učenika da se unatoč svojem invaliditetu, uključi u sustav odgoja i obrazovanja u sredini u kojoj živi i u okviru općeg odgojno-obrazovnog sustava.

Isto tako, sustav obrazovanja ima obavezu provođenja pravodobne informiranosti i profesionalne orijentacije učenika s teškoćama i mladih osoba s invaliditetom, tijekom njihovog školovanja i osposobljavanja, no konačna odluka i pravo odabira srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja (koji nije obavezan odgojno-obrazovni sustav) pa time i odgovornost ostaje na samoj osobi i njezinoj obitelji.

Nadalje, suvremeno organiziran rani i predškolski odgoj i obrazovanje temelji se na humanističko-razvojnoj koncepciji koja pretpostavlja razvoj komunikacijskog konteksta između odrasle osobe i djeteta, oslanjajući se pritom upravo na izravnu (govornu) komunikaciju, dakle komunikaciju bez posrednika. Takva komunikacija predstavlja nezamjenjiv razvojni potencijal kojeg u suvremenoj odgojno-obrazovnoj praksi valja maksimalno ostvarivati. Stoga je kvaliteta govorne komunikacije značajan indikator na osnovi kojeg se procjenjuje razina kompetencija odgojitelja za samostalan odgojno-obrazovni rad. Stoga je izuzetno važno, kada je riječ o poslovima vezanim uz djecu i mlade, da djelatnik zaposlen u sustavu odgoja i obrazovanja bude visoko obrazovan, profesionalan i samostalan te da ima položen stručni ispit kao konačni dokaz njegove osposobljenosti za samostalan rad.

Svrha je pripravničkog stažiranja i polaganja stručnog ispita osposobiti odgojitelje i stručne suradnike za stručno i samostalno obavljanje zadaća, a sukladno čl. 15. Pravilnika o načinu i uvjetima polaganja stručnog ispita odgojitelja i stručnih radnika u dječjem vrtiću (NN, br. 133/98, 4/98). Naime, osoba može imati svjedodžbu ustanove visokoškolskog obrazovanja, kojom se jamči da je osoba stekla određene kompetencije potrebne za obavljanje radnih zadataka, a da pri tome u svom neposrednom radu (iako je stručna) nije samostalna.

Kada su u pitanju djeca predškolske dobi, postavlja se pitanje uspostave najprimjerenijeg komunikacijsko-interakcijskog odnosa odgojitelja s djecom, posebno uspostavljanja kvalitetnog verbalnog komuniciranja, koje uključuje izbor riječi, korištenje otvorenih poticajnih pitanja, pružanje konstruktivnih povratnih informacija djetetu, aktivno slušanje itd. Stoga je, smatra Ministarstvo, izuzetno bitno da odgojitelj ima vizualne i slušne sposobnosti neophodne za izgradnju i korekciju govora, ali i svih ostalih psihofizičkih, emocionalnih i socijalnih sposobnosti djeteta predškolske dobi. Isto tako, smatraju u Ministarstvu, da u trenutku upisa djeteta u vrtić roditelji očekuju i podrazumijevaju da je njihovo dijete sigurno i zaštićeno dok se oni nalaze na svom radnom mjestu.

Zbog svega navedenog, Ministarstvo smatra da nema potrebe za izmjenom navedenog Pravilnika u smislu prilagodbe programa osposobljavanja. Ministarstvo prati vertikalnu odgojno-obrazovnu sustava i čini sve kako bi omogućilo svakom pojedincu uključivanje u taj sustav i dalo pravo odabira akademske razine obrazovanosti, koja će mu omogućiti zaposlenje u struci. Međutim, svaka odrasla osoba mora svjesno prihvatiti rizike vlastite procjene uspješnosti uključivanja u svijet rada. Posljedice krivih procjena pojedinaca ne smije i ne može snositi sustav u cjelini, smatra Ministarstvo.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u području odgoja i obrazovanja intenzivno se zalaže da svako dijete s teškoćama u razvoju i svaka osoba s invaliditetom ostvari pravo na jednako obrazovanje u skladu sa sposobnostima te da se takvo opće obrazovanje podrži odgovarajućim prilagodbama kako bi osoba s invaliditetom postigla najvišu razinu obrazovanja, uključujući i akademsko. Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom osigurana je „razumna prilagodba“ kao koncept šireg opsega i znači osiguravanje potrebne i odgovarajuće prilagodbe i podešavanja koja ne predstavljaju neproporcionalno ili neprimjereno opterećenje, tamo gdje je to potrebno i moguće.

Postupanje Ureda: Od Učiteljskog fakulteta zatražili smo mišljenje o problematici zapošljavanja osoba sa senzoričkim, tjelesnim i drugim oštećenjima u odgojiteljskim i nastavničkim zvanjima. Postavlja se pitanje da li kvalifikacijski ispit prilikom upisa na odgojiteljski fakultet ima značaj provjere psihofizičkih predispozicija kandidata za obavljanje poslova nastavnika i odgojitelja, te da li je on na neki način prilagođen studentima s pojedinom vrstom invaliditeta? Može li se prilagoditi poziv odgojitelja i sadržaj rada odgojitelja osobama s određenom vrstom invaliditeta? Postoji li obaveza informiranja studenata o ograničenjima za buduće zapošljavanje, ukoliko ne postoji mogućnost prilagodbe sadržaja i načina obavljanja poslova nastavnika i odgojitelja za osobe s invaliditetom, posebno gluhoćom i sljepoćom? Ukoliko osoba s invaliditetom uspješno završi studij i stekne stručne kompetencije za rad, za očekivati je da se u tom zanimanju može i zaposliti. Naime, nejasno je da program stručnog osposobljavanja u tako značajnoj mjeri odstupa od programa studija pa student uspješno savlada teorijski i praktični dio obrazovanja, a onda mu bude onemogućeno dobiti licencu za kasniji rad u stečenom zanimanju.

Ishod: Negativan. Učiteljski fakultet u svom mišljenju navodi kako odgovorno pristupa realizaciji svih međunarodnih i nacionalnih propisa koji uređuju sustav odgoja i obrazovanja, uključujući i pravo osoba s invaliditetom na obrazovanje. Radi povećanja pristupačnosti studijskih programa Učiteljskog fakulteta osobama s invaliditetom, nastavnici studentima s invaliditetom omogućuju razumnu prilagodbu njihovim individualnim potrebama i poštuju individualizirani pristup nastavi kojeg za svakog studenta s invaliditetom predlaže Ured za studente.

Među ostalim studentima s invaliditetom, do sada su studijske programe Učiteljskog fakulteta upisale dvije studentice s oštećenjem sluha (integrirani učiteljski studij i preddiplomski odgojiteljski studij) te jedna studentica oštećena vida (izvanredni odgojiteljski studij). Na taj način pridonose realizaciji stavaka 4. i 5. članka 24. Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom, u kojima se države -stranke Konvencije obvezuju na osiguravanje pristupa općem tercijarnom obrazovanju bez diskriminacije i na poduzimanje odgovarajućih mjera za zapošljavanje učitelja s invaliditetom.

Obavještavaju nas, a budući da se naš upit odnosi na zapošljavanje u sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, da se preddiplomskim sveučilišnim studijem -rani i predškolski odgoj i obrazovanje- stječu sljedeće kompetencije:

- razumijevanje i razvijanje profesionalnog identiteta odgojitelja te djelovanje u skladu s etičkim normama i profesionalnim kodeksom
- osposobljenost za profesionalno djelovanje u interkulturalnom i inkluzivnom okruženju (uvažavanje različitosti)
- uspostavljanje suradnje s različitim nositeljima interesa u ranom i predškolskom odgoju (djeca, roditelji, obitelji, kolege, interdisciplinarni tim stručnjaka, uprava, lokalna zajednica i dr.)
- iskazivanje sposobnosti za različite oblike jezičnog i umjetničkog izražavanja i djelovanja
- svijest o potrebi poticanja cjelovitog razvoja djeteta
- osposobljenost za korištenje suvremenih informacijsko-komunikacijskih tehnologija

- usmena i pisana akademska komunikacija na hrvatskome standardnom jeziku i jednome stranom jeziku
- poznavanje osnovnih elemenata znanstvenog istraživanja
- poznavanje i razumijevanje odgojno-obrazovnih teorija i novijih znanstvenih spoznaja o prirodi učenja djeteta te o procesu razvoja i odgoja
- poznavanje i razumijevanje pitanja politika ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja
- sposobnost prilagođavanja prakse ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja specifičnostima individualnog razvoja djeteta, odgojno-obrazovnog i kulturalnog konteksta
- sposobnost prepoznavanja i zadovoljavanja posebnih odgojno-obrazovnih potreba djece u kontekstu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja
- korištenje različitih oblika jezičnog i umjetničkog izražavanja u kurikulumima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja
- sposobnost korištenja teorijskih modela i znanstvenih istraživanja u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja za mijenjanje i razvijanje prakse (refleksivni praktičar)
- osposobljenost za promicanje zdrava načina života
- sposobnost razvoja i integracije različitih kurikularnih područja u praktičnom radu.

Proizlazi da osobe oštećena sluha imaju teškoća u razvoju kompetencija koje se odnose na usmenu akademsku komunikaciju na hrvatskome standardnom jeziku i jednome stranom jeziku te na jezično izražavanje, pri čemu ostvaruju pravo na individualiziran način polaganja ispita. Istodobno, velika većina kompetencija razvoju kojih je usmjeren studijski program nije u nesuglasju sa sposobnostima, mogućnostima i teškoćama studenata s oštećenjem sluha. Razumiju da potencijalni poslodavci imaju dvojbi u procjenama mogućnosti samostalnog obavljanja odgojiteljskog zanimanja kada se radi o osobama oštećena sluha, s obzirom na značaj i složenost razvoja djece u ranoj i predškolskoj dobi.

Oštećenje vida pak, nije u izravnoj koliziji s mogućnošću uspješnog završetka studijskog programa, iako ono znatno oslabljuje mogućnosti odgojitelja da samostalno skrbi o potrebama djece te djeci osigura primjerenu sigurnost i zaštitu.

No, smatraju da poslovi profesionalnih odgojitelja djece rane i predškolske dobi u mnogome nadilaze puku brigu i skrb o djetetu, već se u većoj mjeri odnose na planiranje, vođenje, provedbu i vrednovanje odgojno-obrazovnih procesa i programa. Tako su mišljenja da inkluzivna politika podrazumijeva osiguravanje odgovarajuće podrške osobama s invaliditetom u različitim društvenim kontekstima, što uključuje i podršku na radnom mjestu, budući da zaista postoje oblici i razine teškoća koje nekim osobama onemogućuju ili znatno oslabljuju mogućnost samostalne brige o svim potrebama djece.

Na kraju nas obavještavaju kako po završetku preddiplomskog sveučilišnog studija - rani i predškolski odgoj i obrazovanje - osoba ima pravo nastaviti studij na različitim specijalističkim i sveučilišnim diplomskim studijima, što prvostupnicima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja omogućuje da nakon preddiplomskog studija nastavljaju školovanje na različitim fakultetima ili da budu pripravnici u predškolskim institucijama. Kako dječji vrtići i škole nisu jedina moguća mjesta zapošljavanja prvostupnika i magistara struke Učiteljskog studija, dio studenata se zapošljava kod drugih poslodavaca koji se bave odgojem i obrazovanjem djece rane, predškolske i školske dobi (nevladine organizacije, privatni sektor i dr.).

Zaključuju da Učiteljski fakultet ostaje otvoren svim zainteresiranim studentima koji udovoljavaju zahtjevima studijskih programa, a pitanje njihova zapošljavanja ostaje izvan njihove nadležnosti. Vjeruju da ćemo naći načina da zaštitimo prava osoba s invaliditetom na rad i zapošljavanje, na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom ustrajat će na inzistiranju iznalaženja načina za rješenje ovog problema.

Podaci o pritužbama na diskriminaciju od organizacija civilnog društva

Kako bi se upoznali s podacima kojima raspolažu organizacije civilnog društva čiji članovi su djeca s teškoćama u razvoju i /ili osobe s invaliditetom, a u svrhu uklanjanja diskriminatornog ponašanja i

općenito suzbijanja diskriminacije s osnova invaliditeta pravobraniteljica je prikupila podatke od kojih neke navodimo u nastavku:

- pojedini vozači javnog prijevoza nisu bili na raspolaganju za pomaganje pri unošenju invalidskih kolica u autobus gradskog prijevoza uz argumente da to nije u opisu njihovog posla; u većini benzinskih postaja sanitarni čvorovi za OSI su zaključani i nisu na dispoziciji
- pritužbe na Centar za socijalnu skrb: diskriminacija korisnika, neprimjeren i diskriminirajući način komunikacije, komentiranje, odnosno neovlašteno davanje mišljenja o ishodu zahtjeva za neko pravo te zakidanje informacija o određenom pravu, najviše u ruralnim i manje razvijenim područjima (posebno Vukovarsko-srijemska županija)
- diskriminacija rada i radnih odnosa, diskriminacija djece oboljele od MS-a u školama i na fakultetima kako od strane nastavnika tako i od strane kolega s kojima pohađaju nastavu, diskriminacija u zdravstvenoj zaštiti (ne mogu dobiti patronažu ili fizikalnu terapiju u kući, iako od strane liječnika posjeduju svu potrebnu dokumentaciju)
- diskriminacija prema Udruzi: nema jednak status u Gradskoj skrbi, odnosno financiranju osnovne djelatnosti kao što to imaju ostale udruge; nejednakost udruga kod odlučivanja o raspodjeli sredstava iz gradskog proračuna
- diskriminacija OSI: prijevoz za OSI na području Virovitice i okolnih sela nije riješen ni na koji način, pogotovo ne u vidu javnog prijevoza; ne osigurava se niti doprinosi prilagođenom stanovanju OSI (osim invalidima Domovinskog rata); nepristupačnost ustanovama i institucijama za osobe u kolicima u gradu; neprilagođenost "šaltera" i toaleta u bolnici; svakodnevno zauzimanje mjesta za parkiranje označenog za OSI; nepristupačnost birališnih mjesta; nepoštivanje Nacionalne i Gradske strategije za OSI
- rana dijagnostika je lokalizirana u Zagrebu gdje gotovo sva djeca moraju dolaziti u Centar za rehabilitaciju, a liste čekanja su produžene na godinu i pol čime se umanjuje mogućnost rane intervencije te diskriminacija po mjestu stanovanja; ne postoji sustav rane intervencije te financijski stabilniji roditelji imaju više mogućnosti na pristup kvalitetnim pravovremenim uslugama
- gradski vrtić Čakovec je u posljednjih 5 godina odbio upisati više od 20 djece s autizmom radi malih kvota upisa i nedostatka pomagača; u ostalim vrtićima nedostatak rehabilitatora i specijaliziranog programa za djecu s PAS
- nedostatak pomagača za djecu s autizmom u školskom sustavu
- nepristupačnost stomatološke zaštite za djecu s autizmom
- isključenost od prava na znak pristupačnosti za osobe s autizmom i njihove obitelji
- oduzimanje prava OSI, nezapošljavanje OSI iako imaju prednost pri zapošljavanju jer je poslodavcima jednostavnije platiti kaznu nego njih zaposliti; smanjivanje financijskih sredstava predodređenih za naše članove sportaše, oduzimanje osobne invalidnine, smanjenje prava na medicinska pomagala itd.
- neodgovaranje nadležnih institucija na naše dopise također smatramo oblikom diskriminacije
- otežan život gluhoslijepe djece u obiteljskom okruženju i nesudjelovanje u donošenju odluka
- izolacija gluhoslijepe osoba treće životne dobi u obiteljskom i domskom okruženju i neuključenost u svakodnevna zbivanja u zajednici
- neravnopravan položaj gluhoslijepe osoba na različitim događajima zbog nepriznavanja uloge prevoditelja
- stagnacija gluhoslijepe djece u obrazovnim sustavima zbog nekvalitetne i neadekvatne podrške
- nedovoljne kompetencije nastavnika znakovnog jezika i prevoditelja u nastavi
- nepriznavanje jednakosti osoba sa senzoričkim oštećenjima u polaganju vozačkog ispita
- oduzimanje prava na pomagala za gluhoslijepe osobe
- nedovoljna znanja liječnika i medicinskog osoblja o ulozi prevoditelja za gluhoslijepe osobe
- nepriznavanje gluhoslijepe kao jedinstvenog oštećenja pri vještačenju
- diskriminacija temeljem invaliditeta
- ograničeni broj zanimanja za gluhoslijepe osobe
- nepostojanje provedbenih propisa koji bi zakonsku regulativu proveli u praksi

- diskriminacija gluhoslijeperih osoba pri korištenju usluge prevoditelja kod javnog bilježnika
- javni prijevoz
- plaćanje TV pristojba

Iz gore navedenih podataka koji se tiču 2015. godine i prethodnih razdoblja većina postupanja koja udruge navode kao primjer diskriminacije nisu diskriminacija prema ZSD-u. Pravobraniteljica će sukladno ovlastima postupati po navedenim pritužbama u narednom razdoblju.

Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2014. do 2018.

Tijekom 2015. godine predstavnik Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i dalje je participirao u radnoj skupini koju je osnovao Vladin ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina za izradu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2014. do 2018. Kao i u prethodnom razdoblju nastojalo se sudjelovanjem u Radnoj skupini naglasiti potrebu veće zaštite od diskriminacije osoba s invaliditetom u pojedinim područjima društvenog života te predložiti zaštitne mehanizme koji bi priječili nastanak diskriminacije osnovom invaliditeta odnosno propuštanjem razumne prilagodbe.

U Osijeku je održana Međunarodna Jean Monet konferencija o novim postignućima na području radnog prava, prava jednakosti i prava ljudskih prava EU-a

Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održala je uvodno izlaganje o razumnoj prilagodbi kao preduvjetu jednakosti osoba s invaliditetom na tržištu rada. Govorila je o socijalnom modelu invaliditeta koji je unijela Konvencija o osobama s invaliditetom koju je ratificirala i Europska unija. Na konferenciji se između ostalog razgovaralo o atipičnim oblicima rada kao što je rad u skraćenom radnom vremenu u kontekstu fleksibilnosti. Upravo bi takvi oblici rada mogli pomoći osobama s invaliditetom da ostvare svoje preostale radne sposobnosti.

Budući da je Sud pravde Europske unije u presudi iz 2013. godine dao interpretaciju što se smatra invaliditetom u sklopu EU Direktive 2000/78 o jednakosti na području zapošljavanja i rada, savjetnica pravobraniteljice prezentirala je objedinjeni slučaj Ring i Werge (C 335/11 i C 337/11). Sud je također pojasnio pojam razumne prilagodbe i odlučio da se rad s polovicom radnog vremena može smatrati oblikom razumne prilagodbe koji omogućuje da se uklone prepreke u okolini koje u interakciji s oštećenjem ograničavaju mogućnosti rada za osobe s invaliditetom. U predmetnom slučaju danski nacionalni sud zastao je s postupkom kako bi od Suda pravde Europske unije zatražio tumačenje o tome tko se smatra osobama s invaliditetom na koje se proteže antidiskriminacijska zaštita iz Direktive 2000/78 odnosno što se može smatrati oblicima razumne prilagodbe. Budući da je ratifikacijom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom ona postala dio unutarnjeg pravnog poretka EU-a koji je po pravnoj snazi iznad zakona EU-a, ti zakoni trebaju biti usklađeni s Konvencijom i trebaju se interpretirati u skladu s njom. U slučajevima Ring i Werge invaliditet je uzrokovan bolešću (bolovima kralježnice koji se ne mogu otkloniti liječenjem i trzajne ozljede vrata). Sud je potvrdio da uzrok invaliditeta nema utjecaj na to hoće li se neko oštećenje smatrati invaliditetom niti on znači da osoba ne može obavljati određene poslove već da joj je obavljanje poslova otežano. Sud je također zaključio da izostanak zaposlenica s posla nije bio rezultat njihova invaliditeta već uskraćivanja razumne prilagodbe budući da poslodavac nije ponudio mogućnost rada u skraćenom radnom vremenu nakon što zaposlenice nisu više mogle obavljati posao u punom radnom vremenu.

Često se Uredu obraćaju međunarodne i domaće organizacije i institucije u svrhu izrade izvješća za međunarodne agencije i druge organizacije vezano uz suzbijanje diskriminacije s osnova invaliditeta. Tako se Uredu pravobraniteljice obratila dr.sc. Antonija Petričević s Pravnog fakulteta u Zagrebu, angažirana od konzultantske firme Human European Consultancy kao istraživačica na projektu "**Analysis and comparative review of equality data collection practices in the European Union**" za Europsku komisiju. Cilj je istraživanja za Komisiju prikupiti informacije o pravnim sustavima i politikama država članica u području prikupljanja podataka o jednakosti (equality data collection), posebice načina na koji se prikupljaju podaci o diskriminaciji na temelju dobi, rase ili etničke

pripadnosti, seksualne orijentacije, rodnog identiteta, **invaliditeta**, vjeroispovijesti ili temeljem višestruke diskriminacije.

U svrhu izrade Izvješća Pravobraniteljica je sukladno ovlastima informirala istraživačicu o relevantnim podacima koje je ista koristila prilikom izrade izvješća.

Preporuke

1. Potrebno je educirati stručnjake i osobe s invaliditetom o oblicima diskriminacije na osnovi invaliditeta te ih osnažiti za njezino prijavljivanje i procesuiranje.
2. Potrebno je veću pozornost svih sudionika usmjeriti na pokretanje postupaka strateške litigacije i osnaživati udruge osoba s invaliditetom za tu ulogu jer se samo tako mogu promijeniti trendovi o besmislenosti prituživanja na diskriminaciju koji ne ostavljaju nikakve posljedice kao i priprema/obuka cjelokupnog pravnog sustava o tome kako postupati u sudskim postupcima diskriminacije na temelju invaliditeta, uključujući i prepoznavanje neuspjeha u osiguravanju razumne prilagodbe osobama s invaliditetom, procjenu pretjeranog tereta dokazivanja i prebacivanja tereta dokazivanja.
3. Preporučujemo da prava s osnove invaliditeta budu jednaka za sve osobe s invaliditetom neovisno o vrsti i uzroku invaliditeta. Dodatna materijalna prava koja imaju karakter odštete trebala bi se plaćati iz posebnih izvora jasno odvojenih od naknada s osnove invaliditeta.
4. Kako bi se postigla jednakost u ostvarivanju prava s osnova invaliditeta, treba definirati kriterije za njihovo ostvarivanje kojima se neće diskriminirati osobe različitih vrsta invaliditeta.

4.2. PRISTUP PRAVOSUĐU

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativni protokol uz Konvenciju (NN, MU, br. 6/07., 3/08., 5/08.) u članku 13. određuje: "PRISTUP PRAVOSUĐU

1. Države stranke osigurat će djelotvorni pristup pravosuđu osobama s invaliditetom na jednakoj osnovi s drugim osobama, pa i putem osiguravanja postupovnih i dobi primjerenih prilagodbi kako bi se olakšala njihova djelotvorna uloga, bilo kao izravnih ili neizravnih sudionika, uključujući i svjedočenje, u svim sudskim postupcima, uključujući istražni postupak i druge prethodne faze postupka.
2. Da bi pomogle u osiguravanju djelotvornog pristupa pravdi osobama s invaliditetom, države stranke će promicati odgovarajuću obuku onih koji rade pravosuđu, uključujući policiju i zatvorsko osoblje."

Dostupnost usluga osobama s invaliditetom u prostorima sudova

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u proteklom razdoblju u više navrata je upozoravala na nepristupačnost osobama s invaliditetom prostora pravosudnih tijela (sudskih zgrada i dr.). Problematika se posebno odnosi na osobe s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica i drugih pomagala, kao i osobe smanjene pokretljivosti.

U nastavku navodimo iskustvo Ureda kojim se oslikava problem s kojima se susreću osobe s invaliditetom.

Uredu se obratio pritužitelj odvjetnik, osoba s invaliditetom koji se kreće uz pomoć elektromotornih kolica. Pritužitelj odvjetnik zaposlen je u Odvjetničkom društvu.

Pred općinskim sudom u gradu R. pokrenuo je antidiskriminacijsku parnicu jer kao osoba koja se kreće na prethodno opisani način ne može ni ući u zgradu Upravnog suda bilo kao stranka ili kao punomoćnik.

Od pravobraniteljice je zatražio poduzimanje mjera sukladno ovlastima. Obzirom da je pritužitelj odvjetnik inicirao predmetnu parnicu, nakon uvida u dostavljene mu spise pravobraniteljica je pritužitelju dala mišljenje za potrebe sudskog postupka. Mišljenje navodimo kako slijedi;

Pritužitelj, osoba s invaliditetom diskriminiran je propuštanjem razumne prilagodbe pobliže opisane čl. 4. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08., 112/12.).

Prema točki 21., uvodnih odredbi Direktive Vijeća Europske unije 2000/78/EZ o uspostavi općeg okvira za jednak tretman u zapošljavanju i radu, kriteriji za procjenu jesu li prilagodbe infrastrukture i prostora, korištenje opreme i drugi načini (ne)razmjerni teret za onoga tko ih je dužan omogućiti su: financijski i ostali troškovi koji nastaju prilagodbom; veličina i raspoloživa sredstava tijela ili organizacije; te mogućnost za dobivanje pomoći za prilagodbu iz javnih fondova ili raspoloživost nekih drugih sredstava pomoći.

Upravni sud nepristupačan je osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica, neovisno radi li se o ručnom pogonu ili invalidskim kolicima na elektromotorni pogon, zbog stepeništa na ulazu u zgradu i sudnica koje se nalaze na katovima, a do kojih se dolazi, za osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica, nepristupačnim stubištima.

Rješavanje pristupačnosti ulaza u zgradu Upravog suda i organiziranje barem jedne prostorije sudnice na pristupačnom mjestu za osobe s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica, nesporno Sudu ne bi predstavljao nerazmjerni teret, sukladno prethodno definiranom standardu razumne prilagodbe. Ovo dodatno i zbog toga što bi se za takvu (razumnu) prilagodbu, ukoliko nema dostatnih sredstava, sigurno mogli koristiti i odgovarajući fondovi Europske unije.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativni protokol uz Konvenciju (NN, MU, br. 6/07., 3/08., 5/08.) u čl. 2. definira „razumnu prilagodbu“ kao: „... potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja, koja ne predstavljaju nesrazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se takvo što u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno kako bi se osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima,“. Pravo na rad ljudsko je pravo temeljem čl. 54. Ustav RH (NN, br. 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10., 5/14.).

Pritužitelj ovo pravo konzumira radeći kao odvjetnik. Radna mjesta odvjetnika su, pored njihovih ureda, i sudovi Republike Hrvatske. Time bi i u odnosu na posao kojim se pritužitelj bavi Upravni sud istome trebao biti pristupačan, kako prema definiciji „razumne prilagodbe“ iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, tako i prema odredbi čl. 4. st. 2. toč. 3. Zakona o suzbijanju diskriminacije.

Osim navedenog, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom „diskriminaciju na osnovi invaliditeta“ definira (čl. 2.) kao: „...svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na osnovi invaliditeta koje ima svrhu ili učinak sprečavanja ili poništavanja priznavanja, uživanja ili korištenja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, društvenom i svakom drugom području, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Ona uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući i uskraćivanje razumne prilagodbe,“. Čl. 13. /Pristup pravosuđu/ st. 1. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom propisuje: „Države stranke osigurati će djelotvorni pristup pravosuđu osobama s invaliditetom na jednakoj osnovi s drugim osobama, ...“, a čl. 5. /Jednakost i nediskriminacija/ st. 3.: „Da bi promicale jednakost i ukinule diskriminaciju, države stranke će poduzeti sve primjerene korake radi osiguranja provedbe razumne prilagodbe.

Pritužitelj se nekoliko mjeseci kasnije ponovno obratio Uredu zbog nepristupačnosti Prekršajnog suda u istome gradu. Činjenični opis ovog predmeta praktički je istovjetan gore opisanom uz napomenu da od trenutka nastanka problema nemogućnosti pristupa ovome sudu isti seli na novu lokaciju u gradu, također nepristupačnu osobama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica ili su smanjene pokretljivosti.

Napominjemo, da je prije pokretanja parnica pritužitelj problem nepristupačnosti ovih sudova bezuspješno pokušavao riješiti s predsjednicima ovih sudova i resornim ministarstvom.

Ured je sukladno stavu pritužitelja spreman miješati se na strani istog u ove sudske postupke.

Pristupačnost kao osnovno ljudsko pravo još uvijek nije na onoj razini na koju se Republika Hrvatska obvezala potpisivanjem međunarodnih dokumenata od kojih je najznačajniji Konvencija o pravima osoba s invaliditetom.

Pristupačnost kako je definira zakonodavac jest rezultat primjene tehničkih rješenja u projektiranju i građenju građevina, kojima se osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti osigurava nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad u tim građevinama na jednakoj razini kao i ostalim

osobama. Zakonom o gradnji (NN, br. 153/13) čl. 16. st. 2. propisano je: „Ako se rekonstruira građevina da bi se osobama smanjene pokretljivosti osigurao nesmetani pristup, kretanje, boravak i rad, može se uz suglasnost Ministarstva odstupiti od temeljnih zahtjeva za građevinu.“ i člankom 12. uvjeti i način jednostavne prilagodbe građevina.

Sigurnost i pristupačnost tijekom uporabe propisana je člankom 12. koji navodi: „Građevina mora biti projektirana i izgrađena tako da ne predstavlja neprihvatljive rizike od nezgoda ili oštećenja tijekom uporabe ili funkcioniranja, kao što su proklizavanje, pad, sudar, opekline, električni udari, ozljede od eksplozija i provale. Posebno, građevine moraju biti projektirane i izgrađene vodeći računa o pristupačnosti i uporabi od strane osoba smanjene pokretljivosti.

Člancima 5., 16., 17., 18., 34., 35. i 44. Pravilnika o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13), propisani su uvjeti pristupačnosti koje moraju ispuniti građevine javne i poslovne namjene, a u koje građevine spadaju i građevine sudske vlasti čl. 5. st. 1. toč. 12. Pravilnika. U Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti posebno ističemo i čl. 44. st. 1. „Građevine javne i poslovne namjene moraju se projektirati i biti izvedene tako da, ovisno o svojoj namjeni, sadrže elemente pristupačnosti iz sljedećih članaka ovoga Pravilnika“ i čl. 44. st. 1.toč. 4. građevine upravne i slične namjene – građevina u kojoj djeluju jedinice i tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave i/ili državne uprave, Hrvatski sabor, Vlada Republike Hrvatske, sudske vlasti, središnja tijela državne uprave, tijela državne uprave, administrativni ured pravne osobe s javnim ovlastima i drugih pravnih osoba iz članaka: 16., 17., 18., 34. i 35.;

Kako bismo utvrdili koje su mjere podrške poduzete za uključivanje osoba s invaliditetom i smanjene pokretljivosti na ravnopravnoj osnovi s drugim osobama sukladno Konvenciji, zatražili smo podatke od 48 sudova - općinskih i prekršajnih te uputili preporuke Ministarstvu pravosuđa pozivajući se na odredbe gore navedenih međunarodnih dokumenata i domaćih propisa.

U sljedećoj tabeli nalaze se zaprimljeni podaci:

Pristupačnost općinskih i prekršajnih sudova u RH osobama s invaliditetom

Pristupačnost	Ulaz	Kat	Sanitarni žvor-prilagođen	Postojanje taktilnih staza	Druge prilagodbe suda	Postojanje plana omogućavanja pristupačnosti	Predviđenost sredstva za omogućavanje pristupačnosti	Napomene suda
NAZIV SUDA:								
1. Općinski kazneni sud u Zagrebu	DA	DA	DA	DA	/	/	/	/
2. Prekršajni sud u Karlovcu	NE	NE	NE	NE	/	/	/	/
3. Općinski i prekršajni sud u Gospiću	NE	NE	NE	NE	/	DA	NE	Sud posjeduje lift koji je trenutno pokvaren. Općinski i prekršajni sud nalaze se u istoj zgradi
4. Prekršajni sud u Sisku	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	/
5. Općinski sud u Bjelovaru	NE	NE	NE	NE	/	/	/	/
6. Prekršajni sud u Puli	DA	DA	NE	NE	/	/	/	Sud se nalazi u privatnom najmu te je o mjerama pristupačnosti teško govoriti bez vlastitog prostora
7. Općinski sud u Čakovcu	DA	NE	NE	NE--	Osiguravanje sudnica u prizemlju u slučaju potrebe	NE	NE	/
8. Općinski sud	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	Zgrada suda je u

u Sisku								rekonstruk-ciji i svi nedostaci bi trebali biti uklonjeni
9. Prekršajni sud u Požegi	NE	NE	NE	NE	Zgrada nije u vlasništvu suda pa nisu učinjene prilagodbe	NE	NE	Sudu je za omogućavanje prilagodbe potrebna suglasnost više korisnika zgrade i vlasnika iste
10. Prekršajni sud u Zadru	DA	DA	DA	NE	/	/	/	Smatraju da sud ima osigurane sve elemente pristupačnosti
11. Općinski, prekršajni i županijski sud u Vukovaru	NE	DA	NE	NE	Ulaz osobama s invaliditetom olakšan je s dvorišne strane	/	/	Sva tri suda se nalaze u istoj zgradi
a. Stalna služba u Županji	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE	Nadležnost Ministarstva pravosuđa u osiguranju sredstava navodi se kao osnovni problem osiguranja pristupačnosti
b. Stalna služba u Vinkovcima	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	/
12. Općinski sud u Zlataru	DA	DA	DA	NE	/	/	/	/
a. Stalna	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	/

služba u Donjoj Stubici								
b. Stalna služba u Krapini	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	Potrebno je osigurati sredstva u proračunu
c. Stalna služba u Zaboku	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE	Potreban je novi prostor
13. Prekršajni sud u Splitu	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	Zgrada sjedišta suda nije pristupačna kao ni većina onih u kojima se nalaze stalne službe suda smjštene u gradovima SD županije
14. Prekršajni sud u Velikoj Gorici	DA	DA	NE	NE	/	NE	NE	Nadležnost Ministarstva pravosuđa u osiguranju sredstava navodi se kao osnovni problem osiguranja pristupačnosti
15. Prekršajni sud u Osijeku	NE	NE	U tijeku su radovi na prilagodbi	NE	/	NE	NE	Nadležnost Ministarstva pravosuđa u osiguranju sredstava navodi se kao osnovni problem osiguranja pristupačnosti
16. Općinski sud u Splitu	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	Sud privremeno radi u neadekvatnom

17. Općinski i županijski sud u Rijeci	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	prostoru Općinski i županijski sud u Rijeci nalaze se u istoj zgradi
18. Općinski i prekršajni sud u Koprivnici	DA	DA	DA	NE	/	/	/	Sud je smješten u dvije susjedne zgrade od kojih je jedna pristupačna te se u njoj zakazuju rasprave osoba s invaliditetom, a u toj se nalazi i prekršajni sud
19. Prekršajni sud u Virovitici	DA	DA	NE	NE	/	NE	NE	/
20. prekršajni sud u Čakovcu	DA	NE	NE	NE	Osobe s invaliditetom primaju se u prizemlju	NE	NE	/
21. Općinski sud u Požegi	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	Djelatnici pomažu unositi osobe s invaliditetom u sud
22. Općinski, prekršajni i županijski sud u Varaždinu	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE	Općinski, prekršajni i županijski sud u Varaždinu nalaze se u istoj zgradi. Rasparave i saslušanja osoba s invaliditetom provode se u prizemlju.
23. Prekršajni i	DA	NE	NE	NE	Osobe s	/	/	Prekršajni i općinski

općinski sud u Slavanskom Brodu					invaliditetom primaju se u prizemlju			sud u Slavanskom Brodu nalaze se u istoj zgradi
24. Prekršajni sud u Šibeniku	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	/
25. Općinski i županijski sud u Osijeku	NE	NE	NE	NE	U tijeku je adaptacija zgrade	/	/	/
26. Općinski sud u Šibeniku	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	Sud posluje na više nepristupačnih lokacija od kojih samo stalna služba u Kninu posjeduje rampu
27. Općinski sud u Virovitici	NE	NE	NE	NE	/	DA	NE	Sud je više puta nastojao ishoditi rješenje vezano uz pristupačnost s nadležnim Ministarstvom
28. Općinski sud u Puli	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE	/
29. Općinski i županijski sud u Dubrovniku	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE	Općinski i županijski sud u Dubrovniku nalaze se u istoj zgradi
30. Općinski sud u Zadru	NE	NE	NE	NE	Osobe s invaliditetom primaju se u prizemlju	NE	NE	/
31. Općinski sud u Novom Zagrebu	DA	DA	DA	NE	/	NE	NE	/

Na temelju obrađenih odgovora zaprimljenih od općinskih, županijskih i prekršajnih sudova vezano uz anketno ispitivanje pristupačnosti prostora osobama s invaliditetom vidljivo je da od ukupno 36 zgrada u kojima sudovi obavljaju svoje dužnosti (u više slučajeva prekršajni i općinski sud nalaze se u zajedničkoj zgradi, ili postoje organizirane stalne službe sudova na drugim lokacijama) samo njih 15 ima pristupačan ulaz osobama s invaliditetom (41,6%), a pristupačnost prostorijama smještenim na katu osigurana je u samo 9 zgrada (25%). Sanitarni čvor prilagođen je osobama s invaliditetom u 5

zgrada (13,8%) dok su u jednoj u tijeku adaptacije. Od sudova koji su se očitovali, jedino u Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu postoje taktilne crte vođenja. Kao druge prilagodbe koje su učinjene pretežito se radi o navodima kako se osobe s invaliditetom primaju, saslušavaju i vode rasprave u prizemlju zgrada gdje je ulaz pristupačan. Samo za dvije zgrade postoji plan za osiguravanjem pristupačnosti, a za niti jednu nisu predviđena sredstva u proračunu. Veći broj sudova navodi kako je Ministarstvo pravosuđa nadležno za osiguranje sredstava za sudove te je to prema njima osnovni problem osiguranja pristupačnosti. Također, kao opravdanje navode kako se prostori nalaze u vlasništvu ili upravljanju višeg tijela te zbog toga anketirani nemaju planove niti predviđena sredstva za osiguranje pristupačnosti. S druge pak strane, Općinski sud u Sisku navodi kako je zgrada suda u rekonstrukciji i svi nedostaci bi trebali biti uklonjeni, istovremeno navodeći kako ne postoji plan omogućavanja pristupačnosti niti predviđena sredstva za omogućavanje pristupačnosti.

Nakon obrade podataka rezultati su, zajedno sa preporukom, upućeni Ministarstvu pravosuđa koje je nadležno tijelo za osiguravanje financijskih sredstava u svrhu osiguravanja elemenata pristupačnosti pravosudnih tijela osobama s invaliditetom te su zatraženi i podaci što se planira poduzeti s obzirom na uočene nedostatke.

Iz zaprimljenog odgovora proizlazi da Ministarstvo pravosuđa uvažava upućene preporuke te da tijekom 2016. godine i u daljnjim razdobljima namjerava učiniti pozitivne pomake u više područja radi osiguranja pristupa pravosuđu. Ministarstvo navodi da su u tijeku ili pripremi adaptacijski radovi na zgradama više sudova (općinski sudovi u Metkoviću, Benkovcu i Valpovu te županijski sudovi u Sisku, Osijeku i Zagrebu) i zgradama u kojima se nalazi državno odvjetništvo (Pula, Zagreb i Osijek), a u skladu s postojećom građevinskom regulativom, proračunom osiguranim sredstvima te postupcima javne nabave. Adaptacije se sastoje, ovisno o pojedinim lokacijama, u izvedbama rampi, podiznih platformi, liftova ili rješavanju arhitektonskih barijera u svrhu osiguranja pristupačnosti pravosuđu osobama s invaliditetom i drugim osobama smanjene pokretljivosti.

Uz arhitektonsku pristupačnost, poseban izazov je osiguranje pristupa pravosuđa u njegovom proceduralnom dijelu posebice za osobe s intelektualnim i psihosocijalnom teškoćama.

Vezano uz tu temu, neki od učestalih zapažanja Odbora za prava osoba s invaliditetom nakon što su razmotrili izvješća o provedbi UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom su da centri za pravnu pomoć nemaju dovoljno ljudi i sredstava, da se osobe s invaliditetom u sudskim postupcima gleda kao objekte skrbi, a ne nosioce prava pa se mnoge osobe prisilno zadržavaju bez pravičnog suđenja. Konvencija stavlja izvan snage odredbe koje su dopuštale prisilni smještaj u psihijatrijske ustanove no razumijevanje tih odredbi je slabo. Posebno je težak položaj osoba s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama u kaznenim postupcima. Neke od preporuke Odbora su edukacija pravosudnih djelatnika te revidiranje odluka prema kojima osobe koje nisu raspravno sposobne ostaju u zatvoru bez suđenja. Potrebno je osigurati pristupačnost zatvorenika s invaliditetom ne samo u vidu fizičkog okruženja nego i prilagođene komunikacije, osiguranja komunikacije i informacija na znakovnom jeziku, Brailleovom pismu za slijepo osobe te formatu jednostavnom za čitanje za osobe s intelektualnim teškoćama. Važno je voditi računa o rodnoj dimenziji i o činjenici da osobe koje su pod skrbištvom nemaju jednak pristup pravosuđu. Policijski službenici i socijalni radnici trebaju uvažavati njihovu poslovnu sposobnost i pridavati njihovom svjedočenju vjeru kakva se pridaje drugim pouzdanim svjedočima. Vrste razumne prilagodbe treba razmotriti prije suđenja.

Na razini Europske unije postoje inicijative da se unaprijedi pristup pravosuđu kroz osiguranje aktivnog sudjelovanja u sudskom postupku od istrage do izricanja presude. U ostvarivanju tog prava podijeljene su kompetencije između zemalja članica i EU-a. Čl. 92 Sporazuma o pridruživanju daje minimalna jamstva koja je Lisabonski sporazum proširio definirajući prava žrtava. Posebno je značajna Direktiva 2012/29/EU kojom se utvrđuju minimalni standardi o pravima, podršci i zaštiti žrtava zločina. (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012L0029&from=en>)

Između ostalog, Direktiva definira pravo na informacije, jednostavan jezik, osiguranje komunikacije sa svim vrstama teškoća koje ograničavaju komunikaciju. Direktiva određuje da žrtve trebaju uživati

posebne mjere i razumnu prilagodbu pa tako tijekom postupka treba poduzeti odgovarajuće korake: razgovori se trebaju odvijati u prostoriji s odgovarajućom opremom ili u prisutnosti osobe s odgovarajućim obrazovanjem. Policija mora osigurati da pojedinac može pristupiti svom pravu, potrebno je identificirati koje teškoće osoba ima u praćenju postupka, treba biti prisutan tumač znakovnog jezika, a zemlje članice trebaju odrediti kako će to provesti. Osumnjičeni treba imati pismo o svojim pravima na jednostavnom jeziku. Treba ga obavijestiti da ima pravo na šutnju i odvjetnika i to na način da se može zaista razumjeti. Od 02.07.2014. pravo na prisutnost odvjetnika pravna je obaveza država članica. Kod davanja informacija policija treba voditi računa o mentalnom i fizičkom stanju osoba, a ranjive skupine trebaju pomoć odvjetnika. Procjenu potrebe provodi vanjski stručnjak.

Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku

Na temelju članka 7. Zakona o pravobraniteljstvu za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07) dano je mišljenje i prijedlozi na Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku. Predložili smo da je kod izmjena i dopuna Zakona potrebno uzeti u obzir odredbu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (NN, MU, br. 6/07., 3/08., 5/08.) koja u članku 13. jamči osobama s invaliditetom pristup pravosuđu tako što propisuje:

„1. Države stranke osigurati će djelotvorni pristup pravosuđu osobama s invaliditetom na jednakoj osnovi s drugim osobama, pa i putem osiguravanja postupovnih i dobi primjerenih prilagodbi kako bi se olakšala njihova djelotvorna uloga, bilo kao izravnih ili neizravnih sudionika, uključujući i svjedočenje, u svim sudskim postupcima, uključujući istražni postupak i druge prethodne faze postupka.

2. Da bi pomogle u osiguravanju djelotvornog pristupa pravdi osobama s invaliditetom, države stranke će promicati odgovarajuću obuku onih koji rade pravosuđu, uključujući policiju i zatvorsko osoblje.“

Sukladno navedenom potrebno je u izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku zajamčiti svim osobama s invaliditetom – sudionicima postupka (optuženiku/okrivljeniku, žrtvi, privatnom tužitelju, svjedoku) sve potrebne prilagodbe i odgovarajuću podršku, uzimajući u obzir specifičnosti različitih vrsta oštećenja: tjelesnog, mentalnog, intelektualnog ili senzoričkog.

Kako bi se zajamčio ravnopravan položaj osoba s invaliditetom, smatramo da je prilikom uhićenja potrebno svakog uhićenika upoznati na njemu razumljiv način s njegovim pravima, kao što je i predloženo člankom 108. stavkom 6. ZKP. Međutim, u članku 108. stavku 1. ZKP-a navedeno je kako to nije potrebno učiniti ako uhićenik pouku „nije sposoban shvatiti“.

Kako je tumačenje ovog dijela odredbe prepušteno diskrecijskoj ocjeni policijskog službenika, u nekim slučajevima moglo bi doći do povrede prava osobe s invaliditetom za koju bi se krivo moglo pretpostaviti da ne može shvatiti pouku o pravima. Manja će opasnost od kršenja prava biti ukoliko se ovaj dio odredbe briše i ostavi se obveza svakog uhićenika upoznati s njegovim pravima, bez obzira da li je pouku sposoban shvatiti. Ujedno smatramo da će se na taj način dosljedno provesti i predložena izmjena stavka 6. spomenutog članka.

S obzirom na nedovoljno osiguravanje pristupačnosti penalnih ustanova u Republici Hrvatskoj osobama s invaliditetom, kao osnovnom preduvjetu i jednom od temeljnih prava tih osoba, neovisno o vrsti oštećenja, predložili smo članak 119. Zakona izmijeniti na način da se riječi „osobe s tjelesnim nedostacima koje joj onemogućuju ili bitno otežavaju kretanje“ zamijene riječima „osobe s invaliditetom kojima su prostori istražnog zatvora nepristupačni“.

Ovako bi se odredba odnosila na sve osobe s invaliditetom kojima penalna ustanova nije pristupačna, s obzirom na postojanje različitih vrsta oštećenja. Na isti način predložili smo izmijeniti i odredbu članka 122. stavka 2. teksta ZKP-a. Radi osiguravanja pristupa pravosuđu osobama s invaliditetom, potrebno je iza stavka 1. članka 382. pročišćenog teksta ZKP-a dodati novi stavak 2. koji glasi: „Pravo pristupa u sudsku zgradu imaju i osobe određene Zakonom o kretanju slijepa osobe uz pomoć psa vodiča (NN, br. 131/98.)“. U istom članku potrebno je izmijeniti i stavak 2., koji bi uvažavanjem prethodne dopune postao stavak 3., na način da se iza riječi „neprikladne za održavanje rasprave“ dodaju riječi „odnosno nepristupačne osobi s invaliditetom – sudioniku postupka“.

Navedeni Prijedlog Zakona nije još bio u proceduri.

4.3. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST

Hitne preporuke UN Odbora za prava osoba s invaliditetom vezano uz čl. 14 i 15 Konvencije o pravima osoba s invaliditetom

Budući da se dio hitnih preporuka UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom, prema kojima Hrvatska mora postupiti u roku od godinu dana (do travnja 2016. godine) odnosi u značajnoj mjeri upravo na osobe s duševnim smetnjama, dalje u tekstu ističemo sadržaj istih, poduzete mjere te iskustva pravobraniteljice vezano uz postupanja prema osobama s intelektualnim i mentalnim teškoćama (duševnim smetnjama).

1) Osobna sloboda i sigurnost (članak 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom)

Odbor UN za prava osoba s invaliditetom je u Zaključnim zapažanjima u odnosu na članak 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom - Osobna sloboda i sigurnost, *izrazio zabrinutost jer su osobe s invaliditetom podvrgnute prisilnom zadržavanju i smještaju u ustanove na osnovi invaliditeta. Razlog za posebnu zabrinutost jest praksa prisilnog zadržavanja osoba s mentalnim oštećenjem i intelektualnim teškoćama bez njihova pristanka.*

Preporuka je Odbora da se ukinu zakonske odredbe prema kojima je dopuštena institucionalizacija na osnovi invaliditeta bez pristanka osobe te usklađivanje Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama s Konvencijom. Odbor je *zabrinut što ne postoji dovoljno informacija o osobama s invaliditetom koje su navodno uključene u kaznena djela te o primjeni zakonskih odredaba u tim slučajevima.* **Preporuka je Odbora** da država potpisnica ispita postupke i praksu u vezi s istragama, progonom i postupanjem prema osobama s invaliditetom koji su počinili kaznena djela. Također je **preporuka Odbora** da država potpisnica ispita jesu li primjenjive opće zaštitne mjere i pravni kazneni standardi odnosno pretpostavka nevinosti i pravo na pravično suđenje. Izjava Odbora o članku 14. Konvencije preporuča se kao smjernica.

2) Sloboda od mučenja ili okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kazne (članak 15. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom)

UN Odbor je *zabrinut zbog teške situacije u kojoj se nalazi značajan broj ustanova socijalne skrbi i psihijatrijskih ustanova u kojima osobe s invaliditetom, uglavnom žene, moraju živjeti u ponižavajućim i prenapučenim uvjetima cijelog svog života. Odbor je zabrinut zbog čestog korištenja nedobrovoljnih postupaka i mjera sputavanja te ostalih oblika ponižavajućeg postupanja.*

Hitna je preporuka Odbora da se poduzmu direktni koraci za rješavanje teške situacije u ustanovama, zaustave nedobrovoljni tretmani i korištenje mjera sputavanja. Odbor dalje **preporuča** da se zakonodavstvo uskladi s Konvencijom. Daljnja je **preporuka** Odbora provođenje istrage i progona kršenja ljudskih prava. Postupajući po preporukama Odbora UN-a, Ministarstvo socijalne politike i mladih pristupilo je izmjenama Zakona o socijalnoj skrbi kojima se uvode standardi zaštite prava korisnika u ustanovama socijalne skrbi, a koji su postali obvezatni za sve pružatelje usluga. U situacijama kada su restriktivni postupci neophodni radi zaštite zdravlja i sigurnosti korisnika, primjenjuje se princip minimuma korištenja ograničenja u najkraćem mogućem roku.

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN, br. 76/14, dalje: ZZODS) propisuje načelo proporcionalnosti i minimalne restrikcije u postupanju prema osobama s duševnim smetnjama dok se zaštita osoba s duševnim smetnjama temelji na apsolutnom poštovanju dostojanstva i onemogućavanju svakog oblika iskorištavanja, zlostavljanja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja. ZZODS naglašava da su mjere prisile moguće samo radi zaštite zdravlja ili života osobe s težim duševnim smetnjama ili druge osobe te mjere restrikcije smiju trajati samo dok ta opasnost traje. Međutim, Odbor UN je upravo razmatrajući odredbe Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama dao preporuku hrvatskoj Vladi o nužnosti njegova usklađivanja s Konvencijom. Na navedene okolnosti je prilikom sastanka s predstavnicima Vlade za vrijeme posjeta Hrvatskoj u

listopadu 2015. godine upozorila i potpredsjednica Odbora Diane Kingston koja je ponovila da preporuka Odbora nije regulirati prisilna postupanja nego ih potpuno dokinuti i zamijeniti alternativama koje poštuju integritet osobe i njezina ljudska prava. Na izjavu predstavnika Ministarstva pravosuđa da je u novom ZZODS-u zamijenjen termin upotreba fizičke sile, potpredsjednice Odbora je pitala je li zamijenjena i praksa koju je taj termin označavao.

Pritužbe koje se odnose na način primjene mjera prisile u nekoj psihijatrijskoj ustanovi nismo zaprimili. Međutim, prilikom obilazaka specijalnih psihijatrijskih bolnica uočeno je da je nekoliko pacijenata bilo fiksirano za naslon stolice improviziranim širokim platnenim pojasom čija primjena je od strane medicinskog osoblja obrazložena potrebom njihove zaštite od pada sa stolice, odnosno kreveta i sprečavanja ozljeđivanja (radilo se o starijim osobama, teško pokretnima i fizički slabijim pacijentima na odjelu psihogerijatrije ili odjelu palijativne skrbi u psihijatrijskim ustanovama). Nisu zamijećeni tragovi vezivanja ili primjene drugih sredstava sputavanja. Prema navodima medicinskog osoblja u psihijatrijskim ustanovama najčešće primjenjuju električnu narukvicu. Izostanak pritužbi može se objasniti izostankom svijesti o neprihvatljivosti mjera prisile i drugih nedobrovoljnih postupanja. Jednako tako izostaje svijest da su takva postupanja kršenja ljudskih prava osoba s invaliditetom jer narušavaju osobni integritet osobe i u mnogim slučajevima predstavljaju ponižavajuće postupanje. Čini se da i stručnjaci i same osobe smatraju da su prisilna postupanja opravdana medicinskim stanjem osobe, dok u stvarnosti nisu razvijeni drugačiji načini pružanja pomoći osobi u stanju psihosocijalne krize.

Obilaskom psihijatrijskih bolnica, uvidom u medicinsku dokumentaciju i razgovorom s osobljem vidljivo je da su neke osobe dugi niz godina na liječenju u bolnicama te se može zaključiti da su naviknuti na bolnički način života i stereotipne obrasce ponašanja svojstvene instituciji. Takav način života daje im privid sigurnosti.

Primjer: *Osoba ima 59 godina i 5 godina je u psihijatrijskoj ustanovi. Nikada nije osnovala obitelj. Radila je na brodu. Ima mirovinu koju prima sestra koja joj je skrbnica, ali rijetko dolazi. Premda priželjkuje život izvan bolnice, sve manje vjeruje da je to moguće, jer nema stan ili kuću gdje bi živjela, a mirovina je tako mala da ne bi mogla plaćati najam stana. Ne bi voljela biti na teret sestri koja ima svoju obitelj i ne bi mogla preuzeti brigu o njoj.*

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom smatra kako su razlozi dugotrajne hospitalizacije više socijalne, nego zdravstvene naravi. Unatoč postojanju mentalnog oštećenja, većina osoba bi uz odgovarajuću podršku u zajednici mogla živjeti izvan bolničkih uvjeta. Međutim, pojedine osobe nemaju obitelj ili ih obitelj ne prihvaća i premda iskazuju želju za izlaskom iz bolnice pa i planove života izvan bolnice, iskazuju strahove od preuzimanja odgovornosti i samostalnog odlučivanja o bitnim pitanjima. Iskazuju strah da ih okolina neće prihvatiti te iskazuju sumnjičavost prema svakoj ideji života izvan ustanove.

Uspostava sustava psihijatrije u zajednici i osiguravanje primjerene podrške i rehabilitacije u zajednici olakšala bi prilagodbu osobama po izlasku iz bolnice u novu sredinu. Potreba za dugotrajnim hospitalizacijama bila bi svedena na minimum i samo koliko je to potrebno iz zdravstvenih razloga, što je i primarno uloga bolnica.

4.3.1. ČLANAK 26. ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA

Ranijim Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, broj 111/97, 27/98, 128799, 79/02) regulirani su postupci dobrovoljnog smještaja ili prisilnog zadržavanja, kao i smještaja bez pristanka osoba s duševnim smetnjama u psihijatrijsku ustanovu. Sukladno ovom Zakonu dozvoljen je bio tzv. smještaj bez pristanka osobe koja je lišena poslovne sposobnosti i nije sposobna dati pristanak. Tada je pristanak za pregled ili drugi liječnički postupak bio ovlašten dati zakonski zastupnik odnosno skrbnik. U praksi naših psihijatrijskih bolnica, nije se u svakom individualnom slučaju procjenjivala faktična sposobnost davanja pristanka već se smatralo da je svaka osoba koja je lišena poslovne sposobnosti nesposobna dati pristanak. Stav je Ureda pravobraniteljice bio da je kod

svake osobe, bila ona lišena poslovne sposobnosti ili ne, bilo potrebno utvrditi u trenutku odlučivanja o medicinskom tretmanu je li faktično sposobna dati pristanak ili nije. Ovakva praksa nije bila sukladna članku 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a i Europski sud za ljudska prava u više je svojih presuda utvrdio povredu članka 5. Konvencije u slučaju davanja pristanka na hospitalizaciju od strane skrbnika (primjerice Sykora protiv Češke Republike).

U cilju usklađivanja Zakona sa obvezujućim međunarodnim dokumentima te veće zaštite i poštivanja temeljnih ljudskih prava osoba s duševnim smetnjama te sprečavanja mogućih zlouporaba, donesen je novi Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN, br. 76/14), koji je stupio na snagu 01.01.2015. godine. Ovaj Zakon, u svom članku 26. dao je ovlast pravobranitelju za osobe s invaliditetom provjeravati opravdanost smještaja osobe s duševnim smetnjama u psihijatrijsku ustanovu bez pristanka. Dakle, *ako osoba s duševnim smetnjama nije sposobna dati vlastiti pristanak na smještaj te pisani pristanak daje osoba od povjerenja ili zakonski zastupnik, psihijatrijska ustanova je obvezna o smještaju bez pristanka odmah, a najkasnije u roku od 48 sati od dobivanja pisanog pristanka osobe od povjerenja ili zakonskog zastupnika obavijestiti pravobranitelja za osoba s invaliditetom.*

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom provjerit će opravdanost smještaja bez pristanka ako je pisani pristanak dao zakonski zastupnik i o tome sastaviti pisanu bilješku koja se unosi u medicinsku dokumentaciju osobe s duševnim smetnjama.

Ako pravobranitelj za osobe s invaliditetom posumnja u opravdanost smještaja bez pristanka, bez odgode će o tome obavijestiti nadležan sud koji će na odgovarajući način primijeniti odredbe ovoga Zakona o postupku prisilnog smještaja.

Ako se osoba smještena bez pristanka u bilo kojem trenutku usprotivi pristanku zakonskog zastupnika, psihijatrijska ustanova obvezna je bez odgode, a najkasnije u roku od 12 sati od protivljenja, neposredno ili telekomunikacijskim sredstvima dostaviti nadležnom sudu obavijest o prisilnom zadržavanju zajedno s medicinskom dokumentacijom. Bilješka o protivljenju s naznakom trenutka protivljenja, mora se unijeti u medicinsku dokumentaciju.

Ova nova i važna zakonska ovlast Pravobranitelja za osobe s invaliditetom proizlazi iz njegove uloge zaštite prava osoba s invaliditetom te nezavisnog mehanizma za praćenje primjene Konvencije (članak 33. stavak 2. Konvencije).

Tijekom 2015. godine, psihijatrijske ustanove kao i psihijatrijski odjeli općih bolnica sukladno obvezi iz članka 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama dostavljali su pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obavijesti o smještaju bez pristanka za pojedinog pacijenta.

Psihijatrijske ustanove od kojih je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila obavijest u 2015. godini su sljedeće: Psihijatrijska klinika „Vrapče“ Zagreb, Neuropsihijatrijska bolnica „Dr. Ivan Barbot“ Popovača, Psihijatrijska bolnica „Sv. Ivan“ Jankomir, Psihijatrijska bolnica Lopača i Psihijatrijska bolnica Ugljan. U Tablici 1 navedeni su podaci o postupanju za svaku pojedinu bolnicu.

Naziv psihijatrijske ustanove	Broj ukupno obrađenih obavijesti	Temelj smještaja: članak 26. ZZODS/ članak 25. ZZODS/članka 27. ZZODS	Sumnja u opravdanost smještaja	Broj opravdanih smještaja	Broj umrlih	Broj otpuštenih
Klinika za psihijatriju „Vrapče“ Zagreb	144	33 /17/0	0	33	29	65
Neuropsihijatrijska bolnica „Dr. Ivan Barbot“ Popovača	105	21.8.2000	0	21	19	57
Psihijatrijska bolnica „Sv. Ivan“ Jankomir	76	29/19/1	0	29	0	27
Psihijatrijska bolnica Lopača	10	6.2.2000	2	4	0	2
Psihijatrijska bolnica Ugljan	16	0/7/2	0	0	4	3
Ukupno	351	89/53/3	2	87	52	154

Dana 31. prosinca 2015. godine u radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je ukupno 28 obavijesti i to 3 obavijesti od Psihijatrijske klinike „Vrapče“ i 25 obavijesti od Neuropsihijatrijske bolnice „Dr. Ivan Barbot“.

Kao što je vidljivo iz gornje tablice, iz Klinike za psihijatriju „Vrapče“, kao najveće psihijatrijske bolnice, obrađeno je 144 obavijesti o smještaju bez pristanka dok je ukupno primljeno 147 obavijesti. Međutim, provjerom opravdanosti smještaja i neposrednim uvidom utvrđeno je da sve osobe za koje je zaprimljena obavijest nisu bile smještene temeljem članka 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, već su samo 33 osobe smještene bez pristanka. Za 17 osoba, uvidom u medicinski spis kao i u podatke dostavljene pravobraniteljici, ustanovljeno je da su dali pristanak na smještaj (članak 25.) dok obavijesti koje bi se odnosile na prisilni smještaj (članak 27.) nije bilo. Od ukupno 33 osobe smještenih bez pristanka s kojima se nakon uvida u medicinski spis, osobno i razgovaralo, utvrđeno je da su smještaji opravdani te je ta činjenica uvedena kao bilješka u medicinskoj dokumentaciji.

Opravdanost smještaja utvrđena je u najvećem broju kod osoba smještenih na gerijatrijske odjele o kojem će smještaju više biti rečeno u daljnjem tekstu.

Od dana primitka obavijesti pa do dana obilaska, pretežiti broj osoba nije zatečen u psihijatrijskim ustanovama (zbog otpusta ili smrti) pa takvi smještaji nisu bili predmetom provjere. Zanimljivo je, da je psihijatrijska bolnica Ugljan dostavila ukupno 16 obavijesti o smještaju bez pristanka, ali se prilikom obilaska i uvidom u medicinsku dokumentaciju utvrdilo da je 7 osoba dalo dobrovoljni pristanak na liječenje dok su dvije osobe bile prisilno hospitalizirane te su istodobno obaviješteni pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i sud. Za navedene osobe nije se niti provjeravala opravdanost smještaja. Liječnici PB Ugljan su izrazili dileme vezano za način potpisivanja suglasnosti za smještaj u slučajevima onih osoba koje nisu nesposobne dati pristanak, ali i zbog svog fizičkog stanja nisu u mogućnosti osobno potpisati dobrovoljni pristanak ili su nepismeni. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom smatra da u takvim slučajevima liječnik treba procijeniti sposobnost davanja pristanka te tu okolnost ubilježiti u medicinsku dokumentaciju uz detaljan opis zdravstvenog stanja osobe te mogućnostima osobe prilagoditi izbor načina na koji će dati suglasnost za dobrovoljni pristanak. U tom slučaju nije potrebno obavještavati pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom. Ukoliko je osoba nepismena, pristanak na smještaj potvrđuje na isti način kao što je potpisana na osobnoj iskaznici, a to vrijedi i za osobu koja može dati pristanak, ali se zbog svog fizičkog stanja ne može potpisati (križ, potpis ustima, otisak kažiprsta). Važno je da osoba bude detaljno upoznata sa svojim pravima i da ta prava razumije. Psihijatrijska bolnica Lopača dostavila je ukupno 10 obavijesti. Obilaskom bolnice i uvidom u spis, kao i osobnim razgovorom sa svakom pojedinom osobom, proizlazi kako je njih 6 smješteno bez pristanka. Smještaj je opravdan za 4 osobe. U vrijeme obilaska na smještaju više nije bilo 7 osoba jer ih je 4 opušteno, a 3 su umrle. U 2 slučaja pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je iskazala sumnju u opravdanost smještaja. Obje osobe su smještene na temelju pristanka skrbnika, prigodom obilaska i razgovora procijenjene su kao osobe sposobne za davanje pristanka, a budući da su jasno i nedvosmisleno iskazale protivljenje daljnjem smještaju, a nakon što su detaljno upoznati s daljnjim postupanjem u slučaju protivljenja, o istome je obaviješten Županijski sud u Rijeci. Po primitku obavijesti sud je odredio prisilno zadržavanje za obje osobe. Prema posljednjim informacijama dobivenim iz Psihijatrijske bolnice Lopača jedna osoba je potpisala dobrovoljni pristanak na smještaj i suglasnost s daljnjim liječenjem. Drugoj osobi je rješenjem Županijskog suda u Rijeci po treći put određen prisilni smještaj s rokom do 20. svibnja 2016. godine.

Člankom 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama propisano je da pravobraniteljica za osobe s invaliditetom provjerava opravdanost smještaja samo u situaciji kada je pisani pristanak dao zakonski zastupnik (skrbnik) - iz čega proizlazi da osoba prethodno mora biti lišena poslovne sposobnosti i imati skrbnika. Međutim, pojedini liječnici smatraju da je pravobraniteljica ovlaštena postupati i u slučaju kada osoba nije lišena poslovne sposobnosti i nema skrbnika, ako u trenutku prijema u bolnicu kao i u daljnjih 48 sati od trenutka prijema u bolnicu, nije sposobna dati pristanak. Sukladno odredbama članka 26. Zakona, u ovakvim slučajevima bolnice nisu dužne obavještavati pravobraniteljicu, već sud, primjenjujući članak 27. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.

Dakle, pravobraniteljicu je potrebno obavještavati u slučaju kada su kumulativno ispunjeni sljedeći uvjeti:

- osoba je lišena poslovne sposobnosti
  - osoba je prema procjeni liječnika specijaliste u trenutku prijema u bolnicu te u daljnjih 48 sati, nesposobna za davanje pristanka na liječenje u psihijatrijskoj ustanovi
  - zbog navedene nesposobnosti za davanje pristanka, pristanak na liječenje u psihijatrijskoj ustanovi daje imenovani zakonski zastupnik (skrbnik) osobe koja je lišena poslovne sposobnosti
- Ukoliko je osoba u trenutku prijema i daljnjem razdoblju od 48 sati od trenutka prijema, prema procjeni liječnika specijaliste nesposobna za davanje pristanka, a nije lišena poslovne sposobnosti slijedom čega niti ne može imati zakonskog zastupnika (skrbnika) koji bi umjesto nje dao pristanak na liječenje, pretpostavke za postupanje temeljem članka 26. Zakona nisu ispunjene. U tom je slučaju potrebno postupati sukladno odredbi članka 27. Zakona i pokrenuti postupak prisilnog zadržavanja. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom primila je obavijesti i od psihijatrijskog odjela Kliničkog bolničkog centra Rijeka i Kliničkog bolničkog centra Osijek dok je obavijesti od psihijatrijskih odjela općih bolnica bilo svega nekoliko i to od: Županijske bolnice Čakovec, Općih bolnica Karlovac, Pula, Koprivnica i Vinkovci. Ti podaci prikazani su u sljedećoj tablici.

Naziv psihijatrijske ustanove	Broj ukupno obrađenih obavijesti	Temelj smještaja: članak 26. ZZODS/ članak 25. ZZODS/članka 27. ZZODS	Sumnja u opravdanost smještaja	Broj opravdanih smještaja	Broj umrlih	Broj otpuštenih
Klinički bolnički centar Rijeka	57	57/0/0	0	0	0	57
Klinički bolnički centar Osijek	2	2/0/0	0	0	0	2
Županijska bolnica Čakovec	1	1/0/0	0	0	0	1
Opća bolnica Karlovac	1	1/0/0	0	0	0	1
Opća bolnica Pula	1	1/0/0	0	0	0	1
Opća bolnica Koprivnica	1	1/0/0	0	0	0	1
Opća bolnica Vinkovci	2	2/0/0	0	0	0	2
Ukupno	65	65/0/0	0	0	0	65

Prema gornjoj tablici vidljivo je da je najveći broj obavijesti o smještaju bez pristanka dostavio Klinički bolnički centar Rijeka, Klinika za psihijatriju, Zavod za dječju i adolescentsku psihijatriju. Pretežito se radi o smještaju osoba mlađih od 18 godina temeljem pisanog pristanka zakonskog zastupnika. Postupanja pravobraniteljice sastojala su se od uvida i analize pristigle dokumentacije. Obilazaka nije bilo, budući da se radi u akutnom odjelu gdje se osobe zadržavaju svega nekoliko dana i otpuštaju. S obzirom na kratak rok zadržavanja prilikom planiranja obilaska, osobe su već bile otpuštene. Iz analize dostavljenih obavijesti vidljivo je da su hospitalizacije pojedinih osoba učestale, ali kratkotrajne.

Uočeni problemi prilikom obilazaka psihijatrijskih ustanova

Premda je tijekom 2015. godine održano nekoliko sastanaka sa predstavnicima psihijatrijskih ustanova i članovima povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama kako bi se definiralo postupanje pravobraniteljice temeljem članka 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, otklonile dileme i dogovorio sadržaj obavijesti i načini utvrđivanja sposobnosti za davanje pristanka te vođenje medicinske dokumentacije uočene su razlike u razumijevanju navedenog članka i uloge pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Neke psihijatrijske ustanove smatrale su da je pristanak skrbnika potreban uvijek kada osoba ima skrbnika, smatrajući da je pristanak valjan kada je pisani pristanak dao skrbnik (neovisno da li je osoba sposobna dati pristanak ili nije), a druge su uz dobrovoljni pristanak osobe na smještaju tražile i pisani pristanak skrbnika ako je osoba bila pod skrbništvom. Početkom 2015. godine na sastanku s predstavnicima najveće psihijatrijske klinike Vrapče i predstavnika Povjerenstva za osobe s duševnim smetnjama, dogovoreno je da će pravobraniteljica pripremiti jasne upute o postupanju psihijatrijskih ustanova u slučajevima kada

osoba nije sposobna dati pisani pristanak na smještaj i kada pristanak daje skrbnik, uz detaljno obrazloženje uloge pravobranitelja. Sukladno dogovorenom, putem nadležnih ministarstava (Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo socijalne politike i mladih), pravobraniteljica za osobe s invaliditetom dostavila je upute o postupanju. Tijekom obilazaka psihijatrijskih ustanova uočeno je nastojanje da se u slučajevima kada se osobe zaprimljene u psihijatrijsku ustanovu zadržava bez valjane pravne osnove traži od centara za socijalnu skrb žurno imenovanje posebnih skrbnika za potrebe davanja pisanog pristanka osobama koje nisu lišene poslovne sposobnosti, a u trenutku prijama nisu sposobne dati pristanak. Premda za takvo postupanje nema pravnog temelja, neke psihijatrijske ustanove su smatrale da je takvo rješenje, premda nezakonito, humanije od primjene čl. 27. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.

Ovdje se nameće pravno-etičko pitanje opravdanosti smještaja u psihijatrijskoj ustanovi osoba s demencijom kao posljedica procesa starenja pa shodno tome bi i pitanje njihovog zbrinjavanje trebalo osiguravati u ustanovama socijalne skrbi ili kroz druge oblike izvaninstitucionalne skrbi. Liječnici navode kako se često takve osobe zadržavaju u bolnici iako ne postoji medicinska indikacija, ali se njihovo zbrinjavanje nakon otpusta ne može osigurati na drugi način (nemaju obitelj ili ih obitelj ne želi, nema mjesta u domovima, a troškove privatnog smještaja ne mogu podmiriti). Napominjemo da je ovome doprinijelo postupanje ustanova za stare i nemoćne koji su prijem uvjetovali potvrdom da osoba ne boluje od duševne bolesti. Udruga „Svitanje“ je upozorila Ministarstvo socijalne politike i mladih da takav uvjet diskriminira osobe s duševnim smetnjama. Povodom upozorenja Udruge Ministarstvo je svim ustanovama u sustavu socijalne skrbi prosljedilo uputu o postupanju te zatražilo da se takva potvrda kao prilog dokumentaciji za smještaj u dom izostavi kao diskriminirajući uvjet.

Primjer: *Dementna osamdesetogodišnjakinja živjela je sa suprugom, više puta je otišla iz stana i nije se znala vratiti, nije se mogla sjetiti imena niti gdje stanuje. Smještena je u specijalnoj psihijatrijskoj bolnici. Ne tuži se na uvjete smještaja. Naprotiv, u više navrata ističe da joj je tu dobro i da su svi dobri prema njoj.*

Činjenica da se dementna osoba ne može zbrinuti na primjeren način, ne smije biti razlogom njezinog zadržavanja u psihijatrijskoj ustanovi nakon prestanka potrebe za liječenjem ili primjenom medicinskih intervencija, a ponajmanje razlogom zahtjeva da joj se imenuje poseban skrbnik u svrhu davanja pristanka na smještaj u psihijatrijskoj ustanovi.

Ovakvi zahtjevi su u suprotnosti sa Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama i rezultat nerazumijevanja naravi uloge posebnog skrbnika. S obzirom na navedeno, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je nakon sastanka s predstavnicima Ministarstva socijalne politike i mladih te članicama Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama uputila mišljenje/preporuku svim psihijatrijskim ustanovama i centrima za socijalnu skrb s ciljem ujednačavanja postupanja i pravilne primjene Zakona.

U preporuci je ukazano na odredbu članka 241. stavka 1. točke 5. novog Obiteljskog zakona koji je na snazi od 01. studenog 2015. (NN, br. 103/15), a koji glasi: „Radi zaštite pojedinih osobnih i imovinskih prava i interesa centar za socijalnu skrb imenovat će posebnog skrbnika: 5. iznimno, osobi u slučaju privremene spriječenosti ili nesposobnosti za obavljanje jednokratnih, neodgodivih radnji čije je poduzimanje potrebno radi zaštite prava i interesa te osobe“.

Međutim, navedena odredba nikako nije predviđena niti primjenjiva za slučajeve davanja pristanka na liječenje i nije dopušteno pozivajući se na ovu odredbu imenovati posebnog skrbnika koji će dati pristanak na liječenje jer bi to bilo protivno smislu i svrsi Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN, br. 76/14.) koji se primarno primjenjuje u slučajevima smještaja osobe s duševnim smetnjama u psihijatrijske ustanove.

Neprihvatljiva je praksa postupanja prema osobama s duševnim smetnjama u situacijama kada se liječe u nepsihijatrijskim zdravstvenim ustanovama zbog neke somatske bolesti kada liječnici i drugo zdravstveno osoblje inzistiraju na pisanom pristanku skrbnika za primjenu medicinskih intervencija o čemu govorimo u nastavku.

Primjena Zakona o zaštiti prava pacijenta i Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama

Pristanak na liječenje osobe s duševnim smetnjama u slučaju postojanja somatske bolesti kao primarne

„Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratio se centar za socijalnu skrb sa zamolbom za dostavom mišljenja vezano za liječenje osobe s duševnim smetnjama koja osim duševne smetnje boluje i od gangrene te je preporučena amputacija potkoljenice što pacijentica odbija. Pacijentica je bila smještena na odjelu psihijatrije i nije lišena poslovne sposobnosti. Iz dostavljenog mišljenja kirurga ne proizlazi hitnost u postupanju jer pacijentično zdravlje ipak još uvijek nije ugroženo. Zbog protivljenja pacijentice operaciji opisana je kao „nesuradljiva“ te je psihijatrijska klinika KBC zatražila od centra postavljanje posebnog skrbnika radi davanja pristanka na amputaciju noge umjesto pacijentice, a u tijeku je bio i postupak oduzimanja poslovne sposobnosti zbog teže duševne smetnje.“

Navedena situacija ne može biti podvrgnuta čisto pravnom pitanju imenovanja skrbnika koji će dati pristanak na amputaciju noge. Isto tako pokrenuti postupak oduzimanja poslovne sposobnosti ne bi trebao imati za cilj nadomjestak pristanka osobe pod skrbništvom. Uzimajući u obzir odredbe Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, Zakona o zaštiti prava pacijenata (NN, br. 169/04, 37/08) i Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, u obzir se uzima volja i pristanak pacijenta. Iz dostavljene medicinske dokumentacije proizlazi da pacijentica ne daje svoj pristanak na amputaciju i nije lišena poslovne sposobnosti te su liječnici takvu volju pacijenta dužni poštovati i zaobilaženje volje pacijenta na način da se imenuje posebna skrbnica ili skrbnik po završetku redovitog postupka nije u duhu prethodno navedenih zakona niti Konvencije čime se krše njezina prava.

Uvidom u dostavljenu medicinsku dokumentaciju sporno je i postojanje same potrebe za amputacijom jer iz dostavljene medicinske dokumentacije proizlazi da pacijentica boluje od suhe gangrene, „ali medicinska indikacija za hitan medicinski operativni zahvat ne postoji“. Dakle, postavlja se pitanje ako operativni zahvat nije hitan, je li uopće i potreban, i postoji li način da se stanje ipak donekle održi do razine da se pacijentici ne amputira potkoljenica. Budući da se pacijentica trenutno nalazi na odjelu psihijatrije, ukoliko pacijentici ne može biti pružena adekvatna medicinska skrb na tom odjelu, potrebno ju je premjestiti na drugi odjel gdje će se gangrena liječiti kao primarna bolest što u ovom slučaju i jest, neovisno o duševnoj bolesti. Liječnici na pripadajućem odjelu gdje se liječi ova vrsta bolesti (gangrena) dužni su, sukladno odredbama Konvencije, pristupiti pacijentici bez predrasuda s osnova duševne bolesti, na isti način kao i pacijentima koji nemaju duševnu bolest, poštujući pravo na dostojanstvo pacijenta i temeljna ljudska prava. U slučaju da liječnik specijalist ipak nedvojbeno utvrdi da postoji prijetnja potreba za amputacijom potkoljenice jer je život pacijentice ozbiljno ugrožen, a pacijentica zbog teže duševne bolesti nije sposobna dati pristanak liječnici, mogu postupiti po 18. Zakona o zaštiti prava pacijenata koji propisuju „... ako se zbog hitne situacije ne može dobiti suglasnost zakonskog zastupnika, odnosno skrbnika iz članka 17. stavka 1. Zakona o zaštiti prava pacijenta pacijent se može bez suglasnosti podvrgći dijagnostičkom, odnosno terapijskom postupku samo u slučaju kada bi zbog nepoduzimanja postupka bio neposredno ugrožen njegov život ili bi mu prijetila ozbiljna i neposredna opasnost od težeg oštećenja njegovoga zdravlja.....“

Psihijatrija u zajednici

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je tijekom dosadašnjeg rada često isticala potrebu za reorganizacijom službi na području mentalnog zdravlja ukazujući na nužnost razvijanja izvanbolničkih oblika liječenja organiziranjem tzv. „psihijatrije u zajednici“ utemeljenog na suvremenim spoznajama mediko-psiho-socijalnog pristupa ne samo u liječenju nego i sveobuhvatnoj skrbi o osobama s mentalnim oštećenjima. Pohvalna je inicijativa Zavoda za javno zdravstvo kada je na Svjetski dan mentalnog zdravlja, 10. listopada 2014.g otvorio Centar za promicanje mentalnog zdravlja, s ciljem promoviranja mentalnog zdravlja, većeg razumijevanja zdravstvenih oštećenja, zdravstvenog prosvjećivanja, motiviranja na ulaganje u mentalno zdravlje i osobni razvoj, motiviranja i podrške

osobama u traženju stručne pomoći, razvoja psiho-edukativnih aktivnosti prema potrebama zajednice. Međutim, to nije dovoljno. Potrebno je poduzeti konkretne korake u osmišljavanju i razvoju koncepta “psihijatrije u zajednici” na cijelom području Republike Hrvatske.

Ujedno je nužno razvijati različite terapijske i rehabilitacijske tretmane u zajednici, osnivati grupe podrške, s naglaskom na individualnom pristupu u liječenju, a sve u cilju izbjegavanja učestalih i dugotrajnijih hospitalizacija osoba s mentalnim oštećenjima premda bi se multidisciplinarnom podrškom u izvanbolničkih uvjetima mogli svesti na najmanju moguću mjeru uz bolju kvalitetu života.

S obzirom na kompleksnost etiologije i simptomatologije mentalnih oštećenja smatramo potrebnim da se u suradnji i koordinaciji s ustanovama socijalne skrbi i obrazovnim institucijama pristupi razvoju novih pristupa i modela liječenja i rehabilitacije osoba s mentalnim oštećenjima, a sve u cilju zaštite njihovog dostojanstva i ostvarivanja prava na jednakost, prava na odgovarajuće podrške u svrhu uključivanja u sva područja života i očuvanja prava na samoodređenje. Ujedinjeni narodi su u Specijalnom izvještaju o pravima osoba s invaliditetom upozorili države potpisnice Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, uključujući i Republiku Hrvatsku, da poštuju prava osoba sa razvojnim i psihosocijalnim teškoćama te da poštuju njihovo dostojanstvo. Istaknutaje nužnost dokidanja prisilne hospitalizacije, prisilnog zadržavanja i smještaja ili podvrgavanja liječenju bez njihovog pristanka u psihijatrijskim ustanovama. Kritizirana je upotreba prisile u psihijatriji što je protivno temeljnom medicinskom načelu „primum non nocere“ - primarno ne naštetiti, te su takva postupanja, sa stajališta UN-a neprihvatljiva.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorava da i nadalje prevladavaju hospitalni oblici liječenja osoba s mentalnim oštećenjima te institucionalni oblici skrbi. Stoga se nameće potreba neodgodivih zaokreta kroz uspostavu sustava izvanbolničkih i izvaninstitucionalnih oblika liječenja i skrbi.

Povodom Međunarodnog dana osoba s mentalnim oštećenjima pravobraniteljica je uputila preporuku Ministarstvu zdravlja da poduzme potrebne mjere i radnje u svrhu zaštite temeljnih ljudskih prava osoba s mentalnim oštećenjima sukladno načelima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a slijedeći moto UN povodom Svjetskog dana mentalnog zdravlja: „Dignity must prevail.“

Pozitivni primjer psihijatrije u zajednici na području Delnica i Pule

Dom za psihički bolesne odrasle osobe „Turnić“ ustanova je stacionarnog tipa koja pruža skrb osobama s mentalnim oštećenjima. Osim institucionalnog smještaja ustanova pruža i razvija druge oblike izvaninstitucionalne skrbi u smislu stambenih jedinica organiziranog stanovanja, primjerice na Trsatu. Osim na Trsatu, Dom razvija organizirano stanovanje i u ruralnom području pa su tako stambene jedinice organiziranog stanovanja uz podršku otvorene u Delnicama i Mrkoplju te u Brodu na Kupi. Predstavnice Ureda pravobraniteljice posjetile su **stambene zajednice u Delnicama i Mrkoplju** i razgovarale s korisnicima koji su izrazili svoje zadovoljstvo smještajem, a sadašnji život ocijenili neusporedivo boljim, kvalitetnijim i sadržajnijim od života u instituciji. S obzirom da se radi o zbrinjavanju osoba s mentalnim teškoćama, važno je naglasiti da korisnici imaju organizirane posjete psihijataru iz psihijatrijske bolnice Lopača koji korisnike obilaze u njihovom domu što je veliki pomak i pozitivni primjer razvijanja psihijatrije u zajednici.

Na inicijativu medicinske sestre s **odjela psihijatrije OB Pula**, predstavnice Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održale su savjetovanje bivšim pacijentima koje medicinska sestra okuplja. Radi se o preko dvadeset nekadašnjih pacijenata psihijatrijskih ustanova kojima nastoji pružiti podršku u rješavanju konkretnih obiteljskih, radnih, obrazovnih i drugih poteškoća, povezujući različite institucije i tijela na području svoje lokalne samouprave. Podrška koju je sama osmislila slijedeći njihova ljudska prava može poslužiti kao podloga za razvoj sustava liječenja i podrške u zajednici osobama s mentalnim oštećenjima.

Utjecaj javnih osoba na širenje predrasuda i stereotipa prema osobama s duševnim smetnjama i osobama s intelektualnim teškoćama

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprimio je više reakcija na članak objavljen u medijima na spot snimljen na psihijatrijskom odjelu Opće bolnice Pula pod naslovom 'Nastavimo li ovim luđačkim tempom...'. Članak je objavljen na jednom internetskom portalu krajem veljače 2015. godine. U članku se nalaze sljedeći navodi:... *Kako bi dočarali pravo ludilo i histeriju, L. Š. i S. H. u spotu su odlučili glumiti dvije psihički bolesne osobe koje u rukama drže metle i koje su, kako su rekli, 'ufurane' da umjesto metli u rukama drže violončela i haluciniraju kako energično sviraju. ...Dvojac se našalio i na svoj račun izjavivši da bi uskoro zaista mogli završiti kao u spotu, nastave li ovim luđačkim tempom koji traje već četiri godine.*

S obzirom na navode te unatoč izjavi da se „dvojac našalio i na svoj račun“, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom smatra kako iskorištavanje različitosti osoba i njihovih, u ovom slučaju, mentalnih teškoća štetno te potiče razvoj stereotipa i predrasuda čime se stvara okruženje koje tolerira ponižavajući i uvredljiv odnos vrijeđanjem osoba s mentalnim oštećenjem. Takvo ponašanje se pod određenim uvjetima može smatrati i oblikom diskriminacije sukladno članku 3 Zakona o suzbijanju diskriminacije.

(1) Uznemiravanje je svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekim od osnova iz članka 1. stavka 1. ovoga Zakona koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe, a koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom ističe kako je u interakciji s osobama s invaliditetom ili iznošenju neprimjerenih izjava bilo da se radi o osobama s tjelesnim i osjetilnim oštećenjima ili intelektualnim i **psihičkim teškoćama (mentalnim oštećenjem)** nužno poštovati njihovo ljudsko dostojanstvo jednako kao i dostojanstvo svake druge osobe. Osobe s psihosocijalnim invaliditetom posebno su samom činjenicom psihijatrijske dijagnoze stigmatizirane u društvu. Samo zbog predrasuda i stereotipa okolina osobe s mentalnim oštećenjem često doživljava opasna. Upravo takvo doživljavanje otežava svakodnevni život osoba s psihosocijalnim invaliditetom više od same teškoće s kojom se nose i to je ono što posebno zabrinjava.

4.4. JEDNAKOST PRED ZAKONOM

Tijekom proteklog razdoblja pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je dala niz prijedloga kako bi se poboljšala zaštita osoba s mentalnim i drugim oštećenjima, posebno kada govorimo o dijelu Obiteljskog zakona koji se odnosi na institut skrbništva.

Pravobraniteljica je sudjelovala u izradi Obiteljskog zakona koji je donesen 2014. godine i u tri različita vremenska perioda stupio na snagu. Međutim, Ustavni je sud svojim rješenjem (NN, br. 5/15) od 12. siječnja 2015.g. pokrenuo postupak za ocjenu suglasnosti Obiteljskog zakona (NN, br. 75/14) s Ustavom.

Budući da odluka Ustavnog suda (U-I-3101-2014., NN, br. 5/15.) kojom se suspendira Obiteljski zakon (NN, br. 75/14., 83/14.) ima značajne reperkusije na položaj i prava osoba lišenih poslovne sposobnosti, Pravobraniteljica je smatrala bitnim upoznati Ustavni sud i zastupnike Sabora Republike Hrvatske sa bitnim pretpostavkama na kojima se temelje inicijative i prijedlozi pravobraniteljice za promjenu dijela Obiteljskog zakona koji uređuje područje skrbništva.

Potpisivanjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (NN, MU, br. 6/07, 3/08, 5/08) Republika Hrvatska se obvezala uskladiti nacionalno zakonodavstvo sa načelima Konvencije pa tako i transformirati sustave zamjenskog (supstitucijskog) donošenja odluka, kao što je skrbništvo, u sustave koji se temelje na odlučivanju uz podršku.

Međutim, Republika Hrvatska gotovo 7 godina od ratificiranja Konvencije još uvijek ima tradicionalan sustav skrbništva nad osobama lišenima poslovne sposobnosti, reguliran Obiteljskim zakonom u dijelu skrbništva.

Višegodišnja upozoravanja o kršenjima ljudskih prava osoba koje su lišene poslovne sposobnosti i postojanju raskoraka između sadašnjeg zakonodavstva i prakse s jedne strane, i Konvencije s druge strane, potaknula su Pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom i na aktivnosti u procesu donošenja novog Obiteljskog zakona s namjerom da se u novom (sada suspendiranom Obiteljskom zakonu) pristupi ozbiljnim promjenama u dijelu koji se odnosi na lišenje poslovne sposobnosti i skrbništvo.

U postupku donošenja Zakona, tijekom javne rasprave, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je izražavala nezadovoljstvo odustajanjem od uvođenja sustava podrške u odlučivanju, kao alternative dosadašnjem sustavu zamjenskog odlučivanja.

Premda se pitanjima skrbništva i lišavanja poslovne sposobnosti nije pridavao gotovo nikakav značaj u stručnim i drugim raspravama koje su se vodile o Obiteljskom zakonu na različitim razinama tijekom proteklih par godina, ostali smo kod naših prijedloga i mišljenja smo, da su intervencije u ovom dijelu zakona bile tek korak bliže onim promjenama na koje obvezuje Konvencija o pravima osoba s invaliditetom.

Sa svojim mišljenjima i prijedlozima Pravobraniteljica je sudjelovala i u izradi novog Obiteljskog zakona (NN, br. 103/15). Navest ćemo najvažnije prijedloge koje je Pravobraniteljica uputila Ministarstvu socijalne politike i mladih u svibnju 2015. godine.

- ❖ Unatoč razvidnom opredjeljenju zakonodavca da prekine vezu između lišenja poslovne sposobnosti i roditeljske skrbi, odnosno da odustane od uređenja sukladno kojem je osoba lišena poslovne sposobnosti bila *ex lege* lišena i roditeljske skrbi, prijedlog zakonodavca je bio da ukoliko osoba lišena poslovne sposobnosti ne da pristanak na posvojenje, njezin pristanak može nadomjestiti odluka suda. Mišljenja smo da je ovo primjereno dano pod uvjetom da osoba nije sposobna ostvariti niti jedan sadržaj roditeljske skrbi. Pristanak na posvojenje roditelja koji nisu lišeni poslovne sposobnosti, također može zamijeniti odluka suda pod određenim, zakonom propisanim uvjetima pa smo stoga smatrali da nema potrebe posebno isticati kategoriju osoba lišenih poslovne sposobnosti kao onih čiji pristanak može zamijeniti sudska odluka, pogotovo stoga što kriterij za ovu zamjenu nije činjenica lišenja poslovne sposobnosti već nemogućnosti ostvarivanja sadržaja roditeljske skrbi, a ova dva pojma nisu odnosno ne smiju uvijek biti uzročno – posljedično vezana. Odredba članka 190. u nepovoljniji položaj dovela je osobe s invaliditetom jer proizlazi kako roditelj koji „zloupotrebljava ili grubo krši roditeljsku odgovornost, dužnost i prava ili svojim ponašanjem pokazuje nezainteresiranost za dijete“ ima pravo prethodno biti upozoren na svoje propuste i što je važnije dobiti intenzivnu stručnu pomoć dok roditelj s invaliditetom nema pravo dobiti istu stručnu pomoć kako bi „postao sposoban“ ostvarivati sadržaje roditeljske skrbi.

Ranije smo već upoznali Ministarstvo s obvezom usklađivanja Obiteljskog zakona s člankom 23. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom te između ostaloga zajamčiti roditeljima s invaliditetom pružanje „odgovarajuće pomoći u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece.“ Stoga smo neke odredbe Zakona koje se odnose upravo na pružanje stručne pomoći smatrali primjenjivima i na osobe s invaliditetom.

- ❖ Predložene su i izmjene vezano uz imenovanje vještaka u postupku radi lišenja poslovne sposobnosti pa je tako predloženo brisati riječi „odgovarajuće grane medicine“ i ostaviti riječi „stručno mišljenje vještaka“, a ovo iz razloga što vještaci u sudskom postupku nisu/ne bi trebali biti isključivo liječnici/doktori medicine. U nekim slučajevima vještačenje je/bi trebalo biti povjereno primjerice edukacijskom rehabilitatoru (kod osoba s intelektualnim teškoćama), psihologu, itd., a radi se o stručnjacima koji mogu biti kompetentni vještaci iako nisu doktori medicine.
- ❖ Predloženo je propisati kako se u pravilu skrbnikom imenuje osoba koju predloži sama osoba lišena poslovne sposobnosti kojoj se imenuje skrbnik (budući štíćenik). Ovakva odredba potrebna je radi zadržavanja što većeg stupanja autonomije i samoodređenja osobe te načela poštivanja njezinih misli, želja i osjećaja. Predloženo je uvesti učinkovite zaštitne mehanizme vezane uz postupanje skrbnika na način da poštuje misli, želje i osjećaje štíćenika, kod

poduzimanja važnijih mjera potrebno je da centar za socijalnu skrb, a ne skrbnik utvrdi želje, mišljenje i osjećaje štićenika.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, u članku 23. jamči osobama s invaliditetom pravo da očuvaju svoj plodnost. U tom smislu zabranjena je prisilna sterilizacija. Odbor za prava osoba s invaliditetom je prilikom razmatranja izvješća nekih država potpisnica Konvencije, u svojim Zaključnim opažanjima (Concluding Observations) izrazio duboku zabrinutost zbog postojanja zakonodavstva koje dopušta praksu prisilne sterilizacije i prisilnih prekida trudnoće ženama s invaliditetom bez slobodnog i informiranog pristanka (Kina, Peru) te je pozvao države članice da izmijene zakonodavstvo i zabrane prisilnu sterilizaciju i prekide trudnoće nad osobama s invaliditetom.

Stoga odredba zakonskog članka prijedloga Obiteljskog zakona vezano uz sterilizaciju i prekid trudnoće nije bila u skladu s Konvencijom jer dopušta zamjensko odlučivanje, odnosno donošenje odluke od strane suda. Odluku o prekidu trudnoće i sterilizaciji trebala bi moći donijeti samo osoba na koju se ovi postupci odnose, i to bez iznimke, dakle, neovisno o tome je li lišena poslovne sposobnosti ili nije.

Čak i Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece (NN, br. 18/78), za razliku od postupka sterilizacije ne predviđa nikakav oblik zamjenskog odlučivanja kada se radi o prekidu trudnoće. Naime, člankom 18. Zakona propisano je kako se prekid trudnoće vrši na zahtjev trudne žene. Uz zahtjev za prekid trudnoće koji podnosi maloljetnica, koja nije navršila 16 godina života potreban je i pristanak roditelja ili staratelja uz suglasnost organa starateljstva. Smatramo da za valjanost odluke punoljetne osobe koja je lišena poslovne sposobnosti nije potreban pristanak skrbnika niti suglasnost organa skrbništva. Međutim, moguće je da se u praksi traže ovakve suglasnosti.

Stoga smo predložili izmjenu članka 260. na način da se propiše da ovakve odluke može donijeti isključivo sama osoba s invaliditetom ne temelju prethodne informiranosti osobe s invaliditetom na njoj primjeren način.

- ❖ S obzirom na zakonom određenu dužnost roditelja da uzdržavaju punoljetno dijete koje zbog teške i trajne bolesti ili invaliditeta nije sposobno za rad, Obiteljskim zakonom trebali bi biti određeni i minimalni novčani iznosi za mjesečno uzdržavanje punoljetnog djeteta nesposobnog za rad, stoga što su ovi iznosi osnova za određivanje privremenog uzdržavanja sukladno Zakonu o privremenom uzdržavanju koji kao ovlaštenike ovog prava ne bi smio izostaviti ovu kategoriju primatelja uzdržavanja. U tom smislu Ured pravobraniteljice već je uputio primjedbe Ministarstvu na Prijedlog Zakona o privremenom uzdržavanju.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom ostala je kod prijedloga koji je povodom donošenja sada suspendiranog Obiteljskog zakona uputila Ministarstvu socijalne politike i mladih pod brojem: POSI – 2.3.1.-303/13-07-02 od 20. rujna 2013. vezano za uvođenje novog instituta u obiteljsko pravnu zaštitu pod nazivom: **POMAGAČ U ODLUČIVANJU** kao alternativa institutu skrbništva tj. kao korak koji bi prethodio ukidanju instituta lišavanja poslovne sposobnosti.

Odbor za prava osoba s invaliditetom UN-a razmatrao je inicijalno izvješće Republike Hrvatske o provedbi Konvencije na sjednicama održanima 30. i 31. ožujka 2015. godine te je svoje zaključne primjedbe usvojio na sjednici održanoj 13. travnja 2015. godine. Vezano uz članak 12. Konvencije, Jednakost pred zakonom Odbor je istaknuo:

„Odbor je zabrinut zbog činjenice da zamjensko donošenje odluka nije zamijenjeno odlučivanjem uz podršku u zakonima i socijalnoj praksi te da predviđene zakonske izmjene i dopune još uvijek predviđaju „najbolji interes“ osobe umjesto njegove odnosno njezine volje i želja i održavaju modificirani režim zamjenskog donošenja odluka. Odbor je zabrinut jer je Ustavni sud obustavio novi Obiteljski zakon kojim je ukinut institut potpunog lišenja poslovne sposobnosti.

Preporuka je Odbora da se zakonodavne mjere poduzimaju na način da se ukine praksa zamjenskog donošenja odluka u skladu s općom napomenom Odbora br. 1 (2014.) te da se donese

široka lepeza mjera kojima se poštuje autonomija, volja i želje osobe s invaliditetom, uključujući pravo osobe da samostalno daje i povlači pojedinačni informirani pristanak na liječenje, pristup pravdi, glasovanju, sklapanju braka, punim roditeljskim pravima i rad. Odbor nadalje preporuča poduzimanje opipljivih koraka za uvođenje sustava odlučivanja uz podršku i u ovu svrhu edukacije socijalnih radnika, pravnih stručnjaka i javnih tijela o pravima predviđenima Konvencijom. Organizacije osoba s invaliditetom te ostali relevantni dionici trebaju biti uključeni u navedene zakonodavne i političke procese.“

Imajući sada u vidu i preporuke Odbora UN-a, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je prilikom ponovnog iznošenja mišljenja na dostavljeni Nacrt Obiteljskog zakona u kolovozu 2015. godine ostala kod prijedloga dopune Obiteljskog zakona novim institutom pod nazivom: pomagač u odlučivanju. Uz to su ponovljeni i raniji prijedlozi iz svibnja 2015. godine, osim onoga vezanog uz samostalno odlučivanje žena s invaliditetom o prekidu trudnoće, koji je usvojen.

Odbor za prava osoba s invaliditetom u svojim Zaključnim primjedbama o Inicijalnom izvješću Hrvatske nadalje je izrazio zabrinutost što djeca i odrasle osobe s invaliditetom mogu na temelju Zakona u sustavu zdravlja biti sterilizirani na zahtjev roditelja ili skrbnika, bez njihovog slobodnog i informiranog pristanka što nije u skladu s odredbom članka 17. Konvencije o zaštiti osoba s invaliditetom (Zaštita osobnog integriteta osoba s invaliditetom).

Odbor je zabrinut zbog čestog podvrgavanja medicinskim postupcima bez pristanka osoba s invaliditetom te preporuka Odbora UN glasi:

(a) donošenje hitnih izmjena i dopuna Zakona kojima se bezuvjetno zabranjuje sterilizacija dječaka i djevojčica s invaliditetom te odraslih osoba s invaliditetom ako ne postoji njihov osobni, potpuno informirani i slobodni pristanak;

(b) osobe s invaliditetom trebaju dobiti podršku u donošenju informiranih izbora i odluka u odnosu na medicinske postupke i intervencije

Iz navedene primjedbe Odbora jasno proizlazi kako odredba Obiteljskog zakona koja dopušta zamjensko odlučivanje (sudska odluka) vezano uz donošenje odluke o sterilizaciji nije u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Stoga smo predložili izmijeniti spornu zakonsku odredbu.

Većinu primjedbi Pravobraniteljice zakonodavac nije usvojio. Ipak, Obiteljski zakon (NN, br. 103/15) kao i onaj koji mu je prethodio uveo je pozitivne zakonske izmjene koje predstavljaju u jednoj manjoj mjeri približavanje zahtjevima iz Konvencije. Prvenstveno se to odnosi na nemogućnost lišavanja poslovne sposobnosti u potpunosti, dodatna jamstva poštivanja prava osoba lišenih poslovne sposobnosti na samoodređenje i autonomiju, neke zaštitne mehanizme u postupku lišavanja poslovne sposobnosti, zaštitu roditeljskih prava osoba s invaliditetom. Ipak, potrebno je i dalje raditi na unaprjeđivanju zakonodavstva – naročito vezano uz ukidanje zamjenskog odlučivanja, osiguranje sustavne podrške roditeljstvu osoba s invaliditetom, uvođenju jačih zaštitnih mehanizama poštivanja prava u sudskim postupcima i postupcima pred centrima za socijalnu skrb. Ostaje međutim i vidjeti kako će se postojeće pozitivne zakonske promjene odraziti u praksi postupanja - prvenstveno sudova i centara za socijalnu skrb, odnosno hoće li doći i do realnog poboljšanja položaja osoba s invaliditetom i zaštite njihovih prava u područjima koja regulira Obiteljski zakon.

Uz predlaganje izmjena i dopuna propisa, značajan dio rada Ureda odnosio se i na savjetodavni rad sa strankama i ustanovama.

Primjer: „Centar za socijalnu skrb obratio se pravobraniteljici za osobe s invaliditetom dopisom opisujući situaciju osobe s invaliditetom, za kojeg jedan psihijatar inicira procjenu poslovne sposobnosti i smještaj izvan obitelji dok odjelni liječnik psihijatrijske ustanove predlaže savjetodavni rad i nadzor CZSS. Procjeni poslovne sposobnosti kao i smještaju izvan obitelji protive se osoba s invaliditetom (dg. Psychois ac., emocionalno nestabilna ličnost, suicidalno ponašanje) i njegova

majka. Centar je zatražio mišljenje Ureda o opisanoj situaciji, pozivajući se i na stajališta Europskog suda za ljudska prava.“

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u stavku 2. članka 12 *Jednakost pred zakonom* navodi: *“Države stranke će prihvatiti da osobe s invaliditetom imaju pravnu i poslovnu sposobnost na jednakoj osnovi kao i druge osobe u svim aspektima života“* iz čega je vidljivo da Konvencija ne podržava institut lišavanja poslovne sposobnosti. Nadalje, Odbor UN u Zaključnim primjedbama o inicijalnom izvješću Hrvatske od travnja ove godine, također, navodi kako je *„...država dužna osigurati široku lepezu mjera kojima se poštuje autonomija, volja i želje osobe s invaliditetom...“*. Iz navedenog proizlazi da Konvencija primat stavlja na potpunu poslovnu sposobnost osoba s invaliditetom na jednakoj osnovi s drugima te da je osobi s invaliditetom potrebno osigurati podršku u odlučivanju poštujući njezinu autonomiju, volju i želje. Međutim, ukoliko se pokaže da su navedene mjere nedostatne i da je potrebno poduzeti druge odgovarajuće radnje u smislu zaštitnih mehanizama tada zaštitni mehanizmi moraju biti razmjerni i prilagođeni osobnim okolnostima, a što proizlazi iz stavka 4. članka 12. Konvencije u kojem je propisano sljedeće: *„Države stranke osigurat će da sve mjere koje se odnose na ostvarivanje pravne sposobnosti predvide odgovarajuće i djelotvorne zaštitne mehanizme koji će sprečavati zlorabu u skladu s međunarodnim pravom koje obuhvaća ljudska prava. Takvi zaštitni mehanizmi osigurat će da mjere koje se odnose na ostvarivanje pravne sposobnosti poštuju prava, volju i sklonosti te osobe, da se iz njih isključi sukob interesa i zloraba utjecaja, da su razmjerne i prilagođene osobnim okolnostima, da se primjenjuju u najkraćem mogućem vremenu i da podliježu redovitoj reviziji nadležnog, nezavisnog i nepristranog tijela vlasti ili sudbenoga tijela. Zaštitni mehanizmi bit će razmjerni sa stupnjem kojim takve mjere utječu na prava i interese osobe.“*

Imajući u vidu različita mišljenja dvaju liječnika, nužnost poštivanja autonomije, volje i želje osobe s invaliditetom i njegove majke te odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kao i stajalište Odbora UN-a, RH je dužna poduzeti sve mjere koje ima trenutno na raspolaganju kako bi osobi s invaliditetom pružila adekvatnu podršku bez zadiranja u poslovnu sposobnost. Ukoliko se s vremenom ipak pokaže nedostatnost pružene podrške kao i potreba za dodatnim zaštitnim mehanizmom u okviru svoje nadležnosti država može poduzimati druge mjere. Važno je naglasiti da se eventualnim lišavanjem poslovne sposobnosti ne rješava pitanje utjecaja narušenog zdravstvenog stanja na ponašanje osobe s invaliditetom prema sebi ili prema okolini, već ga se samo onemogućava u samostalnom donošenju odluka, ali zdravstveno stanje i dalje ostaje kakvo je bilo prije oduzimanja poslovne sposobnosti te i dalje postoji mogućnost nastupa posljedica koje su mogle nastupiti i u vrijeme postojanja poslovne sposobnosti.

Prethodno navedenih primjera u praksi ima mnogo te bi se ovakvim uvođenjem instituta pomagača u odlučivanju spriječila povrede ljudskih prava osoba s invaliditetom do kojih dolazi njihovim lišavanjem poslovne sposobnosti.

Članica UN Odbora za prava osoba s invaliditetom Diana Kingston, prilikom svog posjeta Hrvatskoj u listopadu 2015. godine naglasila je da se svaka osoba rađa s poslovnom sposobnošću te joj kao takva treba biti priznata tijekom cijelog života kao njezino temeljeno ljudsko pravo te joj ista zbog mentalnih ili intelektualnih poteškoća ne smije biti oduzeta. Smatra kako poslovna sposobnost nije isto što i mentalna sposobnost te smatra kako ta dva pojma treba razlikovati. Za osobe s mentalnim ili intelektualnim teškoćama koje imaju ograničenja (mentalna ili intelektualna) potrebno je uvesti takav sustav podrške u odlučivanju, kojim se ne bi uz odgovarajuću podršku zadiralo u njihovu poslovnu sposobnost prilikom donošenja odluka.

Kao primjer dobre prakse Diana Kingston navodi instituciju švedskog ombudsmana koji pruža podršku osobama s invaliditetom prije nastupa kriznog događaja na način da kontaktira, savjetuje i radi sa strankom. Takvim načinom rada manje se zadire u poslovnu sposobnost, a dugoročno gledajući smanjuje državne troškove. Ujedno navodi i grupe podrške koje postoje u okviru pilot projekta u Norveškoj, a sastoje se od nekoliko osoba (rodbine, prijatelja) koje odabere osoba kojoj je potrebna

podrška, a kako navodi Diane Kingston, slična podrška osobama s mentalnim i intelektualnim teškoćama postoji i u UK.

Nastavno na primjere dobre prakse u okviru organizacije **Zero Project Team-a** tema konferencije za 2015. godinu je bila primjena odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u neovisnom življenju i političkoj participaciji. Nekoliko zemalja prikazalo je mogućnosti potpore osobama s invaliditetom, prvenstveno osobama s intelektualnim teškoćama, uz koju bi podršku i potporu osobe s intelektualnim teškoćama donosila vlastite odluke i realizirale svoje želje. Primjerice Canada/British Columbia je osmislila male grupe podrške pod nazivom: *Microboards*. Radi se maloj grupi ljudi (prijatelja/članova obitelji) koje pomažu osobi s intelektualnim teškoćama u donošenju odluka. Osoba s intelektualnim teškoćama i dalje živi u svojem prirodnom, obiteljskom okruženju te uz podršku članova *Microboards* udruženja aktivno upravlja svojim životom (detaljnije o *Microboards* udruženju: www.velacanada.org). Diana Kingston je ujedno napomenula kako primjena čl. 12. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom predstavlja za sve zemlje potpisnice veliki izazov te da do sada niti jedna zemlja nije u potpunosti udovoljila zahtjevima Konvencije vezano uz odredbu ovog članka. Pritom je upoznala Vladu s mogućnošću da prilikom donošenja zakona može poslati Odboru na mišljenje određene propise u cilju dobivanja jasnijih smjernica u postupanju i primjeni Konvencije.

4.5. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI

Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom (čl.23.) propisana je obveza država u poduzimanju djelotvornih i odgovarajućih mjera otklanjanja diskriminacije protiv osoba s invaliditetom u svim pitanjima vezanim uz brak, obitelj, roditeljstvo i osobne odnose ...“

Primjer: Početkom 2014. godine Ured je zaprimio pritužbu osobe s invaliditetom, s mentalnim i lakim intelektualnim oštećenjem, koja koristi pravo na smještaj izvan vlastite obitelji u obliku organiziranog stanovanja. Pritužiteljica upozorava na povredu njezinih prava na roditeljstvo odnosno nemogućnost ostvarivanja sadržaja roditeljske skrbi prema djetetu rođenom 2010. godine. Imenovana navodi kako joj je dijete „oduzeto“ odmah po rođenju, kako ne želi dati suglasnost za posvojenje djeteta već ona želi ostvarivati sadržaje roditeljske skrbi, živjeti s djetetom i o njemu skrbiti, uz primjerenu pomoć i podršku koja bi joj mogla biti potrebna.

Iz dokumentacije s kojom smo raspolagali bilo je vidljivo da je dijete nekoliko dana po rođenju smješteno u dječji dom. Prvi i jedini susret s djetetom do tada ostvaren je u siječnju 2013. godine.

Pritužiteljica dakle nije ostvarivala niti jedan sadržaj roditeljske skrbi pune tri godine, počevši od dana rođenja djeteta. Navodi i kako nije upoznata s razlozima izdvajanja djeteta i njegovog smještaja u dom socijalne skrbi 2010. godine, s mogućnošću ostvarivanja susreta i druženja s djetetom. Nije joj pružen niti jedan oblik pomoći i podrške kako bi ostvarila bilo koji sadržaj roditeljske skrbi. S obzirom na navedeno, utvrđena je sumnja da je došlo do povrede prava pritužiteljice na poštivanje doma i obitelji iz članka 23. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, ali i Obiteljskog zakona.

Ovaj Ured je kako bi ispitao okolnosti slučaja zatražio izvješće nadležnog centra za socijalnu skrb. U zaprimljenom izvješću navodi se kako je majka dala pristanak na smještaj djeteta u dom, kako je odbila biti smještena u dom zajedno s djetetom, već je odabrala ostanak u kućanstvu sa svojom majkom. U razdoblju netom nakon smještavanja djeteta u instituciju majka ga nije vidjela 5 mjeseci jer je bila hospitalizirana u psihijatrijskoj bolnici. Samo nekoliko mjeseci nakon otpusta, prilikom posjete djetetu, odbijala ga je predati i prijetila suicidom te je ponovno hospitalizirana na duži vremenski period pa je ponovno prekinut svaki kontakt. Po otpustu iz psihijatrijske bolnice, u veljači 2012. smještena je u organizirano stanovanje i niti nakon toga nije bilo nikakvog kontakta s djetetom. Doznaje se kako je pritužiteljica mislila da joj kontakt nije dozvoljen. Nakon toga, prvi susret majke i djeteta ostvaren je u domu u kojem je dijete smješteno, na inicijativu udruge u čijem organiziranom stanovanju je smještena. Tom prilikom majka je iskazala želju za brigom o djetetu. Nadležni centar za socijalnu skrb, u suradnji s udrugom je pokušao naći adekvatan način kako bi se stekli uvjeti za razvoj roditeljskog odnosa. Kako u Republici Hrvatskoj do sada nije bilo iskustava zajedničkog smještavanja

roditelja i djece u organizirano stanovanje, odlučeno je kako će se za dijete naći adekvatna udomiteljska obitelj, a za majku organizirano stanovanje u istom gradu. Tako bi se stvorili uvjeti za razvijanje odnosa majka-dijete, praćenje tog odnosa, praćenje majčine volje i želje za brigom o djetetu kao i njezine roditeljske vještine i kompetencije. Ovo je bilo moguće realizirati u Zagrebu, što je dakle podrazumijevalo premještaj djeteta, ali i majke. Dijete je smješteno u udomiteljsku obitelji na području Zagreba u svibnju 2013. Majka je tijekom kolovoza iste godine boravila u Zagrebu i tom prilikom je ostvareno nekoliko susreta s djetetom.

Međutim, do preseljenja majke nije došlo. Nadležni centar za socijalnu skrb dostavio je ovom Uredu zapisničku izjavu iz koje je jasno kako majka ne želi preseljenje u Zagreb u organizirano stanovanje i želi ostati živjeti gdje i do sada.

Savjetnice pravobraniteljice su u prosincu 2015. godine posjetile pritužiteljicu. U razgovoru je opetovano iskazivala da se boji života u Zagrebu, u smislu da će se izgubiti u velikom gradu, da će je „oni pustiti samu“. Unatoč tvrdnjama da će i u Zagrebu imati podršku u organiziranom stanovanju kakvu ima i sada, inzistirala je na tome da se boji. Iz onoga što je rekla proizlazi da je zadovoljna trenutnim odnosom sa sinom – povremenim obilascima i redovitim telefonskim kontaktom dva puta tjedno. Nije iskazala želju za realizacijom čvršće roditeljske zajednice u smislu zajedničkog života. Iz razgovora se nije uspjelo utvrditi koji je razlog njezinog strahovanja.

Centar za socijalnu skrb tvrdi da majci nije bilo uskraćeno pravo ostvarivanja sadržaja roditeljske skrbi jer je samovoljno potpisala suglasnost za smještaj djeteta u ustanovu, a odbila je zajednički smještaj u domu. Navodi se također da su svi roditelji čije je dijete u ustanovi upoznati s mogućnošću kontaktiranja i komuniciranja s djetetom bilo telefonskim putem, pismom ili osobnim posjetom. Majka nikada nije iskoristila niti jednu od ovih mogućnosti.

Jasno je da majka u čitavom razdoblju od izdvajanja djeteta nije dobila dovoljnu podršku u smislu poticanja razvoja roditeljskog odnosa. Vezano uz najnoviju odluku da se ne preseli bliže djetetu, dvojbeno je jesu li pritužiteljici predočene sve moguće posljedice takve odluke (mogućnost daljnjeg ostvarivanja/zadržavanja roditeljskog prava) te je li imenovana dobila dostatnu podršku, ohrabrenje i informacije vezano uz organizaciju života u Zagrebu. Ured je stoga preporučio u narednom razdoblju poraditi na otklanjanju strahova pritužiteljice i njezinom ohrabivanju vezano uz preseljenje, ali i upoznati imenovanu s posljedicama koje su rezultat njezinih odluka. Pri tome treba poštivati njezino konačno opredjeljenje, volju i želje, a kod odlučivanja o daljnjim mjerama prioritarno uzeti u obzir interes djeteta.

Primjer ove majke pokazuje sliku cijelog sustava kada se radi o roditeljima s invaliditetom, naročito s mentalnim oštećenjem i njihovoj roditeljskoj ulozi. Djeca ovih roditelja, za koje se utvrdi da nisu sposobni brinuti se o djetetu, bivaju vrlo često odmah po rođenju izdvojena iz obitelji i smještena u instituciji, često samo na temelju odluka centara za socijalnu skrb. Djeca godinama ostaju „neriješenih statusa“. Roditelje, čiji životi su ispresijecani višestrukim hospitalizacijama u psihijatrijskim bolnicama, nitko ne upoznaje s njihovim mogućnostima niti ih potiče na realizaciju prava vezano uz roditeljstvo, kao niti posljedicama neizvršavanja roditeljske uloge. Iako Konvencija o pravima osoba s invaliditetom jamči da ni u kojem slučaju dijete neće biti odvojeno od roditelja na osnovi invaliditeta, bilo djeteta ili jednog ili oba roditelja, ipak dolazi upravo do ovakvih situacija, a sve zbog nepostojanja sustavne podrške osobama s invaliditetom radi pomoći u provedbi dužnosti u podizanju djece.

Nedostatke u poštivanju čl. 23. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom prepoznao je i Odbor UN navodeći u Zaključnim zapažanjima i preporukama sljedeće:

„Odbor je zabrinut što nisu priznata roditeljska prava osoba s invaliditetom.

Preporuka Odbora jest da država potpisnica poduzme pravne i praktične korake kojima će osigurati da osobe s invaliditetom mogu realizirati svoja roditeljska prava i posvajati djecu jednako kao i ostali. Također preporuča da država ugovornica osigura pristupačne informacije o spolnim i reproduktivnim pravima svim osobama s invaliditetom te da se osigura pristup posvojiteljskim službama i službama za podršku u zajednici za roditelje s invaliditetom“.

Udruga RODA u suradnji s CZSS Osijek, CZSS Virovitica, CZSS Vukovar, OGI Osijek te SOS – savjetovanje, osnaživanje i suradnja, Virovitica, tijekom dvogodišnjeg razdoblja provodi projekt pod nazivom „Vizije- Volonteri za roditelje i djecu“. Projekt se provodi u Osječko-baranjskoj, Vukovarsko-srijemskoj i Virovitičko-podravskoj županiji (više možete pogledati na <http://www.roda.hr/udruga/projekti/vizije/>).

S obzirom da su jedna od ciljanih skupina bile majke s invaliditetom i njihovo iskustvo roditeljstva, u navedeni projekt se podrškom uključila i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Razgovarajući s ženama s invaliditetom s područja Primorsko-goranske, Istarske, Međimurske županije i grada Zagreba, organizirana je i održana Fokus grupa u prostorima Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom gdje je desetak majki kroz profesionalno vođenje prof. Ninoslave Pećnik s Katedre za psihologiju pri Studijskom centru socijalnog rada na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, sudjelovalo u fokus grupi.

Svaka od njih istaknula je specifičnosti s kojima se nose u svakodnevnom životu kao roditelji s invaliditetom s aspekta težine oštećenja. Naglašavaju potrebu podrške, dostupnosti informacija i različitih mogućnosti pomoći. Neke od njih su samohrane majke što im dodatno otežava roditeljstvo, posebno onima kojima su djeca tinejdžerske dobi.

Primjer teškoća s kojima se susreće majka s invaliditetom čiji sin je u tinejdžerskoj dobi: *„...Gubitak supruga. Čim imate drugu stranu, lakše je. (...) Ostati sam je jako teško. Ja sada kad bilo koju odluku donosim nemam drugu stranu da kaže jesam li ja ispravno odlučila da ne smije izaći dulje od 11 sati. Moglo bi se pričati do sutra.“* „Muž mi je umro kad mi je sin imao tri godine i od tad smo nas dvoje sami u kućanstvu i borimo se svakako. Uskočili su mi ročnici, osobni asistenti, imam veliku podršku i udruge i prijatelja bliskih, al' uglavnom smo sami. Sad su u pitanju pubertetski problemi - društvo, izlasci, karakter ... Nemam s kim dijeliti brige. Ja sam dosta mekana. Treba mi neka jača strana, autoritet.“

„...Onda smo se sin i ja dogovorili da ne ide ni na kakve aktivnosti gdje ne može sam ići jer ga ja ne mogu odvest negdje dalje. Mogao je dobiti samo ono što je u školi ili samo ako će ga trener ili neki drugi roditelj odvesti,“

Navedena iskustva kao i iskustva drugih roditelja, obrađena su u publikaciji pod nazivom *„Potrebe roditelja i pružanje usluga roditeljima koji podižu djecu u otežanim okolnostima“* (Autorice: Ivana Dobrotić, Ninoslava Pećnik, Jelena Baran; izdavač: Udruga RODA, studeni 2015.)

Podaci prikupljeni u istraživanju pokazuju da specifične usluge podrške roditeljstvu koje su dostupne roditeljima s invaliditetom kao takve ne postoje ili su izuzetno rijetke. Tako se u publikaciji, između ostalog navodi:

„U CZSS-u se roditeljima s invaliditetom pruža usluga kao i drugim roditeljima, s obzirom na njihov problem i u okviru ovlasti CZSS-a. U nekim CZSS-ima jača svijest o tome da je potrebno osmisliti i provesti programe podrške roditeljima čije se roditeljstvo zbog invaliditeta odvija u zahtjevnijim okolnostima. Uz stručnjake centara za socijalnu skrb i uklopljenih obiteljskih centara u te inicijative uključuju se i udruge osoba s invaliditetom. Tako su u Istarskoj županiji stručnjaci primijetili potrebu za razvojem programa podrške u tom području, a na temu propitivanja roditeljske sposobnosti (kapaciteta) roditelja s invaliditetom postojale su ideje i namjere no one nisu još realizirane. Uz programe namijenjene osnaživanju roditeljskih sposobnosti roditelja s (tjelesnim) invaliditetom (u nastajanju), majke s invaliditetom spominju i intervencije namijenjene ublažavanju rizika koje roditeljski postupci i propusti mogu predstavljati za djetetovu dobrobit, a koji se više odnose na roditelje s problemima intelektualnog funkcioniranja i problemima mentalnog zdravlja.

Roditeljima sa sniženim intelektualnim sposobnostima ili duševnim bolestima stručnjaci centara za socijalnu skrb nastoje pomoći u ispunjavanju roditeljske uloge kroz savjetovanje roditelja i mjeru nadzora nad izvršenjem roditeljske skrbi. Stručnjaci CZSS-a i(li) OC-a smatraju da postoji dosta nezadovoljenih potreba roditelja s invaliditetom u čije je zadovoljavanje potrebno uključivanje civilnog društva. Udruge bi trebale odgovoriti na potrebu roditelja za praktičnom pomoći kroz osiguravanje svakodnevne praktične pomoći roditeljima, ovisno o stupnju invaliditeta s kojim se nose. Također bi trebale ponuditi pomoć djeci u učenju, po mogućnosti kroz organiziranje volonterskog rada. Pomoć u učenju stručnjaci smatraju dodatnim oblikom podrške koji bi povećao

učinkovitost mjere NIRS-a kad se provodi s roditeljima s intelektualnim teškoćama, odnosno u obiteljima s višestrukim potrebama. „Pa se meni pokazalo, ako su ti problemi bili višestruki, na različitim poljima, i zdravlje djece i školske obaveze, prehrana, higijena itd., da se oni jednostavno ne mogu pokriti tim rutinskim obavljanjem nadzora. Pa sad, ako bi se recimo povezali Centri, voditelji mjere nadzora i volonteri, to bi bila dobra pomoć ka nekakvoj učinkovitoj mjeri nadzora.“ Učinkovitost mjere nadzora nad izvršenjem roditeljske skrbi s navedenom skupinom roditelja, po mišljenju nekih stručnjaka CZSS-a, u prvom redu ovisi o unutarnjim resursima roditelja. „Kod roditelja uspješnost nadzora ovisi iz kakvih obitelji su sami došli i što su tamo usvojili - ako su majke tamo usvajale osnovne životne vještine i radne navike, ako imaju dobru podlogu iz svojih obitelji, onda su ti nadzori uspješni, da su to majke s kojima se može raditi, koje su spremne surađivati, a ako nemaju tu podlogu, to uglavnom završava oduzimanjem djece.“ Po mišljenju drugih, (ne)učinkovitost NIRS-a može se pripisati (malim) raspoloživim vanjskim resursima za odgovaranje na višestruke potrebe obitelji koje premašuju mogućnosti i ulogu voditelja mjere NIRS-a. „Sad se pokazalo koliki su zapravo problemi u toj obitelji, koja su područja na kojima voditelj nadzora treba raditi. (...) Trenutačno sam voditelj nadzora u jednoj obitelji gdje majka ima petero djece, otac je morao napustiti teritorij RH...“ Zaključno, roditeljima s invaliditetom potrebna je podrška u prevladavanju prepreka koje invaliditet može predstavljati u svakodnevnoj skrbi o djetetu, što uključuje praktičnu pomoć osobnih pomoćnika, prevoditelja i slično, kao i veća prilagodba fizičke okoline osobama s invaliditetom. Potrebna je i veća prilagodba socijalne okoline u smislu bolje senzibilizacije šire javnosti (naročito u ruralnim sredinama), ali i stručnjaka (naročito u sustavu zdravstva) za primjereniji pristup roditeljima s invaliditetom. Međutim, kao što je vidljivo još je teže roditeljima s invaliditetom kada se radi o jednoroditeljskoj obitelji koje trebaju snažniju potporu od strane sustava i zajednice.

4.6. ŽENE S INVALIDITETOM

Preporuka Odbora UN-a vezano za članak 6. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom

Analizirajući stanje u Republici Hrvatskoj, Odbor UN izrazio je zabrinutost da veliki udio žena s invaliditetom ima samo osnovnoškolsko obrazovanje ili čak niti to. Nadalje, zabrinut je zbog nesrazmjera u broju muškaraca s invaliditetom i žena s invaliditetom u smislu zapošljavanja.

Preporuka je Odbora da se u savjetovanju s organizacijama koje zastupaju žene s invaliditetom poduzimaju mjere za unapređenje i osnaživanja žena s invaliditetom u područjima obrazovanja i zapošljavanja. Preporuka je Odbora uključiti žene s invaliditetom u opću politiku za jednakost spolova. Odbor, također, preporuča da obje mjere te koraci budu popraćeni odgovarajućim sredstvima i jasnim rokovima. Preporuka je Odbora sustavno prikupljanje podataka i statistike o situaciji u kojoj se nalaze žene i djevojčice s invaliditetom uz pokazatelje za ocjenu međusektorske diskriminacije i uključivanje odgovarajuće analize u sljedeće izvješće.

Dakle, iz preporuka Odbora proizlazi potreba prikupljanja statističkih podataka i vođenje evidencije budući da evidencije koje vode pojedine institucije nisu zadovoljavajuće.

Prema podacima HZJZ, u RH je na dan 07.03.2016. godine živjelo 511 142 osoba s invaliditetom od čega je bilo 203 596 žena s invaliditetom, što čini 40% od ukupnog broja osoba s invaliditetom. 73 % od ukupnog broja žena s invaliditetom je bez osnovne škole, nema završenu osnovnu školu ili ima završenu samo osnovnu školu, SSS ima 20%, specijalno obrazovanje ima 4% žena, dok 3% imaju VSS ili VŠS.

Prema podacima HZZ-a:

- od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom dana 31.12.2015. godine 4,214 osobe ili 57,7% su bili muški, dok je žena bilo 3,089 ili 42,3%.

- od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom dana 31.12.2014. godine 1.664 osobe ili 63,68% su bili muški, dok je žena bilo 949 ili 36,32%.

Najčešća oštećenja bila su intelektualna, tjelesna i višestruka oštećenja.

Uspoređujući prethodno navedene podatke vidljivo je da nema značajnih promjena u odnosu na obrazovanje žena s invaliditetom i njihovo zapošljavanje.

Podaci Hrvatskog zavoda za zapošljavanje prikazuju broj osoba pa tako i žena s invaliditetom koje su prijavljene na Zavod i aktivno traže posao. Da bi se dobila prava slika o radnoj aktivnosti žena s invaliditetom, potrebno je vidjeti koliki je postotak žena u radno aktivnoj dobi koje su zaposlene. Prema podacima HZJZ-a u dobnoj skupini od 20-64 godine ima 81 568 žena s invaliditetom, a od tog broja ih je zaposleno samo 7% odnosno 6090 žena.

Najčešća zanimanja kod žena su: radnica bez zanimanja, trgovkinja, ekonomska tehničarka, krojačica, kuharica i konobarica.

Iz rada pravobraniteljice za osobe s invaliditetom vidljivo je da gubitak osobne invalidnine ukoliko se osoba zaposli u velikoj mjeri dovodi do neuključivanja žena na otvoreno tržište rada.

Dostupni podaci iz Registra osoba s invaliditetom koji vodi HZJZ odnose se na stambene uvjete u kojima žive žene s invaliditetom: 83,7% žena živi u zadovoljavajućim uvjetima, 15,6% u nezadovoljavajućim uvjetima, a 0,7% u djelomično zadovoljavajućim uvjetima. 10 je beskućnica.

74% žena živi u obitelji, 23% samo, 0,5% kod udomitelja ili skrbnika dok ih je 1 590 u nekoj od ustanova.

UN-ov Odbor za uklanjanje svih oblika diskriminacije žena

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u suradnji sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH) podnijela UN-ovom Odboru za uklanjanje diskriminacije žena odgovor na Listu pitanja povodom rasprave o Četvrtom i petom periodičnom izvješću Republike Hrvatske o provedbi UN-ove Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW). Dijalog između UN-ovog Odbora i izaslanstva RH vođen je 15. srpnja nakon čega je Odbor donio Zaključne primjedbe gdje je istaknuo pozitivne aspekte i postignut napredak, kao i glavna područja zabrinutosti, te preporuke za unaprjeđenje položaja žena u Hrvatskoj. **Vezano uz žene s invaliditetom**, istaknuo je sljedeća zapažanja i preporuke:

Odbor prima na znanje donošenje Strategije razvoja poduzetništva žena. Međutim, Odbor je zabrinut što država stranka i dalje premalo koristi privremene posebne mjere kako bi se ubrzala de facto ravnopravnost i adresirala situacija žena koje su u nepovoljnijem položaju te marginaliziranih žena koje su podvrgnute drugim oblicima diskriminacije, kao što je diskriminacija Romkinja, žena u ruralnim područjima, **žena s invaliditetom**, prognanica, povratnica i starijih žena. (...)

15. Odbor preporuča državi stranci:

(...)(b) Usvajanje privremenih posebnih mjera usmjerenih na skupine žena u nepovoljnijem i marginaliziranom položaju uključujući Romkinje, žene u ruralnim područjima, **žene s invaliditetom**, prognanice, povratnice i starije žene.

Zapošljavanje

28. Razmatrajući Strategiju razvoja poduzetništva žena, Odbor je zabrinut zbog:

(...)(e) Marginalizacije i isključenosti Romkinja i žena s invaliditetom s formalnog tržišta rada.

29. Odbor preporuča državi stranci:

(...)(e) Poboljšanje pristupa prilikama za formalno zapošljavanje i poduzetništvo za žene, uključujući Romkinje i žene pripadnice ostalih skupina koje su u nepovoljnijem položaju, kao i poboljšanje mogućnosti kombiniranja radnog života i obiteljskih obaveza, uključujući i povećanje broja dječjih vrtića.

Podizanje svijesti o položaju žena s invaliditetom

Nastavno na prošlogodišnje aktivnosti pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i žena s invaliditetom Centra za rehabilitaciju Varaždin, pravobraniteljica je i 2015. godine uputila preporuku navedenom Centru, Srednjoj strukovnoj školi Varaždin i Društvo distrofičara, invalida dječje i cerebralne paralize i ostalih tjelesnih invalida Grada Varaždina za organiziranjem aktivnosti poput frizura, manikure, pedikure i općenito uljepšavanja, ali i drugih aktivnosti za unaprjeđenje kvalitete

življenja žena s invaliditetom koje su na smještaju u Centru. Interes nam je da navedenim aktivnostima omogućimo ženama s invaliditetom da jedan dan po vlastitom izboru i željama provedu van institucije.

Također jedna od aktivnosti obilježavanja Međunarodnog dana žena, u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske i pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, bio je skup o položaju žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. Pravobraniteljica je održala izlaganje pod nazivom: *Jesmo li svjesne svojih mogućnosti?*, a u kojem se izlaganju osvrnula i na svoje iskustvo kao osobe s invaliditetom i predrasudama i stereotipnim načinima razmišljanja s kojima se susrela, a prema kojima osobe s invaliditetom nisu sposobne za rad i za ravnopravno sudjelovanje u životu kao i osobe bez invaliditeta. U svom je izlaganju navela kako je od presudne važnosti obrazovanje osobe s invaliditetom. Od stupnja obrazovanja ovisi i daljnje mogućnosti zapošljavanja na otvorenom tržištu rada, uzdržavanje od vlastitog rada i ravnopravno sudjelovanje u društvu.

O položaju žena s invaliditetom u RH raspravljalo se i na **Prvoj konferenciji žena s invaliditetom** održanoj u svibnju 2015. godine u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske. Konferencija se održavala u okviru trogodišnjeg programa „Regionalni centri neovisnog življenja“ Ministarstva socijalne politike i mladih koje je ujedno i pokrovitelj Konferencije. Cilj Konferencije je bio razmotriti položaj žena s invaliditetom u različitim interesnim područjima - zdravstvu, obrazovanju, zapošljavanju, pristupačnosti, nasilju, uključivanju u javni i politički život te problemima s kojima se susreću i načinima pružanja podrške pri učinkovitom rješavanju poteškoća. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održala je izlaganje na temu *Izazovi u političkom i javnom djelovanju*. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u svom izlaganju istaknula je kako je u RH mali broj žena s invaliditetom aktivno uključen u javno i političko djelovanje. U većini slučajeva ono se odnosi na vođenje ili sudjelovanje u upravnim i nadzornim odborima organizacija civilnog društva. U političkom životu gotovo da i nema aktivnih žena s invaliditetom, jedino su istaknute u javnom djelovanju kao npr. sportašice. Sagledavajući stanje i iz drugih zemalja EU, Republika Hrvatska ne odstupa sa statističkim podacima o ovoj problematici. Statistički podaci nedostaju u gotovo svim zemljama. Mnogo je razloga zbog kojih je mali postotak uključenih žena s invaliditetom u ovom području. Jedan od važnijih razloga je nedostatak podrške. Žene s invaliditetom je potrebno osnažiti, osvijestiti njihove mogućnosti i potrebe, a zatim sposobnosti i specifičnosti. Potrebno je ispuniti niz uvjeta kako bi žene s invaliditetom mogle nesmetano i aktivno zagovarati prava žena/osoba s invaliditetom od lokalne pa do državne razine - kroz rad u udrugama, mrežama, radnim skupinama kod donošenja odluka ili kao sportašice ili neke druge javne osobe.

Neki od njih proizlaze iz samog karaktera osobe, obitelji i okruženja u kojem žena s invaliditetom živi, međutim većinu tih uvjeta dužne su osigurati nadležne institucije, tijela državne vlasti i jedinice regionalne i lokalne samouprave: financijska sredstva; različite oblike prilagodbi i podrške ovisno o vrsti oštećenja npr. prilagođen prijevoz; adekvatno obrazovanje ovisno o sposobnostima žene s invaliditetom; najkvalitetniju zdravstvenu zaštitu; podršku na radnom mjestu - adekvatnu opremu, asistente i dr.; fleksibilne uvjete rada ovisno o specifičnosti i potrebama žene s invaliditetom; dostupnost različitih usluga npr. organiziranje tribina u pristupačnim prostorima i dr..

Žene s invaliditetom svakodnevno su izložene različitim životnim situacijama koje ih vrlo često stavljaju u nepovoljniji položaj, posebice one koje žive u manjim i nerazvijenijim krajevima RH, koje teže ili gotovo nikako ne dolaze do potrebnih informacija, nedovoljno educirane.

Podrške projektima

Nakon različitih aktivnosti suradnje tijekom 2015. godine Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom podržao je rad Udruge „Roda“, čiji je cilj provedba raznih programa i projekata radi podizanja kvalitete roditeljstva opće populacije. Provedbom projektnih aktivnosti projekta **„Psihosocijalne podrške ženama s invaliditetom tijekom trudnoće, poroda i majčinstva“** po prvi će se puta u Republici Hrvatskoj kao ciljana skupina pojaviti majke, osobe s invaliditetom. Ovo je posebice važno kada se uzme u obzir da se Republika Hrvatska ratifikacijom UN Konvencije o pravima

osoba s invaliditetom obvezala zajamčiti svim kategorijama osoba s invaliditetom jednakost i ravnopravnost, poduzimati mjere usmjerene na borbu protiv stereotipa i predrasuda, podizati razinu svijesti javnosti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom, te poštivati njihovo urođeno dostojanstva. Također, Konvencija izričito spominje žene, kao skupinu izloženu višestrukoj diskriminaciji, te njihova prava posebno štiti, a državne potpisnice obvezuje na pružanje zaštite osobama s invaliditetom u planiranju i svim pitanjima vezanim uz obitelj. Partneri na projektu su Udruga slijepih Zagreb i Savez gluhih i nagluhih Grada Zagreba. Projekt je odobren te će se provoditi od rujna 2015. do lipnja 2016. godine. Kao problemi su prepoznati: nedostupna edukacija o reproduktivnom zdravlju, nepostojanje edukativnih materijala o reproduktivnom zdravlju za žene s različitim vrstama invaliditeta, potpuni izostanak edukacije zdravstvenog osoblja za rad sa ženama s invaliditetom (posebice ginekologa, ali i primalja, patronaže), neprilagođene zdravstvene ustanove, tj. ginekološki odjeli za skrb žena s invaliditetom (nepostojanje prilagođene opreme, natpisa na brajici, oznaka za lakše kretanje), nepoznavanje bontona od strane zdravstvenih djelatnika za rad sa ženama s invaliditetom; izostanak odgovarajućih informacija o trudnoći i porodu posebno onih iz domene zaštite prava pacijenata (pravo na informirani pristanak tijekom skrbi npr. ili pravo na dostupnost), nedostupna podrška tijekom poroda i dojenja, nepostojanje grupa podrške za majke s invaliditetom, nametanje osjećaja nekompetencije za roditeljsku ulogu zbog čega dijete nerijetko roditelje doživljava kao sporedne osobe u svom životu, a majkom naziva osobu koja je preuzela brigu o njemu, nedostupnost posebne opreme majkama s invaliditetom za pomoć oko njege djeteta, nedostatak podrške za npr. vođenje djeteta s mjesta na mjesto, nepostojanje pomoći poput besplatne dadilje ili asistentice za pomoć oko brige za dijete: nepostojanje individualiziranih servisa za roditelje s različitim vrstama invaliditeta te smanjena kvaliteta života zbog nemogućnosti realizacije roditeljske uloge.

Osim navedenog, u suradnji s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom (koja je prepoznavši nedostatak statističkih podataka u ovom području, ujedno i inicijator provođenja istraživanja) i savezima osoba s invaliditetom, Udruga RODA provodi istraživanje na temu: „**Majčinstvo i žene s invaliditetom**“. Cilj istraživanja je identificirati čimbenike i okolnosti zdravstvene skrbi trudnica i roditelja s invaliditetom te pružanje podrške majčinstvu s invaliditetom s ciljem izrade preporuka svim dionicima za unapređenje položaja trudnica, roditelja i majki s invaliditetom. Glavni aspekti istraživanja: Seksualnost i reproduktivna prava žena s invaliditetom, materalna skrb žena s invaliditetom, iskustva žena s invaliditetom u majčinskoj ulozi, podrška obitelji i zajednice majčinstvu s invaliditetom. Istraživanjem je obuhvaćeno područje Istarske, Međimurske i Primorsko-goranske županije te Grad Zagreb. Istraživanje je u tijeku te se rezultati očekuju sredinom godine.

U Domu hrvatskih branitelja u Puli održana je **modna revija pod nazivom „Svi smo mi jednaki“**. Ovaj modno-humanitarni događaj organiziran je u suradnji s Društvom multiple skleroze Istarske županije, Školom za odgoj i obrazovanje Pula, Udrugom cerebralne paralize Istarske županije te modnom agencijom „Tijara“. Neposredno prije modne revije, koja je bila vrhunac manifestacije, održana je i javna tribina pod nazivom „Na kafelić s Irenom“, na koju su se mogli priključiti svi zainteresirani, a cilj je bio senzibilizirati javnosti za probleme osoba s invaliditetom. Na tribini su se okupili stručnjaci i kreatori politike iz spomenutih područja koji su pokušali ustvrditi vidimo li doista sebe i druge, jesmo li zapazili nečiju vrijednost ili nedostatke te kakve su oči kroz koje gledamo svijet. Na tribini je kao jedna od gošći sudjelovala i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i iznijela iskustva te položaj osoba s invaliditetom u RH. Tijekom modne revije pravobraniteljica je dobila nagradu „Svi smo mi jednaki“ skulpturu kiparice prof. Roberte Weissman Nagy.

Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpuno sudjelovanje u društvu osoba s invaliditetom - poboljšanje kvalitete življenja osoba s invaliditetom u Europi od 2006. -2015., koji sadrži 15 smjernica za unaprjeđenje svih temeljnih područja djelovanja od interesa za osobe s invaliditetom na načelima nediskriminacije, jednakih mogućnosti, uključivanja u društvene procese i procese odlučivanja u jednoj od smjernica odnosi se posebno na žene i djevojke s invaliditetom. Republika Hrvatska kao članica Europskog koordinacijskog foruma za praćenje *Akcijskog plana Vijeća Europe za osobe s invaliditetom od 2006. do 2015. godine (CAHPAH)* dužna je provoditi preporuke

koje je 2012. godine donio Odbor za zaštitu i unaprjeđivanje prava žena i djevojaka s invaliditetom (CAHPAH-WGD).

U 2015. godini provodili su se parlamentarni izbori. Prema saznanjima vidljivo je da žene s invaliditetom nisu u dovoljnoj mjeri bile uključene u sam proces pa tako ni u dovoljnoj mjeri u rad političkih stranaka. U Republici Hrvatskoj, sudjelovanje žena s invaliditetom u javnom i političkom životu nedostavno je unatoč postojanju međunarodnih dokumenata, strategija i drugih dokumenata. U samim politikama ne ističe se posebnost žena s invaliditetom u odnosu na muškarce s invaliditetom.

Uobičajeno se aktivnost žena s invaliditetom iscrpljuje kroz profesionalni angažman ili kroz poslove vođenja u udrugama osoba s invaliditetom. Međutim podzastupljene su na svim razinama - od državne do lokalne. Žene s invaliditetom najčešće su u javnosti predstavljene kada se ističu problemi, međutim gotovo da i nema prikazivanja sposobnosti žena s invaliditetom u svrhu uklanjanja predrasuda i promicanja pozitivnih primjera.

Najčešći razlozi za nemotiviranost žena s invaliditetom za uključivanjem i sudjelovanjem u političkom i javnom životu su nisko samopoštovanje, sram, izolacija u obitelji ili instituciji te nedostupnost informacija bitnih za uključivanje.

Prema saznanjima vidljivo je da se u posljednja četiri parlamentarna izborna ciklusa udio žena s invaliditetom uključenih u rad političkih stranaka i općenito politika nije značajno mjenjao. Jedan od najvećih nedostataka u ovom području je nepostojanje službene statistike o njihovom sudjelovanju u predstavničkim i izvršnim tijelima na svim razinama.

U Republici Hrvatskoj Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine propisivala je mjere i aktivnosti usmjerene promicanju i poticanju sudjelovanja žena s invaliditetom u političkom i javnom životu zajednice. Tako jedna od mjera u području *Sudjelovanje u političkom i javnom životu* nalaže promicanje sudjelovanja žena i mladih osoba s invaliditetom u javnom i političkom djelovanju na svim razinama, a mjera 2 u području *Udruga osoba s invaliditetom u civilnom društvu* propisuje aktivnosti usmjerene poticanju aktivnog djelovanja žena s invaliditetom u životu zajednice. Prema podacima iz izvješća o provedbi Nac. strategije za 2014. godinu u području *Sudjelovanje u političkom i javnom životu* financirana su 3 projekta organizacija civilnog društva s ciljem poticanja uključenosti žena i mladih osoba s invaliditetom u javni i politički život, za koje je izdvojeno 60.000,00 kn. Također se redovito sudjelovalo i podržavalo niz aktivnosti usmjerenih promicanju aktivnog uključivanja i sudjelovanja žena s invaliditetom u političkom i javnom životu. U području *Udruga osoba s invaliditetom u civilnom društvu* redovito se pruža financijska potpora projektima koji pridonose aktivnom uključivanju žena s invaliditetom radi smanjivanja njihove socijalne isključenosti. Za financiranje pojedinih aktivnosti Kampanje Bijele vrpce Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske dodijelio je 5.004,00 kn.

Nova Nacionalna strategija je u izradi, stoga očekujemo da će se zacrtane mjere i aktivnosti u prošloj strategiji, bolje i kvalitetnije provoditi s konkretnim rokovima i osiguranim značajnijim sredstvima.

S obzirom na navedeno, nužno je provoditi programe, mjere i aktivnosti propisane postojećim propisima bez diskriminacije, uvažavajući specifičnosti odnosno mogućnosti i sposobnosti djevojaka i žena s invaliditetom. U nastavku navodimo neke od preporuka koje je i dalje potrebno kontinuirano provoditi:

- **Potrebno je pratiti, osiguravati i poticati ravnopravno sudjelovanje žena s invaliditetom u ostvarivanju njihovog biračkog prava**
- Uključiti žene s invaliditetom da sudjeluju u medijima u različitim emisijama s različitim temama, a ne isključivo u temama vezanima uz invaliditet
- **Poduzeti mjere za osnaživanje žena s invaliditetom kako bi samostalno i neovisno donosile odluke i ravnopravno sudjelovale u kreiranju javnih politika**

- **Omogućiti veće sudjelovanje žena s invaliditetom u donošenju odluka kod izmjena, dopuna i donošenja propisa (radne skupine, povjerenstva i sl.) koje se tiču njih samih i ostvarivanja njihovih prava na ravnopravno sudjelovanje**
- **Poduzimati mjere za poticanje ravnopravnosti spolova unutar grupacije/udruga osoba s invaliditetom**
- Osnažiti žene s invaliditetom kako bi prepoznale svoje vještine i sposobnosti radi uključivanja u aktivnosti na međunarodnoj razini (npr. kod donošenja međunarodnih politika)
- **Poticati političke stranke da uključe žene s invaliditetom u svoje strukture**
- Omogućiti ženama s intelektualnim oštećenjima informacije prilagođene njihovim sposobnostima (npr. jednostavan tekst sa slikovnim prikazom)
- Poduzeti mjere organiziranja podrške ženama s invaliditetom kroz usluge u zajednici kako bi se omogućio život u zajednici, izvan institucija
- U javnosti poticati prepoznatljivost sposobnosti, vještina, mogućnosti žena s invaliditetom nasuprot njihovim problemima vezanim za invaliditet
- Poduzeti mjere radi osiguravanja psihološke pomoći i podrške obiteljima čije su članice žene s invaliditetom te ukazivati na značenje njihove aktivnosti za osobnu i opću dobrobit
- Pružanje prilike i poticanje žena s invaliditetom u kulturnim, sportskim aktivnostima od predškolske do starije životne dobi
- **Provoditi istraživanja i javno ih objavljivati o uključenosti žena s invaliditetom u javni i politički život.**

4.7. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA

Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom u članku 16. Sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja propisano je *da će država poduzeti sve prikladne zakonodavne, upravne, socijalne, obrazovne i druge mjere radi zaštite osoba s invaliditetom, kako unutar tako i izvan njihovog doma, od svih oblika izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, ... osigurati odgovarajuće oblike pomoći i potpore koji uvažavaju ... osiguravanje informacija i edukacije o tome kako izbjeći, prepoznati i izvijestiti o slučajevima izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja.*

Odbor za prava osoba s invaliditetom je nakon rasprave o Inicijalnom izvješću o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH, u Zaključnim zapažanjima i preporukama vezano uz Čl. 14 *izrazio zabrinutost da redovne usluge za žrtve nasilja u pravilu nisu dostupne osobama s invaliditetom te da su posebno nezaštićeni žene i djevojčice te dječaci s invaliditetom...*

26. Preporuka je Odbora da država potpisnica stavi usluge za zaštitu osoba s invaliditetom od nasilja u prvi plan i da ih učini u potpunosti dostupnima. Osim toga nadzorne mehanizme valja razvijati u skladu s člankom 16. stavkom 3. Konvencije.

Također je vezano uz čl. 31 Statistika i prikupljanje podataka *Odbor zabrinut jer sustav prikupljanja podataka ne omogućava državi potpisnici da prikuplja informacije potrebne za planiranje i pripremu strategije za realizaciju njezinih dužnosti koje proizlaze iz Konvencije (npr. jer nedostaju podaci o nasilju nad ženama i djevojčicama s invaliditetom).*

50. Preporuka je Odbora da država potpisnica sustavno pregledava i preoblikuje sustav prikupljanja podataka u mjeri koja se odnosi na žene i muškarce s invaliditetom te da bude aktivno uključena i da se blisko savjetuje s osobama s invaliditetom i njihovim predstavničkim organizacijama.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom temeljem Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07) ovlaštena je postupati povodom individualnih pritužbi i poduzimati mjere radi suzbijanja svih oblika nasilja kao i izvještavati javnost o poduzetim mjerama i povredama. Unatoč malom broju prijava vezanih uz razne oblike nasilja, a pogotovo seksualno nasilje, ono je i dalje prisutno.

Primjer 1. Pritužba seksualnog nasilja nad djevojčicom s intelektualnim poteškoćama

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se pedagoginja jednog centra za odgoj i obrazovanje, vezano za postojanje sumnje na počinjenje kaznenog djela na štetu djevojčice s intelektualnim teškoćama, trenutno smještene u jednom zagrebačkom učeničkom domu. Djevojčica je učenica 2. razreda srednje škole i školuje se za pomoćno zanimanje.

Iz prijave koju je pedagoginja dostavila Uredu u bitnome proizlaze sljedeće okolnosti:

Djevojčica je navodno u intimnoj vezi s 30 godina starijim muškarcem koji je prijatelj njezinog oca. Imala je 2 spontana pobačaja od kojih je posljednji u dobi od 15 godina, dok se za prvi ne zna u kojoj ga je dobi imala. Prema informacijama iz škole, djevojčica je često izostajala iz nastave zbog ginekoloških i urinarnih infekcija.

Posrednim saznanjima iz razgovora s djelatnicima škole saznajemo da djevojčica, kada dolazi kući preko vikenda, uz suglasnost oca, odlazi očevu prijatelju.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je sukladno svojim zakonskim dužnostima obavijestila policiju, državno odvjetništvo i zatražila izvješće od centra za socijalnu skrb. Prema posljednjim informacijama kojima pravobraniteljica za osobe s invaliditetom raspolaže, ispitni postupak je u tijeku.

Prema saznanjima iz razgovora s ženama s invaliditetom, stručnjacima te predstavnicima sigurnih kuća/skloništa više je razloga neprijavlivanja nasilja nad ženama/djevojkama/djevojčicama s invaliditetom. Ovisnost o nasilniku - često se ogleda u ekonomskoj ovisnosti, kao i ovisnosti o njezi i drugoj vrsti podrške te osobe. Nepovjerenje u sustav kao i teškoće u dokazivanju nasilja, posebno u suptilnim psihološkim oblicima, nedostatak edukacije i informacija o prihvatljivim i neprihvatljivim oblicima ponašanja, socijalna isključenost te otežana pristupačnost skloništa još su neki od razloga neprijavlivanja nasilja.

U organizaciji Ženske sobe - Centra za seksualna prava održana je i 1. Međunarodna konferencija o seksualnom nasilju pod nazivom **Sustav javnih politika i podrške za žrtve seksualnog nasilja**. U Hrvatskoj je prema istraživanju Ženske sobe oko 300.000 žena doživjelo silovanje ili pokušaj silovanja (17% žena). Čak 95% njih seksualno nasilje nije prijavilo nadležnim institucijama. Razlozi neprijavlivanja su prvenstveno stigmatizacija žrtve, strah i sram koji je često povezan s činjenicom da mnoge trpe dugogodišnje seksualno zlostavljanje i silovanje od svojih partnera i članova obitelji. Razlozi su također nedostatak razumijevanja i podrške u bližjoj okolini i u konačnici, nepovjerenje u sustav i efikasnost procesuiranja nasilnika. Na skupu je naglašeno kako je Centar za žrtve seksualnog nasilja u okviru Ženske sobe i dalje jedini centar u Hrvatskoj koji pruža potporu žrtvama seksualnog nasilja, a da preporuka Vijeća Europe govori o nužnosti jednog takvog centra na svakih 200.000 žena.

13. i 14. studenoga 2015. održan je dvodnevni sastanak na kojem su prisustvovali/e predstavnici/e Ureda Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH), Udruge za sindrom Down iz Zagreba, Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta i Ženske sobe – Centra za seksualna prava. Teme sastanka bile su analiza situacije i nacrt akcijskog plana za **suzbijanje seksualnog nasilja nad osobama s Down sindromom** u Hrvatskoj. Uz ostale sudionike, na događanju je izlagala zamjenica pravobraniteljice, o stanju prava osoba s intelektualnim teškoćama u RH, kao i zakonskom okviru unutar kojega osobe s intelektualnim teškoćama potražuju i ostvaruju svoja prava. Koordinatorica Ženske sobe, održala je izlaganje na temu suzbijanja seksualnog nasilja nad osobama s invaliditetom, dok je stručnjakinja za rehabilitaciju osoba s intelektualnim teškoćama s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, govorila o stanju na terenu u radu s udrugama osoba s intelektualnim teškoćama te s drugim relevantnim akterima u ovom području. *Zaključak sastanka bio je da je spolnost osoba s intelektualnim teškoćama tabuizirana tema o kojoj postoje mnogi stereotipi, a malo istraživanja te je posljedično i tema seksualnog nasilja nad osobama s intelektualnim teškoćama neistraženo područje.*

Dvodnevni sastanak održan je kao aktivnost u sklopu projekta Ženske sobe „Unaprjeđivanje kvalitete života osoba s Down sindromom“ koji se provodio tijekom 2015. godine pod pokroviteljstvom Grada Zagreba, Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podržala je prijedlog mjera Ženske sobe-Centra za seksualna prava koje su proizašle iz dvodnevnog sastanka. Mjere su:

1. *Osmisliti i provesti edukaciju o spolnosti za osobe s invaliditetom*, koja uključuje i dio o suzbijanju seksualnog nasilja nad osobama s intelektualnim teškoćama, njima namijenjenu, roditeljima /skrbnicima, osobama iz njihove neposredne okoline, stručnjacima/kinjama, studentima/cama. Edukacija treba biti rezultat suradnje stručnih osoba različitih profila. U provođenju takve edukacije važna je podrška Ministarstva socijalne politike i mladih, Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, organizacija civilnog društva za osobe s invaliditetom i organizacija koje rade na problematici nasilja (npr. SOIH, Udruga za sindrom Down, Ženska soba), kao i podrška stručnih osoba s relevantnih fakulteta (npr. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet).

2. *Organizirati i provesti radionice, tribine, javna predavanja, kao i kampanju za širu javnost o problematici nasilja, s naglaskom na seksualno nasilje nad OIT (dalje osobe s intelektualnim teškoćama).*

3. *Predložiti uključivanje nužnih mjera za suzbijanje nasilja*, s naglaskom na seksualno nasilje nad OSI i OIT u novu Nacionalnu strategiju za suzbijanje nasilja u obitelji, novu Nacionalnu politiku za ravnopravnost spolova te u novu Zagrebačku strategiju izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom.

4. *Sastaviti radnu grupu za razvoj Protokola o postupanju u slučaju nasilja*, s naglaskom na seksualno nasilje nad OIT.

5. *Pokrenuti neformalnu mrežu suradnje organizacija civilnog društva i institucija koje rade s OSI i OIT*, kao i na problematici suzbijanja nasilja, s naglaskom na seksualno nasilje. Svrha mreže suradnje jest umrežavanje relevantnih aktera i reagiranje na konkretne slučajeve seksualnog nasilja nad OIT.

6. *Osigurati pristupačnost skloništa i educirani stručni kadar za OIT žrtve nasilja*, s naglaskom na seksualno nasilje.

7. *Hitno osnovati privremeni interventni smještaj za OSI i OIT* koje su žrtve nasilja.

8. *Organizirati i provesti istraživanja o nasilju (različitim oblicima), prevalenciji i čimbenicima koji doprinose prijavi nasilja i sl.*, uključujući i problematiku seksualnog nasilja nad OSI i OIT, uzimajući u obzir nužnost i važnost za provođenjem takvih istraživanja. Važno je osigurati financijsku podršku za provođenje istraživanja, s obzirom na njihovu specifičnost i zahtjevnost (kvalitativna istraživanja, intervjui, posebna pažnja na jezik razumljiv za OIT, senzibiliziranost i upoznatost intervjuera/ke za rad s OIT i sl.).

9. *Uvesti neovisna tijela za nadzor kvalitete rada sustava usluga skrbi i podrške OIT* - kontinuirana stručna međuresorna povjerenstva neovisna od nadležnih Ministarstava.

10. *Sustavno podržavati osnaživanje OIT za samozastupanje, osnažiti organizacije civilnog društva koje rade na samozastupanju OIT* (pr. OCD „Zvono“, Belišće).

Smatramo kako su ove preporuke i njihova implementacija u nacionalne politike i strategije, zakonodavne akte i propise od iznimne važnosti za podizanje kvalitete života i suzbijanje seksualnog nasilja nad osobama s intelektualnim teškoćama te je važno da svaka institucija/organizacija sukladno svojim ovlastima učini sve da prevenira odnosno suzbije nasilje.

Primjeri 2 i 3. Pritužbe na psihičko uznemiravanje od okoline i u obitelji

Uredu se pritužila majka djevojčice s teškim intelektualnim oštećenjima na ponašanje susjeda i mještana prema kćeri, osobi s invaliditetom. Neprimjereno ponašanje sastoji se od provociranja kćeri: „Nećeš se nikad udati, tko bi te htio...., ružna si....“, bacanjem kamenja u dvorište, ruganjem. Majka navodi da kći ponekad i reagira na takvo ponašanje agresivno i sličnim napadima što ima za posljedicu još gore ponašanje mještana, prvenstveno prve susjede. Majka priznanje da ponekad i kći jer ne razumije, prva nešto dobaci, a što susjeda uvijek istom mjerom uzvratiti.

Povodom navedene pritužbe pravobraniteljica je centru za socijalnu skrb predložila savjetodavni rad s obitelji i susjedima, a roditeljima u slučaju ponovljenog nasilja, a pogotovo fizičke naravi, da nasilje prijave policiji.

Također, i sljedeći primjer pokazuje neprimjereno ponašanje okoline prema osobama s invaliditetom: *Uredu pravobraniteljice obratili su se roditelji dvoje djece s teškoćama u razvoju, žaleći se na ponašanje susjeda s kojim stanuju u istoj zgradi. Okolnost koja je izrazito zabrinjavajuća u ovoj situaciji narušenih susjedskih odnosa je način na koji se susjedi odnose prema djeci s teškoćama u razvoju te način na koji doživljavaju njihov invaliditet.*

Naime, roditelji su naveli kako se susjedi na jedan ponižavajući način odnose prema djeci, primjerice npr.: susjed se ocu obratio riječima: "Bacit ću kretena niz stepenice"- govoreći o mlađem djetetu, korisniku prava na osobnu invalidninu o čemu je obaviještena policija. Osim toga, susjed smatra da je majka kurvetina koja samo rađa idiote i kretene". Starije dijete navodi kako je susjedi gledaju s prezirom, da joj je jednom prilikom pljunuto u lice te da se boji svaki puta kada izađe iz stana.

Nakon zaprimljene pritužbe zatraženo je izvješće policije i centra za socijalnu skrb. Iz izvješća policije vidljivo je da su sukobi između roditelja i susjeda dugotrajni. Centar za socijalnu skrb je u okviru svojih ovlasti i po uputi pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, poduzimao radnje u smislu mirnog rješavanja nesuglasica. Međutim, dvije obitelji imaju neriješene imovinsko-pravne odnose i na miran način nije moguće doći do dogovora. Susjedi doživljavaju cijelu obitelj „manje vrijednom“, „nižeg ranga“ s kojom nemaju o čemu raspravljati. Sudski postupak rješavanja imovinsko-pravnih pitanja je u tijeku.

Iz situacije, kako su je opisali roditelji, susjed ne doživljava i ne odnosi se prema obitelji čiji članovi su djeca s teškoćama u razvoju sukladno načelu ravnopravnosti uz uvažavanje različitosti, već navedenu obitelj zbog oštećenja zdravlja i invaliditeta stavlja u nepovoljniji položaj te se odnosi, kako to proizlazi iz navoda roditelja, na izrazito ponižavajući i uznemiravajući način, pogrdnim i uvredljivim riječima.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je mišljenja kako se postojeći problem imovinsko-pravne naravi ne smije „rješavati preko djece s teškoćama u razvoju“ niti djeca s teškoćama u razvoju smiju biti alat za daljnje održavanje konfliktne situacije. Ukoliko postoji spor o pravnoj stvari, on se treba rješavati na sudu, što se i rješava, a djecu izostaviti iz situacije budući da ona nepovoljno utječe na njihov razvoj i kvalitetu života.

Iz obje opisane pritužbi proizlazi nerazumijevanje okoline za invaliditet djeteta i njegovo neprihvatanje što dovodi do poremećenih susjedskih odnosa kao i do uznemiravanja djeteta/djece s invaliditetom. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom često u svojim obraćanjima na skupovima i u medijima upozorava javnost na potrebu prijavljivanja nasilja, uklanjanje predrasuda, suzbijanje neprihvatljivog ponašanja i stigmatiziranja kao i drugih oblika nerazumijevanja specifičnosti koje proizlaze iz invaliditeta.

Sljedeći primjeri govore o pritužbama na psihičko nasilje, ali i druge oblike nasilja u obitelji:

Primjeri 4. i 5. *„Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se žena s invaliditetom, iz ruralnog područja, koja živi u zajedničkom kućanstvu sa suprugom i svekrvom. Žena navodi kako je zbog alkoholizma supruga i teško poremećenih odnosa s njegovom majkom izložena svakodnevnom nasilju u obitelji, neprekidnim svađama, ponižavanju i stresu. Zbog konfliktne situacija između članova obitelji, žena je bila hospitalizirana na odjelu psihijatrije. Kao moguće rješenje problema vidi odvajanje od svekrve, ali ona i suprug nemaju sredstava kojim bi podmirivali troškove stanovanja.“*

„U Ured pravobraniteljice pristupila je osoba, koja želi ostati anonimna, navodeći kako očuh djevojke (23) s kojim živi u zajedničkom kućanstvu vrši nad djevojkom fizičko, psihičko i emocionalno nasilje. Naime, očuh je djevojku fizički pretukao te je svakodnevno psihički maltretira na način da se ne smije javljati na mobitel, ograničava je u kontaktima s okolinom i zastrašuje da „joj niti policija niti Centar za socijalnu skrb ne mogu pomoći jer ih je sve potkupio“. Navodno je djevojka u potpunoj kontroli svog očuha, nema samostalnosti, ne može samostalno donositi odluke u svojem životu već joj u svemu treba „dozvola“ očuha. Djevojka se očuha boji, pod njegovim je utjecajem pa time ima strah podnijeti protiv njega bilo kakvu prijavu. Stoga je putem anonimne osobe htjela sa svojom situacijom upoznati pravobraniteljicu. Djevojka je o očuhu financijski ovisna jer joj sredstva, koje djevojka prima kao doprinos uzdržavanja, očuh uzima i troši za svoje potrebe.

Osobe koje žive u ruralnim područjima nalaze se još u nepovoljnijem položaju u odnosu na osobe koje žive u većim gradovima. Razne vrste usluga teže su dostupnije, ako ih uopće i ima, te se osobe nevoljko odlučuju za poduzimanje konkretnih koraka. Isto kao i kod seksualnog nasilja i psihičko je nasilje teško dokazivo. U oba se primjera radi o ženama s invaliditetom koje nemaju sredstava za samostalni život. U prvom primjeru žena ovisi o suprugu i svekrvi, a u drugom o očuhu. Zanimljivo je što je djevojka iz drugog primjera po dolasku nadležnih institucija opovrgnula sve navode iz anonimne prijave te je ujedno i isti mail dostavila i pravobraniteljici. Bez izjave djevojke i dokaza nije moguće voditi sudske postupke.

Obilježavajući svjetsku kampanju „**16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama**“ koja počinje 25. studenoga Međunarodnim danom borbe protiv nasilja nad ženama i završava 10. prosinca Međunarodnim danom ljudskih prava razne organizacije u Republici Hrvatskoj organizirale su seminare, okrugle stolove, tribine. Cilj aktivizma je ukazati javnosti koliko je problem nasilja nad ženama ozbiljan i kako je nužno da se država i društvo u cjelini ozbiljno i sustavno bave tim problemom.

Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH tradicionalno svake godine provodi Kampanju „16 dana aktivizma“ protiv rodno uvjetovanog nasilja. Neke od aktivnosti bile su prikaz rezultata kampanje te prikaz prijedloga Europskog zakona o pristupačnosti (European Accessibility Act - EAA). U Kampanju je bilo uključeno 16 gradova u RH, nošenjem bijele vrpce na reverima muškarci su simbolično pružali podršku borbi protiv nasilja nad ženama, posebice djevojkama i ženama s invaliditetom te se ujedno i obvezali kako neće počinuti, opravdavati ili prešutjeti nasilje. Posebna pozornost usmjerena je na mladiće u srednjim školama kako bi se među mladima potaknula razmišljanja o neopravdanosti svih vrsta nasilja pa tako i rodno uvjetovanog nasilja. Djeci predškolske dobi podijelile su se razglednice na kojima piše 'Moj tata osuđuje nasilje! Zato potpisuje NE nasilju nad ženama', putem kojih se kod djece utječe na razvoj svijesti o štetnosti nasilničkog ponašanja od najranije životne dobi, a ujedno se potiče očeve da vlastitim primjerom kroz odgoj djeci usade svijest o ravnopravnosti spolova.

Osim navedenog održana je javna tribina u organizaciji ženske udruge „IZVOR“ u suradnji s Povjerenstvom za ravnopravnost spolova Osječko-baranjske županije i grada Osijeka kojom prilikom je zamjenica pravobraniteljice upoznala sve sudionike s odredbom čl.6. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Iz navedene odredbe proizlazi kako su žene i djevojke s invaliditetom izložene višestrukoj diskriminaciji te je Republika Hrvatska dužna u tom smislu poduzeti odgovarajuće mjere u cilju prevencije nasilja.

Poboljšanju položaja žena općenito slijedom čega i položaju žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj svakako bi doprinijela ratifikacija Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja u obitelji (Istanbulska Konvencija). Stoga je Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske-SOIH u suradnji s Uredom pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obilježavajući Međunarodni dan žena u 2015. godini, nadležnim tijelima dostavila preporuku za što bržom ratifikacijom Konvencije.

4.7.1. SKLONIŠTA I SAVJETOVALIŠTA ZA ŽRTVE OBITELJSKOG NASILJA

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom provela je istraživanje o pristupačnosti skloništa/savjetovališta odnosno udovoljavaju li skloništa/savjetovališta standardima koje propisuje Pravilnik o pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13, dalje: Pravilnik). Pristupačnost se odnosi na svladavanje visinskih razlika (rampa, stubište, dizalo, vertikalno podizna platforma, koso podizna sklopiva platforma) kao i na elemente pristupačnosti neovisnog življenja koji se odnose na ulazni prostor, komunikacije, WC, kupaonicu, kuhinju... tuš kabinu i dr. Upitnik je poslan na 16 organizacija (udruga, domova, sigurnih kuća) od kojih smo zaprimili ukupno 16 odgovora. Samo jedna organizacija nema sklonište niti savjetovalište za žene žrtve obiteljskog nasilja. Podaci dobiveni od ostalih organizacija prikazani su u nastavku.

Od 15 organizacija, sve imaju skloništa, međutim, 6 organizacija od ukupno 15, ne navode uslugu savjetovališta kao zasebne djelatnosti, već navode kako žrtve obiteljskog nasilja informiraju i savjetuju za vrijeme boravka u skloništu.

15 organizacija-(Udruga, domova, sigurnih kuća)	Zadovoljava standarde iz Pravilnika	Djelomično zadovoljava	Ne zadovoljava standarde iz Pravilnika
Skloništa	4	3	8
Savjetovališta	2	1	6

Ukupno **4 (27%)** skloništa je pristupačno, **3 (20%)** skloništa udovoljavaju djelomično standardima što znači da je jedan standard zadovoljen, ali ne i drugi standard. Primjerice iz odgovora *Udruge Brod* proizlazi kako sklonište/savjetovalište ne sadrži elemente pristupačnosti za svladavanje visinskih razlika dok posjeduje elemente pristupačnosti neovisnog življenja.

Ukupno **8 (53%)** skloništa ne zadovoljava standarde.

Međutim, neovisno o Pravilniku, ukoliko je osoba s invaliditetom samostalna u brizi za sebe ili ima oštećenje za koje nije bitna arhitektonska pristupačnost (npr. osoba s lakom mentalnom retardacijom, osoba s psihičkim bolestima i dr.) te može savladati visinske razlike ili eventualno ima pomoć druge osobe (primjerice, slijepa majka kao žrtva nasilja u pratnji videće kćerke. Udruga Iris Bjelovar) može biti na smještaju.

Slična je situacija i s pristupačnošću savjetovališta.

Prostori savjetovališta i skloništa *Sigurne kuće Istra* nisu prilagođeni za smještaj osoba s invaliditetom i smanjene pokretljivosti budući da se nalaze na višim katovima i nemaju prilagodbu na postojećem stepeništu, ali isto tako nemaju ni druge elemente pristupačnosti neovisnog življenja.... Smještaj se u skloništu *Sigurne kuće Istra* može osigurati korisnicama koje su u takvom psihofizičkom stanju da mogu samostalno živjeti, samostalno skrbiti za sebe i djecu te za njihovo neovisno življenje nije potrebna prilagodba prostora. Slična je situacija i s *Domom za žrtve obiteljskog nasilja „Utočište Sv. Nikola“ Varaždin, Caritasovim domom za žene i djecu Sv. Ana Rijeka, Caritasom Nadbiskupije Split, udruga „Iris“ Bjelovar* i dr.

Tajno sklonište za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja nevladine udruge *Ženska grupa Karlovac „KORAK“* pristupačno je, međutim savjetovalište se nalazi na drugom katu zgrade bez lifta i nije pristupačno.

Ukupno **6 (67%)** savjetovališta nema elemente pristupačnosti, dok su samo **2 (22%)** savjetovališta pristupačna za osobe s invaliditetom i osobe smanjene pokretljivosti.

Zaključno, samo je 1 sklonište i savjetovalište i to koje djeluje u organizaciji udruge B.a.B.e. u potpunosti pristupačno za sve osobe s invaliditetom dok je kod ostalih organizacija pristupačno ili sklonište ili savjetovalište (u cijelosti ili djelomično).

Nedostatak novčanih sredstava je najčešći je razlog koji navode organizacije zbog kojeg nije osigurana pristupačnost odnosno nisu uklonjene postojeće prepreke u savjetovalištima i skloništima osobama s invaliditetom. Skloništa i savjetovališta se najčešće nalaze u objektima koji su starogradnja i nisu izgrađeni prema standardima, a organizacije su te prostore dobile na korištenje primjerice od jedinica lokalne ili regionalne samouprave. Izvor financiranja nije siguran pa time niti kontinuiran, a financiranje se osigurava preko projekata i to najčešće javljanjem na natječaje jedinica lokalne samouprave. Međutim, iznosi pokrivaju tek hladni pogon odnosno tekuće troškove, dok za radove većih razmjera nema sredstava.

Nadalje, iz odgovora organizacija vidljivo je kako svaka organizacija vodi evidenciju o žrtvama nasilja u obitelji pa tako i o osobama s invaliditetom kao žrtvama nasilja. Iz tih podataka proizlazi kako udio osoba s invaliditetom kao žrtava nasilja i nije visok. Pojedine organizacije nisu niti imale smještaje/savjetovanja za osobe s invaliditetom dok su neke imale, ali nisu mogle u potpunosti udovoljiti zahtjevima.

Na primjer, *Dom za žrtve obiteljskog nasilja Sigurna kuća Čakovec* navodi kako od veljače 2010. godine kada je počeo s radom nisu imali upite za smještaj osoba s invaliditetom niti djece s teškoćama u razvoju. U *Sigurnoj kući Istra* nisu bile smještene žene žrtve nasilja koje su osobe s invaliditetom dok je *Caritas Nadbiskupije Split* zbog nepristupačnosti objekta osobu oboljelu od multiple skleroze i u invalidskim kolicima uputio da se obrati drugom skloništu i to je bio jedini zahtjev. Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja *Mala kuća* u sastavu *Udruge Duga, Zadar* imalo je u 2006. godini samo 2 upita za smještaj osoba s invaliditetom i to od jedne visoko slabovidne osobe i osobe u invalidskim kolicima. Kasnijih upita nije bilo, a i navedene osobe u 2006.g. su odbijene jer nije bilo mogućnosti pružanja primjerene skrbi. U savjetovalište *Udruge Duga, Zadar* nisu se javljale osobe s invaliditetom, iako je prostor pristupačan jer se nalazi u prizemlju zgrade.

Tajno sklonište za žene i djecu *Ženske grupe Karlovac* unatrag tri godine imalo je na smještaju: **2 slabovidne osobe, 1 slijepu osobu, 1 osobu koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica, 6 teško pokretnih osoba, 1 osobu bez invaliditeta sa slijepim djetetom koje ujedno ima i intelektualne teškoće.** U skloništu *Udruga Brod* bile su smještene **2 žene s invaliditetom (kretanje uz pomoć štake) i 5 djece s intelektualnim teškoćama.**

Dom Duga Zagreb u svom odgovoru navodi kako sklonište/savjetovalište ne odgovara standardu iz Pravilnika u pogledu savladavanja visinskih razlika. Međutim, objekt u kojem smještavaju žrtve obiteljskog nasilja ima ukupno 20 opremljenih soba, od čega su 2 apartmana u cijelosti pripremljena za smještaj osoba u invalidskim kolicima. Unatrag 4 godine bila je smještena **1 osoba u invalidskim kolicima kao žrtva obiteljskog nasilja-djevojčica s cerebralnom paralizom u pratnji majke koja je bila žrtva. Na smještaju je bilo nekoliko osoba koje se kreću uz pomoć pomagala, zatim teže pokretne osobe i osobe sa psihosocijalnim invaliditetom.** Usluge savjetovališta *Doma Duga Zagreb* u 2015. godini koristilo je ukupno 604 osobe. Od toga broja bilo je **27 osoba s invaliditetom** i to 6 osoba muškog spola i 21 osoba ženskog spola. Prosječna dob osoba s invaliditetom koje su zatražile pomoć u savjetovalištu je bila 43.2 godine. Ukupno 6 osoba imalo je tjelesni invaliditet, od toga je jedna osoba bila muškog spola dok je 5 osoba bilo ženskog spola. Dvije osobe s tjelesnim invaliditetom su bile zlostavljane od bračnog partnera, dvije od strane djeteta te po jedna od strane roditelja i drugog člana obitelji. Prosječna dob osoba s tjelesnim invaliditetom je bila 54.6 godina. 20 osoba imalo je psiho-socijalni invaliditet od toga su 4 osobe bile muškog spola i 16 osoba ženskog spola.

Organizacije u odgovorima spominju i druge probleme koji se pojavljuju u radu, primjerice, edukacija radnika koji neposredno rade sa žrtvama obiteljskog nasilja. Žrtve obiteljskog nasilja su često traumatizirane događanjima pa ako žrtva ima i neki invaliditet to su dodatna znanja potrebna. Ujedno je prisutan i problem zapošljavanja stručnog kadra koji će biti u svojstvu osobnog asistenta osobi s najtežim stupnjem invaliditeta kao žrtvi obiteljskog nasilja. Primjerice, neka skloništa su pristupačna za osobe s invaliditetom u smislu arhitektonskih prilagodbi, ali osobu s teškim invaliditetom koja je u potpunosti ovisna o brizi i njezi druge osobe ipak ne mogu primiti jer nema zaposlenog asistenta/medicinsku sestru što ima za posljedicu i da su u potpunosti pristupačna skloništa usmjerena na prijem osoba s invaliditetom, ali onih koji su samostalni u osnovnoj brizi i njezi: osoba s tjelesnim invaliditetom (otežanom pokretljivošću), slabovidne osobe, slijepo osobe, osobe s oštećenjem sluha, osobe s intelektualnim teškoćama ili osobe sa psihosocijalnim invaliditetom. Dakle, usluge za žrtve nasilja dostupne su samo osobama bez invaliditeta odnosno osobama s invaliditetom koje su samostalne u zbrinjavanju.

Navodimo neke od problema koje su istakle neke organizacije: *Iz naše perspektive udruga iz osnovnog proračuna ne dobiva sredstva za ulaganje u uređenje prostora ili prilagodbu prostora za ovakve potrebe. Isto tako za osobe s invaliditetom nemamo mogućnosti za zapošljavanje dovoljnog broja osoblja potrebnog za specifičnosti rada vezanog uz osobe s invaliditetom. To zahtijeva osim građevinskih zahvata i daljnju kompletnu izmjenu plana i programa udruge.*“(Ženska pomoć sada, SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja.)

Želimo još dodati da smo svjesni da je boravak osobe u invalidskim kolicima na smještaju gotovo nemoguć bez prisustva osobnog asistenta. Naša sistematizacija radnih mjesta ne predviđa osobu u

ulozi njegovatelja. Postojeće domaćice ne stignu raditi takvu njegu i dnevnu brigu za osobe s invaliditetom: hranjenje, pranje i slično. To je objektivno velika prepreka za smještaj osobe u invalidskim kolicima ili s bitno otežanim kretanjem.

Uvjet za boravak u skloništu jest da se osoba može samostalno brinuti o higijeni (vlastite kao i prostora), hranjenja kao i preuzimanja obaveza u dežurstvima i dr. Mi nemamo kuhare i čistačice nego je pravilnikom predviđeno da to sve rade osobe na smještaju.“(Dom Duga Zagreb).

„Naše sklonište nema mogućnosti osigurati pristupačnost osobama s invaliditetom jer se nalazi u staroj zgradi bez lifta i mogućnosti njegove ugradnje ... izuzetno je frustrirajuće za djelatnike skloništa odbiti žrtvu obiteljskog nasilja zbog nemogućnosti pristupa i boravka u skloništu“ (Caritas Nadbiskupije Split)

Pored potrebe za potpunom arhitektonskom prilagodbom prostora, najvažnije pitanje je osiguranje adekvatne stručne njege i pomoći ovisno o vrsti oštećenja... (Centar za profesionalnu rehabilitaciju Osijek)

Smatramo da bi bilo značajno utvrditi procjenu potreba za smještaj osoba invaliditetom, sukladno tome osigurati najprije minimum pristupačnih objekata, a kao plan daljnje povećanje pristupačnih objekata. Navedeno je povezano s osiguravanjem dovoljnih financijskih sredstava“ (Udruga U.Z.O.R. Rijeka)

U okviru provedbe Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje 2011.-2015. godine, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zatražila je podatke o financiranju skloništa za žene žrtve nasilja. Podaci su zatraženi od upravnih odjela za socijalnu skrb i zdravstvo/društvene djelatnosti po županijama uključujući i Grad Zagreb. Od ukupno primljenih 18 odgovora proizlazi da u 5 županija trenutno **ne postoje skloništa za žene žrtve obiteljskog nasilja u obitelji i to u Virovitičko-podravskoj, Krapinsko-zagorskoj, Požeško-slavonskoj, Ličko-senjskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji**. U ostalim županijama postoji minimalno 1 sklonište. Od 2 županije pravobraniteljica za osobe s invaliditetom nije primila odgovore, ali i na području tih županija postoje skloništa budući da su navedena skloništa dostavila svoje odgovore opisujući svoj rad. Na području Krapinsko-zagorske županije ne djeluje niti jedno sklonište za žrtve nasilja, međutim od 2012. godine sredstvima županijskog proračuna financira se provedba projekta Savjetovalište za žene žrtve nasilja - SOS telefon koji se provodi u suradnji s Centrom za edukaciju, savjetovanje i istraživanje iz Zagreba. Caritas Dubrovačko-neretvanske županije pokrenuo je inicijativu za otvaranje skloništa za žene žrtve obiteljskog nasilja te je izrada projektne dokumentacije u tijeku a županija je osigurala sredstva.

Budući da samo 5 županija u RH trenutno nema skloništa znači da 25 % područja RH nije pokriveno skloništima. Preostalih 75 % područja je pokriveno skloništima s time da jedna županija (Dubrovačko-neretvanska županija) poduzima radnje u cilju izgradnje skloništa.

Nadalje, zanimljiv je odgovor Koprivničko-križevačke županije iz kojeg proizlazi kako je u proračunu osiguran iznos za rad skloništa za žrtve obiteljskog nasilja tzv. sigurne kuće, ali ništa od predviđenog iznosa nije realizirano jer nije bilo potrebe. Osim navedene županije koja nije uopće potrošila predviđena sredstva, iz odgovora nekoliko županija proizlazi kako je za potrebe financiranja skloništa utrošeno manje novaca nego što je to bilo planirano. Kao razlog navode neravnomjernu popunjenost skloništa tijekom godine. Sredstva se skloništima doznaju po zahtjevu odnosno po stvarnim troškovima skloništa. Primjerice za rad Doma za žrtve obiteljskog nasilja „Utočište Sv. Nikola“ Varaždin, u proračunu Varaždinske županije u 2015. godini planirana su sredstva u iznosu od 170.000,00 kn. Na temelju mjesečnih zahtjeva Doma, a na ime materijalnih rashoda isplaćeno je ukupno 145.645,32 kune. U proračunu Grada Zagreba za 2015. godinu za financiranje Doma „Duga-Zagreb“ bilo je planirano 4.190.000,00, a utrošeno 4.130.352,32 kn, dok je za financiranje autonomnih skloništa za žrtve nasilja bilo planirano 750.000,00 kuna, a utrošeno je 742.000,00 kune. Iz odgovora pojedinih županija ujedno proizlazi kako postoji problem financiranja zaposlenika onih skloništa koji nisu popunjeni tijekom cijele godine budući da ta skloništa iskazuju manjak sredstava za pokriće troškova skloništa, odnosno plaća zaposlenih.

Iz svega prethodno navedenog može se zaključiti da je područje Republike Hrvatske, relativno dobro pokriveno skloništima za žrtve obiteljskog nasilja. Ujedno se može zaključiti i ukoliko je osoba s invaliditetom u dovoljnoj mjeri pokretna i samostalna može biti smještena u sklonište kao i osoba bez invaliditeta, neovisno o standardima iz Pravilnika.

Međutim, što je s osobama s većom razinom potrebne podrške kao žrtvama obiteljskog nasilja? Takve osobe su stavljene u nepovoljniji položaj i s aspekta pristupačnosti objekta i s aspekta pružanja pripadajuće brige koju ta osoba zbog invaliditeta nije u mogućnosti voditi za sebe kao druge osobe bez invaliditeta. Što se događa s takvom osobom kao žrtvom obiteljskog nasilja? Gdje se ona smještava i tko o njoj brine?

Budući da ne postoje stambene zajednice u kojima bi osobe s invaliditetom mogle neovisno živjeti uz potrebnu podršku, jedina alternativa za život bez nasilja je smještaj u dom za starije i nemoćne. Dok alternativni oblici stanovanja ne zažive, usprkos svim strategijama i zaključcima skupova posvećenih temi nasilja nad osobama s invaliditetom, žrtvama nasilja uistinu se ne može ponuditi prihvatljivi izlaz pogotovo u situacijama kad slučajevi nasilja nisu radikalniji nego imaju suptilnije forme s kojima se žrtva već naučila nositi i svakako ih preferira u odnosu na neizvjesnost života u neprilagođenim skloništima ili institucijama.

Bitni element sprečavanja nasilja prema osobama s invaliditetom i to ne samo ženama je njihovo osnaživanje i edukacije koje primjerice provode nevladine mreže žena s invaliditetom.

Prethodno su spomenuti prijedlozi udruga koji se izravno bave problematikom zbrinjavanja žrtava obiteljskog nasilja koje je svakako potrebno razmotriti. Primjerice Udruga U.Z.O.R. Rijeka navodi: *Smatramo da bi bilo značajno utvrditi procjenu potreba za smještaj osoba s invaliditetom, sukladno tome osigurati najprije minimum pristupačnih objekata, a kao plan daljnje povećanje pristupačnih objekata kao polaznu točku za poduzimanje daljnjih radnji. Nadalje, ukoliko se utvrdi potreba za smještajem i prilagode objekti tada je .... najvažnije pitanje osiguranje adekvatne stručne njege i pomoći ovisno o vrsti oštećenja...* (Centar za profesionalnu rehabilitaciju Osijek).

Isto tako županije u svojim proračunima predviđaju iznos sredstava za financiranje skloništa za žrtve obiteljskog nasilja, dok neke još dodatno stimuliraju udruge putem projekata.

Sukladno svemu rečenom, smatramo da je potrebno učiniti znatne pomake u osiguravanju sredstava pa time i elemenata pristupačnosti savjetovališta i skloništa osobama s invaliditetom kako bi one nesmetano, neovisno o oštećenju mogle u datom trenutku imati na raspolaganju sigurno zbrinjavanje i zaštitu. Prema navedenim podacima vidljivo je da još uvijek postoji velik prostor za unapređenja i opremanja skloništa i savjetovališta.

Stoga preporučujemo sljedeće:

- Potrebno je provesti istraživanje o prevalenciji različitih oblika nasilja nad osobama s invaliditetom (specifično za svaku kategoriju invaliditeta).
- Potrebno je procijeniti potrebe za pružanjem podrške ženama s invaliditetom koje su žrtve obiteljskog nasilja. U skladu s tim potrebno je prilagoditi postojeća kao i nova skloništa i savjetovališta potrebama žena s invaliditetom, uz financijsku podršku nadležnih državnih tijela i institucija, tako da ne ovise o inicijativama civilnog društva.
- Potrebno je provoditi senzibilizaciju kao i sustavnu, dugotrajnu edukaciju u radu s osobama s invaliditetom i specifičnostima pojedinih oštećenja, kao i o specifičnostima u radu sa ženama s invaliditetom koje su žrtve nasilja, za osobe različitih struka iz institucija i organizacija civilnog društva koje rade sa žrtvama.
- Nužno je nastaviti rad na kontinuiranom i sustavnom osnaživanju žena s invaliditetom kako bi prepoznale različite oblike nasilja i informirale se o mogućnostima ostvarivanja zaštite i stekle povjerenje u postojeće sustave podrške i zaštite, prijavile nasilje, tražile zaštitu posebno kroz medijsku vidljivost i informiranje javnosti o višestrukoj diskriminaciji i problemima žena s invaliditetom koje su žrtve nasilja.

Rad SOIH SOS telefona

Savezi i udruge osoba s invaliditetom kao jedan dio svog rada savjetuju žrtve nasilja i vode statističke podatke. Primjerice SOS telefon SOIH-a tijekom 2015. godine primio je ukupno 175 poziva, od čega je 6 poziva bilo od muškaraca s invaliditetom. Dob žena s invaliditetom koje su se javile na SOS telefon kreće se od 19 do 70 godina, a najčešće su zvale žene u dobi od 19 do 49 godina. Javljale su se osobe različitih vrsta oštećenja, a najčešće lokomotornog sustava, cerebralna paraliza te multipla skleroza. Bile su 4 prijave na tjelesno nasilje, 27 prijava na psihičko, 1 prijava na seksualno nasilje i 6 prijava na ekonomsko nasilje. Najčešći počinitelji su bračni partneri, izvanbračni partneri, susjedi, roditelji i nećaci. Ukupno 9 žena odlučilo je zaustaviti nasilje pozivom policiji, a nekoliko žena odlučilo se na rastavu braka. Što se tiče vrste podrške koja je zatražena, iz podataka SOS telefona SOIH-a proizlazi: podrška kroz razgovor – 175, SOIH Centar za pravnu pomoć – 10, pružene informacije – 78, psihološka pomoć – 2, slanje dopisa institucijama – 5, kontakt s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom – 2, kontakt s centrima za socijalnu skrb – 11.

Tijekom 2015. godine prijavljena su 2 slučaja nasilja nad muškarcima s invaliditetom.

U prvom slučaju majka vrši ekonomsko nasilje nad sinom, uskraćujući mu obiteljsku mirovinu. U drugom slučaju muškarac s dijagnozom multiple skleroze žalio se na postupanje i smještaj u zatvorskoj bolnici s obzirom na svoj invaliditet. Struktura prijava po spolu je sljedeća: prijava muškaraca je bilo 15,38%, dok je prijava žena bilo znatno više i to 84,62 %. U odnosu na 2014. godinu, broj poziva na SOS telefon bio je manji.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom često ističe potrebu vođenja statističkih podataka na jedinstven način kako bi se dobila cjelovita slika o osobama s invaliditetom, žrtvama nasilja i kako bi se nadalje mogle poduzimati konkretne, ciljne akcije. Međutim, i dalje nemamo kvalitetnu i jedinstvenu bazu podataka.

Nacrt prijedloga Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dostavljen je na mišljenje Nacrt prijedloga Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji u kojem je između ostalog predložila da se dopuni članak 7. Zakona koji definira osobe na koje se primjenjuje Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji na način da se članak 7. dopuni sa točkom (8) koja glasi:

Osobe s invaliditetom su one osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima. Kao obrazloženje naveli smo: prijedlozi pravobraniteljice za osobe s invaliditetom prilikom donošenja prethodnog Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (NN, br. 137/09) koji su se odnosili na potrebu strožeg prekršajnog sankcioniranja počinitelja nasilja ako je nasilje počinjeno u prisutnosti osobe s invaliditetom ili je počinjeno na štetu osobe s invaliditetom u potpunosti su usvojeni. Navedene odredbe su predviđene i u dostavljenom Nacrtu Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (članak 21. stavak 3. i stavak 5. Nacrta prijedloga Zakona) te je novčana kazna za prekršaj počinjen na štetu osobe s invaliditetom povećana s predloženih 7.000,00 kuna na 10.0000 kuna. Međutim, prilikom definiranja kruga osoba na koji se Zakon primjenjuje izostavljena je definicija „osobe s invaliditetom“ (članaka 7. Nacrta prijedloga Zakona). Budući da se zakonodavac prilikom definiranja pojedinih termina koristio, između ostalog i međunarodnim propisima, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom predložila je da se u Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji uvrsti definicija „osobe s invaliditetom“ iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (članak 1. stavak 2. KUN/2007).

Rasprava je završena, međutim navedena izmjena Zakona nije donesena.

Osim navedenog Pravobraniteljica je dala mišljenja i na Zakon o kaznenom postupku (nacrt prijedloga još nije bio u proceduri) te Kazneni zakon (prijedlozi nisu usvojeni).

4.7.2. ZLOČIN IZ MRŽNJE PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM

8. i 9. lipnja u Zagrebu održan **regionalni seminar o kaznenim djelima i prekršajima motivirani neprijateljstvom ili predrasudama temeljenim na invaliditetu (zločin iz mržnje prema osobama s invaliditetom)**.

53 od 57 zemalja članica Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESS) prepoznalo je otežavajuću okolnost koju pri počinjenju kaznenog djela ima činjenica da je žrtva izabrana zbog pripadnosti nekoj od marginaliziranih skupina kao što su rasna, etnička ili seksualna pripadnost. Samo 17 zemalja izričito je navelo invaliditet kao osnovu za otegotnu okolnost kaznenog djela ukoliko je žrtva izabrana zato jer je osoba s invaliditetom. Među tim državama je i Hrvatska. I dok Hrvatska prednjači u zakonodavnom okviru, provedba zakona u praksi je potpuno izostala pa do sad nije zabilježeno ni jedno kazneno djelo protiv osobe s invaliditetom u kojem bi činjenica da je kazneno djelo počinjeno prema osobi s invaliditetom odnosno da je žrtva izabrana zbog svog invaliditeta bila otegotna okolnost koja bi rezultirala većom kaznom za počinitelja. Zbog toga je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u suradnji s Uredom za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) pri Organizaciji za europsku sigurnost i suradnju (OESS) i Europskom mrežom za neovisni život – European Network on Independent Living (ENIL) organizirala dvodnevni regionalni seminar na tu temu. Na seminaru su sudjelovale osobe s invaliditetom iz Srbije, Bosne i Hercegovine, Makedonije i Hrvatske, a drugi dan su im se priključili članovi Vladine radne grupe za zločine iz mržnje.

Jedna od definicija kaznenog djela motiviranog neprijateljstvom ili predrasudama prema osobama s invaliditetom je da se radi o bilo kojem kaznenom djelu (nanošenju tjelesnih ozljeda, krađi, silovanju, ubojstvu, itd.) za kojeg žrtva ili bilo koja druga osoba smatra da je motiviran neprijateljstvom ili predrasudom prema osobi s invaliditetom ili onoj za koju počinitelj misli da je osoba s invaliditetom ili o osobi koja je povezana s osobom s invaliditetom (osobni asistent ili stručnjaci koji rade s osobama s invaliditetom).

U Velikoj Britaniji policija vodi evidenciju i o prekršajima odnosno incidentima motiviranim neprijateljstvom ili predrasudama prema osobama s invaliditetom. Radi se o postupcima koja ne dosežu težinu koja je potrebna da bi se nešto smatralo kaznenim djelom, ali ozbiljno narušavaju kvalitetu života osobe koja im je izložena uzrokujući često veliki i kontinuirani strah, uznemirenost i osjećaj ugroženosti. Takva djela neprijateljstva i nasilja pogotovo su česta prema osobama s invaliditetom, a karakterizira ih to da su počinitelji osobe iz bliske okoline: "prijatelji", susjedi pa čak i osobe koje pružaju podršku ili članovi obitelji. Počinitelji su često mlađe osobe, a djela nasilja su dugotrajna i eskaliraju u težini: obično počinju kao nazivanje pogrđnim imenima, ismijavanje i druge vrste verbalnih napada, a nastavljaju se nasrtajima na osobu s invaliditetom kao što je pljuvanje, uništavanje imovine, posebice pomagala, a potom dolazi i do fizičkih napada (guranja, pljuskanja, udaranja, pljuvanja, povlačenja kose, ušiju) i ozljeđivanja. Velika Britanija poduzela je brojne mjere na prepoznavanju takvih činova nasilja prema osobama s invaliditetom u što ranijoj fazi nakon nekoliko slučajeva u kojima je višegodišnje zlostavljanje od strane okoline završilo ubojstvom osobe s invaliditetom ili jednim slučajem u kojoj su žrtve takvog zlostavljanja izvršile samoubojstvo odnosno ubojstvo. Međutim, čest je slučaj da policija na takva postupanja gleda izolirano i ne povezuje incidente u sliku dugotrajne izloženosti žrtve napadima na njezin psihički i fizički integritet. Naprotiv, upravo ta učestalost policiju navodi da relativizira ozbiljnost prijave kao što se vidi iz slučajeva osoba s invaliditetom koje su se obratile pravobraniteljici za osobe s invaliditetom. Prema hrvatskom zakonodavstvu čak nije ni potrebno dokazivati motivaciju počinitelja već je dovoljno to što je žrtva izabrana zbog svog invaliditeta. Primjerice, počinitelj koji želi nekoga opljačkati imat će pomiješanu motivaciju u izabiranju osobe koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica. S jedne strane motiv će biti stjecanje imovinske koristi, a s druge strane motiv zbog kojeg će izabrati baš tu osobu, a ne neku drugu povezan je s njezinim invaliditetom odnosno činjenicom da počinitelj procjenjuje kako osoba možda ni neće primijetiti da joj se nešto otuđuje i da u svakom slučaju neće moći trčati za njim da ga uhvati.

Ranjivost žrtve nije dobar argument za objašnjavanje napada na osobe s invaliditetom jer se time na neki način krivnja svaljuje na žrtvu koja bi se budući da je „ranjiva“ na neki način trebala skloniti i

odustati od svojih aktivnosti. Činjenica je da počinitelj uvijek bira ranjive osobe odnosno one za koje procijeni da su slabije od njega i da to nipošto nije samo slučaj kad su žrtve osobe s invaliditetom. Zemlje članice OESS-a slažu se da zločini iz mržnje narušavaju ključne vrijednosti tolerancije, međusobnog poštovanja i razumijevanja i predstavljaju ozbiljnu prijetnju sigurnosti ciljanih skupina prijeteci da stvore dugotrajna iskustva izolacije, isključenosti i straha. Zemlje članice OESS-a su se u Moskvi obvezale na “osiguranje zaštite osobama s invaliditetom.” Posebice su se obvezale na borbu protiv zločina iz mržnje u Maastrichtu. Sveobuhvatan pristup reagiranju na zločine iz mržnje donesen je u Ateni (2009.), gdje su vlade prepoznale potrebu “poduzimanja odgovarajućih mjera kako bi ohrabrile žrtve da prijavljuju zločine iz mržnje” i obvezale se da usvoje zakonodavstvo u području zločina iz mržnje, da prikazuju dovoljno detaljno razrađene statističke podatke o zločinima iz mržnje Uredu za demokratske institucije i ljudska prava i da razvijaju kapacitet pravosudnih tijela za reagiranje na zločine iz mržnje.

Zločini iz mržnje prema osobama s invaliditetom se posebice malo prijavljuju tako da godišnja izvješća o zločinima iz mržnje koje objavljuje ODIHR pokazuju da samo malo broj država prikuplja podatke o zločinima iz mržnje nad osobama s invaliditetom i da organizacije osoba s invaliditetom imaju vrlo ograničen kapacitet za aktivnosti praćenja.

U listopadu 2014. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom bila je domaćin radionice u partnerstvu s ODIHR-om i ENIL-om na kojoj su sudjelovale osobe s invaliditetom iz Hrvatske. Sudionici seminara govorili su o osobnim iskustvima zločina iz mržnje od verbalnih prijetnji do fizičkih napada. Složili su se da s tom problematikom treba upoznati policiju i osobe uključene u razvoj politika u području kaznenog prava kako bi se podigla svijest o tom problemu i identificirali koraci koje treba poduzeti kako bi se učinkovito odgovorilo na zločine iz mržnje prema osobama s invaliditetom.

Na regionalnom treningu su osobe s invaliditetom učile kako prepoznati zločine iz mržnje prema osobama s invaliditetom i zagovarati za postizanje bolje osviještenosti i reagiranja na njih. Seminar je također dao platformu predstavnicima Vlade i praktičarima koji provode zakone, a koji se bave sprječavanjem i reagiranjem na zločine iz mržnje u Hrvatskoj kako bi istražili izazove i identificirali dobre prakse i buduće korake u partnerstvu s osobama s invaliditetom.

Seminar je pridonio podizanju razine svijesti o pojmu i prirodi zločina iz mržnje prema osobama s invaliditetom kroz razmjenu iskustava iz regije, prikazao učinkovite načine reagiranja na zločina iz mržnje prema osobama s invaliditetom na nacionalnoj razini, i identificirao buduće korake za službenike u policiji, pravosuđu, nacionalnoj instituciji za ljudska prava i civilnom društvu.

Preporuka: U Hrvatskoj je potrebno provesti istraživanje kako bi se stekao uvid u to koliko su raširena takva ponašanja prema osobama s invaliditetom i kako se u praksi odgovara na njih. Zatim je potrebna edukacija svih djelatnika u sustavu počevši od policije i pravosuđa koji bi trebali moći prepoznati tu dodatnu dimenziju prekršaja i kaznenih djela počinjenih prema osobama s invaliditetom i adekvatno ih sankcionirati. Problem nije samo taj što žrtve ne prijavljuju slučajeve nasilja nego i taj što policija prilikom prijave ne prepoznaje elemente koji su vezani uz invaliditet osobe. Zbog toga bi najprije trebalo obratiti posebnu pozornost na sve slučajeve u kojima su žrtve osobe s invaliditetom i ispitati kakvu je ulogu imala okolnost da se radi o osobi s invaliditetom pri počinjenju kaznenog djela ili prekršaja. Na seminaru je predložena organizacija okruglog stola koji bi bio multisektorski i na kojem bi sudjelovali i predstavnici policije, državnog odvjetništva i pravosuđa. Očekuje se da će se takvim zajedničkim naporima promijeniti sadašnja situacija u kojoj osobe s invaliditetom i oni koji svjedoče takvim djelima to ne prijavljuju, policija ih ne evidentira, a pravosuđe ne procesuirao kao djela počinjenja zbog predrasuda i neprijateljstva prema osobama s invaliditetom kao otegotnom okolnošću.

Trenutno je situacija takva da su napori na suzbijanju kaznenih djela iz mržnje u Hrvatskoj usmjereni na ona počinjena prema pripadnicima LGBT populacije i pripadnicima nacionalnih manjina pa tu ima najviše zabilježenih slučajeva, a policija i pravosuđe u većoj mjeri prepoznaju elemente predrasuda. Naglašeno je da bi policija neovisno o odluci suda mogla u svrhu vođenja evidencije donijeti odluku da neko djelo evidentira kao kazneno djelo ili incident iz mržnje.

Za žrtve u Velikoj Britaniji postoji mrežna stranica preko koje mogu dobiti sve važne informacije o mogućnostima zaštite, a ujedno mogu i prijaviti incidente i kaznena djela čak ako pri tome i žele ostati anonimni:

http://report-it.org.uk/true_vision_information_and_reporting_packs

Izdan je i poseban priručnik o kaznenim djelima i incidentima prema osobama s invaliditetom:

http://report-it.org.uk/files/true_vision_dhc_final_book_secure_1.pdf

Isto tako je pripremljena verzija u formatu jednostavnom za čitanje:

http://report-it.org.uk/files/disability_hate_crime_book_low_1.pdf

Sukladno svemu rečenom preporučujemo:

- nastaviti s usklađivanjem/izmjenom zakonodavstva vezanog uz postupanja u slučaju nasilja prema osobama s invaliditetom na svim razinama, uzimajući u obzir njihove specifičnosti, kako bi im se osigurala sva prava u postupcima i pristup pravosuđu, na jednakoj osnovi s drugima, osiguravajući razumnu prilagodbu
- provesti edukaciju na svim razinama (policija, škole, centri za socijalnu skrb, ustanove) o prepoznavanju nasilja, odnosno različitih pojava oblika nasilja; daljnji rad na unaprjeđenju suradnje između navedenih institucija kako bi se spriječilo nasilje
- provesti edukaciju policijskih službenika te edukaciju u pravosuđu (državni odvjetnici, odvjetnici, suci) o posebnostima postupanja prema osobama s invaliditetom tijekom provođenja postupaka
- provedbu redovitog nadzora ustanova od strane neovisnog tijela

4.8. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

U Zaključnim zapažanjima i preporukama UN Odbor za prava osoba s invaliditetom nakon rasprave o Inicijalnom izvješću RH o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom navodi u članku 25. Zdravlje sljedeće:

37. Odbor je zabrinut što posljedica pretjerane obveze dokazivanja invaliditeta za one osobe s invaliditetom koje nemaju obvezno zdravstveno osiguranje može rezultirati nedostupnošću usluga zdravstvene zaštite. Nadalje, Odbor je zabrinut dostupnošću i primjerenošću glavnih zdravstvenih usluga za osobe s invaliditetom.

38. Preporuka je odbora poduzimanje daljnjih napora na tome da se osigura pristupačnost zdravstvenim ustanovama za osobe s invaliditetom koje nemaju obvezno zdravstveno osiguranje. Odbor nadalje preporuča osiguravanje pristupačnosti redovnim zdravstvenim uslugama te uslugama vezanim za spolno i reproduktivno zdravlje osobama s invaliditetom, posebno u ruralnim područjima. Također preporuča hitnu edukaciju zdravstvenih djelatnika u redovnoj zdravstvenoj službi o adekvatnom načinu pružanja usluga osobama s invaliditetom i poštivanju prava predviđenih Konvencijom.

Područje zdravstvene zaštite jedno je od najčešćih područja u kojem se pritužuju osobe s invaliditetom. Najčešće se radi o pravima na medicinsku rehabilitaciju, fizikalnu terapiju i medicinsku njegu u kući, pristupu medicinskog osoblja te nedostupnosti usluga i dobara sukladno Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13). (Više o pristupačnosti usluga u području zdravstvene zaštite može se detaljnije pogledati u ovom izvješću u poglavlju pristupačnost, mobilnost, stanovanje).

4.8.1. DOSTUPNOST ZDRAVSTVENIH USLUGA U ZAJEDNICI

Prema podacima za 2015. godine u djelatnosti zdravstvene njege u kući ugovoreno je ukupno 1244 medicinske sestre i 445 fizioterapeuta. Postavlja se pitanje da li je to dovoljno i može li taj broj zadovoljiti potrebe osoba s invaliditetom na području Republike Hrvatske?!

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u listopadu 2015. posjetila Imotski, gdje su joj se osobe s invaliditetom i roditelji djece s teškoćama u razvoju pritužili na otežanu mogućnost obavljanja

fizikalne terapije u gradu Imotskom. Navode kako zbog nedovoljnog broja pružatelja ovih usluga moraju odlaziti u Split i druge okolne gradove, što neki od njih nisu u mogućnosti, a oni koji jesu, suočeni su s dodatnim troškovima. Zbog sumnje na nedostupnost zdravstvenih usluga općenito na području Imotskog, od Doma zdravlja u Imotskom zatraženi su podaci o broju liječnika specijalista (ginekologa, fizijataru, psihijataru i drugih) te zadovoljava li postojeći broj liječnika specijalista potrebe građana, koliko se čeka na pojedini pregled; postoji li nedostatak pojedinih specijalista na tom području te podatke o ne/dostupnosti rehabilitacijskih usluga za djecu s teškoćama u razvoju.

U izvješću Doma zdravlja navodi se kako na području Imotskog radi jedna privatna ginekološka ordinacija, dvije privatne pedijatrijske ambulante, jedna privatna ordinacija fizikalne medicine i rehabilitacije i jedna privatna oftalmološka ordinacija. Radiološka služba kao i ginekološka ordinacija ustrojene su pri Domu zdravlja Splitsko-dalmatinske županije. Prema informacijama kojima Dom zdravlja raspolaže broj specijalističkih ordinacija na području Imotskog je usklađen s Mrežom zdravstvene zaštite kojom je određen broj zdravstvenih ustanova, privatnih zdravstvenih radnika, odnosno potreban broj timova specijalističko-konzilijarne zdravstvene djelatnosti i specijalističke dijagnostike po djelatnostima. Nadalje, iz teksta proizlazi da su potrebe, ne samo osoba s invaliditetom, već i osoba bez invaliditeta, za određenim specijalističkim zdravstvenim uslugama veće od propisanih.

Iz odgovora Doma zdravlja, ali i HZZO-a, nije vidljivo planira li se poduzimanje aktivnosti kako bi se postojeće stanje poboljšalo.

Prema dobivenim informacijama od HZZO, na području Imotskog djeluje privatna ordinacija fizikalne medicine i rehabilitacije koja zapošljava djelatnike osposobljene za pružanje fizikalne terapije (Bobath ili Vojta terapije) djeci s neurorazvojnim poremećajima.

Naglašavamo da je problematika nedostupnosti fizikalne terapije prisutna u gotovo svim ruralnim područjima jer je prema dostupnim podacima nedostatan broj fizioterapeuta uopće, a posebno onih koji imaju dodatne specifične edukacije, npr. Bobath, Vojta i dr.

Slijedi prikaz pokrivenosti zdravstvene njege i fizikalne terapije na području Splita, budući da su građani Imotskog istaknuli kako najčešće radi dobivanja zdravstvene usluge odlaze u Split (podaci preuzeti iz izvješća 2014.g).

Broj Ustanova i privatnih praksi zdravstvene njege na području Splita:

Regionalni ured/područna služba	Broj ustanova/doma zdravlja/broj medicinskih sestara	Broj privatnih pružatelja zdravstvene njege/broj sestara
Split	58 ustanova/ 121 medicinska sestra	5 pružatelja/8 sestara

Javno zdravstvene usluge i usluge privatnih pružatelja navedene u prethodnoj tabeli imaju koncesiju za rad od strane HZZO-a odnosno imaju sklopljene ugovore s HZZO-om. Također je vidljivo kako je Mrežom javne zdravstvene službe za područje Splita predviđeno 58 ustanova i 121 medicinska sestra zaposlena u tim ustanovama. Na području Splita djeluje ukupno 5 privatnih pružatelja usluga koji zapošljavaju svega 5 sestara. Navedeni djelatnici trebali bi pokrivati potrebe za njegom stanovništva cijele Splitsko-dalmatinske županije. U pravilu su Mrežom javne usluge (vidi izvješće pravobraniteljice za 2014. godinu) dobro pokriveni veći gradovi u Hrvatskoj, ali je problem prisutan u manjim mjestima.

Ustanove i privatne prakse koje pružaju zdravstvene usluge fizikalne terapije u kući bolesnika na području Splita:

Regionalni ured/područna služba	Broj ustanova/doma zdravlja/broj fizioterapeuta	Broj privatnih pružatelja zdravstvene njege/broj fizioterapeuta
Split	8 ustanova/ 37 fizioterapeuta	3 pružatelja/ 5 fizioterapeuta

Iz tablice je vidljiva pokrivenost područja Splita uslugom fizikalne terapije, ali se postavlja pitanje može li postojeći broj fizioterapeuta i medicinskih sestara pokrivati cijelo Splitsko - dalmatinsko područje? Kakva je prometna povezanost na gradskom području, a kakva u zaleđu Imotskog? Koliko je vremena potrebno fizioterapeutu da dođe do pacijenta u gradskom području, a koliko u ruralnom području? Pojedine ustanove koje pružaju uslugu fizikalne terapije navode kako je put do pojedinog pacijenta dug, često makadamski, uključuje dulje pješaćenje te se na samo putovanje do pacijenta utroši više vremena nego na samu fizikalnu terapiju. Ustanove se pritužuju na neisplativost usluge njege i fizikalne terapije za osobe koje su udaljenije od gradskih središta jer im se ne priznaju dodatni troškovi prijevoza već je za sve korisnike dogovorena ista cijena usluge. Stoga slabi interes pružatelja za pružanje ovih usluga korisnicima koji žive u udaljenijim područjima što se negativno odražava na ravnomjernu dostupnost usluga pa u tom smislu treba pronaći odgovarajuća rješenja.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom smatra kako je potrebno reorganizirati postojeći sustav na način da se zdravstvene usluge moraju „premjestiti“ u ruralna područja na način da se ustroji stalna djelatnost bilo kao povremeni dolasci potrebnih specijalista. U svakom slučaju je jednostavnije osigurati dolazak specijalista odnosno drugih stručnjaka iz Splita ili drugog grada u Imotski nego osobama s invaliditetom i roditeljima djece s teškoćama u razvoju iz Imotskog područja u Split što ima za posljedicu povećani trošak, čekanja na red, cjelodnevno putovanje što je pogotovo iscrpljujuće za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju, a ujedno slabi učinke rehabilitacije i liječenja. Najveći teret snose osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju jer se trebaju prilagođavati sustavu i snositi njegove nepravilnosti umjesto da sustav bude fleksibilniji prema osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju.

Preporuka je pravobraniteljice o nužnosti suradnje tijela lokalne i regionalne uprave i samouprave i nadležnih institucija oko iznalaženja primjerenog rješenja koje će rezultirati većom dostupnošću usluga na području Imotskog, ali i ostalih ruralnih i otočkih dijelova Hrvatske.

4.8.2. BOLNIČKA MEDICINSKA REHABILITACIJA I FIZIKALNA TERAPIJA U KUĆI

Unatoč obećanjima još nije donesena izmjena *Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja na bolničku medicinsku rehabilitaciju i fizikalnu terapiju u kući* („Narodne novine“ broj: 26/96, broj:79/97, 31/99, 73/99, 40/07, 46/07-pročišćeni tekst, 64/08, 91/09, 118,09-dalje: *Pravilnik*). Tijekom 2015. godine pravobraniteljica je dostavila mišljenje na Nacrt prijedloga *Pravilnika* Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje.

Prije dostavljanja konačnog mišljenja na *Pravilnik* u Uredu pravobraniteljice su održani sastanci s predstavnicima Udruga osoba s invaliditetom, fizioterapeuta i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, a nakon više rasprava, primjedbe i prijedlozi upućeni su Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje. Iako je cijeli *Pravilnik* od iznimne važnosti za sve osobe s invaliditetom, posebno izdvajamo promjene koje se odnose na najčešće pritužbe koje je Ured zaprimio, a koje se tiču vremenskog trajanja medicinske rehabilitacije u zdravstvenim ustanovama:

Članak 12. stavak 1. Nacrta *Pravilnika* glasi:

„Radi provođenja održavajuće rehabilitacije kod kroničnih bolesti i stanja osiguranoj osobi se odobrava boravak u ugovornoj specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju u trajanju od najduže 21 dan, a ugovorna specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju obvezna je rehabilitaciju osiguranoj osobi provoditi svakodnevno tijekom cijelog radnog tjedna.“

Pravobraniteljica je predložila da se navedeni članci izmijene na način da se i u članku 11. iza riječi „do 21“ dan i u članku 12. stavku 1 od „najduže 21“ dan, doda riječ „radni“ dan.

Naime, rehabilitacija se provodi samo radnim danima, prvi dan dolaska u bolnicu rehabilitacija se u većini slučajeva ne pruža, dok se neradnim danima (vikendi, blagdani i praznici) rehabilitacija uopće ne provodi ili se provodi samo subotom za pokretne korisnike kroz grupne vježbe, bazen i sl., a ti dani se uračunavaju u vrijeme na koje je rehabilitacija odobrena.

Iako se vikendom rehabilitacija ne provodi, dva dana vikenda se uračunavaju u vrijeme priznate rehabilitacije isto kao i prvi dan dolaska u bolnicu.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprimio je pritužbe korisnika održavajuće rehabilitacije, a iz kojih prijava upravo i proizlazi prethodno opisani problem. Na primjer, korisnici je priznato pravo na održavajuću rehabilitaciju u trajanju od 14 dana pa ona dolazi u bolnicu u ponedjeljak kada je službeno prvi dan rehabilitacije, ali se taj dan rehabilitacija ne pruža (obavljanje prijama, kontrolnog pregleda te dogovora rasporeda terapija i dr.). Tijekom vikenda nema rehabilitacije, slijedom čega korisnica ima izbor ostati u bolnici preko vikenda ili otići kući, što znači da korisnici za rehabilitaciju priznatu u trajanju od ukupno 14 dana u stvarnosti preostaje samo 8 dana, budući da nakon kontrolnog pregleda radi obavljene rehabilitacije petkom korisnici uobičajeno odlaze kući (problem je često prijevoz i dr.), ali se svi dani uračunavaju u tijek rehabilitacije.

Članak 12. stavak. 2. Nacrta Pravilnika glasi:

„Osigurana osoba ne može postaviti novi zahtjev za ostvarivanje prava na održavajuću rehabilitaciju zbog iste dijagnoze bolesti ako od dana otpusta iz specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju nakon provedene rehabilitacije zbog te bolesti nije protekao rok od najmanje 12 mjeseci.“

Pravobraniteljica je predložila da dosadašnja odredba koja ograničava medicinsku rehabilitaciju zbog iste dijagnoze na kalendarsku godinu i dalje ostane na snazi. Naime, ograničavanje medicinske rehabilitacije na rok od 12 mjeseci od dana otpusta nije u interesu osigurane osobe jer može imati za posljedicu da osigurana osoba radi npr. prekapacitiranosti pojedine bolnice niti protekom roka od 12 mjeseci neće moći ostvariti pravo na rehabilitaciju. Mišljenja smo da bi mogla biti česta situacija da između dviju rehabilitacija koje se provode radi iste dijagnoze protekne vrlo dugo razdoblje što će se svakako negativno odraziti na zdravstveno stanje osigurane osobe kao i na samu svrhu daljnje medicinske rehabilitacije. Na primjer, ako je otpust iz bolnice nakon prve rehabilitacije bio 15.11.2015.g., po predloženoj odredbi Pravilnika, osigurana osoba bi imala pravo podnijeti novi zahtjev za rehabilitaciju tek 16.11.2016.g. Nakon donošenja odluke o priznavanju prava na rehabilitaciju zbog iste dijagnoze (za što je isto potrebno vremensko razdoblje), može se dogoditi da će osigurana osoba moći realizirati svoje pravo tek u 2017.g., što osiguranoj osobi nije u interesu. Ograničavanje ponovne rehabilitacije na kalendarsku godinu skraćuje rok za podnošenje zahtjeva i omogućava kontinuitet rehabilitacije odnosno održavanje stabilnog zdravstvenog stanja.

Članak 24. stavak 1. Nacrta Pravilnika glasi: *“ 1) Fizikalna terapija može trajati najdulje 15 dana (15 dolazaka), a može se produljiti za daljnjih 15 dana (15 dolazaka) na prijedlog doktora specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije nakon izvršenog pregleda osigurane osobe. 2) U iznimnim slučajevima, prema prijedlogu doktora specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije koji je ponovno pregledao osiguranu osobu, može se na osnovi odobrenja liječničkog povjerenstva dodatno produljiti fizikalna terapija.“*

Članak 24. stavak 4. glasi: *„U slučajevima teškog, odnosno vrlo složenog zdravstvenog stanja osiguranoj osobi se može odobriti provođenje fizikalne terapije kroz najviše 45 dana (45 dolazaka) u jednom odobrenju, prema dijagnozama utvrđenim u Popisu bolesti i stanja za odobravanje fizikalne terapije u kući kroz 45 dana koji tiskan uz ovaj Pravilnik i čini njegov sastavni dio.“*

Primjer 1: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pritužio se otac blizanki (18 godina) koje su rođene s cerebralnom paralizom. Do sada su blizanke imale priznato pravo na fizikalnu terapiju u kući, međutim to pravo nije priznato niti jednoj blizanki u 2015. godini. Zdravstveno stanje djevojaka se nije poboljšalo te je rehabilitacija i dalje prijeko potrebna zbog održavanja zdravstvenog stanja i sprječavanja pogoršanja. Otac se pritužuje na kontradiktornost i nelogičnost rješenja kao i na zahtjeve za potrebom stalnog dokazivanja stanja koje je kronično i za koje je jasno da nema poboljšanja.*

Pravobraniteljica je predložila da se za progresivne bolesti i trajna stanja poput cerebralne paralize, distrofije, multiple skleroze, ozljede kralježnične moždine i druga trajna stanja propiše mogućnost obnavljanja fizikalne terapije svake godine, a kod stanja koja nisu progresivna ili trajnog karaktera, individualno prema procjeni liječnika specijalista u minimalnom trajanju od 45 dana s mogućnošću produljenja.

S obzirom na navedeno pravobraniteljica smatra potrebnim smanjiti administraciju i spriječiti moguće financijske troškove osobama s invaliditetom kao i njihovim bližnjima te uvesti djelotvorne kontrolne mehanizme kako bi se spriječile moguće zlouporabe, a time izbjeglo nepotrebno provjeravanje. Predlažemo da se za osobe koje boluju od progresivnih bolesti ili od nekih trajnih stanja izda odobrenje za cijelu kalendarsku godinu čime bi se izbjeglo suvišno administriranje. Za osobe s invaliditetom koje su ovisne o pomoći druge osobe i/ili su korisnici ortopedskih i drugih pomagala, konstantno produživanje prava predstavlja otežavajuću okolnost jer je nekima od tih osoba potrebna dodatna pomoć prilikom transfera iz nepristupačnog stana, posebno prilagođeni prijevoz, pristupačna zdravstvena ustanova u koju dolaze radi odobravanja terapije, zbog toga što je većina prostora u kojima se nalaze Povjerenstva HZZO-a u nepristupačnim objektima. Za nemali broj osoba s invaliditetom to znači angažman druge osobe koju trebaju osigurati/platiti kako bi svu proceduru oko obnavljanja zahtjeva obavila umjesto njih. Zbog navedenog smatramo nužnim uvođenje pojednostavljene procedure i jačanje kontrole.

Primjer 2: Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pritužila se majka radi smanjivanja broja fizikalne terapije u kući za kćer koja boluje od trajne progresivne bolesti s pet na tri dolaska tjedno. Liječnica opće medicine je u nalogu navela kako je do smanjenja terapije došlo zato što djevojka koristi usluge osobnog asistenta. Majka je uložila žalbu te je postupak u tijeku.

Uvjeti za ostvarivanje prava na fizikalnu terapiju propisani su Pravilnikom prema kojem na to pravo ne utječe okolnost korištenja osobnog asistenta. Uloga osobnih asistenata nije pružanje zdravstvenih usluga osobama s invaliditetom, već podrška za uključivanje u zajednicu na način da je osobni asistent toj osobi „produžena ruka“ što znači da se njegove usluge odnose na sve poslove koje bi osoba mogla obavljati samostalno kad ne bi bilo invaliditeta.

Spinalni centar Junona SB za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske toplice

U RH postoji višegodišnji problem rehabilitacije spinalno ozlijeđenih. Zbog toga je na inicijativu Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara i Pravobraniteljstva za osobe s invaliditetom održana tematska sjednica Saborskog odbora za zdravstvo još 25. svibnja 2010. pod nazivom “Sveobuhvatna rehabilitacija osoba sa spinalnim ozljedama” .

Rehabilitacija spinalnih ozljeda jedan je od najsloženijih rehabilitacijskih programa. Poteškoće osoba koje dožive ozljedu kralježnične moždine ili žive s posljedicama spinalnih ozljeda postaju sve teže. Spinalni centar je mjesto na kojem se trebaju rješavati SVA pitanja u liječenju ozljede kralježnične moždine – jer su spoznaje o poremećenom funkcioniranju tijela kod osoba sa spinalnom ozljedom mnogim stručnjacima nepoznanica i njihovi zdravstveni problemi uvijek su presloženi za redovne zdravstvene procedure. Rehabilitacija spinalno ozlijeđenih uključuje i socijalnu, profesionalnu i psihološku stručnu podršku.

S obzirom na navedeno u okviru Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020. Sektoru zdravstva na raspolaganju je oko 235 milijuna eura iz strukturnih fondova Europske unije u razdoblju do 2020. godine.

Riječ je o bespovratnim sredstvima te je najavljeno da će se ista uložiti između ostalog i u Spinalni centar u Specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju u Varaždinskim toplicama.

Sporazumom iz 2015. godine između Ministarstva zdravlja i Specijalne bolnice Varaždinske toplice definirano je da se Ministarstvo zdravlja obvezuje u Državnom proračunu osigurati potrebna sredstva za financiranje projekta/operacije u okviru spomenutog operativnog programa. Međutim, slijedom Sporazuma potpisanog između Ministarstva zdravlja i SB Varaždinske toplice prenesene su ovlasti Specijalnoj bolnici za provedbu postupka javne nabave. Obzirom na dugotrajnost postupaka javne nabave (zbog procedure, ponavljanja zbog eventualnih žalbi i dr.) potrebno je žurno pristupiti izradi

projektne dokumentacije, odnosno u proračunu osigurati sredstva za spomenutu namjenu što je neophodno da bi Varaždinske toplice kao prijavitelj projekta mogao pravovremeno prijaviti i udovoljiti traženim uvjetima i pravilima Poziva Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije.

Do kraja izvještajnog razdoblja nemamo informacije da li su osigurana sredstva u Državnom proračunu za 2016. godinu za projektnu dokumentaciju.

4.8.3. STOMATOLOŠKA ZAŠTITA

Od 2011. godine Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprima pritužbe roditelja, udruga, kao i samih stručnjaka o kršenju prava djece i odraslih osoba s invaliditetom u području pružanju i dostupnosti stomatoloških usluga. Na navedeno su upozoreni osim nadležnih pružatelja usluga, zdravstvenih ustanova i Ministarstva zdravlja, i zastupnici Hrvatskog sabora, međutim pozitivnih pomaka gotovo nema. Iako je za područje Baranje i Slavonije osigurana ova usluga u KBC Osijek, na području srednje Dalmacije nisu ostvarena poboljšanja pa se usluge provode kod privatnih stomatologa ili upućivanjem u Split ili Dubrovnik, o čemu nam svjedoče roditelji iz udruge Kamenčići iz Šibenika.

Unatoč prijedlozima, do danas nemamo saznanja da je pružanje stomatoloških usluga ugovoreno s OB u Šibeniku za koju je čak 2009. godine kupljena pokretna stomatološka jedinica. Prema očitovanjima iz 2014. godine postoje kontradiktorne informacije, ali je činjenica da djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom i nadalje ne mogu ostvariti stomatološku zdravstvenu zaštitu na ravnopravnoj osnovi s drugim građanima. Vjerujemo da bi osiguravanje ove usluge u sklopu OB Šibensko – kninske županije značajno doprinijelo unaprjeđenju zdravstvene zaštite na području Dalmacije. Nepostojanjem primjerene stomatološke zdravstvene zaštite za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju, u odnosu na koje se stomatološki zahvati moraju obavljati pod općom anestezijom, krše se odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Višemjesečnim čekanjem na obavljanje potrebnih zahvata dolazi do povrede odredbi članka 25. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja istima jamči pravo na uživanje najviših ostvarivih standarda tjelesnog i mentalnog zdravlja bez diskriminacije na osnovi invaliditeta. Istim člankom nadalje se određuje kako će se osobama s invaliditetom osigurati isti opseg, kvaliteta i standard besplatnih ili dostupnih zdravstvenih usluga i programa koji se pružaju drugim osobama, a zdravstvene usluge će se pružati što je moguće bliže zajednicama u kojima osobe s invaliditetom žive.

Unatoč preporuci pravobraniteljice da se žurno omogući dostupnost ove usluge u OB Šibensko – kninske županije, prema saznanjima kojima raspolažemo ista do danas nije uvažena.

Kao što je uvedno rečeno, stomatološka usluga organizirana je u sklopu KBC Osijek za područje Slavonije i Baranje te djeluje od travnja 2012. godine. U početku nije bilo primjedbi na organizaciju rada i pružene usluge, međutim, u posljednje vrijeme kvaliteta i dostupnost stomatološke usluge u tom djelu opada. Naime, prema pritužbama s raznih strana, liste čekanja na popravak zubi su duge, ponekad se niti ne izvršavaju u KBC Osijek već na drugim lokacijama - u Domu zdravlja ili KB Dubrava u Zagrebu. Sama usluga se izvršava jednom tjedno, a pruža se eventualno dvjema osobama. Nadalje, problem je i u nedostatku osoblja za obavljanje ovih usluga, budući da se raspoređuju na druge odjele. S obzirom na uočene probleme, pravobraniteljica je zatražila izvješće HZZO-a, Područne službe Osijek, kao ugovaratelja ove vrste djelatnosti, a vezano za financijska izvješća o sredstvima potrošena za zdravstvenu skrb osoba s teškoćama u razvoju.

Iz dostavljenih je podataka vidljivo da su ugovorena novčana sredstva znatno viša od fakturiranog iznosa KBC Osijek za 2014. godinu. Po primitku dopisa HZZO, pravobraniteljica se obratila preporukom KBC Osijek u kojoj je izrazila zabrinutost što usprkos osiguranim novčanim sredstvima nije fakturiran veći iznos te je zatraženo izvješće o razlozima takvog stanja, a imajući u vidu da na području Slavonije i Baranje postoji potreba za ovom uslugom. U svom očitovanju KBC Osijek navodi kako stomatološke intervencije rade specijalisti koji su trenutno zaposleni u drugim zdravstvenim ustanovama, a s kojima je takav rad ugovoren. Upravo zbog te situacije Odjel za maksilofacijalnu kirurgiju nije u mogućnosti planirati dinamiku naručivanja bolesnika za rad specijalista koji dolaze iz

drugih zdravstvenih ustanova. Zbog svega navedenog, a u cilju pružanja kvalitetnije usluge i iskorištavanja predviđene količine sredstava HZZO, prijedlog je KBC Osijek da se sa specijalistima koji su zaposleni u Domu zdravlja Osijek dogovori povećanje opsega usluga. Kako bi se pokušao riješiti opisani problem, u uredu Pravobraniteljice je održan sastanak sa predstavnicima HZZO koji su podržali inicijativu pravobraniteljice kao i prijedlog KBC Osijek o proširivanju pružatelja usluga. Navedeno je podržalo i Ministarstvo zdravlja.

U svrhu daljnjeg unapređenja i provođenja zdravstvene zaštite u cijeloj državi, pravobraniteljica je krajem 2015. godine sazvala sastanak predstavnika Hrvatske komore dentalne medicine, Doma zdravlja Osijek, Stomatološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Doma za djecu i mladež Tuškanac te predsjednice Saveza udruga za autizam i predsjednice Saveza udruga osoba s intelektualnim oštećenjima na kojem su nazočili gotovo svi pozvani.

Predstavnice Saveza navele su kako se stomatolozi često umjesto popravka zubi odlučuju za vađenje zubi, a da se i na te postupke također dugo čeka, što se podudara s navodima koje je Ured zaprimio kroz pritužbe. Naglašavaju rizike anestezije i opasnost u smislu negativnog utjecaja na osnovnu bolest. S navedenim se složio i predstavnik Stomatološkog fakulteta naglašavajući kako je manje štetna alternativa anesteziji postupak sedacije. Kao uzrok problema u pružanju stomatološke skrbi, predstavnik Stomatološkog fakulteta navodi financiranje usluga slijedom čega stomatolozi nisu zainteresirani za rad s osobama s invaliditetom jer im je za određenu uslugu potrebno od 2 do 3 puta više vremena nego kada istu uslugu pružaju osobama bez invaliditeta. HZZO ne plaća primjereno stomatološku uslugu pa su stvarni troškovi popravljanja veći od doznačenog iznosa putem HZZO-a te je stomatolozima jednostavnije izvaditi zub. O navedenoj okolnosti predstavnik Stomatološkog fakulteta uputio je dopis HZZO-u za što mu je podršku dala i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom budući da se pitanje stomatološke zaštite osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju posljednjih godina nametnulo kao vrlo važno, a nedovoljno zastupljeno.

4.8.4. ORTOPEDSKA I DRUGA POMAGALA

Unatoč izmjenama i dopunama tijekom 2014. i ponovo 2015. godine Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalima (dalje: Pravilnik) nije polučio značajne izmjene kojima bi se poboljšala u dovoljnoj mjeri kvaliteta života osoba s invaliditetom. Izmjenom Pravilnika došlo je do smanjenja broja korisnika prava na baterije za slušna pomagala koje sada imaju osigurane samo osobe do navršene 18. godine života, a osigurane osobe iznad 18. godine života imaju pravo ako su na redovitom školovanju. Odluku smatramo diskriminirajućom i praktično znači uskraćivanje prava na slušno pomagalo budući da je baterija dio slušnog aparata bez koje sam aparat ne može biti u funkciji. *S problemom ostvarivanja prava na pomagala javila nam se stranka s oštećenjem vida, 62 godine starosti, navodeći sljedeće:*

„Osoba sam oboljela od pigmentne distrofije retine, progresivne bolesti koja završava sljepoćom. Prije 10 godina kada mi je to utvrđeno liječnica na HZZO mi je priznala 90% invalidnosti zbog progresivnog karaktera bolesti što me je tada šokiralo, a danas mi stupanj invaliditeta iznosi gotovo 100%...“

*„- vidim obrise, ali ne raspoznajem detalje ni lica ni odjeće; ne mogu sama u dućan jer ne vidim predmete na polici, a ne pomaže ni približavanje očima jer vidim samo sjenke. Ne mogu sama u tramvaj, niti imam ikakve beneficije za prijevoz kao što ih nema ni moja pratnja. Ako uspijem nešto vidjeti, to je kao kroz poderanu zavjesu pa gdje je rupa tu nešto naslućujem. TV mogu samo slušati, ali i dalje moram plaćati pretplatu jer formalno nisam slijepa osoba, a plaćam i dopunsko osiguranje; Čitati ne mogu od 2006. godine, a uspijevam vidjeti tek naslove **pomoću leća, dodatnih naočala i elektronskog pomagala koji sam sama kupila.***

Kako mi je postao problem stavljati kontaktne leće koje sam koristila 50 godina, dobila sam recept za naočale i ostala zgrožena jer HZZO odobrava 325 kn olakšice budući da me svrstava u "normalne" kratkovidne osobe a samo stakla za moje naočale koštaju 1000 kn bez okvira. Za naočale s kojima bih mogla još malo bolje funkcionirati što mi puno znači, ali, trebala bih dati cijelu svoju mirovinu, i to za nešto što meni obične naočale nego pomagalo...“

Stranka je također navela kako postoji vjerojatnost da se zbog „nedovoljnog“ oštećenja vida odnosno potrebne indikacije za odobravanje elektronskog povećala može dogoditi da joj ono ne bude odobreno od strane HZZO-a, a ta njena sumnja pokazala se opravdanom kada je u kolovozu 2015. Godine dobila rješenje HZZO-a u kojem se navodi između ostalog sljedeće:

„...utvrđuje da se ne odobrava nabavka ortopedskog pomagala elektroničko povećalo ... na teret sredstva Zavoda, jer odobrenje istog nije sukladno indikaciji iz Pravilnika koja propisuje – umjesto Brailleve elektorničke bilježnice za slijepe za djecu na redovnom školovanju te osobe na prekvalifikaciji i za osigurane osobe s vidnom oštrinom manjom od 20% koje se nalaze na redovnom školovanju i prekvalifikaciji, te je stoga riješeno kao u izreci.“

Smatramo nužnim izmijeniti prethodno navedene odredbe Pravilnika tako da se pravo na besplatno elektroničko povećalo kod osoba s oštećenjem vida, kao i baterije za slušne aparate kod osoba s oštećenjem sluha, prizna i osobama koje su starije od 18 godina i koje nisu na redovnom školovanju, a što uključuje i osobe koje su nezaposlene, zaposlene s malim primanjima ili ne dobivaju plaću mjesecima, umirovljenike i druge osobe s oštećenjem vida, odnosno sluha, jer smatramo da su im uskraćena prava koja im pripadaju iz zdravstvenog osiguranja i koja ne predstavljaju luksuz već nužnu potrebu. Stječe se dojam da zakonodavac nije osviješten o stvarnim potrebama građana koji nisu u radno aktivnoj dobi ili se redovno ne školuju, ali isto tako ne uvažava činjenicu o sve dužem životnom vijeku te o velikom broju građana starije životne dobi koje ovakvim određenjem isključujemo iz zajednice. Osobe s invaliditetom su vrlo često korisnici prava na zajamčenu minimalnu naknadu koja jedva pokriva troškove života, a čiji iznosi zasigurno ne mogu pokriti troškove koji proizlaze iz posljedica invaliditeta, odnosno oštećenja. Stoga upućujemo preporuku i apel nadležnim tijelima, Ministarstvu zdravlja i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje, da uvažavaju prijedloge izmjena Pravilnika.

U prošlim izvještajnim razdobljima upozoravali smo na pojave i probleme dekubitalnih rana. U Hrvatskoj ima oko 4000 osoba s paraplegijom ili tetraplegijom kao posljedica ozljede kralježnične moždine, koji su rizična skupina za nastanak dekubitalnih rana. Liječenje dekubitusa je zahtjevno i skupo, rezultati liječenja su upitni, a recidivi učestali. Stoga je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom istaknula potrebu prevencije nastanka samih dekubitalnih rana tako da ortopedska pomagala, antidekubitalni madrac i jastuci, budu dostupni svim paraplegičarima i tetraplegičarima kao pomagala koje zdravstvo odobrava.

U Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u listopadu 2014. organiziran je sastanak predstavnika Udruge hrvatskih ratnih vojnih invalida I. skupine, predstavnika Ministarstva zdravlja i Ministarstva branitelja, predstavnika Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara te Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Kao rezultat sastanka, Ministarstvo zdravlja je prihvatilo kao nužnost učiniti dostupnim antidekubitalne madrace širem krugu pacijenata, izmijenilo i dopunilo Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalima (NN, br. 129/14) u dijelu koji se odnosi na pomagala glede indikacije broj 167. u smislu da pravo na antidekubitalni madrac imaju i „osobe s paraplegijom i osigurane nepokretne osobe s dekubitalnim ulceracijama kože (stupanj 3-4)“).

Međutim iz niže navedenog primjera vidljivo je da se antidekubitalni madrac i dalje otežano odobrava.

Primjer 1: Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se osoba s paraplegijom koja je posljedica prometne nesreće, a koja se 20 godina kreće se uz pomoć inv. kolica. Stranka je podnijela zahtjev za odobravanje antidekubitalnog madraca, međutim isti mu nije odobren. Sklon je dekubitusima i do sada ih je imao u više navrata. Trenutno ga ima na peti. Živi u izuzetno teškim uvjetima i spava na kauču, čime je ugroženo njegovo zdravlje.

Liječnik obiteljske medicine u liječničkoj potvrdi navodi između ostalog da stranka ima promjene na potkoljenici i stopalu koje svakodnevno previja bez poboljšanja. Specijalist opće i vaskularne kirurgije u povijesti bolesti navodi da se provodi terapija granugelom i oblozima, a u otpusnom pismu iz

studenog 2015. također navodi da je stranka liječila dekubitus te preporuča nastavak liječenja kod nadležnog liječnika obiteljske medicine. Unatoč svemu navedenom stranci se ne odobrava traženi antidekubitalni madrac (iznad 10 cm, indikacija 166) s obrazloženjem:

„Ne odobrava se pomagalo ..., zahtjev nije sukladan Pravilniku o ortopedskim pomagalima“ te dalje navode kako je navedena indikacija 166 za dobivanje antidekubitalnog madraca iznad 10 cm *„kod osiguranih osoba s tetraplegijom ASIA A i B, kod potpuno nepokretnih osiguranih osoba s neurološkim deficitom distalno od cervikotoralnog prijelaza kao posljedica neurološke bolesti.“*

Budući da je potreba stranke za dekubitalnim madracem očita, stranka nije razumjela razlog odbijanja zahtjeva. Ranije dobivanje antidekubitalnog madraca bi preveniralo nastanak postojećih rana i ostalih teških komplikacija. Tek nakon intervencije pravobraniteljice za osobe s invaliditetom stranka je ostvarila pravo na antidekubitalni madrac. Međutim, indikacija 167 govori da osobe mogu dobiti antidekubitalni madrac debljine do 10 cm ako su *„Za osigurane osobe s paraplegijom. b. Za potpuno nepokretne osigurane osobe koje imaju dekubitalne ulceracije kože (stupanj 3-4)“*.

Naime, u ovom slučaju stranci je krivo upisan broj indikacije čime je gotovo izgubila pravo na antidekubitalni madrac, ali problem je i u tome što s indikacijom 167 kojom je ostvarila pravo zapravo nije dobila puni madrac već nadmadrac koji se stavlja na postojeći madrac, što je u konkretnom slučaju neodgovarajuće.

Smatramo da je o navedenim razlikama u indikacijama pa tako i u debljinama antidekubitalnog madraca potrebno informirati liječnike specijaliste koji propisuju pomagalo, ali također razmisliti i o izmjenama Pravilnika, odnosno indikacija s obzirom na to da osobe kod kojih već postoje rane zasigurno više trebaju madrac debljine iznad, a ne ispod 10 cm, jer se u takvim slučajevima više ne radi o prevenciji već o saniranju, liječenju i sprječavanju mogućih smrtnih posljedica.

Primjer 2: *Poznanik osobe s invaliditetom zatražio je pravobraniteljicu da pomogne u odobravanju potrebnih pomagala za inkontinenciju – higijenskih pelena.*

Stranka navodi da je osoba s CP, 19 godina starosti, i da je zbog operacije mišića i tetiva na rukama i nogama koja bi joj trebala poboljšati zdravstvenu situaciju privremeno onemogućena obavljati fiziološke potrebe te je dobila preporuku liječnika specijalista da joj se odobre higijenske pelene za odrasle. Međutim, liječnik obiteljske medicine odbio je odobriti navedeno pomagalo s obrazloženjem da je isto namijenjeno samo za trajno nepokretne osobe.

Nakon zaprimljene pritužbe, pravobraniteljica je uputila zamolbu HZZO-u, pojašnjajući navedeni problem te je zatražila odobrenje pomagala. Nakon intervencije pravobraniteljice, pomagalo je odobreno.

Navedeni primjer nije usamljen i govori o više problema s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom, korisnici ortopedskih i drugih pomagala.

Iz navedenog se ne razaznaje nastojanje liječnika obiteljske medicine sukladno svom kodeksu i ovlastima da iznađe najbolje rješenje za korisnicu, već je jednostavno odbio odobriti traženo pomagalo bez razmišljanja da toj osobi u trenutno privremenoj potrebi pruži adekvatnu prilagodbu pa time i zaštitu.

Istovremeno iz brojnih pritužbi se doznaje da liječnici obiteljske medicine prema često samoinicijativno odlučuju o tome koliko će puta nekoj osobi odobriti medicinsku njegu u kući, unatoč činjenici da kod pojedinih osoba s obzirom na oštećenje i posljedično invaliditet postoji potreba za navedenom uslugom više puta tjedno. U najtežoj su situaciji osobe koje žive same pa ako nemaju dovoljno educirane i uporne prijatelje ostaju uskraćene za osnovna prava iz zdravstvenog osiguranja. Smatramo da je nužno kontinuirano educirati i liječnike obiteljske medicine o značenju ortopedskih pomagala za osobe s invaliditetom u smislu unaprjeđenja kvalitete života i sprječavanja neželjenih posljedica invaliditeta osobe s invaliditetom koje su korisnici ortopedskih i drugih pomagala kao i one koje su ovisne o potpunoj njezi i brizi druge osobe moraju dobiti najkvalitetniju skrb jednako kao i osobe bez invaliditeta i o njoj biti maksimalno informirane bez uskrate temeljnih prava.

Ponekad se dobiva dojam kako se o pravima odlučuje vodeći više računa o samom sustavu nego o stvarnim potrebama korisnika.

Asistivna tehnologija

Pod asistivnim tehnologijama podrazumijeva se svaki proizvod, dio opreme ili sustav, bez obzira upotrebljava li se u izvornom ili prilagođenom obliku, a koji se koristi u svrhu povećanja, održavanja ili poboljšanja funkcionalnih mogućnosti osoba s invaliditetom. Asistivna tehnologija obuhvaća instrumente, aparate, sredstva i uređaje koje učenici sa smetnjama i teškoćama u razvoju koriste za obavljanje zadataka koji bi im u protivnom bili nesavladivi. Ti instrumenti mogu biti industrijski proizvodi ili alati iz domaće radinosti - od jednostavnih hvataljki za olovku, do skupocjene opreme kao što su računala. Na primjer, Servus je elektronički sustav koji korisniku omogućava upravljanje svojim domom pomoću glasovnih naredbi (detaljnije se može pogledati na mrežnoj stranici www.eglas.hr).

Pravobraniteljica je dala podršku diplomantici specijalističkog diplomskog stručnog studija fizioterapije u istraživanju koje je provedeno na temu „Psihološki utjecaji asistivne tehnologije kod osoba s invaliditetom“. Cilj istraživanja bio je opisati psihološke posljedice gubitka pokretnosti i gubitka samostalnosti uslijed težeg invaliditeta te istražiti utjecaj sustava za pomaganje Servus na funkcionalni i psihološki status korisnika - osoba s invaliditetom. Uzevši u obzir važnost teme, uz suglasnost diplomantice pravobraniteljica za osobe s invaliditetom prikazuje rezultate provedenog istraživanja.

U istraživanju je sudjelovalo 17 osoba s invaliditetom s područja cijele RH koje su korisnici usluga uređaja Servus. Dob sudionika bila je u rasponu od 19 do 69 godina, a najviše ih je bilo između 30-39 godina i to 7 sudionika (41%). Dijagnoze sudionika su bile tetraplegija (N=5), mišićna distrofija (N=3), cerebralna paraliza (N=2), amiotrofična lateralna skleroza (N=2), multipla skleroza (N=2), spinalna mišićna atrofija (N=1), sekundarno progresivna multipla skleroza (N=1), a jedan sudionik nije naveo dijagnozu. Podaci su prikupljeni individualno uz djelomičnu anonimnost, a kontakti svih osoba u Hrvatskoj koje su u tom trenutku koristile uređaj Servus prikupljeni su uz pomoć nositelja projekta uređaja Servus.

Istraživanje je provedeno u prvoj polovici 2015. godine, a korištene metode istraživanja su Barthelov Index (Mahoney FI, Barthel D, 1965.), skala psihosocijalnog utjecaja asistivne tehnologije - PIADS (Jutai, 2002.), te skala zadovoljstva životom (Penezić, 1996.). Obrada podataka je napravljena u SPSS programu (Statistical Package for the Social Sciences). U okviru deskriptivne statistike izračunate su prosječne vrijednosti i raspršenja odgovora.

Prema zaključcima istraživanja proizlazi kako su sudionici osobe s najtežim vrstama oštećenja čiji invaliditet je nastao kao posljedica nesreće ili kao posljedica određenih bolesti, a polovina ispitanika ima prisutan invaliditet od rođenja. Najveći broj sudionika živi u kući te njih 11 živi sa roditeljima.

Prema rezultatima istraživanja vidljivo je da je najviše sudionika ispunjavalo upitnik samostalno što pokazuje kako usprkos tome što spadaju u teško ili potpuno ovisne osobe o tuđoj pomoći, ovu su aktivnost bili sposobni izvršiti posve samostalno. Uređaj Servus većina sudionika koristi više od godine dana, a od ostale asistivne tehnologije najčešće koriste i prilagođeno računalo (tipkovnica, ekran, miš, različiti programi). Najčešće funkcije uređaja Servus kojima se služe sudionici su upravljanje svjetlom, televizijom, telefonom, otvaranje vrata i pregledavanje internetskog sadržaja.

Što se tiče **funkcionalne ovisnosti** svi sudionici su potpuno ili teško ovisni o pomoći druge osobe. Ovisnost o pomoći druge osobe za aktivnost osobne njege treba 16 sudionika istraživanja, dok aktivnost kupanja i aktivnost oblačenja svi sudionici (100%) obavljaju isključivo uz pomoć druge osobe. Kod aktivnosti hranjenja, neovisno je svega troje sudionika. Većina sudionika nema uopće ravnotežu potrebnu za sjedenje. Nemogućnost upravljanja čak ni elektromotornim kolicima postoji kod četvero sudionika. Većina sudionika je nepokretna u razdaljini manjoj od 50 metara dok ih se svega troje može uz određena pomagala ili fizičku pomoć kretati po stubama. Podjednak broj sudionika ima nemogućnost samostalnog obavljanja kateterizacije te je ovisno pri kontroli stolice.

Neki od odgovora sudionika na otvoreno pitanje „Što se promijenilo od kada koristite uređaj Servus?“ su: „... osjećam se zadovoljnije jer imam mogućnost samostalnog obavljanja stvari poput mijenjanja

televizijskih kanala, bez asistencije drugih ljudi“, ili „... Osjećam se puno bolje i zadovoljnije te samostalnije, ponekad sam i sretan zbog toga što osjećam da sam manje ovisan o drugima...“, zatim „... zadovoljan sam jer mogu samostalno telefonirati...“, „... Pruža mi sigurnost i samostalnost...“, „... Povećao se osjećaj privatnosti i sigurnosti...“.

Diplomantica navodi: „Ovo istraživanje provedeno je na svega 16 sudionika, no to je 85% ukupne populacije u Hrvatskoj koja je u trenutku istraživanja koristila uređaj Servus. Zbog toga možemo smatrati relevantnim nalaz da kompjuterska tehnologija za asistenciju u kući ima pozitivan psihološki utjecaj na osobe s teškim invaliditetom. Osim rezultata na PIADS-u, to dokazuju i odgovori na otvorena pitanja u upitniku. Asistivne tehnologije ističu se kao idealno sredstvo za uključivanje u aktivnosti, ali i usvajanje, poboljšanje i razvoj znanja i vještina potrebnih za njihovo izvođenje. Uređaj Servus preuzima funkciju koja je izgubljena zbog ozljeda ili stanja uslijed bolesti te tako bitno podiže kvalitetu života korisnika. Osobe s invaliditetom pomoću uređaja mogu preuzeti kontrolu kako nad upravljanjem svojim domom tako i u društvenim procesima, mogu si vratiti ono najvažnije - samostalnost, samopouzdanje i sigurnost. Vrlo je bitno napomenuti važnost dostupnosti asistivnih tehnologija koja napreduje iz dana u dan, koje si većina osoba s invaliditetom zbog skromnog materijalnog statusa ne mogu priuštiti. Smatramo da je vrlo bitno omogućiti dugoročnu održivost ovakvog projekta, odnosno stvoriti financijske i organizacijske preduvjete da bi sustav bio dostupan najpotrebitijima u Republici Hrvatskoj. Neizostavna preporuka su i programi edukacije stručnjaka/rehabilitatora i osoba koje koriste tehnologije te procjene kvalitete korištenja asistivnih tehnologija od strane korisnika.

Asistivne tehnologije važna su komponenta u razvoju samostalnosti i funkcioniranju osoba s invaliditetom te su kao takve nužne za obavljanje aktivnosti svakodnevnog života. Istraživanjem smo željeli ispitati postoji li povezanost između percepcije psihološkog utjecaja sustava Servus, subjektivnog osjećaja zadovoljstva životom i funkcionalne neovisnosti. Funkcionalna procjena osoba s invaliditetom u svakodnevnom životu pokazuje nam da su sudionici potpuno ili teško ovisni o pomoći druge osobe. Većina ih je ovisna o pomoći u svakom parametru funkcionalnih aktivnosti. Istraživanjem smo očekivano potvrdili činjenicu da što su osobe s invaliditetom samostalnije, manji je psihološki utjecaj uređaja Servus na komponentu samopoimanja. Odnosno, što su osobe s invaliditetom funkcionalno ovisnije, to je psihološki utjecaj uređaja Servus na komponentu samopoimanja veći. Provedeno istraživanje također je potvrdilo hipotezu da asistivni uređaj Servus ima pozitivan psihološki utjecaj na osobe s invaliditetom jer su sudionici istraživanja procijenili da im se većina pozitivnih psiholoških doživljaja povećava od kad ga koriste. Uređaj Servus ima najveći utjecaj na subjektivni doživljaj kvalitete života, zadovoljstva i sigurnosti. Zadovoljstvo životom osoba s invaliditetom procijenjeno je kao prosječno/srednje zadovoljstvo. Najviše sudionika se izjasnilo da uvijek mogu vidjeti i svijetlu stranu života, da uživaju živjeti te da im se život čini smislen. Nije potvrđena hipoteza o povezanosti funkcionalne sposobnosti i zadovoljstva životom, kao ni i o povezanosti psihološkog utjecaja uređaja Servus i zadovoljstva životom.

U daljnjim istraživanjima potrebno je uključiti što više korisnika uređaja Servus, a vjerujemo da će ih zbog svojih prednosti i olakšavanja života osoba s invaliditetom biti znatno više.“

4.8.5. EDUCIRANOST MEDICINSKIH DJELATNIKA

Odbor UN o pravima osoba s invaliditetom u Zaključnim primjedbama o Inicijalnom izvješću Republike Hrvatske o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom između ostalog preporučuje „**da zdravstveni djelatnici moraju biti educirani o pristupačnim i alternativnim tehnikama komunikacije kako bi mogli komunicirati s osobama koje imaju mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja**“.

Odbor je ujedno ukazao i na **hitnost postupanja** kako bi zdravstvene usluge bile dostupne i **primjerene osobama s invaliditetom** (pogotovo u ruralnim područjima). Obveza je Republike Hrvatske da poduzme potrebne mjere sukladno zaključcima Odbora UN, a u cilju poštivanja odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Primjer: Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se majka djeteta s autizmom povodom neprofesionalnog ponašanja liječnika prilikom pregleda njenog sina. Roditelji su s trogodišnjim djetetom s autizmom ljetovali na otoku. Za vrijeme ljetovanja dijete je oboljelo te su ga roditelji odveli na Hitnu pomoć. Prema navodima majke, liječnik djetetu nije pružio odgovarajuću medicinsku skrb, već je roditelje uputio da pomoć potraže u bolnici u obližnjem kontinentalnom gradu. Roditelji su s bolesnim djetetom dulje vrijeme čekali na medicinsku intervenciju na otoku, a do bolnice u gradu trebalo je još putovati dodatnih 45 minuta po vrućini što je dodatno iscrpilo bolesno dijete te je ono u bolnicu stiglo u lošem zdravstvenom stanju. Majka smatra kako djetetu na otoku nije pružena pomoć iz neznanja o načinu ophođenja s djetetom s teškoćama u razvoju - s autizmom.

Po primitku pritužbe pravobraniteljica je uputila upozorenje svim nadležnim institucijama te zatražila očitovanje o navedenom jer smatra kako je neprihvatljivo takvo postupanje medicinskog osoblja, kao i razlog ne postupanja. Ujedno je svoje mišljenje o situaciji izrazila i putem medija u kojima je istakla kako je, nužno poduzeti daljnje radnje kako bi se ubuduće izbjegle situacije kod kojih pomoć nije pružena radi neznanja u ophođenju prema djetetu ili osobi s invaliditetom.

Roditelji djece s teškoćama često se obraćaju Uredu zbog problema na koje nailaze *prilikom dobivanja potrebne medicinske skrbi. U pravilu se to odnosi na nepoznavanje potreba djeteta sa specifičnim oštećenjem zdravlja što ima za posljedicu neprimjeren pristup djetetu s teškoćama u razvoju.*

Pravobraniteljica već godinama u svojim preporukama nadležnim institucijama ističe nužnost educiranja medicinskih djelatnika o individualnim potrebama djece s teškoćama u razvoju i odraslih osoba s invaliditetom koje proizlaze iz specifičnosti njihova invaliditeta. Edukacija medicinskih djelatnika treba početi već za vrijeme njihova srednjoškolskog obrazovanja i nastaviti se kroz oblike daljnjih redovitih edukacija.

Pravobraniteljica je tijekom edukacija upozoravala da je Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom člankom 2. propisana obveza države koja se sastoji u osiguranju razumne prilagodbe što „znači potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja, koja ne predstavljaju nerazmjerno ili neprimjeren opterećenje, da bi se takvo što u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno kako bi se osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima. Uskraćivanje razumne prilagodbe smatra se diskriminacijom“. Nadalje, naglasila je kako svako ponižavajuće postupanje prema osobama s invaliditetom predstavlja kršenje njihovog urođenog dostojanstva, prava da svako postupanje prema njima bude na ravnopravnoj osnovi s drugima i temeljnih ljudskih prava zajamčenih Ustavom RH i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom za RH međunarodnim obvezujućim dokumentom te drugim pozitivnim propisima.

Između ostalog, pravobraniteljica je predlagala i provođenje potrebne edukacije stručnih djelatnika bolnica o pojedinim vrstama invaliditeta te ujedno upozoravala medicinsko osoblje da je dužno odnositi se prema djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom uvažavajući specifičnosti pojedinih vrsta invaliditeta, poštujući njihovo dostojanstvo i temeljna ljudska prava.

O uočenom neprimjerenom ponašanju medicinskog djelatnika roditelji djece s teškoćama u razvoju kao i osobe s invaliditetom trebaju reagirati izravno pritužbom Ministarstvu zdravlja te Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom upozoravajući na probleme s kojima se susreću kako bi nadležno Ministarstvo moglo poduzeti primjerene mjere radi njihova otklanjanja, a Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom upozoriti nadležne institucije i javnost o neprimjerenom ponašanju te na taj način prevenirati moguće daljnje kršenje prava tih osoba.

Pravobraniteljica je u ožujku 2015. godine u suradnji s Kliničkim bolničkim centrom Zagreb organizirala **edukaciju medicinskih djelatnika** koja je bodovana od strane Hrvatske komore medicinskih sestara. Pravobraniteljica je održala predavanje na temu „Uvažavanje specifičnosti

bolesti i stanja osoba s invaliditetom“ kako bi se pružila što kvalitetnija sestrinska skrb i unaprijedila razina svijesti o ljudskim pravima, dostojanstvu i potrebama osoba s invaliditetom. Sudjelovalo je oko 150 djelatnika koji su se uključili u raspravu. Također su pohvalili što se ovakav vid predavanja odnosno edukacije održava u njihovoj ustanovi.

Pravobraniteljica je održala i edukaciju medicinskih djelatnika u Klinici za dječje bolesti u Klaićevoj, Zagreb, na kojoj je prisustvovalo osoblje i uprava. Tom prilikom je podsjetila i upozorila djelatnike na prava djece s teškoćama u razvoju, važnosti suradnje s roditeljima te ukazala na probleme s kojima je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom upoznat na osnovu pritužbi roditelja djece s teškoćama u razvoju. Pravobraniteljica je s upravom tijekom boravka u KDB Klaićeva također razgovarala i o daljnjim smjernicama rješavanja postojećih problema pristupačnosti zdravstvene ustanove djeci i odraslim osobama, korisnicima ortopedskih i drugih pomagala.

U suradnji s Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo na Sestrinskom studiju Zdravstvenog veleučilišta u Zagrebu, organizirana je edukacija na temu „*Kako ostvariti primjereni kontakt s osobama s invaliditetom i osobitosti vezane za svaku pojedinu vrstu invaliditeta*“. Ciljevi edukacije bili su; pružanje praktičnih informacija o ostvarivanju primjerenog kontakta s osobama s invaliditetom; pružanje informacija o zdravstvenim osobitostima svake pojedine vrste invaliditeta te pružanje informacija o načinu izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održala je uvodnu riječ na temu „*Uvažavanje specifičnosti osoba s invaliditetom u provođenju zdravstvene zaštite*“ s posebnim osvrtom na zakonodavstvo naročito vezano uz prava pacijenata. Ove godine u edukaciju su bili uključeni i predavači iz reda predstavnika osoba s invaliditetom različitih oštećenja.

4.9. RANE INTERVENCIJE I DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Na sustavni pristup u području rane intervencije Republiku Hrvatsku obvezuju međunarodni dokumenti koje je ratificirala, kao i usvojene preporuke, strategije i smjernice:

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže da države potpisnice Konvencije „*poduzmu sve mjere kako bi osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju osigurale pristup zdravstvenim službama, uključujući i rehabilitaciju povezanu sa zdravljem te da osiguraju zdravstvene usluge uključujući primjerenu ranu identifikaciju i intervenciju, kao i usluge čija je namjena smanjenje i prevencija daljnjeg invaliditeta, a ove zdravstvene usluge pružaju što bliže zajednicama u kojima žive*“.

Isto tako, Konvencija obvezuje poduzimanje djelotvornih mjera kojima će se proširiti sveobuhvatne usluge i programi rehabilitacije, posebno na području zdravstva, obrazovanja i socijalnih usluga, na način da programi rehabilitacije započnu u najranijoj mogućoj fazi i budu temeljeni na multidisciplinarnoj procjeni individualnih potreba, na najbližoj mogućoj lokaciji njihovom prebivalištu, uključujući i ruralna područja.

U Zaključnim zapažanjima i preporukama Odbora UN o pravima osoba s invaliditetom nakon rasprave u Ženevi 30. i 31. ožujka 2015. o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH, u čl. 26 Osposobljavanje i rehabilitacija dana je preporuka da se „...*poduzmu mjere kojima se osiguravaju usluge rane intervencije svoj djeci s invaliditetom*“.

Kada govorimo o ranoj intervenciji mislimo na intervenciju kod djeteta kod kojega je uočen rizik za uredan razvoj, ali u širem smislu na re/habilitacijske usluge djeci s već izraženim oštećenjima zdravlja. Rana intervencija ukoliko započne na vrijeme i provodi se prema potrebi pojedinog djeteta, može spriječiti nastanak težeg razvojnog odstupanja i invaliditet, stoga itekako ima opravdanje sa stanovišta pojedinca, ali i društva u cjelini.

Kada je riječ o ranoj intervenciji treba se rukovoditi osnovnim principima:

- dijagnosticirati razvojno odstupanje što ranije

- pružiti odgovarajuću podršku što brže i
- organizirati rad s djetetom što je moguće bliže djetetu (u njegovom domu ili najbližoj djetetovoj sredini).

Ovi se osnovni principi u svakom od ovih segmenata u pojedinim sredinama na području RH ne mogu ostvariti zbog nedostatka odgovarajućih ustanova, usluga i stručnjaka. Tu je neobično važna spona sustava zdravstva sa sustavima socijalne skrbi i obrazovanja. Svaki od njih predstavlja resurs na kojeg se treba oslanjati u iznalaženja sustavnih rješenja.

Sustav socijalne skrbi preko ustanova socijalne skrbi osigurava osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju različite usluge.

Zakon o socijalnoj skrbi predviđa kao jednu od značajnih terapijskih usluga i **ranu intervenciju**¹.

Rana intervencija je socijalna usluga koja obuhvaća stručnu poticajnu pomoć djeci i stručnu i savjetodavnu pomoć njihovim roditeljima, uključujući i druge članove obitelji te udomitelja za djecu, kod nekog utvrđenog razvojnog rizika ili razvojne teškoće djeteta. Rana intervencija pruža se djeci i roditeljima, odnosno udomiteljima za djecu u njihovoj obitelji ili kod pružatelja usluge, radi uključivanja djeteta u širu socijalnu mrežu, **ako se takva usluga ne osigurava u okviru zdravstvene djelatnosti.**

Rana intervencija pruža se djetetu u pravilu do navršene 3. godine života, a najdulje do navršene 7. godine života djeteta. Nakon prethodno pribavljenog mišljenja liječnika specijalista neonatologa ili pedijatra, a iznimno liječnika druge odgovarajuće specijalizacije, centar za socijalnu skrb traži ocjenu pružatelja usluge o trajanju i učestalosti pružanja usluge.

Ranu intervenciju može pružati dom socijalne skrbi, centar za pružanje usluga u zajednici i drugi pružatelji usluga pod uvjetima propisanim ovim Zakonom.

Iz ovako definirane odredbe proizlazi prvenstvena uloga sustava zdravstva (usluga se odobrava uz prethodno mišljenje liječnika specijalista ili pedijatra ili druge odgovarajuće specijalizacije, i ako se takva usluga ne osigurava u okviru zdravstvene djelatnosti).

Osnivanje centara za usluge u zajednici, kao i transformacija postojećih domova socijalne skrbi u pružatelje usluga u zajednici (pa i usluga rane intervencije) preduvjet je osiguravanja prava na ranu intervenciju u širem obimu nego je to do sada. Međutim, ovi se procesi odvijaju sporo, što se direktno odražava na osiguravanje rane intervencije djeci s teškoćama u razvoju (ali i osiguravanje neovisnog življenja osobama s invaliditetom i prava na život u zajednici).

Sustav zdravstvene zaštite

Sustav zdravstvene zaštite trebao bi po svojoj prirodi biti prvi u procesu skrbi o djeci sa svim oblicima razvojnog odstupanja. Uloga je primarne zaštite djece prije svega prevencija i otkrivanje stanja i odstupanja u razvoju djeteta, a na samo «liječenje» bolesti. Čak i kada se dijagnostikom utvrdi određeno blaže razvojno odstupanje u praksi se dijete i roditelj upućuje na «praćenje razvoja djeteta», često puta izostaje intenzivnija stimulacija razvoja, obzirom da se mjere zdravstvene zaštite poduzimaju tek nastankom težih poteškoća.

Plan i program mjera zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja² utvrđuje mjere zdravstvene zaštite, te nositelje i načine provedbe tih mjera. Program mjera za djelatnost zdravstvene zaštite predškolske djece predviđa i mjeru kontinuiranog praćenja djece sa specifičnim rizicima po zdravlje i kroničnim stanjima, te one obuhvaćaju:

- individualno savjetovanje roditelja djece sa specifičnim rizicima po zdravlje te roditelja djece s kroničnim bolestima.
- upućivanje neurorizične djece u specijalizirane zdravstvene ustanove za neurorizik u svrhu ranog otkrivanja te sudjelovanje u liječenju i rehabilitaciji, a prema smjernicama struke
- upućivanje i sudjelovanje u provođenju ciljanih i kontrolnih pregleda djece ometene u psihofizičkom razvoju

¹ Čl. 84. Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 157/13. 152/14. i 99/15.)

² Plan i program mjera zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja (NN, br. 126/06, 156/08)

- upućivanje u specijalizirane centre i sudjelovanje u provođenju ciljanih i kontrolnih pregleda djece s autističnim i pervazivnim poremećajima

U području dijagnostike, liječenja i rehabilitacije obaveza je tima primarne zdravstvene zaštite komunikacija s odgovarajućim ne medicinskim djelatnostima (ustanove za predškolski odgoj djece, škole, poslodavci...) u rješavanju određenih zdravstvenih problema bolesnika.

Kroz pritužbe koje nam se upućuju, svjedočimo da pedijatri i obiteljski liječnici nisu u dovoljnoj mjeri usmjereni na detektiranje razvojnog odstupanja, a kada i jesu, ne preuzimaju odgovornost za upućivanje i praćenje tijeka re/habilitacije djeteta. Tako se događa da dijete s razvojnim teškoćama uopće nije uključeno u re/habilitacijski tretman, jer potrebnih stručnjaka u sustavu zdravstva na području na kojem živi – nema.

Isto tako, pedijatrijski timovi ne obuhvaćaju zdravstvene suradnike - stručnjake drugih specijalnosti (rehabilitator, psiholog i dr.), nego je nužna suradnja sa sustavima koji zapošljavaju stručnjake tih profila, a kako pokazuju pritužbe ovom Uredu upravo ta suradnja nedostaje.

Sustav odgoja i obrazovanja nezaobilazni je segment razvoja sustava rane intervencije. Temeljni strateški dokument za područje obrazovanja, Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije³, među glavnim ciljevima definira i ranu intervenciju, a to podrazumijeva ekipiranje vrtića, edukaciju djelatnika, formaliziranje suradnje sa centrima za odgoj i obrazovanje. Strategijom se za pitanje rane intervencije predviđa:

- obvezno redovito provođenje postupaka rane identifikacije mogućih teškoća kod djece između njihove 3. i 5. godine korištenjem prikladnoga standardiziranog postupka i dijagnostičkog instrumentarija (u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja)
- obvezno provođenje identifikacije mogućih teškoća kod djece u procesu utvrđivanja psihofizičke zrelosti djece za školu korištenjem prikladnog standardiziranog postupka i dijagnostičkog instrumentarija (u osnovnim školama).

Za to treba osigurati kadrovske (psiholozi, edukacijski rehabilitatori i logopedi, mobilni stručni timovi), financijske i prostorne uvjete u vrtićima i osnovnim školama za provođenje standardiziranih postupaka rane identifikacije teškoća kod djece.

U području 6.2. Strategije „Uspostaviti cjelovit sustav podrške djeci i učenicima u odgojno-obrazovnim ustanovama“ navedeno je da će „nakon identifikacije razvojnih potreba djece, uspostaviti pravovremenu, stručnu i kontinuiranu podršku koja uključuje ranu intervenciju, praćenje psihofizičkog razvoja djeteta i savjetovanje roditelja. Mehanizmi identifikacije, intervencije, savjetovanja i praćenja moraju biti planski vođeni i evaluirani“.

Dječji vrtići teritorijalno su dostupni gotovo svakom djetetu, a predškolski odgoj otvoren je djeci s teškoćama u razvoju – djeca s teškoćama u razvoju prema odredbi Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju⁴ imaju prednost prilikom upisa u vrtić. Međutim, puko uključivanje djeteta u vrtić, bez odgovarajuće stručne podrške, nije u funkciji poticanja ranog razvoja djeteta s teškoćama. Prema saznanjima pravobraniteljice, veliki broj vrtića nije stručno ekipiran, a zbog neučinjenih zakonodavnih i organizacijskih pretpostavki nije osnažen za pružanje podrške djeci sa specifičnom potrebama. O tome govori slučaj djeteta iz Imoskog:

„Na području bivše općine Imotski ima prijavljeno 128 djece sa posebnim potrebama, a niti jedan vrtić nije osposobljen za prihvatanje takve djece. Iz naših nastojanja da se tim ljudima iziđe u susret kako bi njihova djeca bila, a sa njima i moja Marta, ravnopravna sa drugom zdravom djecom, u vrtiću u Imotskom nismo naišli na razumijevanje već na teški otpor da se u vrtiću nešto promjeni i prilagodi djeci sa posebnim potrebama. Ovaj pristup je mnoge roditelje prije nas natjerao da se odsele ili da uskrate djeci vrtić te ih ostave kod kuće. Moj muž i ja smo se odlučili boriti za djecu sa posebnim potrebama, makar je to teži put. Ovaj naš dopis vama je očajnički vapaj nakon neuspješne borbe od pune dvije godine.“

³ Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (NN, br. 124/14.)

⁴ Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN, br. 10/97.,107/07.,94/13.)

Odredbama Državnog pedagoškog standarda predškolskog odgoja i naobrazbe⁵ određene su obveze osnivača dječjih vrtića da se najkasnije 5 godina od donošenja njihova djelatnost uskladi sa ovim Standardom.

Nadzor nad provedbom mjera Standarda i izrada ukupnog godišnjeg izvješća u nadležnosti je Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta.

Radi uvida u tijek tih procesa i praćenja kvalitete sustava predškolskog odgoja, zatražili smo podatke o provedbi usklađivanja djelatnosti vrtića u standardu koji se odnosi na:

- broj stručnih suradnika obzirom na broj odgojno-obrazovnih skupina (čl. 31.).

Prema tom članku, broj stručnih suradnika s obzirom na broj odgojno-obrazovnih skupina ili ukupan broj djece jest sljedeći:

- za 10 odgojno-obrazovnih skupina ili 200 djece, jedan stručni suradnik
- za 11 do 20 odgojno-obrazovnih skupina ili do 400 djece, dva stručna suradnika
- za 21 do 30 odgojno-obrazovnih skupina ili do 600 djece, tri stručna suradnika

Broj stručnih suradnika može se povećati s obzirom na posebne potrebe djece, dislociranost objekata i različitost programa koji se provode u vrtiću.

Iz izvješća Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za 2015.g. vidljivi su zbirni podaci o broju stručnih suradnika po županijama u RH. Prema tim podacima, broj stručnih suradnika u okvirima je odredbi DPS-a, međutim bilo bi potrebno vidjeti i profil zaposlenih stručnih radnika, a posebno potrebe vrtića u odnosu na sve veći broj djece s razvojnim teškoćama.

(Podaci su navedeni u poglavlju Odgoj i obrazovanje ovog Izvješća.)

Kako bi ustanove predškolskog odgoja mogle preuzeti svoju ulogu u segmentu rane podrške djetetovom razvoju, potrebno je ubrzano raditi na usklađivanju djelatnosti dječjih vrtića sa odredbama DPS-a, posebno u dijelu koji se odnosi na broj stručnih suradnika u vrtiću, posebno edukacijskih rehabilitatora i drugih stručnih radnika (logopedi, fizioterapeuti, muzikolozi i dr.).

Rana intervencija kao sustavna usluga

Još od 2010.g. ovaj Ured intenzivno ukazuje na potrebu uspostave sustavne rane intervencije na cjelokupnom području RH. Upozoravali smo nositelje provedbe strateških dokumenata, planova i strategija da usmjere aktivnosti kako bi one i dovele do uspostave sustava za poticanje ranog razvoja djece s najrazličitijim razvojnim odstupanjima, prema svim principima na kojima se zasniva rana intervencija. Ukazivali smo na potrebu uspostave sustavne podrške i modela ranih intervencija za sve rizične skupine djece, kako bi svako dijete bilo u što ranijoj dobi obuhvaćeno potrebnim ranointerventnim postupcima, a djeca s definiranim oštećenjima zdravlja - habilitacijskim postupcima radi što lakšeg uključivanja u zajednicu i sprečavanja težeg invaliditeta.

Iz godišnjeg izvješća pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2010.

Upozoravamo da neosiguravanje primjerene stručne podrške djeci s teškoćama u razvoju u smislu ranog poticanja razvoja i neosiguravanje prevencije daljnjeg invaliditeta predstavlja nepoštivanje odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („Narodne Novine – Međunarodni ugovori“ br. 6/07., 3/08., 5/08.), ali predstavlja i razlikovanje djece s osnova zdravstvenog stanja, jer se propušta osigurati odgovarajući rani tretman, sveobuhvatnu psihosocijalnu podršku i korištenje javnih servisa na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Iz godišnjeg izvješća pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013.g.

Zaštita zdravlja građana, a posebno djece, jedna je od osnovnih zadaća svake države. Djeci s teškoćama u razvoju na području Republike Hrvatske nije osiguran pristup rehabilitacijskim uslugama u mjeri i na način na koji je to potrebno. Republika Hrvatska potpisala je Konvenciju o pravima djeteta i pravima osoba s invaliditetom, a zaštita zdravlja i prevencija invaliditeta nije samo pitanje odredbi obvezujućih dokumenata, nego i pitanje osnovnih ljudskih prava. Ništa ne može biti opravdanje za neuspostavljanje učinkovitog sustava rane intervencije i rehabilitacije. Republika

⁵ Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe (NN, br. 63/08., 90/10.)

Hrvatska već raspolaže resursima i potencijalima koje ne koristi sustavno postoje pružatelji usluga, institucije i stručnjaci, ali čini se da se zbog zakonodavnih prepreka i nedostatka koordinacije ne koriste u dostatnoj mjeri.

Iz godišnjeg izvješća pravobraniteljice za 2014.g.:

Unatoč činjenici da je posljednjih godina intenzivirana svijest o potrebi rane intervencije, još uvijek nema sustavnih rješenja koja bi osigurala ranu dijagnostiku i ranu intervenciju svakom djetetu u potrebi, neovisno u kojem dijelu RH živi. Stoga preporučujemo intenzivirati razvoj i širenje različitih usluga u zajednici – planiranje usluga koristeći postojeće resurse kompatibilnih sustava.

Od tada, vjerujemo da su preporuke pravobraniteljice u godišnjim izvješćima Hrvatskom Saboru, kao i pojedinačne preporuke upućene ministarstvima i jedinicama lokalne i područne samouprave, doprinijele podizanju svijesti o nužnosti uspostave sustava rane intervencije i rane rehabilitacije djece s teškoćama u razvoju.

Unatoč svemu navedenom pomaci su minimalni, o čemu svjedoče daljnje pritužbe koje zaprimamo od roditelja djece s teškoćama u razvoju i udruga, u kojima oni ukazuju na nedostatak sustava rane intervencije, dijagnostike i (psihosocijalne) rehabilitacije djece s razvojnim rizikom i s teškoćama u razvoju na pojedinom području Republike Hrvatske.

„Poštovani, dolazim iz Imotskog u Zagreb radi pretraga za svog petogodišnjeg sina. Preporučila mi je neuropedijatrica da mora imati defektologa i ići u vrtić:U vrtić ide samo 2 sata, bez asistenta i bez defektologa..U nadi da ćete mi pomoći pronaći defektologa koji mi je neophodan za mog sina, unaprijed zahvaljujem“

Roditelji iz Siska i Sisačko-moslavačke županije obraćaju se pravobraniteljici signalizirajući da na području Županije nemaju potrebnih rehabilitacijskih usluga, i pitaju tko je u stvari odgovoran što ih nema i što dječji vrtići nisu stručno ekipirani:

„Poštovani! Roditelj sam djeteta s posebnim potrebama. U stalnom sam traženju usluga koji bi meni, mojoj obitelji i mom djetetu mogli barem malo olakšati svakodnevicu. Pitanje glasi: Imate li Vi pravo/mogućnost predlagati ustanovama zapošljavanje određenih kadrova sa svrhom poboljšanja kvalitete usluga koje pružaju?“

Niti jedan vrtić u Sisačko-moslavačkoj županiji nema zaposlenog niti jednog logopeda. Moje dijete je u vrtiću u Petrinji čak odbijeno za upis jer ima dijagnozu koju ima. Kako je to u 21. st. moguće, kad se toliko priča o inkluziji i integraciji? Potrebe su tolike da bi nadišle i jednog zaposlenika, ali, vjerujte mi, i to bi mnogo značilo.

Smatram da ni HZZO-u nije isplativo plaćati veće putne troškove, jer svi mi putujemo do takvih usluga u zdravstvene ustanove (Zagreb ili Topusko), a kad bismo imali tu uslugu u vrtiću ili obližnjem domu zdravlja/što je čak i u skladu s Masterplanom u zdravstvu/, bilo bi svima jednostavnije.

Logoped u SMŽ postoji jedino u Općoj bolnici Sisak i u Lječilištu Topusko, s tim da se termini čekaju jako dugo, a intenzitet terapija u Općoj bolnici je jednom u mjesec ili dva, što je za bilo koju dijagnozu značajno.

U Lječilištu je to nešto bolje, ali svaki put kad dođem tamo, srećem ljude većinom iz Petrinje, eventualno Siska koji se poprilično naputuju do tamo.

Svjestan sam loše situacije u državi, i znam koliko teško se otvaraju nova radna mjesta, no ovo bi zaista bilo očito ulaganje u budućnost i podizanje kvalitete života onih koji su najugroženiji dio društva. Ukoliko je potrebno pokrenut ću i peticiju među roditeljima kako biste vidjeli koliko nas ima.“

Unatoč određenim resursima koji postoje na području Županije, potrebno ih je ojačati – sa stanovišta materijalnih troškova jeftinije je zaposliti dostatan broj stručnjaka nego razvijati potpuno nove institucije.

Majka iz Vukovara:

„Poštovana, molila bih Vas za pomoć. O problemima djece s poteškoćama u razvoju ste već upoznati. Statistike govore kako je naša županija najlošija što se tiče usluga za djecu s poteškoćama. Sada smo dobili nov prostor od Grada (još malo se moramo boriti za veći dio i da bar Grad plaća režije, kako nam je i obećano).

Trenutno u udruzi provodimo sljedeće aktivnosti:

- individualan rad rehabilitatora i logopeda, Brain Gym (jedini u regiji), Tomatis terapiju (ima samo Zagreb i Split, no jako je skupo), Neurofeedback (jedini u regiji po Othmeru, KBC Osijek ima lošiji aparat i lista čekanja je godinu dana), Kvantno integriranje primitivnih refleksa laserom (još samo jedna udruga to provodi u Hrvatskoj) i imamo igraonicu za djecu jer ne mogu u vrtiće i školu, Tui Na....Djece je previše - 83. iz cijele županije i iz Osijeka. Roditelji su prepoznali kvalitetu terapija te broj konstantno raste. U Centru Mala Terezija ima 40 djece uključene u individualan rad te se prezentira kako sve imaju i svašta rade, što nije točno.

Molila bih Vas da nam pomognete kako bi postali pružatelj usluga...Obećavali su nam iz Grada pomoći, Centar za socijalnu skrb...Nikoga zapravo nije briga. Mi smo i dalje teret ovog društva.

Mislila sam da ne bi bilo loše da opet dođete kod nas, ali da pozovemo predstavnike Grada, Županije, nadležnih ministarstava i predsjednicu Kolindu Grabar Kitarović. S obzirom na činjenice i već ustanovljenu diskriminaciju vrijeme je da nešto učine i odgovorni. Roditelji su sve osigurali i izborili se, sad samo treba to financirati, bar jedan mali dio. Neurofeedback je konačno dobio svoju šifru. Postoji li mogućnost da se bar ta djelatnica zaposli preko Ministarstva socijalne politike i mladih? Kroz program je prošlo više od 50-ero djece i potrebna su nam zapravo dva djelatnika...Nadam se da ćete nam pomoći. Stalno ih netko treba pritiskati i moliti. Ovo je sad već stvarno postalo sramotno kako se ophode prema nama.“

Prema pritužbama može se zaključiti da je u pojedinim područjima RH stanje zabrinjavajuće.

Stoga, dok država ne ponudi neko drugo sustavno rješenje, činjenica je da se krše osnovna prava djece s teškoćama u razvoju na zdravlje i prevenciju invaliditeta u svim područjima gdje niti jedan od navedenih segmenata nije usmjeren na potrebe djeteta s teškoćama u razvoju.

Zaprimamo pritužbe roditelja iz različitih djelova Hrvatske koji apeliraju na nedostatak stručnjaka, potrebnih ustanova i usluga potrebnih njihovoj djeci. Oni iznose probleme nedostatka odgovarajućih rehabilitacijskih usluga, posebno za djecu s najsloženijim razvojnim teškoćama (npr. cerebralna paraliza, autizam). Roditelji iz područja Vukovarsko-srijemske i Osječko-baranjske županije upozoravaju na nedostatak odgovarajućih re/habilitacijskih tretmana: tretman logopeda, specijalizirane fizikalne rehabilitacije (Bobath, Vojta), tretmani senzorne integracije, radne terapije ili defektološkog tretmana. Imotski ima velik broj djece s težim i teškim invaliditetom (prema podacima Centra za socijalnu skrb je 128 djece s težim i teškim invaliditetom), a svega 6-ero djece u dobi do 7 godina uključeno je u rehabilitacijski program lokalne udruge (Udruga za osobe s invaliditetom Imotski). Dubrovnik posljednjih godina poduzima sustavne aktivnosti kojima se namjerava uspostaviti podrška djeci s teškoćama u razvoju od najranije dobi, te tako spriječiti kasno ulaženje u rehabilitacijske programe u udaljeni Split.

Kako reagirati na ovakve pritužbe? Koje je ministarstvo odgovorno? Koja razina vlasti? Koja institucija?

Odgovornost je na svima. Država kroz zakone i definiranje cjelokupnog sustava podrške, područna i lokalna samouprava u svojem djelokrugu nadležnosti i odgovornosti za ustanove kojima je osnivač, svaka institucija za sebe u istim tim zadanim okvirima imaju odgovornost omogućiti svakom djetetu s teškoćama u razvoju zaštitu zdravlja i prevenciju invaliditeta.

Pravobraniteljica je tijekom 2015.g. detaljno analizirala prilike u 4 područja RH – Dubrovnik, Vukovar, Imotski i Sisak. To su područja u koja smo pozivani glasnim vapajima roditelja nemoćnih za daljnju borbu za zdravlje djeteta – ti su roditelji umorni od putovanja u veće gradove kod specijalista, od materijalne oskudice zbog privatnog plaćanja npr. logopeda, te povrijeđeni zbog nepravde koja im je

nametnuta činjenicom da ne žive u nekom velikom gradu prepunom stručnjaka, usluga i ustanova koje im trebaju.

Dubrovnik

U organizaciji udruga iz Dubrovnika održano je 04. svibnja 2015. savjetovanje s ciljem da se na jednom mjestu okupe predstavnici upravnih tijela i Grada Dubrovnika kako bi razmotrili moguća rješenja za uspostavu usluga rane intervencije. Prema saznanjima dobivenima od udruga i samih osoba s invaliditetom vidljivo je da su učinjeni pozitivni pomaci, ali i dalje postoji potreba razvijanja onih usluga kojima se zadovoljavaju složene potrebe osoba djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom koje žive na području Dubrovnika, ali i Dubrovačko-neretvanske županije. Velik izazov je uključivanje djece s teškoćama u razvoju u redovne programe predškolskog i školskog odgoja i obrazovanja. Dubrovnik je primjer dobre prakse uvođenjem asistenata u dječje vrtiće prepoznajući potrebu za što ranijim uključivanjem djece s teškoćama u redovno odgojno obrazovno okruženje.

Nakon posjete, upućena je preporuka Dubrovačko-neretvanskoj županiji, a prvenstveno Gradu Dubrovniku i odgojno-obrazovnim institucijama vezano uz razvoj sustava rane intervencije na tom području:

- moguće je na razini Grada i Županije uspostaviti sustav rane intervencije na temelju analize potreba za ovom vrstom usluge za područje grada i Županije
- potrebna je procjena postojećih resursa – u sustavu zdravstvene zaštite, socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja, organizacija civilnog društva
- potrebna je procjena stručnih, materijalnih i prostornih resursa, posebno vodeći računa o udaljenijim područjima i otocima
- udruge osoba s invaliditetom značajan su čimbenik u pružanju različitih socijalnih usluga za osobe s invaliditetom, stoga je važno da u tim svojim naporima imaju podršku i partnerstvo lokalne zajednice; s obzirom da Grad Dubrovnik ima usvojenu lokalnu strategiju za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju, preporučili smo da u planiranju budućih aktivnosti surađuje s udrugama koje okupljaju osobe s invaliditetom i zastupaju djecu s teškoćama u razvoju na način da planovi budu ostvarivi i realni.

U listopadu 2015. Gradsko vijeće Grada Dubrovnika usvojilo je Strategiju izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje 2015-2020.g., u kojoj se najznačajnije aktivnosti odnose na razvoj usluge rane intervencije za djecu s teškoćama u razvoju, kroz program koji se provodi u OŠ Marina Držića, te projekt udruge „Dubrovnik – zdravi grad“.

Vukovar

Roditelji djece iz područja Vukovarsko-srijemske i Osječko-baranjske županije upozoravaju na nedostatak odgovarajućih re/habilitacijskih tretmana: tretman logopeda, specijalizirane fizikalne rehabilitacije (Bobath, Vojta), tretmane senzorne integracije, radne terapije ili defektološkog tretmana. Zbog toga se smatraju diskriminiranim u odnosu na djecu koja potrebno liječenje i rehabilitaciju ostvaruju u okviru sustava zdravstva i zdravstvene zaštite ili koja žive na području velikih gradova gdje su neke od terapija dostupne kroz programe udruga i državnih ustanova.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u proteklom razdoblju je u više navrata upućivala preporuke za rješavanje pojedinačnih slučajeva, te općenite preporuke za promjene u sustavu, na području Vukovara i Vukovarsko-srijemske županije. Unatoč svemu navedenom, pomaci su minimalni, o čemu svjedoče daljnje pritužbe koje zaprimamo od roditelja djece s teškoćama u razvoju i udruga, koje ukazuju na nedostatak sustava rane intervencije, dijagnostike i (psihosocijalne) rehabilitacije djece s razvojnim rizikom i s teškoćama u razvoju na pojedinom području Republike Hrvatske.

Upravo iz navedenih razloga pravobraniteljica je posjetila Vukovarsko srijemsku županiju te organizirala Okrugli stol 23. lipnja 2015. sa temom: **Provođenje i organizacija rane intervencije u Vukovarsko-srijemskoj županiji, provođenje rehabilitacije i habilitacije djece s teškoćama u razvoju, zapošljavanje kapaciteta za provođenje istoga te pružatelji usluga za navedena područja.** Zbog

nedostatka neophodnih terapijskih i drugih rehabilitacijskih postupaka za djecu s većim teškoćama u razvoju roditelji su se sami organizirali kako bi kroz djelovanje udruge osigurali pružanje potrebnih usluga.

Jedina ustanova socijalne skrbi, Centar za rehabilitaciju Mala Terezija iz Vinkovaca, provodi uslugu rane intervencije koja se priznaje rješenjem centra za socijalnu skrb. To su usluge logopeda, rehabilitatora, ustanova ima senzoričku sobu, koristi terapijskog psa, a bave se i terapijskim jahanjem. Međutim, mobilni tim djeluje samo na području Vinkovaca i okolice. Problem je što se kod provođenja usluge rane intervencije ne mogu kombinirati usluge iz sustava socijalne skrbi i zdravstva. Svaki od sustava nudi samo dio potrebnih usluga.

Udruga Vukovarski leptirići – udruga roditelja, djeluje u gradskom prostoru, skrbe o 83 djece (40 sa područja Vukovara, a ostali dolaze iz Vinkovaca, Osijeka i okolice). Imaju osiguran prostor i opremu vrijednu 300.000,00 kn prikupljenu putem donacija i programa. U programu usluga rane intervencije je 49 djece. Posjeduju moderniji neurofeedback od KBC Osijek (gdje je lista čekanja 1,5 g). Različitim akcijama i projektima financiraju stručne edukacije u pružanju provođenja i primjene modernijih terapija (npr. Tomatis terapija).

Roditelji smatraju da sustav zdravstva zaostaje za suvremenim trendovima na području rane intervencije. Posebno je velik problem za djecu s autizmom, jer nema educiranih stručnjaka, liste čekanja su duge, izražena je preopterećenost malobrojnih terapeuta. Prosječno vrijeme čekanja na dijagnozu je 1 godina.

Financiranje terapija predstavlja nepremostiv problem za većinu roditelja.

Cjelokupna situacija utječe nepovoljno na kvalitetu života ne samo djeteta već i cijele obitelji. U 70 % obitelji djece s teškoćama roditelji su razvedeni, a djeca ostaju uglavnom na skrbi majke i bez podrške oca.

Stoga su nositeljima vlasti u Gradu Vukovaru, Županiji i Ministarstvu zdravlja i socijalne politike i mladih predložene sljedeće aktivnosti:

- utvrditi broj djece s teškoćama u razvoju koja trebaju neki oblik usluge te utvrditi potrebe, a sukladno tome izmijeniti Mrežu javne zdravstvene službe
- analizirati podatke o listama čekanja vezano uz usluge rane intervencije koje provode ustanova CZR Mala Terezija, udruga Vukovarski leptirići i bolnice u Vinkovcima i Vukovaru (suradnja svih pružatelja usluga i Vukovarsko-srijemske županije)
- osigurati financiranje usluge neurofeedbacka i pokrivanje troškova za terapeuta
- pružiti tehničku pomoć u pripremi i provođenju projekta (Udruga Vukovarski leptirići u suradnji s gradom i županijom)
- uskladiti ustanove i različite sustave kako bi bili na korist djeci (nadležna ministarstva zajedno s javno pravnim tijelima te JLS i P(R)S)
- promijeniti kriterije za pružatelje usluga u sustavu zdravstva, radi uvrštavanja novih pružatelja usluga (npr. zdravstvena njega u kući), jer trenutno postojeći pružatelji ne zadovoljavaju potrebe (Ministarstvo zdravlja i HZZO)
- definirati postupke rane intervencije u sustavu zdravstva.

Odgovori institucija na upućene preporuke pravobraniteljice:

Ministarstvo socijalne politike i mladih

„U Republici Hrvatskoj u 2014. godini evidentirano je 15.331 dijete s teškoćama u razvoju. Sukladno odredbama Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 157/13, 152/14 i 99/15) rana intervencija, integracija, savjetovanje i pomaganje, boravak, prva socijalna usluga, organizirano stanovanje i pomoć u kući izvaninstitucionalne su usluge i mogu ih pružati domovi socijalne skrbi, centri za pružanje usluga u zajednici te druge pravne osobe. U 2014. godini u Republici Hrvatskoj bilo je 579 korisnika usluge rane intervencije. Najveći broj pružatelja usluga su bili domovi socijalne skrbi, zatim centri za pružanje usluga u zajednici te druge pravne osobe.

Na području Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije evidentirano je 42 djece kojima je tijekom 2014 godine pružana usluga rane intervencije.

1. Sklapanja ugovora o međusobnim odnosima s udrugom Vukovarski leptirići
Vezano uz mogućnost sklapanja ugovora o međusobnim odnosima između ovog Ministarstva i udruge Vukovarski leptirići, mišljenja smo da bi sklapanje ugovora s navedenom udrugom doprinijelo podizanju kvalitete izvaninstitucionalnih usluga na području Vukovarsko-srijemske županije, ali napominjemo da u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2015 godinu za aktivnosti vezane uz skrb za djecu, mladež i odrasle osobe nisu osigurana dodatna sredstva za nova ugovaranja te Vas izvješćujemo da ovo Ministarstvo, za sada, nije u mogućnosti pristupiti sklapanju ugovora s imenovanom Udrugom u mreži socijalnih usluga.

2. Utvrđivanje broja djece s teškoćama u razvoju i liste čekanja

Prema dobivenim podacima centara za socijalnu skrb Vukovarsko-srijemske županije i Centra za rehabilitaciju Mala Terezija, razvidno je da je na području županije veći broj djece s teškoćama u razvoju uključen u neki od oblika socijalnih usluga koje su dostupne.

Na području mjesne nadležnosti Centra za socijalnu skrb Vukovar: 3 korisnika usluge rane intervencije, 1 usluga psihosocijalne podrške.

Na području mjesne nadležnosti Centra za socijalnu skrb Županja: 7 korisnika usluge rane intervencije, 5 korisnika usluge psihosocijalne podrške kod pružatelja usluga.

Centar za socijalnu skrb Vinkovci: 3 korisnika usluge rane intervencije, 1 korisnik psihosocijalne podrške. Dobiveni podaci od strane Centra za rehabilitaciju Mala Terezija pokazuju da ne postoji lista čekanja za uslugu rane intervencije: trenutno postoji 36 korisnika usluge rane intervencije (u kući korisnika i kod pružatelja usluga).

3. Edukacija postojećih stručnjaka i nemogućnost zapošljavanja novog stručnog kadra

Edukacija stručnih radnika u sustavu socijalne skrbi utvrđena je Godišnjim programom stručnog usavršavanja stručnih radnika u ustanovama socijalne skrbi za 2015 godinu.

Odluka o zabrani zapošljavanja službenika i namještenika u javnim službama (NN, br. 114/14. i 32/15.) u čl. 2 navodi da se zapošljavanje u javnim službama dozvoljava iznimno samo za radna mjesta koja će se sistematizirati nakon proširenja djelokruga javnih službi. Sukladno navedenom razvidno je da će u gore navedenim ustanovama širenjem socijalnih usluga doći do proširenja njihovog djelokruga te će samim time one ostvariti pravo na nova zapošljavanja u vidu stručnih radnika.

Sukladno navedenom zaključujemo da se sustav socijalnih usluga na području cijele Republike Hrvatske, pa tako i na području gore navedenih županija razvija sukladno Operativnom planu deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2014-2016. Sustavnim radom svih sudionika i suradnjom resornih ministarstava i nadalje će se raditi na usavršavanju, proširivanju i dostupnosti navedenih usluga.“

Iz odgovora Ministarstva zaključujemo da:

- nisu predviđena sredstva u Državnom proračunu za sklapanje ugovora sa novim pružateljima usluga u 2015.g.
- ne postoje liste čekanja za uslugu rane intervencije kod jedinog pružatelja ove usluge na području Vukovarsko-srijemske županije
- nakon proširenja usluga, ustanove će moći zaposliti nove stručne djelatnike

Centar za socijalnu skrb Vukovar

Prema godišnjem izvješću ovog Centra za socijalnu skrb za 2014. godinu djece s teškoćama u razvoju krajem 2014. je ukupno 107. Od toga je od socijalnih usluga psihosocijalna podrška-1, povremeni boravak-1, rana intervencija-3, pomoć pri uključivanju u programe odgoja i redovitog obrazovanja (integracija)-3, cjelodnevni boravak-2, privremeni smještaj-1, smještaj u kriznim situacijama-1 i dugotrajni smještaj-5.

Korištenje ove socijalne usluge u praksi otežano je ukoliko su roditelji lošeg materijalnog stanja, ili bez automobila. Velika je vjerojatnost da se eventualno odobrena jednokratna naknada koristi samo jednom za odlazak kod pružatelja usluge, a onda potroši na druge potrebe i neodlazak na rehabilitaciju „pravda“ radi toga što se nema novaca za put. Naravno da je problem i udaljenost pružatelja usluge. Za ostvarivanje usluge rane intervencije djeteta iz Iloka u „Maloj Tereziji“ u Vinkovcima potrebno je preći put od oko 70 km u jednom pravcu. Mobilni tim za područje cijele Županije Vukovarsko-srijemske, mišljenja sam, najkvalitetnije bi osigurao zadovoljenje ove usluge.... U Županiji Vukovarsko-srijemskoj osnovan je Savjet za socijalnu skrb koji čine predstavnici raznih ustanova socijalne skrbi, zdravstva, udruga, Crvenog križa, lokalne vlasti te bi se analiza ovog područja mogla detaljno sagledati.“

Centar za socijalnu skrb Vukovar situaciju vidi na drugačiji način:

- od 107-ero djece s teškoćama u razvoju u evidenciji CZSS Vukovar, samo 3 ostvaruje pravo na ranu intervenciju
- odlazak u tretman Male Terezije u Vinkovce, za roditelje iz Vukovara uglavnom je nemoguće
- potrebe djece najbolje bi bile ostvarene putem mobilnog tima

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta

„ .. da bi se postigao uspjeh i osposobljenost za rad i život u zajednici izuzetno je značajno kada se, uz koji sustav podrške i uz koje oblike rehabilitacije i rehabilitacije djeteta s teškoćama u razvoju tijekom ranog razvoja uključilo.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta s velikim zadovoljstvom pozdravlja uspostavljanje i poboljšavanje jedinstvenog i cjelovitog sustava rane intervencije, rehabilitacije i rehabilitacije na području čitave Republike Hrvatske te vjerujemo da ćemo zajedničkim snagama i naporima izgraditi i unaprijediti oblike podrške djeci s teškoćama u razvoju i njihovim obiteljima u sustavu zdravstva, socijalne skrbi i obrazovanja.“

Ministarstvo zdravlja

„Vezano uz dio preporuke koji se odnosi na zakonodavni dio iz nadležnosti Ministarstva zdravlja, slobodni smo izvijestiti Vas da je u tijeku priprema novog Zakona o zdravstvenoj zaštiti koji sadrži novi koncept razvoja primarne zdravstvene zaštite i u kojem dom zdravlja dobiva jaču ulogu pružatelja zdravstvenih usluga u zajednici kroz jačanje savjetovanišnog rada koji obuhvaća i područje rane intervencije i rad s djecom s poteškoćama u razvoju.

Novim ustrojem doma zdravlja usluge specijalističko-konzilijarne zdravstvene zaštite biti će dostupnije i bliže korisnicima te se na njih neće dugo čekati. Dom zdravlja će, sukladno potrebama stanovništva svojeg područja, imati mogućnosti ugovoriti sa specijalistima određen broj sati i dana mjesečno za navedene usluge, koje će se moći obaviti u domu zdravlja. Na opisani način zdravstvene usluge će građanima biti dostupnije i bliže mjestu stanovanja.

Ujedno, razvojem nove uloge doma zdravlja i jačanjem zdravstvene zaštite u zajednici usluge specijalističko-konzilijarne zdravstvene zaštite biti će dostupnije i bliže korisnicima te se na njih neće dugo čekati. Dom zdravlja će, sukladno potrebama stanovništva svojeg područja, imati mogućnost ugovoriti sa specijalistima određen broj sati i dana mjesečno za navedene usluge, koje će se moći obaviti u domu zdravlja.

Sukladno dopisu Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, slobodni smo izvijestiti Vas da je izrađen panel neurorizičnog djeteta te da će Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje dostaviti prijedlog implementacije strukturiranog načina praćenja podataka o djeci s neurorizikom u ugovornim ordinacijama zdravstvene zaštite predškolske djece u Hrvatskoj liječničkoj komori, stručnim društvima Hrvatskog liječničkog zbora te Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo na mišljenje. Vezano uz provođenje zdravstvene zaštite djece s neurorizikom odnosno poremećajem u razvoju nju provode zdravstvene ustanove odnosno privatni zdravstveni radnici koji imaju rješenje Ministarstva zdravlja za obavljanje zdravstvene djelatnosti i koji ispunjavaju uvjete za provođenje zdravstvene

djelatnosti prema Pravilniku o minimalnim uvjetima u pogledu prostora, radnika i medicinsko-tehničke opreme za obavljanje zdravstvene djelatnosti (NN, br. 61/2011, 28/12 i 124/2015).

Postupci neurorazvojne rehabilitacije sastavni su dio popisa dijagnostičko-terapijskih postupaka zdravstvenih radnika u neurorazvojnoj rehabilitaciji.

Sukladno mišljenju Hrvatskog društva za dječju neurologiju konvencionalne metode re/habilitacije su neurorazvojna terapija Bobath, kineziološka terapija Vojta, senzorička integracija te je potrebno podržati dodatnu edukaciju zdravstvenih radnika.

„Brain gym“, terapija laserom - kvantno integriranje primitivnih refleksa i neurofeedback nisu terapijske metode rane intervencije, nego ev. komplementarne terapijske metode u djece s razvijenom kliničkom slikom neurorazvojnih odstupanja.

Što se tiče edukacije zdravstvenih djelatnika, u prosincu 2015. godine Dom zdravlja Metković je iskazao potrebu za dodatnom edukacijom zdravstvenih radnika na području rane intervencije i rada s djecom s poteškoćama u razvoju te je Ministarstvo zdravlja, u cilju osiguranja kontinuirane i dostupne zdravstvene zaštite, a vezano uz razvoj novog koncepta razvoja primarne zdravstvene zaštite u kojem dom zdravlja dobiva jaču uslugu pružatelja zdravstvenih usluga u zajednici, sufinanciralo edukaciju zdravstvenih radnika specijaliste fizikalne medicine i rehabilitacije i prvostupnika fizioterapije Doma zdravlja Metković iz područja neurorazvojnog tretmana- Bobath koncept. Otvoreni smo za daljnju suradnju u cilju unapređenja sustava rane intervencije i re/habilitacije za djecu s poteškoćama u razvoju i osiguranja dostupnosti navedenog oblika zdravstvene zaštite na cijelom području Republike Hrvatske.“

Iz navedenih odgovora proizlazi da svaki pojedini sustav (zdravstvo, socijalna skrbi, odgoj i obrazovanje) u okviru svoje nadležnosti i djelokruga rada ima ciljeve usmjerene na pružanje usluga rane intervencije za djecu s teškoćama u razvoju.

Stoga je nužno u okviru svakog pojedinog sustava i institucije koristiti sve zakonske mogućnosti razvoja pojedine djelatnosti, stručno ekipirati postojeće institucije, uspostavljati modele suradnje, razvijati različite oblike pružanja usluga u zajednici. Na taj način bi svaka pojedina sredina razvila vlastite modele sukladno potrebama i postojećim resursima.

Imotski

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom boravila je od 29.09.-1.10.2015. u Imotskom, kako bi se detaljnije upoznala sa problemima u osiguravanju potrebnih prava djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom.

Udruga osoba s invaliditetom Imotski upoznala nas je s inicijativom koje su već neko vrijeme nositelji, a koja se odnosi na osnivanje podružnice Centra za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“- Split. Na području Imotskog evidentirano je 128-ero djece s teškoćama u razvoju, od čega 14 sa težim, a 57 sa teškim invaliditetom od kojih pravo na usluge ostvaruje ukupno 14-ero djece, od čega 8 usluga se odnosi na uslugu integracije. Preostalih svega 6-ero djece koristi pravo na boravak i psihosocijalnu podršku u obitelji. Uslugu rane intervencije ne koristi niti jedno dijete. Od 71-og djeteta s težim i teškim invaliditetom, svega 6-ero djece koristi pravo na ranu rehabilitacijsku podršku. Rana rehabilitacija, prevencija je nastanka težeg invaliditeta u kasnijoj dobi te preduvjet postizanja veće osobne samostalnosti i aktivnijeg sudjelovanja u životu zajednice.

Nad ovim podacima svakako je potrebno zastati i zapitati se o učincima svih javnih politika na koje se u Republici Hrvatskoj pozivamo, a koje zagovaraju pravo djeteta s teškoćama u razvoju na pristup uslugama u zajednici te pravo na život u obitelji.

Na sastancima sa roditeljima djece s teškoćama u razvoju dobili smo uvid u pravo stanje na području Imotskog:

- pružatelji usluga ne postoje (osim nekih usluga Udruge osoba s invaliditetom koja provodi određene programe koje roditelji plaćaju); čak i te usluge koje postoje, nedostupne su za sve one koji žive u udaljenim područjima, a organiziranog prijevoza nema;
- djelomična integracija učenika s teškoćama u razvoju se provodi u OŠ Stjepan Radić, ali potrebe su puno veće; ne postoje posebni razredni odjeli u osnovnim školama za djecu kojima je potreban poseban program obrazovanja;
- zamjetan broj djece školske dobi nije uključen u školu jer nema posebnih razrednih odjela u osnovnih školama, a roditelji ne žele djecu odvajati iz obitelji; većini prisutnih roditelja nejasno je zbog čega jedna obnovljena osnovna škola u neposrednoj blizini Imotskog stoji prazna, bez djece, a ne koristi se za one programe i usluge kojih u Imotskom najviše nedostaje;
- usluge koje su potrebne djeci s teškoćama u razvoju djelomično se mogu ostvariti tek u Splitu, ali zbog prekapacitiranosti svih institucija koje pružaju potrebne usluge rane intervencije i rane rehabilitacije – roditelji uglavnom odustaju i ostavljaju dijete u obitelji bez odgovarajućeg tretmana, drugi se odlučuju na drastičan korak preseljenja iz Imotskog, a neki i na najradikalniji potez – izdvajanje djeteta iz obitelji i smještaj u ustanovu radi rehabilitacije;
- problematična je dostupnost zdravstvenih usluga, posebno specijalističkih usluga, koje građani uglavnom dobivaju u Splitu, a oni stručnjaci koji usluge pružaju u Imotskom (fizioterapeut, logoped) uglavnom su preopterećeni te su velike liste čekanja za pojedinu uslugu;
- zamjetan je i nedostatak potrebnih stručnjaka, a nejasno je zbog čega strategije Grada ne predviđaju stipendiranje potrebnih stručnjaka koji bi nakon završenog obrazovanja sukladno uvjetima stipendiranja ostali raditi u Imotskom i time ga učinili „živim“ gradom koji daje svojim građanima ono što mu jamče zakoni i međunarodni dokumenti.
- u Gradu linijski prijevoz nije organiziran, te su pojedine oblike rehabilitacije koristila samo ona djeca čiji roditelji mogu podnijeti materijalni teret koji iz toga proizlazi, obzirom na udaljenost Imotskog i Splita, odnosno Imotskog i okolnih mjesta; takvih je roditelja u Imotskoj krajini vrlo malo, zbog čega, djeca i odrasli ostaju bez odgovarajućih rehabilitacijskih tretmana i usluga;

Centar Slava Raškaj Split pruža svoje usluge i nekolicini djece iz Imotskog, ali samo onima čiji roditelji koji mogu pomiriti svoje obiteljske i poslovne obaveze, te podnijeti materijalni teret koji iz toga proizlazi, s obzirom da je udaljenost Imotskog i Splita 90 km. Takvi su u Imotskoj krajini vrlo rijetki.

Centar Slava Raškaj po svojem ustroju i stručnim kompetencijama djelatnika ima mogućnost pružiti različite usluge djeci s teškoćama u razvoju od najranije dobi, posebno usluge rane intervencije i psihosocijalne podrške u obitelji, ali naravno i dnevnog boravka, te odgoja i obrazovanja. Za inicijativu osnivanja podružnice Centra u Imotskom svesrdno su zainteresirani, te su definirali i potreban broj stručnih i drugih djelatnika buduće Podružnice u Imotskom.

Prostor za rad Dnevnog centra osigurat će Grad Imotski u suradnji i uz podršku okolnih općina, te Splitsko-dalmatinske županije, uređenjem prazne školske zgrade u općini Runovići. Činjenica je i da Grad Imotski osigurava određena sredstva za rad udruga osoba s invaliditetom, da podržava određene programe namijenjene osobama starije životne dobi.

Isto tako, Grad Imotski u određenoj mjeri osigurava zadovoljavajući broj pomoćnika u nastavi, ali još uvijek su prisutne teškoće u radu Dječjeg vrtića Imotski.

Za uspjeh obrazovne inkluzije djece s teškoćama u razvoju nužni su bolji uvjeti za rad vrtića, a pri tom prije svega mislimo na dovoljan broj odgajatelja i stručnih suradnika koji trebaju biti podrška uključivanju djece s teškoćama u razvoju. U sredini u kojoj nedostaje mreža usluga i stručnih institucija, dječji vrtić postaje jedino mjesto na kojem dijete s razvojnim teškoćama može dobiti stručni tretman i podršku.

Pristupačnost je za osobe s invaliditetom osnovni uvjet za postizanje neovisnosti i aktivne participacije u zajednici. Imotski treba raditi na tome da svojim građanima iz udaljenijih naselja i općina također bude dostupan. Organizacija prijevoza za djecu s teškoćama u razvoju, za odrasle osobe s invaliditetom, stare i nemoćne i sve ostale rizične kategorije građana preduvjet je za korištenje rehabilitacijskih, zdravstvenih i socijalnih usluga.

Pravobraniteljica je nakon obilaska Grada Imotskog uputila preporuku Ministarstvu socijalne politike i mladih da poduzme sve potrebne mjere, te donese sve potrebne odluke (prihvatanje izmjene Statuta Centra Slava Raškaj-Split, odobrenje za zapošljavanje potrebnih djelatnika i dr.), kako bi Centar za odgoj i obrazovanje Slava Raškaj Split proširio svoju djelatnost pružanjem svojih usluga na području Imotskog.

Smatramo da Ministarstvo razvoju sustava rane intervencije treba pridati posebni značaj, koji će se ogledati kako u organizacijskim promjenama unutar Ministarstva, tako i u brzini postupanja po zahtjevima koji se odnose na ranu intervenciju.

Ministarstvo socijalne politike i mladih nužno treba zajedno s drugim ministarstvima i sustavima uspostaviti model rane intervencije za djecu s teškoćama u razvoju pazeći posebno na sredine i područja u Republici Hrvatskoj u kojima pružatelja usluga nema ili nema dovoljno, u kojima su stručni kapaciteti postojećih pružatelja usluga nedostatni.

Odgovor Ministarstva socijalne politike i mladih u vezi Dnevnog centra Slava Raškaj:

*„Sukladno Operativnom planu deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2014-2016. Predviđeno je da se Centar Slava Raškaj transformira u centar za pružanje usluga u zajednici te da bude nositelj usluge rane intervencije, psihosocijalne podrške, pomoći u uključivanju u programe odgoja i redovitog obrazovanja (integracija) i boravka za Splitsko- dalmatinsku županiju, **no nije jedan od 32 prioriteta Doma.***

*...U skladu s navedenim, kako bi Centar Slava Raškaj mogao planirati potreban broj stručnih i drugih radnika i urediti ih Pravilnikom o unutarnjem ustroju i sistematizaciji poslova Centra Slava Raškaj, a sukladno Pravilniku o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga⁶, te po potrebi pristupiti izmjeni unutarnjeg ustroja izmjenama i dopunama Statuta, Ministarstvo socijalne politike i mladih treba dati prethodnu suglasnost te po potrebi odobriti zapošljavanje potrebnog broja radnika, **potrebno je najprije utvrditi vrstu, trajanje i učestalost usluga za svako pojedino dijete.***

Uvažavajući potrebu osiguravanja dostupnosti socijalnih usluga, posebice djeci s teškoćama u najranijoj dobi na području Imotskog, Ministarstvo socijalne politike i mladih je zatražilo od nadležnog centra za socijalnu skrb da od nadležnih predškolskih i školskih ustanova zatraži mišljenje vezano uz potrebu pružanja usluge pomoći pri uključivanju u programe odgoja i obrazovanja, kao i da od Centra Slava Raškaj zatraži timsku procjenu potreba za usluge psihosocijalne podrške, rane intervencije i pomoći pri uključivanju u programe odgoja i obrazovanja kao temelj za priznavanje prava na pojedinu socijalnu uslugu.

*...Zaključno, Ministarstvo socijalne politike i mladih izrazito cijeni inicijativu „Udruge za osobe s invaliditetom Imotski“, kao i napore svih sudionika da osiguraju socijalne usluge djeci s teškoćama u razvoju u zajednici i time omoguće veću kvalitetu života djece i njihovih obitelji, te podržava ideju za njihovo pružanje na području Imotskog. **Nakon dobivanja relevantnih informacija i podataka od strane nadležnog centra za socijalnu skrb, ovo ministarstvo će poduzimati daljnje mjere iz svog djelokruga rada o kojima ćemo Vas pravovremeno izvijestiti.**“*

Isto tako upućena je i preporuka Gradu Imotskom da poduzme sve potrebne mjere te donese sve potrebne odluke kako bi na području Imotskog djeca s teškoćama u razvoju i odrasle osobe s invaliditetom ostvarile pravo na zdravlje, obrazovanje i socijalnu sigurnost.

⁶ Pravilniku o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga (NN, br. 40/14. i 66/15.)

Grad Imotski treba izraditi sve potrebne akcijske planove za ostvarenje definiranih ciljeva, a oni se trebaju odnositi na razvoj mreže usluga te osiguravanje dostupnosti potrebnih usluga za sve osjetljive kategorije građana. **Smatramo da za osiguravanje rane rehabilitacije i rane intervencije ne treba uvijek osnivati posebne ustanove, nego koristiti sve resurse koje zajednica već ima te ulagati u jačanje stručnih kapaciteta već postojećih institucija, što je za zajednicu racionalnije.**

Sisak

Djelatnice Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom boravile su dana 16.12.2015. u Sisku, kako bi se detaljnije upoznale sa stanjem u osiguravanju potrebnih usluga djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom. Tom prilikom održan je sastanak s predstavnicima jedinica lokalne i regionalne samouprave s područja Sisačko-moslavačke županije, institucija i udruga za djecu s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom, radi dobivanja uvida u prilike u kojima žive obitelji djece i osoba s invaliditetom na području županije.

Na sastanku s predstavnicima udruga s područja Sisačko-moslavačke županije, dobili smo opće informacije o postojećim pružateljima usluga, ali i uslugama koje su djeci nužno potrebne, a nedostaju:

- usluge koje su potrebne djeci s teškoćama u razvoju djelomično se mogu ostvariti tek u Zagrebu, ali to ovisi o materijalnim mogućnostima obitelji
- problematična je dostupnost zdravstvenih usluga, posebno specijalističkih usluga, postojeći stručnjaci su uglavnom preopterećeni te su velike liste čekanja za pojedinu uslugu;
- zamjetan je i nedostatak potrebnih stručnjaka, postoji potreba stručnog ekipiranja Lječilišta Topusko.

Također nam je predočeno da neke rehabilitacijske usluge dobivaju u Općoj bolnici Sisak, Lječilištu Topusko, u okviru Crvenog križa Novska, Društva naša djeca Sisak te Male kuće iz Petrinje. Manji broj djece dobiva usluge fizioterapeuta ili logopedski tretman kod navedenih pružatelja usluge, ali potrebe daleko nadilaze postojeće resurse. Istaknuto je da gradovi Novska, Kostajnica, Glina i Petrinja nemaju vlastite resurse za pružanje stručne podrške djeci s teškoćama u razvoju.

Informirani smo da su dječji vrtići u Sisku stručno ekipirani te stoga predstavljaju i jedan značajan čimbenik u mreži usluga za poticanje ranog razvoja djece s teškoćama u razvoju.

Međutim, DV Petrinja ima uključeno trenutno 6-ero djece s teškoćama u razvoju, ali vrtić nema stručni tim (osim pedagoga i medicinske sestre).

Lječilište Topusko nema radnog terapeuta, potrebno je zaposliti i fizioterapeuta i logopeda. Spremaju se za uređenje sobe za senzoričku integraciju, imaju potencijal za dnevnu bolnicu za djecu, ali je potrebno ulaganje u prostor, opremu i stručni kadar.

Centri za socijalnu skrb s područja Županije navode da je vrlo mali broj djece s teškoćama u razvoju obuhvaćen rehabilitacijskim uslugama na području na kojem žive, uglavnom su usmjereni na usluge u Gradu Zagrebu ili ih uopće ne koriste. Prema mišljenju nekih Centara, ne mogu se raditi kvalitetni programi i planovi za ovu djecu, kada nisu pouzdane niti evidencije o broju djece s teškoćama u razvoju i vrstama teškoća. Centri razvijaju suradnju s udrugama i drugim institucijama na svojem području, ali ne mogu riješiti problem nedostatka pružatelja usluga.

U raspravi je zaključeno da sve institucije trebaju pojačati savjetodavni rad s roditeljima djece s teškoćama u razvoju, ali da bi bilo nužno timski ojačati pedijatrijske ambulante **te razviti makar i neformalnu suradnju liječnika-pedijataru, centra za socijalnu skrb i bolnica**, kako bi se pravovremeno uključilo dijete u sustav i mogle planirati potrebne usluge.

Činjenica je i da gradovi i općine osiguravaju određena sredstva za rad udruga osoba s invaliditetom i da podržavaju programe namijenjene djeci s teškoćama u razvoju. Činjenica je da u određenoj mjeri osiguravaju potreban broj pomoćnika u nastavi/vrtiću, ali još uvijek postoji veliki broj djece s teškoćama u razvoju koja nisu uključena u vrtić (posebno je apostrofirani problem u DV Petrinja).

Zbog svega navedenog, preporučili smo jedinicama lokalne samouprave i Županiji da poduzmu sve potrebne mjere i donesu sve potrebne odluke kako bi na području Sisačko-moslavačke županije djeca s teškoćama u razvoju ostvarila pravo na zdravlje, obrazovanje i socijalnu sigurnost. Pri tome prvenstveno mislimo na zapošljavanje potrebnog broja stručnjaka – rehabilitatora, logopeda, fizioterapeuta i dr., u ustanovama za koje su nadležne.

Nadalje, potrebno je raditi na kvalitetnoj analizi potreba za pojedinom vrstom usluge, kao i na uspostavi modela suradnje postojećih pružatelja, čime bi se otvorila mogućnost stvaranja svojevrsne mreže pružatelja usluge rane intervencije korištenjem postojećih resursa koji se možda ne koriste na smislen i sustavan način.

Uzevši u obzir osnovne odrednice rane intervencije te postojeće društvene kapacitete, mišljenja smo da sustav podrške djeci s razvojnim teškoćama treba biti dio javnih politika na državnoj i regionalnoj razini. Svi navedeni sustavi na svim razinama vlasti trebaju ranu intervenciju ugraditi u svoje djelovanje.

Svako dijete na bilo kojem području ima barem nešto od navedenog: dom zdravlja – vrtić – ustanovu socijalne skrbi – posebnu ustanovu za ranu intervenciju – bolnicu – polikliniku. Županija u dijelu svojih ovlaštenja treba podizati kapacitete u području zdravstva, jedinice lokalne samouprave kao osnivači trebaju stručno kapacitirati vrtiće, sustav socijalne skrbi intenzivirati transformaciju domova socijalne skrbi u centre za usluge u zajednici.

Karike postoje, ali treba ih povezati, i tako racionalnim potezima u svakoj pojedinoj sredini osigurati dostupne ranointerventne usluge za djecu.

U tom smislu nekim gradovima, županijama i ministarstvima upućivali smo preporuke za konkretne aktivnosti koje treba poduzeti kako bi se povećala razina dostupnosti usluga potrebnih djeci s razvojnim rizikom te djeci s izraženijim razvojnim teškoćama.

Nužno je u suradnji s ministarstvima (obrazovanja, zdravstva, socijalne politike) i drugim institucijama raditi na uspostavi modela rane intervencije za djecu s teškoćama u razvoju, ulagati u stručno usavršavanje i osiguravanje stručnih djelatnika te poticati sve preventivne programe zdravstvenih i odgojno-obrazovnih institucija te udruga. Jedinice lokalne i područne samouprave trebaju izraditi sve potrebne akcijske planove za ostvarenje definiranih ciljeva, a oni se trebaju odnositi na razvoj mreže usluga te osiguravanje dostupnosti potrebnih usluga za sve osjetljive kategorije građana, posebno djece.

Kako bi stekli uvid u okolnostima u kojima rade stručnjaci s područja rane intervencije predstavnica Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovala je u radu Četvrtog hrvatskog simpozija o ranoj intervenciji u djetinjstvu na temu „Rana intervencija u djetinjstvu: sveobuhvatnost, pravednost i kvaliteta sustava podrške“. Simpozij je održan u Čakovcu od 1. do 3. listopada 2015. Na simpoziju je sudjelovalo više od 150 sudionika iz zemlje i inozemstva, kao i mnogobrojni predstavnici državne, regionalne i lokalne samouprave. U nastavku su zaključci izvedeni na temelju izlaganja na Simpoziju.

U **Međimurskoj županiji** razvoj usluga rane intervencije oslanja se na udruge civilnog društva. Istaknuto je da među njima nema dovoljno koordinacije. Slična je situacija i u **Koprivničko-križevačkoj županiji**. Predstavnik **Varaždinske županije** nije bilo, ali se čulo da se djecu iz Varaždinske županije česte upućuje na postupke u Međimursku županiju. Predstavnici **Krapinsko-zagorske županije** identificirali su Specijalnu bolnicu za medicinsku rehabilitaciju Krapinske toplice kao mjesto na kojem kreće razvoj sustava rane intervencije.

Dojam je da se dosadašnja praksa velikim dijelom temelji na medicinskom modelu i da je naglasak na dijagnostici i medicinskoj rehabilitaciji što se vidi i iz sastava tima koji radi s djecom s teškoćama u razvoju u kojem glavnu ulogu imaju pedijatar, fizijatar, uz intervencije logopeda i psihologa dok se djecu s poremećajima iz autističnog spektra upućuje u Zagreb. Na simpoziju nisu sudjelovali predstavnici **Vukovarsko-srijemske** i **Sisačko-moslavačke županije**, ali su te dvije županije zajedno sa **Šibensko-kninskom županijom** bile partneri na projektu *Izjednači* koji provodi Hrvatska udruga za ranu intervenciju u partnerstvu s Uredom UNICEF-a za Hrvatsku od ožujka do studenog 2015. godine.

U dosadašnjem tijeku projekta kao ključne točke za razvoj sustava rane intervencije u Vukovarsko-srijemskoj županiji pokazala se udruga „Vukovarski leptirići“, na razvijanju mreže usluga rane intervencije u Šibensko-kninskoj županiji djeluje Povjerenstvo za unapređenje usluga za najmlađu djecu i njihove obitelji Šibensko-kninske županije dok nastojanja na području Sisačko-moslavačke županije predvodi sisačko Društvo „Naša djeca“, kao jedno od centralnih županijskih pružatelja usluga rane intervencije.

Izuzetno pozitivan primjer je Grad Velika Gorica koji je 2002. godine osnovao Centar za djecu, mlade i obitelj u kojem se provode usluge rane intervencije za djecu s područja Grada, ali i šire.

Pozitivan primjer na regionalnoj razini je i **Istarska županija** koja ima socijalni plan od 2012. i jedina od svih županija u plan uključuje usluge rane intervencije. Usluge rane intervencije na području Istarske županije provodi Dnevni centar za rehabilitaciju Veruda gdje lokalna samouprava sufinancira ustanovu koja je potrebna njihovoj djeci pa su tako osnivači ustanove 10 gradova i 2 općine. Centar je proširio usluge otvaranjem ispostave u Poreču koja pokriva područje sjeverozapadne Istre, a među ciljevima im je razvoj usluga u obitelji.

U **Zadarskoj županiji** inicijativa za razvoj usluga rane intervencije uslijedila je nakon 3. Simpozija za ranu intervenciju u djetinjstvu koji je održan u Zadru 2012. godine. Nakon okruglog stola županija je izdvojila sredstva za zapošljavanje dviju djelatnica, dok je Caritas Zadarske županije dao prostor čime je u Zadru osnovan Kabinet za ranu intervenciju. Radilo se o iznosu od 120.000 kuna koje je narednih godina povećan za još 180.000 kuna što je i dalje daleko od potreba za uslugom. U Strategiji razvoja Zadarske županije zacrtan je prijedlog za osnivanjem centra za ranu intervenciju.

U **Splitsko-dalmatinskoj županiji** kao najvećoj županiji istaknuli su nedostatak dječje kliničke psihijatrije na KBC-u Split i potrebu za osnivanjem Centra za usluge u zajednici. Naveden je primjer Imotskog gdje oko 200 djece s teškoćama u razvoju nema gotovo nikakvih usluga osim onih koje se provode u udruzi osoba s invaliditetom i koje roditelji trebaju sami financirati. Ističu ograničenost izvorima financiranja, ali nisu iznijeli konkretne podatke o tome kolika sredstva se izdvajaju na razini županije i u koju svrhu. Posebno je teška situacija u Poliklinici za rehabilitaciju osoba sa smetnjama u razvoju gdje se na dijagnostiku čeka po mjesec ili dva, a za pojedine terapije su liste čekanja toliko velike da se ne može organizirati smisleni rad.

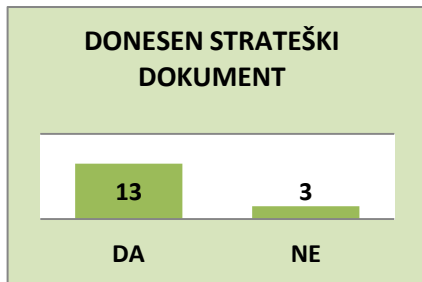
U **Karlovačkoj županiji** je usvojen Socijalni plan u kojem je jedan od prioriteta rana intervencija jer se bez toga ne bi mogli javljati na natječaje za sredstva iz strukturnih fondova. Nositelj aktivnosti rane intervencije je Centar za odgoj i obrazovanje Ozalj koji je trenutno u procesu transformacije u Centar za usluge u zajednici. Djelatnici koji su radili s osobama s intelektualnim teškoćama specijalizirani će se za rad s djecom s teškoćama.

Iz **Osječko-baranjske županije** interes za razvoj usluga rane intervencije su svojim sudjelovanjem pokazali iz Centra za odgoj i obrazovanje Ivan Štark i podružnice Centra Slava Raškaj iz Osijeka.

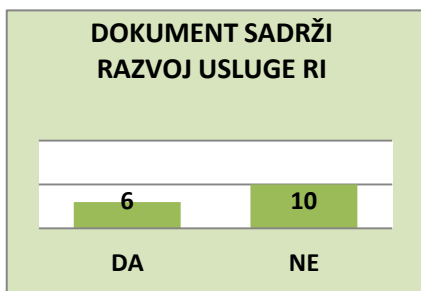
Sve županije su imale obavezu izraditi socijalne planove na temelju objedinjavanja podataka o dostupnim socijalnim uslugama, procjene potreba i utvrđivanja jazova. Prema dostupnim informacijama, županije uglavnom nisu usvojile socijalne planove što su bile dužne po zakonu, nije bilo evaluacije kvalitete izrađenih planova niti sankcija za njihovo neusvajanje. To uzrokuje izrazito veliku neujednačenost na terenu i iako postoje karike može se govoriti samo o praksi rane intervencije, a nikako ne o sustavu. Pedijatar koji uoči teškoću često nema gdje uputiti dijete posebice kad se radi o djeci s poremećajima iz autističnog spektra.

Predstavljene su usluge koje su dostupne djeci s teškoćama u razvoju na području Nove Gradiške koji uz neuropedijatra, fizijatra, rehabilitatora, logopeda i kliničkog psihologa osigurava i usluge za djecu s poremećajima iz autističnog spektra.

U svrhu dobivanja daljnjih uvida u stanje u svakoj pojedinoj županiji vezano uz usluge rane intervencije, zatražili smo od **svih županija** na području RH podatke vezane uz njihove strateške dokumente i usmjerenost na uspostavu sustava ranih intervencija te postojeće resurse (institucionalne i stručne) koji bi mogli predstavljati polazište za vlastiti model sustava rane intervencije na području svake županije. **Podatke je dostavilo 16 županija.**

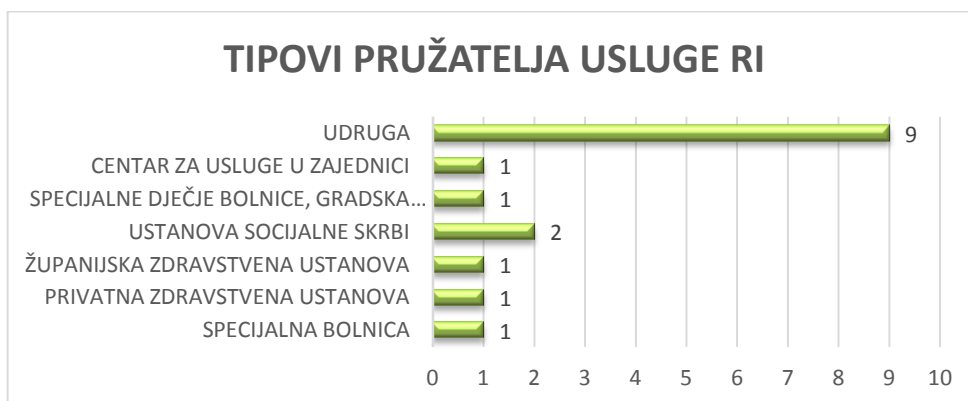
Na pitanje o postojanju strateškog dokumenta kojim se definira razvoj usluga u zajednici za osobe s invaliditetom, a onda i mjere i aktivnosti vezano za razvoju usluge rane intervencije, odgovori su sljedeći vidimo da od 16 županija, 13 ima strateški dokument koji se odnosi na razvoj socijalnih usluga, dok tri županije navode da je strategija u izradi.

Međutim, kada govorimo izričito o ranoj intervenciji, onda je vidljivo da u svih 16 županija koje imaju dovršen plan razvoja socijalnih usluga ili je on u izradi, njih svega 6 predviđa neku konkretnu aktivnost usmjerenu na razvoj usluge rane intervencije, što znači da pitanje uspostave sustavne rane intervencije u 2/3 anketiranih županija nije prepoznato kao prioritet.

Iz odgovora na pitanje da li na području županije postoji ustanova na koju se trenutno oslanjaju u pružanju usluge rane intervencije, vidljivo je da u 4 županije kao pružatelja ovih usluga vide državne ustanove u sustavu socijalne skrbi (Ozalj, Stančić, Mala Terezija, Silver), 3 navode ustanove u sustavu zdravstva (spec.bolnica, SUVAG, ustanova zdravstva drugog osnivača Cekin), dok 9 županija navodi da nemaju takvog pružatelja.

Međutim, analizom podataka tih županija, vidimo da u njima postoje već etablirani pružatelji koji su iz nevladinog sektora (MURID, Mala kuća Petrinja, Vukovarski leptirići, i dr.). Znači, u 9 županija udruge su na neki način nositelji usluge rane intervencije.

Iz ovog grafikona vidimo da u 9 od 16 županija ne postoje državne institucije iz sustava zdravstva ili socijalne skrbi koje bi mogle biti pružatelji usluga rane intervencije i rehabilitacije. Te se županije u pravilu u pružanju podrške djeci i roditeljima oslanjaju na nevladin sektor.

Prikaz pružatelja usluge rane intervencije po županijama:

ŽUPANIJA	USTANOVE ZDRAVSTVA	USTANOVE SOCIJALNE SKRBI	UDRUGE
POŽEŠKO SLAVONSKA	OPĆA BOLNICA - NEONATOLOGIJA	NE	UDRUGA MI
BRODSKO-POSAVSKA	OPĆA BOLNICA, PRIVATNA ZDRAVSTVENA USTANOVA CEKIN	NE	UDRUGE
ZADARSKA	OPĆA BOLNICA, KABINET ZA RI	NE	
KARLOVAČKA	OPĆA BOLNICA, SUVAG	CENTAR USLUGA U ZAJEDNICI OZALJ, SUVAG	ZVONČIĆI
GRAD ZAGREB	SPECIJALNE DJEČJE BOLNICE	GRADSKA USTANOVA SOCIJALNE SKRBI MALI DOM I SILVER, CENTAR ZA REHABILITACIJU, CENTRI ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE	HURID,SILVER
ZAGREBAČKA	NE	CENTAR STANČIĆ	UDRUGE/LOGO KABINET
ŠIBENSKO-KNINSKA	OPĆA BOLNICA	NE	IZVOR LJUBAVI, SV.BARTOLOMEJ
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	OPĆA BOLNICA	NE	UDRUGA PRVI ZNAK
SPLITSKO-DALMATINSKA	POLIKLINIKA ZA DJECU S TEŠKOĆAMA, TIM ZA MENTALNO ZDRAVLJE	CENTAR JURAJ BONAČI, SL.RAŠKAJ, DOM MAESTRAL	UDRUGA MOJE DIJETE, PALČIĆI, ANĐELI, POGLEDAJ ME, NAŠA DICA, ZVONO I DR.
VARAŽDINSKA	SPECIJALNA BOLNICA - AMBULANTA ZA DJECU	NE	UDRUGA ZA RANU INTERVENCIJU
LIČKO-SENJSKA	OPĆA BOLNICA - ODJEL PEDIJATRIJE	NE	PČELICE - LOGOPED I REHABILITATOR
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	OPĆA BOLNICA - ODJEL PEDIJATRIJE	NE	UDRUGE
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	OPĆA BOLNICA	DOM MALA TEREZIJA	VUKOVARSKI LEPTIRIĆI
KRAPINSKO-ZAGORSKA	SPECIJALNA BOLNICA	CENTAR ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE ZAJEZDA, DOM BEDEKOVČINA, PRIVATNA USTANOVA PUSTODOL	UDRUGE - LOGOPEDSKI KABINETI, CENTAR ZA USLUGE U ZAJEDNICI MIHOVLJAN - U OSNIVANJU
MEĐIMURSKA	OPĆA BOLNICA - LOGOPEDI	DNEVNI CENTAR ANTUN BOGDAN	MURID - RANA INTERVENCIJA
SISAČKO-MOSLAVAČKA	SPECIJALNA BOLNICA - SPC.ORD.ZA DJECU, OPĆA BOLNICA	DOM ZA ODRASLE KOMAREVO	UDRUGA ZA OSI - REHABILITACIJA, FIZIOTERAPIJA, MALA KUĆA

Inicijativa nekih udruga da se konstituiraju kao centri za usluge u zajednici nije realizirana zbog već navedenog obrazloženja nadležnog ministarstva da za njihovo osnivanje nisu osigurana sredstva. To dovodi u pitanje kontinuitet njihovih programa, što je neracionalno kada znamo koliko neke udruge kao pružatelji ranointerventnih usluga ulažu u edukaciju djelatnika, nabavku potrebne opreme i sl. Stoga je tim je važnije spomenuti pozitivne primjere nekih jedinica lokalne i regionalne samouprave koje ulaze u postupak osnivanja takvih centara vlastitim sredstvima (npr. Istarska županija – Centar Veruda, Općina Mihovljan, Zagrebačka županija – Centar za mlade i obitelj Velika Gorica). Upravo je iskustvo Centra za djecu i mlade iz Velike Gorice, predstavljeno na Simpoziju u Čakovcu, vrijedna preporuka svim jedinicama lokalne/regionalne samouprave da osnaže postojeće institucije ili se usmjere na osnivanje specijalizirane institucije za usluge u zajednici:

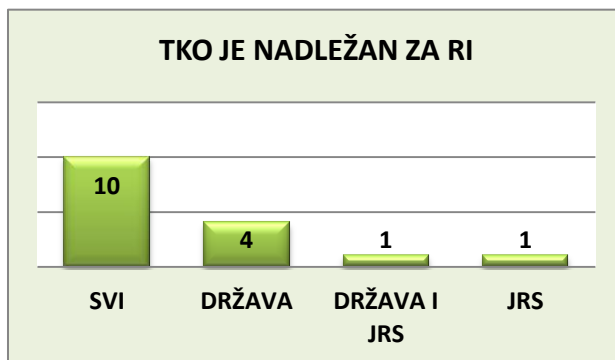

„Godišnji proračun gradskog odjela za predškolski odgoj, školstvo i sport je 90 milijuna kuna, a za rad Centra se izdvaja 1,3 milijuna kuna što je mali iznos za tako veliki i značajan ulog u zajednicu. Uloga je i odgovornost lokalne zajednice šira od uskog poštivanja zakona bez miješanja u stručne stvari. Grad Velika Gorica prepoznaje svoju obavezu kao lokalne samouprave da osigura materijalne uvjete, stručne timove i edukaciju stručnjaka, ali i da uvodi programe koji nedostaju u zajednici kroz osnivanje ustanova i podržavanje rada udruga pri čemu veliku pozornost posvećuje selekciji programa koje će financirati.

Grad Velika Gorica jedan je od rijetkih gradova koji je donio Strategiju o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom koja predviđa osnivanje centra za ranu intervenciju. Pravo mjesto za ranu intervenciju je i dječji vrtić jer ima dobre resurse za rad s obitelji pogotovo u situacijama u kojima intervencija kasni. Postoje slučajevi djece s ozbiljnijim teškoćama koji do pete ili šeste godine nisu bila uključena niti u jedan program i jedini stručnjak koji je konzultiran bio je pedijatar nakon čega nije bilo sustavnog usmjeravanja i praćenja niti pružanja podrške roditeljima.

Istaknuli su da im nije bitna dijagnostika. Ukoliko uoče da dijete ne može participirati, dužnost im je organizirati alternativni oblik komunikacije, vizualnu podršku ili neki drugi oblik podrške u suradnji s mobilnim timovima specijaliziranih ustanova. Preferiraju uključivanje trećeg odgajatelja, a ne asistenta djetetu. Treći odgajatelj omogućava rad u malim skupinama za razliku od asistenta koji stvara distancu između roditelja s teškoćama i druge djece pa i odgajatelja. Uloga odgajatelja je omogućiti sudjelovanje djeteta i njegovu interakciju s drugom djecom, a ne utjecati na poboljšanje razvojnih teškoća. To je uloga stručnog tima i rehabilitatora koju odgajatelj ne treba preuzimati na sebe.“

Kvalitetni planovi nekih županija odnose se na kapacitiranje svih ustanova od značaja za ranu intervenciju – zdravstvenih ustanova za dijagnostiku i rehabilitaciju, stručno ekipiranje dječjih vrtića, razvoj mobilnih timova, jačanje kapaciteta udruga. Tamo gdje ne postoje specijalizirane institucije, smatraju da je potrebno kvalitetno povezati postojeće stručnjake, neovisno u kojem sustavu djeluju. Većina županija svjesna je potrebe razvoja usluga namijenjenih djeci s teškoćama u razvoju od najranije dobi te izražavaju spremnost i na preuzimanje svih obaveza uz prethodnu decentralizaciju sredstava od središnje države.

Pitali smo županije da se odrede oko pitanja odgovornosti za uspostavljanje sustava rane intervencije.

2/3 županija očekivano smatra da su odgovorni svi – država, jedinice regionalne i lokalne samouprave. Međutim, u obrazloženjima ipak većina smatra da standarde usluge, kao i nositelje procesa treba urediti središnja država i to kroz sustav zdravstvene zaštite. Svi ostali nositelji bilo kojeg segmenta u području ranih intervencija

(dijagnostika, re/habilitacija, savjetovanje i dr.) trebaju se međusobno povezati i koordinirati svoj rad, na koji način bi se za podršku djeci s teškoćama u razvoju koristili baš svi raspoloživi resursi.

4.9.1. AUTIZAM

Pitanje zaštite prava osoba s autizmom i poremećajima iz autističnog spektra intenzivno je zastupljeno u radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom od samog osnutka Ureda. Unatoč intenzivnom radu i različitim aktivnostima koje je Ured poduzimao, do sada nisu učinjeni zadovoljavajući pomaci u smjeru uspostave sustavne skrbi za te osobe.

Problem koji nije riješen unazad 25 godina, počinje se intenzivnije spominjati u političkom prostoru države tek unazad nekoliko godina, vjerujemo i zalaganjem pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, međutim i do ovog trenutka bez vidljivog pomaka niti na jednom segmentu kojega treba uspostaviti ili unaprijediti.

Prema svjetskim podacima o prevalenciji autizma u RH živi 8000-12000 osoba s autizmom. Prof.dr.sc. Jasmina Frey Škrinjar vezano uz problematiku dijagnostike i broja osoba s autizmom, navodi sljedeće: „U Republici Hrvatskoj registrirano je svega oko 2.000 djece i odraslih osoba s PAS, a kako je utrostručen upis novo dijagnosticiranih posljednjih sedam-osam godina, većinu registriranih čine djeca i mladi. Može se samo okvirno pretpostaviti da u R. Hrvatskoj osoba s poremećajem iz autističnog spektra ima oko 40.000, od čega minimalno 25.000 odraslih osoba. Može se tvrditi da je većina njih bez primjerene dijagnoze i stručne podrške, a pretpostaviti da je uzrok tome dijagnostička supstitucija i izostanak jedinstvenog dijagnostičkog algoritma (Benjak i sur., 2013.), iako je moguće da je dio neprimjereno registriran zbog zastarjelog zakonskog okvira.

Dijagnostika i zdravstvena skrb

Republika Hrvatska nema u primjeni jedinstveni algoritam dijagnostike autizma i poremećaja iz autističnog spektra. Roditelji stoga previše vremena gube u traganju za dijagnozom, a kasno dijagnosticiranje znači i zakašnjelu rehabilitaciju. Posebno negativna je činjenica da u tom slučaju nema pravilnog odnosa okoline prema djetetu i njegovim potrebama.

Za cijelo to vrijeme, pedijatri koji najprije dolaze u kontakt sa djetetom i roditeljima, premalo su usmjereni na ranu detekciju ovih poremećaja, a čak i kad ih roditelji uvjere da nešto treba poduzeti – niti oni ne znaju tko i gdje treba provesti dijagnosticiranje.

Nove spoznaje o uzrocima autizma, nove metode dijagnostike autizma mogu se razvijati u sustavu zdravstva ili zajedno sa zdravstvom.

Rana intervencija

Problem sustavne rane intervencije postoji u RH i kad se radi o bilo kojoj vrsti razvojnih teškoća. Pravobraniteljici se tijekom godina pritužuju roditelji djece s različitim razvojnim teškoćama posebno iz područja udaljenih od velikih gradova, zbog nemogućnosti ostvarivanja potrebnih rehabilitacijskih programa koji su djetetu neophodni.

Zakonodavstvo RH osigurava prava djece kroz sustav zdravstvene i socijalne skrbi. Sustav zdravstvene zaštite očigledno ne može samostalno odgovoriti na potrebe za specifičnim oblicima psihosocijalne rehabilitacije i rane intervencije (sustav u manjoj mjeri obuhvaća stručnjake nemedicinskog profila, nema mobilnog multidisciplinarnog rada u obitelji djeteta).

U socijalnoj skrbi, Zakonom o socijalnoj skrbi, definirano je pravo na uslugu rane intervencije, ali nedostaje mreža pružatelja usluga. Pružatelja usluga rane intervencije za djecu s PAS nema dovoljno, a uspostava cjelovitog sustava rane intervencije zadatak je koji Hrvatska treba što prije realizirati.

Postoji nekoliko udruga koje u Republici Hrvatskoj pružaju usluge rane intervencije, a kojima Ministarstvo socijalne politike i mladih osigurava financijsku podršku. Ministarstvo uz to navodi da se ne može predvidjeti širenje mreže pružatelja iz nevladinog sektora zbog nedostatka sredstava u proračunu.

Odrasli s autizmom

Najveći problem s autizmom odnosi se na programe za odrasle osobe s autizmom. Za djecu nakon (zakašnjele) dijagnostike, ipak je moguće kroz predškolski odgoj i osnovnoškolske programe osigurati kakvu-takvu rehabilitaciju. Niti taj dio skrbi za djecu nije u potpunosti adekvatan, jer je činjenica da bi usklađeni sveobuhvatni sustav podrške za djecu s autizmom rezultirao većim brojem djece inkludiranim u redovni sustav obrazovanja.

Međutim, najveći problemi prisutni su kada govorimo o odraslim osobama s autizmom. Nakon 21. godine, do kada traje obrazovanje prema zakonima u RH te osobe imaju mogućnost:

- biti u programu Centra za autizam Zagreb (koji je pravno gledano osnovna škola s posebnim programom, pa je i njihov status u navedenom Centru formalno-pravno upitan)
- biti kod kuće na brizi obitelji
- biti u programu neke od ustanova u sustavu socijalne skrbi, koja provodi program za osobe s intelektualnim teškoćama, jer specijaliziranih ustanova za osobe s autizmom u socijalnoj skrbi – nema. Prema našim saznanjima, na osnovu podataka primljenih od ustanova socijalne skrbi,

obilaskom nekih ustanova, te radom na predmetima povodom pritužbi, takav oblik skrbi nije prihvatljiv sa stanovišta tih osoba. Normativi broja stručnih djelatnika, korisnika, koncept programa za rad s osobama s intelektualnim teškoćama nije često puta odgovarajući za osobe s autizmom.

Kada tome pridodate činjenicu da nije riješena niti zdravstvena komponenta brige za osobe s autizmom, pa imate situaciju da se djeca u određenim krizama liječe na psihijatrijskim odjelima s odraslim osobama, da dugotrajno hospitalizirane osobe ili djeca za vrijeme liječenja ne dobivaju rehabilitacijske programe – to je još jedan gorući problem.

O radu i zapošljavanju uopće ne možemo govoriti – sustav podrške zapošljavanju uopće nije razvijen niti za druge kategorije osoba s invaliditetom, a pogotovo ne postoji niti u ideji kada govorimo o autizmu.

Centar za autizam

Centar za autizam je ustanova koja skrbi o populaciji djece i odraslih osoba s autizmom, ali i mentalnom retardacijom i drugim teškoćama u razvoju, a registrirana je kao ustanova odgoja i obrazovanja. Kao takva formalno-pravno ne bi mogla pružati usluge za odrasle osobe s autizmom - smještaj, zdravstvena skrb, pojačana njega, kontinuirani edukacijsko-rehabilitacijski terapijski rad, interventni smještaj za djecu i odrasle. Isto tako, Centar za autizam ne može, obzirom da je osnovan kao ustanova odgoja i obrazovanja, provoditi usluge rane intervencije i psihosocijalne podrške u obitelji iako za to ima specijalizirane stručnjake.

Stručni rad se provodi prema prosvjetnim programima i normativima, ali kad se radi o stalnom smještaju odraslih osoba s autizmom - možemo govoriti o izvjesnoj „sivoj zoni“, što je potvrđeno i inspekcijskim nalazom Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, u kojem se kao problem ističe upravo neusklađenost djelatnosti ove ustanove sa propisima, te navodi „...*nadzor nad cjelokupnom djelatnošću provodi prosvjetna inspekcija, iako ista nije kompetentna za provedbu nadzora u području zdravstvene njege i socijalne skrbi, te ne može niti poduzimati mjere koje bi učinkovito utjecale na promjenu postojećeg stanja u Centru*“.

Činjenicom da ustanova pripada sustavu odgoja i obrazovanja, otežana je organizacija tako različitih oblika i programa rada (pedagoškog rada, psihosocijalne rehabilitacije, socijalne skrbi skrb za djecu i odrasle s autizmom i mentalnom retardacijom).

Potrebe osoba s autizmom složene su koliko je to i samo ovo oštećenje, one nisu samo obrazovne već i zdravstvene i socijalne, međutim u ovako ustrojenoj ustanovi teško se ili uopće ne mogu zadovoljiti. Važno je reći i to da ustanova djeluje u teškim uvjetima, za kvalitetan rad nedostaje joj odgovarajući prostor, ali i stručno osoblje za kvalitetniji rad.

Aktivnosti pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

Pravobraniteljica je na složenu problematiku osoba s PAS-om ukazivala kontinuirano svim razinama vlasti tijekom svih prethodnih godina. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom posjetila je domove i ustanove u kojima borave osobe s PAS – u Centru za autizam i svim njegovim podružnicama, vidjela je domove u sustavu socijalne skrbi u kojima su smještene ove osobe, posjetila je sličnu ustanovu u Sloveniji, susretala se sa stručnjacima koji se ovom problematikom bave ili su se bavili s različitim aspektima.

Dosadašnje aktivnosti Ureda na rješavanju složene problematike ne samo CZA nego i skrbi o osobama s autizmom u RH ukratko se navode u nastavku:

- ✓ 2010. Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi i Vladi RH upućena je preporuka da Vlada Republike Hrvatske uloži dodatne napore za uspostavu sustavnog modela ranih intervencija za sve rizične skupine djece, kako bi svako dijete bilo u što ranijoj dobi obuhvaćeno potrebnim habilitacijskim postupcima radi što lakšeg uključivanja u zajednicu i sprečavanja težeg invaliditeta.
- ✓ Iste godine održan je sastanak s predstavnicima Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport Grada Zagreba, Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi (MZSS), Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS), Vladinog ureda za ljudska prava, Centra za autizam, Edukacijsko rehabilitacijskom fakulteta i Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom s temom

postizanja dogovora o hodogramu aktivnosti za konačno uređenje statusa Centra za autizam, sukladno prijedlogu UNDP-a.

- ✓ Ured pravobraniteljice je u 2011.g. održao niz sastanaka s roditeljima odraslih korisnika Centra za autizam, na kojima su oni izrazili veliko nezadovoljstvo organizacijom i načinom rada Centra.
- ✓ Održano je i više razgovora i sastanaka s djelatnicima Centra koji redovito ukazuju na težak položaj u kojem se nalaze, s obzirom da djeluju u okviru sustava odgoja i obrazovanja, te zbog neodgovarajućih kadrovskih i normativnih uvjeta unutar kojih rade nisu u mogućnosti osigurati zadovoljavajuće standarde utemeljene na psiho-mediko-socijalnom pristupu različitih profila stručnjaka kroz primjenu stručnih rehabilitacijskih programa.
- ✓ Upućena preporuka Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta i Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi da se što je moguće prije utvrde razlozi zbog kojih još uvijek nije dovršen preustroj ove ustanove.
- ✓ Ured pravobraniteljice predložio je Odboru za ljudska prava i prava nacionalnih manjina sazivanje tematske sjednice na kojoj bi se trebale rasvijetliti prepreke preustroja ove ustanove. Sjednica je održana dana 13. srpnja 2011.g na temu „Skrb o osobama s autizmom“. Na Sjednici su doneseni zaključci o daljnjim obavezama i koracima koje je potrebno poduzeti u smislu reorganizacije Centra za autizam kroz koju bi se najhitnije riješio status osoba s autizmom iznad 21. godine života.

Zaključci Odbora su sljedeći:

- Pitanje reorganizacije Centra za autizam mora se što žurnije riješiti
- Kroz potrebna normativna rješenja te koordiniranjem rada nadležnih ministarstava treba ubrzati postupak transformacije Centra za autizam te riješiti status osoba s autizmom starijih od 21. godine života
- Odbor ocjenjuje iznimno važnim da se sve potrebite radnje na transformaciji Centra za autizam provedu vremenski usklađeno kako tijekom postupka ne bi došlo do diskontinuiteta u zbrinjavanju osoba s autizmom, osobito sadašnjih korisnika Centra, te preporuča Vladi RH da zaduži nadležna ministarstva da osiguraju koordiniran rad svih institucija uključenih u ovaj proces.
- ✓ U listopadu 2011. pravobraniteljica je zatražila od Vlade RH da izvijesti o svim radnjama koje su poduzete do tada u smislu transformacije Centra za autizam, odnosno provođenja navedenih zaključaka.

Očitovanje Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi se može sažeti kako slijedi:

„U Zagrebu Centar za autizam trebao bi se ustrojiti u jednom dijelu kao ustanova za odgoj i obrazovanje djece i mladih do 21. godine života....a skrb o odraslim osobama, koji bi Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi preuzelo u potpunosti, uključujući objekte, opremu, radnike“.... U Splitu treba dovršiti odjel Centra „Juraj Bonačić“, za 25 korisnika. Nakon dovršetka radova i pribavljanja potrebnih dozvola, pristupit će se premještanju odraslih osoba s autizmom s područja Splita i Splitsko-dalmatinske županije, te s područja Dalmacije.... Na zahtjev Grada Rijeke za osnivanje doma socijalne skrbi za odrasle osobe s autizmom Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi donijelo je rješenje o odobrenju za osnivanje doma socijalne skrbi za odrasle osobe s autizmom za pružanje usluga smještaja za 5 odraslih osoba s autizmom i dnevnog boravka za 35 korisnika.“

- ✓ Nadalje, dana 13. prosinca 2012. na prijedlog pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je sastanak triju ministara – zdravlja, obrazovanja i potpredsjednice Vlade, gđe Milanke Opačić, ministrice socijalne politike. Pravobraniteljica je predložila da se formira stručna radna skupina sastavljena od eminentnih stručnjaka iz područja medicinskih te socijalnih i pravnih znanosti, edukacijske rehabilitacije i obrazovanja, čiji bi zadatak bio da Vladi RH predlože cjelovit prijedlog aktivnosti čiji će ishod biti uspostava cjelovitog sustava skrbi za djecu i osobe s autizmom na cjelokupnom području RH. Te bi smjernice trebale biti

konačna podloga za nužno potrebnu uspostavu cjelovitog sustava skrbi za osobe s autizmom, kako bi se prekinulo sadašnje stanje u kojem je veliki dio potreba osoba s autizmom zanemaren i uzrokuje teška kršenja njihovih prava.

- ✓ Ishod ovog sastanka je formiranje međuresorne skupine sastavljene od predstavnika ministarstva nadležnog za zdravlje, obrazovanje i socijalnu skrb kojom rad koordinira zamjenica ministrice socijalne politike i mladih. Izrađen je precizan plan za Centar za autizam: područje odgoja i obrazovanja ostaje u postojećem Centru, a Grad Zagreb osnovat će ustanovu socijalne skrbi za odrasle osobe s autizmom. Ministarstvo znanosti, obrazovanje i sporta prezentiralo je detaljno razdiobu korisnika i djelatnika, te financijske izračune ovakve podjele.
- ✓ 2. travnja 2014. godine, potpisan je Sporazum o suradnji Ministarstva zdravlja, Ministarstva socijalne politike i mladih, Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta te Ureda UNICEF-a za Hrvatsku za realizaciju tehničke podrške UNICEF-a „Rana dijagnostika i rana intervencija za djecu s poremećajima iz autističnog spektra“. Glavni ciljevi Sporazuma su:
  - unaprijediti sustav rane dijagnostike kako bi se poremećaji iz autističnog spektra mogli prepoznati u što ranijoj dobi, sa što većom pouzdanošću.
  - unaprijediti sustav rane intervencije kako bi se djeci s poremećajima iz autističnog spektra i njihovim obiteljima pružila najbolja moguća i odgovarajuća stručna podrška.
- ✓ Nastavno na Sporazum, 17. rujna 2014. godine potpisan je Ugovor UNICEF-a s provedbenim partnerom Centrom za rehabilitaciju, Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu kao koordinatorom procesa. Ujedno je formirano multidisciplinarno Stručno povjerenstvo u koje su uključene osobe koje imaju iskustvo u radu s djecom s poremećajima iz autističnog spektra. Uloga stručnog povjerenstva je pružanje procesne podrške u ovom konzultativnom procesu, odnosno da podijele svoje iskustvo u radu s djecom i roditeljima, ukažu na prepreke ili mogućnosti unutar profesija, ukažu na to koga je sve potrebno uključiti u kasniji konzultativni proces te ujedno pripreme prijedloge okvira za probir i ranu dijagnostiku za kasniji rad za raspravu s različitim dionicama.
- ✓ Na kraju 2014.g. još nije bilo vidljivog rezultata rada međuresorne skupine. Najznačajnije područje promjena koje smo očekivali odnosilo se na uspostavu sustava dijagnostike (jedinstveni hodogram dijagnostike u RH), a onda i razvoj sustava rane intervencije (standardiziranu uslugu dostupnu na cijelom teritoriju RH) i razvoj potrebnih usluga u zajednici u obliku i intenzitetu potrebnom osobama s poremećajima autističnog spektra. Uz to, očekivali smo početak rada na implementaciji zdravstvene skrbi u sustav skrbi za osobe s PAS – formiranje posebnih organizacijskih cjelina pri bolnicama, modaliteta suradnje liječnika i ustanova za rehabilitaciju, osiguravanje zbrinjavanja osoba u slučaju potrebe za hitnom intervencijom, multidisciplinarnost, kao i edukaciju stručnjaka za rad s osobama s autizmom u sustavu socijalne skrbi – plan edukacije, osigurana sredstva. U zaključcima sa sastanaka s Radnom skupinom za pitanje autizma, prezentiran nam je plan razdvajanja Centra za autizam na ustanovu obrazovanja te osnivanje nove ustanove u sustavu socijalne skrbi, koje bi osnivač bio Grad Zagreb.

Konačno, kako svi dotadašnji pokušaji da se problemu autizma pristupi cjelovito i na društveno odgovoran način su svedeni na sporadične pokušaje da se problem otkloni, a ne riješi, zbog čega smatramo da se u RH osobama s autizmom krše temeljna ljudska prava, pravobraniteljica je Hrvatskom Saboru uputila Posebno izvješće o zaštiti prava osoba s autizmom i poremećajima iz autističnog spektra. Izvješće je raspravljano 29.5.2015. godine pred zastupnicima Hrvatskog Sabora i predstavnicima stručnih i drugih institucija. Naglasili smo da Ustav RH jamči posebnu skrb i zaštitu osoba s invaliditetom i njihovo uključivanje u društveni život.

Stoga je za osobe s autizmom, shvaćajući njihovu specifičnost, potrebno osigurati na svim razinama preduvjete za posebnu skrb koja im je potrebna.

Posebnim izvješćem predloženo je da Sabor kao najviše zakonodavno tijelo osigura sukladno svojim ovlastima donošenje sasvim konkretnih odluka i poduzimanje konkretnih aktivnosti kojima će se osigurati:

1. jedinstvena metodologija dijagnostike dostupne na cijelom teritoriju RH
2. rana intervencija dostupna svakom djetetu s PAS i njegovoj obitelji bez obzira na to gdje žive
3. prilagodba sustava obrazovanja potrebama djece s autizmom
4. uključivanje u redovne sustave obrazovanje uz osiguranje najrazličitijih oblika podrške
5. profesionalno usmjeravanje, rehabilitacija i osposobljavanje za odgovarajuće zanimanje i neovisno življenje
6. odgovarajuća specijalizirana i multidisciplinarna zdravstvena skrb s posebnim naglaskom na zaštiti mentalnog zdravlja, uključujući primjereno postupanje u slučajevima akutnih stanja u kojima ugrožavaju svoju sigurnost ili zdravlje, odnosno sigurnost okoline
7. različiti oblici zbrinjavanja u odrasloj dobi – usluge u zajednici u obimu i na način prilagođen njihovim potrebama.

Autizam danas

Gore navedeno sažetak je dosadašnjih aktivnosti pravobraniteljice koje su u konačnici rezultirale Posebnim izvješćem Hrvatskom Saboru. Pravobraniteljica je u radu na ovom pitanju do podnošenja Posebnog izvješća iscrpila gotovo sve mogućnosti koje joj stoje na raspolaganju – nebrojene stručne rasprave, upozorenja i preporuke te održavanje sastanaka sa stručnjacima, roditeljima i različitim predstavnicima državnih tijela i institucija.

Do trenutka izrade ovog godišnjeg Izvješća, još uvijek ne vidimo koji su pomaci učinjeni u praksi, pomaci koji će biti jasno vidljivi svakom djetetu sa sumnjom na pervazivni razvojni poremećaj. Pravobraniteljici se i dalje obraćaju roditelji čiju djecu zbog autizma ne primaju u vrtić, koji u školi ne dobivaju odgovarajuće prilagodbe sukladno potrebama, još ne vidimo kako će se osigurati izvaninstitucionalna skrb za odrasle osobe s autizmom.

Tijekom prošle godine bili smo svjedoci prosvjeda roditelja u djece s autizmom u Osijeku, koji su ultimativno tražili specijaliziranu ustanovu za njihovu djecu:

„Našoj djeci potrebna je i rana intervencija koja je od ključne važnosti, potreban im je individualni program, dakle program kreiran za svaku osobu pojedinačno u skladu s njenim mogućnostima u cilju njihovog razvoja, a koji bi bio proveden od strane terapeuta /rehabilitatora, što bi bilo moguće kad bismo u Osijeku imali Centar za autizam. Isprike poput: "Država nema sredstava pa se izgradnja Centra odgađa", "Postoje Centri za autizam u Zagrebu, Rijeci i Splitu", više NE PRIHVAĆAMO! Krajnje je vrijeme da prepoznate potrebe i prava djece i mladih s autizmom, iz našeg dijela države!

Tražimo:

1. dijagnostiku, rano otkrivanje, ranu intervenciju
2. rješavanje problema djece predškolskog i školskog uzrasta
3. rješavanje skrbi i radne terapije odraslih osoba s autizmom (nakon 21. godine)
4. osnivanje stacionarnog odjela / centra/ sobe za krizna stanja

Preuzeto sa <http://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/7695/peticija-roditelji-djece-s-autizmom-slavonije-traze-hitno-otvaranje-centra-za-autizam-u-osijeku>

Dana 08. lipnja 2015., niti mjesec dana nakon iznošenja Posebnog izvješća pored Hrvatskim Saborom, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sazvala je sastanak s predstavnicima Grada Zagreba, Ministarstva obrazovanja, znanosti i sporta i socijalne politike i mladih, pozvani su predstavnici Specijalne bolnice za psihijatriju djece i mladeži., a tema sastanka je „Poboljšanje uvjeta u centru za autizam - jačanje zdravstvene komponente u tretmanu osoba s autizmom te poboljšanje prostornih

uvjeta“. Izravni povod za sazivanje ovog sastanka bilo pismo koje je ravnateljica CZA uputila nadležnim institucijama, a u kojem upozorava na ozbiljne teškoće s kojima se ova ustanova suočava u uvjetima u kojima u prostoru neprilagođenom osobama s autizmom i bez potrebnih stručnjaka, osobito zdravstvenih djelatnika nije moguće zadovoljiti složene potrebe ovih osoba. (prostor i okruženje su značajna dimenzija kvalitetne skrbi za djecu i odrasle s autizmom). Ovaj je zahtjev bio i nastavak njezinih aktivnosti koje su joj naložene stručno-pedagoškim nadzorom Agencije za odgoj i obrazovanje, kojim je utvrđeno da nema propusta u stručnom radu djelatnika Centra, dapače, angažman i stručnost djelatnika na zavidnoj su razini, ali nedostaje uvjeti za kvalitetniji rad (prostorni i kadrovski).

Međutim, predstavnici ministarstava ovom se pozivu nisu odazvali, a prisutni sudionici jedinstveni su u stavu da je Centru za autizam potrebno više prostora (postavila je zahtjev za cca. 100-120m²) te da je nužno zapošljavanje medicinskog tehničara i kontinuirana pomoć psihijatra. Prisutni stručnjaci (dr. Bujas Petković, prof. dr. Škrinjar Fray) naglasili su da se radi o populaciji kod kojih su krizna stanja učestala i očekivana, te je nužno intenzivirati psihijatrijsku podršku korisnicima, a isto tako potreban je dodatni prostor i više djelatnika.

Predstavnici Ureda za obrazovanje podsjetili su da je gradnja novog CA na Oporovcu predviđena za 2-3 godine, čemu prethodi još i sporazum o razgraničenju podružnica Centra, a da će se sadašnji problemi Centra za autizam ublažiti nakon što Grad Zagreb osnuje ustanovu socijalne skrbi za odrasle osobe s autizmom, što se predviđa učiniti do 31.6.2016. godine.

Na upit o dosadašnjim učincima aktivnosti u provedbi zaključaka Hrvatskog Sabora temeljem održane rasprave o Posebnom izvješću o zaštiti prava osoba s autizmom i poremećajima iz autističnog spektra, zaprimili smo odgovore svih nadležnih ministarstava i Grada Zagreba te navodimo najznačajnije:

- 16.7.2015. godine potpisan je sporazum između Ministarstva socijalne politike i mladih i Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta kojim će o odraslim osobama s autizmom iznad 21.g. života skrb preuzeti Ministarstvo socijalne politike i mladih; sporazumom je planirano osnivanje 3 velika centra za djecu s autizmom u Zagrebu, Rijeci i Splitu, a u Zagrebu će se osnovati ustanova socijalne skrbi za odrasle osobe;
- Na sjednici Gradske skupštine Grada Zagreba prihvaćena je Odluka o izmjenama statuta Centra za autizam, kojim će ustrojbene jedinice Rijeka i Split prestati sa svojim djelovanjem, a prema saznanjima Grada Zagreba, u tijeku je postupak osnivanja novih ustanova u Splitu i Rijeci, kako bi se pravno uskladio istovremeni upis budućih ustanova u sudski registar Trgovačkog suda i prestanak rada ustrojbenih jedinica Centra za autizam u tim gradovima
- Nakon razdvajanja podružnica, Grad Zagreb će se obvezati na osnivanje nova ustanove socijalne skrbi koja se skrbiti za korisnike iznad 21. godine života
- Kao strateški projekt Grada Zagreba, planira se izgradnja novog objekta u Oporovcu, koji će provoditi dio sadržaja za korisnike uključene u odgojno-obrazovne programe, ali i za veći dio programa ustanove socijalne skrbi
- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvo socijalne politike i mladih, Grad Osijek i Osječko-baranjska županija potpisali su sporazum da se za potrebe djece, učenika i odraslih osoba s poremećajem iz autističnog spektra sve potrebne usluge odvijaju u novo uspostavljenom Centru za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju Osijek, koji će djelovati u prostorijama Škole za osposobljavanje i obrazovanje „Vinko Bek“, čiji je osnivač Županija; u centru će se pružati usluge predškolskog i osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja, smještaja, poludnevnog i cjelodnevnog boravka, te usluge psihosocijalne podrške, rane intervencije i usluga integracije;
- Od travnja 2014. godine radi se u suradnji s UNICEF-om na projektu „Rana dijagnostika i rana intervencija za djecu s poremećajima iz autističnog spektra“, kojim će se razraditi elementi i sadržaj rane dijagnostike i rane intervencije, kao i uvjeti za uspostavu i početak provedbe jedinstvenog sustava rane dijagnostike i rane intervencije. U lipnju 2015.g.

tijekom projekta izrađen je nacrt Nacionalnog okvira za rani probir i dijagnostiku za djecu s poremećajima iz autističnog spektra;

- Sukladno Nacrtu okvira za rani probir predviđa se osnivanje 5 regionalnih centara za ranu dijagnostiku i to 2 u Zagrebu i po jedan u Osijeku, Rijeci i Splitu;
- 10 korisnika uključena su u program organiziranog stanovanja, a putem trogodišnjih programa 2014-2017. za 18 stalnih i 10 povremenih korisnika ovog programa.
- Grad Zagreb podržava organizirano stanovanje odraslih osoba s autističnim spektrom, zbog čega je i tijekom 2015.g. dodijelio dva stana u naselju Novi Jelkovec, čime podupire i proces deinstitucionalizacije.
- Propisima iz socijalne skrbi, te u Uredbi o metodologijama vještačenja (NN, br. 153/14) uvršten je i poremećaj iz autističnog spektra kao zasebna vrsta oštećenja, temeljem koje djeca i odrasli ostvaruju prava u ovom sustavu;
- Tijekom ožujka 2016.g. namjerava se finalizirati Nacionalni okvir za probir i dijagnostiku poremećaja iz spektra autizma u djece; zbog produženih stručnih konzultacija i postizanja konsenzusa između različitih dionika u definiranju Nacionalnog okvira, dio obaveza iz sklopljenog Sporazuma o suradnji koji se odnosi na ranu intervenciju, ostavlja se za sljedeće razdoblje.

Ne dovodeći u sumnju namjeru i želju da se u Republici Hrvatskoj usustavi odgovarajuća skrb za djecu i odrasle osobe s poremećajem autističnog spektra, moramo naglasiti da **ono što očekujemo jest kvalitetan sustav usmjeren na odgojno-obrazovne, socijalno-zdravstvene i rehabilitacijske potrebe djece, mladih i odraslih s autizmom na cijelom prostoru RH. Stoga preporučujemo Vladi RH da bez odgode nastavi s realizacijom svih započetih aktivnosti.**

4.10. ODGOJ I OBRAZOVANJE

Krajem 2014. godine Hrvatska je donijela Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije⁷ kojom se obrazovanje definira kao područje posebnog javnog interesa, koje treba biti svakome jednako dostupno, sukladno sposobnostima.

„Strategija uzima u obzir i novi strateški okvir Europske komisije za obrazovanje (Rethinking Education, 2012.) kojim se i u otežanim ekonomskim okolnostima snažno naglašava važnost ulaganja u obrazovanje i razvoj vještina nužnih za učinkovitu prilagodbu promjenjivim životnim okolnostima, za zapošljavanje i bolje socioekonomske ishode. Naglasak je napose stavljen na unapređivanje kvalitete ranog i predškolskog te školskog odgoja i obrazovanja, prevenciju ranog napuštanja školovanja, bolje povezivanje obrazovanja i osposobljavanja s tržištem rada, unapređivanje odgojno-obrazovnih ishoda i vještina važnih za snalaženje u životu te osnaživanje strukovnog obrazovanja s fokusom na povezivanje sa svijetom rada.

Predložena vizija odgoja i obrazovanja u središte procesa stavlja dijete/učenika kojemu sustav odgoja i obrazovanja osigurava najbolje moguće uvjete i podršku za uspješno učenje i cjelovit osobni razvoj.....Teži se uspostavi odgojno-obrazovnog sustava koji svakoj osobi omogućuje stjecanje znanja, vještina i stavova potrebnih za uspješan život u suvremenom društvu.“

Na temelju Strategije, započelo se i sa procesom cjelovite kurikularne reforme odgoja i obrazovanja, koji proces je još u tijeku, a od kojega očekujemo da će donijeti krucijalne promjene za područje odgoja i obrazovanja djece s teškoćama u razvoju.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže da države potpisnice „*priznaju pravo osoba s invaliditetom na obrazovanje. U svrhu ostvarenja ovog prava bez diskriminacije ni na osnovi jednakih mogućnosti, države....će osigurati sveobuhvatno obrazovanje na svim razinama, kao i cjeloživotno obrazovanje....*“

Napredak RH u uspostavi jednakog prava na odgoj i obrazovanje, Vlada Republike Hrvatske predložila je UN Odboru za prava osoba s invaliditetom u Inicijalnom izvješću Hrvatske. Nakon razmatranja

⁷ Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (NN, br. 124/14.)

Izvešća, Odbor u svojim Zaključnim primjedbama **izražava zabrinutost** zbog toga što velik broj osoba s invaliditetom nema osnovnoškolsko obrazovanje, da je manje od 30% završilo srednju školu te da su radnje kojima bi se učenicima s invaliditetom osigurala razumna prilagodba u redovnim obrazovnim ustanovama nedostatne. Nadalje je zabrinut što se isključujuće i odvojeno obrazovanje osoba s invaliditetom ne smatra diskriminirajućim.

Stoga je preporuka Odbora da država potpisnica poduzme neposredne korake kojima će osigurati da sve osobe s invaliditetom imaju pristup inkluzivnom osnovnoškolskom, srednjoškolskom i tercijarnom obrazovanju te da se za njih unutar redovnog obrazovanja osigura razumna prilagodba. Nadalje preporuča usvajanje načela da je isključujuće i odvojeno obrazovanje diskriminirajuće. Preporuča da se za učitelje/nastavnike i ostale stručnjake osigura edukacija o inkluzivnom obrazovanju te da svi objekti srednjoškolskog obrazovanja budu pristupačni osobama s invaliditetom.

Upravo navedene preporuke Odbora odražavaju i područja koja su bila dijelom najučestalijih pritužbi Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u području prava na obrazovanje. Na svim razinama odgoja i obrazovanja još se uvijek „borimo“ sa:

- pristupom obrazovanju i ustanovama odgoja i obrazovanja, posebno u predškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju;
- još uvijek nismo dosegli zadovoljavajuću razinu inkluzivnosti u odgoju i obrazovanju djece s teškoćama u razvoju;
- obrazovanje u posebnim školama još uvijek se previše često preporučuje, čak i djeci s teškoćama u razvoju na samom početku školovanja, prilikom upisa u I razred osnovne škole.

Još je uvijek prisutan problem nemogućnosti uključivanja djece s teškoćama u razvoju u dječji vrtić, zbog toga što vrtići „nemaju uvjete za prihvata djeteta“, kao što to oni navode. Osnovnoškolsko obrazovanje od takve je mogućnosti izuzeto zbog činjenice da je obavezno, ali u srednjoškolskom obrazovanju također imamo poteškoće sa upisima u školu.

Podrška inkluziji u obrazovanju u praksi se ostvaruje prvenstveno kroz osiguravanje pomoćnika/asistenta u nastavi, dok se neki drugi oblici prilagodbe još uvijek nedovoljno koriste. Početkom 2015.g. na javnoj raspravi je bio Nacrt prijedloga Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, ali do danas Pravilnik nije donesen. U međuvremenu, sve više pritužbi koje zaprimamo, odnose se na poslove i zaduženja pomoćnika u nastavi.

Zaključno, još nisu vidljivi ni najmanji pomaci transformacije centara za odgoj i obrazovanje i posebnih ustanova obrazovanja u centre kompetentnosti za podršku redovnim odgojno-obrazovnim ustanovama pružanjem usluga savjetodavne podrške mobilnih stručnih timova, niti se djelatnost posebnih odgojno-obrazovnih ustanova proširila na pružanje edukacijsko-rehabilitacijske potpore redovnom sustavu odgoja i obrazovanja.

4.10.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ

Spomenutom Strategijom obrazovanja predviđeno je donošenje novog Nacionalnog kurikula za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, kako bi se utjecalo na podizanje kvalitete i harmoniziranje sustava ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje⁸ uvodi sljedeća načela:

- a) potreba poticanja cjelovitog razvoja, odgoja i obrazovanja djece rane i predškolske dobi primjerenim oblicima podrške razvoju različitih kompetencija djece, usklađenih s njihovim individualnim posebnostima i različitim razvojnim značajkama;
- b) individualiziran i fleksibilan odgojno-obrazovni pristup koji omogućuje zadovoljenje različitih potreba djece (tjelesnih, emocionalnih, spoznajnih, socijalnih, komunikacijskih i sl.);
- c) važnost igre kao modela učenja i cjelovitog razvoja djece rane i predškolske dobi;
- d) kurikularnim rješenjima potrebno je izbjeći »školifikaciju« odgojno-obrazovnog procesa u odgojno-obrazovnim ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

⁸ Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (NN, br. 05/2015.)

Principi definirani strateškim dokumentima iz područja odgoja i obrazovanja, sukladni su odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja nalaže da djeca s teškoćama u razvoju trebaju imati pristup kvalitetnom i besplatnom obrazovanju na ravnopravnoj osnovi s drugima, u zajednicama u kojima žive, razumno prilagodbu individualnim potrebama te da ne smiju biti isključena iz općeg obrazovnog sustava na osnovi svojeg invaliditeta.

Da to nije tako, potvrđuju obraćanja roditelja djece s teškoćama u razvoju u kojima su vidljivi problemi dostupnosti predškolskog odgoja i odgovarajuće podrške individualnim razvojnim značajkama djece s teškoćama u razvoju.

Realno, predškolski odgoj kao dio općeg sustava odgoja i obrazovanja determiniran je s nekoliko ključnih odrednica: predškolski odgoj nije obavezan, radi se o javnoj službi koja se ostvaruje u skladu s razvojnim osobinama i potrebama djece te socijalnim, kulturnim, vjerskim i drugim potrebama obitelji. Ustanove predškolskog odgoja osnivaju se od strane jedinice lokalne uprave i samouprave, vjerskih zajednica, te drugih domaćih pravnih ili fizičkih osoba, a ostvaruje se na temelju Državnoga pedagoškog standarda predškolskog odgoja i naobrazbe kojeg propisuje Sabor RH.

U pedagoškoj godini 2014/2015. u ustanovama predškolskog odgoja bilo je uključeno 163.940 djece. Uz oko 11.000 odgajatelja, u vrtićima je zaposleno 1008 stručnih suradnika. Kada pogledamo odredbe Državnog pedagoškog standarda, vidimo da na svakih 600 djece treba biti zaposleno najmanje 3 stručna suradnika, to znači da je realno stanje u najmanju ruku zadovoljavajuće. Međutim, nemamo podatak koliko je od navedenih djelatnika stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila, a sugestije dječjih vrtića upućuju na to da sa propisanim minimalnim standardom u odnosu na odgajatelje i stručne suradnike ne smijemo biti zadovoljni, jer oni ne omogućavaju kvalitetan rad.

Nedostupnost vrtića – neuključivanje djeteta

Učestali su upiti roditelja djece predškolske dobi, koja nisu uključena u vrtić jer dijete „treba asistenta“, iako su djetetovi rehabilitatori preporučili uključivanje u vrtić radi socijalizacije i podrške ukupnom razvoju.

„Mama sam dječaka koji ima 6 godina te treba krenuti u redovnu malu školu po mjestu stanovanja. Dobili smo preporuku od neuropedijatra i psihologa da krene u školu zbog socijalizacije i daljnjeg napredovanja. Ima dijagnozu cp spastica i poremećaj razvoja govora. Vodimo se na Goljaku i idemo privatno logopedu i na terapijsko penjanje. U vrtiću su nažalost kasno rekli da trebamo asistenta te ne znam kome bi se obratila. On se voli družiti sa djecom koja nemaju poteškoća te je jako sretan kad ga netko nešto pita. Trebao bi krenuti u malu školu 19.10 te vas molim da mi pomognete da što prije nađem asistenta“.

Prema Zakonu koji regulira predškolski odgoj⁹, djeca s teškoćama u razvoju imaju prednost kod upisa u dječji vrtić. Pravilnici o uključivanju u vrtić, a koje donose osnivači, učestalo ovu prednost definiraju samo uvjetno („ako su za to osigurani uvjeti“). Znači da zakonske odredbe, strategije pa i Konvencija nisu „pomogli“ da se uobičajena praksa neuključivanja djeteta zbog nedostatka uvjeta – nastavi. Neosiguravanje asistenta ne može biti prepreka djetetovom uključivanju, a ukoliko je prisutnost asistenta njegov najbolji interes, onda su dječji vrtić i njegov osnivač dužni osigurati takav oblik podrške djetetu. U gore navedenom slučaju vidimo da je majci rečeno da „treba asistenta“ te se ona Uredu obraća molbom za pomoć u „traženju asistenta“(?!), umjesto da se dijete prioritarno uključi, a vrtić osigura potrebne oblike podrške.

Sredstva za njegov angažman treba osigurati osnivač vrtića (općina, grad), asistent se može osigurati putem mjera za zapošljavanje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje ili javnih radova, putem lokalnih natječaja za udruge i sl. Osim asistenta, djetetu se kao podrška inkluziji može osigurati dodatni odgajatelj, a djelatnicima vrtića mogu pomoći savjetnici i Mobilni tim Agencije za odgoj i obrazovanje i dr.

⁹ Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN, br.10/97., 107/07., 94/13.)

„Problem zbog kojeg vam se javljam je taj što moju kćer ne želi primiti niti jedan vrtić ni bilo koja druga ustanova, kako bi se isto dijete socijaliziralo, te kako bih ja mogla pronaći bilo kakav posao. Napominjem da sam samohrana majka dvoje djece....bila sam na razgovoru za vrtić u mjestu prebivališta i u susjednom gradu. U oba vrtića mi je rečeno da ja trebam biti s njom tijekom cijelog boravka u vrtiću?! Odnosno na lijep način mi je rečeno da se takvim djetetom nitko neće baviti.“

U daljnjem radu na ovom slučaju vidljivo je da zbog poteškoća u osiguravanju asistenta dijete nije upisano u vrtić od rujna 2014. do studenog 2015. godine sve zbog činjenice jer nije angažiran asistent. Zbog činjenice da gotovo dvije godine nije realizirano uključivanje djeteta s teškoćama u razvoju u vrtić, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zatražila je provođenje stručno-pedagoškog nadzora Agencije za odgoj i obrazovanje.

Iz stručno-pedagoškog nalaza vidljivo je da su utvrđeni propusti Vrtića u osiguravanja prava djeteta na uključivanje u vrtić - sve poduzete radnje u cilju iznalaženja podrške djetetu za vrijeme eventualnog boravka u grupi odvijale su se sporo. Osim traženja mišljenja od Ministarstva u listopadu 2014.g. (kojim se traži suglasnost za angažiranje osobe koju je majka privatno angažirala za pomoć djetetu), Vrtić nije niti pokušao pronaći neko drugo odgovarajuće rješenje. Tek je u 2015.g. Vrtić odlučio primiti 4 odgajatelja na stručno osposobljavanje, ali obzirom da se na taj natječaj javila samo jedna osoba koja zadovoljava kriterije natječaj je bio poništen. Nama je ostalo nejasno u kojem su odnosu uključivanje djeteta u vrtić i ponavljanje natječaja, osim dodatnog gubitka *vremena* za konkretno dijete.

Stručno-pedagoški nadzor potvrdio je da se radi o propustu zbog neuključivanja djeteta, te činjenicu da se kroz gotovo dvije godine nisu planirali nikakvi drugi oblici podrške djetetu s teškoćama u razvoju (asistent nije jedina podrška koju vrtić može koristiti). Iako je Nalazom konstatirano da je tijekom nadzora „ravnateljica pokazivala spremnost na suradnju, tražila sugestije i mišljenje kako se ponašati u situacijama poput ove“, činjenica da Vrtić dvije godine nije uključio dijete s teškoćama u razvoju, dokazuje propust u osiguravanju jednakog prava na obrazovanje djeteta.

Konačno, nakon uključivanja djeteta, već sredinom prosinca zaprimili smo mail ravnateljice Vrtića:

„Djevojčici je boravak u vrtiću produžen na dva sata, ona je predivna, djeca je prihvaćaju kao da je oduvijek s njima. Izjava jednog dječaka u skupini: „Ona ima neke bakterije i kad njih mi pobijedio ona će moći pričati s nama!“

Za samo mjesec dana u vrtiću, ovo je dijete sretno i prihvaćeno u skupini, smije se, sudjeluje i napreduje. Međutim, uz godinu i pol zakašnjenja!

Kraći boravak u vrtiću još je uvijek učestali oblik ograničavanja prava na pristup obrazovanju – dijete, ponekad čak i unatoč činjenici da je osiguran asistent, odlukom vrtića u programu provodi 1 sat dnevno ili nekoliko sati nekoliko dana u tjednu. Zamjećujemo i dalje prisutnu praksu dječjih vrtića da ne omogućuju boravak djeteta s teškoćama u razvoju u propisanom trajanju, kao i za drugu djecu.

Primjer: Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratili su se roditelji djevojčice s teškoćama u razvoju, koji navode da je djevojčica u vrtiću 3 puta tjedno po 3 sata. Djevojčica ima višestruke razvojne teškoće zbog kojih je uključena u rehabilitacijske programe različitih ustanova. Stručnjaci koji prate djetetov razvoj preporučuju socijalizaciju u redovnom vrtiću uz educiranog asistenta.

Konačno, na inzistiranje roditelja i nakon pritužbe uredu za obrazovanje, početkom ove godine odobren je svakodnevni boravak djeteta, ali opet u trajanju od 3 sata. Za supervizora je angažiran rehabilitator djeteta.

Nakon provedenog stručno-pedagoškog nadzora Agencije za odgoj i obrazovanje, zaprimili smo nalaz s mjerama za poboljšanje odgojno-obrazovnog rada s djetetom. U nalazu je utvrđeno da je razdoblje provođenja praćenja djeteta i kraćeg boravka kroz dvije godine bilo predugo. Stajalište Vrtića da bi dijete svakodnevni poludnevni boravak prestimulirao, ne može se uzeti kao odlučujuće, navodi se u nalazu nadzora, s obzirom da je načelo ravnopravnosti u obrazovanju temeljna obaveza u okviru

razumne prilagodbe razvojnim potrebama djeteta, a koja se može osigurati angažmanom trećeg odgajatelja i prilagodbom programa rada i aktivnosti s djetetom. Nadalje je utvrđeno da propisi koji reguliraju predškolski odgoj određuju postojanje cjelodnevnog ili poludnevnog vremena trajanja programa svakog dana, te da nije predviđeno drugačije trajanje programa za djecu s teškoćama u razvoju.

Vrtići se, kako proizlazi iz većine očitovanja koje smo zaprimili, na skraćivanje boravka djeteta uglavnom odlučuju kada nemaju zaposlenog stručnog suradnika odgovarajućeg profila. Tada eventualni dulji boravak djeteta neki uvjetuju i prisutnošću roditelja uz dijete. Isto tako, pogotovo kada su prisutne razvojne teškoće iz autističnog spektra, vrtići uobičajeno tvrde da „dosadašnji boravak djeteta nije doprinio ozbiljnijem socijalizacijskom i općem razvojnom benefitu“. Postavljamo pitanje koji su se benefiti očekivali i planirali postići u radu s djetetom, ako mu ranije nije pružen bilo koji oblik specifične podrške?

Mišljenje, da vrtićko okruženje predstavlja prepreku djetetovom razvoju, ne možemo prihvatiti kao razlog da se djetetu drastično skraćuje vrijeme boravka u vrtiću, pogotovo zbog činjenice da se prethodno uopće ne koriste i drugi mogući oblici podrške obrazovnoj inkluziji (osim pomoćnika, to može biti i npr. komunikacija sa djetetovim liječnicima i rehabilitatorima o pristupu i načinu rada, ostvarivanje prava na integraciju temeljem Zakona o socijalnoj skrbi u vidu kontinuirane stručne podrške djelatnicima vrtića, izrada odgovarajućeg odgojno-obrazovnog programa prilagođenog djetetovim teškoćama i potrebama, suradnja sa savjetnicima AZOO, edukacija odgajatelja za rad s djetetom s teškoćama, suradnja sa odgovarajućim udrugama iz okruženja i dr.).

Stručno-pedagoškim nadzorom koje tražimo povodom sličnih pritužbi, uglavnom se utvrde propusti koji se odnose kako na nedostatno vođenu pedagošku dokumentaciju, tako i na nedovoljnu educiranost djelatnika u području obrazovne inkluzije djece s teškoćama u razvoju općenito, kao i specifično djeteta s određenom razvojnom teškoćom, izostanak primjene oblika podrške inkluzivnom odgoju, te nedostatnu suradnju s roditeljima djeteta.

Primjer: U slučaju dječaka s teškoćama iz autističnog spektra iz jednog vrtića na području Imotskog, iz nalaza provedenog nadzora vidljivo je da odgajateljica u svojem radu ne povodi jedno od temeljnih načela u radu s djecom s teškoćama u razvoju – usmjerenost na dijete, na kojem bi se trebao zasnivati odgojno-obrazovni rad u Vrtiću.

Taj dječji vrtić nema zaposlenog rehabilitatora iako je prema inspekcijskom koji je bio proveden godinu dana ranije, utvrđeno da se to protivi odredbama DPS-a¹⁰. Tim veća je potreba stalne edukacije odgajatelja i drugih djelatnika vrtića u području inkluzivnog obrazovanja, a specifično rada s djetetom s teškoćama iz kruga pervazivnog razvojnog poremećaja.

Neuključivanje djeteta s teškoćama u razvoju u dječji vrtić ili kraći boravak u vrtiću svakako je oblik diskriminacije opisan u čl. 1. i 4. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije¹¹, kojim se definira invaliditet kao osnovu diskriminacije, a propuštanje razumne prilagodbe kao oblik diskriminacije onemogućavanjem korištenja javno dostupnog resursa prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjern teret za onoga tko je to dužan omogućiti.

Pozitivni zakonski i podzakonski propisi definiraju uključivanje djece s većim teškoćama u predškolski odgoj i obrazovanje na sljedeći način:

- odredbe **Konvencije o pravima osoba s invaliditetom** (NN, MU, br. 6/07., 3/08., 5/08.) koju je u RH ratificirala pa je ista dužna osigurati njezino provođenje obvezuju na poduzimanje različitih mjera podrške inkluzivnom obrazovanju - u području obrazovanja nalaže osigurati za djecu s teškoćama u razvoju pristup inkluzivnom obrazovanju na svim razinama, razumnu prilagodbu individualnim potrebama djeteta, kao i svu potrebnu pomoć unutar općeg obrazovnog sustava;
- **Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije** (NN, br. 124/14.) određuje da obrazovni sustav utemeljen na jednakim obrazovnim prilikama podrazumijeva sustav podrške djeci

¹⁰ Državni pedagoški standard predškolskog odgoja (NN, br. 63/08.)

¹¹ Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08., 112/12.)

usmjeren na zadovoljavanje specifičnih potreba svakog djeteta. Stoga je glavni cilj osiguravanje cjelovita sustava podrške djeci i učenicima koji ujedinjuje različite mehanizme podrške unutar odgojno-obrazovnih institucija i izvan njih;

- **Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje** – utvrđuje načela, koja čine vrijednosna uporišta za izradbu i ostvarenje nacionalnoga kurikuluma:
  - Fleksibilnost odgojno-obrazovnoga procesa u vrtiću
  - Partnerstvo vrtića s roditeljima i širom zajednicom
  - Osiguravanje kontinuiteta u odgoju i obrazovanju
  - Otvorenost za kontinuirano učenje i spremnost na unapređivanje prakse
- **Zakon o suzbijanju diskriminacije** (NN, br. 85/08., 112/12.) u čl. 1. i 4. st. 2. definira invaliditet kao osnovu diskriminacije, a propuštanje razumne prilagodbe kao oblik diskriminacije onemogućavanjem korištenja javno dostupnog resursa prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjern teret za onoga tko je to dužan omogućiti.

Zaključno, sve zakonske odredbe koje se odnose na odgoj i obrazovanje nalažu da se **osigura ravnopravno uživanje prava na obrazovanje djeteta s teškoćama u razvoju, uz osiguravanje svih oblika podrške kako bi taj interes bio i ostvaren.**

Uz formalne oblike podrške i prilagodbe djetetu s teškoćama u razvoju, postoje i drugi, neformalni načini, a oni se odnose na senzibilitet, kreativnost pristupa, promjenu osobnih stavova, timski rad između stručnih djelatnika, djetetovih rehabilitatora i roditelja itd. Otvorenost prema djetetu, suradnja, edukacija djelatnika, planiranje veličine odgojne skupine u kojoj dijete boravi, planiranje dužine vremena boravka u vrtiću, smanjivanje broja djece u skupini, angažiranje dodatnog odgajatelja, komunikacija s djetetovim liječnicima i rehabilitatorima, suradnja s udrugama, edukacija od strane mobilnog tima AZOO, kontinuirana stručna podrška kroz ostvarivanje prava na integraciju iz sustava socijalne skrbi, suradnja sa osnivačem Vrtića i dr.), sve su to mogući oblici podrške uključivanju djeteta, koji nisu korišteni kroz vremenski period od dvije godine i koji nikako ne bi predstavljali nerazmjern teret za Vrtić.

Unatoč takvom neprimjerenom ograničavanju pristupa u vrtić, mišljenje je majke da dječak napreduje malim, ali vidljivim koracima. Pismo majke ovog dječaka najbolje govori o značenju boravka djeteta s teškoćama u razvoju u predškolskoj ustanovi, zajedno s drugom djecom:

„Od druge strane i samog vrtića uvijek su bile kritike. Ravnatelj mi govori da dijete ne množe u vrtiću biti 4 sata, iako ima asistenta. U potpunosti se ja ne slažem s tim. Moje dijete treba socijalizaciju s drugom djecom, bez obzira što ima autizam. Ali nedavno kad sam došla po dijete u vrtić i kad mi je teta rekla da je sjedio za stolom s ostalom djecom, uzeo bojice u ruke i naslikao svoj prvi crtež...svaki njegov pomak je za mene pozitivan. Ipak, on je dijete koje će za par mjeseci imati 6 godina. I sad se pitamo: Što dalje? I kako?“

Teškoće u osiguravanju pomoćnika – specifične potrebe djeteta

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratio se Hrvatski savez gluhoslijepih DODIR, ukazavši na problem gluhe djevojčice u DV, koja bi trebala imati osiguranu podršku komunikacijskog posrednika – prevoditelja za gluhe, čime bi se izbjegla izolacija djevojčice koja otežano komunicira, radi čega se u manjoj mjeri postiže i osnovna svrha boravka djeteta u vrtiću – socijalizacija i interakcija s drugom djecom.

Prema informacijama dobivenim od Vrtića, više je djece s teškoćama u razvoju u tom vrtiću dobilo podršku pomagača/asistenta. Međutim, za ovu djevojčicu takva podrška nije odgovarajuća, niti su se postojeći asistenti mogli koristiti kao podrška djevojčici, jer njoj je za stvarno uključivanje potreban komunikacijski posrednik, prevoditelj znakovnog jezika.

S obzirom da se radi o manjem gradu, te činjenici da se odgovarajući komunikacijski posrednik ne može osigurati putem mjera zapošljavanja HZZ-a, nužno je individualizirati proces angažiranja takvog posrednika – npr. putem neke udruge dodatnim financiranjem njihovih programa, ili na drugi način. Ovaj inače jednostavan problem očigledno je za sustav angažiranja pomoćnika prezahtjevan. Udruga je u ovom slučaju navela je da nema sredstava za podršku djetetu u drugom gradu, a osnivač vrtića iako voljan financirati, nema načina uplaćivati sredstva direktno udruzi.

Osnivač vrtića izražava nezadovoljstvo politikom Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta koje za područje predškolskog odgoja ne raspisuje natječaje za financiranje projekata pomoćnika u predškolskim ustanovama.

Konačno, unatoč volji i spremnosti svih sudionika – dijete nije dobilo komunikacijskog posrednika.

Poteškoće u angažiranju odgovarajućeg pomoćnika za dijete s teškoćama u razvoju, a koje proizlaze iz rigidnih pravnih normi ili rigidnih stavova, najbolje pokazuje i slučaj djeteta iz Tribunja: Dijete ima višestruka teška oštećenja zdravlja, potreban joj je pomoćnik. Majka joj je privatno angažirala asistenticu iz mjesta, izvanrednu studenticu Pedagoške akademije u Zadru, inače osobu sa završenim Fakultetom turističkog poslovanja. Vrtić se obratio Ministarstvu zamolbom za davanje suglasnosti da se ova konkretna osoba angažira kao pomoćnik djetetu:

„Budući smo mi „mala sredina“ kao takvi smo svi jako povezani, te nastojimo članovima naše zajednice izaći u susret što je više moguće. Budući se program Mladi za mlade – pomagači u nastavi odnosi na zapošljavanje nezaposlenih osoba gimnazijskog obrazovanja ili sa završenim prvim stupnjem visokoškolskog obrazovanja bez obzira na radni staž, predlažemo gđu.E.B. Ona ima završen prvi stupanj Fakulteta turističkog poslovanja, te trenutno izvanredno studira Predškolski odgoj u Zadru. Nadalje, što je veoma važno, na dijete jako dobro reagira, njih dvije poznaju se iz mjesta u kojem su obje rođene, a E je jako zainteresirana da se i profesionalno i osobno realizira kroz takav program.

*Slijedom navedenog, molimo Vas da nam u što kraćem roku potvrdite da možemo EB zaposliti/angažirati u našoj ustanovi budući ista udovoljava svim formalnim uvjetima ovog programa. Nadalje, rečeno nam je da E.B. ne odgovara uvjetima iz članka 3. Pravilnika o vrsti stručne spreme stručnih djelatnika te vrsti i stupnju stručne spreme ostalih djelatnika u dječjem vrtiću („N.N“ 10/91). Mi smo svjesni toga, ali **ne tražimo stručnog djelatnika za našu ustanovu, već želimo iskoristiti program „Mladi za mlade – pomagači u nastavi“**, na kojeg se ne primjenjuje gore navedeni pravilnik, budući se ne radi o istoj osnovi zapošljavanja / angažiranja.“*

Na ovakav upit Ministarstvo je dalo negativan odgovor, obrazlažući da pomoćnik u vrtiću može biti osoba koja ima odgovarajuću stručnu spremu opisanu čl. 2. Pravilnika o vrsti stručne spreme stručnih djelatnika, te vrsti i stupnju stručne spreme ostalih djelatnika u dječjem vrtiću (NN, br. 133/97). Ta odredba propisuje stručnu spremu za stručne djelatnike u vrtiću, a to su: odgojitelj, medicinska sestra, rehabilitator, logoped, pedagog.

Manje sredine nemaju mogućnost za angažiranje pomoćnika u vrtiću sukladno gore spomenutoj odredbi i stavu Ministarstva, a još je teža situacija kada pomoćnik uz odgovarajuću stručnu spremu treba imati još neku specifičnu vještinu (npr. strani jezik ili poznavanje znakovnog jezika gluhih).

Ovakvi primjeri pokazuju kako bez fleksibilnosti kao oblika razumne prilagodbe (zadane svim strateškim dokumentima iz područja odgoja i obrazovanja) i bez minimuma individualizacije kod odlučivanja, dijete može biti stvarna žrtva sustava. Kada bismo utvrđivali nužnost i razmjernost ovakvih odluka, teško bismo mogli javnim interesom opravdati odluku koja i jedno dijete s teškoćama u razvoju sustavno drži izvan predškolske ustanove.

Ovakvi slučajevi grubog kršenja prava djece s teškoćama u razvoju **bili su podloga za prijedlog izmjene propisa iz područja predškolskog odgoja.**

Državnim pedagoškim standardom predškolskog odgoja i naobrazbe definirani su uvjeti koje vrtići trebaju osigurati kao podršku djetetu s teškoćama u razvoju - uzi broj djece u skupini u kojoj boravi dijete s teškoćama u razvoju (redovnoj ili posebnoj skupini), propisan je i broj odgojitelja i stručnjaka

edukacijsko-rehabilitacijskog profila za rad u skupini u koju je uključeno dijete s teškoćama u razvoju, kao i mogućnost zapošljavanja pomoćnog radnika za njegu. Međutim nisu definirani neki drugi oblici podrške uključivanju djece s teškoćama u razvoju koje vrtići neformalno koriste – vanjska stručna podrška i suradnja s djetetovim rehabilitatorima, kao i uključivanje asistenta/pomoćnika koji kao i u sustavu obrazovanja, postaje sve poželjniji oblik podrške djetetu.

Zanimljivo je razmišljanje nekolicine vrtića o prisutnosti asistenta/pomagača: kako se radi o djeci niske kronološke dobi, neki smatraju da za njihov stabilan razvoj nije dobro uključivati preveliki broj odraslih osoba, jer ne može u takvim okolnostima razviti „stabilan odnos uzajamnog prihvaćanja“. Vrtići koji imaju negativan stav prema asistentu, zagovornici su istovremeno edukacije odgajatelja, jačanja kapaciteta stručnih timova, reguliranje sustava rane intervencije, dakle suradnje s vanjskim rehabilitatorima djeteta, kao oblicima podrške inkluziji.

Međutim, činjenica je da se podrška asistenta u vrtićima koristi te da je angažiranje asistenta/pomoćnika u određenim slučajevima najprihvatljiviji oblik podrške djetetu.

Smatramo da bi angažiranje asistenata/pomoćnika trebalo biti i zakonski regulirano, s definiranim jasnim kriterijima njihovog angažiranja, vodeći računa o specifičnostima pojedinih sredina u smislu kadrovskog i financijskog kapaciteta.

Naglašavamo da je u propisima iz socijalne skrbi, člankom 85. Zakona o socijalnoj skrbi¹² definirano pravo na pomoć pri uključivanju u programe odgoja i redovnog obrazovanja (integracija), koje se sastoji u pružanju stručne pomoći odgajateljima, učiteljima i nastavnicima u predškolskim i školskim ustanovama. Ovu uslugu priznaje nadležni centar za socijalnu skrb, a pružaju je dom socijalne skrbi, centar za pružanje usluga u zajednici i drugi pružatelji usluga sukladno ovom Zakonu. Usluga psihosocijalne podrške odobrene u sustavu socijalne skrbi, neće se provoditi u vrtiću ukoliko i u Zakonu o predškolskom odgoju nije definiran takav oblik suradnje. Ovo bi se pitanje moglo kvalitetnije riješiti definiranjem oblika suradnje na sličan način kao što je to uređeno Zakonom i odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi.¹³

U navedenom Zakonu, člankom 57.st.2. navedeno je da „...škole ostvaruju suradnju i primanjem usluga od strane ustanove socijalne skrbi odnosno zdravstvene ustanove, a osobito u dijelu s rehabilitacijskim uslugama i sadržajima“. Slična odredba u zakonodavstvu za predškolski odgoj osigurala bi da vrtić bez administrativnih zapreka surađuje sa npr. djetetovim rehabilitatorom te da koristi navedeno pravo na integraciju.

Smatramo da bi posebno u Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja trebalo definirati angažiranje vanjske stručne potpore vrtiću i djetetu.

Nadalje, veliki broj vrtića stava je da odgojno-obrazovne skupine s posebnim programom nisu kvalitetan oblik inkluzivne podrške - dijete s teškoćama u razvoju treba biti dio redovne skupine djece, ali uz još manji broj djece u skupini, kako bi dijete moglo dobiti više individualne pažnje. Sadašnji standard propisan DPS-om predškolskog odgoja to ne omogućava u dovoljnoj mjeri.

Želimo se osvrnuti na odgovore Ministarstva u pogledu izbora osobe asistenta, prema kojima asistent djetetu u vrtiću može imati isključivo stručnu spremu propisanu za stručnog suradnika (pedagog, psiholog, logoped i rehabilitator, odgojitelj, medicinska sestra). Pri tom se Ministarstvo poziva na čl. 24. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju te čl.2. Pravilnika o vrsti stručne spremlu stručnih djelatnika, te vrsti i stupnju stručne spremlu ostalih djelatnika u dječjem vrtiću (NN, br. 133/97) koji propisuje stručnu spremu za stručne djelatnike u vrtiću. S obzirom da se pomoćnici uglavnom

¹² Zakon o socijalnoj skrbi, NN, br. 157/13.

¹³ Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13) – čl.57.st.2.

osiguravaju putem određenih mjera aktivne politike zapošljavanja Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, jasno je da je ovakav uvjet u nekim sredinama uistinu teško, a ponekad i nemoguće, zadovoljiti. Smatramo da djetetov asistent ne obavlja stručne poslove i nije i ne može se smatrati stručnim djelatnikom vrtića. Kao i asistent u sustavu obrazovanja, on je pomoć djetetu, a poslove obavlja temeljem prethodne edukacije za taj angažman i po napatku nastavnika/odgajatelja.

Primjer: Posebno želimo podsjetiti na već opisani slučaj djeteta koje je imalo i privatno pomoć asistentice iz mjesta, ali koja prema mišljenju Ministarstva nije imala potrebnu stručnu spremu za posao asistenta¹⁴ – takav stav Ministarstva odgodilo je upis djeteta u vrtiću za godinu i pol, čime je nanesena nemjerljiva šteta djetetovom napredovanju i socijalizaciji. Takav stav o potrebnoj stručnoj spremi asistenta smatramo nepotrebnim ograničenjem za osiguravanje razumne prilagodbe potrebama konkretnog djeteta s teškoćama u razvoju, ali i ostaloj djeci uglavnom iz manjih sredina u kojima nije jednostavno, a često nije niti moguće pronaći osobe sa traženom stručnom spremom za obavljanje poslova asistenta. Ovakav strogi uvjet onemogućit će osiguravanje podrške asistenta djeci i u drugim sredinama u Hrvatskoj (Slavonija, otoci, Dalmacija i Dalmatinsko zaleđe).

Ta područja prema našim saznanjima nemaju dovoljan broj nezaposlenih rehabilitatora, logopeda, psihologa i odgajatelja.

Ukoliko dijete izvan vrtića ima osiguranu rehabilitaciju, vrtić doprinosi njegovoj socijalizaciji i prirodna je socijalna sredina predškolskog djeteta. U uvjetima nepostojanja sustava rane intervencije, očito je da u cilju podrške ranom razvoju djece s teškoćama u razvoju trebamo koristiti sve društvene resurse. Svakako su to i dječji vrtići, jer u nekim sredinama dječji vrtić koji ima stručni tim, možda je i jedina institucija koja djetetu s teškoćama u razvoju može pružiti ranu razvojnu podršku. Konačno, to je jasno definirano i Strategijom znanosti i obrazovanja.

Normativno uređenje ovog sustava treba poboljšati, a isto tako i financijske, kadrovske i prostorne uvjete vrtića. Uvjeti u vrtiću i neki oblici podrške u velikoj mjeri ovise o financijskoj moći osnivača. Međutim, opredjeljenje Republike Hrvatske za obrazovnu inkluziju, odnosno za jednaka prava djece s teškoćama u razvoju u korištenju javnih resursa i usluga, obvezuju nadležno Ministarstvo i osnivače odgojnih ustanova, na posebnu pozornost u osiguravanju svih potrebnih uvjeta kojima će se osigurati jednakopravnost.

Predložili smo Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta da u narednom razdoblju poduzme aktivnosti sukladno ovoj preporuci u smislu izmjene propisa iz područja predškolskog odgoja, kojima bi se osigurala čvršća garancija za osiguravanje razumne prilagodbe u području odgoja i obrazovanje djece s teškoćama u razvoju. Uključujući obrazovanje u prvi plan stavljaju interese djeteta s teškoćama u razvoju, ali to treba biti vidljivo u svim pravnim normama, kao i pozitivnoj praksi sustava predškolskog odgoja.

Nacrt prijedloga Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima je trenutno u fazi razmatranja u svrhu njegove objave, navodi Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.

4.10.2. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Sustav osnovnoškolskog obrazovanja u odnosu na ostale dijelove toga sustava ima najznačajniju komparativnu prednost – obavezan je. Obaveznost za polaznike pretpostavlja i obavezu države u odnosu na postizanje ciljeva obrazovanja.

Obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju u redovnim školama desetljećima se unapređuje, vrata škola sve se šire otvaraju i učenicima s većim teškoćama u razvoju (većom razinom potrebne podrške). Strategija znanosti i obrazovanja potvrđuje temeljne odrednice obrazovnog sustava:

1. Uključenost svih učenika u odgojno-obrazovni sustav - uzimanje u obzir odgojno-obrazovnih potreba svakoga djeteta, učenika i odrasle osobe, napose onih koji su izloženi marginalizaciji i isključenosti

¹⁴ Završen Fakultet turističkog poslovanja, te izvanredna studentica Pedagoške akademije u Zadru

2. Jednakost obrazovnih mogućnosti za sve - svako dijete i svaki učenik ima pravo na svoj najviši obrazovni razvoj; jednakost obrazovnih mogućnosti temelji se na društvenoj pravednosti; obrazovanje i školovanje ne može biti povlasticom manjine niti se može umanjiti prema razlikama – etničkim, spolnim, rodnim ili drugim društveno uvjetovanim

Osiguravanje jednakih obrazovnih mogućnosti svakom djetetu prema individualnim obrazovnim potrebama postići ćemo osiguravanjem potrebnih prilagodbi sustava.

Rad stručnog povjerenstva - određivanje oblika školovanja

Učestale su još uvijek pritužbe roditelja na rad stručnog povjerenstva za određivanje oblika školovanja. Posebno ove pritužbe držimo opravdanim kada se određuje oblik školovanja djetetu polazniku I. razreda osnovne škole.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom roditelji djeteta s teškoćama u razvoju dostavili su pritužbu na način rada stručnog povjerenstva za utvrđivanje psihofizičkog stanja radi određivanja primjerenog programa školovanja i primjerenih oblika pomoći tijekom školovanja. Na osnovu mišljenja povjerenstva, Ured državne uprave donio je rješenje o određivanju oblika školovanja prema čl.12. Pravilnika o osnovnoškolskom obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN, br. 23/91.), na koje je rješenje roditelj uložio žalbu.

U svojoj pritužbi roditelji navode da sve osobe uključene u postupak za određivanje oblika školovanja (doktor školske medicine, pedagog OŠ i stručnjaci specijalisti), unaprijed donose zaključke, međusobno se dogovaraju i sukladno tome kasnije izrađuju svoje preporuke i nalaze. Još na samom pregledu za upis u prvi razred, doktorica školske medicine najavila je „prijedlog za posebnu ustanovu“, uz napomenu, da ukoliko pedagog OŠ prihvati da učenik ostane u Školi - „ona će se s tim složiti“. Nastavno, pedagog Škole navodi da u Školi nema uvjeta za prihvata djeteta. Prijedlozi specijalista su pohađanje osnovne škole u posebnom razrednom odjelu redovne osnovne škole (prema čl.10. navedenog Pravilnika).

Prijedlog Stručnog povjerenstva za određivanje psihofizičkog stanja djeteta odnosno učenika, utvrdilo je da dijete ima teškoće u razvoju iz točke 7, t. 5b. i t. 3. Orijentacijske liste vrsta i stupnjeva teškoća u razvoju (autizam i umjerena mentalna retardacija), međutim navedene teškoće u razvoju nisu potkrijepljene niti jednim priloženim nalazom.

Na osnovu navedenog smatramo prigovore roditelja opravdanim.

Smatramo da je u ovom slučaju stručno povjerenstvo izradilo svoje mišljenje na temelju krivo utvrđenih dijagnoza, a time i predložilo neprimjereni oblik školovanja za dijete.

Također smatramo da se mišljenje stručnog povjerenstva za utvrđivanje psihofizičkog stanja djece ne bi trebalo temeljiti isključivo na dijagnozi ili utvrđenom intelektualnom statusu, a da se zanemari činjenica da su mnoge djetetove vještine i sposobnosti tek u razvoju. Posebno smatramo da se na taj način zanemaruju odredbe Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 87/08., 86/09., 92/10., 105/10., 90/11., 05/12., 16/12., 86/12., 126/12.) prema kojemu je obrazovanje u posebnim ustanovama obrazovanja - iznimka.

Najbolji interes svakog djeteta je obrazovanje u sustavu općeg obrazovanja, najbliže mjestu stanovanja, a inkluzivno obrazovanje podrazumijeva prilagođavanje obrazovnog sustava potrebama djeteta, što znači osiguravanje odgovarajućeg programa, metoda poučavanja i vrednovanja znanja, pomoćnika i dr. Prvenstveno je stoga potrebno učeniku s teškoćama omogućiti upis u redovnu školu, a tek ukoliko uz sve oblike podrške i prilagodbe nastavnog procesa učenik ne napreduje, odlučiti o manjem obimu inkluzije.

Zbog djetetove dobi i vrste razvojnih teškoća svakako treba drugačije cijeliti dinamiku učenja i razvoja vještina nego je to za djecu bez razvojnih teškoća. Osim što sukladno zakonskim odredbama školovanje u posebnim ustanovama obrazovanja treba predstavljati iznimku, to je pogotovo upitno kod učenika u I. razredu osnovne škole, jer tada djetetu nije niti pružena mogućnost da uz primjenu različitih oblika podrške dobije mogućnost obrazovanja u redovnoj obrazovnoj ustanovi.

Ponavljamo zabrinutost UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom što se školovanje u odvojenim uvjetima ne smatra diskriminacijom.

U drugom slučaju, pravobraniteljci za osobe s invaliditetom dostavili su pritužbu roditelji djeteta sa Sy Down, zbog prijedloga stručnog povjerenstva za utvrđivanje psihofizičkog stanja djeteta, te donesenog rješenja Ureda za obrazovanje kojim je određeno da se dijete upućuje u I. razred osnovne škole u posebnu ustanovu obrazovanja – OŠ Nad Lipom. Odluka je prema mišljenju roditelja, donesena isključivo na osnovu djetetovih teškoća – Sy Down, ne uzimajući u obzir djetetove pozitivne strane, niti druge okolnosti obitelji (udaljenost škole i kuće, motivaciju roditelja i sl.). Djevojčica je od najranije dobi uključena u rehabilitacijske postupke, a mišljenje rehabilitatora bilo je dostupno stručnom povjerenstvu.

Nalaz rehabilitatora detaljno opisuje djetetove sposobnosti:

- aktivnosti samozbrinjavanja (koristi žlicu i vilicu samostalno, pije samostalno iz čaše, sama se svlači, a oblači uz verbalnu podršku, sfinktere kontrolira...)
- komunikacija - odlično komunicira sa bližom okolinom (dobro je razvila receptivni govor, povezuje verbalne pojmove, razumije pitanja i većinu zbivanja u svojoj okolini, riječi skraćuje na zadnji slog, izgovara dosta riječi sa značenjem i sve češće ih koristi u svrhu komunikacije....)
- socijalizacija i emocije - pokazuje sve emocije ovisno o situaciji, rado sudjeluje u svakodnevnim aktivnostima, prihvaća većinu aktivnosti s jasnom strukturom, trudi se riješiti ponuđene zadatke, kratkotrajnu pažnju moguće je usmjeriti, veseli se uspjehu
- znanja i vještine - izjednačava geometrijske likove, sortira predmete različitih veličina, prepoznaje i imenuje boje, poznaje geometrijske oblike, slaže nepoznatu sliku od 4 i više dijelova, a poznatu sliku i do 15 dijelova, razlikuje prostorne odnose, ima usvojen pojam broja (pokazuje na prste), razlikuje većinu domaćih i divljih životinja, poznaje neka zanimanja ljudi i osnovne karakteristike godišnjih doba...)
- gruba motorika u razvoju - hoda po zadanoj liniji, trči, poskakuje, hoda po neravnom terenu, hvata i baca loptu, kod penjanja i silaženja treba se držati za ogradu i ruku
- fina motorika - slaže modele od kocki, presavija papir, umeće oblike u podlogu, slika kistom, škarama reže i lijepi komadiće na podlogu, precrtava križ i krug, precizno boja unutar zadanih linija, olovku drži desnom rukom, relativno pravilno....)
- međutim, mišljenje i prijedlog stručnog povjerenstva škole usredotočuje se na nemogućnosti/nesposobnosti djeteta:
- pedagog navodi: .... osnovne boje prepoznaje ali samo potvrdnim odgovorom, ona ih ne izgovara – „Zbog poteškoća u govoru i razumijevanju te kratkotrajne pažnje i koncentracije preporučam nastavak školovanja po posebnom obrazovnom programu“
- logoped: ekspresivni govor je nerazumljiv, dok perceptivno razumije i izvršava naloge. „Preporučam školovanje u posebnoj odgojno-obrazovnoj grupi“
- Socijalni pedagog – preporučuje školovanje u posebnom odjelu po posebnom programu
- Učitelj hrvatskog jezika – Marta razumije postavljena pitanja a na njih odgovara zadnjim slogovima riječi. Govor je nerazumljiv... „Jezične sposobnosti djevojčice nisu dovoljno razvijene da bi pratila nastavu u 1. razredu po redovnom nastavnom planu i programu“.

Konačno, zaključak je povjerenstva bio da se donese odluka o daljnjem školovanju djevojčice prema čl.8.st.4. Pravilnika o odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju¹⁵ - posebni program u posebnom razrednom odjelu.

Iz priložene dokumentacije vidljivo je da nalazi edukacijskog rehabilitatora, psihologa i logopeda osim što detaljno utvrđuju razvojni status djeteta, usmjereni su i na djetetove sposobnosti, znanja, pozitivne strane i potencijale, uključujući i druge pozitivne okolnosti koje bi mogle biti značajne kod odluke o edukacijskim potrebama djeteta (udaljenost kuće i škole, motivacija i kvaliteta obitelji i dr.). Međutim, mišljenja stručnjaka članova stručnog povjerenstva usredotočuju se na djetetove slabije

¹⁵ Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN, br. 24/15.).

strane. Uz to, navedeno je da su roditelji djevojčice izuzetno brižni i stimulativni, usmjereni na dobrobit djeteta.

Rješenje Ureda u obrazloženju navodi i vrste teškoća koje u potpunosti ne odgovaraju djetetovom statusu utvrđenom u nalazima rehabilitatora (skupina 6. iz Orijentacijske liste oštećenja).

Smatramo da je stručno povjerenstvo izradilo svoje mišljenje na temelju krivo utvrđenih dijagnoza, a time i predložilo neprimjereni oblik školovanja za dijete.

Također smatramo da se mišljenje stručnog povjerenstva za utvrđivanje psihofizičkog stanja djece ne bi trebalo temeljiti isključivo na dijagnozi ili utvrđenom intelektualnom statusu, a da se na taj način zanemaruju odredbe Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 87/08., 86/09., 92/10., 105/10., 90/11., 05/12., 16/12., 86/12., 126/12.) prema kojemu je obrazovanje u posebnim ustanovama obrazovanja - iznimka.

U drugostupanjskom postupku, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta uglavnom uvažava žalbu roditelja, što upućuje na potrebu dodatnih edukacija stručnih povjerenstava za određivanje oblika školovanja.

4.10.2.1. Razumna prilagodba

Osiguravanje razumne prilagodbe obaveza je Republike Hrvatske prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, koja u članku 2 definira razumnu prilagodbu na način: „*Razumna prilagodba znači potrebnu i odgovarajuću prilagodbu i podešavanja, koja ne predstavljaju nerazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno, osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima;*“.

Razumna prilagodba podrazumijeva osiguravanje potrebnih oblika podrške koje ovisno o individualno procijenjenim potrebama mogu uključivati pomoćnike u nastavi ili stručno komunikacijske posrednike, prostornu, organizacijsku, stručnu, programsku, metodičku, didaktičku i drugu odgovarajuću prilagodbu.

Propuštanje razumne prilagodbe predstavlja oblik diskriminacije prema posebnom zakonu.

Razumna prilagodba obuhvaća sve moguće pa i najmanje prilagodbe koje mogu djetetu s teškoćama u razvoju olakšati ostvarivanje prava na obrazovanje u općem obrazovnom sustavu.

Razumna prilagodba djetetovim potrebama izostaje često puta bez vidljivo opravdanog razloga, a često puta zbog i dalje korištene prakse prema kojoj u središtu naše pažnje nije dijete, nego sam sustav, organizacija, „uobičajena praksa“ i sl.

Tako razumna prilagodba djetetovim potrebama može biti i npr. izbor škole u koju će se dijete upisati.

U jednom takvom slučaju pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratili su se roditelji djeteta s teškoćama u razvoju, koji u svojem podnesku roditelji navode da već godinu dana kontaktiraju sa OŠ u sklopu koje se nalazi i dječji vrtić koji dijete pohađa, a ta je činjenica u velikoj mjeri motivirajuća za dijete u kontekstu budućeg školovanja. Nakon svih pregovaranja i pripreme djeteta, a po provedenom postupku na Stručnom povjerenstvu, iz OŠ obaviješteni su da je odluka navedenog Stručnog povjerenstva da se svi postupci vezano za upis i angažiranje asistenta odvijaju u drugoj OŠ u koju bi se dijete trebalo i upisati prema upisnom području.

Činjenica je da su roditelji puno prije formalnog postupka za upis djeteta u I razred komunicirali sa djelatnicima osnovne škole za koju drže da je za njihovog sina najprihvatljivija, što svakako smatramo dobrom praksom kad se radi o djeci s teškoćama u razvoju. U izboru škole rukovodili su se činjenicom da dijete već boravi u vrtiću u sklopu OŠ, te će školovanje nastaviti sa djecom koju poznaje i u sredini koju poznaje, što bi svakako pridonijelo djetetovom samopouzdanju i pozitivnom stavu prema školovanju.

Konačno, i samo dijete već duže vrijeme zna da će pohađati upravo tu osnovnu školu, čemu se veseli te ta činjenica ima značaj jednog od oblika podrške njegovom inkluzivnom obrazovanju. Škola koja im je na kraju predložena na jednakoj je udaljenosti od adrese na kojoj obitelj živi.

Upućena je preporuka da Ministarstvo utvrdi konkretne zapreke da se djetetu omogući školovanje u OŠ, koju sam roditelj percipira kao razumnu prilagodbu djetetovim potrebama u inkluzivnom obrazovanju.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta uvažilo je prigovor roditelja i preporuku Ureda pravobraniteljice.

Još jedan primjer uskraćivanja razumne prilagodbe potrebama učenika s teškoćama u razvoju, pokazat ćemo na primjeru učenika M.D., djeteta s višestrukim razvojnim teškoćama, koji je nakon završene osnovne škole odlučio upisati klasičnu gimnaziju. Već i prije samog upisa, prilikom komunikacije roditelja sa upravom Škole, roditelji su uočili otpor vezano uz njegov upis upravo u tu školu. Nakon predaje upisne dokumentacije roditelji dobivaju pismo ravnatelja Škole u kojem ih se upućuje da „ne prevede činjenice koje su pravovremeno dobili.... da postoje prostorne i tehničke nemogućnosti škole za upis učenika poput D. i apsolutna nemogućnost dodatnih građevinskih zahvata na zgradi.....da je klasični program (pre)zahtjevniji od nekih drugih gimnazijskih programa za učenika poput D.... da preispitate svoju odluku o upisu učenika.....nije li to preveliko opterećenje, veliki rizik....a i postoji vjerojatnost da bi ostali učenici i njihovi roditelji ubrzo mogli zahtijevati također optimalnu i redovitu nastavu predviđenu za njihovu djecu....obzirom da ste unatoč svemu ustrajali na ostanku učenika u našoj gimnaziji, **podsjecam da ste time svjesno prihvatili sve navedene okolnosti (ograničene mogućnosti, zahtjevnosti programa....) koje mi nismo u mogućnosti ni najmanje mijenjati, te vi kao roditelji isključivo preuzimate odgovornost za rješavanje djetetovih potreba, i to u privatnoj školi i nacionalno neobaveznoj razini srednjoškolskog obrazovanja.**“

Učenik se ipak upisao u tu školu, prema navodima roditelja, većina nastavnika trudi se prilagoditi način i metode poučavanja dječakovim potrebama, osiguran mu je asistent i prijenosno računalo, međutim do danas nije riješena prilagodba WC-a, jer je potrebno srušiti pregradni zid između WC-a i spremišta. Roditelji vrijednost radova procjenjuju na 10.000,00 kn, koja sredstva bi osigurali sami. Za ovaj jednostavan zahvat, prema navodima ravnatelja škole, očekuje se dozvola Zavoda za zaštitu spomenika kulture, ali i dozvola osnivača škole. U obrazloženju, ravnatelj ponavlja da škola čini sve što može u potrebnim prilagodbama, ali naglašava da su one “sve češće u koliziji s pravima ostalih učenika“.

Sve što nalaže Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (odgovornost za uklanjanje prepreka, prilagodba mogućnostima i potrebama djeteta, najbolji interes djeteta, obrazovanje na jednakoj osnovi s drugima itd.) u ovim navodima je zanemareno. Izrečeni stav ravnatelja je da se škola ni na koji način ne treba i ne može prilagoditi potrebama učenika, on unaprijed „zna“ da je škola prezahtjevna za učenika, gradivo preteško za njega, te svaku odgovornost rješavanja djetetovih potreba prebacuje na njegove roditelje, uz naglasak da se radi i o „nacionalno neobaveznoj razini srednjoškolskog obrazovanja“. Ne samo da se najavljuje da neće biti prilagodbe djetetovim potrebama, nego možemo reći da se ovdje radi i o izravnoj diskriminaciji učenika, jer se unaprijed najavljuje njegov neuspjeh, zbog same činjenice djetetovih teškoća.

Ovo je primjer nerazumijevanja odredbi Zakona o suzbijanju diskriminacije, prema kojima su prilagodbe nužne za ostvarivanje stvarne jednakosti društvene skupine kojoj D. pripada, a koja je u nepovoljnijem položaju, temeljem invaliditeta.

Razumnu prilagodbu u području obrazovanja treba gledati kao na oblik podrške djetetovom inkluzivnom obrazovanju, a u praksi to može značiti i fleksibilnost, odustajanje od uobičajene prakse ukoliko je to u korist djeteta.

O tome govori slučaj jedne škole koja nam se obratila upitom o eventualnom kraćem boravku na nastavi za dvoje učenika s većim teškoćama u razvoju. Škola navodi da je zdravstveno stanje ovih učenika takvo da im je otežan boravak na nastavi prema predviđenoj satnici, da djeca u jutarnjoj

smjeni mogu boraviti na nastavi najviše 4 sata, te iako za to nema zakonskog uporišta, smatraju da im raniji odlazak s nastave ne bi ugrozio pravo na ravnopravno školovanje i stjecanje znanja, ali bi doprinio očuvanju zdravlja. Roditelji djece također su suglasni sa predloženim skraćivanjem boravka na nastavi, kao i nastavničko vijeće.

S obzirom na sve temeljne odrednice obrazovnog sustava, propise iz područja obrazovanja, kao i sve ratificirane međunarodne dokumente, smatramo da ne bi trebalo biti zapreke za osiguravanje učenicima s tešim invaliditetom kraćeg boravka u školi, ukoliko takvu odluku podržava i Učiteljsko vijeće škole, a traže roditelji i prihvaćaju djeca o kojoj je riječ.

Ukoliko dulji boravak u školi učenicima s invaliditetom negativno utječe na zdravlje, onda je i obaveza škole da osigura takvu razumnu prilagodbu koja će ovim učenicima omogućiti da na istoj osnovi s drugima sudjeluju u obrazovnom procesu. Stoga, ukoliko bi odluka o skraćivanju nastave osigurala potpuno i ravnopravno uživanje prava na obrazovanje učenicima s teškim invaliditetom, svakako podržavamo takvu odluku OŠ Pećine.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zalagala se da se obaveza razumne prilagodbe izričito ugradi i u odredbe Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, jer često puta upravo „odgovarajuća podešavanja“ i prilagodbe budu i jedina mogućnost da se položaj djeteta s teškoćama u razvoju u sustavu odgoja i obrazovanja izjednači sa djecom bez invaliditeta.

Drugačiji je bio stav osnivača jedne srednje škole, koji je učeniku s oštećenjem vida osigurao potrebno pomagalo (prijenosno računalo i čitač), kako bi ga mogao koristiti za lakše savladavanje gradiva, ali nije dopustio da učenik isto računalo koristi kod kuće. Roditelj učenika ovakvu odluku osnivača smatra apsurdnom – pomagalo je učeniku potrebno za učenje i preslušavanje gradiva iz pdf udžbenika, što za vrijeme nastave ionako nije moguće. S druge strane, kod kuće, kada bi dijete trebalo čitati udžbenike i lektire – računalo mu nije osigurano. Iako ovom učeniku dodijeljeno računalo predstavlja pomagalo za olakšavanje učenja, osnivač svoju odluku obrazlaže na način da „Ured sukladno svojim nadležnostima nije u mogućnosti rješavati posljedice ugroženog socijalnog i imovinskog statusa učenika, nego pružati stručnu i financijsku potporu u osiguravanju jednakih i primjerenih uvjeta odgoja i obrazovanja u školi.“

Diskriminacija u školi

Osim ovakvih prilagodbi koje ne traže velika sustavna rješenja, za uspješnu obrazovnu inkluziju najznačajniji je senzibilitet i spoznaja o jednakim pravima svakog djeteta na obrazovanje u skladu sa sposobnostima i potrebama. I sama Strategija navodi: „*Najveća prepreka punoj integraciji/inkluziji djece i učenika s teškoćama jesu još uvijek prisutne predrasude, i to podjednako od djece, učenika, odgojitelja, učitelja i ravnatelja i od roditelja djece i učenika bez teškoća u razvoju*“.

Upravo predrasude i uznemiravanje učenika i roditelja djeteta s teškoćama u razvoju u jednoj osnovnoj školi bile su oblik diskriminirajućeg postupanja djelatnika škole prema njima. Majka djeteta navodi da je se gotovo svakog dana prilikom dolaska u Školu netko od djelatnika obruši na nju zbog toga što je dijete uopće došlo u ovu školu: „*što ovo dijete radi ovdje?*“.... „*takvo dijete treba ići u specijalnu školu*“.... „*ne možete vi njega ovdje više dovesti*“.... „*on ništa ne zna*“.... „*zašto ste opet došli*“....to se događa i pred drugom djecom i pred dječakom otvoreno i bez skrivanja. Iako je druga djeca inače prihvaćaju dječaka, takvi komentari negativno utječu na njihov odnos prema njemu.

Škola nije provela postupak za osiguravanje asistenta u nastavi, niti je djetetu bio osiguran bilo kakav oblik podrške. Ipak, ono što je najgore, to je potpuno neprihvatanje i ignoriranje djeteta od strane osoblja Škole – njemu se nitko ne obraća, ni na koji način dijete se ne potiče na sudjelovanje, od njega se ništa ne očekuje, ne dobiva pohvale za bilo kakve pozitivne pomake, osim kritike. S početkom školske godine roditelji nisu obaviješteni o knjigama koje treba nabaviti, iako formalni postupak za određivanje oblika školovanja još nije bio dovršen. Čini se da je Škola unaprijed znala da ovaj učenik neće biti njihov učenik.

Sve ovo roditelji doživljavaju kao diskriminaciju, segregaciju i uznemiravanje, jer iako prihvaćaju objektivne razvojne teškoće djeteta, smatraju da početak školovanja treba za dijete biti šansa za

jednake prilike, a tek uz pruženu podršku i senzibilitet za dijete može se objektivno odlučiti o nekom drugom obliku školovanja.

Zatražen je nadzor AZOO koji je potvrdio većinu navoda roditelja: za učenika nije izrađen individualno odgojno-obrazovni program, nije zatraženo angažiranje pomoćnika u nastavi bez kojeg učenik ne može na odgovarajući način sudjelovati u obrazovnom procesu, te Škola nije uputila zahtjeve ustanovama za potporu (centar za socijalnu skrb, AZOO i druge), za pomoć u školovanju učenika.

U provedenom nadzoru utvrđeno je da učenik nije dobio udžbenike za prvi razred, Škola se nije obratila nekoj ustanovi radi osiguravanja dodatne stručne podrške učeniku (obratila se samo susjednoj Školi), neuspjeli pokušaj dobivanja suglasnosti za angažiranje pomoćnika u nastavi Škola je mogla kompenzirati angažiranjem pomoćnog odgojno-obrazovnog radnika. Isto tako, učenik nije bio uključen u individualni rad kod stručnih suradnika u Školi. S obzirom da Škola nije izradila IOOP, te stoga i nisu bili dobro postavljeni odgojno-obrazovni ciljevi, to je učenik i ocjenjivan isključivo negativnim ocjenama.

Zaključno: Navodi o diskriminatornom odnosu Škole prema učeniku djelomično su potvrđeni. Škola je učinila samo dio prilagodbi, čime je narušeno njegovo pravo na obrazovanje sukladno njegovim mogućnostima i potrebama. Osiguravanje takvih uvjeta nije bio nerazmjerni teret za Školu.

Diskriminacija koju Škola čini pobliže je opisana u čl. 4. st. 2. (propuštanje razumne prilagodbe) Zakona o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08., 112/12.), a njezina osnova je invaliditet (čl. 1. st. 1. istog Zakona). Poštivanje razvojnih sposobnosti djece s teškoćama u razvoju je opće načelo Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i treba ga uzeti u obzir prilikom provedbe svih ostalih prava.

Temeljem takvih zaključaka, Školi su od strane Agencije za odgoj i obrazovanje predložene mjere (9) koje treba provesti bez odgode, a određene mjere provoditi kontinuirano. Tako je naloženo da se za dijete izradi individualni odgojno-obrazovni program, uz pomoć stručnog tima obližnjeg centra za odgoj i obrazovanje, koji će se temeljiti na jakim stranama učenika i njegovim potrebama, a predvidjet će strategije poučavanja kao i evaluaciju programa. Učenik će se uključiti u rad kod stručnih suradnika najmanje dva puta tjedno. Roditeljima treba uputiti pismenu ispriku zbog neuvrštavanja njihovog djeteta u popis učenika radi dodjele udžbenika.

Školi je naloženo da materijalne propise ubuduće tumači na način da se ne dogodi kršenje prava djeteta na pristup inkluzivnom obrazovanju opisana kroz četiri načela: 1. nediskriminiranje u postupcima; 2. voditi se najboljim interesima djeteta; 3. sagledavanje situacije djeteta primjenjujući holistički pristup i 4. uzimanje u obzir antidiskriminacijsko zakonodavstvo i temeljna pedagoška načela.

Pomoćnik u nastavi, nesigurno financiranje

Financiranje pomoćnika u nastavi i komunikacijskog posrednika pravo je svakog učenika s teškoćama u razvoju kojemu je takav vid podrške potreban. Projektno financiranje stoga nije najprimjereniji način za osiguravanje ovog prava i predstavlja opasnost za potencijalnu nejednakost učenika ovisno o tome kakvu financijsku ili organizacijsku snagu ima osnivač škole koju pohađa.

Početak školske godine 2015/16. godine ponovo je obilježila uznemirenost velikog broja učenika s teškoćama u razvoju i njihovih roditelja zbog činjenice da još uvijek nema informacija o tijeku projekta za financiranje pomoćnika u nastavi

„Osiguravanje pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika učenicima s teškoćama u razvoju u osnovnoškolskim i srednjoškolskim odgojno-obrazovnim ustanovama“, a to znači i da do početka školske godine neće biti moguća službena objava prihvatljivosti prijavljenih projekata, niti će do početka školske godine biti osigurana za to potrebna sredstva. Postavlja se također pitanje što će biti s učenicima i njihovim pomoćnicima ukoliko projekt neke jedinica lokalne i područne samouprave ne bude prihvaćen.

Prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, koje je provelo natječaj kojim se osiguravaju sredstva Europskog socijalnog fonda, za šk. god. 2015/2016. osigurana su sredstva za rad 2.056 pomoćnika u nastavi za 2.464 učenika s teškoćama u razvoju, za što je osigurano iznos od 74.948.148,69 kn. Dodanih 247 pomoćnika angažirano je sredstvima od igara na sreću putem

projekata udruga, za što je izdvojeno ukupno 9.679.420,00 kn. Isto tako, sukladno dogovoru MZOS i Hrvatskog zavoda za zapošljavanje osigurana i sredstva za rad pomoćnika u nastavi i putem mjere „Mladi za mlade – pomagači u nastavi“. Uz to, sredstva su osigurana i u proračunu jedinica lokalne i područne samouprave za 271 pomoćnika za 338 učenika s teškoćama u razvoju.

Unatoč velikom obuhvatu učenika s teškoćama u razvoju koji imaju potrebu za podrškom pomoćnika, neki učenici nisu pravodobno ostvarili pomoćnika, upravo zbog projektnog financiranja. Nekoliko učenika koji su nam se obratili nisu mogli pomoćnika ostvariti niti putem Europskog socijalnog fonda, niti putem udruge, jer u njihovom mjestu nije bilo niti jedne udruge koja pruža usluge pomoćnika u nastavi, a niti putem mjere Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Tako je za jednog učenika s područja Zagrebačke županije asistent osiguran tek zbog činjenice da je kod drugog djeteta unutar projekta prestala potreba za pomoćnikom, te je isti pomoćnik dodijeljen ovom učeniku.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom apelirala je na Vladu RH i nadležno Ministarstvo obrazovanja, znanosti i sporta da učine zakonske i financijske pretpostavke da se institut asistenata/pomoćnika u nastavi na kvalitetan način stavi u funkciju podrške obrazovnoj inkluziji djece s teškoćama u razvoju. Projektno financiranje pomoćnika osim što je organizacijski i administrativno zahtjevno, ne osigurava kontinuitet i ne može zadovoljiti specifične potrebe pojedinih učenika. Posebno smatramo problematičnim činjenicu da se natječajni postupak nikada ne dovrši na vrijeme, na način da dijete na kraju prethodne školske godine upozna pomagača koji će mu pomagati sljedeće školske godine.

Kada govorimo o podršci pomoćnika u nastavi, prošle godine nastavljen je trend pritužbi Uredu pravobraniteljice na stalne promjene pomoćnika koje su uglavnom izazvane činjenicom da postoje različiti načini financiranja pomoćnika, pogotovo ako se radi o pomoćniku angažiranom putem mjere aktivne politike zapošljavanja ili javnih radova. Promjena i česta fluktuacija pomoćnika učenicima s teškoćama u razvoju još je jedna učestala i izrazito negativna posljedica činjenice da ovaj oblik podrške učenicima s teškoćama nije zakonski reguliran, jer se učenik treba ponovo adaptirati na novu osobu. U nekoliko takvih slučajeva, nakon preporuke pravobraniteljice osnivačima škola i jedinicama regionalne samouprave, učenicima je osiguran dosadašnji pomoćnik, ali u osmišljavanju sustavnih rješenja treba voditi računa da na pojedine učenike stalna promjena pomoćnika može nepovoljno utjecati.

Zaduženja pomoćnika

Roditelji su se tijekom 2015.g. učestalije obraćali pritužbama na rad pomoćnika, opseg zaduženja i njihovu ulogu.

Jedan roditelj u svojoj pritužbi navodi da asistent ne obavlja poslove za koje je navodno određen – ne vodi dijete na WC i ne pomaže mu pri obavljanju higijenskih potreba (pranje ruku, promjene pelene, transferi), ne surađuje sa njom i djetetom, ne podržava dijete na suradnju s vršnjacima ili vršnjake na suradnju s djetetom, ne pazi na djetetove stvari i dr. Iz cjelokupnog podneska i navoda koje je iznijela u osobnom razgovoru u ovom Uredu, očito je da majka ima osjećaj da njezino dijete u školi nije prihvaćeno na način da može u punom smislu uživati prava na ravnopravnoj osnovi s drugom djecom. Očito je i da je komunikacija roditelja i škole izuzetno narušena te da se radi o kontinuiranom višegodišnjem problemu.

Tijekom provedenog stručno-pedagoškog nadzora izvršen je uvid u bilješke nastavnika, te je utvrđeno da učenikov asistent provodi sve aktivnosti za koje je zadužen za vrijeme nastave, ali da ne može provoditi kateterizaciju zbog opasnosti za zdravlje učenika, s obzirom da navedeno spada u zdravstvenu njegu, koju treba obavljati isključivo roditelj.

Postupci i zaduženja asistenta u nastavi nisu propisana podzakonskim aktima, stoga se za sada kod angažiranja asistenta primjenjuje ugovor o suradnji između Škole i asistenta, a aktivnosti asistenta definiraju se isključivo kao pomoć učeniku vezano uz odvijanje nastavnog procesa.

Pritužbe vezano uz zaduženja pomoćnika nalažu hitno donošenje odgovarajućeg pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, što smo tijekom prošle, a i ranijih godina učestalo preporučivali.

Prema navodima Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, donošenje pravilnika se uskoro očekuje.

4.10.3. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Upis u srednju školu

Više pritužbi koje smo zaprimili tijekom 2015.g. upućuju na probleme vezano za upis u srednju školu i kriterije opisane Odlukom o elementima i kriterijima upisa u srednju školu. Unatoč reguliranim uvjetima upisa, u praksi je bilo poteškoća prvenstveno sa Mišljenjima koja izdaju Službe za profesionalno usmjeravanje HZZ-a.

Na poteškoće na koje nailaze učenici s teškoćama u razvoju prilikom nastavka obrazovanja nakon osnovne škole, ukazali su djelatnici jedne osnovne škole, podneskom kojim ukazuju na teškoće s kojima se susreću učenici s teškoćama u razvoju prilikom njihova upisa u srednju školu. Konkretni povod ovom obraćanju je slučaj njihovih učenica koje nisu zadovoljne načinom na koji je proveden upis od strane Ureda državne uprave (UDU) Krapinsko-zagorske županije u odnosu na prioritete za izbor željenih programa. Kada su željele poništiti svoju prijavu u UDU kako bi se kandidirale u redovnom postupku upisa – to im više nije omogućeno.

Činjenica je da je tijekom prošle godine jednom učeniku s teškoćama u razvoju koji također nije bio zadovoljan programom u koji je bio raspoređen u Uredu državne uprave – poništen upis, te je kasnije upisan u redovnoj proceduri. Isto tako, jedan je učenik koristio pravo izravnog upisa i unatoč tome nigdje se nije uspio upisati, te ima pravo natjecati se s ostalim učenicima.

Očito je iz navedenog da u postupku upisa u srednju školu za učenike s teškoćama postoje različiti pristupi – u nekim slučajevima postoji mogućnost redovnog upisa za učenike s teškoćama u razvoju, ali je isto tako očigledno i to da učenik koji zbog svojih razvojnih teškoća treba dobiti pravo izravnog upisa, to pravo i ne može uvijek ostvariti, čime je direktno zaknut za prilagodbu u procesu (srednjoškolskog) obrazovanja. Za razliku od ostalih učenika koji u razdoblju upisa imaju mogućnost mijenjati rangove obrazovnih programa, učenici s teškoćama nemaju mogućnost da sami sudjeluju u odabiru programa obrazovanja, ne mogu potvrditi da li se žele ili ne upisati u školu u koju su raspoređeni.

Zapažanjem djelatnika ove OŠ, a i u razgovoru s učenicima s teškoćama u razvoju i njihovim roditeljima uočene su sljedeće manjkavosti procesa upisa u srednju školu:

- učenici nisu mogli sami birati srednjoškolske programe prema preporuci koju su dobili od Službe za profesionalno usmjeravanje, nego su iz u te programe raspoređivali uredi državne uprave u županijama
- nisu imali mogućnost mijenjanja rangova ili potvrditi da li se slažu ili ne sa programom u koji su raspoređeni
- raspoređivanjem učenika preko županijskih ureda ograničena su prava učenika s teškoćama u razvoju na izbor zanimanja ali i izbor srednje škole (npr. učenici slabijeg socijalnog statusa zbog troškova prijevoza i školovanja žele školu najbližu mjestu stanovanja)
- učenici s teškoćama u razvoju u procesu upisa u srednju školu nisu aktivni sudionici, nemaju pravo na vlastite izbore, nego postaju pasivni „konzumenti“ tuđih odluka.

Ova zapažanja smatramo izuzetno relevantnim pokazateljem da u svim fazama procesa upisa u srednju školu za učenike s teškoćama u razvoju (od profesionalnog usmjeravanja do konačnog upisa) treba sustavno ugraditi određene promjene, kao što je nužno da svi sudionici toga procesa nauče uočavati prepreke inkluzivnom obrazovanju za ove učenike.

Roditelji se uobičajeno pritužuju da su spomenuta Mišljenja o programima za koje je učenik sposoban donose na neki način tipski, ne uvažavajući konkretne okolnosti pojedinog učenika, već se temelje isključivo na dosadašnjem programu školovanja i učenikovim teškoćama.

Roditelji učenika s teškoćama u razvoju obratili su nam se putem Udruge roditelja OKO opisujući postupak profesionalnog usmjeravanja krajnje birokratskim. Sam postupak psihološkog testiranja odvija se bez potrebnih prilagodbi. Samo neki područni uredi HZZ-a postupak provode u djetetu poznatom okruženju (npr. u prostorijama osnovne škole), drugi ne pokazuju niti malo fleksibilnosti. Isto tako, i dalje su prisutne pritužbe na Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija srednjoškolskih obrazovnih programa, prije svega se to odnosi na djecu sa senzoričkim i motoričkim teškoćama, koje prema navedenom dokumentu imaju izuzetno sužen izbor programa u kojem se mogu školovati. Tako npr. u Centru za odgoj i obrazovanje Dubrava postoji program upravni referent, djeca prema Jedinstvenom popisu ne mogu upisati taj program u redovnoj srednjoj školi. Slična je situacija i kod djece s oštećenjem vida, koji gotovo najširi izbor programa mogu ostvariti u Centru Vinko Bek, ali ne i u redovnim školama.

Dodatno situaciju otežava i činjenica da je Odlukom o elementima i kriterijima upisa u srednju školu propisano da se pravo izravnog upisa učenika s teškoćama u razvoju neće realizirati ukoliko predložena škola nema uvjete prema DPS-u.

*Preporuke UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom temelje se na činjenici da veliki broj osoba s invaliditetom nema završeno osnovnoškolsko obrazovanje, da manje od 30 % ima samo srednju školu, da su radnje za osiguravanje **razumne prilagodbe** u redovnim obrazovnim ustanovama su **nedostatne** te da se isključujuće i odvojeno obrazovanje osoba s invaliditetom ne smatra **diskriminirajućim**.*

Kako smo upoznati o značajno manjem broju polaznika srednjoškolskog obrazovanja u odnosu na osnovnu školu te znajući važnost obrazovanja za učenike s teškoćama u razvoju, smatrali smo potrebnim detektirati „sporne“ elemente koje do ovoga dovode, te je povodom toga u MZOS-u na inicijativu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, organiziran radni sastanak, na kojemu su doneseni zaključci koji će biti podloga za daljnje djelovanje Ureda u poboljšanju sustava srednjoškolskog obrazovanja za učenike s teškoćama. Na sastanak su bili pozvani predstavnici Ministarstva, Agencije za odgoj i obrazovanje, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Ministarstva socijalne politike i mladih, predstavnici udruga.

Većina sudionika zajedničkog je stava da u srednjim školama tek treba osigurati principe inkluzivnog obrazovanja, pri čemu se posebno naglašava nedostatak stručnih suradnika, needuciranost i neosviještenost nastavnika za pitanje invaliditeta te nepoznavanje procedura u primjeni različitih oblika podrške učenicima s teškoćama u razvoju.

Sudionici, a prvenstveno predstavnici osoba s invaliditetom, naglasili su pitanje „ulaska“ u srednjoškolsko obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju i mogućnost izravnog upisa, te posebno problematizirali rad stručnjaka službi za profesionalno usmjeravanje. Istaknut je problem izbora malog broja zanimanja za koja se učenici s teškoćama u razvoju mogu obrazovati, kao i postojanje „tipičnih“ zanimanja za pojedine vrste invaliditeta.

Postupak profesionalnog usmjeravanja još se u prevelikoj mjeri temelji na medicinskom modelu, polazeći od učenikovih ograničenja.

Predstavnici HZZ-a iznose podatke da je izdano gotovo 5000 mišljenja, od toga 3371 za učenike s teškoćama u razvoju, a da je zaprimljeno svega 5 prigovora na ta mišljenja. Od svih izdanih mišljenja za učenike s teškoćama u razvoju, njih 71% odnosilo se na 2-3-godišnje strukovne programe.

Prema podacima koje su iznijeli iz Odsjeka za kvalitetu obrazovanja, gotovo 1000 učenika nije koristilo pravo izravnog upisa na temelju mišljenja službi za profesionalno usmjeravanje.

Ministarstvo nema podatke o tome da li su ti učenici uopće nastavili školovanje ili nisu bili zadovoljni predloženim programima, te su se upisivali u redovnoj proceduri.

Potvrđeno je u raspravi da do sada sustav obrazovanja nije imao precizne podatke o broju učenika s teškoćama u razvoju u sustavu srednjoškolskog obrazovanja, a po navodima iz MZOS-a od ove godine

putem e-matice uspostaviti će se i dobar sustav za evidentiranje svakog takvog učenika. Dobra baza podataka će dati podlogu za kvalitetnije planiranje mjera za poboljšanje ovog sustava.

Nadalje, većina sudionika, a posebno predstavnici Ministarstva obrazovanja, suglasni su u tome da je za učenike s teškoćama u razvoju najznačajnija prilagodba ona koja se odnosi na kurikularnu reformu te da je potrebno uvođenje novog sustava svjedodžbi, koje će precizno odražavati i prilagodbe u procesu stjecanja zvanja ovih učenika i njihove stvarne kompetencije.

Stoga, nakon završenog obrazovanja važno je osigurati i kontinuitet podrške u sustavu rada i zapošljavanja.

Na sastanku smo obaviješteni o obećavajućim inicijativama u cilju ostvarivanja primjerenog obrazovanja uz osiguravanje razumne prilagodbe u različitim sustavima:

- MZOS izrađuje jedinstvenu listu zdravstvenih zahtjeva koja bi prilikom profesionalnog usmjeravanja uzela u obzir razumnu prilagodbu na koju učenik ima pravo, a ne postojeća ograničenja sustava
- U mnogo većoj mjeri nego ranije definiranje radnih mjesta temelji se na kompetencijama za što se razvijaju adekvatni instrumenti/alati: u EU i nacionalnom okruženju – ESCO – European standard classification of occupation, EURES, uspostava HKO-a – definiranje standarda zanimanja temeljenih na kompetencijama
- MSPM je započelo s koracima u smjeru transformacije centara za odgoj i obrazovanje i koordinacijom s MZOS-om kroz međuresornu skupinu na tu temu

Zaključci sastanka

Nakon izuzetno konstruktivne rasprave te kvalitetnog doprinosa svakog od prisutnih sudionika sastanka u definiranju izazova u sustavu srednjoškolskog obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju, iznosimo zaključke s ovog sastanka, koji će pravobraniteljici za osobe s invaliditetom, a vjerujemo i svim institucijama čiji su predstavnici sudjelovali na ovom sastanku, predstavljati smjernice za daljnji rad na ovom području:

1) EDUKACIJA:

- a) učitelja, nastavnika i profesora koji se obrazuju za nastavnička zvanja o radu s učenicima s različitim teškoćama u razredu
- b) učitelja, nastavnika i profesora koji su već u sustavu obrazovanja
- c) povjerenstava za profesionalno usmjeravanje o nužnosti napuštanja medicinskog modela u postupcima profesionalnog usmjeravanja učenika

2) OBAVEZA srednjih škola da omoguće upis učenika s teškoćama u razvoju sukladno Pravilniku o elementima i kriterijima za upis u I. razred srednje škole. Zamijećena je dosadašnja praksa nekih srednjih škola da priječe upisivanje djece s teškoćama uz izgovor da nisu spremni i da ne znaju ovim učenicima osigurati potrebnu podršku. Nužno je obvezati srednje škole na korištenje svih mogućih oblika podrške, obavezni su koristiti uslugu iz sustava socijalne skrbi o podršci „integracije“ koja se i dalje vrlo nedostavno koristi kao i pozvati mobilni tim Agencije za odgoj i obrazovanje radi savjetovanja.

Tu je obavezu potrebno zakonski propisati, a ne ostaviti na volju školama.

3) OSIGURATI PRISTUPAČNOST I KADROVSKU EKIPIRANOST:

- a) Ispitati prvenstveno arhitektonsku pristupačnost, ali i informacijsku i komunikacijsku pristupačnost srednjih škola i tražiti od osnivača da u svoje strateške planove uvrste hitno osiguravanje elemenata pristupačnosti.
- b) Osigurati u srednjim školama potreban broj stručnih suradnika.

4) U procesu KURIKULARNE REFORME osigurati da novi nastavni programi donesu proširenu listu zanimanja za koju se mogu obrazovati učenici s teškoćama u razvoju uzimajući u obzir razumnu prilagodbu na koju imaju pravo u svrhu izjednačavanja mogućnosti.

5) Provesti raspravu sa zainteresiranom javnošću o prednostima i nedostacima PARCIJALNIH SVJEDODŽBI koje bi navodile vještine koje je učenik u procesu obrazovanja stekao, uvođenje novog sustava svjedodžbi.

6) Provesti TRANSFORMACIJU CENTARA ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE u mobilne službe podrške inkluziji učenika s teškoćama u redovni sustav.

7) Održavati kontinuirane MULTIRESORNE SASTANKE kako bi se razmjenjivale informacije među resorima i promptno reagiralo na uočene teškoće u praksi, odnosno odrediti na državnoj razini jedan TIM ZA INKLUZIJU za davanje smjernica i konzultacije pri donošenju strateških odluka koje se odnose na učenike s teškoćama u razvoju.

Nakon navedenog sastanka, zaprimili smo očitovanje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, koji daje kratki pregled izdanih mišljenja o upisu učenika s teškoćama u razvoju u srednju školu, ali i prijedloge za poboljšanje postojećeg sustava profesionalnog usmjeravanja i upisa učenika s teškoćama u razvoju u srednje škole.

Područni uredi Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje su tijekom školske godine 2014./2015. izdali **3.371 mišljenje učenicima s teškoćama u razvoju**.

Od toga broja, 2816 učenika imalo je namjeru upisa u programe preporučene od HZZ-a, što su podaci županijskih ureda državne uprave za obrazovanje.

Od ukupnog broja učenika koji su imali mišljenje stručnog tima HZZ-a, **366 (12%) učenika se nije uspjelo upisati u preporučene programe, a 555 učenika (16%) nije koristilo mišljenje HZZ-a** te se nisu prijavili uredu državne uprave kao učenici s teškoćama u razvoju. Za izmjenu načinjenog mišljenja obratilo se 89 učenika, odnosno 2,6 % učenika koji su dobili mišljenje HZZ-a.

Prema informacijama iz područnih ureda HZZ-a, mogući razlozi zbog kojih 16% učenika nije koristilo mišljenje HZZ-a kao mogućnost za ostvarivanje prednosti pri upisu u srednju školu su: **nedovoljan broj upisnih mjesta za učenike s teškoćama u pojedinim županijama, strah da se neće moći upisati u srednju školu, učenici upisuju program redovnim putem, odluka roditelja o prekidu daljnjeg obrazovanja, neslaganje s dobivenom preporukom**. Prema mišljenjima županijskih ureda za obrazovanje kulturu i sport, razlozi radi kojih su učenici ostali neupisani su: potreba polaganja popravnih ispita na koje su učenici upućeni, **premali broj mjesta za učenike s teškoćama u razvoju** (sukladno državnom pedagoškom standardu prema kojemu u razrednom odjeljenju mogu biti 3 učenika s teškoćama u razvoju), **ukidanje planiranih obrazovnih programa radi nedovoljnog interesa učenika za upis**.

Hrvatski zavod za zapošljavanje nadalje opisuje i postupak profesionalnog usmjeravanja koji se prilagođava mogućnostima učenika, uvažavajući njegove specifične zahtjeve i ograničenja, te se koriste dostupni alati i načini prilagodbe, uključujući i unaprjeđenje instrumentarija i metoda prilagodbe postupaka za učenike s teškoćama u suradnji s drugim partnerima.

Navode da je partnerski pristup u profesionalnom usmjeravanju učenika u RH primjer dobre suradnje velikog broja uključenih organizacija i stručnjaka. Postojeći sustav profesionalnog usmjeravanja učenika u HR prepoznat je među državama članicama EU i opisan kao primjer dobre prakse u nekoliko publikacija relevantnih EU organizacija.

Hrvatski zavod za zapošljavanje izražava spremnost na suradnju sa svim organizacijama na nacionalnoj i lokalnoj razini u cilju prilagodbe mogućnosti za što kvalitetnije obrazovanje i kasnije zapošljavanje. U tom smislu predlažu i nastavak daljnje komunikacije, te zajedničko djelovanje po navedenim pitanjima.

Temeljem podataka o realizaciji upisa učenika s teškoćama u razvoju, te analize izdanih stručnih mišljenja o profesionalnom usmjeravanju, vidljiva je potreba daljnjeg unapređenja cjelokupnog mehanizma upisa i obrazovanja, uključujući unapređenje dostupnosti potrebnih oblika potpore (stručne i druge) učenicima s teškoćama. Posebno se značajno čini ukazati na problem suženog izbora obrazovnih programa namijenjenih za učenike s teškoćama u razvoju, odnosno nedovoljan broj upisnih mjesta u srednjim školama. Ograničenje broja učenika s teškoćama u razvoju koji se mogu upisati u pojedini razred očito može biti jedan od značajnih razloga prekida daljnjeg školovanja za ove učenike. Na taj problem ukazivala je i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u javnim raspravama o elementima i kriterijima upisa učenika u srednje škole.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u narednom će razdoblju inzistirati na provedbi donesenih zaključaka pa i svih drugih mjera potrebnih da se srednjoškolsko obrazovanje učini dostupnijim učenicima s teškoćama u razvoju.

Ustanove posebnih programa obrazovanja

„Usprkos poticanju inkluzivnog obrazovanja, ostaje potreba za određenim brojem posebnih odgojno-obrazovnih ustanova za djecu s teškoćama.... Uvođenjem novih, suvremenijih nastavnih programa, posebnih stručnih postupaka i rehabilitacijskih programa znatno će se unaprijediti odgoj i obrazovanje djece s teškoćama. Uvođenjem novih zanimanja i razina osposobljavanja olakšat će se pristup tržištu rada. Stručne kapacitete postojećih ustanova potrebno je osnažiti, a stručno usavršavanje unaprijediti da bi se praksa uskladila sa suvremenim spoznajama i dostignućima edukacijsko-rehabilitacijskog znanstvenog područja.“

Na ovaj način Strategija znanosti i obrazovanja obrazlaže jedan od ciljeva Strategije - unapređivanje rada odgojno-obrazovnih ustanova u kojima se ostvaruju posebni programi odgoja i obrazovanja za učenike s teškoćama. Stoga je i jedna od mjera „Opremati postojeće odgojno-obrazovne ustanove u kojima se ostvaruje odgoj i obrazovanje učenika s teškoćama u skladu s potrebama“.

Iako sve ostale mjere govore o transformaciji ustanova za djecu s teškoćama u centre kompetentnosti za podršku redovnim odgojno-obrazovnim ustanovama pružanjem usluga savjetodavne podrške mobilnih stručnih timova, na neki način zabrinjava opredjeljenje da se posebne ustanove za djecu s teškoćama dalje unapređuju i opremaju. Takav strateški cilj udaljuje nas od naše obaveze da usvojimo načela se prema kojem se isključujuće i odvojeno obrazovanje osoba s invaliditetom smatra diskriminirajućim.

Strategija navodi obavezu proširivanja djelatnosti posebnih odgojno-obrazovnih ustanova pružanjem edukacijsko-rehabilitacijske potpore redovnom sustavu odgoja i obrazovanja, ali i stručne podrške roditeljima. Treba omogućiti osmišljeno djelovanje ustanova s posebnim programima kao centara podrške za ranu intervenciju, edukaciju, rehabilitaciju i dijagnostiku. Navedene ustanove trebale bi postati mjestima gdje će učenici s teškoćama iz posebnih, ali i redovnih ustanova dobiti besplatnu pomoć i rehabilitacijske postupke, a roditelji i učitelji stručni savjet i pomoć.

Upravo ovako postavljen sustav smatramo jedino prihvatljivim – centri za odgoj i obrazovanje kao posebne ustanove obrazovanja treba pretvoriti u **kvalitetan sustav podrške općem obrazovnom sustavu**, kako bi svakom učeniku bilo omogućeno obrazovanje sukladno potrebama i mogućnostima.

Više pritužbi koje smo zaprimili u 2015.g. upućuje da se prijedlozi o školovanju u posebnim ustanovama obrazovanja donose i zbog npr. nepostojanja posebnih programa u redovnim osnovnim školama na terenu. Odlazak djeteta u drugo mjesto radi posebnog školovanja, s tim povezani prijevozni troškovi, materijalni troškovi obitelji....sve to moglo bi se izbjeći uspostavom posebnog razrednog odjela i programa u redovnoj školi. Zapošljavanje rehabilitatora u redovnim ustanovama obrazovanja, te sistemska podrška dobivena od centara za podršku, mobilnih timova i drugih oblika vanjske podrške školi, za društvo je isplativije, a za učenika nemjerljivo prihvatljivije rješenje, što je jedini smjer kojim kao društvo trebamo ići.

Zaključne preporuke za poboljšanje sustava odgoja i obrazovanja

- zadovoljavajući pomaci u smjeru inkluzivnog osnovnoškolskog obrazovanja nisu u dovoljnoj mjeri učinjeni u području predškolskog i srednjoškolskog obrazovanja
- neuključivanje u vrtić djeteta s teškoćama u razvoju zbog njegovih teškoća predstavlja diskriminatorno postupanje i kršenje prava na pristup javnim uslugama i resursima
- nedostatak podrške inkluzivnom odgoju i obrazovanju znači izostanak razumne prilagodbe – oblik diskriminatornog postupanja
- srednjoškolsko obrazovanje treba učiniti dostupnijim za učenike s teškoćama u razvoju, za početak provedbom navedenih zaključaka

4.10.4. VISOKOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Iako Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (dalje MZOS) izdvaja značajna sredstva za studente s invaliditetom za prijevoz, smještaj u studentski dom i subvencioniranu prehranu, a Nacionalna zaklada za potporu učeničkom i studentskom standardu osigurava stipendije za 60 studenata s invaliditetom, to ne može nadoknaditi nedostatak sustavne podrške. Pod sustavnom podrškom mislimo na dosljedno pružanje usluga podrške kroz doznačivanje dostatnih financijskih sredstava visokoškolskim ustanovama kako bi se unaprijedila pristupačnost, tehnička pomagala, pomoć u nastavi, osoblje u uredima za studente s invaliditetom, digitalni udžbenici, vršnjačka podrška i formalizirale procedure za pružanje te podrške uz kontinuiranu edukaciju nastavnog i nenastavnog osoblja. Nisu definirane procedure kojima bi se definirali načini na koji se studentima s invaliditetom pruža podrška, kao i uvjeti pod kojima se pruža. Trenutno neke oblike podrške studentima pružaju udruge (usluge asistenta u nastavi, prevoditelja za znakovni jezik, daktilografa, čitača ekrana, literature u digitalnom obliku, itd.).

S fakulteta dobivamo sljedeće poruke: *Bilo bi puno jednostavnije djelovati kada bismo iz MZOS dobivali jasne upute koje bi se odnosile na sva sveučilišta, odnosno kada bi zakon regulirao način prohodnosti osoba s invaliditetom kroz studij. U praksi je teško djelovati kada dobijemo naputke i preporuke jer one nisu obvezujuće.*

(Iz Paralelnog izvješća Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom o provedbi UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj prigodom pregleda inicijalnog izvješća Vlade RH pred UN-ovim Odborom za prava osoba s invaliditetom)

Kako bi pospješila ostvarivanje standarda za izjednačavanje mogućnosti za studente s invaliditetom u RH, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u svibnju 2015. godine inicirala sastanak na temu visokoškolskog obrazovanja osoba s invaliditetom. Sastanak održan u MZOS-u okupio je predstavnike MZOS-a i 7 hrvatskih sveučilišta na razini uprave sveučilišta i osoba koje neposredno rade sa studentima. Iako su sva hrvatska sveučilišta poduzela određene mjere kako bi se unaprijedila pristupačnost visokog obrazovanja osobama s invaliditetom, još uvijek ima puno prostora za nužna unaprjeđenja za ostvarivanje minimalnih standarda pristupačnosti. Budući da su 2015. godine završili trogodišnji programski ugovori koje je svih sedam sveučilišta i mnoga veleučilišta potpisalo s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta bilo je pravo vrijeme da se na jednom mjestu okupe predstavnici MZOS-a i sveučilišta kako bismo stekli uvid u dosegnutu razinu ostvarivanja standarda za izjednačavanje mogućnosti za studente s invaliditetom odnosno vidjeli što smo postigli, a što nam još nedostaje.

Ujedno, 15. ožujka 2013. Rektorski zbor RH prihvatio je *Minimalne standarde pristupačnosti visokog obrazovanja za studente s invaliditetom u Republici Hrvatskoj*.

Iz MZOS-a su nazočne upoznali s podrškom koju pružaju studentima s invaliditetom: subvencioniranu prehranu, smještaj u studentskim domovima, naknadu za prijevoz i stipendije preko Nacionalne zaklade za potporu učeničkom i studentskom standardu. Smatraju da je time zadovoljeno sve što je potrebno za studiranje. Studente s invaliditetom se pri ostvarivanju tih studentskih prava pozitivno diskriminira pa primjerice dobivaju izravan smještaj u studentski dom bez prihodovnog cenzusa, a na sličan način se može ostvariti i naknada za prijevoz u iznosu od 1 000 kuna. Tu naknadu trenutno koristi 120 studenata. Nacionalna zaklada za potporu učeničkom i studentskom standardu je ove godine uvela prihodovni cenzus u iznosu od 100 % osnovice koji uključuje samo stalne prihode, a ne i dohotke.

Evidentirano je 364 studenta s invaliditetom od kojih su 329 redovni studenti.

Kao predstavnica studenata s invaliditetom na sastanku je govorila predstavnica Udruge Zamisli. Udruga ZAMISLI ima veliko iskustvo u organizaciji podrške studentima s invaliditetom i različita iskustva s pojedinim sastavnicama Sveučilišta u Zagrebu vezano uz financiranje kroz sredstva Programskih ugovora. Dok Udruga ZNAM iz Rijeke ima direktnu suradnju sa Sveučilištem u Rijeci, u

Udruzi ZAMISLI imaju različita iskustva sa sastavnicama, a sa Sveučilištem nisu uspjeli uspostaviti suradnju kroz ove tri godine koliko se provodio Programski ugovor iako direktno pružaju podršku za 43 studenta s invaliditetom.

Naveli su da je Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta iz svih natječaja isključilo aktivnosti vezane uz studente s invaliditetom nakon pokretanja suradnje kroz Programske ugovore čime su udruge ostale bez resursa kojima bi mogle pomoći studentima s invaliditetom. Istaknuli su da sredstva Europskog socijalnog fonda ni u jednom natječaju do sada nisu obuhvatila priliku financiranja podrške studentima s invaliditetom.

Postavljeno je pitanje da studenti s invaliditetom koji koriste usluge prijevoza koje pruža Udruga Zamisli sudjeluju u troškovima usluge.

Navodimo pregled situacije vezane uz podršku za studente s invaliditetom po sveučilištima.

Sveučilište u Zagrebu: Ured za studente s invaliditetom osnovan je 2007. pravilnikom kao ustrojbenim aktom. Ured zapošljava jednu osobu. Uz to su na pojedinim sastavnicama Sveučilišta imenovani koordinatori za studente s invaliditetom. Neki od oblika potpore koji se osiguravaju kroz Ured su individualno prilagođen način polaganja ispita i osiguravanje prilagodbe na ispitima na način kojim se neće kompromitirati akademski standardi, pomoćna tehnologija za studente oštećena vida, kolegij vršnjačka podrška te edukacija nastavnika. Vode evidenciju svih studenata koji koriste neka prava ili potpore na osnovi invaliditeta: pravo na izravni smještaj u studentski dom, prednost pri upisu, itd. Na taj način bilježe 380 studenata uključujući one s tzv. nevidljivim oštećenjima - psihičkim teškoćama i kroničnim bolestima. Za studente koji imaju potrebu za većom razinom podrške u zadovoljavanju svakodnevnih potreba osigurava se ispomoc u studentskim domovima. Nemaju sredstva za osiguravanje prijevoza.

Iz Sveučilišta Juraj Dobrila u Pulj obaviješteni smo da je na sveučilištu je osnovano Povjerenstvo za studente s invaliditetom. Na početku akademske godine organizira se edukacija za nastavnike koji i u pisanoj formi dobiju upute. Prilikom izgradnje novih objekata na Sveučilištu unaprijed je isplanirano osiguranje arhitektonske pristupačnosti.

Iz Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku je predloženo da se osiguravanje prilagođenog načina polaganja ispita kao oblika razumne prilagodbe studentima s invaliditetom uvrsti u statut odnosno pravilnik o studijima i studiranju kako bi se stvorila zakonska podloga. Na Sveučilištu vode registar studenata s invaliditetom koji ispunjavaju evidencijsku listu. Sukladno tim podacima od početka rada ureda do danas bilo je 69 studenata s invaliditetom od kojih ih je 15 diplomiralo, a 5 odustalo od studija. Napominju da to nije stvarno stanje jer studenti s invaliditetom zaziru od etiketiranja. Sredstvima iz programskih ugovora financirane su stipendije za studente s invaliditetom. Postavljen je kriterij izvrsnosti pa je stipendije dobilo samo 5 studenata s invaliditetom, dok je dio sredstava preusmjeren studentima slabijeg socioekonomskog statusa. Studenti koriste javni prijevoz koji nije pristupačan. Postoji prijevoz specijaliziranim vozilima ali postoje velike teškoće u njegovoj organizaciji i osiguravanju prijevoza kad je potreban.

Sveučilište u Zadru nema poseban ured za studente s invaliditetom. Studentsko savjetovalište preuzelo je dio poslova vezanih uz studente s invaliditetom. Određivanje prilagodbe nastavnog procesa preuzeli su odjeli (sastavnice). Kroz kolegij vršnjačke potpore osigurana je asistencija za 4 studenta s invaliditetom. Lokalni autoprijevoznik osigurava specijalizirani kombi prijevoz. Svi prostori sveučilišta su pristupačni. Kroz projekt TEMPUS osigurana je oprema za studente oštećena vida. Traženje studenata da se evidentiraju doživljeno je vrlo negativno i stigmatizirajuće.

Većina sveučilišta uz izuzetak Sveučilišta u Splitu ustrojila je određeni oblik institucionalne potpore za studente s invaliditetom i uglavnom zapošljavaju po jednu osobu ili je ta uloga pridodana uz neko drugo radno mjesto što nije dobro rješenje. Na Sveučilištu u Splitu uz Savjetovalište za studente s invaliditetom pri Filozofskom fakultetu započele su aktivnosti za osnivanje ureda. Zaposlena je osoba preko poticajnih mjera HZZ-a, a očekuje se trajnije rješenje. Prema evidenciji na Sveučilištu ima 33 studenata s invaliditetom. Zgrade nisu pristupačne, ali se po potrebi nastava organizira u prizemlju. Studenti se nisu voljni izjasniti kao studenti s invaliditetom. Na Sveučilištu se na inicijativu slijepog studenta održava konferencija studenata s invaliditetom *I mi studiramo, zar ne?*

Sveučilište u Dubrovniku ima koordinaticu za studente s invaliditetom. Evidentirano je samo dvoje studenata. Sve zgrade su pristupačne osim zgrade rektorata dok će studentski dom biti prilagođen. Organizira se edukacija za nastavno i nenastavno osoblje. Pravilnik o studiranju predviđa prilagođen način studiranja za studente s invaliditetom.

Na Sveučilištu u Rijeci podrška studentima s invaliditetom počela se pružati 2006. godine i u početku se radilo volonterski. Ured je nastavio i nadgradio aktivnosti koje je provodila studentska udruga, dok je udruga nastavila organizirati prijevoz. Od 2011. Ured djeluje sustavno. Prisutni su istaknuli da Ured u Rijeci svojim aktivnostima predstavlja primjer dobre prakse izjednačavanja mogućnosti studiranja studenata s invaliditetom te da prednjači u kvaliteti rada. U Uredu je zaposlena jedna osoba. Od Programskih ugovora se financira rad stručnog suradnika od ljetnog semestra ak.god. 2014./2015., a do tada su izvori za financiranje stručnog suradnika bili osigurani od strane IPA projekta. Između ostalih aktivnosti, u okviru projekta doktoranata odlaze u svaku srednju školu koja ima maturante s invaliditetom i utvrđuju potrebnu podršku u prilagodbi akademskog okruženja. S 33 studenata održano je 113 susreta. Kroz mailing liste se studente informira o stipendijama i prijevozu. Osigurava im se individualna pomoć i podrška. 18 studenata asistencija prema potrebama studenata, asistencija u nastavi, ali i pomoć u učenju koja se honorira preko studentskog ugovora (15 sati tjedno). Provodi se digitalizacija literature i posudba specijalizirane opreme. Prijevoz se osigurava u suradnji s udrugom. Sveučilište sufinancira, a udruga provodi prijevoz za 7 studenata. Financira se rad stručnog suradnika.

Zaključak:

Pitanja o kojima se razgovaralo, a koja ujedno ostaju neriješena bila su: prijevoz – budući da gradski prijevoz nije prilagođen, studentima s invaliditetom treba prijevoz u specijalno prilagođenim vozilima. U Rijeci i Zagrebu uslugu prijevoza provode udruge i ona je besplatna za studente koji ne participiraju u usluzi naknadom za prijevoz koju ostvaruju.

Pristupačnost – arhitektonska, informacijska pristupačnost (opremljenost prilagođenim računalima s govornom jedinicom i čitačima ekrana, pristupačnost mrežnih stranica), komunikacijska (prevoditelji znakovnog jezika i daktilografska podrška za gluhe studente). Vezano uz asistente u nastavi provode se kolegiji vršnjačke podrške, a ne Sveučilištu u Rijeci se sredstvima iz Programskih ugovora financiraju asistenti za one studente kojima je to potrebno.

Govorilo se i o potrebi edukacije nastavnika, postoje nejasnoće vezane uz evidentiranje studenata. Kao dobra praksa koja još nije zaživjela na svim fakultetima navedeno je prikupljanje podataka o studentima koji koriste neki od oblika podrške, prilagodbe ili pozitivne akcije kao što je izravan upis. Ne traži se od studenata da se sami izjasne ako takvo nešto smatraju stigmatizirajućim. Važan uvjet za ravnopravno studiranje je pristupačnost studentskog smještaja i osiguravanje potrebne podrške kroz asistenciju u domovima te pružanje usluga medicinske njege za studente s većim stupnjem potrebne podrške. Dok kod nekig fakulteta postoji bojazan o tome hoće li se studenti s invaliditetom osjećati stigmatizirano ako im se obrate, drugi prakticiraju proaktivni pristup u kojem obavještavaju sve studente koji su iskoristili pravo izravnog upisa o pravima koja mogu ostvariti. Neki od ureda za studente s invaliditetom rade i s maturantima i informiraju ih o mogućnostima studiranja. Velike teškoće još uvijek postoje u podričju prilagodbe nastavnih procesa i ispitnih postupaka na način koji ne bi bez ugrožavanja akademskih standarda. Prijedlog je bio da je taj proces potrebno regulirati u pravnim aktima sveučilišta kako se izbjegle optužbe o pogodovanju. Govorilo se o internetskim stranicama sveučilišta koje bi trebale biti pristupačne i na njima dostupne informacije o uvjetima upisa za studente s invaliditetom i podrške koja im je osigurana.

Iz MZOS-a smo obaviješteni da će u sljedećem ciklusu programskih ugovora cilj vezan uz uključivanje studenata s invaliditetom biti obavezan, a ne kao do sada opcionalan.

I kod onih sveučilišta koja su odabrala taj cilj čini se kao da nije bilo sasvim jasno koje su to potrebe studenata s invaliditetom koje bi trebalo adresirati i na koji način. Vjerujemo da je razmjena iskustava iz različitih sredina ukazala na primjere dobre prakse, a u svrhu boljeg planiranja sredstava bilo bi uputno organizirati veću radionicu kako bi se jasnije artikulirale potrebe na svakom sveučilištu. Na

takvoj radionici trebalo bi prezentirati *Minimalne standarde pristupačnosti visokog obrazovanja za studente s invaliditetom u Republici Hrvatskoj* kao i prezentirati dobru praksu iz međunarodnog okruženja.

U nastavku donosimo pregled pritužbi studenata s invaliditetom Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u 2015. godini. Najveći broj pritužbi odnosio se na reguliranje studentskog statusa odnosno produljeno vrijeme studiranja. U postupanju po pritužbama na nekim fakultetima zamjećena je velika nefleksibilnost. Dok se s jedne strane prilagođavanje studija teškoćama koje proizlaze iz invaliditeta gleda kao na pogodovanje ili pitanje senzibiliziranosti i uviđajnosti, s druge su strane neki fakulteti kao reakciju na dosadašnje popuštanje zauzeli prilično kruti stav. To sve pokazuje da se i dalje traži prava mjera u osiguravanju prilagodbi koje bi uvažavale i akademske standarde, ali i specifične teškoće studenata s invaliditetom. Kod nekih studenata se također primjećuje izostanak dužne posvećenosti praćenju studentskih rokova i očekivanje da će im zbog invaliditeta studiranje biti u potpunosti prilagođeno ponekad i nerealnim zahtjevima.

Primjer 1. *Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je podnesak studentice završne godine dodiplomskog stručnog studija javne uprave pri Pravnom fakultetu u Osijeku. Studentica u bitnome navodi kako je u prosincu 2015. godine kontaktirala referadu Fakulteta kako bi dogovorila obranu diplomskog rada. Navodi da joj je pri tome rečeno da nema pravo izvršiti obranu diplomskog rada, da njezin studij koji je upisala akademske godine 2004./2005. više ne postoji te da je njezin status kao da nikada nije studirala. Nadalje navodi kako je usprkos svom invaliditetu redovito obavljala svoje studentske dužnosti, a spominje i druge teškoće obiteljske prirode kao i okolnost studija uz rad koji su joj otežavali studiranje.*

Ne ulazeći u odnos studentice prema njezinim studentskim obavezama i neinformiranju o rokovima te drugim vidljivim manjkavostima u održavanju kontakta i komuniciranju s nadležnim službama Fakulteta, zatražili smo očitovanje o studentskom statusu ove studentice s invaliditetom. Također smo zatražili informacije o načinu na koji invaliditet studenta utječe na odobreno vrijeme studiranja ukoliko je ono ograničeno. Budući da je produžavanje vremena potrebnog za izvršavanje studentskih obaveza jedan od najznačajnijih oblika prilagodbe i izjednačavanja mogućnosti studiranja za studente s invaliditetom, zanima nas je li ta okolnost uzeta u prilikom donošenja odluka o trajanju studiranja.

Od Fakulteta smo dobili opsežan odgovor s detaljima studiranja. Studentica je studij upisala akademske godine 2004./2005. i na temelju zamolbe bila je oslobođena plaćanja školarine. Produžen joj je i apsolventski staž. Navode da su zamolbe za oslobođenje od plaćanja školarine odobrene temeljem rješenja o invaliditetu i teške financijske situacije u obitelji. Imala je pravo završiti studij do 30. rujna 2014. godine na temelju Odluke Fakultetskog vijeća međutim to nije učinila. Zamolbu za odobrenje obrane diplomskog rada podnijela je u prosincu 2015. godine. Fakultet je na svojoj mrežnoj stranici pravovremeno objavio obavijest za sve studente koji studiraju po 'starem' studijskom programu. Studij koji je studentica pohađala više se ne izvodi i ne postoji mogućnost njegova završavanja. Napomenuli su da su više puta komunicirali sa studenticom i prenose njezine riječi da shvaća situaciju u kojoj se našla niti krivnjom Fakulteta, niti njezinom krivnjom već spletom okolnosti.

Primjer 2. *Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je podnesak studentice 3. godine stručnog studija sestrinstva. Studentica se na trećoj godini studija javila rijetka kronična bolest uslijed koje se kreće najprije uz pomoć dviju, a sada jedne štake. Navodi da joj zbog otežanog kretanja nije bilo dozvoljeno obavljanje stručne prakse pa nije niti mogla pristupiti polaganju ispita. Navodi da je u više navrata komunicirala o svojoj situaciji najprije usmeno s pojedinim profesorima da bi se na kraju mailom obratila prorektoru sa zamolbom za prilagodbom načina ispunjavanja zahtjeva za obavljanje stručne prakse. Zamolba je odbijena uz obrazloženje da to ne bi bilo pošteno prema drugim kolegama koji mogu obavljati praksu jer su fizički sposobni i zdravi.*

Pravobraniteljica je zatražila očitovanje visokoobrazovne ustanove pri čemu je napomenula da prilagodba načina ostvarivanja nekog akademskog standarda teškoćama koje proizlaze iz invaliditeta i zdravstvenog stanja studenta nisu pogodovanje tom studentu nego pravo studenta na izjednačavanje mogućnosti i obaveza visokoobrazovne ustanove sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije. Pravobraniteljica je s obzirom na to da je postupanje u sličnim slučajevima složeno, bez dovoljno smjernica i primjera dobre prakse, preporučila komunikaciju visokoobrazovne ustanove i studentice. Studentica nije bila dovoljno aktivna u komuniciranju svoje situacije te je upućena da se obrati nadležnim službama pri visokoobrazovnoj ustanovi. Jednako smo tako preporučili suradnju s visokoobrazovnim ustanovama koje imaju više iskustva u uključivanju studenata s invaliditetom.

U svom očitovanju visokoobrazovna ustanova nam je dostavila opsežan i cjelovit Plan studijskog programa s opisom svih kolegija koji uključuju i kolegij Zdravstvena njega osoba s invaliditetom. Dostavili su nam i Pravilnik o studiranju u kojem se ne spominju studenti s invaliditetom. Regulirano je jedino mirovanje studentskih obaveza ako zbog bolničkog liječenja student nije prisustvovao nastavi.

Na visokoj obrazovnoj ustanovi imenovan je koordinator za studente s invaliditetom koji je predložio da se studentica uz oslobađanje od troškova studija sukladno svojim interesima presumjeri na neki od drugih ponuđenih studijskih programa gdje joj teškoće koje proizlaze iz njezinog zdravstvenog stanja neće biti prepreka izvršavanju bitnih dijelova budućeg zvanja. S obzirom da znatno ograničavanje mogućnosti kretanja predstavlja prepreku izvršavanju bitnih dijelova profesije sestrištva takav prijedlog smatramo prihvatljivim i opravdanim. Visokoobrazovnoj ustanovi smo preporučili da uključivanje studenata s invaliditetom regulira u Pravilniku o studiranju.

Primjer 3. *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se studentica treće godine studija na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu. Među ostalom dokumentacijom koju nam je prosljedila je i rješenje fakulteta kojim se odbija njezina zamolba za mirovanje obaveza i zamolba za upis u akademsku godinu 2015./2016. Takva odluka za ovu studenticu s invaliditetom ima teške posljedice gubitka studentskih prava i sukladno time nemogućnost daljnjeg nastavka obrazovanja kojeg je dosad uspješno obavljala usprkos svom invaliditetu.*

Nakon pregleda dostavljene dokumentacije i razgovora sa studenticom dobili smo informaciju da je studentica dosad uredno izvršavala studentske obaveze i da je jedini oblik prilagodbe koji je dosad tražila bilo produljene vrijeme pisanja ispita iz kolegija na kojem joj je bilo potrebno služenje objema rukama uslijed otežane pokretljivosti desne ruke. Saznali smo da se tijekom 2014. godine osnovno tjelesno oštećenje koje je dovelo do invaliditeta dodatno pogoršalo što je dovelo do teškoća u ispunjavanju studentskih obaveza, prvenstveno polaganja kolegija koji je u ak.god. 2014./2015. studentica po drugi put upisala. Studentica navodi da je zbog bolova i odlazaka na terapije ispitu pristupila samo dvaput pa nije bila u mogućnosti iskoristiti dva dodatna roka na koja ima pravo.

Produžavanje vremena studiranja i mirovanje studentskih obaveza uslijed pogoršanja zdravstvenog stanja su uobičajeni načini prilagodbe za izjednačavanje mogućnosti studiranja studenata s invaliditetom s onima koji takve teškoće nemaju. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zalaže se da studenti s invaliditetom izvršavaju sve svoje studentske obaveze i da im se ne snižavaju akademski standardi, ali isto tako, da im se tamo gdje je to potrebno i u skladu s načelom razumnosti osigura prilagodba zbog teškoća koja proizlaze iz njihovog invaliditeta.

S obzirom na navedeno preporučili smo da se razmotri mogućnost da se studentici odobri barem upis akademske godine kako bi mogla nastaviti obrazovanje ukoliko već s obzirom na činjenicu da je prema pravilima Fakulteta zakasnila s predajom zamolbe za mirovanje studija to sada nije moguće odobriti.

S Fakulteta su odbili takvu mogućnost i studentica je morala prekinuti studij.

Primjer 4. *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratio se student s invaliditetom koji studira na Filozofskom fakultetu u Splitu. Prilikom upisa registrirao se kao student s invaliditetom i u tu svrhu podnio potrebnu dokumentaciju (Potvrdu o tjelesnom oštećenju od 80 % zbog teškog oštećenja zdravlja uslijed kronične bolesti). Jedina prilagodba koja mu treba za studiranje na ravnopravnoj osnovi sa studentima s invaliditetom je opravdanje izostanaka s nastave do kojih ponekad dolazi uslijed pogoršanja bolesti.*

Obaviješteni smo da je Filozofski fakultet vrlo senzibiliziran za potrebe studenata s invaliditetom o čemu svjedoči i višegodišnje održavanje skupa o studentima s invaliditetom. Međutim, studiranje se ne može bazirati na izlaženju u susret i susretljivosti, koliko god ona bila pohvalna.

Iz ovog slučaja čini se da na Sveučilištu u Splitu još uvijek ne funkcioniraju formalni sustavi podrške studentima s invaliditetom. Zbog toga studenti s invaliditetom moraju sami upoznavati profesore na kolegijima o prilagodbama koje su im potrebne zbog invaliditeta čime su dovedeni u nepovoljniji položaj u odnosu na ostale studente. Time se ujedno opterećuju nastavnici te uvode elementi za subjektivne procjene.

Praksa i uobičajena procedura Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu je da student s invaliditetom koji zbog oštećenja zdravlja treba određenu prilagodbu ili podršku za obrazovanje na jednakoj osnovi s drugim studentima bez invaliditeta mora osobno podnijeti zahtjev izravno Uredu za studente s invaliditetom ili koordinatoru za studente s invaliditetom koji onda zahtjev upućuje Uredu. Zahtjev treba biti potkrijepljen odgovarajućom medicinskom i drugom dokumentacijom. Temeljem te dokumentacije i individualnog razgovora sa studentom, Ured za studente s invaliditetom izrađuje preporuku koju upućuje fakultetu uz dostavu i studentu. Ukoliko se student ne slaže s odlukom Ureda za studente s invaliditetom, može uputiti žalbu Povjerenstvu za studente s invaliditetom. Na temelju tako donesenog rješenja koordinatorski za studente s invaliditetom na početku školske godine obavještava nastavnike kod kojih će student slušati odnosno polagati kolegije o potrebnim prilagodbama. U slučaju studenta koji nam se obratio ta prilagodba odnosila bi se na omogućavanje većeg broja izostanaka koji bi također trebali biti određeni (primjerice postotkom sati).

Sa Sveučilišta u Splitu smo nedavno obaviješteni da je pitanje ureda za studente s invaliditetom privremeno riješeno. U rujnu 2015. godine osnovan je Sveučilišni centar za savjetovanje studenata u sklopu kojeg djeluje i savjetovanište za studente s invaliditetom. Planira se da savjetovanište s punim intenzitetom počne raditi s početkom nove akademske godine. Također je u proceduri donošenje pravilnika kojim bi se trebalo regulirati studiranje za studente s invaliditetom.

Sudjelovanje na skupovima u organizaciji studenata s invaliditetom

Na Filozofskom fakultetu u Splitu 15. svibnja 2015. godine održana je 3. konferencija studenata s invaliditetom I mi studiramo, zar ne?

Na konferenciji je sudjelovala je savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Tema ovogodišnje konferencije pod pokroviteljstvom Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta bila je uključivanje osoba s invaliditetom u redovne odgojno-obrazovne procese. Prikazana su iskustva iz uključivanja u redovno obrazovanje gluhoslijepih osoba, gluhih, slabovidnih te osoba s epilepsijom.

O iskustvima obrazovanja govorili su predstavnici Udruge gluhoslijepih Osjet, Udruge gluhih i nagluhih osoba grada Splita i županije Splitsko-dalmatinske te Hrvatske udruge slabovidnih Vidim. Na konferenciji su predstavljeni projekti Iskustvo zlata vrijedi koji drugu godinu za redom provodi Poslovni dnevnik u suradnji s tvrtkama s područja cijele Hrvatske, projekt Split kao disability friendly destinacija, projekt Drugo lice invalidnosti Mreže udruga osoba s invaliditetom Dalmacije te projekt DM-a u suradnji s Tiflološkim muzejom i Hrvatskim savezom slijepih povodom Međunarodne godine svjetlosti kojem je cilj informiranje građana o izazovima s kojima se slijepe i slabovidne osobe susreću u svakodnevnom životu. O iskustvima studiranja s epilepsijom izlagao je Pasko Tomaš s Pravnog fakulteta u Splitu.

Uprava Sveučilišta u Splitu okupljenim sudionicima konferencije iznijela je čvrste namjere i planove osnivanja Ureda za studente s invaliditetom pri Sveučilištu. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom nastavit će pratiti aktivnosti na uspostavi neophodne institucionalne službe za pružanje podrške

studentima s invaliditetom. Jedan od zaključaka konferencije bio je da bi iskustva studenata studiranja studenata s invaliditetom trebali poslušati koordinatori za studente s invaliditetom na pojedinim sastavnicama i što više profesora jer je upravo njihova neinformiranost o specifičnostima studiranja s invaliditetom uzrok mnogih teškoća.

Od 18. do 24. srpnja 2015. u organizaciji Udruge Zamisli u Zagrebu je održan orijentacijski tjedan za bruce s invaliditetom. Predstavnici relevantnih institucija predstavili su svoj rad budućim studentima s invaliditetom na predavanjima i radionicama. Jednu od radionica, na kojoj je izlagala te odgovarala na pitanja studenata zamjenica pravobraniteljice. U nazočnosti 20 studenata iz različitih krajeva RH zamjenica je predstavila djelokrug rada i iskustva te studentima pojašnjavala njihova prava koja mogu ostvariti na osnovu invaliditeta.

Zaključci i preporuke

1. Potrebno je jasno regulirati studentska prava osoba s invaliditetom i propisati minimalne standarda podrške i prilagodbe koja im sve visokoškolske ustanove moraju pružiti na nacionalnoj razini.
2. Potrebno je unaprijediti vođenje statističkih podataka o studentima s invaliditetom kako bi mogli planirati intervencije za sprječavanje njihove evidentne podzastupljenosti.
3. Potrebno je definirati razumnu prilagodbu i oblike potpore i za učenike s teškoćama u zakonodavstvu te propisati obvezu osiguravanja razumne prilagodbe za studente s invaliditetom u Zakonu o visokom obrazovanju.

4.11. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA

Unatoč propisno uređenom sustavu profesionalne rehabilitacije koja je definirana Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, a detaljno razrađena Pravilnikom o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom, u 2015. godini profesionalna rehabilitacija se nije provodila prema navedenim propisima.

Razlog tome je nepravodobno osnivanje centara za profesionalnu rehabilitaciju čije je osnivanje bilo predviđeno 01. siječnja 2015. godine.

Međutim, tek krajem 2015. godine osnovana su četiri regionalna centra za profesionalnu rehabilitaciju: Zagreb, Osijek, Rijeka i Split, ali su s radom započeli jedino centri u Zagrebu i Osijeku, što nije doprinijelo promjenama u odnosu na ranije godine niti smo zabilježili pozitivne pomake vezano uz učinke propisa koji uređuju ovo pitanje.

Međutim, to ne znači da Hrvatski zavod za zapošljavanje nije provodio određene aktivnosti profesionalne rehabilitacije. Prema dostavljenim podacima HZZ-a, u odnosu na nezaposlene osobe, profesionalna rehabilitacija se pretežito provodila u okviru mjera aktivne politike zapošljavanja. Prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje u 2015. godini niti jednom osiguraniku nije bilo priznato pravo na profesionalnu rehabilitaciju.

Područni/regionalni uredi Hrvatskog zavoda za zapošljavanje odlučuju u prvom stupnju o pravu na profesionalnu rehabilitaciju temeljem zahtjeva koji podnosi osoba s invaliditetom, njezin roditelj, zakonski zastupnik ili skrbnik. Hrvatski zavod za zapošljavanje zaprimio je ukupno **79** zahtjeva za priznavanje prava na profesionalnu rehabilitaciju te je izdao jednako toliko rješenja o ostvarivanju prava na rehabilitaciju (**64** rješenja o pravu na profesionalnu rehabilitaciju donio je regionalni ured u Zagrebu, a **15** rješenja područni ured u Sisku).

Tijekom protekle godine **120** osoba s invaliditetom je putem mjera aktivne politike uključeno u obrazovne programe i osposobljavanje, uz priznavanje novčane naknade i troškova prijevoza tijekom obrazovanja.

Tabelarni prikaz broja nezaposlenih osoba s invaliditetom koje su uključene u obrazovne aktivnosti putem mjera aktivne politike zapošljavanja po područnim/regionalnim uredima

Regionalni/područni ured	Osposobljavanje na radnom mjestu	Obrazovni programi
Bjelovar	0	0
Čakovec	0	2
Dubrovnik	0	0
Gospić	0	0
Karlovac	0	0
Krapina	0	2
Križevci	0	3
Kutina	0	1
Osijek	0	0
Požega	0	9
Pula	0	0
Rijeka	0	0
Sisak	0	5
Slavonski Brod	0	5
Split	0	0
Šibenik	0	0
Varaždin	2	0
Vinkovci	0	0
Vukovar	0	2
Zadar	0	2
Zagreb	56	31
Ukupno	58	62

Uvjet za uključivanje u obrazovanje nezaposlene osobe je da je obrazovni program sukladan potrebama tržišta rada i da odgovara psihofizičkim mogućnostima osobe.

Hrvatski zavod za zapošljavanje navodi da su 194 osobe s invaliditetom u protekloj godini bile uključene u selekciju za obrazovanje, njih 295 bilo je uključeno u individualno profesionalno informiranje (za usporedbu u 2014. godini tu uslugu je koristila 51 osoba s invaliditetom). Individualno savjetovanje provedeno je s 386 osoba s invaliditetom (navode povećanje od 35 % u odnosu na 2014. godinu kad su savjetovanjem bile obuhvaćene 242 osobe s invaliditetom).

U radionice za povećanje kompetencija prilikom traženja posla uključeno je 456 osoba s invaliditetom, a za 262 osobe provedena je medicinsko-psihološka obrada u svrhu procjene radnih i općih sposobnosti.

Od ostalih aktivnosti u odnosu na osobe s invaliditetom koje je Hrvatski zavod za zapošljavanje provodio protekle godine, navode praksu dobre suradnje s Gradom Zagrebom i zaštitnom radionicom URIHO, upućivanje u Radni centar (uključeno 26 osoba s invaliditetom) i Virtualnu radionicu (uključeno 20 osoba s invaliditetom) u svrhu podizanja radnih sposobnosti, stjecanja dodatnih vještina, znanja i razvijanja socijalnih kompetencija. Zavod sudjeluje na novom pilot projektu "Osposobljavanje na radnom mjestu za dugotrajno nezaposlene osobe s invaliditetom – pilot projekt za pomoćne kuhare, nositelj je URIHO u sklopu grant sheme "Poboljšanje pristupa tržištu rada osobama s invaliditetom", u koji je uključeno 11 osoba. Područni ured u Sisku u sklopu natječaja "Lokalne inicijative za poticanje zapošljavanja" provodi projekt "FYI-za vaše uključivanje", kroz koji se obrazovalo 14 osoba s invaliditetom za stolara – drvomodelara kroz stručno osposobljavanje.

Pravilnikom o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za rehabilitaciju osoba s invaliditetom (NN, br. 44/14; 2/15) su uređeni načini izvođenja, sadržaj i mjerila korištenja prava na profesionalnu rehabilitaciju, procjenu invaliditeta u odnosu na prepreke i poteškoće pri zapošljavanju koje proizlaze iz oštećenja i bolesti te uvjeti za osnivanje centra za profesionalnu rehabilitaciju.

Pravilnik u čl. 7. st. 2. definira sadržaj profesionalne rehabilitacije: *“mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije su usluge koje se izvode s ciljem da se osobu s invaliditetom osposobi za prikladan posao, da se ista zaposli, odnosno zadrži posao i u njemu napreduje te da se profesionalno razvija. Za ocjenu stupnja invaliditeta potrebno je procijeniti funkcioniranje pojedinca, procijeniti poteškoće i prepreke te potrebe vezane uz zapošljavanje s obzirom na njegove zdravstvene karakteristike i čimbenike. Pravilnikom je predviđeno da usluge profesionalne rehabilitacije provode centri za profesionalnu rehabilitaciju samostalno ili u suradnji sa srednjoškolskom ustanovom ili drugim pravnim subjektom koji ispunjavaju uvjete sukladno pravilima profesionalne rehabilitacije.”*

Centar za profesionalnu rehabilitaciju zajednički osnivaju Republika Hrvatska i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Međutim, kašnjenje s osnivanjem ovih centara za profesionalnu rehabilitaciju imalo je za posljedicu i teškoće/nemogućnost ostvarivanja poticaja poslodavaca za zapošljavanje osoba s invaliditetom obzirom da centri za profesionalnu rehabilitaciju na temelju izvršenih procjena donose nalaz i mišljenje te vrstu i visinu poticaja. Ovime su bili pogođeni poslodavci koji su zaposlili u 2015. godini osobe s invaliditetom.

Primjer: Udruga iz Splita je zaposlila osobu s invaliditetom i uputila zahtjev za isplatu subvencije plaće Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (dalje ZOSI). Upućeni su da pribave nalaz i mišljenje centra za profesionalnu rehabilitaciju o potrebi, odnosno visini poticaja. Obzirom da centar za rehabilitaciju ne funkcionira u Splitu, obratili su se za pomoć ZOSI koji je preporučio da ovu uslugu zatraže od Centra za profesionalnu rehabilitaciju u Zagrebu s ciljem procjene potrebe i visine za ostvarivanje subvencije plaće. Ovakvim rješenjem se za udrugu otvara problem pokrivanja dodatnih troškova vještačenja izvan mjesta prebivališta koji uz troškove vještačenja uključuje i troškove prijevoza te smještaja osobe i pratitelja čiji iznos udruga ne može podmiriti. U svom odgovoru ZOSI upućuje udrugu na mogućnost refundacije ovih troškova kroz iznos subvencije plaće u periodu od minimalno tri mjeseca do maksimalno 20 mjeseci, ovisno o procjeni postotka subvencije plaće (koji može biti u rasponu od 10 do 70%).

Osim toga, u dogovoru s udrugom, ZOSI je upozorio na neželjene pojavnosti koje su prethodile novoj zakonskoj regulativi, a odnosile su se na zlouporabe od strane poslodavaca navodeći da su postojećim propisima otklonili svaku mogućnost zlouporaba. Naime, ističu da su prije donošenja Pravilnika, pojedini poslodavci zaposlili osobu s invaliditetom isključivo zbog poticaja koje su ostvarivali istovremeno i od Fonda (sada ZOSI) i od strane s kojim su sklapali ugovor o radnom odnosu na određeni period. U pravilu, istekom vremena na koji je sklopljen takav ugovor nisu zapošljavali tu osobu, bez obzira na njezine kvalitete i stručne kompetencije (premda je upravo to smisao ove vrste poticaja), već su zapošljavali na isti način drugu osobu s invaliditetom ostvarujući značajne iznose poticaja. Takva praksa nije vodila ispunjavanju cilja dugoročnog održavanja zaposlenosti osoba s invaliditetom na radu jer je između ostaloga svrha poticaja osigurati zadržavanje na radu osoba s invaliditetom.

Nepравodobno osnivanje centara za profesionalnu rehabilitaciju nepovoljno se odrazilo na sve poslodavce. Oni koji su do 2014. godine imali zaposlene osobe s invaliditetom mogli su ostvariti poticaje do iznosa od 50% (od iznosa koji su ranije ostvarivali odlukom bivšeg Fonda) u vidu paušala, dok novi poslodavci nisu mogli ostvariti poticaje u 2015. godini zbog nefunkcioniranja centara kojima je dana u nadležnost procjena potrebe za poticajima.

Zaključak

Unatoč brojnim aktivnostima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje koji kroz različite mjere aktivne politike tijekom 2015., kao i prethodnih godina provodi i podupire profesionalnu rehabilitaciju, ne možemo reći da se primjenom ovih mjera radilo o planiranom sveobuhvatnom i usmjerenom postupanju u uvjetima ciljne profesionalne rehabilitacije u kojima je bilo moguće evaluirati rezultate

rehabilitacije ili simulirati radne uvjete - na način kako je definirano Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i podzakonskim aktima.

Niti u 2015. godini profesionalnoj rehabilitaciji osoba s invaliditetom nije pridavan značaj koji zasluži, kako u procesu zapošljavanja tako i u procesu rada. Kad govorimo o osobama s invaliditetom, smatramo da bez dobro organiziranog sustava profesionalne rehabilitacije ne možemo očekivati stabilnije i dugoročnije promjene u smislu rasta stope zapošljivosti osoba s invaliditetom i njihovog duljeg zadržavanja u procesu rada, i posredno sprječavanja preranog umirovljenja zbog invaliditeta.

4.12. ZAPOŠLJAVANJE I RAD

UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom je u svojim Zaključnim zapažanjima i preporukama nakon rasprave u travnju 2015. o Inicijalnom izvješću o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH pohvalio zakonodavne promjene koje doprinose povećanju stope zaposlenosti osoba s invaliditetom ističući posebno proširenje kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom na sve poslodavce.

Odbor je zabrinut s obzirom da je većina osoba s invaliditetom nezaposlena ili imaju poslove s niskim primanjima. Također je zabrinut jer veliki udio žena s invaliditetom ima samo osnovnoškolsko obrazovanje ili čak ni to. Nadalje je zabrinut zbog nesrazmjera u broju muškaraca s invaliditetom i žena s invaliditetom u smislu zapošljavanja.

Preporuka je Odbora da se u savjetovanju s organizacijama koje zastupaju žene s invaliditetom poduzimaju mjere za unaprijeđenje razvoja i osnaživanja žena s invaliditetom u područjima obrazovanja i zapošljavanja.

Preporuka je Odbora da država potpisnica pripremi i provede – u suradnji s organizacijama osoba s invaliditetom - akcijski plan za povećanje stope zapošljavanja osoba s invaliditetom na otvorenom tržištu rada. Također preporuča da sustav kvota bude nadopunjen i drugim poticajima za poslodavce koji zapošljavaju osobe s invaliditetom. Prepreke zapošljavanju osoba s invaliditetom valja analizirati i korigirati. Potrebno je regulirati i nadzirati razumnu prilagodbu radnog mjesta - uključujući zapošljavanje uz podršku - kao i pristupačnost radnog mjesta.

Tijekom 2015. godine zaprimljeno je ukupno 207 prijava u području rada i zapošljavanja (107 je bilo pisanim putem) koje su se najčešće odnosile na kršenje prava prednosti pri zapošljavanju, upite o postupcima prijave nadležnim inspekcijskim službama poslodavaca ako postoji sumnja na povredu prava prednosti, na neosiguravanja razumne prilagodbe te upite o proceduri utvrđivanja invaliditeta u odnosu na rad.

Godina 2015. bila je svakako razdoblje provjere učinkovitosti Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 152/14) te podzakonskih akata (pravilnika).

U nastavku slijede statistički podaci dobiveni od Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (dalje HZZ) o kretanju ne/zaposlenosti od 01. siječnja 2015. do 31. prosinca 2015. godine.

Nezaposlenost osoba s invaliditetom

Na dan 31. prosinca 2015. na Zavodu za zapošljavanje registrirane su **7.303** osobe s invaliditetom, što je **2,6 %** od ukupno nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. To je najveći broj nezaposlenih osoba s invaliditetom prijavljenih u evidenciji HZZ-a u proteklih 10 godina.

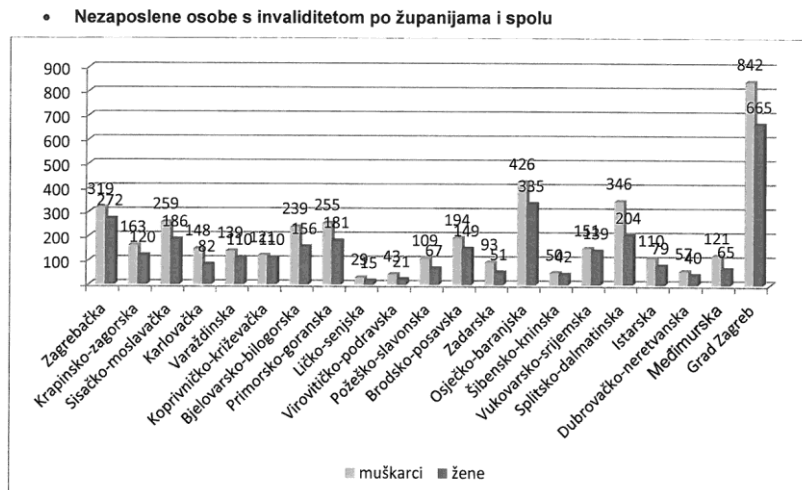

Godina	Zaposleni do 31.12.	Indeks kretanja zaposlenosti	Nezaposleni na 31.12.	Indeks kretanja nezaposlenosti
2005.	1.034	97,1	5.892	80,5
2006.	1.211	117,1	5.790	98,3
2007.	1.423	117,5	5.703	98,5
2008.	1.267	89,0	5.579	97,8
2009.	1.028	81,1	6.215	111,4
2010.	1.080	105,1	6.255	100,6
2011.	1.465	135,6	5.992	95,8
2012.	1.421	96,99	6.607	110,26
2013.	1.744	122,47	6.789	102,75
2014.	1.877	107,6	6.783	99,9
2015.	2.613	139,2	7.303	107,7

Broj ukupno nezaposlenih osoba s invaliditetom registriranih u evidenciji HZZ za 2014. godinu bilo je **6.783**, a u 2013. **6.789** nezaposlenih osoba.

Sljedeća tabela sadrži prikaz desetogodišnjeg indeksa kretanja zaposlenosti i nezaposlenosti. Najveći indeks rasta bilježi se u 2015. i to u obje kategorije - nezaposlenosti i zaposlenosti, međutim posebno zaposlenosti – čak **139,2**.

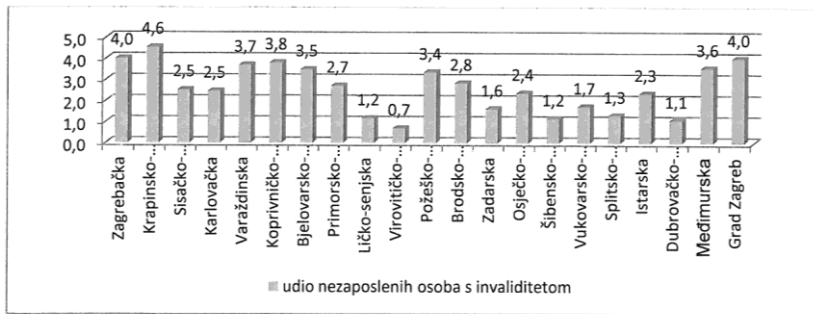
Prikaz strukture nezaposlenih osoba s invaliditetom po županijama, spolu, stupnju obrazovanja, trajanju nezaposlenosti, ostvarenom radnom stažu, vrsti invaliditeta i uzroku nastanka invaliditeta.

Najveći broj nezaposlenih osoba s invaliditetom evidentiran je u Gradu Zagrebu (1.507 ili 20,64 % od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom u evidenciji Zavoda), zatim u Osječko-baranjskoj (761 ili 10,42 % od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom u evidenciji Zavoda), te Zagrebačkoj županiji (591 ili 8,09 %).

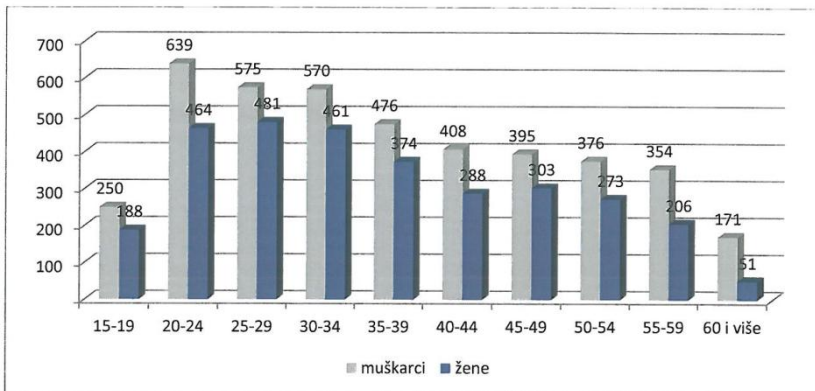
• **Udio nezaposlenih osoba s invaliditetom u ukupnoj nezaposlenosti osoba iz evidencije Zavoda po županijama**

Najviše nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na ukupan broj nezaposlenih u evidenciji Zavoda evidentirano je u Krapinsko-zagorskoj županiji (4,6% od ukupnog broja nezaposlenih osoba), zatim u Zagrebačkoj županiji i Gradu Zagrebu (4,0 %), te Koprivničko-križevačkoj županiji (3,8 % nezaposlenih osoba s invaliditetom iz ukupnog broja nezaposlenih).

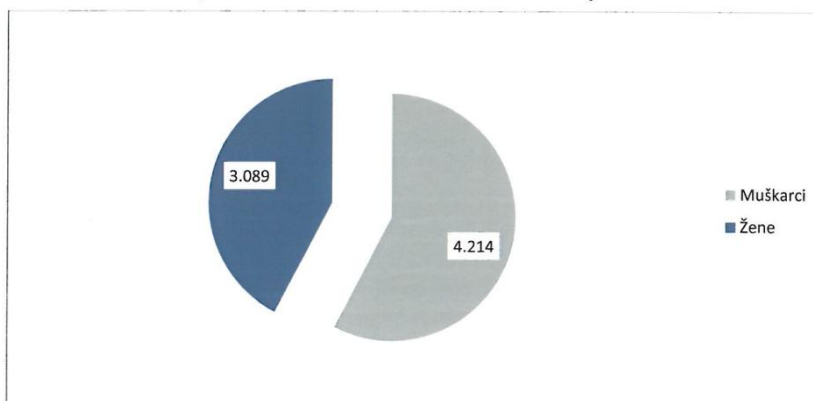
U evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje u 2015. godini najveći broj nezaposlenih osoba s

• **Struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na dob i spol**

invaliditetom imao je između 20 i 24 godina (1.103 ili 15,10 % od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom), zatim slijede osobe koje pripadaju dobnoj skupini od 25 do 29 godine (1.056 osoba s invaliditetom ili 14,46 %) i osobe u dobi od 30-34 godine (1.031 osoba ili 14,12 %).

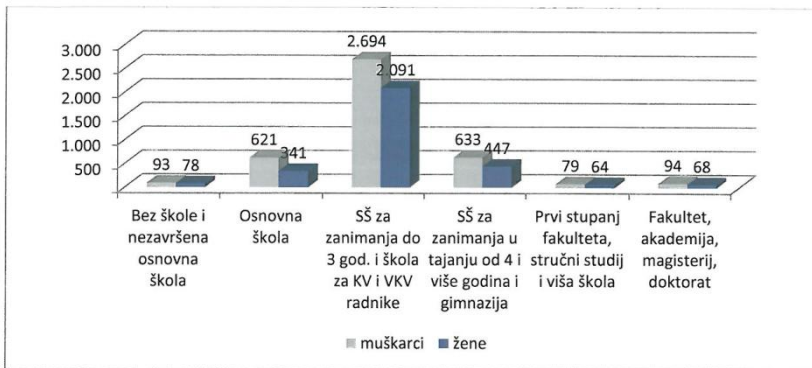
• **Struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na spol**

S obzirom na spolnu strukturu nezaposlenih osoba s invaliditetom u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje prevladavaju muškarci (4.214 ili 57,7 % od ukupnog broja nezaposlenih osoba u evidenciji).

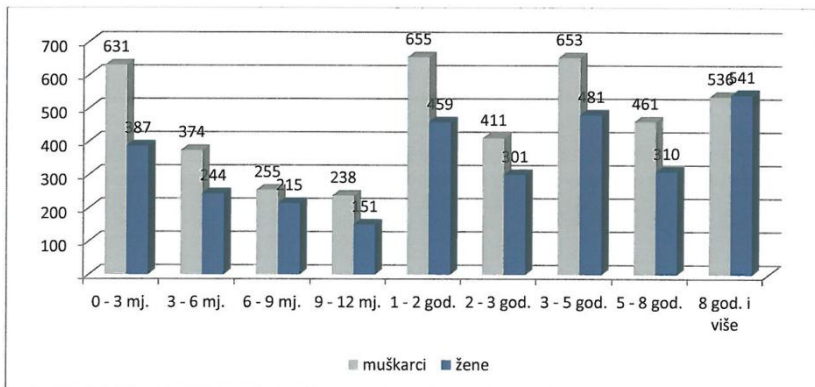
• **Struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na razinu obrazovanja i spol**

Nezaposlene osobe s invaliditetom prijavljene u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje najvećim dijelom su srednjoškolskog obrazovanja (5.865 ili 80,31%) od čega je 4.785 (65,52 %) osoba s invaliditetom završilo trogodišnju srednju školu, a 1.080 (14,79 %) nezaposlenih osoba s invaliditetom četverogodišnju srednju

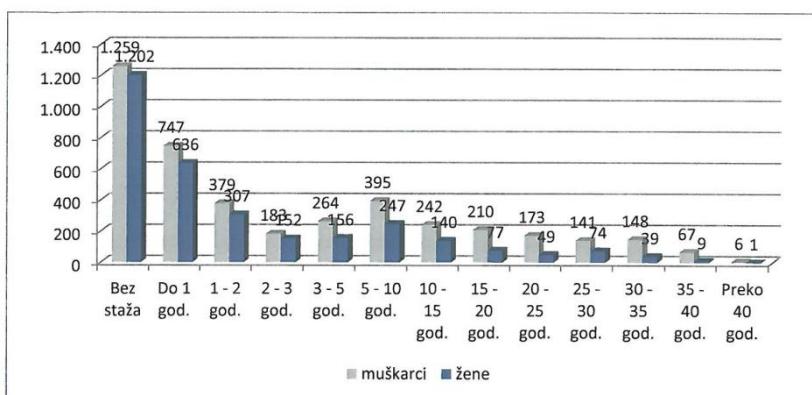
školu.

• **Struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na trajanje nezaposlenosti i spol**

Najveći broj osoba s invaliditetom je, s obzirom na trajanje prethodne nezaposlenosti dugotrajno nezaposlen, odnosno prijavljen u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje od tri do pet godina (1.134 osobe s invaliditetom ili 15,53 %), zatim godinu do dvije (1.114 ili 15,24%) i duže od 8 godina, njih 1.077 ili 14,75%.

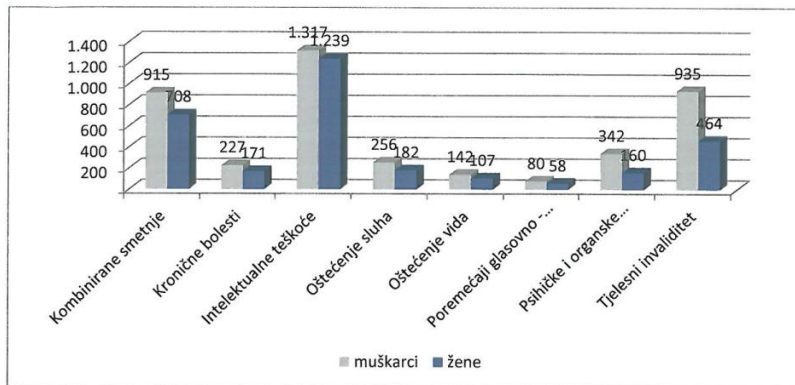
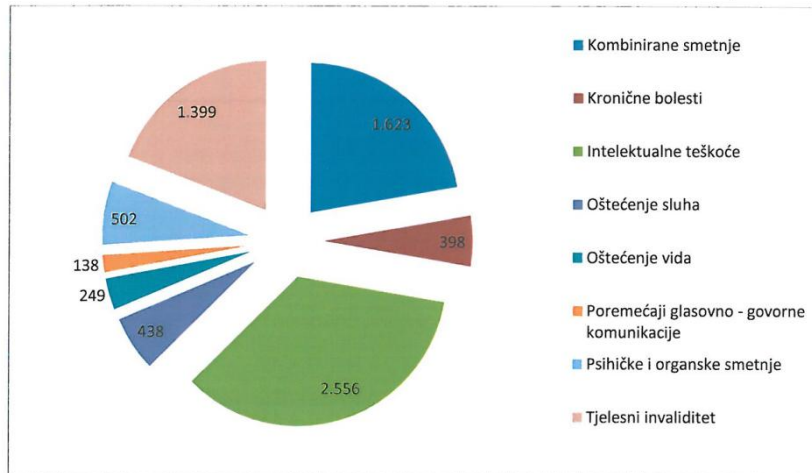
• **Struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na duljinu radnog staža i spol**

Promatrajući nezaposlene osobe prijavljene u evidenciji Zavoda u odnosu na prethodno radno iskustvo, vidljivo je da 2.461 osoba ili 33,7 % osoba s invaliditetom nema radnoga iskustva, dok njih 1.383 ili 18,94 % ima radnoga staža do godinu dana. Slijede osobe s radnim stažem od godinu do dvije (686 osobe ili 9,4 %).

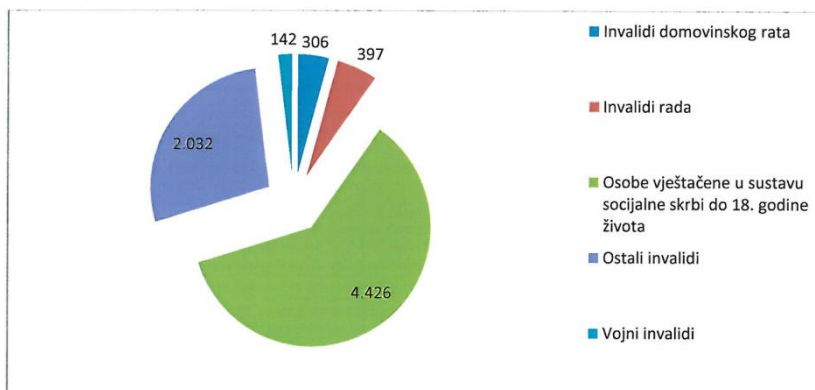

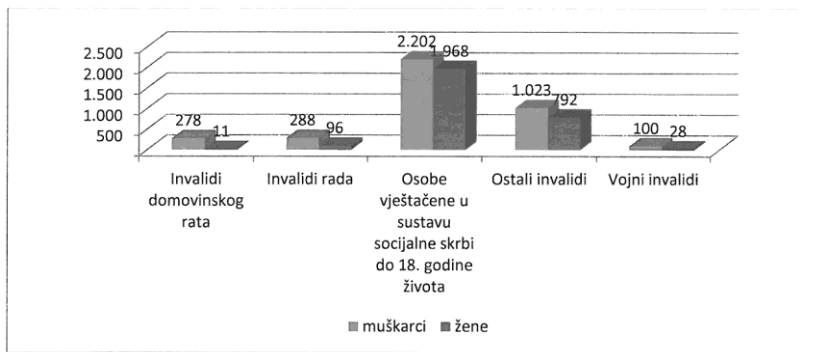
• **Struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na vrstu invaliditeta i spol**

U evidenciji nezaposlenih osoba s invaliditetom Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje, najviše je nezaposlenih osoba s intelektualnim teškoćama (2.556 ili 35 % ukupno nezaposlenih osoba s invaliditetom). Slijede osobe s kombiniranim višestrukim smetnjama (1.623 ili 22,22 %) te osobe s tjelesnim invaliditetom (1.399 ili 19,16%)

• **Struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na način stjecanja invaliditeta i spolu**

Najbrojniju skupinu nezaposlenih osoba s invaliditetom čini nezaposlene osobe koje su prošle vještačenje u sustavu socijalne skrbi prije navršene 18. godine života, njih 4.426, odnosno 60,61% od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom.

Zaključno zapažanje:

Najveći broj nezaposlenih osoba evidentiran je u Gradu Zagrebu (1.507 ili 20,64 %), a najmanji broj u Ličko - senjskoj županiji (44 osobe ili 0,6%). Najviše nezaposlenih je u dobi od 20 do 29 godina (2.159 ili 29,6%). U ukupnom broju nezaposlenih osoba s invaliditetom prevladavaju muškarci (4.214 ili 57,7 %). Kad govorimo o stupnju obrazovanja, najviše nezaposlenih ima završeno srednjoškolsko obrazovanje (5.865 ili 80,3%) od čega je 4.785, odnosno 65,5 % završilo trogodišnje školovanje, a 1.080 odnosno 14,8% četverogodišnju srednju školu. Najveći broj nezaposlenih je obzirom na trajanje nezaposlenosti dugotrajnije nezaposlen, odnosno njih 2.248 ili 30,5 %, nezaposleno je od 1 do 5 godina, 5.055 ili gotovo njih 70% je nezaposleno dulje od 5 godina. Prema vrsti invaliditeta najbrojnija je skupina nezaposlenih osoba s intelektualnim teškoćama (2.556 ili 35%). Prema uzroku invaliditeta najveći broj među nezaposlenima čine osobe čiji je invaliditet nastupio prije 18-e godine vještačenjem u sustavu socijalne skrbi (4.426 ili 60,6 %).

Porast broja nezaposlenih u 2015. u odnosu na prethodnu, ali i na ranije godine, sam po sebi ne treba zabrinjavati i može se tumačiti na razne načine. Npr. pozitivnim zakonodavnim promjenama, afirmacijom prava na rad, isticanjem pogodnosti koje nosi zapošljavanje, mjerama aktivne politike zapošljavanja i poticanjem dugotrajno nezaposlenih osoba s invaliditetom na redovito prijavljivanje u evidenciju Hrvatskog zavoda za zapošljavanje kao i proaktivnijim odnosom prema radu i zapošljavanju.

Razlozi brisanja iz evidencije nezaposlenih

U 2015. godini upozorili smo Hrvatski zavod za zapošljavanje te Ministarstvo rada i mirovinskog sustava na učestalu praksu brisanja iz evidencije nezaposlenih osoba, čime su onemogućene u ostvarivanju zakonskih prava koja im pripadaju temeljem prijave u evidenciji nezaposlenih osoba po Zakonu o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti (NN, br. 80/08, 94/09, 121/10, 25/12, 118/12, 12/13 i 153/13).

U postupanju područnih ureda HZZ uočili smo sljedeće:

Na primjer, osoba s invaliditetom provela je postupak vještačenja radi ostvarivanja prava iz socijalne skrbi. Tijelo vještačenja donijelo je nalaz i mišljenje u kojem je utvrđena radna nesposobnost.

Područni ured HZZ-a uobičajeno je postupao na način da je uvjetovao osobi da priloži nalaz i mišljenje tijela vještačenja pa je temeljem te okolnosti (radne nesposobnosti) brisao tu osobu iz evidencije nezaposlenih, unatoč tome što se ta okolnost (ne/sposobnost) utvrđivala jedino u kontekstu i u odnosu na ostvarivanje prava iz socijalne skrbi.

Naime, osobe kojima tijelo vještačenja u postupcima priznavanja prava iz socijalne skrbi utvrdi radnu nesposobnost, ostvaruju povoljnije socijalne naknade i ostala prava.

U preporuci Hrvatskom zavodu za zapošljavanje, bitnim smo istaknuli da nalaz i mišljenje kao rezultat vještačenja bilo kojeg tijela, koji služi kao dokaz u postupcima priznavanja određenih prava u

sustavima izvan rada i zapošljavanja, odnosno ciljanog utvrđivanja radne ne/sposobnosti, ne može predstavljati osnovu za brisanje iz evidencije nezaposlenih osoba.

Jedina pravna osnova za brisanje neke osobe iz evidencije nezaposlenih je **pravomoćno rješenje Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje** kojim je utvrđena opća nesposobnost za rad, odnosno pravomoćno rješenje o invalidskoj mirovini zbog potpunog gubitka radne sposobnosti, obiteljskoj mirovini ili o starosnoj mirovini osobe iznad 65 godina starosti, a čl. 17. i 18. Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti propisani su ostali uvjeti i slučajevi za prestanak vođenja osobe u evidenciji nezaposlenih.

Stoga smo preporučili da se svim područnim uredima dostave jasne upute o postupanju po ovom pitanju u cilju pravilnog i zakonitog rada.

Ministarstvo rada i mirovinskog sustava je prihvatilo naše stajalište te Hrvatskom zavodu za zapošljavanje poslalo uputu o postupanju na način kako smo i predložili.

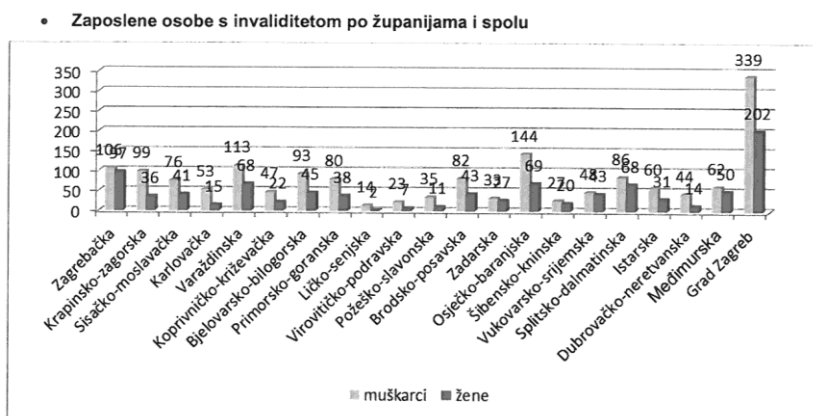
Prema podacima dobivenima od HZZ-a tijekom 2015. godine objavljeno je iz evidencije nezaposlenih ukupno 3.948 osoba s invaliditetom. Najveći broj, njih 2.503, objavljen je zbog zasnivanja radnog odnosa, 110 ih je objavljeno zbog zaposlenja temeljem drugih aktivnosti (stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa, ugovor o djelu, registriranje obrta, trgovačkog društva i sl.), dok je 1335 osoba objavljeno iz ostalih razloga i to:

452 osobe objavljene su vlastitom odlukom, 439 objavljeno je zbog nepridržavanja zakonskih uvjeta (neodazivanje na savjetovanje, nepridržavanje obveza i rokova iz profesionalnog plana i sl.), njih 130 objavljeno je zbog stjecanja prava na mirovinu, 118 zbog roditeljske, posvojiteljske ili skrbničke počtede od rada, a zbog utvrđene opće nesposobnosti za rad objavljeno je 38 osoba s invaliditetom. Ostali su razlozi: navršavanje 65 godina života, izdržavanje zatvorske kazne, uključivanje u redovno školovanje i sl.

Zaposlenost osoba s invaliditetom

Tijekom 2015. godine iz evidencije Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje zaposleno je ukupno **2.613** osoba s invaliditetom (39,21% više nego u 2014., kada je zaposleno 1.877 osoba s invaliditetom). Od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom, **2.503** (95,79%) osobe zaposlene su na temelju zasnivanja radnog odnosa, a **110** osoba (4, 21%) na temelju drugih poslovnih aktivnosti (stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa, registriranje trgovačkog društva, obrta, ugovor o djelu i dr.).

Slijedi prikaz strukture zaposlenih osoba.

Najviše zaposlenih osoba s invaliditetom evidentirano je u Gradu Zagrebu (541 ili 20,70 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom), potom u Osječko-baranjskoj županiji (213 ili 8,15 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom) i Zagrebačkoj županiji (203 osoba s invaliditetom ili 7,77 %), dok najmanji broj zaposlenih bilježi

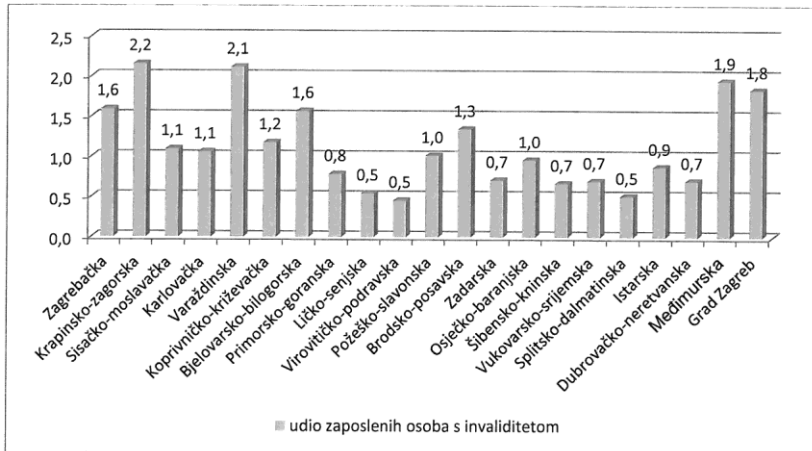
Ličko-senjska županija. Identične odnose nalazimo u prikazu broja nezaposlenih osobe po županijama. S obzirom na gospodarske mogućnosti Grada Zagreba, za očekivati je da će se upravo u Zagrebu zapošljavati najveći broj osoba s invaliditetom. Upravo zbog svojih mogućnosti pa i

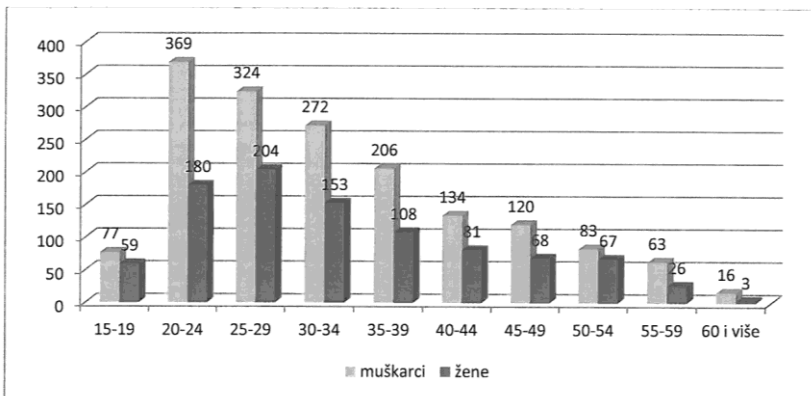
dostupnosti različitih usluga poput prijevoza, Zagreb je za osobe s invaliditetom privlačno središte pa osobe s invaliditetom nerijetko nastavljaju život u Zagrebu nakon školovanja.

- Udio zaposlenih osoba s invaliditetom u ukupnoj zaposlenosti osoba iz evidencije Zavoda po županijama

Najveći udio zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na ukupan broj zaposlenih iz evidencije Zavoda evidentiran je u Krapinsko-zagorskoj županiji (2,2 % zaposlenih osoba s invaliditetom iz ukupne zaposlenosti u županiji), potom u Varaždinskoj županiji (2,1 %), te u Međimurskoj županiji (1,9 % zaposlenih osoba s invaliditetom iz ukupne zaposlenosti u županiji).

- Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na dob i spol

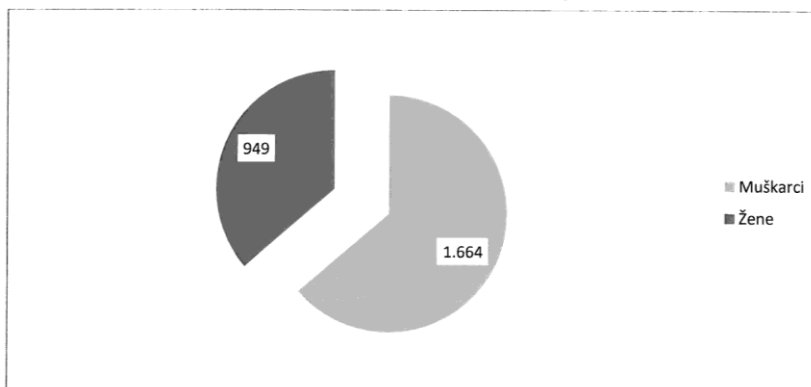

Najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom pripada dobnoj skupini od 20 do 24 godina (549 osoba s invaliditetom ili 21,01 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom), zatim skupini od 25 do 29 godina (528 ili 20,2 %), te 30 do 34 godine (425 osoba s invaliditetom ili 16,26 %). Od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom 46,42

% pripada dobnoj skupini mladih osoba od 15 do 29 godina.

Uspoređujući ove podatke s onima o nezaposlenosti nalazimo gotovo identične odnose. Najveći postotak (41,3 %) zaposlenih je u dobi od 20 do 29 godina dok je u istoj dobnoj skupini 39,8 % nezaposlenih.

- Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na spol

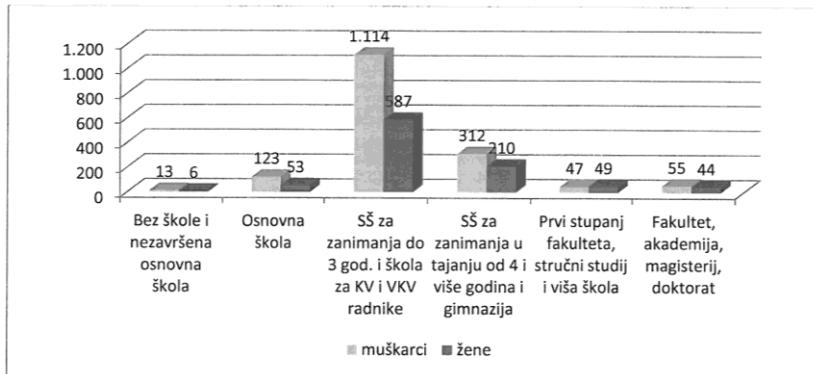
Prema evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje zaposlena su ukupno 1.664 muškarca s invaliditetom (63,68 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom) i 949 žena s invaliditetom (36,32 %). Primjećuje se rodna razlika u zapošljavanju osoba s invaliditetom u odnosu na opću populaciju, gdje se više

zapošljavaju žene (53,15% zaposlenih ženskih osoba i 46,85% muških osoba).

Premda u ukupnom broju zaposlenih prevladavaju muškarci kao što je to i u broju nezaposlenih – ovdje je podzastupljenost žena s invaliditetom još očiglednija što potvrđuje i zapažanje UN-ovog Odbora. To upućuje na nužnost promišljanja mjera kojima bismo utjecali na povećanje stope zaposlenosti žena s invaliditetom, što podrazumijeva i odgovarajuće obrazovne programe prilagođene potrebama tržišta rada.

• **Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na razinu obrazovanja i spol**

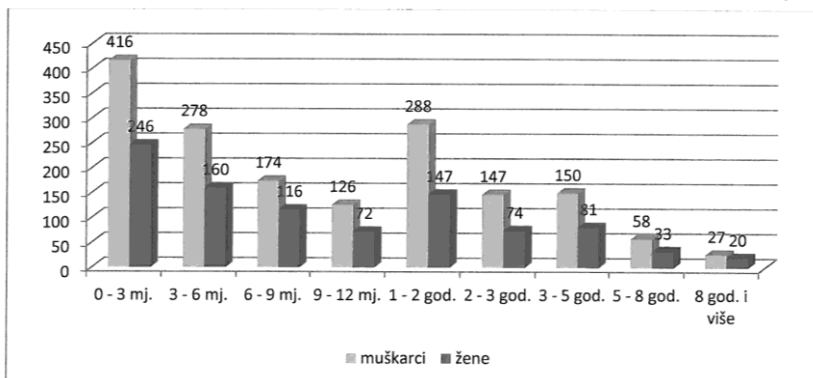

U razdoblju od 01. siječnja do 31. prosinca 2015. godine, najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom imao je završeno srednjoškolsko obrazovanje, točnije 2.223 osobe (85,07 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom), od toga 1.701 (65,10 %) zaposlenih osoba s invaliditetom ima završenu trogodišnju, a 522 (19,98%)

osobe s invaliditetom imaju četverogodišnju srednju školu.

Struktura zaposlenih s obzirom na stupanj obrazovanja bila je slična strukturi nezaposlenih po razini obrazovanja u 2015. godini.

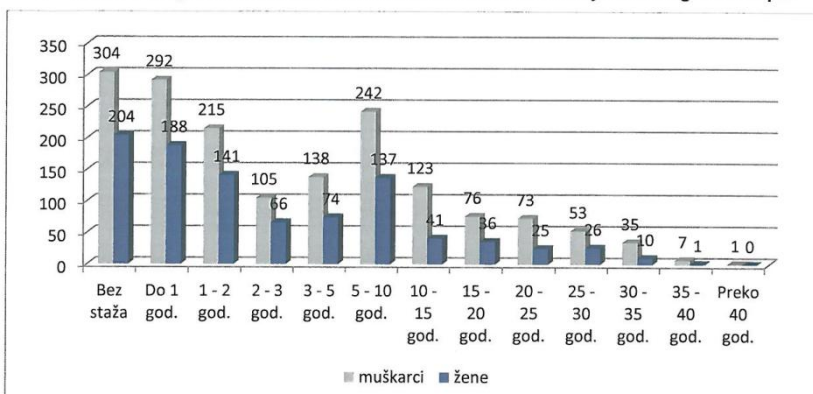
• **Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na trajanje nezaposlenosti i spol**

S obzirom na trajanje nezaposlenosti, najveći je broj zaposlenih osoba s invaliditetom prije zaposlenja bio u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje do godinu dana, ukupno 1.588 osoba s invaliditetom, tj. 60,77 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom. Najbrže su se zaposlile osobe koje su bile

kraće u evidenciji (do 3 mjeseca), njih 662 ili 25,33%. Ovaj podatak ohrabruje budući da motivacija za rad, odnosno očuvanje i daljnje unaprjeđivanje znanja i vještina stečenih u obrazovanju daje povoljnije učinke ako je kraće vrijeme čekanja na zaposlenje.

• **Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na duljinu radnog staža i spol**

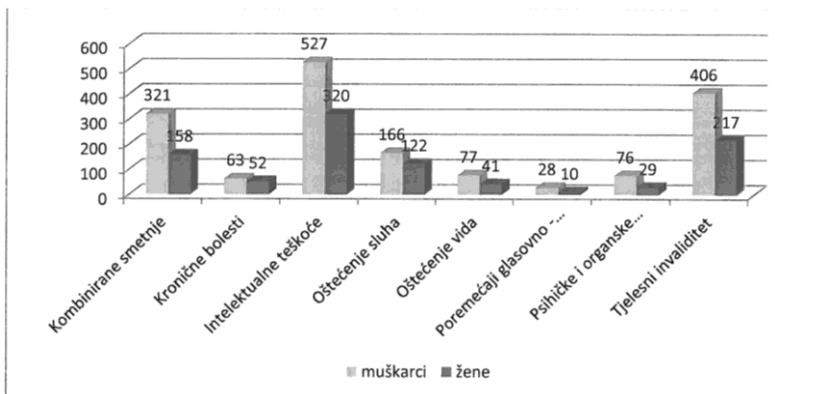
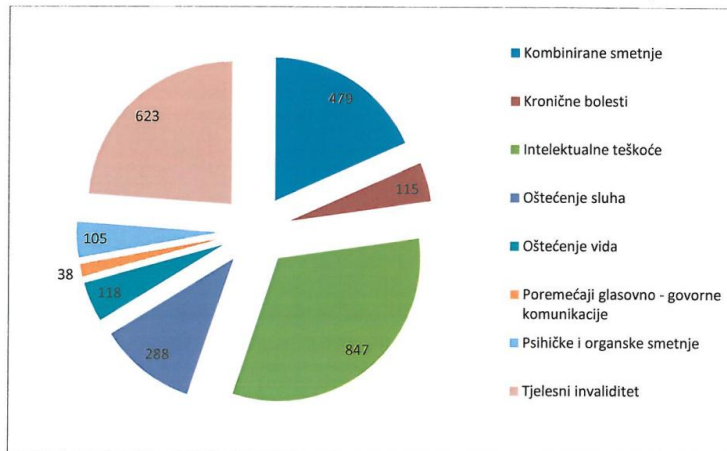

U odnosu na prethodnu godinu kada je bilo zaposleno više osoba s invaliditetom koje su imale do godinu dana iskustva, bilježi se porast zaposlenih osoba s invaliditetom koje nemaju radnoga iskustva. Njih je u 2015. godini bilo 508 ili 19,44%. Ukupno 480 (18,37%) osoba s invaliditetom koje su zaposlene u 2015. imalo je do

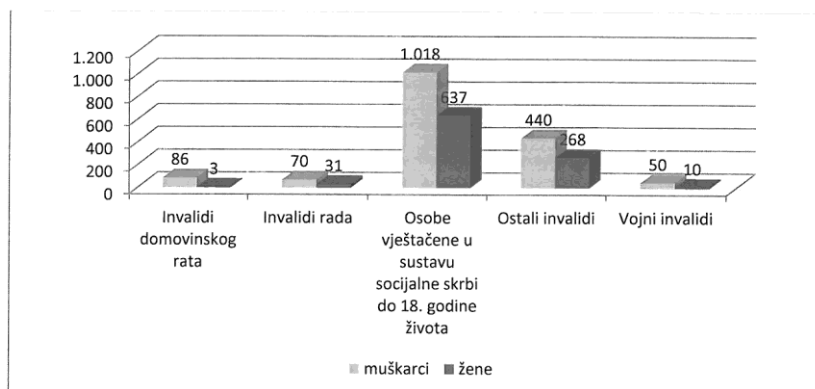
godinu dana radnoga iskustva. Slijede osobe s invaliditetom koje imaju od pet do deset godina radnoga iskustva (379 osoba s invaliditetom ili 14,50 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom).

• Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na vrstu invaliditeta i spol

Najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom prema vrsti oštećenja su osobe s intelektualnim teškoćama (847 ili 32,41%), zatim slijede osobe s tjelesnim invaliditetom (623 ili 23,84 %), te osobe s višestrukim kombiniranim oštećenjima (479 ili 18,33%). Ovi podaci s obzirom na vrstu invaliditeta

korespondiraju s podacima o broju nezaposlenih osobe gdje također nalazimo najveći udio osoba s intelektualnim teškoćama. Budući da se radi pretežito o osobama sa završenim trogodišnjim obrazovanjem, tj. onima osposobljenim za pomoćna zanimanja – najčešće se zapošljavaju u sezonskim, privremenim i povremenim poslovima što se podudara s podacima o deset najčešćih zanimanja u kojima se osobe s invaliditetom zapošljavaju.

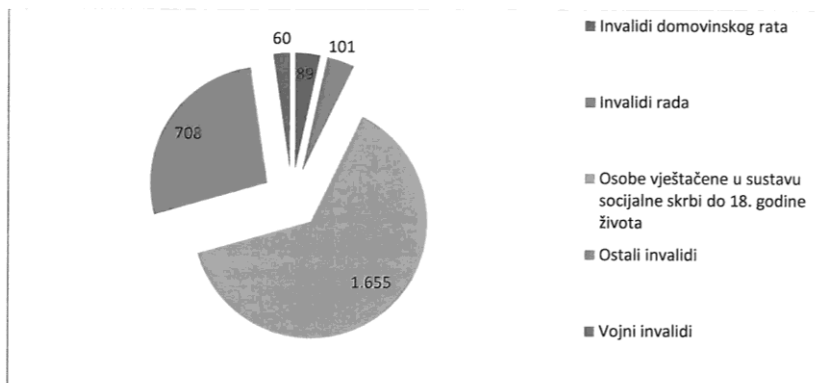

Deset najbrojnijih zanimanja u kojima su se zapošljavale osobe s invaliditetom su: pomoćni kuhar/pomoćna kuharica (232 osobe s invaliditetom), čistač/čistačica, administrativni službenik/administrativna službenica, radnik/radnica u održavanju, vrtlarski radnik/vrtlarska radnica za jednostavne vrtlarske i hortikulture radove, pomoćni

bravar/pomoćna bravarica, ekonomski službenik/ekonomska službenica, kuhar/kuharica, pomoćni cvjećar/pomoćna cvjećarica, radnik/radnica na proizvodnoj liniji, pomoćni stolar/pomoćna stolarica.

• **Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na način stjecanja invaliditeta**

S obzirom na način stjecanja invaliditeta, najbrojniju skupinu čine zaposlene osobe s invaliditetom koje su do 18-e godine života prošle vještačenje u sustavu socijalne skrbi (1.655 osoba s invaliditetom ili 63,34 %).

Zaključno zapažanje:

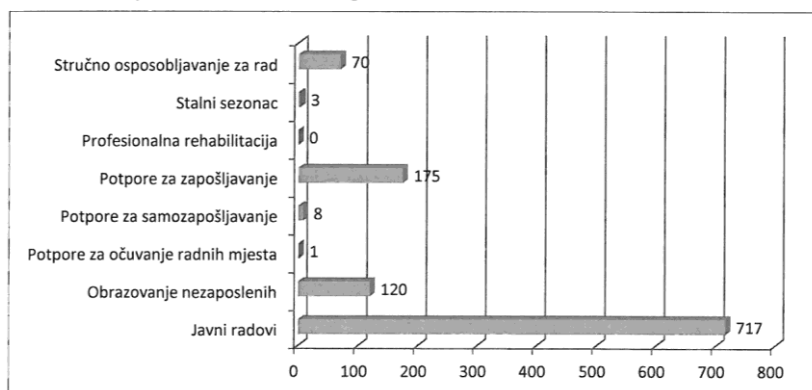
Promatrajući strukturu osoba zaposlenih u 2015. godini i uspoređujući je sa strukturom nezaposlenih osoba s invaliditetom u istom razdoblju nalazimo sličnosti u omjerima prema promatranim obilježjima: najveći postotak zaposlenih osoba je u Gradu Zagrebu (20,70%), a najmanje u Ličko-senjskoj županiji. Među zaposlenima najviše je onih u dobi između 20 i 29. godina (41,30%), značajniji je udio zaposlenih muškaraca (63,68%) u odnosu na udio zaposlenih žena (36,32%). Prema obrazovnoj strukturi najviše su se zapošljavale osobe sa srednjoškolskim obrazovanjem (85,07%). Najveći broj zaposlenih osoba čine one s intelektualnim teškoćama (32,41%), a prema uzroku stjecanja invaliditeta najbrojnija je kategorija osoba ona čiji invaliditet je nastao prije 18.-e godine (63,34 %).

Iako je trend zapošljavanja osoba s invaliditetom u posljednjih deset godina u konstantnom rastu, najveći porast bilježi se upravo 2015. godine i nesumnjivo je to rezultat primjene novog Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br.152/14).

Mjere aktivne politike zapošljavanja

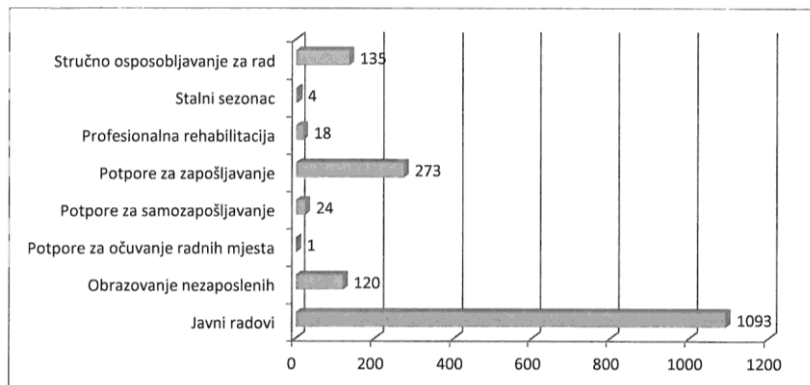
Značajno je napomenuti da se aktivne mjere politike zapošljavanja primjenjuju i u odnosu na osobe s invaliditetom pa je u 2015. godini u ove mjere bilo uključeno ukupno **1.668** osoba s invaliditetom, od čega je novouključenih od 01. siječnja 2015. godine bilo **1.094** osobe. U istom razdoblju prošle godine novouključenih osoba s invaliditetom bilo je **721**, što je povećanje za **51,7%**. Za usporedbu – u 2014. bilo je ukupno uključenih **1.106** osoba u ove mjere, a godinu ranije, odnosno 2013. bilo ih je **1.076**.

• **Broj novouključenih osoba s invaliditetom u mjere aktivne politike zapošljavanja u razdoblju od 1.1. do 31.12. 2015. godine**

• Ukupan broj osoba s invaliditetom uključenih u Mjere aktivne politike zapošljavanja u 2015. godini

Najviše osoba je zaposleno financiranjem/sufinanciranjem putem Javnih radova, njih **1.093** (65,53 % od ukupnog broja uključenih osoba s invaliditetom u mjere). Uz korištenje potpora za zapošljavanje zaposlene su ukupno 273 osobe s invaliditetom, pri čemu je najviše korištena potpora za zapošljavanje osoba s invaliditetom, kojom je zaposleno 252 osobe s invaliditetom.

Vidljiv je porast u odnosu na isto razdoblje prošle godine za 34,48 % kada je iste potpore koristilo 203 osobe s invaliditetom. Potpore za samozapošljavanje koristile su 24 osobe s invaliditetom, a u programe obrazovanja prema potrebama tržišta rada uključeno je 120 osoba s invaliditetom, što je povećanje za 27,66% u odnosu na 2014. godinu kada su u obrazovne aktivnosti uključene 94 osobe. Povećanje je također vidljivo i kod mjere „Stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa“. Kroz tu mjeru je u 2015. godini uključeno 135 osoba s invaliditetom dok su u istom periodu u 2014. godini tu mjeru koristile 122 osobe s invaliditetom (povećanje za 10,66%).

Detaljniji prikaz broja uključenih osoba s invaliditetom prema vrsti mjere, odnosno intervencije nalazi se u Prilogu 3 ovog izvješća.

Javni radovi

Kad govorimo o vrsti mjera, najviše osoba s invaliditetom se uključuje u javne radove.

U 2015. kao i prethodnih godina najviše osoba s invaliditetom zaposleno je financiranjem/sufinanciranjem putem Javnih radova, ukupno njih **1.093** (što čini 65,5% od ukupnog broja uključenih osoba s invaliditetom u mjere aktivne politike zapošljavanja), dok je novouključenih u Javne radove **717** osoba s invaliditetom. Udio zaposlenih osoba s invaliditetom putem javnih radova u odnosu na ukupan broj svih zaposlenih osoba putem javnih radova iznosi 9,3%. U 2015. godini ukupno je **11.745** nezaposlenih osoba iz evidencije Zavoda uključeno u javne radove. U 2014. godini u mjere javnih radova uključeno je ukupno **596** osoba s invaliditetom, te je njihov udio u ukupnom broju uključenih u javne radove iznosio 8,9% (6.777 svih nezaposlenih osoba uključeno u javne radove), dok je u 2013. godini kroz javne radove zaposleno **716** osoba s invaliditetom, a njihov udio je iznosio 4,7% (15.405 nezaposlenih osoba uključenih u javne radove). U usporedbi s 2013. godinom gotovo je podvostručen udio osoba s invaliditetom uključenih u javne radove u odnosu na ukupan broj osoba uključenih u ovu mjeru.

Stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa

U 2015. godini u mjeru *Stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa* uključeno je ukupno 135 osoba s invaliditetom, od čega je 70 novouključenih osoba u razdoblju od 01. siječnja 2015. godine, što je povećanje za 10,7% u odnosu na 2014. godinu kada su uključene 122 osobe s invaliditetom i 132,8% u odnosu na 2013. kada je bilo uključeno samo 58 osoba s invaliditetom.

U 2015. godini od 135 osoba s invaliditetom uključenih u navedenu mjeru, 73 su bili muškarci, a 62 žene. Od ukupnog broja osoba s invaliditetom uključenih u *Stručno osposobljavanje bez zasnivanja*

radnog odnosa, 1.076 osoba s invaliditetom je na osposobljavanju bilo u državnom sektoru, 336 osoba u privatnom, dok je 256 osoba s invaliditetom bilo na osposobljavanju kod poslodavca čije vlasništvo je mješovito, tj. zajedničko ili zadružno.

S obzirom na stručnu spremu osoba s invaliditetom uključenih na stručno osposobljavanje, 9 osoba ima završenu srednju školu u trajanju od 3 godine, 53 osobe srednju školu u trajanju od 4 godine, dok 6 osoba ima završenu gimnaziju. Prvi stupanj fakulteta, stručni studij ili visoku školu završilo je 25 osoba s invaliditetom uključenih na stručno osposobljavanje, a 42 osobe su završile fakultet.

Prikaz uključenih osoba s invaliditetom u *Stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa* po dobi i zanimanjima navedeno je u Prilogu 2 ovog izvješća.

Poslodavci koji su koristili mjere aktivne politike zapošljavanja za osobe s invaliditetom

Mjere aktivne politike zapošljavanja za osobe s invaliditetom koristilo je ukupno 836 poslodavaca, od čega je 445 u državnom vlasništvu, 256 u privatnom, 6 u mješovitom i 129 u zadružnom, odnosno zajedničkom vlasništvu. U 2013. godini mjere aktivne politike za zapošljavanje osoba s invaliditetom koristilo je 597 poslodavaca, dok je u 2014. godini bilo uključeno 613 poslodavaca.

Detaljni prikaz prema vrsti mjera i strukturi poslodavaca za 2015., 2014. i 2013. godinu nalazi se u Prilogu 4 ovog izvješća.

Broj osoba s invaliditetom kojima je istekla mjera aktivne politike zapošljavanja u 2015.

Tri mjeseca po isteku mjere, zaposlena je 221 osoba s invaliditetom, 505 osoba se vratilo u evidenciju, dok je 500 osoba još uvijek uključeno u mjeru. Za 345 osoba s invaliditetom još nije istekao period od 90 dana nakon prestanka mjere, a za 97 osoba nema podataka (nisu se prijavili u evidenciju nezaposlenih, niti su se zaposlili).

Detaljniji prikaz stanja nalazi se u Prilogu 6 ovog izvješća.

Hrvatski zavod za zapošljavanje provodio je tijekom 2015. godine niz drugih mjera namijenjenih povećanju zapošljivosti osoba s invaliditetom, naročito u odnosu na osobe s većim stupnjem invaliditeta i dugotrajno nezaposlenih u suradnji s udrugama osoba s invaliditetom – edukacije poslodavaca i osposobljavanje za konkretne poslove.

Unatoč nesumnjivoj koristi mjera aktivne politike zapošljavanja (podupiranje radne aktivnosti osoba s invaliditetom stjecanjem znanja i vještina, poslodavcima se pruža prilika upoznavanja sa stvarnim radnim potencijalom i mogućnostima osoba s invaliditetom čime se otklanjaju predrasude te također poticajima poslodavaca i drugim pogodnostima) manjkavost je ovih mjera to što su vremenski limitirane te ne doprinose u dovoljnoj mjeri dugotrajnijem zapošljavanju i zadržavanju radnog odnosa osoba s invaliditetom.

Hrvatski zavod za zapošljavanje provodi niz mjera aktivne politike zapošljavanja usmjerenih nezaposlenim osobama u nepovoljnom položaju na tržištu rada te poslodavcima kod kojih je potrebno osigurati očuvanje radnih mjesta. Zavod provodi intervencije aktivne politike zapošljavanja kojima se potiče zapošljavanje, samozapošljavanje, obrazovanje, stručno osposobljavanje za rad te uključivanje u programe javnih radova specifičnih ciljanih skupina i očuvanje radnih mjesta kod poslodavaca koji su u poteškoćama.

Prioriteti i ciljevi aktivne politike zapošljavanja propisani su Smjernicama za razvoj i provedbu aktivne politike zapošljavanja u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2015. – 2017. godine. Navedeni je dokument izrađen na osnovi analize trenutnog stanja na hrvatskom tržištu rada te relevantnih strateških dokumenata u području zapošljavanja. Definirani su prioriteti i ciljevi djelovanja, a sukladno tome i intervencije aktivne politike zapošljavanja koje će se u narednom periodu provoditi u svrhu povećanja stope zaposlenosti skupina u nepovoljnom položaju na tržištu rada, poboljšanja konkurentnosti poslodavaca, povećanja profesionalne, prostorne i obrazovne pokretljivosti radne snage te osiguranja usklađenosti ponude i potražnje na tržištu rada.

Prema očevidniku zaposlenih i samozaposlenih osoba s invaliditetom koji vodi Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje na dan 31. 12. 2015. bilo je u Hrvatskoj ukupno zaposleno **11.822** osobe s invaliditetom (za 2014. godinu bilo ih je **10.203** osobe što je povećanje za **15,86%**). I to:

Zaposlene osobe s invaliditetom	Broj
Javni sektor	5338
Privatni sektor	6396
Samozaposlene	88

4.12.1. ISPUNJAVANJE OBVEZE KVOTNOG ZAPOSŁJAVANJA

Poslodavac može ispuniti kvotu isključivo zaposlenicima s invaliditetom koji su evidentirani u očevidniku zaposlenih osoba s invaliditetom pri Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje sukladno Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom.

Obveznik koji ne ispuni kvotu zapošljavanjem osoba s invaliditetom ili na zamjenski način, dužan je mjesečno, prilikom obračuna plaća, obračunati i uplatiti novčanu naknadu u iznosu od 30% minimalne plaće za svaku osobu s invaliditetom koju je bio dužan zaposliti kako bi ispunio propisanu kvotu.

Poslodavcima – obveznicima novčane naknade koji nisu ispunili obvezu kvotnog zapošljavanja, Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osobe s invaliditetom izdaje rješenje o uplati iznosa novčane naknade.

Prema podacima dobivenima od Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom na dan 31.12.2015. evidentirano je **8.530** poslodavaca obveznika kvotnog zapošljavanja.

Od 410 poslodavaca iz javne uprave i obrane njih 83 u potpunosti je ispunilo obvezu zapošljavanjem osoba s invaliditetom, u djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi od 490 obveznika njih 222 je ispunilo obvezu zapošljavanjem dovoljnog broja osoba s invaliditetom, dok je u djelatnosti odgoja i obrazovanja od ukupno 1.631 obveznika kvotnog zapošljavanja svega 204 ispunilo obvezu zapošljavanjem dovoljnog broja osoba s invaliditetom.

Slijedi prikaz obveznika kvotnog zapošljavanja u javnom sektoru prema nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti (NKD)

Prema ispunjenosti kvotne obveze

Broj obveza prema NKD	Ukupan broj zaposlenih	Obveza prema kvoti od 3%	Broj zaposlenih osoba s invaliditetom	% ispunjenja kvote
JAVNA UPRAVA I OBRANA (83)	67.936	2.038	1.645	81%
ZDRAVSTVENA ZAŠTITA, SOCIJALNA SKRB (222)	80.296	2.408	2.137	89%
OBRAZOVANJE (204)	107.393	3.222	800	25%
UKUPNO	255.425	7.668	4.582	

U javnom sektoru se **130** poslodavaca opredjelilo za zamjenske kvote i to:

- 116 poslodavaca sklopilo je ugovor sa zaštitnim radionicama
- 9 poslodavaca primilo je učenike na praksu
- 4 poslodavca stipendiraju studente s invaliditetom
- 1 poslodavac je zaključio ugovor o poslovnoj suradnji

Poslodavci u javnom sektoru koji ne ispunjavaju obvezu kvotnog zapošljavanja (nemaju zaposlene osobe s invaliditetom)

Broj obveza prema NKD	Ukupan broj zaposlenih	Obvezni zaposliti prema kvoti od 3%
JAVNA UPRAVA I OBRANA (212)	10.222	307
ZDRAVSTVENA ZAŠTITA, SOCIJALNA SKRB (254)	13.384	402
OBRAZOVANJE (1110)	62.106	1.863

Prema podacima Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom na dan 31. prosinca 2015. u javnom sektoru je bilo 2592 poslodavca koji nisu ispunili obvezu kvotnog zapošljavanja i imaju nepodmirene obveze. Služba za kontrolu kvotnog zapošljavanja izdala je do kraja lipnja prošle godine 1.400 rješenja za uplatu novčane naknade.

Privatni poslodavci obveznici kvotnog zapošljavanja

Poslodavci obveznici	Ukupan broj zaposlenih	Obveza prema kvoti od 3%	Zaposlene osobe s invaliditetom	% ispunjenja kvote
5.999	647.501	19.425	6.410	32,99.

Prikaz poslodavaca u privatnom sektoru prema ne/ispunjavanju kvote

Kvota	Broj poslodavaca	Ukupan broj zaposlenih	Obveza prema kvoti od 3%	Zaposlene osobe s invaliditetom	% ispunjenja kvote
Ispunjavaju kvotu	1.546	397.147	11.914	6.410	53,8
Ne ispunjavaju kvotu	4.453	250.354	7.511	0	0
Ukupno	5.999	647.501	19.425	6.410	0

Uspoređujući podatke o ispunjavanju kvotnog zapošljavanja između javnog i privatnog sektora vidljive su razlike. Dok je relativno visok postotak ispunjenosti kvotnog zapošljavanja u pojedinim djelatnostima javnog sektora kao što su područja javne uprave i obrane, odnosno zdravstva i socijalne skrbi, koji iznosi i preko 80%, dotle zabrinjava podatak da je u području obrazovanja postotak ispunjenosti kvotnog zapošljavanja svega 25%, što se podudara i s podatkom da se najveći broj pritužbi na nepoštivanje kvotnog zapošljavanja odnosno kršenje prava prednosti odnosio upravo na područje obrazovanja. Iz podataka je vidljivo da među 5999 privatnih poslodavaca postotak ispunjenosti kvotnog zapošljavanja iznosi skoro 33%.

Teško je razumjeti, a kamoli pravdati stanje u kojem se dopušta da značajan broj poslodavaca u pojedinim djelatnostima javnog sektora ne ispunjava obvezu kvotnog zapošljavanja niti zapošljavanjem, a niti zamjenskom kvotom čime postaju obveznici plaćanja naknada. Ako je takav odnos u javnom sektoru, teško je očekivati bolji odnos po ovom pitanju u privatnom sektoru.

Ispunjavanje obveze kvotnog zapošljavanja u Ministarstvima

U sljedećoj tabeli nalaze se podaci prikupljeni anketnim ispitivanjem kojeg je proveo Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kako bi utvrdili koliko ministarstva poštuju odredbe Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, odnosno obvezu kvotnog zapošljavanja sukladno Pravilniku o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom (NN, br. 44/14 i 2/15).

Kvotno zapošljavanje osoba s invaliditetom u ministarstvima RH

Zapošljavanje osoba s invaliditetom	Da li zapošljava osobe sukladno propisima?	Ako DA, koji broj i s kojom vrstom oštećenja (postotak)?	Da li ispunjava kvote i na koji način?	Da li koristi poticaje i da li je prilagođavalo radna mjesta i radne uvjete osobama s invaliditetom?
Ministarstvo kulture	/	/	/	/
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta	DA	4; a za 10 nedostatnih plaćaju 0,2%	NE, uplaćuju novčanu naknadu sukladno čl. 11 Pravilnika	NE koriste poticaje
Ministarstvo graditeljstva i prostornoga uređenja	DA	7, nemaju točne podatke o oštećenju. Sve osobe imaju rješenja HZMO-a o profesionalnoj nesposobnosti za rad, tj. status osobe s invaliditetom prema čl. 4 Pravilnika	NE, uplaćuju novčanu naknadu sukladno čl. 11 Pravilnika	NE koriste poticaje i radili su prilagodbe sukladno kontraindikacijama o ocjeni radne sposobnosti
Ministarstvo zaštite okoliša i prirode	DA	1 osoba s invaliditetom (tjelesno oštećenje od 80%)	NE, uplaćuju novčanu naknadu sukladno čl. 11 Pravilnika	NE koriste poticaje i ne prilagođava radna mjesta i radne uvjete osobama s invaliditetom
Ministarstvo turizma	DA	3, tjelesno oštećenje zbog bolesti i vojni invalid	NE, uplaćuju novčanu naknadu sukladno čl. 11 Pravilnika	NE koriste poticaje
Ministarstvo poljoprivrede	DA	11, 4/20%, 2/30%, 1/80% i 2/100%	NE, uplaćuju novčanu naknadu sukladno čl. 11 Pravilnika	/
Ministarstvo zdravlja	DA	17, 3/100%, 2/80%, 1/70%, 4/50%, 4/40%, 3/30%	DA, zapošljavaju osobe s invaliditetom	NE koriste poticaje
Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture	/	/	/	/
Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava	DA	3 osobe - TO 80%, profesionalna nesposobnost za rad i status HRVI	NE, uplaćuje novčanu naknadu sukladno čl. 11 Pravilnika	Ne koriste poticaje jer nije bilo potrebe za prilagodbom radnih mjesta i uvjeta rada za zaposlene OSI
Ministarstvo vanjskih i europskih poslova	DA (djelomično)	14	NE	NE
Ministarstvo obrane	/	/	/	/

Ministarstvo gospodarstva	DA	5, 2 osobe su Hrv. Ratni vojni invalidi Domovinskog rata, 2/80% nastalo zbog bolesti, 1/100%	NE, uplaćuju novčanu naknadu sukladno čl. 11 Pravilnika	NE koriste poticaje
Ministarstvo pravosuđa	/	/	/	/
Ministarstvo financija	/	/	/	/
Ministarstvo unutarnjih poslova	DA	Ovisno o pojedinom mjesecu, okvirno oko 20 000 (prema njima se primjenjuju posebni propisi o zaštiti na radu i to Zakon o policiji)	DA, zapošljavaju osobe s invaliditetom	Ne koriste poticaje niti su se prilagođavali opisi poslova izuzev jednog slučaja gdje se u ugovoru o radu prilagodio način rada za OSI
Ministarstvo poduzetništva i obrta	DA	1 osoba	NE, uplaćuju novčanu naknadu sukladno čl. 11 Pravilnika	NE koriste poticaje
Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije	DA	5 osoba s tjelesnim oštećenjem	Zapošljavaju osobe s invaliditetom i u jednom dijelu plaćaju novčanu naknadu zbog neispunjenja kvote	NE koriste poticaje
Ministarstvo branitelja	DA	9, 5 HRVI (3 uslijed bolesti, 1 uslijed ranjavanja, 1 uslijed ozljede), 4 tjelesno oštećenje (priznato rješenjem HZMO)	DA, zapošljavaju osobe s invaliditetom	NE koriste poticaje i nije bilo potrebe za prilagođavanjem radnih mjesta i radnih uvjeta
Ministarstvo socijalne politike i mladih	DA	6, 2/80%, 2 osobe kojima je priznat status OSI sa stažem osiguranja sa povećanim trajanjem prema propisima o mirovinskom osiguranju, 1 osoba sa priznatim statusom civilnog invalida rata, 1 osoba sa priznatim statusom hrv. Ratnog vojnog invalida iz Domovinskog rata	DA, zapošljavaju osobe s invaliditetom	Pridaju pažnju prilagodbi uvjeta rada i radnog mjesta zaposlenicima s invaliditetom sukladno potrebama, senzibilitet se prema njima iskazuje i kroz postupak prijema na stručno osposobljavanje, tijekom 2015. Ministarstvo je u program uključilo 2 osobe s invaliditetom pri čemu su uvjeti rada i radno mjesto prilagođeni njihovim sposobnostima

Prema zaprimljenim podacima od 15 ministarstava, ističemo 5 ministarstava kao pozitivan primjer potpunog poštivanja obveze kvotnog zapošljavanja i to; ministarstvo zdravlja, ministarstvo socijalne politike i mladih, ministarstvo uprave, ministarstvo unutarnjih poslova i ministarstvo branitelja. Zabrinjavaju podaci u prethodnoj tabeli prema kojima ostala ministarstva zbog nezapošljavanja potrebnog broja osoba s invaliditetom su obveznici plaćanja novčane naknade. Smatramo da upravo ministarstva moraju biti primjerom za ostale i u javnom i u privatnom sektoru ispunjavanjem obveze zapošljavanja propisanog broja osoba s invaliditetom.

Poticaji isplaćeni poslodavcima u 2015. godini

Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom i tijekom 2015. godine isplaćivao je poticaje poslodavcima temeljem Pravilnika o poticajima pri zapošljavanju (NN, br. 44/14, 2/15 i 13/159), Programu poticaja pri zapošljavanju osoba s invaliditetom za razdoblje 2015. – 2016., Programu potpora male vrijednosti (de minimis) za poticanje zapošljavanja osoba s invaliditetom za 2015. – 2016., Pravilniku o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom (NN, br. 44/14 i 2/15) te Odluci o načinu ostvarivanja poticaja pri zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 8/2008., 20/2009., 96/2009., 44/2010., 97/2013. i 12/2013.). Budući da je ova Odluka prestala važiti s danom stupanja na snagu Pravilnika o poticajima tj. 01.01.2015., u 2015. godini su se sukladno Odluci isplaćivali poticaji temeljem zahtjeva podnesenih prije navedenog datuma dok su se poticaji sukladno Pravilniku o poticajima isplaćivali temeljem zahtjeva podnesenih od 01.01.2015. godine.

U 2015. godini poticaje su koristila ukupno 463 poslodavca koji su zapošljavali 1427 osoba s invaliditetom.

Prikaz po godinama, broju poslodavaca i broju OSI

Godina	Broj poslodavaca	Broj OSI
2011	352	1267
2012	378	1297
2013	408	1349
2014	446	1345
2015	463	1426

Isplaćeno je ukupno 39.997.782,72 i to:

Vrsta poticaja	Poslodavci na otvorenom tržištu rada	Broj osi	Poslodavci - zaštitne radionice	Broj osi2	Ukupno poslodavaca	Ukupno osoba s invaliditetom	Iznos poticaja
Subvencija plaće	256	468	9	505	265	973	15.972.915,70
Sufinanciranje troškova obrazovanja	4	4	1	3	5	7	47.505,00
Sufinanciranje troškova prilagodbe radnog mjesta	5	5	1	2	6	7	705.416,13
Sufinanciranje troškova prilagodbe uvjeta rada	7	7	0	0	7	7	373.578,24
Sufinanciranje kamata na kredit	1	1	0	0	1	1	785,73
Posebna sredstva za inovativno zapošljavanje	8	18	0	0	8	18	1.642.708,13
Posebna sredstva za otvaranje novih radnih mjesta i održavanje zapošljavanja u integrativnim i zaštitnim radionicama	0	0	6	469	6	469	9.902.305,25
Novčane naknade u visini doplatka za zdravstveno osiguranje i doplatka za zapošljavanje	390	757	9	469	399	1253	4.287.181,26
Naknada razlike za smanjeni učinak	159	315	9	474	168	789	3.052.810,16
Sufinanciranje troškova osobnog asistenta	186	367	8	475	194	842	3.397.864,12
Sufinanciranje troškova radnog terapeuta	10	26	4	36	14	62	190.098,08
Novčana nagrada za zapošljavanje izvan kvote	105	218	0	0	105	218	422.621,92
UKUPNO	1131	2186	47	2433	1178	4646	39.995.789,72

Prema podacima iz gornje tabele vidljiv je iznimno visok udio troškova koji se odnosi na posebna sredstva za otvaranje novih radnih mjesta i održavanje zaposlenosti u integrativnim i zaštitnim radionicama, odnosno u zaštitnim radionicama budući da do sada nije osnovana niti jedna integrativna radionica. Jednako se čini da se za preveliki broj osoba sufinanciraju troškovi osobnog asistenta u 8 zaštitnih radionica (475) u odnosu na 367 osoba s invaliditetom zaposlenih kod 186 poslodavaca. Uočava se značajan nesrazmjer i u ukupno isplaćenim poticajima poslodavcima na otvorenom tržištu rada u odnosu na zaštitne radionice. Zaštitnim radionicama (kojih je 9) isplaćeno je ukupno 25.816.814,69 kn dok je poslodavcima (kojih je 454) na otvorenom tržištu rada isplaćeno 14.180.975,05 kn. Najveći udio isplaćenih poticaja odnosi se na subvencije plaće 15.972.915,70 kn. Za usporedbu u 2014. godini isplaćeno je 26.148.244 kn poticaja za 446 poslodavaca i 1.345 osoba s invaliditetom.

Detaljni prikazi poticaja prema vrsti, županijama i pravnom obliku poslodavaca nalazi se u Prilogu 5 ovog izvješća.

Premda su poticaji za poslodavce značajan motivacijski faktor, ne bi trebao biti i jedini premda kod osoba s invaliditetom prevladava mišljenje da je to jedini razlog zbog kojega ih poslodavci zapošljavaju smatrajući da poslodavci zadržavaju u radnom odnosu osobe s invaliditetom za vrijeme dok traje poticaj, odnosno toliko vremena koliko ih obvezuje ugovor temeljem kojeg ostvaruju poticaje. Da ima slučajeva kada se ne poštuje niti ugovorna obveza govori sljedeći primjer:

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom pritužila se udruga upozorivši na zlouporabe poticajnih mjera HZZ-a za zapošljavanje osoba s invaliditetom od strane pojedinih poslodavaca, kojima su bili izloženi članovi udruge. Navode da su cjelokupni godišnji poticaji za zapošljavanje osoba s invaliditetom (75% bruto plaće u prvoj godini) isplaćeni poslodavcu odjednom, a poslodavac je ta sredstva odmah potrošio u druge svrhe. Posljedica toga je da nisu isplaćivane mjesečne plaće slijepim osobama zaposlenima temeljem poticajne mjere, a također nisu isplaćene niti nakon prestanka radnog odnosa. U ovom slučaju osobe s invaliditetom su žrtve kršenja ugovora između poslodavca i HZZ-a te plaće za svoj rad nisu uspjele naplatiti niti ovrhom na račun poslodavca. Stoga su predložili sljedeće:

- ❖ da se po odobrenju poticaja za zapošljavanje osobe s invaliditetom cjelokupni godišnji iznos poticaja poslodavcu ne isplaćuje odjednom već da se isplaćuje obročno i to za ne dulje razdoblje od tri mjeseca;
- ❖ da se na mjesečnoj razini prati isplaćuje li poslodavac plaće;
- ❖ da se osobi s invaliditetom koja se nađe u nezavidnoj situaciji zbog ovakve zlouporabe poticaja olakša postupak potraživanja plaća te da u tome veću ulogu ima Hrvatski zavod za zapošljavanje.

Temeljem pritužbe zatražili smo očitovanje Ministarstva rada i mirovinskog sustava te predložili da se sankcioniraju poslodavci koji su postupali na način zlouporabe poticajnih mjere čija je svrha zapošljavanje osoba s invaliditetom te potrebu kontinuiranih kontrola podmirivanja ugovornih obveza od strane poslodavaca kako bi se spriječile nezakonite radnje. U svom odgovoru Ministarstvo ističe pozitivne zakonodavne promjene na planu zapošljavanja osoba s invaliditetom kao i dobre učinke mjera aktivne politike zapošljavanja uz naznaku da

„...zavod redovito provodi kontrole izvršenja obveza iz ugovora o sufinanciranju zapošljavanja kako bi se spriječile bilo kakve zlouporabe i zaštitila prava sufinanciranih osoba”... Napomenuvši da će se povodom konkretne pritužbe udruge detaljnije očitovati HZZ. Iz njihovog očitovanja izdvajamo: „...Za zapošljavanje osoba s invaliditetom poslodavcima je potrebna dodatna pomoć s obzirom na to da će, osim troška plaće, imati i druge troškove u smislu opreme i prilagodbe prostora. Stoga je potpora za zapošljavanje osoba s invaliditetom jačeg intenziteta od ostalih te iznosi 75% godišnjeg troška bruto plaće osobe.

Potpore koje dodjeljuje Hrvatski zavod za zapošljavanje su državne potpore za zapošljavanje regulirane su Zakonom o državnim potporama te Uredbom Komisije (EZ) 651/2014.

Propisani su strogi uvjeti za korištenje potpora za zapošljavanje, poslodavac mora pozitivno poslovati u prethodnoj godini, ne smije imati gubitak u poslovanju, ne smije imati poreznog duga (porezi, doprinosi), mora uredno isplaćivati plaću radnicima te ne smije u zadnjih 12 mjeseci otpuštati radnike. Zapošljavanje uz potporu mora dovesti do povećanja broja zaposlenih u odnosu na prosječan broj zaposlenih unazad 12 mjeseci. Ukoliko ispunjavaju ove uvjete poslodavcima se mogu odobriti potpore.

Poslodavac podnosi zahtjev za sufinanciranje uz pripadajuću financijsku i kadrovsku dokumentaciju. Po odobrenju poslodavac mora dostaviti ugovor o radu sa sufinanciranom osobom, preslike prijave na mirovinsko i zdravstveno osiguranje te bjanko zadužnicu ovjerenu kod javnog bilježnika, nakon čega se potpisuje ugovor o sufinanciranju i vrši isplata.

Hrvatski zavod za zapošljavanje redovito kontrolira ugovorne obveze. Također i poslodavac je dužan svaka tri mjeseca rada dostaviti dokaze o isplaćenim plaćama i uplaćenim doprinosima. Ukoliko poslodavac ne dostavi tražene dokaze, Zavod upućuje opomene s pozivom na izvršenje ugovorne obveze uz rok od 8 dana. Ukoliko poslodavac ne dostavi tražene dokaze, aktivira se zadužnica, kao instrument osiguranja naplate potraživanja, odnosno ide se u postupak utuženja.

Osim kontrola koje provodi, Zavod kontinuirano informira sve sufinancirane osobe da se pisanim

putem obrate poslodavcu za svako kršenje obveza iz radnog odnosa te također obavijeste Zavod kako bi zajednički riješili nastali spor...

Prijedlog Udruge ... da se po odobrenju potpore za zapošljavanje osobe s invaliditetom cjelokupni godišnji iznos poticaja ne isplaćuje poslodavcu odjednom već da se isplaćuje obročno na mjesečnoj razini, trenutno nije moguće provesti zbog važeće zakonske regulative koja nalaže da se sredstva osiguravaju za svaku pojedinu financijsku i kalendarsku godinu. Stoga isplate koje bi se obavljale mjesečno ili kvartalno uvjetuju promjene u planiranju Državnog proračuna. Osim toga, dosadašnja praksa kvartalne kontrole sa stajališta resursa pokazala se optimiziranim sustavom kontrola poslodavca i njegovih obaveza što pokazuju i podaci o broju prekinutih ugovora o dodjeli potpora za zapošljavanje osoba s invaliditetom. Od 304 potpisana ugovora u protekle tri godine, 3 ih je prekinuto zbog neisplate plaće, što čini manje od 1% od ukupnog broja potpisanih ugovora, a to pokazuje da najveći dio poslodavaca redovito izvršava svoje obveze...

Zavod pravovremeno provodi aktivnosti kontrole i upozorenja poslodavcima da izvršavaju svoje preuzete obveze, međutim slažemo se da je potrebna intenzivnija suradnja s drugim tijelima zaduženim za radne odnose i izvršavanje financijskih obveza glede obračuna i isplate plaće te uplate doprinosa, kako bismo pružili što bolju zaštitu prava sufinanciranih osoba i osigurali im pripadajuće naknade za rad. Hrvatski zavod za zapošljavanje u okviru svojih nadležnosti podupire i sudjeluje u uspostavi sustava što učinkovitije suradnje s drugim tijelima i ustanovama kako bi se zaštitila prava osoba s invaliditetom na dostojanstven rad."

U usporedbi s prethodnim godinama, u 2015. godini nije bilo pritužbi na nemogućnost utvrđivanja invaliditeta u odnosu na rad. Zavod za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom donosi uvjerenje o invaliditetu u odnosu na rad, a na temelju nalaza i mišljanja centra za profesionalnu rehabilitaciju. Obzirom da centri nisu osnovani u 2015. godini prijelaznim i završnim odredbama Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom(čl. 11a.) propisano je da će ova uvjerenja izdavati Povjerenstvo Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom do početka rada centara za profesionalnu rehabilitaciju. Povjerenstvo je u 2015. godini izdalo **73** uvjerenja o invaliditetu u odnosu na rad. Premda smo zakonodavnim promjenama dobili dobru podlogu za veće zapošljavanje osoba s invaliditetom, nismo još stvorili dobru poslovnu klimu koja je nužna kao stvarni poticaj za zapošljavanje. Među osobama s invaliditetom prisutan je dojam da se od njih očekuju najbolji rezultati prilikom provjere znanja i vještina te da se na njih gleda kao na one koji mogu manje i čiji invaliditet u konačnoj odluci o kandidatu za prijem nije donio prednost.

Primjer 1: *Uredu se javila stranka pritužbom da je diskriminirana na osnovu invaliditeta navodeći da je diskriminirana u postupku odabira kandidata za zapošljavanje. Stranka smatra da je diskriminacija sadržana u namjeri poslodavca da isključi osobe s invaliditetom iz selekcijskog postupka tako što je poništio natječaj na koji se stranka prijavila i pozvala na prednost kao osoba s invaliditetom. Nakon toga je poslodavac objavio novi natječaj kojim je za daljnji selekcijski postupak uvjetovao postizanje rezultata provjere znanja od minimalno 90%.*

Nakon upozorenja ovog Ureda na moguću diskriminaciju te iz dostavljenog očitovanja proizlazi da se na natječaj na radno mjesto za koje se prijavila stranka prijavilo gotovo 800 kandidata navodeći da je takav kriterij uveden upravo zbog objektivnosti budući da se osim stranke pozvalo na prednost pri zapošljavanju 7 osoba s invaliditetom te ih se još 7 pozvalo na prednost sukladno Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji. U takvim slučajevima kada se dvije ili više osoba pozovu na prednost pri zapošljavanju ispravno je da poslodavac samostalno donosi odluku o odabiru kandidata. Unatoč uvjerenju stranke da ga je poslodavac isključio upravo zbog invaliditeta, to nije potvrđeno. Tome u prilog ide i podatak da poslodavac zapošljava veći broj osoba s invaliditetom negoli ga obvezuje kvota.

Primjer 2: *Zanimljivo je iskustvo osobe s invaliditetom koja navodi da je izbor kandidata proveden profesionalno te se činilo da su u cijelom postupku prema njoj bili otvoreni i susretljivi, ali unatoč*

tome, ishod nije bio povoljan za nju. Naime, stranka se kreće uz pomoć invalidskih kolica. Iako je stranka visokoobrazovana, posjeduje znanje dva strana jezika i dodatne edukacije te usprkos dobrim rezultatima na provjeri znanja provedenih na nekoliko razina i činjenici da je bila među dva najbolja kandidata, ipak nije primljena na posao s obrazloženjem da je posao takve naravi da uključuje povremeni rad na terenu koji je spomenut tek u zadnjem selekcijskom krugu premda mogućnost terenskog rada nije navedena niti u natječaju, a niti prilikom ranije provedenih ispitivanja znanja i vještina. Stoga se poslodavac u konačnom odabiru odlučio za drugog kandidata. Međutim, stranka se nije odlučila na prijavu inspekciji.

Podaci inspekcija o ne/poštivanju prava na prednost pri zapošljavanju

Temeljem više pritužbi osoba s invaliditetom, a u svrhu potrebe praćenja poštivanja prava prednosti pri zapošljavanju te učinaka primjene čl. 9 Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 157/13 i 152/14) zatražili smo podatke nadležnih inspekcijskih službi (Inspektorat rada, Upravna inspekcija i Prosvjetna inspekcija) o broju prijava zbog nepoštivanja prava prednosti pri zapošljavanju te poduzetim mjerama u slučajevima utvrđivanja povrede prava prednosti.

Prema podacima Ministarstva rada i mirovinskog sustava, **Inspektorata rada**, u 2015. godini su inspektori rada donijeli 7 rješenja temeljem prijava na povredu prava prednosti pri zapošljavanju sukladno odredbi čl. 9 Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i to 2 rješenja kojima je utvrđena povreda prava prednosti pri zapošljavanju osoba s invaliditetom i 5 rješenja kojima je odbijen zahtjev osobe s invaliditetom za provedbu nadzora.

Na temelju utvrđenog stanja u provedenim nadzorima inspektori su nadležnim prekršajnim sudovima podnijeli 2 optužna prijedloga radi sumnje u počinjenje prekršaja iz čl. 9. st. 1 Zakona, kažnjivog po čl. 41 st. 1 t. 1 Zakona. U inspektoratu rada ističu da je u provedbi pojedinih inspekcijskih nadzora bilo utvrđeno da pojedini podnositelji uz prijavu ili ponudu na javni natječaj ili oglas nisu priložili dokaz o invaliditetu prema čl. 9 st. 3 Zakona (kao npr. rješenje o tjelesnom oštećenju od 30 % koje rješenje ne predstavlja javnu ispravu na temelju koje se osoba može upisati u očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom).

Prema odgovoru Ministarstva uprave, **Upravna inspekcija** je zaprimila jednu pritužbu na povredu prava prednosti pri zapošljavanju u tijelu državne uprave, ali u postupku nadzora nisu utvrđene povrede prava prednosti pri zapošljavanju.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, **Prosvjetna inspekcija** zaprimila je 7 prijava, od toga je povreda prava prednosti utvrđena u 3 slučaja u kojima su prekršiteljima izrečene kazne, a u dva slučaja su izdani prekršajni nalazi. Napominjemo da je pravobraniteljica zaprimala najveći broj pritužbi pri zapošljavanju upravo u obrazovnim ustanovama u kojima je najmanji udio osoba s invaliditetom u ukupnom broju zaposlenih u djelatnosti obrazovanja.

Premda je Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom učinio značajan iskorak ne samo proširivanjem kvotnog zapošljavanja na sve poslodavce koji zapošljavaju preko 20 zaposlenika, nego i uvođenjem zamjenskih kvota, čini se da isti nedovoljno koriste zamjenske kvote što potvrđuje i broj poslodavaca koji ne udovoljavaju zakonskoj obvezi kvotnog zapošljavanja niti kroz zamjenske kvote.

U 2015. godini pravobraniteljici se javilo nekoliko udruga osoba s invaliditetom nakon što su zaprimile rješenje Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom kojim im se utvrđuje obveza uplate novčane naknade zbog neispunjavanja kvote a u obrazloženju se navodi da zapošljavaju više od 20 zaposlenika. Povodom pritužbi zatražili smo tumačenje Zavoda i Ministarstva rada i mirovinskog sustava ukazujući na specifičnosti udruga kao neprofitnih organizacija čije su aktivnosti financirane pretežito temeljem natječaja koje objavljuju nadležna državna tijela, a u

podešavanjima u okvirima standarda razumne prilagodbe kako bi im radno okruženje učinio otvorenim i pristupačnim, stvarajući pretpostavke za postizanje dobrih rezultata rada.

Nakon što se stranka obratila Uredu, savjetovana je da uputi pisani zahtjev poslodavcu, opiše probleme koji proizlaze iz gubitka sluha i zahtijeva prilagođavanja načina i uvjeta rada njezinom oštećenju što je i učinila. Poslodavac je uvažio njezin zahtjev odlukom da radi stalno u jednoj smjeni, što je njoj i odgovaralo.

Primjer: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratilo se nekoliko zaposlenika s invaliditetom Hrvatskih pošta (radi se ne samo o invalidima rada nego i o osobama koje su invaliditet stekle izvan rada, ali i o roditeljima koji koriste pravo na rad sa skraćenim radnim vremenom zbog njege djeteta s težim smetnjama). Razlog njihove pritužbe bila je ponuda novih nepovoljnijih ugovora o radu od strane poslodavca sa smanjenim bodovima, a time i manjim plaćama. Novi, izmijenjeni, za njih nepovoljniji ugovori o radu bili su rezultat nove sistematizacije poduzeća.*

Povodom pritužbi, inicirali smo sastanak s predstavnicima uprave društva gdje je dogovoreno da će se od strane poslodavca razmotriti više opcija kako zaposlene osobe s invaliditetom ne bi bile dovedene u nepovoljan položaj te će nakon analize uputiti pravobraniteljici prijedloge mogućih rješenja.

Na drugom sastanku održanom u našem Uredu, predstavnici uprave HP su nas izvijestili da je u međuvremenu od ukupno 54 osobe s invaliditetom njih 43 potpisalo nove ugovore o radu dok 11 zaposlenika nije potpisalo ugovore. Radi se o 6 zaposlenika - osoba s invaliditetom i 5 zaposlenika – roditelja koji koriste pravo na rad sa skraćenim radnim vremenom zbog njege djeteta s težim smetnjama, a koji su sukladno Zakonu o radu zaštićena kategorija za koje novi ugovori neće biti nepovoljniji. U odnosu na predloženo na početku pregovora s poslodavcem, dogovoreno je da će HP imenovati osobu koja će obaviti razgovore s onima koji još nisu potpisali nove ugovore te ih precizno informirati o detaljima povoljnijeg modela izmjene ugovora, ali i posljedicama u slučaju da odbiju potpisati ugovore. Postupno smanjivanje plaća u narednih 12 mjeseci su povoljniji uvjeti i oni bi bili namijenjeni samo osobama s invaliditetom zaposlenima u HP. Koliko nam je važno zapošljavanje osoba s invaliditetom, jednako nam je važno da zaposlene osobe s invaliditetom očuvaju svoja radna mjesta.

U 2015. godini pravobraniteljica je uputila tri prijedloga izmjena i dopuna **Zakona o radu**.

-Prijedlog br. 1. je da se u članku 4. st. 3. doda rečenica: „Fizička osoba koja je prema propisu o udrugama, zaposlena temeljem natječaja financiranih iz državnog proračuna, proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, fondova Europske unije, drugih javnih izvora, pojedinačno i samostalno ili zajedno i skupno, ovlaštena za provođenje i obavljanje djelatnosti za opće dobro, može kao radnik u radnom odnosu obavljati određene poslove za poslodavca“.

Razlozi za prijedlog proizlaze iz stvarnosti u kojoj brojne organizacije civilnog društva koje rade u korist osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju – udruge osoba s invaliditetom koje su prepoznate kao udruge od interesa za opće dobro, prijavljuju projekte i programe na natječaje ministarstava kao i EU fondove te temeljem odobrenih sredstava za provedbu projekata i programa kojima se osiguravaju različite usluge kojih nedostaje u sustavu brige o ovoj kategoriji osoba zapošljavaju potrebne stručnjake za njihovu provedbu.

Međutim, ostvarenim projektima i programima određeni su isključivo bruto iznosi plaća za zaposlenike u troškovnicima bez mogućnosti predviđanja i ostvarivanja potrebnih iznosa za isplatu otpremnina, prekovremenih sati, otkaznih rokova i rada blagdanima. Predloženom dopunom izjednačio bi se njihov status sa statusom ostalih zaposlenika.

-Prijedlog br. 2. bio je da bi se zakonskom odredbom izjednačio radno-pravni položaj radnika u RH na koje se ne primjenjuje kolektivni ugovor osobito onih kod kojih je nastupilo smanjenje radne sposobnosti uz djelomični gubitak radne sposobnosti, uslijed ozljeda na radu i profesionalnog

oboljenja pa su shodno tome u nepovoljnijem položaj u odnosu na one radnike kojima je ovo pitanje regulirano kolektivnim ugovorima. Predložili smo dopunu čl. 4 st. 1. tako da glasi:

Članak 41.

(1) Ako kod radnika postoji smanjenje radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, smanjenje radne sposobnosti uz djelomični gubitak radne sposobnosti ili neposredna opasnost od nastanka smanjenja radne sposobnosti koju je utvrdilo ovlašteno tijelo u skladu s posebnim propisom, poslodavac je dužan, uzimajući u obzir nalaz i mišljenje toga tijela, ponuditi radniku sklapanje ugovora o radu za obavljanje poslova za koje je radno sposoban, koji moraju, što je više moguće odgovarati poslovima na kojima je radnik prethodno radio.

(DOPUNA) „...*Poslodavac je obavezan radniku osigurati povoljniju normu i to bez smanjenja njegove plaće koju je ostvario u vremenu prije nastupa spomenutih okolnosti. Pod plaćom računa se osnovna plaća i dodaci na plaću. Radniku pripada od dana nastanka invalidnosti, odnosno utvrđenog smanjenja radne sposobnosti te od dana završetka prekvalifikacije ili dokvalifikacije, do raspoređivanja na odgovarajuće radno mjesto, plaća u iznosu plaće radnog mjesta na koje je do tada bio raspoređen.*“

-Prijedlog br. 3. Predložili smo da se u Zakon o radu doda nova odredba koja glasi: *Osobe s invaliditetom mogu se zaposliti na otvorenom tržištu rada ili pod posebnim uvjetima uz obvezu osiguravanja razumne prilagodbe od strane poslodavca. Razumna prilagodba znači potrebnu i odgovarajuću prilagodbu i podešavanja, koja ne predstavljaju nesrazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno, osobama s invaliditetom osiguralo zapošljavanje i rad na ravnopravnoj osnovi s drugima.*

Prijedlog proizlazi iz obveze RH ne samo prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom već i prema EU direktivi 2000/78 (članak 5.) o uspostavi okvira za jednaki tretman na području zapošljavanja i odabira zvanja, koja obvezuje države članice na definiranje razumne prilagodbe posebice u području rada i zapošljavanja osoba s invaliditetom, a koja odredba je sastavni dio postojećeg Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. *To znači da su poslodavci dužni poduzeti odgovarajuće mjere, gdje su potrebne, kako bi se osobi s invaliditetom omogućio pristup zapošljavanju, sudjelovanje ili napredovanje u poslu, ili pohađanje izobrazbe, ukoliko takve mjere ne bi za poslodavca predstavljale nerazmjerni teret. Taj se teret neće smatrati nerazmjernim ako se u dovoljnoj mjeri podupre postojećim mjerama u okviru politike za zaštitu osoba s invaliditetom dotične države članice.*

Prijedlozi nisu usvojeni.

Zaključak:

Koliko je zapošljavanje i rad za osobe s invaliditetom postalo pitanje od prvorazrednog značenja govori podatak da je u 2015. godini zapošljavanje zauzelo visoko drugo mjesto po broju pritužbi i drugih podnesaka pravobraniteljici (odmah iza područja socijalne skrbi koja osigurava brojna prava za djecu s teškoćama i osobe s invaliditetom).

Da je RH učinila pozitivan iskorak na zakonodavnom planu priznaje i UN-ov Odbor za osobe s invaliditetom što nam potvrđuje da RH ide u dobrom smjeru, ali nam nalaže i obvezu da pozitivne zakonske promjene pretočimo u primjere dobre prakse koji postoje i nesporno je da je upravo zasluga važećeg Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom za značajniji porast zapošljavanja osoba s invaliditetom u 2015. godini unatoč nepovoljnim gospodarskim kretanjima i visokoj stopi nezaposlenosti općenito. Kad govorimo o zapošljavanju smatramo važnim 5 ključnih zakonodavnih odrednica koje su doprinijele boljim pokazateljima i to:

1. propisivanje obveze osiguravanja razumne prilagodbe radnog mjesta od strane poslodavca, što znači potrebnu i odgovarajuću prilagodbu i podešavanje koje ne predstavlja neprimjereno opterećenje za poslodavca
2. proširivanje kvotnog zapošljavanja na sve poslodavce što znači da su svi poslodavci koji zapošljavaju više od 20 zaposlenika u obvezi zaposliti određeni broj osoba s invaliditetom, a utvrđuje se u visini od 3% u odnosu na ukupan broj zaposlenih, neovisno o djelatnosti koju

poslodavac obavlja. Obvezu kvotnog zapošljavanja poslodavac može ispuniti i nekom od zamjenskih kvota koje Zakon predviđa.

3. propisan postupak primjene djelotvornijih sankcija od strane nadležne inspekcije za javno pravna tijela koja su dužna prilikom zapošljavanja dati prednost osobi s invaliditetom pod jednakim uvjetima, a u slučajevima kada se utvrdi povreda prava prednosti pri zapošljavanju.
4. poslodavci koji ne ispunjavaju obvezu kvotnog zapošljavanja (ako obvezu ne ispunjavaju niti zamjenskom kvotom), dužni su uplaćivati propisanu novčanu naknadu. Rješenje o utvrđenoj novčanoj naknadi je ovršna isprava. Propisano je da obvezu novčane naknade utvrđuje i obračunava Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom.
5. značajno je spomenuti da je Zakonom propisana i namjena sredstava uplaćenih s osnova novčane naknade, a to je u svrhu isplate poticaja i nagrada pri zapošljavanju osoba s invaliditetom.

Invaliditet za veliki broj osoba s invaliditetom ne bi trebao biti prepreka za stjecanje dodatnih znanja i vještina, cjeloživotno obrazovanje ili prekvalifikaciju, pod uvjetom da osiguramo odgovarajuću podršku, odnosno razumnu prilagodbu. Veće zapošljavanje osoba s invaliditetom nećemo ostvariti sve dok obrazovanje ne bude usmjereno na dugoročnije gospodarske potrebe te razvoj individualnih potencijala djece s teškoćama u razvoju i mladih s invaliditetom.

Promjene u zakonodavstvu pokazale su sve nedostatke obrazovanja osoba s invaliditetom, u kojem prevladava osposobljavanje za pomoćna, zastarjela i za tržište nepotrebna zanimanja, što rezultira dugotrajnom nezaposlenošću većeg broja osoba s invaliditetom.

Osim redovnog formalnog obrazovanja za osobe s invaliditetom, bitno je razvijati programe neformalnog obrazovanja, osigurati im potrebnu fleksibilnost u stjecanju potrebnih znanja utemeljenu na njihovim najboljim stranama. Promjene obrazovnog sustava moraju ići ususret gospodarskim i razvojnim mikro i makro planovima.

Osim zapošljavanja za osobe s invaliditetom jednako je važno i zadržavanje posla i što duže ostajanje u procesu rada. Stoga je ključni preduvjet rada osoba s invaliditetom osiguranje potrebnih podrški kako na radnom mjestu tako i u pristupu istome, što uključuje ne samo prilagodbe radnog mjesta i uvjeta rada, već prilagođen svakodnevni prijevoz, fleksibilno radno vrijeme, mogućnost rada od kuće, skraćeno radno vrijeme ovisno o individualnim potrebama, podršku osobnih asistenata i drugo.

Republici Hrvatskoj tek predstoji period u kojemu će se pri utvrđivanju invaliditeta voditi računa o funkcionalnim mogućnostima osobe te obrazovanju kao pripremi za ona zanimanja u kojima će radni potencijal osobe rezultirati dobrim radnim učincima. Povećanje zapošljivosti osoba s invaliditetom ne ovisi samo o zakonodavstvu koje je utoliko važno jer predstavlja okvir i osigurava tzv. pozitivnu diskriminaciju, već o promjeni svijesti samih osoba s invaliditetom o potrebi obrazovanja, cjeloživotnog učenja, osobnog rasta i stjecanja onih stručnih kompetencija koje umanjuju negativne učinke invaliditeta, ali i pozitivnoj promjeni poslovnog okruženja i općenito afirmaciji rada.

Kao država moramo koncipirati radnu i socijalnu politiku na način da omogućimo da svaka osoba shodno stupnju preostale radne sposobnosti zarađuje za život. Jednako smatramo važnim izuzeti naknade za invaliditet (u sustavu socijalne skrbi) od imovinskog ili prihodovnog cenzusa jer tako stimuliramo osobe s invaliditetom na rad i zapošljavanje. Dugoročno je isplativije i za društvo, poticanje osoba s invaliditetom na rad i zapošljavanje, što ima dvojaki učinak. S jedne strane osobe s invaliditetom sudjeluju u stvaranju društvenog proizvoda, čime se povećavaju sredstva proračuna za podmirivanje općih javnih potreba građana, a s druge strane smanjuju se socijalne naknade namjenjene suzbijanju siromaštva osoba s invaliditetom. Pravilnikom o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom definirane su vrste poticaja, ali i kriteriji za njihovo ostvarivanje koje odobrava Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Međutim, Pravilnik ne predviđa mogućnost ostvarivanja prava na radnog asistenta osobi s visokom stupnjem invaliditeta, kao značajni oblik potpore zapošljavanju.

Ako želimo rezultate koji će biti stabilni i dugoročni moramo paralelno razvijati svijest o višestrukoj dobrobiti zapošljavanja osoba s invaliditetom i to motiviranjem samih osoba koje imaju invaliditet, poslodavaca, kao i onih koji kreiraju i provode javne politike. Jedino usklađenim djelovanjem ka istom cilju možemo polučiti bolje rezultate za osobe s invaliditetom koje trebaju stvarno postati aktivni članovi zajednice.

No niti najbolji zakoni, osvještenost samih osoba s invaliditetom i poslodavaca te poticajne mjere neće same po sebi dugotrajnije pridonijeti većem zapošljavanju ako ne stvaramo nova radna mjesta i ako gospodarski razvoj stagnira ili propada. Nova radna mjesta za opću populaciju znače već šanse za zapošljavanje osoba s invaliditetom.

4.13. PRISTUPAČNOST, MOBILNOST I STANOVANJE

Tijekom 2015. godine, kao i prethodnih godina područja pristupačnosti, mobilnosti i stanovanja su među prvih pet područja najčešćih pritužbi. Zaprimili smo 97 pritužbi od čega je 69 zaprimljeno pisanim putem, a odnosile su se na povrede prava vezano uz nepropisno parkiranje i zlouporabu korištenja prava na znak pristupačnosti, korištenje usluga u cestovnom i željezničkom prijevozu, pristupačno stanovanje te nepristupačnost građevina javne namjene.

Pristupačnost

U Zaključnim zapažanjima i preporukama UN Odbor za prava osoba s invaliditetom nakon održane rasprave o Inicijalnom izvješću RH o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH navodi sljedeće: **Opća načela i obveze (čl. 1.–4.)**

5.Odbor .... Primjećuje da po svemu sudeći postoji nedostatak razumijevanja značenja razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna u području obrazovanja, zdravstva, zapošljavanja, građenja...

6.Odbor ... Preporuča da koncept razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna bude reguliran izvan konteksta legislative o suzbijanju diskriminacije u područjima obrazovanja, zdravstva, prometa i graditeljstva...

Pristupačnost (čl. 9.)

1.Odbor je zabrinut zbog toga što je pristup zgradama, mjestima, prijevozu te informacijama i komunikaciji još uvijek dosta loš, posebno izvan područja glavnoga grada. Odbor je zabrinut što se pristupačnost usko tumači u smislu fizičkog okruženja i prijevoza, dok su informacijske i komunikacijske usluge zanemarene.

2.Preporuka je Odbora da država potpisnica pristupa pristupačnosti u odnosu na zgrade, mjesta i prijevoz te pristupačnosti informacijskih i komunikacijskih usluga na način kako je navedeno u općem komentaru Odbora br. 2 (2014.) i donese planove za poboljšanje pristupačnosti s jasno definiranim i realističnim rokovima i pokazateljima. Organizacije osoba s invaliditetom trebaju biti uključene u planiranje i provedbu ovih planova. Nadalje je preporuka Odbora da se izdvajaju dostatni resursi za realizaciju pristupačnosti javnog i privatnog prijevoza.

Pristupačnost, mobilnost i stanovanje su osnovni preduvjeti za uključivanje osoba s invaliditetom i djece s teskoćama u razvoju u zajednicu. Međutim, bez obzira na sve pozitivne pomake, još uvijek su nedovoljne mjere koje se poduzimaju i na lokalnoj i na nacionalnoj razini. U nedostatku sveobuhvatnih istraživanja o pristupačnosti okruženja i prijevoza dovoljno je samo obratiti pozornost na to koliko malo osoba s invaliditetom susrećemo u svakodnevnom životu. Posebno zabrinjava izostanak svijesti da se kod nabave prijevoznih sredstava biraju ona koja su pristupačna svim građanima neovisno o stupnju njihove pokretljivosti. I dalje su neprilagođena stajališta i peroni te infrastruktura u autobusnom, željezničkom i pomorskom prijevozu. Velika prepreka uključivanju osoba s invaliditetom u područjima udaljenim od gradskih središta je neprilagođen međugradski prijevoz. U mnogim manjim sredinama kombiji u vlasništvu udruga osoba s invaliditetom su jedini način da one izađu iz kuće pa su zbog slabih kapaciteta uglavnom odsječene od društva. Čak i u glavnom gradu sudjelovanje osoba s invaliditetom je vrlo ograničeno dostupnošću specijaliziranog kombi prijevoza koji uglavnom pokriva potrebe prijevoza na radna mjesta i škole čime ostali oblici

inače uobičajenog društvenog života za osobe s invaliditetom postaju luksuz. Velika prepreka neovisnom životu osoba s invaliditetom u zajednici a koja je još uvijek razlog za njihovo odvajanje u ustanove, je dramatični nedostatak prilagođenih stambenih prostora. Najveći zadatak je pred lokalnim zajednicama koje trebaju preuzeti obavezu osiguranja kvalitete života kroz izgradnju pristupačnog okruženja i prijevoza za sve svoje građane bez segregacije osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u posebne usluge.

„... Završivši osnovnu školu nisam nastavila pohađati srednju školu zbog određenih zdravstvenih teškoća, a i zakona. Sad već neko vrijeme razmišljam o uključivanju u program profesionalne rehabilitacije, ali nikako ne uspijevam to ostvariti. **Naime, problem mi je prijevoz. Živim u selu udaljenom 5 km od Đakova. Ne mogu ući ni u jednu od 2 trgovine, ne mogu ući u crkvu, drugo ništa ni nema. Stazu za pješake ne mogu koristiti jer je većim dijelom neprohodna. Javni prijevoz ne mogu koristiti jer nije prilagođen za osobe s invaliditetom, taksu mogu povremeno koristiti, ali bez mogućnosti utovara odgovarajućeg ortopedskog pomagala, invalidskog skutera, koji mi omogućuje samostalno kretanje pa mi je ono onemogućeno te financijski neizvedivo....** Pitanje: Imam li pravo na mobilnost? Imam li pravo na koliko-toliko normalan život? Kome se obratiti za pomoć? Ako imam prava kao i svaki drugi čovjek, zašto ih ne mogu ostvariti samo zato što živim u nerazvijenom dijelu Hrvatske? Htjela bih da moj život napokon krene u drugom smjeru i da napokon mogu izaći iz ove izolacije. Moj je invaliditet velik, ali bih mogla samostalno funkcionirati kad bih imala mogućnost...“. (MK, osoba s paraplegijom, 29 godina).

Povodom Međunarodnog dana ljudskih prava pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u suradnji s pučkom pravobraniteljicom, pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova i pravobraniteljicom za djecu organizirala konferenciju pod nazivom *Daleko od grada - i od prava? Ljudska prava u ruralnim područjima* u Hrvatskom saboru. Nedovoljno razvijena mreža pružatelja usluga, nepristupačnost, nedostupnost prijevoza samo su neki od najvažnijih elemenata čiji nedostatak utječe na uključivanje osoba s invaliditetom u život u zajednici.

Naime, govorimo o ukupno 511 142 osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj (podaci HZJZ, 07.03.2016.). Stoga, ususret Međunarodnom danu ljudskih prava 10. prosinca, uz nazočnost predstavnika institucija za ljudska prava, akademske zajednice, nadležnih tijela, stručnih službi te udruga civilnog društva održane su tematske cjeline s raspravom, gdje je tema vezana uz osobe s invaliditetom bila *Nepristupačnost građevina i prijevoza – uzrok isključenosti osoba s invaliditetom iz svijeta rada i života zajednice*.

Uz osobe s invaliditetom i njihove predstavnike kao i predstavnike institucija nadležnih u ovom području, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je naglasila između ostalog kako je situacija u urbanim središtima daleko od idealne, o čemu govore pritužbe našem Uredu, a još je teži položaj osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju koji žive u dijelovima čak i samo nekoliko kilometara udaljenim od gradskih središta. Prostorije u kojima su državne službe od posebnog značaja za osobe s invaliditetom kao što su Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje, Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, centri za socijalnu skrb, uredi Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, bolnice, liječnici opće prakse i škole i dalje su nepristupačni u značajnoj mjeri, ili se takve usluge pružaju u alternativnim pristupačnim prostorijama. Problemi su u neosiguravanju pristupačnosti sukladno propisima, neučinkovitosti sankcija kod kršenja propisa, bez obzira radi li se o javnim objektima ili privatnim zgradama. Tu je i nedostatak izdvajanja financijskih sredstava za provedbu propisa.

4.13.1. PRISTUP DOBRIMA I USLUGAMA

Pristup dobrima i uslugama je područje u kojem su osobe s invaliditetom najčešće stavljene u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta. Najčešće se radi o uskraćivanju razumne prilagodbe (*detaljnije možete pogledati u području Jednakost i nediskriminacija*).

Pristup dobrima i uslugama u prostorima Ministarstava

Kako bi osobe s invaliditetom mogle ostvariti svoja temeljna prava – pravo na zapošljavanje i rad, pravo na izbor, nesmetano kretanje, informaciju te uključivanje u život zajednice, nužno je osigurati elemente pristupačnosti, stoga je pravobraniteljica uputila preporuku svim ministarstvima o potrebi i obvezi poštivanja međunarodnih dokumenata i domaćeg zakonodavstva, a pozivajući se na načela razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna te je zatražila podatke o stanju poštivanja propisa i poduzetim mjerama od strane državnih tijela radi ostvarenja jednake dostupnosti uslugama i dobrima za osobe s invaliditetom.

U nastavku se nalazi tabela s odgovorima:

Pristupačnost Naziv ministarstva	Pristupačan ulaz	Kat	Sanitarni čvor- prilagođen	Postojanje taktilnih staza	Druge prilagodbe Ministarstva	Postojanje plana omogućavanja	Predviđenost sredstva za omogućavanje pristupačnosti i dr. napomene
Ministarstvo uprave	DA	NE	DA	NE	DA, u prizemlju su napravljene rampa i WC prilagođen OSI	NE	Ne jer nemaju financijska sredstva
Ministarstvo kulture	/	/	/	/	/	/	/
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta	DA	DA	DA	NE	NE	/	Kod izdavanja suglasnosti na idejne projekte škola i sportskih projekata uvjetuje se poštivanje uvjeta iz Pravilnika
Ministarstvo graditeljstva i prostornoga uređenja	DA	DA	DA	DA	/	/	/
Ministarstvo zaštite okoliša i prirode	DA	DA	NE	NE	NE, nisu u mogućnosti samostalno izvoditi radove jer su u unajmljenom prostoru	NE	/
Ministarstvo turizma	DA	DA	DA	NE	Na nužnom ulazu su invalidska parkirna mjesta i prilagođen ulaz, lift koji vodi do svakog kata	Zgrada je pristupačna	NE, međutim smatraju da je potrebno za slijepe i slabovidne označiti taktilne crte vođenja i prilagoditi WC na svim katovima za OSI
Ministarstvo poljoprivrede	DA	DA	NE	NE	U 2016. predviđeno je prilagoditi sanitarni čvor	/	/
Ministarstvo zdravlja	DA	DA	DA	NE	/	/	/
Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture	/	/	/	/	/	/	/
Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava	DA	DA	NE	NE	/	NE	NE, za sve prilagodbe moraju tražiti suglasnost Ministarstva poljoprivrede koje upravlja cjelokupnim poslovnim prostorom, tu se nalazi još i Ministarstvo gospodarstva, Ministarstvo poduzetništva i obrta te će biti nužna suradnja za potrebne dodatne prilagodbe, a ovisit će i o dostupnim sredstvima u proračunu
Ministarstvo vanjskih i europskih poslova	DA	DA	DA	NE	/	/	Postavljanje taktilnih crta vođenja
Ministarstvo obrane	/	/	/	/	/	/	/
Ministarstvo gospodarstva	DA	NE	NE	NE	/	NE	NE
Ministarstvo pravosuđa	/	/	/	/	/	/	/
Ministarstvo financija	/	/	/	/	/	/	/
Ministarstvo socijalne politike i mladih	DA	DA	NE	NE, međutim prilagodili smo tipkala u liftu Brailleovim pismom, također zaštitari na	/	DA, u planu je prilagodba sanitarnog čvora na 15. katu	NE
Ministarstvo unutarnjih poslova	DA	DA	NE	NE	/	DA	/
Ministarstvo poduzetništva i obrta	/	/	/	/	/	/	Navode kako je upravitelj objekta Ministarstvo poljoprivrede te oni nemaju mogućnost planirati i provoditi izmjene na objektu
Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije	NE	NE	NE	NE	/	NE	NE, navode kako nemaju utjecaja ni mogućnosti osiguranja elemenata pristupačnosti za OSI u smislu uklanjanja prepreka jer se nalaze u zakupu prostora PBZ d.d
Ministarstvo branitelja	DA	DA	NE	NE	DA	DA	NE, obzirom da je na snazi privremeno financiranje, sredstva će se predvidjet u proračunu za 2016.. Potrebno je prilagoditi učionicu i WC za osobe s invaliditetom

Od ukupno 20 ministarstava kojima je postavljen upitnik, na njega se očitivalo njih 15 (75%), dok preostalih 5 (25%) do završetka pisanja ovog Izvješća nisu dostavili svoje odgovore.

Pristupačnost samog ulaza u Ministarstvo osiguralo je njih 14 što je 93 % od ukupno dobivenih i obrađenih odgovora.

Pristupačnost prostorijama na katu osiguralo je njih 12 (80%), dok u slučaju 3 Ministarstva osobe s invaliditetom kojima je nužno dizalo ne mogu pristupiti spomenutim prostorijama.

Prilagođen sanitarni čvor za osobe s invaliditetom osiguralo je 6 (40%) Ministarstva, a u preostalih 9 (60%) on ne postoji.

Jedino Ministarstvo graditeljstva i prostornoga uređenja navodi kako je osiguralo taktilne crte vođenja, a od ostalih niti jedno. Međutim, Ministarstvo socijalne politike i mladih istaknulo je da su prilagodili tipkala u liftu Brailleovim pismom te kako zaštitari na ulazu pružaju pomoć vezano uz kretanje po poslovnoj zgradi.

Kao druge prilagodbe koje su učinili Ministarstvo uprave navelo je kako su u prizemlju napravljene rampa i sanitarni čvor prilagođen osobama s invaliditetom. Ministarstvo turizma navodi kako je osiguralo invalidska parkirna mjesta i lift koji vodi do svakog kata. Ostalih 13 Ministarstva nije odgovorilo koje su druge prilagodbe učinili radi osiguranja pristupačnosti osobama s invaliditetom.

Plan omogućavanja pristupačnosti postoji samo pri Ministarstvu branitelja te Ministarstvu socijalne politike i mladih koje planira prilagoditi sanitarni čvor osobama s invaliditetom. 13 Ministarstava takav plan nema, a Ministarstvo turizma zato što smatra da je u potpunosti pristupačno.

Ministarstvo poduzetništva i obrta navelo je kako je upravitelj objekta u kojem se nalaze Ministarstvo poljoprivrede pa time nemaju mogućnost planirati i provoditi izmjene na objektu.

Na pitanje postoje li predviđena sredstva za omogućavanje pristupačnosti samo je Ministarstvo vanjskih i europskih poslova navelo kako imaju u planu postavljanje taktilnih crta vođenja dok su se sva ostala Ministarstva očitovala negativno. Razlozi koje navode su nepostojanje financijskih sredstava te u dva slučaja (Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, te Ministarstvo poduzetništva i obrta) opravdanje nalaze u činjenici što nisu upravitelji objekta u kojem se nalaze pa samim time nemaju utjecaja ni mogućnosti osiguranja elemenata pristupačnosti za osobe s invaliditetom.

Mišljenja smo da državna tijela navedena u gornjoj tabeli trebaju biti primjer pozitivne prakse, obzirom da se radi o donosiocima propisa u području pristupačnosti. Prema zaprimljenim odgovorima vidljivo je da mnogi od njih propise ne poštuju, ne snose nikakve sankcije, a opravdanja koja iznose ne obrazlažu mogućnostima predlaganja pozitivnih rješenja – činjenja prilagodbi odnosno uklanjanja prepreka. Navod da je državno tijelo u unajmljenom prostoru neke banke nije argument za nepoštivanje propisa jer i državno tijelo i banka su obveznici osiguravanja elemenata pristupačnosti sukladno Zakonu o gradnji, odnosno Pravilniku o osiguranju elemenata pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti.

Stoga predlažemo i upozoravamo Državna tijela – Ministarstva da promijene mišljenja i stavove o važnosti pristupa dobrima i uslugama jer na ovaj način diskriminiraju osobe s invaliditetom propuštanjem razumne prilagodbe, sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije.

Klinički zavod za rehabilitaciju i ortopedsku pomagala KBC Zagreb

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom već duži niz godina ukazuje na loše prostorne uvjete Kliničkog zavoda za rehabilitaciju i ortopedsku pomagala u Božidarevićevoj ulici u Zagrebu u kojem se desetljećima vrlo uspješno provodi rehabilitacija u svrhu uspostave mobilnosti pretežito amputiranih bolesnika, i to za područje cijele Republike Hrvatske.

Unatoč preporukama za izgradnju nove moderne ustanove, ista je obnavljana u više navrata, međutim i dalje postoje prepreke koje ne zadovoljavaju standarde propisane zakonodavstvom, npr. za osiguranje elemenata pristupačnosti za osobe koje se kreću uz pomoć pomagala, a koji do danas nisu ostvareni. Velik broj osoba s invaliditetom različitih oštećenja koje se kreću uz pomoć pomagala

svakodnevno koriste zdravstvene usluge u ovoj ustanovi, stoga smo podržali inicijativu da se u Zavodu osigura pristupačan ulaz (automatska klizna vrata) te prilagođen sanitarni čvor. Unatoč najavljenim izvedbama prilagodbi, preporuka je usvojena djelomično s obzirom na to da je KBC Zagreb učinio prilagodbe samo na unutarnjim vratima ulaza u prostore u Božidarevićevoj ulici.

Klinika za dječje bolesti Zagreb

Klinika za dječje bolesti Zagreb po svojem je ustroju i ulozi središnja i jedinstvena ustanova za zdravstvenu skrb za djecu i adolescente u Republici Hrvatskoj te ujedno najveća i jedina samostalna bolnica namijenjena djeci. Uzevši u obzir njezin veliki značaj, ona je neophodna za liječenje brojne djece s teškoćama u razvoju i mladih s invaliditetom. Uprava spomenute bolnice je 2007. izvršila adaptacije glavne porte, nedavno preselila fizikalnu terapiju u novi pristupačniji prostor i sl., međutim bolnica i dalje ima brojne nedostatke koji otežavaju, a ponekad čak i onemogućavaju pristup osobama kojima je prijeko potreban. Navedeno je u proteklom razdoblju kako će se Klinika preseliti u novu, pristupačniju građevinu, međutim **smatramo da je pristupačnost nužno osigurati odmah** jer je to osnovni preduvjet za postizanje jednog od temeljnih prava – prava na zdravlje, a isto tako i prava na nesmetano korištenje, odnosno dostupnost zdravstvenih usluga. U prostorima Klinike je već ranije izvršeno snimanje stanja arhitektonske pristupačnosti svih ulaza i prostorija. Tom prilikom prikupljena je i dokumentacija za realizaciju projekta otklanjanja arhitektonskih barijera. Temeljem postojećeg stanja i potrebe za osiguranjem nesmetanog pristupa i kretanja osoba s invaliditetom i smanjene pokretljivosti u 2015. godini planira se zamjena postojećeg dizala novim dizalom u objektu „Jovičić“ u Deželićevoj ulici te zamjena postojećih vrata na glavnom ulazu u objekt „Turina“ sa zaokrenutim ili kliznim (evakuacijskim) automatskim vratima. Za sve navedeno smatramo da im je potrebno omogućiti adekvatna financijska sredstva. Sukladno svemu navedenom, preporučili smo Ministarstvu zdravlja da se Klinici za dječje bolesti Zagreb omoguće potrebna sredstva za otklanjanje arhitektonskih barijera i poduzimanje mjera i aktivnosti kojima bi se uklonile prepreke djeci s teškoćama u razvoju i mladima s invaliditetom prema Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13). Nemamo saznanja je li preporuka usvojena.

Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje - Ispostava Pazin

Tijekom posjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom gradu Pazinu povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, zaprimljene su pritužbe osoba s invaliditetom s područja grada Pazina kako prostor područne službe HZMO-a ne udovoljava zakonskim odredbama o pristupačnosti osobama s invaliditetom čime se krše prava tih osoba zbog nedostupnosti usluga na pristupačan način. Pravobraniteljica je uputila Središnjoj službi i ispostavi u Pazinu HZMO-a kao i Ministarstvu rada i mirovinskog sustava upozorenje o diskriminaciji s obzirom na to da se radi o nedostupnosti javne usluge, odnosno uskraćivanju razumne prilagodbe, što je jedan od oblika diskriminacije s osnova invaliditeta. Upozorila je na obvezu poštivanja Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom (NN MU br. 6/07., 3/08. i 5/08.) koja je stupila na snagu 03. svibnja 2008. te je sukladno čl. 140. Ustava Republike Hrvatske (NN 41/01 i 55/01) dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj je snazi iznad zakona. Navedena Konvencija u članku 9. propisuje: „**Članak 9. Pristupačnost**

1. Države stranke ove Konvencije poduzet će odgovarajuće mjere osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom, izgrađenom okruženju, prijevozu, informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave, kao i drugim uslugama i prostorima otvorenim i namijenjenim javnosti, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima, na ravnopravnoj osnovi, kako bi osobama s invaliditetom osigurale život neovisan o tuđoj pomoći i potpuno sudjelovanje u svim područjima života. Ove će se mjere, koje će uključivati identifikaciju i uklanjanje prepreka i barijera pristupačnosti, primjenjivati, među ostalim, na:

(a) građevine, ceste, prijevoz i druge zatvorene i otvorene prostore, uključujući škole, stambene zgrade, zdravstvene ustanove i radna mjesta;

(b) informacije, komunikacije i druge usluge, uključujući elektroničke usluge i službe hitnih intervencija.

2. Države stranke će također poduzeti odgovarajuće mjere radi:

(a) razvijanja, poticanja i praćenja provedbe minimalnih standarda i smjernica za pristupačnost prostora i usluga otvorenih ili namijenjenih javnosti;

(b) osiguravanja da privatne pravne osobe koje nude prostore i usluge namijenjene javnosti vode računa o svim aspektima pristupačnosti za osobe s invaliditetom;

(c) pružanja obuke interesnim skupinama o pitanjima pristupačnosti s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom;

(d) osiguranja natpisa na Brailleovom pismu i u lako čitljivom i razumljivom obliku u zgradama i drugim prostorima otvorenim za javnost;

(e) osiguranja drugih oblika pomoći u vidu osobnih asistenata i posrednika, uključujući vodiče, čitače i stručne tumače za znakovni jezik, kako bi se olakšao pristup javnim objektima i prostorima otvorenim za javnost;

(f) promicanja drugih odgovarajućih oblika pomoći i potpore osobama s invaliditetom kako bi im se osigurao pristup informacijama;

(g) promicanja pristupačnosti novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija i sustava, uključujući internet;

(h) promicanja oblikovanja, razvoja, proizvodnje i distribucije dostupnih informacijskih i komunikacijskih tehnologija i sustava u ranoj fazi, tako da te tehnologije i sustavi postanu pristupačni uz minimalne troškove.“

Sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08, 112/12), Pravobranitelj za osobe s invaliditetom je ujedno i tijelo nadležno za suzbijanje diskriminacije po osnovi invaliditeta i zdravstvenog stanja. Od 1. siječnja 2009. godine u Hrvatskoj je na snazi Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08, 112/12) kojim se zabranjuje nejednako postupanje, odnosno stavljanje u nepovoljniji položaj na temelju neke od Zakonom propisanih osnova, među kojima su invaliditet i zdravstveno stanje. Zakon se primjenjuje na postupanje svih državnih i tijela jedinica lokalne i područne/regionalne/samouprave, pravnih osoba s javnim ovlastima te na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba. Postojanje diskriminacije utvrđuje se postojanjem nekog diskriminatornog postupanja na osnovu određene karakteristike, primjerice invaliditeta, spola ili dobi. Takvo diskriminatorno postupanje po svom obliku može biti izravno, neizravno ili se može očitovati uskraćivanjem razumne prilagodbe što je posebno značajno za suzbijanje diskriminacije po osnovi invaliditeta. Zakon o suzbijanju diskriminacije u članku 4., st. 2. navodi da će se:

(2) Diskriminacijom u smislu ovoga Zakona smatrat će se i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući:

– **korištenje javno dostupnih resursa,**

– sudjelovanje u javnom i društvenom životu,(...)

prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti.

Pravilnikom o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN br. 78/13), propisani su uvjeti pristupačnosti koje moraju ispuniti građevine javne namjene.

S obzirom na navedeno, zatražili smo očitovanje od Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, sukladno odredbama navedenih pravnih propisa, osigurava li se pristupačnost osobama s invaliditetom.

U svom očitovanju od 8. siječnja 2016. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje naveo je sljedeće:

„- poslovni prostori Ispostave HZMO-a u Pazinu, površine 56,64 m², smješteni su u prizemnom objektu u kojem su smještene i poslovne prostorije Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO); objekt je u suvlasništvu HZMO-a i HZZO-a; ulaz u zgradu i stubište (povišeni podest ispred ulaza) su dio zajedničkih prostorija HZMO-a i HZZO-a te je u tom smislu nužno iznaći rješenje problema – postavljanje rampe za osobe s invaliditetom u koordinaciji sa HZZO-om.

Problem pristupa moguće je riješiti u kratkom roku te će radi realizacije istog HZMO pokrenuti postupak prema HZZO-u, radi pribavljanja suglasnosti za realizaciju zajedničke investicije.

...Nastavno navodimo vezano uz sve ostale poslovne prostore koji su u vlasništvu ili suvlasništvu HZMO-a, a koje koristi Područni ured u Puli-Pola sljedeće:

- Područni ured u Puli-Pola preseljen je iz poslovnog prostora u vlasništvu na adresi Trg Portarata 3, u zgradu Hrvatske pošte, na adresi Danteov trg 4, Pula, koja na ulazu ima postavljenu rampu za nesmetan pristup osobama s invaliditetom;
- Ispostave u Labinu i Umagu imaju ulaz u zgradu u razini nogostupa te nema prepreka za pristup osobama s invaliditetom;
- **Ispostava u Poreču, površine 27,81 m², smještena je na drugom katu poslovne zgrade (nema lifta) koji poslovni prostor dijeli u suvlasništvu s HZZO i HZZ.**
- **Ispostava u Rovinju, površine 40m², smještena je na I katu poslovne zgrade (nema lift) koji poslovni prostor dijeli u suvlasništvu s Hrvatskim zavodom za zdravstveno osiguranje.**
- **Ispostava u Buzetu, površine 31,74 m², smještena je na I katu poslovne zgrade (nema lift), koji poslovni prostor je u vlasništvu HZMO, a na istom katu je više poslovnih subjekata.“**

Unatoč navodima da će se postupiti prema upozorenju vezano uz ispostavu u Pazinu, iz očitovanja HZMO je vidljivo kako još uvijek ima ispostava koje se nalaze u nedostupnim prostorima čime se i dalje osobe s invaliditetom i osobe s teškoćama u kretanju (npr. osobe starije životne dobi) ne mogu na jednakoj razini koristiti javnim uslugama primarnim za ostvarivanje temeljnih ljudskih prava. Naime, gotovo svaka osoba s invaliditetom ima potrebu barem jednom ući u prostore HZMO-a iz razloga ostvarivanja nekih od prava kojima je, za njihovo ostvarivanje, jedan od kriterija-rješenje HZMO-a (npr. naknada za tjelesno oštećenje, invalidska mirovina, pravo na znak pristupačnosti i dr.). Stoga je nedopustivo da, unatoč upozorenjima te nizu propisa, i dalje se suočavamo s nejasnim razlozima osiguravanja elemenata pristupačnosti u javnim službama. Odgovori HZMO-a se odnose na Istarsku županiju što znači da je u toj županiji 60% ispostava nepristupačno.

Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje - Ispostava Pazin

Pristupačnost javnih službi je jedan od osnovnih preduvjeta da bi osobe s invaliditetom mogle nesmetano i bez diskriminacije ostvarivati i uživati svoja prava. S obzirom na to da je prostor Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje – ispostava u Pazinu, na istoj adresi kao i HZMO, pravobraniteljica je uputila upozorenje ispostavi u Pazinu i Direkciji Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje te Ministarstvu zdravlja da navedeni prostor HZZO-a ne udovoljava zakonskim odredbama o pristupačnosti osobama s invaliditetom čime se krše prava tih osoba zbog nedostupnosti usluga na pristupačan način, odnosno upozorila je na diskriminaciju s osnove invaliditeta.

Prema navedenom, zatraženo je očitovanje od HZZO-a o učinjenom te planiranim aktivnostima za 2016. godinu. Ujedno smo preporučili da se zbog provođenja prilagodbe savjetuju s udrugama osoba s invaliditetom jer jer one s obzirom na strukturu članstva (osobe s invaliditetom) u tom području imaju najviše iskustva.

U svom odgovoru od 30.12.2015. HZZO navodi sljedeće: „... uviđaj na zgradi u ulici Jurja Dobrile 4, Pazin (zelena zgrada) izvršen je dana 13.05.2014. godine, a na traženje HZZO Područne službe Pazin, kojem su prisustvovali predstavnici HZZO PS Pazin, Pazin d.o.o. i Turčinović Gracijano-DTI Pazin. Uviđajem je utvrđena potreba za izgradnjom pristupne rampe na zgradi za osobe s invaliditetom. Posebno napominjemo da se predmetna zgrada nalazi na specifičnom mjestu okruženom glavnim prometnicama te u neposrednoj blizini kružnog toka a sa sjeverne strane nalazi se zelena površina koja nije u vlasništvu Grada Pazina...

Nogostupi oko zgrade nisu prilagođeni kretanju osobama s invaliditetom te bi se oni morali kretati prometnicom. Problem su i parkirna mjesta kojih nema u blizini zgrade pa osobe s invaliditetom, odnosno osobe u njihovoj pratnji nemaju mogućnost ostavljanja vozila. Najbliže parkiralište je u Prolazu Ernesta Jelušića, Pazin, u blizini prostorija Hrvatskog crvenog križa gradskog društva Pazin, gdje bi se trebalo obilježiti jedno do dva parkirna mjesta. Udaljenost je otprilike 90 metara, odnosno 150 metara kroz Prolaz Ernesta Jelušića. Nakon osiguranih parkirnih mjesta trebalo bi prilagoditi

nogostupe kretanju osoba s invaliditetom, odnosno postaviti dovoljan broj betonskih pristupnih rampi na prijelazima. Kvalitetnije rješenje parkirališta moglo bi se izvesti na zelenoj površini u neposrednoj blizini zgrade sa sjeverne strane. Međutim, za taj je zahvat potrebno projektno rješenje ovlaštenog projektanta prometne struke, ali poradi predviđene namjene prostora zelene površine i problema s vlasništvom postoji prepreka kod ostvarivanja projektnog rješenja. Oko potrebe za izgradnjom predmetne pristupne rampe upoznat je Grad Pazin, UO za komunalni sustav, prostorno uređenje i graditeljstvo koji ide u smjeru toga da u gradu ima više pristupnih rampi za osobe sa invaliditetom. Međutim, zbog ograničenih tehničkih i financijskih uvjeta iste nije moguće u kratkom roku realizirati. **Slijedom naprijed navedenog, a zbog složenosti situacije, izvješćujemo Vas te se obvezujemo tijekom 2016 godine u suradnji s Gradom Pazinom iznaći rješenje navedene problematike.“**

Unatoč navodima HZZO-a da se obvezuje tijekom 2016. iznaći rješenje u suradnji s JLRS smatramo da je navedeno već trebalo biti učinjeno s obzirom na to da je na problem upozoreno prije više godina. Također, pobrojavanje nepristupačnih javnih površina oko same zgrade te problema s označenim parkirnim mjestima, ne može i ne smije biti razlog neosiguravanja pristupačnosti prostora HZZO-a. Javna služba ovog tipa mora biti maksimalno prilagođena s obzirom na to da osobe s invaliditetom i njihovi bližnji, zbog ostvarivanja raznih prava (npr. roditeljske naknade, pravo na rehabilitaciju, ostvarivanje prava na ortopedsku pomagala i dr.) učestalo pohode ove prostore.

Pristupačnost sudova

Znatan broj osoba s invaliditetom pritužio se Pravobraniteljici na nepristupačnost prostora i usluga koje se provode u pravosudnim tijelima navodeći da sudovi nemaju osiguranu pristupačnost osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica, kao i osobama smanjene pokretljivosti.

Kako bi utvrdili koje su mjere podrške poduzete za uključivanje osoba s invaliditetom i smanjene pokretljivosti na ravnopravnoj osnovi s drugim osobama sukladno Konvenciji, zatražili smo podatke od 48 sudova - općinskih i prekršajnih te uputili preporuke pozivajući se na odredbe međunarodnih dokumenata i domaćih propisa.

Na temelju **obrađenih odgovora** zaprimljenih od općinskih, županijskih i prekršajnih sudova, vezano uz anketno ispitivanje pristupačnosti prostora osobama s invaliditetom vidljivo je da od ukupno 36 zgrada u kojima sudovi obavljaju svoje dužnosti (u više slučajeva prekršajni i općinski sud nalaze se u zajedničkoj zgradi ili postoje organizirane stalne službe sudova na drugim lokacijama) samo njih 15 ima pristupačan ulaz osobama s invaliditetom (41,6%), a pristupačnost prostorijama smještenim na katu osigurana je u samo 9 zgrada (25%). Sanitarni čvor prilagođen je osobama s invaliditetom u 5 zgrada (13,8%) dok je u jednoj u tijeku adaptacija. Od sudova koji su se očitovali, jedino u Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu postoje taktilne crte vođenja. Kako se u prizemlju zgrada, gdje je ulaz pristupačan, primaju, saslušavaju i vode rasprave s osobama s invaliditetom. Samo za dvije zgrade postoji plan za osiguranjem pristupačnosti, ali za realizaciju istih nisu predviđena sredstva u proračunu. Veći broj sudova u očitovanjima je naveo kao osnovni problem osiguranja pristupačnosti činjenicu da je za osiguranje sredstava za tu svrhu nadležno Ministarstvo pravosuđa. Također, kao opravdanje se navodi kako se prostori nalaze u vlasništvu ili pod upravom višeg tijela te zato anketirani nemaju planove niti predviđena sredstva za osiguranje pristupačnosti. S druge pak strane, Općinski sud u Sisku navodi kako je zgrada suda u rekonstrukciji i svi nedostaci bi trebali biti uklonjeni, istovremeno navodeći kako ne postoji plan omogućavanja pristupačnosti niti su sredstava za tu svrhu predviđena.

Do kraja izrade ovog izvješća zaprimili smo odgovor Ministarstva pravosuđa u kojem je vidljivo da je preporuka uvažena. (Više možete pročitati u ovom Izvješću u području Pristup pravosuđu).

Pristup dobrima i uslugama u građevini poslovne namjene

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nalazi se u poslovnoj zgradi Zagrepčanke, Savska cesta 41, na trećem katu. Tijekom proteklog razdoblja, od početka rada ovog Ureda (2008.), osigurana su dva označena parkirna mjesta za vozila kojima se koriste osobe s invaliditetom uz propisan znak pristupačnosti. S obzirom na djelokrug rada Ureda, osobe s invaliditetom različitih oštećenja posjećuju ovaj Ured te parkiraju vozila na parkiralištu na kojem su označena mjesta. Nakon učinjenih preinaka tijekom studenog 2014. olakšan je ulaz u prostore na način da su stavljena klizna vrata, oznaka za osobe s invaliditetom te protuklizajuće ploče. Međutim, problem je i dalje bio što nisu učinjene preinake na prostoru desno od glavnog ulaza kako bi se svladale stepenice do bočnog parkirališta i u podrumskom dijelu zgrade, a kako bi osobe s invaliditetom koje koriste inv. kolica ili se otežano kreću bez prepreka mogle iz garažnih prostora, odnosno iz svog automobila, ući u dizalo te obaviti potrebne poslove u zgradi Zagrepčanke. Pravobraniteljica je ponovno upozorila na poštivanje propisa te ukazala na diskriminatorne odredbe i zatražila očitovanje i postupanje u svrhu rješavanja navedenog problema. U svom odgovoru Zagrepčanka-poslovni objekti d.d. navode sljedeće: „...respektirajući potrebe osoba s invaliditetom u našem objektu, zahvaljujemo Vam, te Vas ovim putem izvješćujemo o namjeri poduzimanja trenutno mogućih radnji na prilagodbi okoliša objekta. Vjerujemo kako Vam je poznato da nam financijska situacija nije naročito povoljna te moramo voditi računa o načinu podmirivanja troškova. Svakako ćemo prići izradi kosina prema našim parkiralištima, kako ste nam predložili u dopisu. Međutim, kada je riječ o korištenju garažnog prostora (dva nivoa garaža ispod razine zemlje), situacija je složenija budući da su potrebne znatne prilagodbe postojećih prilaza do stepeništa kako bi se eventualno ugradila nosiva platforma za podizanje invalidskih kolica. Trenutno jedini mogući pristup do stepeništa su metalna, mehanička vrata, koja već u startu onemogućuju osobama s invaliditetom prilaz bez pratnje. Dakle, osim platforme, potrebno bi bilo zamijeniti, odnosno ugraditi automatska vrata do stepeništa, a postavlja se pitanje mogu li to suvlasnici u ovom času financirati. Bez obzira na navedeno, pokušat ćemo sa stručnim timom iznaći neko rješenje, koje bi, vjerujemo, olakšalo svakodnevno funkcioniranje osoba s invaliditetom. Vaše prijedlozi će nam u tome biti od velike pomoći te ćemo Vas sigurno kontaktirati kada bude mogućnosti za pokretanje tih radova.“. Rezultat preporuke je da su u 2015. godini izvedene kosine kako bi se moglo nesmetano pristupiti bočnim parkiralištima, međutim garažni prostor je i dalje nepristupačan.

Pristupačnost objekata i površine javne namjene u gradu Kninu

Tijekom 2015. godine, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprimio je više inicijativa i pritužbi Udruge osoba s invaliditetom sv. Bartolomej iz Knina vezano uz osiguranje elemenata pristupačnosti u objektima i površinama javne namjene u gradu Kninu. Udruga navodi kako se pri izgradnji novih i obnovi postojećih objekata te javnih površina ne poštuju propisi te ne uvažavaju apeli osoba s invaliditetom, niti čine prilagodbe koje prostor čine svrsishodnim što se odnosi na Studenski dom grada Knina, Crkvu Gospe Velikog Hrvatskog Krsnog Zavjeta, javne površine oko Crkve i Studenskog doma te kretanje po Tomislavovoj ulici.

Pravobraniteljica je uputila u više navrata preporuke, ali i zatražila očitovanje od nadležnih tijela, međutim uklanjanje prepreka nije učinjeno. Također je preporučeno da sve aktivnosti u ovom području budu u zajedničkoj suradnji s udrugama osoba s invaliditetom (u ovom slučaju s udrugom sv. Bartolomej Knin) jer one u tome imaju najviše iskustva, a sve u skladu s motom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom „Ništa o nama bez nas“. Tako u jednom od odgovora Ministarstvo graditeljstva i prostornoga uređenja, Uprava za inspekcijske poslove, Područna jedinica u Šibeniku navodi postupanje građevinske inspekcije: „... Obavještavamo Vas da je Upravni odjel za prostorno uređenje i gradnju Šibensko-kninske županije, Ispostava Knin, dana 03. kolovoza 2015. godine izdao uporabnu dozvolu... kojom se dozvoljava uporaba za izgrađenu građevinu Pastoralnog centra Gospe Velikog Hrvatskog Krsnog Zavjeta - Knin (prva faza - crkve), za koju je izdan akt za građenje - Potvrda glavnog projekta, ... Isti Upravni odjel je izdao Potvrdu glavnog projekta ..., kojom se utvrđuje da je glavni projekt za rekonstrukciju postojećih objekata i prenamjenu u studentski dom izrađen prema odredbama tada važećeg Zakona koji je regulirao gradnju, odnosno tada važećeg Pravilnika o

osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti... Ovom prilikom potrebno je naglasiti da građevinska inspekcija nije nadležna provoditi nadzor nad projektantima niti provjeravati zadovoljavaju li akti koje izdaju tijela jedinica lokalne/područne samouprave sve propisane uvjete. Inspeksijski nadzor građenja se provodi na način da se nadzire izvode li sudionici u gradnji (investitor, izvođač, stručni nadzor) radove sukladno glavnom projektu koji je sastavni dio izvršnog akta za građenje (građevinska dozvola, potvrda glavnog projekta i dr). Zakonitost samog akta može se pobijati u žalbenom postupku te ovo Ministarstvo putem Službe za nadzor može obaviti upravni nadzor nad radom županijskih/gradskih Upravnih odjela za prostorno uređenje i gradnju. Zaključno, izdavanjem uporabne dozvole za crkvu je utvrđeno da je ista izgrađena u skladu s projektom i propisima te građevinska inspekcija ne može provjeravati zakonitost tog postupka, osim u slučajevima kada se gradi nakon izdavanja uporabne dozvole. Vezano za gradnju studentskog doma, prema saznanjima ove Uprave, Služba za nadzor Uprave za prostorno uređenje, pravne poslove i programe Europske unije ovoga Ministarstva je povodom podneska Udruge Sveti Bartolomej iz Knina zatražila očitovanje od nadležnog odjela Šibensko-kninske županije glede problema pristupačnosti u izdanom aktu za građenje.“

Primjer nepristupačnosti i nedovoljnog savjetovanja s osobama s invaliditetom u gradu Kninu može se preslikati na većinu sredina u Republici Hrvatskoj. Godinama upozoravamo da su zbog niza nepoštivanja propisa i učinjenih prepreka potrebna dodatna sredstva za podmirivanje novonastalih troškova koji projekte poskupljuju do 3 %, a što se može izbjeći ako se pristupi samoj obnovi razumno, poštujući propise i u suradnji s osobama s invaliditetom - korisnicima navedenih prostora.

Projekt rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom – podaci Ministarstva branitelja

U izvješću o provedbi Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007.-2015., Ministarstvo branitelja je navelo kako kontinuirano provodi Projekt rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom, a kojim se nastoji podržati svaka inicijativa prilagodbe građevina, ustanova i javnih površina te unaprjeđenje njihove pristupačnosti kako bi se poboljšala kvaliteta života osoba s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta i osigurala neovisnost njihova življenja u zajednici. U okviru projekta, u 2013. godini, Ministarstvo branitelja donijelo je odluke o sufinanciranju 16 prilagodbi u 14 jedinica lokalne i područne samouprave, i to u 10 gradova (Đurđevac, Dugo Selo, Vodice, Ivanec Grubišno Polje, Rijeka, Bjelovar, Požega, Mali Lošinj i Osijek), u tri županije Zadarska, Karlovačka i Osječko-baranjska te općini Suhopolje, u ukupnom iznosu od 1.500.000,00 kn. Gradovi Đurđevac i Ivanec do kraja 2013. godine izvršili su povrat isplaćenih sredstava zbog nemogućnosti realizacije projekta. Grad Đurđevac je kao razlog naveo tešku financijsku situaciju zbog čega nisu bili u mogućnosti sufinancirati radove prilagodbe dok je Grad Ivanec izvijestio kako je MUP iznašao druge izvore financiranja, no da su radovi prilagodbe izvršeni.

U natječaju iz 2014. godine ukupno je zaprimljeno 36 zahtjeva jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave za sufinanciranje 45 projekata.

Na prijedlog Radne skupine koja je razmotrila zaprimljene zahtjeve, u 2014. godini Ministarstvo je sufinanciralo 20 prilagodbi u 18 jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i to u 14 gradova (Krk, Sveta Nedjelja, Rijeka, Labin, Lepoglava, Duga Resa, Slunj, Osijek, Belišće, Požega, Vodice, Pula, Pazin i Korčula), tri općine (Velika Pisanica, Kali i Jelsa) te Bjelovarsko-bilogorskoj županiji, u ukupnom iznosu od 1.500.000,00 kuna.

Kada govorimo o 2015. godini, natječaj je objavljivan dva puta te je ukupno zaprimljeno 25 zahtjeva jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave za sufinanciranje 33 projekta.

Na prijedlog Radne skupine koja je razmotrila zaprimljene zahtjeve, u 2015. godini Ministarstvo je sufinanciralo 19 prilagodbi u 17 jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i to u dvije županije (Bjelovarsko-bilogorska i Šibensko-kninska), 10 gradova (Bjelovar, Glina, Karlovac, Labin, Lipik, Nova Gradiška, Ozalj, Pazin, Petrinja i Rijeka) te pet općina (Čepin, Kali, Križ, Svetvinčenat i Žakanje), u ukupnom iznosu od 1.500.000,00 kuna.

U nastavku se nalazi tablica o objektima i vrsti prilagodbe, te iznosu odobrenom za sufinanciranje jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u 2015. godini.

SUFINANCIRANI PROJEKTI RJEŠAVANJA PRISTUPAČNOSTI OBJEKTIMA OSOBA S INVALIDITETOM TEMELJEM JAVNIH POZIVA U 2015. GODINI

	Podnositelj zahtjeva	Objekt	Prilagodba	ODOBRENI IZNOS
1.	Grad Nova Gradiška	Dom hrvatskih branitelja	koso podizna sklopiva stubišna platforma	109.000,00 kn
2.	Grad Labin	poslovni prostor-najmoprimac Udruga HVIDR-a; budući postor Doma HB	radovi prilagodbe objekta po točkama troškovnika: II. Betonski i armiranobetonski radovi i III. Bravarski radovi	28.470,00 kn
3.	Općina Kali	javna plaža Tratica	aqualifter	90.000,00 kn
4.	Općina Križ	Dom kulture	izgradnja pristupne rampe	22.840,49 kn
5.	Grad Ozalj	zgrada javne uprave	uklanjanje prepreka od parkirališnog mjesta za OSI do gradske vijećnice i dijela županijskih ureda po točkama troškovnika: I. Pripremni radovi, II. Zemljani radovi, III. Armiranobetonski i ostali radovi, IV. Bravarski radovi	36.467,00 kn
		zgrada javne uprave	parkirališno mjesto za OSI i rekonstrukcija prilaza zgradi	153.865,02 kn
6.	Općina Čepin	Centar za kulturu	ugradnja stubišne platforme	100.000,00 kn
7.	Grad Bjelovar	Omladinski dom	ugradnja vertikalno podizne platforme	157.000,00 kn
8.	Općina Žakanje	Dom zdravlja Ozalj, Ambulanta Žakanje	uređenje vanjskih površina radi osiguranja pristupačnosti ambulanti	15.187,50 kn
9.	Grad Rijeka	Fakultet zdravstvenih studija Sveučilišta u Rijeci	ugradnja vertikalno podizne platforme	200.000,00 kn
10.	Šibensko-kninska županija	plaža u Kanalu sv. Ante, uvala Minerska, krajobraz "Kanal luka u Šibeniku"	rampa za ulaza u vodu OSI	60.000,00 kn
11.	Općina Svetvinčenat	Zadružni dom	4 mobilne rampe radi prilagodbe ulaza u zgradu	5.000,00 kn
12.	Grad Petrinja	zgrada gradske uprave	ugradnja vertikalno podizne platforme	180.000,00 kn
13.	Grad Pazin	OŠ Vladimira Nazora Pazin - Matična škola Pazin	prilagodba sanitarnog čvora OSI	100.000,00 kn
14.	Grad Karlovac	Veleučilište u Karlovcu	prilagodba sanitarnog čvora i izgradnja rampe na ulazu	30.000,00 kn
15.	Grad Lipik	Multikulturalni centar	izgradnja pristupne rampe	46.486,25 kn
16.	Bjelovarsko-bilogorska županija	Srednja škola Čazma	prilagodba sanitarnog čvora OSI	14.019,52 kn
		SRC "Kukavica"	prilagodba sanitarnog čvora OSI (poslovna zgrada i restoran)	56.664,22 kn
17.	Grad Glina	Hrvatski dom	koso podizna platforma	95.000,00 kn
			UKUPNO:	1.500.000,00 kn

Pozdravljamo činjenicu da su mnoge lokalne zajednice putem ovog projekta osigurale niz prilagodbi u proteklim godinama, a što je vidljivo i iz gore prikazanih podataka i tablica.

Ministarstvo branitelja planira u 2016. godini također nastaviti s provođenjem Projekta.

Stoga pravobraniteljica predlaže da se jedinice lokalne i regionalne samouprave kao osnivači brojnih ustanova, što kvalitetnije pripreme za ovaj natječaj s obzirom na informacije iz 2015. godine o ponavljanju natječaja 3 puta.

Interes nam je osigurati pristupačnost prostora u što žurnijem roku jer djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom ne mogu čekati i biti „žrtve“ neučinkovite administracije.

Podaci o inspekcijama

Od Uprave za inspekcijske poslove zaprimili smo podatke od područnih jedinica/ureda Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja:

„Građevinska inspekcija je od 2007. godine na razne načine pratila usklađenost gradnje s propisima u vezi s pristupačnosti osobama smanjene pokretljivosti. Tako se do 2010. godine pratio broj nadzora koji su obavljeni samo u vezi s pristupačnosti građevina i to povodom prijave građana. U tim pregledima se provjeravala i projektna dokumentacija i usklađenost građenja s tom dokumentacijom. Međutim, izmjenama i dopunama iz 2011. godine bivšeg Zakona o prostornom uređenju i gradnji određeno je da građevinski inspektori više ne predlažu ukidanje/poništenje građevinskih dozvola jer se zakonitost izdanog odobrenja za gradnju može osporavati u žalbenom postupku, odnosno na upravnom sudu. U slučaju kada inspektor u nadzoru, kao što je slučaj gradnje Studentskog doma u Kninu 2015. godine, posumnja da projekt u smislu pristupačnosti ima nedostataka, obavještava o tome službu u ovom Ministarstvu nadležnu za nadzor rada upravnih odjela u gradovima i općinama. Navedeno pojednostavljeno znači da građevinska inspekcija nadzire usklađenost građenja koje je u tijeku s glavnim projektima (koji su sastavni dio izvršnih i pravomoćnih odobrenja za građenje), ali ne i zakonitost odobrenja za gradnju. Zato se od 2010. godine daju podaci o broju nadzora koji se osim povodom prijave građana obavljaju i povodom prijave početka građenja. Naime, u tim nadzorima novih građevina je moguće intervenirati na vrijeme. Iskustva inspektora pokazuju da kada i utvrde određenu nepravilnost (uglavnom nagib rampe, visina stuba i si.), investitori je odmah usklađuju s propisima. Broj nadzora vezano za pristupačnost u „starim, postojećim“ građevinama je neznatan, budući da se obveza osiguranja pristupačnosti odnosi samo na znatne rekonstrukcije kojih je razmjerno malo, posebno od 2008. godine kada je gospodarska kriza utjecala i na stanje u graditeljstvu. Isto tako, inspekcija u najvećem broju slučajeva poduzima mjere i „kažnjava“ bespravne graditelje, odnosno investitore, koji grade bez ikakvog akta ili protivno aktu (etaža više, dogradnje i si.). U tim slučajevima se, naravno, ne utvrđuje posebno pristupačnost jer je građenje u cjelini nezakonito.

Nadalje, činjenica je i da je ukupan broj pojedinačnih prijava koje se odnose na pristupačnost građevina izuzetno malen. Inspekciji se rijetko obraćaju i građani s invaliditetom i udruge (osim udruge Sv. Bartolomej iz Knina). Razlog je vjerojatno što inspekcija nije nadležna za nadzor pristupa postojećoj građevini te javnim površinama radi omogućavanja nesmetanog pristupa i kretanja osobama s teškoćama u kretanju te ugradbu zvučnih semaforskih uređaja i taktilnih površina u građevinama i na javno-prometnim površinama. Za usklađenost i nadzor javnih površina s elementima pristupačnosti nadležne su jedinice lokalne samouprave (općine i gradovi), odnosno komunalni redari.“

Kako bi osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju mogla ostvariti svoja temeljna prava – pravo na mobilnost, pravo na izbor, nesmetano kretanje, informaciju, uključivanje u život zajednice, nužno je da im se osiguraju elementi pristupačnosti.

Ponovno naglašavamo da je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u više navrata u proteklom razdoblju upozoravao javnost i stručnjake na nužnost osiguravanja elemenata pristupačnosti kao jednog od osnovnih preduvjeta za uključivanje osoba s invaliditetom u zajednicu - putem medijskih natpisa, organiziranja stručnih predavanja, okruglih stolova, tribina te davanja

preporuka i upozorenja, ali isto tako i o važnosti uključivanja osoba s invaliditetom kao obveznih članova povjerenstva za obavljanje tehničkog pregleda tijela graditeljstva nadležnog za izdavanje uporabne dozvole.

Zaključno, vidljivo je da i dalje postoji prostor za poboljšanja i potrebu kontinuiranih edukacija stručnjaka o potrebama osoba s invaliditetom kao i njihovog uključivanja od samog početka do kraja procesa izgradnje ili obnavljanja građevina i dr. Time bi spriječili nepoštivanje propisa, prevenirali moguće poskupljenje provedbe samog projekta, tj. nepotrebne troškove, a ono što je najvažnije, suzbili bi moguću diskriminaciju, odnosno kršenje prava osoba s invaliditetom.

Preporuke

Sukladno navedenom preporučamo sljedeće:

- potrebno je osigurati sudjelovanje samih osoba s invaliditetom u planiranju uklanjanja postojećih prepreka i omogućiti utjecanje na osiguranje elemenata pristupačnosti prilikom odobravanja projekata za izgradnju javnih građevina i površina te utjecati na učinkovit inspekcijski nadzor i sankcioniranje u slučaju nepoštivanja propisa.
- veću suradnju s predstavnicima osoba s invaliditetom od lokalne do državne razine – uključivanjem u Povjerenstva i radne skupine koje utječu da izvršene prilagodbe budu sukladne propisima i u korist stvarnih potreba osoba s invaliditetom
- potrebno je poduzeti učinkovite mjere da sankcije „zažive“ u stvarnosti te se kršitelji propisa doista i učinkovito sankcioniraju
- potrebno je kadrovski opremiti inspekcije
- na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini potrebno je evidentirati građevine javne i poslovne namjene koje je potrebno prilagoditi, predstaviti ukupno stanje radi planiranja prostorne prilagodbe te izraditi operativne godišnje planove za provedbu pristupačnosti s jasnom definiranim i realnim rokovima.
- na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini potrebno je osigurati i prikazati primjere učinkovitosti sustava sankcija u slučajevima nepoštivanja propisa koji će osigurati dostupnost usluga osoba s invaliditetom.
- potrebno je educirati stručnjake o važnosti primjene načela univerzalnog dizajna pri osiguravanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom.

4.13.2. PRISTUPAČAN TURIZAM

Uz više od 12% osoba s invaliditetom građana Republike Hrvatske, ulaskom u Europsku uniju sve je veći broj osoba s invaliditetom iz drugih zemalja, koje sa svojim prijateljima i obiteljima žele obići i boraviti u RH. Postavljaju se pitanja u kojoj mjeri naš turizam kao važna poslovna grana prepoznaje osobe s invaliditetom kao turiste te koliko je naša turistička ponuda otvorena, okrenuta i pristupačna osobama s invaliditetom? U turističkim planovima, razvoju i obogaćivanju turističke ponude ne pokazujemo dovoljno interesa da Republiku Hrvatsku, u punom bogatstvu njezine raznolikosti, učinimo ne samo privlačnom, nego i dostupnom osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima. Turizam koji promišlja sveobuhvatnost turističke ponude na način da ista bude dostupna osobama s invaliditetom – donosi potencijalno visoke zarade. **Naime, osobe s invaliditetom danas su najveća manjinska skupina turista u svijetu koju čini čak 650 milijuna putnika s pratnjom i predstavljaju veliki turistički potencijal za svaku državu.** Takav turizam je ujedno afirmativan za našu državu.

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom gotovo se svakodnevno obraćaju udruge osoba s invaliditetom, pojedinci, ali i osviješteni građani, navodeći i ukazujući na probleme u području pristupačnosti pa je tako to područje uvijek među prvih pet glede kojih zaprimamo najviše pritužbi. Unatoč činjenici da su institucije u zakonodavnom okviru prepoznale svoju obavezu i odgovornost da osiguraju adekvatne uvjete u životnom okruženju bez diskriminacije i u skladu s načelima univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe, a u cilju ravnopravnog sudjelovanja i osiguravanja prava na slobodno kretanje, iskustva osoba s invaliditetom u praksi prikazuju drugačiju sliku, kao što potvrđuju primjeri koji slijede.

Da bi se svaka osoba s invaliditetom odnosno obitelj čiji je član neka osoba s oštećenjem uključila i mogla birati turističku destinaciju po vlastitoj želji, potrebni su različiti pristupačni resursi u zajednici, a ne samo smještaj i eventualno plaža.

U nastavku navodimo medijski popraćenu, a našem Uredu danu na znanje, priču obitelji u kojoj su jasno navedeni primjeri poteškoća s kojima se susreću osobe s invaliditetom i njihove obitelji te predstavnici udruga koje se bave pristupačnim turizmom u različitim segmentima:

Obitelj čiji član je mlada djevojka s invaliditetom navodi: „U našoj obitelji, u kojoj živi i osoba s invalidnošću vezana za kolica, nastojimo živjeti aktivan i dinamičan život bez obzira na tu činjenicu. U kratkom proteklom vremenu doživjeli smo priličan niz iskustava diskriminacije i nepoštivanja ljudskog dostojanstva, a sve u modernoj europskoj zemlji, u turističkom njezinom dijelu: Dubrovniku, Korčuli, Županiji dubrovačko-neretvanskoj, koja bi trebala biti spremna na sve potrebe različitih gostiju iz cijeloga svijeta. Moram ipak ustvrditi da se svaki put u susretu s preprekama nađu u blizini i najljubazniji ljudi na svijetu koji čine sve da nam olakšaju hod po mukama svakodnevice.“

Primjer 1: Ne možete i ne znate reći tko je kriv za nepristupačnost jer je većina ljudi oko nas zaista ljubazna, a netko ipak sve složi tako da ništa nije jednostavno.

U petom mjesecu smo bili na rendgenskom snimanju u **Domu zdravlja** u središtu Dubrovnika, naručeni i prezadovoljni tehničarom koji nas je ljubazno naručio i primio. Čovjek sve razumije i ne treba mu objašnjavati da je iznimno bitno biti brz i učinkovit.

Automobil smo parkirali na nedopuštenom mjestu i jedva smo se probili do zgrade Doma zdravlja jer je njihovo parkiralište krcato, a cijelo područje oko zgrade, uključujući i nogostup, iskopano i svima teško za prilaz zgradi, a nama s invalidskim kolicima svojevrsna avantura. No, mi uvijek uspijevamo pa smo uspjeli i tada - ušli u zgradu, ali nećeš kad hoćeš!

Zgrada ima dizalo, **ali ono je na prvom katu, a do njega vodi desetak skala** koje možemo preći i stubišnom rampom kakve se viđaju često pri dnu stuba naših građevina. Takve rampe služe za savladavanje stubišta ljudima u invalidskim kolicima, ali mislim da nitko nikada nije vidio nekoga da se u kolicima prevozi takvom spravom. Čemu služe? Uvijek su pokrivene nekakvim ceradama, zavezane (da ih netko ne bi odnio?), zaključane i nigdje u blizini nema nikoga tko bi dotrčao i pokrenuo tu skalameriju kad vam treba. One uglavnom ne služe invalidima, nego površnom zadovoljavanju forme, birokratskom ispunjavanju odredbi Pravilnika o pristupačnosti građevinama osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti...

Dakle, i ta u Domu zdravlja u Dubrovniku je beskorisna. Nigdje nema nikoga tko bi vam je otključao, pokrenuo, zaključao...

Primjer 2: Pozvani smo na jedan izlet u županiji. Izlet je trodnevni, a smještaj u jednom od metkovskih hotela koji, iako cijenjen i okičen zvjezdicama i ima dva kata, nema dizalo. Sobe su na prvom katu, a osoblje se, kao uvijek, ljubazno ponudilo da će nas nositi na leđima ako treba. Zašto ne bi zaposlenici na svaki mogući način neutralizirali nedostatke za koje su odgovorni vlasnici? Pa plaćeni su da čine nemoguće!

Nećemo ići, nekako nismo trenutno raspoloženi za poniženja na koja se moramo pripremiti.

Primjer 3: Ovaj put izlet smo organizirali u vlastitoj režiji i uputili se trajektom Mljet iz Trpnja u Ploče. Ranije je na ovoj relaciji prometovao drugi trajekt (imena se ne sjećam) i imao je pokretne stube (trake) pa, iako one nisu rješenje za sve invalide, nama su odgovarale. Otkako prometuje trajekt Mljet, mi jednostavno nismo izlazili iz vozila jer smo, nekako, putovali po hladnijem vremenu, ali sad je jako vruće, a vidjeli smo onu nesretnu utegnutu rampu koja bi nam morala pomoći u savladavanju čak dva stubišta do salona.

Odlučili smo javiti posadi da nam pošalju osobu nadležnu za pokretanje „Sezama“. No, praktični, sposobni i vrijedni momci su nam rekli da imamo sreću što nije gužva pa se do stubišta možemo dovesti kolicima, a drugi put da im prije ukrcaja kažemo da imamo invalida u kolicima.

Dobro, došli do skala i ja sad očekujem pokretanje Mrcine, kad ono - ljubaznost se pretvara u živu snagu: pet momaka dižu kolica i nose ih uz jedne pa uz druge skale i kažu da će to učiniti i za dolje kada doplovimo u Ploče jer da bi se rampom dovezlo do salona treba provesti dvadeset minuta u penjanju i isto toliko u silasku, dakle 40 minuta, a plovidba traje najviše 50 minuta.

Od tada se već nekoliko puta vozimo na isti način, a posada nas već dobro poznaje...

Ranije sam navela samo blaže primjere nepristupačnosti, ne govoreći o posve nedostupnim mjestima, o javnim objektima u svome gradu, ali i drugim gradovima, o ulascima u katamarane, autobuse, vlakove..."

Uz sve navedeno u gornjim primjerima, napominjemo da je česti slučaj da su objekti i građevine javne namjene ili drugi javni prostori označeni kao pristupačni za kretanje i korištenje osoba s invaliditetom, a u stvarnosti nepristupačni, jer ne sadrže one elemente pristupačnosti koji predstavljaju minimalni standard propisan Pravilnikom o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti te Zakonom o gradnji kojim su uostalom propisane i sankcije. Zakonska obaveza osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom propisana je i Zakonom o suzbijanju diskriminacije. Naime, ovim se Zakonom zabranjuje nejednako postupanje odnosno stavljanje u nepovoljniji položaj na temelju neke od Zakonom propisanih osnova, među kojima su invaliditet i zdravstveno stanje. Postojanje diskriminacije utvrđuje se postojanjem diskriminatornog postupanja na osnovu invaliditeta te ono po svom obliku može biti izravno, neizravno ili se može očitovati uskraćivanjem razumne prilagodbe, što je najčešće prisutan oblik diskriminacije u odnosu na osobe s invaliditetom. Zakon izrijekom navodi da se diskriminacijom smatra propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući korištenje javno dostupnih resursa prilagodbom infrastrukture, prostora i korištenjem opreme te na drugi način koji nije nerazmjern teret za onoga tko je to dužan omogućiti. Ukratko, neosiguravanje pristupačnosti od strane onih koji su je dužni osigurati predstavlja povredu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, Zakona o gradnji, ali i Zakona o suzbijanju diskriminacije te podliježe sankcijama. Međutim, u stvarnosti, prema našim saznanjima prekršitelji konvencijskih i zakonskih odredbi se nedovoljno sankcioniraju. Sve nepravilnosti pri primjeni navedenih propisa nužno je prijaviti građevinskim i drugim inspekcijama kako bi izvršile nadzor, odnosno komunalnim redarima i policiji u slučajevima kada se od strane građana ne poštuje prostor namijenjen za parkiranje osoba s invaliditetom, a ako vlasnici građevina odnosno pružatelji usluga ne pristupe otklanjanju nadzorom utvrđenih nepravilnosti koje za posljedicu imaju nepristupačnost, moguće se obratiti i pravobraniteljici za osobe s invaliditetom, što mnoge osobe s invaliditetom, udruge pa i drugi građani redovito čine.

Ukratko, sve pravne i fizičke osobe dužne su oblikovati životno okruženje na principima univerzalnog dizajna i osiguravanjem razumne prilagodbe, a u cilju ravnopravnog sudjelovanja i osiguravanja prava na slobodno i nesmetano kretanje.

Kada govorimo o pristupačnosti, osim kažnjavanja prekršitelja odredbi koje jamče jednak pristup dobrima i uslugama, moramo djelovati kroz upozorenja, preporuke, edukacije, što mi činimo kontinuirano već godinama s ciljem podizanja razine svijesti arhitekata i inženjera građevine, predstavnika upravnih odjela za prostorno planiranje i graditeljstvo pri gradovima i općinama, predstavnika konzervatorskih odjela, ali i samih osoba s invaliditetom.

Faza projektiranja u procesu gradnje i dizajniranja dobara i usluga uključuje, uz stručnjake, i osobe s invaliditetom, kako bi se vodilo računa o različitosti populacije i potrebi da svi budemo što samostalniji i neovisniji o pomoći drugih.

Zaključno, u gore navedenom slučaju, osoba to može postići samostalno uz opremu i odgovarajuće uređaje, a u svrhu svladavanja visinskih razlika, a ne na način da to umjesto nje čini nekoliko snažnih mladića što osobu čini drugačijom, skreće neželjenu pozornost svih nazočnih, a samoj osobi stvara nelagodu.

Pozitivna praksa:

Udruga nastavnika u djelatnosti ugostiteljskog obrazovanja (UNUO)

Udruga djeluje još od 2009. god. i do danas je provela niz projekata i radionica s ciljem inkluzije osoba s invaliditetom u zajednicu, povećanja njihovih radnih sposobnosti i sposobnosti za samostalan život. Članovi Udruge su nastavnici koji svojim angažmanom pomažu uključenju na tržište rada i razvoju sposobnosti za samostalan život osoba s invaliditetom te provode edukacije kako se odnositi prema slijepim, gluhim, nijemim, mentalno retardiranim ili osobama s tjelesnim invaliditetom kada su u

pitanju učenici, zaposlenici u kuhinji ili turisti u restoranu. Kroz projekt CookLook, koji Udruga trenutno provodi, uz sufinanciranje Ministarstva turizma RH, od listopada 2015. pa do danas održali su 14 radionica za promicanje dostupnog turizma za osobe s invaliditetom. Radionica uključuje turističku turu za turiste/osobe s invaliditetom kroz centar grada Zagreba s educiranim turističkim vodičem i Malu školu kuharstva zajedno s osobama s invaliditetom koje se u Udruzi educiraju za obavljanje poslova u ugostiteljstvu. Preko 300 posjetitelja svih uzrasta i vrsta invaliditeta prošlo je kroz njihove radionice. Također, organizirali su edukacije za 30 licenciranih turističkih vodiča kako se odnositi prema turistima/osobama s invaliditetom te diljem Hrvatske održali niz radionica za djelatnike turističkog sektora (hotelijeri, kuhari, konobari, hotelske domaćice, poduzetnici...) kako se pravilno odnositi prema turistima/osobama s invaliditetom. Ideja dostupnog turizma je omogućiti svim ljudima funkcionalno, neovisno, nepristrano i dostojanstveno korištenje turističkih proizvoda.

Ispitujući potrebe osoba s invaliditetom i sposobnost ljudskih potencijala u turističkom i obrazovnom sektoru zaključili smo da se zbog neznanja i uvriježenih predrasuda osobe s invaliditetom percipira kao bolesne, bespomoćne, nezainteresirane i nezanimljive za turističku ponudu. Međutim, one žele da ih se percipira kao turiste, a ne kao bolesne i bespomoćne osobe te da se prema njima postupa ljubazno i s pravilnim pristupom koji pojedina vrsta invaliditeta zahtjeva. Također, žele da im se ponudi sadržaj na koji će sa zadovoljstvom potrošiti svoj novac. Upravo na osnovi ovih saznanja Udruga je krenula korak dalje i pokrenula projekt CookLook i gore navedene radionice. Kroz projekt su uvidjeli da su osobe s invaliditetom u Hrvatskoj u daleko težoj materijalnoj situaciji od osoba s invaliditetom iz susjednih država te da su inozemne Udruge osoba s invaliditetom puno aktivnije u osmišljavanju svojih programa, proizvoda i usluga koje nude na tržištu. Sredstva koja dobiju omogućavaju im daljnje zajedničke aktivnosti, druženja i putovanja, što čini socijalnu dimenziju osoba s invaliditetom u susjednim državama daleko kvalitetnijom od iste u Hrvatskoj. Značajnu suradnju ostvarili su s udrugama i školama iz susjedne Slovenije te tu vide ogroman potencijal koji bi doprinio održivosti projekta. Također, svjesnost ostalih sektora o turističkom kapacitetu i potrebama turista/osoba s invaliditetom u inozemstvu je daleko razvijenija od one u Hrvatskoj. Kao primjer navode poduzetnike koji posebno opremljenim i prilagođenim autobusima nude usluge prijevoza za osobe s invaliditetom, zatim sportske komplekse, seoska imanja i odmarališta prilagođena specifičnim potrebama osoba s invaliditetom. Europska unija kroz svoje programe potiče socijalno uključivanje osoba s invaliditetom, a turistički sektor u inozemstvu odgovora na pravi način, čime se na obostrano zadovoljstvo potiču i gospodarski i ekonomski tokovi jedne zajednice, sektora i države u cjelini. Jednostavno rečeno, ponuda odgovara na potražnju tržišta. U Hrvatskoj vide ogroman neiskorišteni potencijal jer se turistima/osobama s invaliditetom doista ima što ponuditi počevši od vinskih cesta, predivnih gradova, jezera i na kraju mora, no nedostaje inicijativa i strategija na državnoj razini koja bi Hrvatsku za njih učinila privlačnom i pristupačnom destinacijom. Također, ukazuju i na slabu ili gotovo nikakvu arhitektonsku prilagođenost terena i objekata potrebama osoba s invaliditetom, a osim svega rečenog, naglašavaju potrebu edukacije u turizmu i obrazovanju kako bi se pravilno pristupalo prema ovoj posebnoj grupi turista. Osim osoba s invaliditetom tu su i druge skupine npr. alergičari i osobe starije životne dobi.

Povratne informacije koje imaju od gostiju - sudionika u projektu - potvrđuju koliko ova skupina socijalno ugroženih osoba treba programe koje nude. Od ukupno 13 grupa koje su sudjelovale na radionicama 8 ih je bilo iz Slovenije, a zahvaljujući preporukama i zadovoljstvu posjetitelja i dalje postoje upiti za ovu radionicu. Uz pomoć TZ Grada Zagreba i Udruge turističkih vodiča Slovenije projekt je prezentiran na sajmu Natour Alpe Adria u Ljubljani u siječnju 2016. i ostvareni su značajni kontakti sa zainteresiranim stranama iz Slovenije, Italije i Austrije te će se u budućnosti raditi na realizaciji zajedničkih radionica ili projekata preko kojih će svi zajedno doprinijeti podizanju svijesti o potrebama i mogućnostima osoba s invaliditetom kao turistima i gostima. Više o udruzi: <http://www.unuo.hr/>

Kosine Slopey, proizvod Agencije TravAble, prve turističke agencije specijalizirane za osobe s invaliditetom

U suradnji i uz podršku Grada Zagreba i Turističke zajednice grada Zagreba, turistička agencija TravAble, u 2015. godini predstavila je pilot-projekt Slopey. Slopey su jednostavne, živopisne i prijenosne kosine osmišljene od agencije TravAble, koje omogućavaju ulazak u nepristupačne prostore ugostiteljskih objekata s jednom ili dvije stepenice. Postavljene su u zagrebačkoj Tkalčićevoju ulici kako bi se osobama s invaliditetom i svima s otežanom pokretljivošću omogućio ulazak u dosad nedostupne ugostiteljske objekte. Naime, kosine izrađuje Kaznionica u Lipovici-Popovači.

Kosine Slopey izrađene su po najvišim standardima te se zbog univerzalne primjene mogu koristiti u svim objektima. Stoga, smatramo da se ovim rješenjem može osigurati pristupačnost u mnogim prostorima diljem RH, čime će zasigurno porasti i turistička ponuda jer će osobe s invaliditetom moći, kao i svi drugi turisti bez invaliditeta, nesmetano uživati prema vlastitom izboru u odabranim turističkim destinacijama (više možete pogledati na <http://www.travabled.com/>).

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je u proteklom razdoblju zaprimio nekoliko informacija o provedbi različitih projekata i programa u kojima se vidi suradnja Ministarstva turizma i udruga osoba s invaliditetom. S obzirom na to da je turizam u svim svojim aspektima važno područje, kako za građane bez invaliditeta, tako posebice za osobe s invaliditetom, u nastavku se nalaze pitanja te zatraženi podaci od Ministarstva turizma:

1. Postoje li podaci o broju turističkih objekata koji su adaptirani kako bi bili pristupačni te onih koji su izgrađeni u skladu s načelom univerzalnog dizajna?

Sukladno Pravilniku o razvrstavanju, kategorizaciji i posebnim standardima ugostiteljskih objekata postoji zakonska obveza koja definira minimalnu obvezu ispunjavanja uvjeta koji omogućavaju pristupačnost osobama s invaliditetom. U postupku kategorizacije za dobivanje rješenja potrebna je Uporabna dozvola. Postupak ishođenja uporabljivosti objekta je u nadležnosti Ministarstva graditeljstva koje je propisalo pravilnike za savladavanje arhitektonsko urbanističkih barijera koje treba kod građenja ili rekonstrukcije objekta primjenjivati. Sve navedene uvjete moraju ispuniti smještajni objekti da bi dobili pozitivno rješenje o kategorizaciji.

Prema informacijama s kojima raspolaže Ministarstvo turizma o postojanju objekata u skladu s načelima univerzalnog dizajna, takav objekt u Hrvatskoj ne postoji.

2. Koje mjere poduzima Ministarstvo turizma da bi turističke usluge bile pristupačnije i to u pogledu podizanja razine svijesti, davanja poticaja pružateljima turističkih usluga i njihovog sankcioniranja?

Putem javnih poziva za udruge, Ministarstvo sufinancira projekte usmjerene na osobe s invaliditetom u ugostiteljstvu i turizmu.

Također, Ministarstvo financira projekte strukovnih škola usmjerene na razvoj turizma za osobe s invaliditetom kao i druge oblike socijalnog uključivanja kroz turizam i ugostiteljstvo. Nadalje, kao što smo vas već upoznali, Ministarstvo je uspjelo osigurati 10 milijuna EUR u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za razdoblje 2014.-2020. s ciljem socijalnog uključivanja ranjivih osoba (nezaposleni, mladi, osobe s invaliditetom, starije osobe) kroz edukaciju za rad u turizmu i ugostiteljstvu i stvaranje preduvjeta za njihovo

zapošljavanje. Upravo kroz ove projekte i s europskim sredstvima namjeravamo utjecati na podizanje svijesti o potrebama ali i mogućnostima koje razvoj ovog oblika turizma pruža.

3. Da li Ministarstvo turizma prikuplja, obrađuje i objavljuje podatke o broju pristupačnih hotela, plaža i drugih turističkih usluga za osobe s invaliditetom?

Ministarstvo turizma nema posebnu bazu podataka o broju pristupačnih hotela, plaža i drugih usluga za osobe s invaliditetom. Naime, nadležnost Ministarstva je u kategoriziranju objekata u tom smislu, no kao što je navedeno u odgovoru na prvo pitanje, postoji evidencija.

4. Koje mjere Ministarstvo turizma poduzima da bi turističke usluge bile pristupačne osobama s osjetilnim, intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama, kao i za suzbijanje predrasuda prema turistima s invaliditetom?

Odgovor na ovo pitanje dat je u sklopu odgovora na drugo pitanje.

Ministarstvo i dalje surađuje i surađivat će s udrugama i drugim dionicima ključnim za pravi smjer razvoja Turizma za sve.

Dana 18.06.2015. godine Odbor za turizam organizirao je u Hrvatskom saboru tematsku sjednicu pod nazivom **"Koliko je hrvatski turizam dostupan osobama s invaliditetom?"**.

Okruglom stolu su, osim saborskih zastupnika - članova Odbora za turizam, nazočili i predsjednici drugih nadležnih saborskih odbora, predstavnici više ministarstava, udruge osoba s invaliditetom, predstavnici turističkih zajednica, udruga i cehova ugostitelja te ostali uvaženi gosti. Republika Hrvatska se gotovo u svim aspektima gospodarstva poziva na uspješnost u turizmu te iz godine u godinu naglašava rast prihoda. Iako se svrstava u top turističke destinacije, gledajući to iz perspektive osoba s invaliditetom još uvijek je ovo područje jedno od najneuređenijih. Ulaskom u Europsku uniju sve je veći broj osoba s invaliditetom koje sa svojim prijateljima i obiteljima žele obići i boraviti u RH, međutim za takvo nešto potrebna je vidljiva pristupačna ponuda smještajnih kapaciteta, objekata, pristupa parkovima, seoskim imanjima, sportovima, kulturnim znamenitostima i svemu što je zanimljivost u jednoj turističkoj zemlji kao što je Hrvatska.

Sjednicom je moderirao predsjednik Odbora za turizam Goran Beus Richembergh, a kao govornici sudjelovali su: Anka Slonjšak, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom; Siniša Kekić, voditelj poslovnice specijalizirane turističke agencije TravAbled iz Zagreba; Vesna Nađ, zamjenica ministra branitelja; Robert Pende, pomoćnik ministra turizma; Davoriko Vidović, savjetnik predsjednika Hrvatske gospodarske komore; Damir Krešić, znanstveni suradnik u Institutu za turizam; Davorin Oršanić, pomoćnik za inspekcijske poslove ministrice graditeljstva i prostornoga uređenja; Kristijan Šustar, predsjednik Udruge poslodavaca u hotelijerstvu Hrvatske; Katarina Ivanković Knežević, načelnica Sektora za programiranje, praćenje i vrednovanje programa i projekata EU Ministarstva rada i mirovinskog sustava.

U raspravi su, uz članove Odbora za turizam, sudjelovali predstavnici Hrvatskoga paraolimpijskog odbora, Udruge „Svijet tišine“ te Udruge za promicanje istih mogućnosti pri Kući ljudskih prava Zagreb.

U uvodnom dijelu pravobraniteljica je, između ostalog, naglasila da kada govorimo s aspekta osoba s invaliditetom, prema našim saznanjima, vidljivi su pozitivni pomaci, međutim još uvijek postoji značajan prostor za unaprjeđenje – od turističkih ponuda, pristupa putničkim agencijama, prijevoza u svim segmentima, hotelskog i drugih načina smještaja, kulturnih i rekreacijskih sadržaja, pristupačnosti plaža i dr., s tim da se poseban problem javlja pri odlasku, boravku i korištenju sadržaja na otocima i u brdskim područjima. Uz navedeno, problem su i usluge koje nisu dostupne u dovoljnoj mjeri i zapravo ograničavaju izbor.

Prema iskustvima osoba s invaliditetom problemi su različiti i ovisni o individualnim potrebama kao i specifičnostima pojedinih oštećenja:

- nedostatne informacije u turističkim zajednicama
- nedostatak pristupačnih smještajnih kapaciteta u nižim kategorijama ugostiteljsko-hotelijerskih objekata npr. nisu sve osobe s invaliditetom financijski sposobne da bi podmirile troškove hotela s 4 ili 5 zvjezdica
- pritužbe na arhitektonske prepreke kod postojećih, obnovljenih ali i potpuno novih ugostiteljsko hotelijerskih objekata.

Jedan od gorućih problema neadekvatne pristupačnosti je taj da kršenje zakona prolazi bez sankcija, a poštivanje zakona postaje tek stvar dobre volje.

Dugogodišnja iskustva pokazuju da osigurati samo neke elemente turističke ponude npr. pristupačan ulaz i sanitarni čvor u hotelu nije dovoljno. Osobe s invaliditetom su građani kao i svi drugi pa tako žele biti i turisti.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom je temeljni dokument kojim se nastoji spriječiti daljnja diskriminacija osoba s invaliditetom u svim segmentima pa tako i u segmentu turističke ponude u cjelini.

Sukladno rečenom, dovoljno bi bilo da svi koji se profesionalno ili na neki drugi način bave turističkom ponudom uključe i značaj univerzalnog dizajna. Međutim, bez svijesti o potrebama osoba s invaliditetom kao i njihovim pravima, poput prava na pristup dobrima i uslugama, prava na

informaciju te na izbor, nijedna osoba s invaliditetom neće moći biti turist, niti koristiti popratne sadržaje.

Također, potrebno je poštivati nacionalno zakonodavstvo, kao i mjere i aktivnosti zacrtane strategijama, te sankcionirati sve osobe koje krše prava osoba s invaliditetom. Uskraćivanje prava istima se smatra diskriminacijom te kršitelji prava mogu biti i sankcionirani temeljem Zakona o suzbijanju diskriminacije.

Nedostatak senzibiliteta o navedenim pitanjima uzrokovan je uglavnom nedostatnom educiranošću o problematici pristupačnosti i primjeni zakonskih smjernica. Rijetko nailazimo na diskriminirajuće pozicije iz osobnih uvjerenja, već su one posljedica nepoznavanja materije i/ili pogrešnog mišljenja kako takve prilagodbe zahtijevaju velike financijske izdatke, što u većini slučajeva nije točno.

Na temelju provedene rasprave, Odbor za turizam Hrvatskoga sabora na svojoj 43. sjednici, održanoj 08. srpnja 2015. godine, donio je sljedeće zaključke:

1. Republika Hrvatska svrstava se među vodeće europske turističke destinacije. Međutim, gledajući to iz perspektive osoba s invaliditetom, njena turistička ponuda (uz tek neke vidljive pozitivne pomake) još uvijek je nedostupna mnogim domaćim i stranim turistima. Zbog neprilagođene infrastrukture, neprilagođenog transporta, neprimjerene smještajne ponude, nepristupačnosti plaža te neprilagođenih odmorišta na hrvatskim autocestama - na pitanje koliko je hrvatski turizam dostupan osobama s invaliditetom nameće se odgovor da je on uglavnom nedostupan te da bez ikakve sumnje postoji veliki prostor za unapređenje turističke ponude za ovaj poseban i važan tržišni segment.

2. Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju povećao se broj europskih i drugih turista zainteresiranih za putovanje u našu zemlju. Među njima su i osobe s invaliditetom. No, za njihov prihvata je potrebna pristupačna ponuda – od smještajnih kapaciteta, objekata, pristupa nacionalnim parkovima i parkovima prirode, seoskim imanjima, kulturnim znamenitostima, sportskim i rekreacijskim sadržajima, ugostiteljskim objektima, plažama, prijevoznim sredstvima i svemu onome što zahtijeva suvremeni gost.

3. Problemi su, prema iskustvima osoba s invaliditetom, različiti i ovisni o individualnim potrebama i o specifičnostima pojedinih oštećenja. Tako je vrlo važno voditi računa ne samo o osiguranju fizičke pristupačnosti, nego i o osiguranju pristupačnosti informacija i komunikacija za gluhe i slijepe osobe te osobe s intelektualnim i psihičkim teškoćama. Elementi pristupačnosti za te skupine osoba s invaliditetom nisu dobro poznati turističkim sustavima jer uključuju induktivne petlje za gluhe osobe, oznake na Brailleovu pismu i taktilne crte vođenja za slijepe osobe te materijale i oznake s informacijama u lako razumljivom materijalu za osobe s intelektualnim teškoćama.

4. Općom rezolucijom Ujedinjenih naroda o ljudskim pravima pravo na turizam i putovanja definirano je kao temeljno ljudsko pravo. Švedska organizacija za socijalni turizam taj turizam definira kao svaku turističku aktivnost kojoj je cilj svim marginaliziranim i obespravljenim skupinama osigurati temeljno ljudsko pravo na odmor i razonodu. Osobe s invaliditetom žele biti turisti, a naša je obveza da ih u tome podržimo i ljudski prihvatimo.

5. U Hrvatskoj su udruge osoba s invaliditetom iznimno aktivne i provode kvalitetna istraživanja i projekte koji se onda reflektiraju na pozitivne pomake. Primjerice, održavanjem međunarodnih stručnih znanstvenih skupova na kojima su sudionici, ali i organizatori, upravo osobe s invaliditetom, šire se spoznaje o potrebama osoba s invaliditetom za potpunom inkluzijom. Dakle, tamo gdje postoji veliki angažman samih osoba s invaliditetom, postoje i primjeri pozitivne prakse.

6. Na području pristupačnosti osobama s invaliditetom zajedničko je to da očito kršenje zakona prolazi bez sankcija i zapravo se čini da je poštivanje zakona samo stvar dobre volje. Praćenje i primjena postojećeg zakonodavstva te mjera i aktivnosti zacrtanih strategijama bi trebalo biti nešto neizostavno kako bi se spriječila daljnja diskriminacija osoba s invaliditetom u svim segmentima, pa tako i u segmentu turističke ponude, a one koji krše njihova prava treba sankcionirati.

7. Edukacija pružatelja turističkih usluga vrlo je važna, posebno onih koji pružaju usluge u obiteljskom smještaju. Njihova nedovoljna informiranost i neupućenost zahtijeva edukaciju kako bi svoj obiteljski smještaj prilagodili potrebama osoba s invaliditetom.

Osim navedenih zaključaka, dane su i **preporuke**:

1. Preporučuje se **Ministarstvu turizma** da posebnim mjerama potiče projekte koji turističku ponudu čine dostupnijom turistima s različitim teškoćama, uključujući kulturne, sportske, zabavne sadržaje, razgledavanje nacionalnih parkova i parkova prirode te povijesne baštine.
2. Preporučuje se **zainteresiranim hrvatskim turističkim agencijama** osnivanje klastera turističkih agencija specijaliziranih za osobe s invaliditetom i to na razini EU, kako bi agencije sličnog tipa međusobno uspostavljale kontakte, razmjenjivale iskustva i kontakte s drugim poslovnim subjektima. Tako bi se naši turisti mogli informirati prije putovanja u inozemstvo, a mi bismo mogli pružiti što više informacija stranim turistima koji dolaze u Hrvatsku.
3. Uz omogućavanje pogodnog prijevoza zračnim, kopnenim i morskim prijevozom svim korisnicima, preporučuje se **svim prijevoznicima** obuka osoblja za postupanje prema korisnicima s invaliditetom i posebnim potrebama, s obzirom na to da se često u praksi pokazalo da se neki manji nedostaci mogu nadoknaditi ljubaznom, kvalitetnom i profesionalnom uslugom. Također, treba razvijati tehnološki sustav rezervacija preko internetskih stranica i usluga koje su dostupne svima.
4. Preporučuje se **Ministarstvu turizma, Hrvatskoj turističkoj zajednici, Ministarstvu branitelja, Ministarstvu socijalne politike i mladih, Gradu Zagrebu, Turističkoj zajednici Grada Zagreba, Hrvatskoj gospodarskoj komori, Institutu za turizam, Udruzi za promicanje istih mogućnosti, Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom i Koaliciji za život u zajednici** da svojim zajedničkim djelovanjem osiguraju da Hrvatska bude domaćin Svjetske konferencije socijalnog turizma u listopadu sljedeće godine.
5. Preporučuje se svim udrugama osoba s invaliditetom da se aktivno obraćaju **građevinskoj inspekciji Ministarstva graditeljstva i prostornoga uređenja** u svim slučajevima u kojima smatraju da je došlo do povrede propisa i gdje je potrebna intervencija.
6. Preporučuje se suradnja, daljnje rasprave o toj temi te edukacija u sustavu turističkih zajednica, hotela i svih onih koji pružaju usluge u obiteljskom smještaju s osobama s invaliditetom. Posebno se naglašava važnost sustava turističkih zajednica jer one na području svoje destinacije trebaju inicirati i promovirati takve projekte.
7. Preporučuje se da turističke zajednice s jedinicama lokalne i regionalne samouprave, kao i udrugama osoba s invaliditetom na lokalnoj razini osiguraju distribuciju, odnosno prodaju proizvoda i usluga koje su izradile osobe s invaliditetom, npr. suvenire, kao dio turističke ponude.
8. S obzirom na to da javnost o ovom problemu nije dovoljno informirana, preporučuje se da **resorna ministarstva, Hrvatska gospodarska komora i Hrvatska obrtnička komora, u suradnji s Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom** iniciraju posebnu informativnu kampanju.
9. Preporučuje se **turističkim zajednicama županija** da gradove u svojim županijama opreme laganim, prenosivim i jednostavnim kosinama (rampama) kako bi osobe s invaliditetom bez problema mogle ulaziti u sve objekte.
10. Sportski turizam je važan dio turizma. Interes za sportske aktivnosti vrlo je velik i mnoge reprezentacije dolaze na pripreme baš u Hrvatsku. Hrvatski paraolimpijski odbor kao i druge organizacije koje se bave sportom osoba s invaliditetom profesionalno ili rekreativno godinama kontinuirano organiziraju važna međunarodna natjecanja i tu se suočavaju s velikim problemima. Potrebno je prilagoditi javni transport osobama s invaliditetom. Također je potrebno prilagoditi postojeće i voditi brigu pri izgradnji novih sportskih objekata kao i drugih objekata u kojima se odvijaju sportske aktivnosti te osigurati pristupačne smještajne kapacitete.
11. Pri gradnji ili adaptaciji treba poštivati članak 2. UN-ove Konvencije koji regulira univerzalni dizajn. Preporučuje se da se u fazu projektiranja u procesu gradnje i dizajniranja uključe, uz stručnjake, i osobe s invaliditetom, kako bi se vodilo računa o različitosti populacije i potrebi da svi budemo što samostaljniji.
12. Preporučuje se da Ministarstva raspišu natječaje na koje će udruge osoba s invaliditetom moći aplicirati u svrhu edukacije mladih ljudi organiziranim predavanjima u školama jer djeca, a i mnogi odrasli, ne razumiju osobe s invaliditetom i njihove potrebe. Također, treba kod mladih ljudi razvijati svijest o potrebama osoba s invaliditetom kao i njihovim pravima, poput prava na pristup uslugama,

prava na informaciju te na izbor, jer bez toga nijedna osoba s invaliditetom neće moći biti aktivni turist.

13. Preporučuje se **Ministarstvu graditeljstva i prostornoga uređenja, Ministarstvu turizma i Ministarstvu branitelja** da pruže potporu radu Udruge za promicanje istih mogućnosti pri Kući ljudskih prava koja je osnovala Koaliciju za život u zajednici po članku 19. UN konvencije.

14. Preporučuje se ministarstvima da u suradnji s krovnim organizacijama udruga osoba s invaliditetom kontinuirano dogovaraju, kroz zakonodavstvo, strategije i planove, zajedničke smjernice i aktivnosti u svrhu unapređenja pristupačnog turizma po načelima univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe.

Ministarstvo turizma se 10. rujna 2015. godine očitovalo na preporuke Okruglog stola na temu „Koliko je (hrvatski) turizam dostupan osobama s invaliditetom" u organizaciji Odbora za turizam Hrvatskoga sabora. U svom očitovanju navode sljedeće: „Vezano uz preporuku 1., preporučuje se Ministarstvu turizma da posebnim mjerama potiče projekte koji turističku ponudu čine dostupnijom turistima s različitim teškoćama, uključujući kulturne, sportske, zabavne sadržaje, razgledavanje nacionalnih parkova i parkova prirode te povijesne baštine; ističemo da Ministarstvo turizma kontinuirano, kako kroz strateške dokumente tako i redovnim aktivnostima potiče razvoj socijalnog turizma kroz aspekte širenja tržišta potražnje, produljenja sezone i stvaranja novih turističkih proizvoda. Ovdje posebno ističemo Nacionalni program razvoja socijalnog turizma - Turizam za sve, usvajanje kojeg se očekuje u rujnu 2015. godine.

Vezano uz preporuku 4., preporučuje se Ministarstvu turizma, Hrvatskoj turističkoj zajednici, Ministarstvu branitelja, Ministarstvu socijalne politike i mladih, Gradu Zagrebu, Turističkoj zajednici Grada Zagreba, Hrvatskoj gospodarskoj komori, Institutu za turizam, Udruzi za promicanje istih mogućnosti, pravobraniteljici za osobe s invaliditetom i Koaliciji za život u zajednici da svojim zajedničkim djelovanjem osiguraju da Hrvatska bude domaćin Svjetske konferencije socijalnog turizma u listopadu sljedeće godine; ističemo da, kako je navedeno i u dosadašnjoj komunikaciji s predstavnicima Udruge za kulturu osoba oštećena sluha Hrvatske „Svijet tišine“, Ministarstvo turizma podržava Udrugu u ideji da organizira Svjetski kongres socijalnog turizma u Zagrebu.

Vezano uz preporuku broj 13., preporučuje se Ministarstvu graditeljstva i prostornog uređenja, Ministarstvu turizma i Ministarstvu branitelja da pruže potporu radu Udruge za promicanje istih mogućnosti pri Kući ljudskih prava koja je napravila Koaliciju za život u zajednici po članku 19. UN-ove Konvencije; ističemo da Ministarstvo turizma u okviru svojih nadležnosti i dostupnih mogućnosti podržava aktivnosti Udruge za promicanje istih mogućnosti pri Kući ljudskih prava te da u okviru svojih redovnih aktivnosti i u okviru mogućnosti potiče projekte koji turističku ponudu čine dostupnijom turistima s različitim teškoćama.

Vezano uz preporuku broj 14., preporučuje se ministarstvima da u suradnji s krovnim organizacijama udruga osoba s invaliditetom kontinuirano dogovaraju kroz zakonodavstvo, strategije i planove zajedničke smjernice i aktivnosti u svrhu unapređenja pristupačnog turizma po načelima univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe; ističemo da Ministarstvo turizma kontinuirano, kako kroz strateške dokumente tako i redovnim aktivnostima, potiče razvoj socijalnog turizma kroz aspekte širenja tržišta potražnje, produljenja sezone i stvaranje novih turističkih proizvoda.

Kao poseban primjer ističemo planiranu objavu natječaja „Poboljšanje pristupa ranjivih skupina tržištu rada u sektoru turizma i ugostiteljstva" u okviru Europskog socijalnog fonda, koji kroz svoje aktivnosti utječe na povećanje općih kompetencija i mekih vještina (poput vještina komunikacije, elementarne pismenosti, proaktivnog stava i pristojnog ponašanja, poduzetništva, gostoljubivosti i multikulturalnosti) ranjivih skupina; utječe na povećanje stručnih znanja za rad u sektoru turizma i ugostiteljstva ranjivih skupina kroz razvoj posebno prilagođenih obrazovnih programa i organiziranu praktičnu nastavu na radnom mjestu kod poslodavaca u zemlji i inozemstvu te utječe na povećanje stručnih znanja za rad u sektoru turizma i ugostiteljstva ranjivih skupina kroz poboljšanje vještina i praktičnih znanja predavača i poboljšanje vještina i pedagoških znanja mentora kod poslodavaca te kroz razmjenu dobre prakse predavača i mentora u zemlji i inozemstvu, a sve u cilju društvenog uključivanja uz povećanje zapošljivosti.“

Organizacija Svjetskog kongresa socijalnog turizma u Zagrebu, listopad 2016.

Polazeći od Strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine i izrade akcijskih planova, kao i dosadašnjih mjera i aktivnosti koje su pozitivno utjecale na program razvoja socijalnog turizma, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom podržava inicijativu Udruge za kulturu osoba oštećena sluha Hrvatske „Svijet tišine“ u organiziranju Svjetskog kongresa socijalnog turizma u Zagrebu 2016. godine. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom od samog početka pruža podršku udruzi „Svijet tišine“ i svemu što je na bilo koji način vezano uz promociju i utjecaj na prava osoba s invaliditetom, pa tako i u području turizma.

Tijekom 2015. godine pravobraniteljica je održala nekoliko sastanaka s predstavnicima spomenute Udruge, predstavnicima International Social Tourism Organization (ISTO), koji su posjetili RH, organizirala sastanak sa Saborskim odborom za turizam te dala, sukladno ovlastima, niz savjeta i uputa za pripremu održavanja Kongresa.

Organizacija ISTO je prepoznala potencijal Hrvatske, profesionalnost i odgovornost udruge „Svijet tišine“ te potvrdila službeno održavanje Kongresa u listopadu 2016. godine. Udruga „Svijet tišine“, kao lokalni organizator preko kojeg je Hrvatska dobila kandidaturu za održavanje predstojećeg kongresa, dobila je podršku Ministarstva turizma, Ministarstva socijalne politike i mladih, Ministarstva zdravlja, Instituta za turizam i niza drugih važnih institucija. Naime, radi se o događanju za koji je potreban značajan angažman i međuinstitucionalna suradnja. Na tom Kongresu treba istaknuti primjere pozitivne prakse. Vjerujemo da će Kongres između ostalog i odgovoriti na pitanje spremnosti našeg turizma na proširenje ponude i poboljšanje uvjeta koji su u ovom trenutku nedostupni i neprepoznatljivi. Ciljane skupine socijalnog turizma nisu samo osobe s invaliditetom, nego i mlađe osobe, osobe starije životne dobi, nezaposlene, nižih primanja i dr.

Ured pravobraniteljice će tijekom 2016. godine poduzimati aktivnosti u svrhu promocije Kongresa, ali i poticati državna tijela te tijela lokalne vlasti i sve one koji se misle baviti turizmom da doprinesu ovom Kongresu, a time ujedno i uspješnijoj turističkoj ponudi Hrvatske.

4.13.3. MOBILNOST

4.13.3.1. Cestovni promet

Prijevoz osoba s invaliditetom u lokalnim sredinama

U prošlogodišnjem izvještaju o radu opisivali smo probleme s kojima se susreću osobe s invaliditetom diljem RH s obzirom da mnoge sredine nemaju javni prijevoz prilagođen osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica ili nekih drugih pomagala čime im je otežano kretanje, odnosno pristup dobrima i uslugama. Obilaskom sredina, osobito u 2014. i 2015. godini, mogli smo zamijetiti da mnoge od njih, kao npr. područje Pazinštine, Imotske krajine te Ogulinsko područje, gotovo da i nemaju dostupan prilagođeni prijevoz. Uglavnom se radi o lokalnim sredinama gdje je prijevoz prepušten volji i senzibilitetu pojedinih čelnika gradova i županija te donošenja odluka o financiranju prilagođenog prijevoza preko udruge osoba s invaliditetom. Još veći problem nastaje činjenicom da u nekim sredinama ne postoji niti jedan način prilagođenog prijevoza pa je u takvim sredinama prijevoz vlastite djece, supružnika, roditelja i drugih članova prepušten samim obiteljima, sukladno njihovim materijalnim mogućnostima i raspoloživom vremenu.

Poseban problem je prijevoz onih osoba koje nisu članovi udruge osoba s invaliditetom. Spomenute su osobe, unatoč tome što je članstvo u takvim udrugama dobrovoljno, često primorane biti članovi samo zbog nemogućnosti ostvarivanja usluge prijevoza na drugi način. Međutim, kao što vidimo u sljedećem primjeru, članstvo u udruzi ipak nije garancija da će osoba s invaliditetom imati osiguran prijevoz – posebno ako živi udaljena od urbane sredine gdje postoji udruga. Tada se u obrazloženju navodi „da živi daleko“, „da nema novaca za vozača“, „da nije aktivan član u udruzi pa time ne može dobiti prijevoz“, i dr. razlozi koji zasigurno uvode nemir i nesigurnost te često i neopravdanost takve odluke.

POŠTO DOLAZIM SA SELA ILI TI RURALNE
SREDINE NI KOMBI PREVOZ MI NIJE DOZVOLJEN
MOLIM VAS U IME SVIH INVALIDA KOJI
ŽIVE U SELIMA IL RURALNIH SREDINAMA
DA UTJEČETE NA UDRUGE DA NAM UMOGUĆE
PREVOZ

(osoba s tjelesnim oštećenjem, Varaždinska županija)

Kako bi unaprijedili sustav prijevoza u RH uputili smo preporuku svim gradovima i županijama, upozorivši na međunarodne i domaće propise, uz poseban naglasak na pritužbe, ali i primjere organiziranog prijevoza u lokalnim sredinama, koje je RH prikazala u Inicijalnom izvješću o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom UN Odboru za prava osoba s invaliditetom:

„Pristupačnost (čl. 9.)

10. Molimo vas pojasnite kako je osiguran pristupačan javni prijevoz te pokrivenost istog u područjima van grada Zagreba.

Sukladno Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2013.), u proračunu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave osiguravaju se sredstva za prijevoz učenika osnovnih škola. Dostupnost organiziranog prijevoza odraslih osoba s invaliditetom nije jednako zastupljena u svim jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, što se može vidjeti iz teksta koji slijedi.

Krapinsko-zagorska županija: Na području cijele županije postoji organizirani pristupačni prijevoz osoba s invaliditetom. Udruga osoba s invaliditetom Krapinsko-zagorske županije u partnerstvu s Krapinsko-zagorskom županijom provodi od 2011. godine program Prijevoz osoba s invaliditetom, vrijedan preko 100.000,00 eura, koji je do srpnja 2014. godine financiralo Ministarstvo socijalne politike i mladih, a nakon toga je financiranje preuzela Krapinsko-zagorska županija. Prijevoz je za korisnike potpuno besplatan. U prilagođeno kombi vozilo spomenute udruge stanu tri? invalidska kolica. Osim kombi vozila, za potrebe programa prijevoza postoji još jedno dostavno vozilo kojeg sufinancira Krapinsko-zagorska županija. Od 2011. godine prevezeno je ukupno 1.315 osoba s invaliditetom s područja Županije i prijeđeno je preko 75.000 km. Na području Županije postoje još tri prilagođena kombi vozila za prijevoz osoba s invaliditetom, dva u vlasništvu udruge osoba s invaliditetom za potrebe prijevoza njihovih članova i jedno prilagođeno kombi vozilo u vlasništvu Gimnazije Grada Zaboka. Škola vozilo koristi za prijevoz učenika s teškoćama u razvoju na nastavu, a vozač je u radnom odnosu sa školom. Dodatno, najveći pružatelj usluga prijevoza na području Krapinsko-zagorske županije omogućio je članovima udruge osoba s invaliditetom popust od 40% na cijenu prijevozne karte za osobe s invaliditetom i njihovu pratnju na svim redovnim linijama.

Požeško-slavonska županija: U županiji postoji organizirani javni prijevoz mini busom za 40 učenika, koji su ujednodjeca s teškoćama u razvoju, a pohađaju osnovnu školu po posebnom programu. Preostalu djecu, za koju takav prijevoz nije organiziran, u školu voze roditelji, a troškove prijevoza financira Ministarstvo.

Ličko-senjska županija: Ličko-senjska županija, kao i gradovi i općine na području županije, djelomično osiguravaju financijska sredstva za uslugu prijevoza kroz financiranje rada i programa udruge osoba s invaliditetom.

Karlovačka županija: Karlovačka županija je sufinancirala dio troškova nabavke pojedinih vozila za potrebe osoba s invaliditetom. Tim vozilima raspolažu udruge na području Karlovačke županije (7 vozila).

Zagrebačka županija: Pojedine općine i gradovi s područja Zagrebačke županije financiraju djelomično ili u cijelosti (ovisno o stupnju invaliditeta i materijalnom statusu korisnika) usluge redovnih linija javnog prijevoza. Također, pojedine jedinice lokalne samouprave, u suradnji s

udrugama osoba s invaliditetom ili Gradskim društvom Crvenog križa, osiguravaju prijevoz osoba s invaliditetom prilagođenim kombi vozilima. Pristupačnost javnih prijevoznih sredstava za prijevoz za osobe s invaliditetom osigurana je djelomično na način da se kod izgradnje novih ugibališta za vozila javnog prijevoza vodi briga kod dimenzioniranja pristupnih rampi i pješačkog hodnika, odnosno kosih rampi kod pješačkih prijelaza. Grad Zaprešić i 6 općina sufinanciraju prijevoz osoba s intelektualnim teškoćama na rehabilitacijske programe u Centar za rehabilitaciju Zagreb – Radionice Zaprešić. Za potrebe prijevoza korisnika radionica Grad Zaprešić je kupio kombi vozilo i zaposlio vozača. U gradu Zaprešiću organiziran je i autotaksi prijevoz do osnovne škole za učenike s teškoćama u razvoju. U Gradu Velika Gorica sufinanciraju se troškovi prijevoza za djecu koja pohađaju predškolski ili školski program ili program rehabilitacije, a ne mogu se uključiti u organizirani prijevoz kombi vozilom. Također Gradsko društvo Crvenog križa Velike Gorice osigurava prijevoz osoba s invaliditetom za osobne potrebe prilagođenim kombi vozilom, a troškove snosi Grad Velika Gorica.

Bjelovarsko-bilogorska županija: Prijevoz za osobe s invaliditetom organiziran je preko udruga osoba s invaliditetom koje imaju kombi vozila kojima obavljaju prijevoz za najpotrebnije aktivnosti. Kombi vozila su nabavljena putem projekata i donatorskih akcija koje je pomogla i Županija.

Vukovarsko-srijemska županija: Na području Vukovarsko-srijemske županije prijevoz osoba s invaliditetom provodi Udruga osoba s invaliditetom „Bubamara“ iz Vinkovaca koristeći tri prilagođena kombi vozila kojima se dnevno preveze od 200 do 300 osoba s invaliditetom. Županija sufinancira prijevoz osoba s invaliditetom.

Koprivničko-križevačka županija: Osobe s invaliditetom s područja županije u sklopu svojih udruga imaju osigurana prilagođena kombi vozila u gradovima Koprivnici, Križevcima i Đurđevcu, a ista su dostupna 24 sata dnevno svim osobama s invaliditetom koje gravitiraju pojedinom gradu. Korisnici uslugu prijevoza mogu naručiti telefonom, a troškove prijevoza sufinanciraju gradovi i općine.

Virovitičko-podravska županija: Pojedine udruge s područja županije imaju u vlasništvu kombi vozila prilagođena prijevozu osoba s invaliditetom. Vozila se koriste prvenstveno za potrebe članova udruga, a ista su dostupna i ostalim osobama s invaliditetom u zajednici.

Sisačko-moslavačka županija: Na području županije prijevoz osoba s invaliditetom pružaju udruge osoba s invaliditetom. Takav se prijevoz sve više osigurava i kroz centre za pomoć u kući, koji te usluge ugovaraju s centrima za socijalnu skrb ili privatnim korisnicima.

Šibensko-kninska županija: Na području županije usluge prijevoza osoba s invaliditetom obavljaju udruge za osobe s invaliditetom te Centar za odgoj i obrazovanje „Šubićevac“, koji imaju prilagođena vozila s rampom za osobe s invaliditetom.

Međimurska županija: Županija sufinancira prijevoz djece s teškoćama u razvoju u Centar za odgoj i obrazovanje u Čakovcu. U 2014. godini je kupljeno vozilo za potrebe djece s teškoćama u razvoju koja su smještena u Dnevnom boravku djece Caritasa Varaždinske županije. Županija je suosnivač ustanove Centar za pomoć u kući Međimurske županije koji, između ostalog, obavlja i usluge prijevoza osoba s invaliditetom. Također, pojedine udruge za osobe s invaliditetom imaju osigurana vlastita kombi vozila i vozača te pružaju usluge prijevoza za svoje članove.

Splitsko-dalmatinska županija: Pojedine općine i gradovi na području županije organiziraju i financiraju prijevoz osoba s invaliditetom prilagođenim kombi vozilima u vlasništvu jedinica lokalne samouprave ili pravnih osoba koje pružaju usluge javnog prijevoza. Za djecu s teškoćama u razvoju je osigurana i usluga prijevoza u odgojno-obrazovne ustanove i centre za rehabilitaciju.

Osječko-baranjska županija: Grad Osijek osigurava financiranje usluga prijevoza osoba s invaliditetom prilagođenim kombi vozilima u vlasništvu pravne osobe koja pruža usluge javnog prijevoza.

Varaždinska županija: Varaždinska županija i jedinice lokalne samouprave, kroz sufinanciranje programa udruga osoba s invaliditetom, djelomično financiraju i usluge prijevoza osoba s invaliditetom prilagođenim kombi vozilima, koja su u vlasništvu udruga i služe za prijevoz njihovih članova.

Zadarska županija: Grada Zadar financira prijevoz osoba s invaliditetom koji se obavlja prilagođenim kombi vozilima u vlasništvu pravne osobe koja pruža usluge javnog prijevoza. Također, osobe s invaliditetom imaju mogućnost dobivanja besplatne pokazne karte za redovni javni prijevoz. Ostali

gradovi u županiji iz svog proračuna osiguravaju jednokratne pomoći roditeljima djece kojima je potreban individualizirani prijevoz do škole. Javni prijevoz na otocima organiziran je u skladu s infrastrukturnim mogućnostima i potrebama stanovništva.

Istarska županija: Istarska županija i jedinice lokalne samouprave sufinanciraju nabavke prilagođenih vozila za prijevoz njihovih korisnika, koji su ujedno osobe s invaliditetom, ustanovama socijalne skrbi. Također, Županija i jedinice lokalne samouprave sufinanciraju programe/projekte udruga za osobe s invaliditetom koje u sklopu svojih programa pružaju i usluge prijevoza osobama s invaliditetom.

Primorsko-goranska županija: Prijevoz osoba s invaliditetom prilagođenim kombi vozilima na području Primorsko-goranske županije provode pojedine udruge za osobe s invaliditetom, a troškove prijevoza pokrivaju jedinice lokalne i područne samouprave te Sveučilište u Rijeci. Također, jedno prilagođeno kombi vozilo je Primorsko-goranska županija donirala Udruzi za pomoć osobama s mentalnom retardacijom Rijeka, koja od 2011. godine provodi program organiziranog prijevoza osoba s invaliditetom.

Brodsko-posavska županija: Organizirani prijevoz za osobe s invaliditetom na području županije provode udruge osoba s invaliditetom koje u sklopu svojih projekata obavljaju i prijevoz članova udruga prilagođenim kombi vozilima po sistemu „od vrata do vrata“. Pored toga, već niz godina postoji dnevni organizirani prijevoz djece s teškoćama u razvoju na rehabilitacijske programe u Polikliniku Zlatni cekin, kojeg sufinanciraju Grad Slavonski Brod i Brodsko-posavska županija.

Dubrovačko-neretvanska županija: Na području Grada Dubrovnika prijevoz osoba s invaliditetom organiziran je autobusom i prilagođenim kombi vozilom javnog prijevoznog poduzeća. Također, pojedine udruge za osobe s invaliditetom svojim automobilima i prilagođenim kombi vozilima osiguravaju usluge prijevoza osoba s invaliditetom i u ostalim jedinicama lokalne samouprave. Dodatno, Društvo multiple skleroze Dubrovačko-neretvanske županije, uz pomoć Grada Dubrovnika, u svrhu turističkog razgledavanja grada, organizira korištenje transporterata za osobe s invaliditetom. Troškovi prijevoza udruga pokrivaju se iz proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, kao i iz Državnog proračuna, vlastitih sredstava i donacija.

Grad Zagreb: Tijekom 2013. godine Zagrebački holding d.o.o., podružnica ZET, je raspolagao s 9 specijaliziranih kombi vozila za prijevoz osoba s invaliditetom. Navedena vozila prometovala su svakim radnim danom u vremenu od 06.00 do 24.00 sata te subotom, nedjeljom i blagdanom od 08.00 do 24.00 sata. Od početka ovakvog prijevoza, tj. od 1994. godine, do 31. prosinca 2013. godine, evidentiran je ukupno 1.331 korisnik koji je najmanje jednom koristio ovaj prijevoz.

Prijevoznik je preuzeo i svakodnevnu obavezu prijevoza korisnika na posao i školovanje (prijevoz na posao – 30 osoba; prijevoz na fakultet - 15 osoba; prijevoz u srednju školu - 16 učenika). Prijevoz je osiguran i za korisnike raznih oblika medicinske rehabilitacije i usluge cjelodnevnog boravka. U 2013. godini prijevoznik je raspolagao sa 7 specijaliziranih kombi vozila za prijevoz djece s teškoćama u razvoju. Prijevoz djece s teškoćama u razvoju sastoji se od 2 podsustava: prijevoz djece predškolske dobi (djeca koja borave u dječjim vrtićima ili u posebnoj ustanovi) i prijevoz osnovnoškolske djece.“

Kada zamijeti diskriminaciju na osnovi invaliditeta, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nadležan je provoditi Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08, 112/12). Diskriminacijom u smislu Zakona o suzbijanju diskriminacije smatra se: "...i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući:

– **korištenje javno dostupnih resursa**,... prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nesrazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti.“

Nakon rasprave o primjeni Konvencije, održane u Ženevi u travnju 2015. godine, Hrvatskoj je UN Odbor za prava osoba s invaliditetom uputio, između ostalog, i sljedeća zaključna zapažanja i preporuke:

Pristupačnost (čl. 9.)

15. Odbor je zabrinut zbog toga što je pristup...**prijevozu** te informacijama i komunikaciji još uvijek dosta loš, **posebno izvan područja glavnoga grada**. Odbor je zabrinut što se pristupačnost

usko tumači u smislu fizičkog okruženja i prijevoza, dok su informacijske i komunikacijske usluge zanemarene.

16. Preporuka je Odbora da država potpisnica pristupi pristupačnosti u odnosu na zgrade, mjesta i prijevoz te pristupačnosti informacijskih i komunikacijskih usluga na način kako je navedeno u općem komentaru Odbora br. 2 (2014.) i donese planove za poboljšanje pristupačnosti s jasno definiranim i realističnim rokovima i pokazateljima. Organizacije osoba s invaliditetom trebaju biti uključene u planiranje i provedbu ovih planova. Nadalje, Odbor je preporučio i da se izdvajaju dostatni resursi za realizaciju pristupačnosti javnog i privatnog prijevoza.

Sukladno navedenom, preporučili smo jedinicama lokalne i regionalne samouprave da preispitaju potrebe osoba s invaliditetom; osiguraju dovoljna financijska sredstva za pružanje ove vrste usluga; uslugu učine jednako dostupnom svim osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, neovisno o članstvu u udruzi.

Prema zaprimljenim odgovorima na navedenu preporuku, vidljivo je da su podaci od jedinica lokalne i regionalne samouprave krajem 2015. godine gotovo identični kao i godinu ranije (podaci su gore navedeni po županijama). Stoga i dalje preporučujemo da se iznađu izvori financiranja koji će osigurati dostupan prijevoz svim osobama s invaliditetom neovisno da li su članovi udruga ili ne, već po principu jednake dostupnosti prijevoza svim građanima.

Unaprijeđenje prijevoza osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti taxi službom

Osobe s invaliditetom različitih oštećenja te predstavnici udruga s područja grada Zagreba pritužili su se na diskriminatorno ponašanje taxi prijevoznika u gradu Zagrebu. S obzirom na to da materija prijevoza osoba s invaliditetom taxi službom nije uređena propisima na jedinstven način tj. nisu propisani kriteriji i uvjeti, kao ni opremljenost kojima bi se osigurala jednaka pristupačnost taxi službi svim građanima, održan je sastanak u prostorima Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na kojem su nazočili predstavnici Udruženja auto taksi prijevoznika grada Zagreba, udruga osoba s invaliditetom te predstavnici našeg Ureda. Tom su prilikom izloženi ključni problemi koji osobama s invaliditetom otežavaju svakodnevno kretanje i komuniciranje prilikom taksi prijevoza te specifičnosti pojedinih oštećenja njihovih članova. Spomenuto Udruženje je udruga čiji su članovi, taksi prijevoznici, dobrovoljno udruženi te prema navodima predstavnika Udruženja ona kao takva nema ovlasti obvezati članove na provođenje zakonodavstva, već ih može samo informirati, što najčešće čini putem web stranice. Radio Taxi je centrala na koju su gotovo svi prijevoznici u Zagrebu (Eko taxi, Cameo, i dr.) prijavljeni te jedna osoba zadužena za pozive korisnika preusmjeruje iste na slobodne taksi prijevoznike. Jedan od izloženih prijedloga je da se kod naručivanja taksi prijevoza osoba s invaliditetom pozivom na broj 1717 osoba s invaliditetom izjasni kao takva i time bi poziv bio usmjeren na prijevoznika koji je naveo da, između ostalog, prevozi i osobe s invaliditetom. Navedeno olakšava naručivanje, međutim, problem nastaje kada osoba treba taxi prijevoz, a nalazi se na stajalištu i nema vremena ni mogućnosti nazvati, a taxi prijevoznici koji su tada na stajalištu ju ne žele prevesti, npr. osobe s oštećenjem vida, korisnici pasa vodiča.

Mišljenja smo, s obzirom na navedeno, da je Odluku Grada potrebno doraditi jer je u ovom dijelu diskriminatorna. Ujedno, osoba s invaliditetom nema sigurnosti da je prijevoznik zaprimio poziv i tko je prijevoznik koji će doći po nju. Jedan od prijedloga za rješavanje navedenog problema bio je da udruge informiraju svoje članove putem svoje web stranice i na druge načine o broju 1717 na kojem članovi mogu naručiti odgovarajući taksi prijevoz.

Pravobraniteljica i predstavnici udruga smatraju da je Odluka Grada nedovoljno razrađena i da je samoinicijativno odlučivanje taxi prijevoznika hoće li voziti osobe s invaliditetom ili ne diskriminatorno, a poseban je problem vezan za pse vodiče i rehabilitatore. Kao neke od razloga iz kojih ne prevoze osobe s invaliditetom predstavnici Udruženja navode da taxi prijevoznici nisu sufinancirani za nabavku osnovnih sredstava – automobila, gabariti nisu ujednačeni, autosjedalice im uzimaju prostor, kolica također.

Rasprava je ukazala na potrebu slanja preporuke ili upozorenja svim taksi prijevoznicima, kao i organiziranja sastanka u Gradskom uredu, s obzirom na to da su isti zaduženi za donošenje odluke po

kojoj taksi prijevoznici djeluju u Gradu Zagrebu. Gradski ured za prostorno uređenje, izgradnju grada, graditeljstvo, komunalne poslove i promet, sektor za promet, Odjel za planiranje i upravljanje prometom, Odsjek za javni gradski, cestovni i autotaksi promet u Područnom uredu Trešnjevka zaduženi su za rješavanje statusa taksi autoprijevoznika.

Pravobraniteljica je problem taxi prijevoza istaknula na sastanku u Gradu Zagrebu te je uputila preporuku Povjerenstvu za osobe s invaliditetom Grada Zagreba u kojoj je, između ostalog, pojasnila brojne teškoće, predrasude pa i otvoreno odbijanje vožnje od strane pojedinih taxi prijevoznika kada po pozivu utvrde da se radi o osobi s invaliditetom. Također, brojni taksisti psa vodiča za slijepe osobe tretiraju kao kućnog ljubimca te iz tog razloga odbijaju vožnju slijepe osobe. S obzirom na zaključke sa sastanka, pravobraniteljica je preporučila da se Odlukom grada Zagreba jasnije definiraju standardi taxi prijevoza, kako bi se spriječilo svako samovoljno postupanje taxi prijevoznika kojim se osobe s invaliditetom dovodi u neravnopravan položaj.

Također, upoznati smo da taxi prijevoznici nisu sufinancirani za nabavku prikladnih automobila te im autosjedalice i kolica zauzimaju previše prostora, a nisu postavljeni jednaki gabariti za sve pružatelje taksi usluga.

Radi svega navedenog, preporučili smo da nadležni gradski ured donese odgovarajući akt kojim bi se propisala obveza da se osobama s invaliditetom osigura korištenje javno dostupnih resursa, na jednakoj osnovi s drugima, kako bi im se zajamčila mobilnost kao temeljni preduvjet za ostvarivanje uključenosti u zajednicu. Osim donošenja odgovarajućeg akta, smatramo da bi se prilikom odluke o davanju koncesije taksistima trebalo kao bitan preduvjet uzeti u obzir ne samo oprema, nego i spremnost na prijevoz osoba s invaliditetom. Osim navedenog, upozorili smo na odredbe Zakona o suzbijanju diskriminacije te odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (NN, Međunarodni ugovori br. 6/07, 3/08, 5/08).

U svom odgovoru Grad Zagreb navodi slijedeće: „...uvjeti, organizacija i način obavljanja autotaksi prijevoza u Gradu Zagrebu regulirani su Odlukom o autotaksi prijevozu (Službeni glasnik Grada Zagreba 16/13, 24/13, 9/15, 25/15) te zakonom kojim se uređuje prijevoz u cestovnom prometu. Navedena Odluka ne omogućava diskriminaciju po bilo kojoj osnovi pa tako ni po osnovi invaliditeta. Autotaksi prijevoz može se obavljati osobnim automobilima kapaciteta do maksimalno 8+1 sjedala, no u pravilu prijevoz obavljaju vozila s najviše pet sjedala. Takvim je vozilima omogućen prijevoz svih kategorija osoba s invaliditetom, osim osoba koje se kreću pomoću invalidskih kolica, za čiji su prijevoz potrebna vozila većih dimenzija s pristupnom rampom i drugom odgovarajućom opremom. Kako je cijena nabavke takvih vozila znatno viša, nije moguće nametnuti autotaksi prijevoznicima obvezu nabavke takvih vozila, već je to pitanje prepušteno njihovom slobodnom odabiru. Nadalje, kako je poznato, Zagrebački holding d.o.o., Podružnica Zagrebački električni tramvaj, uz subvenciju Grada Zagreba, specijaliziranim kombi vozilima obavlja prioritetni prijevoz djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u vrtiće, škole, fakultete te na posao, a u skladu s raspoloživim kapacitetima i na druge aktivnosti. S obzirom na to da je planirana nabavka novih vozila, vjerujemo da će time biti riješen i ovaj dio prijevoza.“

Odgovor Grada Zagreba smatramo nepotpunim jer iz navedenog dopisa nije vidljivo što se planira poduzeti kako bi se spriječila daljnja neravnopravnost među građanima u dostupnosti javne usluge taxi prijevoza. Osobe s oštećenjem vida i korisnici pasa vodiča nemaju jasno navedenu odluku ili neki drugi propis o uvažavanju psa vodiča kao podrške u svakodnevnom životu kako bi se nesmetano kretale. Iz navedenog se dobiva dojam da nema jasnog stajališta na koji će se način riješiti problem taxi prijevoza, već se samo navode druge vrste postojećih prijevoza – javni prijevoz i specijalizirana prilagođena vozila.

Smatramo da je taxi prijevoz javna usluga koja mora biti dostupna svim građanima na jednakoj razini, bez diskriminacije, te da na rješavanju ove problematike svakako treba nastaviti postupati kako bi se ujednačili kriteriji te s ciljem da osobe s invaliditetom, neovisno jesu li građani RH ili ne, imaju i znaju da im je taxi prijevoz dostupan. Kao pozitivan primjer navodimo taxi prijevoz u Londonu gdje sva taxi vozila imaju klizna vrata i, neovisno o invaliditetu, osoba može lako pristupiti u vozilo.

Sljedeći primjer zorno prikazuje nedostupnost, odnosno diskriminatorno ponašanje taxi prijevoznika u gradu Zagrebu:

Predsjednica Udruge za školovanje pasa vodiča i mobilitet je ispred Centra za kulturu Trešnjevka u Zagrebu čekala sa svojim psom vodičem naručeni taxi od Radio Taxi Zagreba, no kada se pojavio, vozač ih je demonstrativno odbio primiti u vozilo jer ne želi voziti pse. Nakon što je vozač otišao, prevezao ju vozač drugog taxi prijevoznika, kojem nije smetao pas vodič.

Smatramo da je kod takvog postupanja taksista riječ o izravnoj diskriminaciji. Ako to isti ipak nije učinio zbog psa slijepice osobe, mišljenja smo da se radi o propuštanju razumne prilagodbe prema slijepoj osobi, što također predstavlja diskriminaciju. Glede Zakona o kretanju slijepice osobe uz pomoć psa vodiča (NN, br. 131/98.), isti propisuje kazne od 5.000,00 kn do 20.000,00 kn. Prijava se podnosi osobno ili posredstvom Hrvatske udruge za školovanje pasa vodiča i mobilitet. Problem prilikom prijave je taj da je Zakonom javni prijevoz definiran kao javni prijevoz u cestovnom, željezničkom, pomorskom, zračnom te gradskom prometu. Cjelovito rješenje bi bilo s jedne strane uvjetovati ishoda koncesije za taxi prijevoz činjenicom prijevoza i slijepih osoba koje se kreću uz pomoć psa vodiča, a s druge strane izmjene i dopune Zakona kojima bi se jasno definiralo da se i taxi prijevoz smatra prijevozom u javnom gradskom prometu.

Mišljenja smo da se Grad Zagreb i udruge osoba s invaliditetom moraju žurno dogovoriti oko rješenja ovog problema, uz uvažavanje prijedloga izmjene Zakona od strane državnih tijela.

Nepropisno parkiranje na označenim parkirališnim mjestima za osobe s invaliditetom

Tijekom 2015. godine Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom učestalo su se obraćale osobe s invaliditetom tražeći upute i savjete glede načina da ponovno ostvare pravo na znak pristupačnosti (istek važećeg rješenja), pritužbama na nepropisno parkiranje nesavjesnih vozača bez invaliditeta te inicijativa za izmjenu postojećeg zakonodavstva.

Početak 2015. godine stupio je na snagu Zakon o jedinstvenom tijelu vještačenja (NN, br. 85/14, 95/15) sukladno kojem se vještačenje obavlja na jednom mjestu za sve sustave, pa tako i za ostvarivanje spomenutog prava. Osobe s invaliditetom koje se prvi put vještače je uglavnom zanimalo gdje trebaju podnijeti zahtjev za ostvarivanje prava na znak pristupačnosti, na koji način, koji su kriteriji i dr., a druge, koje su trebale produžiti važenje navedenog prava, su uglavnom bile ogorčene potrebom ponovnog vještačenja radi utvrđenja je li došlo do promjene u njihovom zdravstvenom stanju. Naime, Pravilnikom o znaku pristupačnosti (NN, br. 78/08 i 87/14) propisano je u čl. 5. st. 1. da „nadležno tijelo izdaje rješenje o znaku pristupačnosti na ime osobe s invaliditetom iz članka 2. stavka 1. ovog Pravilnika, odnosno udruge osoba s invaliditetom za razdoblje od pet godina.“ Međutim, ova rečenica ne znači da je potrebno stalno nanovo utvrđivati je li došlo do nekih promjena u njegovom/njezinom zdravstvenom stanju. Jedino je upitno ima li ta osoba adekvatno rješenje odnosno nalaz i mišljenje koji odgovaraju kriterijima iz Pravilnika propisanim u čl. 2. st 1.: „Pravo na znak pristupačnosti ima osoba s 80 ili više posto tjelesnog oštećenja, odnosno osobe koje imaju oštećenja donjih ekstremiteta 60 ili više posto.“

Problem je također što zbog kriterija tko ima pravo na znak pristupačnosti, stvara se zadnjih godina hiperprodukcija broja korisnika ovog prava, koje se vrlo često poistovjećuje s jedinim stvarnim dokazom da je neka osoba – osoba s invaliditetom. Mnoge osobe s invaliditetom smatraju ovo pravo socijalnim pravom koje baš svatko mora imati, neovisno o tome je li mu ono stvarno potrebno.

Također, tijekom 2015. godine mnogi su se prituživali na kršenje prava vezano uz nepropisno parkiranje. Problem ne proizlazi samo iz velike koncentracije korisnika prava na znak pristupačnosti, već i iz činjenice da mnoge osobe svoj znak olako „posuđuju“ na dugotrajnije korištenje svojim članovima obitelji i prijateljima koji takvim zauzimanjem parkirnih mjesta krše prava svih osoba s invaliditetom. Isto tako, vrlo smo često svjedoci da građani učestalo bez adekvatne oznake parkiraju na označenim mjestima, pritom ne mareći o kršenju prava osoba s invaliditetom, o čemu govori sljedeći primjer vezan uz nepropisno parkiranje u ulici Ribnjak u Zagrebu.

Osobe s invaliditetom i smanjene pokretljivosti koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica i drugih pomagala su se Uredu pravobraniteljice u više navrata pritužile na nemogućnost prolaska ulicom Ribnjak, preko puta parka Ribnjak, u smjeru sjevera, u gradu Zagrebu. One navode da na desnoj strani, ispred zgrada, u smjeru sjevera od Langovog trga, u ulici Ribnjak, građani svakodnevno parkiraju osobne automobile te time osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti različitih

oštećenja (tjelesna i oštećenja vida) znatno otežavaju, a u nekim slučajevima i onemogućavaju, kretanje po toj strani pločnika.

Zbog navedenog, preporučili smo **Gradskom uredu za prostorno uređenje, izgradnju Grada, graditeljstvo, komunalne poslove i promet, Sektoru za komunalno i prometno redarstvo te Policijskoj upravi zagrebačkoj**, I. postaji prometne policije, da provedu kontrolu, odnosno provjeru utvrđivanja, jesu li građani propisno parkirani, s posebnim osvrtom na odredbe Zakona o sigurnosti prometa na cestama (NN, br. 67/08, 48/10, 74/11, 80/13 i 158/13) i Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13), a kako bi se osiguralo nesmetano kretanje osobama s invaliditetom, ali i svim drugim građanima, npr. osobama starije životne dobi, majkama s djecom u kolicima i dr.

Nakon upućene preporuke i zatraženog očitovanja uslijedio je veći broj požurnica. Nakon toga, zaprimili smo očitovanje od Gradskog ureda za prostorno uređenje, izgradnju Grada, graditeljstvo, komunalne poslove i promet Grada Zagreba, koji je na temelju članka 20. Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (NN, br.33/2001), u predmetu postave prometne signalizacije u Ulici Ribnjak, povodom dopisa Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Zagreb, Savska cesta 41/3, donio rješenje sljedećeg sadržaja: „Određuje se postava prometne signalizacije / B39 / "zabrana zaustavljanja i parkiranja" s dopunskom pločom / E07 / "ZABRANA PARKIRANJA NA NOGOSTUPU" u Ulici Ribnjak...; Određuje se postava privremene obavijesne ploče s natpisom "NOVA REGULACIJA PROMETA" u Ulici Ribnjak, ... - na period od mjesec dana - od dana postave predmetne signalizacije iz točke 1. ovog Rješenja, nakon čega je istu potrebno ukloniti; Navedene radove izvesti će Zagrebački Holding d.o.o., podružnica **Zagrebačke ceste**, Donje Svetice 48, o trošku ovog Ureda, u roku od 15 dana po konačnosti rješenja; Ovo rješenje vrijedi do opoziva ili do promjene prometnih uvjeta.“

Također, obrazložili su da je naša preporuka zaprimljena i da su istu uvažili, vezano za problematiku nepropisnog parkiranja u Ulici Ribnjak, s ciljem osiguranja uvjeta nesmetanog kretanja osoba s invaliditetom, kao i ostalih građana, s naglaskom na građane starije životne dobi. Nakon obavljenog očevida i zaprimljenog mišljenja MUP Policijske uprave zagrebačke, Službe za sigurnost cestovnog prometa, Zagreb, Petrinjska 20, na temelju članka 5. Odluke o uređenju prometa na području Grada Zagreba (Službeni glasnik Grada Zagreba 21/14), u cilju povećanja prometne sigurnosti, Gradski Ured je donio navedenu odluku.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom upoznat je da se s ovom problematikom suočavaju sve urbane sredine u Republici Hrvatskoj, međutim, upravo policijski službenici (u gradu Zagrebu komunalni redari) imaju glavnu ulogu u provedbi poštivanja propisa vezano za pristupačnost te suzbijanje i kažnjavanje nepropisnog parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom. Tijekom 2015. smo nastavili postupanja i upozoravali da bi se trebale češće provoditi kontrole, odnosno provjere, tko se parkira na označenim mjestima za osobe s invaliditetom te da se dotične osobe kazne propisnim novčanim kaznama, ali i premještanjem vozila, odnosno oslobađanjem označenog parkirališnog mjesta.

O navedenom smo razgovarali i s predstavnicima nadležnih ureda u Gradu Zagrebu, s obzirom da je najveći broj pritužbi zaprimljen na zagrebačkom području. Naime, na području grada Zagreba živi značajan broj osoba s invaliditetom koji ostvaruju pravo na znak pristupačnosti.

Na sastanku su raspravljane različite teme od kojih su neke bile: označavanje parkirališnih mjesta za osobe s invaliditetom te nepropisno parkiranje; javni i prilagođeni prijevoz; signalizacija.

Na navedene teme dobiven je odgovor Gradskog ureda za prostorno uređenje, izgradnju Grada, graditeljstvo, komunalne poslove i promet grada Zagreba: „...tijekom prošlog razdoblja u gradu Zagrebu proveden je cijeli niz radova i aktivnosti na prometnom poboljšanju pristupačnosti i mobilnosti osoba s invaliditetom. Prema Odluci o uređenju prometa člankom 16. određeno je da gradsko upravno tijelo nadležno za promet određuje posebna obilježena parkirališna mjesta rezervirana za parkiranje vozila osoba s invaliditetom. Zahtjev mogu podnijeti fizičke osobe koje posjeduju znak pristupačnosti temeljem rješenja Gradskog ureda za prostorno uređenje, izgradnju Grada, graditeljstvo, komunalne poslove i promet, Sektora za promet te pravne osobe i tijela.

Prilikom obilježavanja parkirališnog mjesta za osobu s invaliditetom obilježava se ono parkirališno mjesto koje je najbliže mjestu stanovanja ili ono parkirališno mjesto koje najviše odgovara osobi s invaliditetom prema njegovom prijedlogu. Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13), čl. 50., propisano je da se na javnom parkiralištu i u javnoj garaži izvodi 5% pristupačnih parkirališnih mjesta u odnosu na ukupni broj parkirališnih mjesta, ali ne manje od jednoga. Horizontalno i vertikalno obilježavanje parkirališnog mjesta za osobe s invaliditetom izvodi se sukladno Pravilniku o prometnim znakovima, opremi i signalizaciji na cestama (NN, br. 33/05 do 14/11) i Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13). Na području grada Zagreba obilježeno je **1950** parkirališnih mjesta za osobe s invaliditetom, od toga na području Gornjeg grada postoje **3** parkirališna mjesta za osobe s invaliditetom....donijeta su rješenja za obilježavanje **63** parkirališnih mjesta za osobe s invaliditetom. Gradonačelnik Grada Zagreba 16.09.2015. godine donio je Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o korištenju javnih parkirališta i javnih garaža kojim je propisano da će fizičkim osobama (stanarima) zone I. 1. (Gornji grad, Radićeva, Jurjevska) koje ostvaruju pravo na znak pristupačnosti (osobe s invaliditetom), Zagrebački holding d.o.o., Podružnica Zagrebparking, izdavati povlaštenu parkirališnu kartu bez plaćanja naknade te je umanjena dnevna parkirališna karta u zoni I. 1. s 500,00 kn na 150,00 kuna. Na području Grada Zagreba ukupno je izdano (i sada je važeće) **11026** znakova pristupačnosti. Godišnje se izda od **2700 do 3300** znakova pristupačnosti. Ove je godine, do 24.09., izdano **1434** znaka pristupačnosti osobama s invaliditetom koje ostvaruju pravo na znak pristupačnosti (60% invaliditeta na donje ekstremitete ili 80% ukupne invalidnosti). Za potrebe mobilnosti slijepih i slabovidnih osoba postavljaju se taktilne ploče i linije vodilje na traženim lokacijama i pravcima. Za ovu se godinu predviđa postaviti **1500** taktilnih ploča (u tu količinu uključene su i održavanje postojećih).

U proteklom razdoblju od jedne godine (od 9. mjeseca 2014. godine do 9. mjeseca 2015. godine) izvršena je nabava **70** komada zvučnih signalizatora za slijepu i slabovidne osobe, koji su ugrađeni na **7** lokacija, za što je izdvojen iznos od **370.000,00** kuna. Ukupno je do sada opremljeno zvučnim signalizatorima za slijepu i slabovidne osobe **80** lokacija u gradu Zagrebu. Prilikom ugradnje opreme za zvučnu signalizaciju za slijepu i slabovidne osobe namještena jačina zvuka tijekom predviđenih vremenskih perioda (dnevni, večernji i noćni) usklađena je s trenutnom zakonskom regulativom (Zakon o zaštiti od buke te priležeći podzakonski akti).

Postavljanje zvučnih signalizatora za slijepu i slabovidne osobe vrši se na osnovu dostavljene liste prioriteta Udruge slijepih Zagreb s navedenim lokacijama na kojima je potrebno obaviti ugradnju zvučnih signalizatora.“

Povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, a na temelju pojedinačnih pritužbi, pravobraniteljica je uputila Gradskom uredu za prostorno uređenje, izgradnju Grada, graditeljstvo, komunalne poslove i promet, Sektoru za promet grada Zagreba, preporuku s ciljem provođenja **akcije s PU Zagrebačkom, a u svrhu provjere mjesta rezerviranih za parkiranje vozila osoba s invaliditetom**. Predloženo je da se u suradnji s Policijskom upravom Zagrebačkom i udrugama osoba s invaliditetom provede terenska akcija u dijelovima Grada Zagreba koji su prepoznati kao kritični po ovom pitanju te izvrši provjera je li uistinu pri izgradnji predmetnih parkirnih mjesta došlo do povrede relevantnih propisa. Kako je u nadležnosti Gradskog ureda za prostorno uređenje, izgradnju Grada, graditeljstvo, komunalne poslove i promet i pitanje sustava javnog parkiranja, kao i njegovog nadzora, predložili smo da taj sektor bude nosioci akcije. Preporuka je djelomično usvojena.

Primjer: Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu i inicijativu Udruge Res non verba s područja Primorsko-goranske županije glede čestih prigovora osoba s invaliditetom da parkirna mjesta nisu u dovoljnom broju i na propisan način označena te da se nalaze u dijelovima ulica koji su nesigurni i nepristupačni za ulaz/izlaz u vozilo osobe s invaliditetom koja se kreće uz pomoć ortopedskih i drugih pomagala. Udruga je provela anketu u kojoj su preispitali poštivanje propisa na području Primorsko-goranske županije iz kojeg je u rezultatima vidljivo da neke JLS doista poštuju propise i imaju učinkovite kontrolne mehanizme, međutim, postoji značajan prostor za poboljšanje ovog područja,

odnosno ostvarivanja prava na parkiranje na označenim mjestima, jer neke sredine nisu prepoznale u dovoljnoj mjeri važnost ostvarivanja ovog prava pa time ni ne poštuju postojeće propise. U svom zaključku Udruga Res non verba između ostalog navodi da je, osim za Grad Krk, bilo nemoguće utvrditi pridržavaju li se JLS odredbi iz Pravilnika o osiguranju pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti o 5% mjesta za osi u odnosu na ukupan broj jer ni u jednom aktu ne postoji podatak o broju parkirnih mjesta. Prema objavljenim rezultatima, od 36 JLS, samo se Grad Krk u potpunosti pridržava kriterija iz Pravilnika te se smatra da bi on trebao biti model glede regulacije prava i za ostale JLS. Još 4 JLS se djelomično pridržava ranije navedenog, npr. Grad Mali Lošinj regulira pravo na parkiranje bez naplate te je u Odluci utvrdio i broj parkirnih mjesta pod naplatom, ali nije utvrdio obvezu da se na svakom parkiralištu označi 5%, Općina Omišalj je to pitanje regulirala na sličan način, dok grad Novi Vinodolski jedini u aktu ima utvrđenu obvezu iz Pravilnika o 5%. S obzirom na to da je u zaključku navedeno da Pravilnik poštuje u potpunosti 2,78% JLS, djelomično 11,1%, odlučili smo uputiti opću preporuku svim gradovima i općinama u Primorsko goranskoj županiji te zatražili da nas obavijeste o dosad provedenim aktivnostima u 2015. godini, kao i planovima za 2016. godinu. Interes nam je da se propisi poštuju, da smanjimo zlouporabe i kaznimo počinitelje nepropisnih parkiranja na označenim mjestima za osobe s invaliditetom.

Osim rješavanja pojedinačnih upita i davanja preporuka i upozorenja, pravobraniteljica je također nastavila i s postupanjima vezanim uz izmjenu zakonodavstva pa je tako prema prijedlogu Ministarstva zdravlja, a na temelju inicijative pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i osoba s invaliditetom, raspravljano i dani su prijedlozi na prijedlog Nacrta pravilnika o znaku pristupačnosti. Pravobraniteljica je dala mišljenje u više navrata, predstavnik Ureda je sudjelovao na sastanku u Ministarstvu zdravlja, međutim značajni pomaci se nisu dogodili. Mišljenje pravobraniteljice je sljedeće: osim izmjene Zakona o sigurnosti prometa na cestama, potrebno je učiniti dorade postojećeg Pravilnika o znaku pristupačnosti, propisati učinkovite načine kontrole, izraditi znak koji se neće moći krivotvoriti, uvesti informacijski sustav i povezati urede u kojima se izdaju rješenja o pravu na znak pristupačnosti. S obzirom na to da nadzor nad ispravnošću parkiranja osoba koje posjeduju znak pristupačnosti obavlja Ministarstvo unutarnjih poslova, potrebno je da djelatnici istog u svako doba imaju i mogućnost pristupa u podatke navedene u evidenciji. Kako bi se unaprijedila provedba navedenog Pravilnika, predlažemo promjenu nadležnosti za Pravilnik, tako da s ovom izmjenom Pravilnik prijeđe u nadležnost Ministarstva unutarnjih poslova. S obzirom na to da je Ministarstvo unutarnjih poslova nadležno za Zakon o sigurnosti prometa na cestama, iz kojeg proizlazi podzakonski akt Pravilnik o znaku pristupačnosti, smatramo nepotrebnim da nadležno tijelo za isti bude Ministarstvo zdravlja. Od 2008. godine nije vidljiva potreba da Ministarstvo zdravlja obnaša nadležnost jer nema ovlasti provedbe Pravilnika ni u kojem segmentu kriterija za dobivanje, a niti za kontrolu provedbe istog, što proizlazi i iz cjelokupnog teksta Nacrta ovog Pravilnika (o čemu govori i članak 7. st. 3).

Također, dani su i drugi prijedlozi, no nakon sastanka održanog 12. svibnja 2015. (kada je dogovoreno da Ministarstvo uvažena mišljenja odnosno Nacrt prijedloga pošalje svim tijelima te u javnu raspravu) i upućenih nekoliko požurnica, navedeni Nacrt nije bio u raspravi, a obrazloženja o istome navodimo prema odgovorima koje smo zatražili od Vlade RH, a zaprimili od Ministarstva unutarnjih poslova i Ministarstva zdravlja:

Ministarstvo unutarnjih poslova: „...izvijestili ste Vladu Republike Hrvatske o problematici vezanoj uz izdavanje i korištenje znaka pristupačnosti te zatražili izmjenu odredbe Zakona o sigurnosti prometa na cestama („Narodne novine“ br. 67/08, 48/10, 74/11, 80/13, 158/13, 92/14 i 64/15) kojom je propisana ovlast ministra nadležnog za zdravstvo da, u suglasnosti s ministrom nadležnim za poslove prometa, donosi predmetni Pravilnik, na način da se za donošenje predmetnog Pravilnika propiše ovlast ministra unutarnjih poslova. S tim u vezi, očitujemo se kako slijedi.... Sukladno članku 40. stavku 3. Zakona o sigurnosti prometa na cestama, izgled znaka pristupačnosti, uvjete za njegovo stjecanje, način obilježavanja parkirališnog mjesta te prava koja se na temelju njega mogu ostvarivati propisuje ministar nadležan za zdravstvo, u suglasnosti s ministrom nadležnim za poslove prometa.

Naime, određivanje kriterija za stjecanje prava na znak pristupačnosti, prava koja se na temelju njega ostvaruju, njegov izgled, mjesto isticanja, nadležnost za izdavanje te rok važenja, kao i izgled i položaj mjesta rezerviranog za parkiranje vozila, u nadležnosti su Ministarstva zdravlja odnosno Ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture te je, sukladno tome, i propisana ovlast za donošenje navedenog Pravilnika. Pritom napominjemo da je u izradi Nacrta prijedloga Zakona o sigurnosti prometa na cestama tijekom 2008. godine sudjelovala i predstavnica Povjerenstva Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom.

Sukladno navedenom, navedena pitanja nisu u nadležnosti i djelokrugu Ministarstva unutarnjih poslova te stoga smatramo da nema osnove za promjenu nadležnosti za uređivanje istih odnosno propisivanje ovlasti ministra unutarnjih poslova za donošenje predmetnog Pravilnika.

U okviru obavljanja policijskih poslova i primjene policijskih ovlasti policija može kontrolirati korištenje znaka pristupačnosti na vozilima koja su zaustavljena ili parkirana na parkirališnim mjestima rezerviranim za osobe s invaliditetom te pokretati prekršajne postupke za utvrđene prekršaje, kao i za zloupotrebu znaka pristupačnosti.“

Ministarstvo zdravlja: „...S obzirom na to da su Ministarstvu zdravlja dostavljene primjedbe na provedbu Pravilnika i to od strane udruga i Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Ministarstvo zdravlja izradilo je nacrt novoga Pravilnika. Tekst Nacrta Pravilnika i zaprimljeni prijedlozi razmatrani su na sastancima održanim u Ministarstvu zdravlja na kojem su sudjelovali Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i predstavnici Ministarstva zdravlja, Ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture, Ministarstva unutarnjih poslova te Saveza krovnih udruga osoba s invaliditetom. Temeljem iznijetih prijedloga i usuglašenih zaključaka, tekst Pravilnika je modificiran pri čemu se svakako vodilo računa, između ostalog, i o odgovarajućoj zaštiti i kvaliteti znaka pristupačnosti. Otvorena pitanja odnose se, između ostalog, i na pokretanje žalbi vezanih uz izdavanje znaka pristupačnosti. Stajalište ovog Ministarstva je da Pravilnik koji je donesen na temelju Zakona o sigurnosti prometa na cestama treba prijeći iz nadležnosti Ministarstva zdravlja u nadležnost Ministarstva unutarnjih poslova ili Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture. Ujedno, ističemo da je za donošenje predmetnog Pravilnika potrebno izraditi procjenu financijskog učinka za naredni trogodišnji period što trenutno nije moguće s obzirom na to da je na snazi Odluka o privremenom financiranju poslova, funkcija i programa državnih tijela i drugih proračunskih korisnika državnog proračuna Republike Hrvatske u prvom tromjesečju 2016. godine („Narodne novine“, broj 109/15 i 130/15).“

Prema navedenom, vidiljiva je kompleksnost i upitnost rješavanja navedene zakonodavne problematike te će Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i dalje, tijekom 2016. godine, nastaviti sukladno ovlastima predlagati izmjene. Stoga, smatramo da je nužno razmatranje odredbi Zakona o sigurnosti prometa na cestama, koji propisuje kriterije glede ovlaštenika na ostvarenje prava i sprječavanja zloupotreba, od strane tijela i reprezentativnih predstavnika osoba s invaliditetom.

Pravo na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade i cestarine („SMART kartica“)

Odredbama članka 88. Zakona o cestama (NN, br. 84/11, 22/13, 54/13 i 148/13) propisano je da osobe s 80% ili više postotaka tjelesnog oštećenja, odnosno osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 60% ili više postotaka, ne plaćaju godišnju naknadu za uporabu javnih cesta za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu, odnosno koji koriste na temelju ugovora o leasingu.

Osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više postotaka te HRVI sa 100% tjelesnog oštećenja te osobe kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100%, ne plaćaju cestarinu za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu, odnosno koji koriste na temelju ugovora o leasingu.

Godine 2011., na snagu je stupio Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine (NN, br. 136/11).

Od 1. siječnja 2013. Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture nadležno je za plaćanje

nadoknada za godišnje naknade i cestarine (odnosno osiguravanje sredstava za isplatu na svojim proračunskim pozicijama) i izdavanje predmetnih rješenja. Do tada je nadležnost za administriranje i plaćanje navedenih nadoknada bila pri Ministarstvu socijalne politike i mladih (2011. i 2012.), odnosno Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti (od 2007. do 2011.).

Prema podacima iz Izvješća za 2014. godinu o provedbi Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007.-2015. navedeno je sljedeće:

„U 2014. godini za cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom za osobe s invaliditetom nadoknađeno je oko 12.682.772,00 kn za ukupno ostvarenih 362.701 prolaza. Za nadoknadu godišnjih naknada osoba s invaliditetom, nadoknađeno je oko 15.051.636,00 kn za 33.136 oslobođenja od plaćanja“.

U očitovanju od 02.02.2015. Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture navodi kako iz podataka zaprimljenih od strane Hrvatskih autocesta d.o.o. kao izdavatelja potvrda/SMART kartica, na dan 31. siječnja 2016. godine aktivnih je **17.116** kartica. Na dan 31. siječnja 2015. godine broj aktivnih SMART kartica je bio **16.615**.

Tijekom 2015. godine MPPI izdalo je rješenja o oslobađanju plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta koja se plaća prilikom registracije osobnog automobila (u daljnjem tekstu: godišnja naknada) i oslobađanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom (most, tunel, vijadukt i dr.; u daljnjem tekstu: cestarina) ukupno **4.735** rješenja (od čega **293** rješenja HRVI i **3.365** rješenja ostalih osoba s invaliditetom). Pozitivno je riješeno ukupno **3.458**, dok je poništeno **1.077** ranijih rješenja.

Usporedno s 2014. godinom izdano je ukupno **5.131** rješenja (od čega **414** rješenja Hrvatskih ratnih invalida Domovinskog rata i **4.717** rješenja ostalih osoba s invaliditetom).

Svake godine pedesetak rješenja zbog postupka dopune zahtjeva i datuma zaprimanja se prenose u sljedeću radnu godinu.

Ministarstvo navodi: *„Od navedenog ukupnog broja izdanih rješenja za godišnju naknadu i cestarinu 199 je odbijeno rješenjem u upravnom postupku zbog neispunjavanja uvjeta propisanih člankom 88. stavkom 2. Zakona o cestama („Narodne novine“, broj 84/11, 22/13, 54/13, 148/13 i 92/14) i to zbog: 86 slučajeva odbijanje cestarine i 43 godišnje naknade zbog nepostojanja propisanog tjelesnog oštećenja, 3 slučaja odbijanja cestarine i godišnje naknade zbog vrste vozila, te 29 slučajeva odbijanja cestarine i godišnje naknade zbog nepostojanja vlasništva. Također doneseno je 38 rješenja o odbacivanju zahtjeva zbog nepotpune ili nepravovremene dokumentacije. U 2015. godini od ukupno izdana 3.458 pozitivna rješenja 1.432 je izdano za godišnju naknadu i cestarinu, 469 za godišnju naknadu uz odbijanje cestarine, 159 samo za cestarinu i 1.398 samo za godišnju naknadu.*

*Godine 2014. izdano je ukupno 4.365 pozitivna rješenja od kojih 1.857 za godišnju naknadu i cestarinu, 591 za godišnju naknadu uz odbijanje cestarine, 211 samo za cestarinu i 1.713 samo za godišnju naknadu. Razmatrajući broj od ukupno 3.458 izdana pozitivna rješenja za godišnju naknadu i/ili cestarinu, treba uzeti u obzir da se ne radi o ukupnom broju novih korisnika navedenih prava nego da su pri tome ubrojani i svi slučajevi promjene vlasništva vozila nositelja prava. Napominjemo kako izdana rješenja za oslobađanje od plaćanja godišnje naknade i/ili cestarine **nisu vremenski ograničena**, odnosno nositelji navedenih prava kako bi prava mogli ostvariti moraju od Ministarstva zatražiti izdavanje novog rješenja prilikom svake promjene vozila. Slijedom navedenog Ministarstvo je u Bazi podataka vozila osoba s invaliditetom ugradila kontrolni mehanizam koji onemogućava izdavanje rješenja nositelju prava kojemu je ranije već izdano isto rješenje. Kontrola se obavlja automatskom obradom podataka na temelju OIB-a, a rješenja o poništavanju ranijeg rješenja o pravu na cestarinu se istovremeno u svim slučajevima dostavljaju Hrvatskim autocestama d.o.o. kao izdavatelju SMART kartica. Izdavatelj na temelju dostavljenog rješenja Ministarstva navedene SMART kartice blokira za daljnje korištenje.*

Vezano za osigurana sredstva, u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2015. godinu za aktivnost Godišnja naknada za uporabu javnih cesta i cestarina za najteže invalide (A754005),

programa 3110 - Razvoj sustava cestovnog prometa, bilo je osigurano ukupno 29.500.000,00 kuna. U razdoblju od prosinaca 2014. do studenoga 2015. utrošeno je oko 27.651.267,42 kuna od kojih 14.926.806,32 kuna za godišnju naknadu (za 33.182 vozila) te 12.724.462,00 kuna za cestarinu (za 364.242 prolaska autocestama). Za 2016. godinu planirano je 28.000.000,00 kuna.

Kontrolu korištenja SMART kartica na terenu prilikom korištenja od strane nositelja prava kao korisnika obavljaju na svojim dionicama upravitelji autocesta (to su sljedeća trgovačka društva: Hrvatske autoceste d.o.o., Autocesta Rijeka - Zagreb d.d., Autocesta Zagreb - Macelj d.o.o. i Autocesta BINA ISTRA d.d.). U slučaju utvrđenih nepravilnosti prilikom korištenja SMART kartice (npr. ukoliko osoba koja je korisnik prava na oslobođanje od plaćanja nije u vozilu, ukoliko korisnik koristi vozilo u tuđem vlasništvu i sl.) korisniku se naplaćuje uporaba dionice autoceste, a po potrebi kada za to postoji osnova predmetna SMART kartica se blokira.

Prema dostupnim podacima na dionicama autoceste kojom upravljaju Hrvatske autoceste d.o.o. tijekom 2015. godine evidentirano je 10 zloupotreba ili pokušaja zloupotrebe SMART kartica od strane korisnika. U svim slučajevima o okolnostima obaviještena je nadležna inspekcija cesta Ministarstva.

Na dionici autoceste kojom upravlja Autocesta Zagreb-Macelj d.o.o. tijekom 2015. godine zabilježena je 11 pokušaja nepravilnog korištenja SMART kartica.

Autocesta Rijeka - Zagreb d.d. i BINA ISTRA d.d. dostavili su podatke prema kojima tijekom 2015. godine nije bio utvrđen niti jedan slučaj zloupotrebe SMART kartice...Ministarstvo je tijekom 2015. godine povodom izdanih rješenja o odbijanju zahtjeva za ostvarivanjem prava na oslobođanje od plaćanja godišnje naknade i/ili cestarine kao nadležno tijelo u pet slučajeva tuženo pred upravnim sudovima Republike Hrvatske (u Zagrebu, Osijeku i Splitu). U svih pet slučajeva presudama upravno sudskih tijela tužbe su odbijene kao neosnovane.

Od Uprave prometne inspekcije Ministarstva, Sektora inspekcije sigurnosti cesta, žičara, pravnih poslova i logistike, kao nadležnog inspeksijskog tijela, izviješteni smo kako je tijekom 2015. godine Odjel inspekcije autocesta, složenih cestovnih objekata i žičara zaprimio dvije prijave zloupotrebe SMART kartica na temelju kojih su podneseni prekršajni nalozi te su počinitelji prekršaja kažnjeni prekršajnim kaznama u iznosu od 600,00 i 500,00 kuna“.

Zanimljivo je dodatno očitovanje u kojem HAC obavještava MPPI sljedeće: „Hrvatske autoceste održavanje i naplata cestarine d.o.o. naknadno su nam dostavile dopunske podatke o nepravilnostima prilikom korištenja SMART kartica osoba s invaliditetom u promatranom razdoblju, za koje slučajeve nije bila naplaćena cestarina za korištenje autoceste niti je cestarina bila nadoknađena iz državnog proračuna, nego su zbog propusta u postupanju za iznos nenaplaćene cestarine terećeni radnici Hrvatskih autocesta održavanje i naplata cestarine d.o.o.

U razdoblju od 1. srpnja do 31. prosinca 2015. godine SMART kartice osoba s invaliditetom nepravilno su korištene u 27 slučajeva, na način da su korisnici SMART kartica osoba s invaliditetom zbog propusta operativnih radnika naplate cestarine prolazak ostvarili vozilima koja su imala registarsku oznaku različitu od registarske oznake navedene na SMART kartici (tablični pregled u prilogu). U svim tim slučajevima je blagajnik na naplatnoj postaji trebao utvrditi da registarska oznaka vozila ne odgovara podacima navedenim na SMART kartici, od korisnika neposredno naplatiti korištenje autoceste te temeljem članka 9. Pravilnika o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobođanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, broj 136/2011.) oduzeti nepravilno korištenu SMART karticu.

S obzirom na to da nepravilnosti nisu utvrđene na naplatnoj postaji nego naknadnom kontrolom, SMART kartice nisu oduzete te su iste i nadalje aktivne.

Molimo Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture za uputu o postupanju prema korisnicima SMART kartica osoba s invaliditetom kada se nepravilnosti ne utvrde na naplatnoj postaji nego naknadno“.

Iako je ovom Uredu tijekom 2015. smanjen broj pritužbi i upita osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju vezano za povredu prava na oslobođanje od plaćanja cestarine, smatramo da

nije bilo značajnijih pozitivnih pomaka u odnosu na prethodna razdoblja jer nije došlo do promjene propisa u ovom području. Prema zaprimljenim podacima, vidljivo je uvažavanje preporuka usvojenih kao zaključak na sastanku u travnju 2014. godine (obrađeno u Godišnjem izvješću o radu za 2014. godinu) od strane Ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture unutar postavljenih rokova. Međutim, prema nepravilnostima prilikom naplate vidljivo je da postoji značajan prostor u kojem treba spriječiti daljnje zlouporabe te vjerujemo da će Ministarstvo iznaći prikladno rješenje kako bi se onemogućilo vlasnike SMART kartica u daljnjim zlouporabama. Pravobraniteljica preporučuje da se za ostvarivanje ovog prava i dalje osiguraju potrebna sredstva u Državnom proračunu.

Sudjelovanjem u medijima – televizijskim i radijskim emisijama osobe s invaliditetom su pokazale da nisu dovoljno informirane o razlikama kriterija za ostvarivanje prava na znak pristupačnosti i prava na oslobađanje od plaćanja cestarine. U Prilogu 7 ovog Izvješća nalazi se tabela s pojašnjenjima.

4.13.2.2. Zračni promet

Prema podacima iz Izvješća o provedbi Nacionalne strategije za 2014. godinu u poglavlju 2.6 navodi se kako u Zračnoj luci Split procjenjuju da je za izradu tehničke dokumentacije, koja se odnosi na projektiranje mjera u smislu osiguranja pristupačnosti građevine osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti, utrošeno 50.000,00 kn. U Zračnoj luci Pula u 2014. godini je osobama s invaliditetom u potpunosti prilagođen pristupni put od parking zone do putničke zgrade, za što je utrošeno 14.000,00 kn. Zračna luka Zadar je u 2014. godini utrošila 90.000,00 kn za uređenje prilaza putničkoj zgradi, koji je napravljen u nivou asfaltne površine postojeće prometnice, što će značajno olakšati pristup ulazu u zgradu osobama s invaliditetom. U Zračnoj luci Osijek su u 2014. godini na ulazu u putničku zgradu ugrađena su nova dvokrilna automatska klizna vrata, koja olakšavaju ulazak i izlazak osoba s invaliditetom. Vrijednost investicije je iznosila 63.000,00 kn.

Primjer: *Ured pravobraniteljice je zaprimio pritužbu osobe s invaliditetom koja je korisnik usluga nacionalnog zračnog prijevoznika Croatia Airlines d.d. (u daljnjem tekstu: CA). Naime, stranka se pritužila na postupanje djelatnika CA koji kod rezervacije usluge „special assistance“ osim uobičajenih pitanja koje postavljaju sve avionske kompanije (može li se osoba s invaliditetom samostalno kretati od ulaza u avion do sjedala, jesu li kolica manualna ili elektronička te koja im je težina i dimenzije) traže i dijagnozu bolesti osobe s invaliditetom. Ista smatra da je takvim postupanjem diskriminirana.*

U skladu s ovlastima Ureda na temelju Zakona o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08, 112/12), zatražili smo mišljenje Hrvatske agencije za civilno zrakoplovstvo te Croatia Airlinesa da li je takvo postupanje u skladu s navedenim zakonom te Uredbom (EZ) br. 1107/2006 Europskog parlamenta i Vijeća od 5. srpnja 2006. o pravima osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti u zračnom prijevozu i Dokumentom br. 30 Europske konferencije civilnog zrakoplovstva (ECAC) dijelu I. odjeljku 5. i s njim povezanim priložima, a posebno prema Kodeksu o dobrom ponašanju u pružanju zemaljskih usluga osobama smanjene pokretljivosti.

Budući da je Agencija za civilno zrakoplovstvo sukladno čl. 5. st. 7. toč. 15. Zakona o zračnom prometu (NN, br. 69/09, 84/11, 54/13, 127/13, 92/14) nadležna za poduzimanje aktivnosti u svezi sa zaštitom prava putnika koji su osobe s invaliditetom i osobe smanjene pokretljivosti, navedeno očitovanje smo zatražili temeljem Zakona o pravobraniteljstvu za osobe s invaliditetom.

Hrvatska agencija za civilno zrakoplovstvo nam je u svom očitovanju navela kako je zatražila Croatia Airlines službeno očitovanje o načinu rezervacije „special assistance“ usluge.

„Hrvatska agencija za civilno zrakoplovstvo“ smatra da je navedeno postupanje u skladu s Uredbom (EZ) 1107/2006 o pravima osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti u zračnom prijevozu (dalje: Uredba 1107/2006) te sa ECAC Doc. 30 Dio I Odjeljak 5 i s njim povezanim priložima. Uredba 1107/2006 sadrži načela i pravila za postupanje prema osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti. U recitalu (2) Uredbe 1107/2006 načelo je da se osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti ne smije odbiti prijevoz zbog njihovog invaliditeta ili pomanjkanja pokretljivosti osim u slučajevima koji su opravdani iz sigurnosnih razloga i propisani zakonom. Prije primanja rezervacija od osoba s invaliditetom ili osoba smanjene pokretljivosti zračni prijevoznici,

njihovi zastupnici i organizatori putovanja trebali bi upotrijebiti sve razumne mjere kako bi provjerili postoji li opravdani sigurnosni razlog zbog kojega se te osobe ne bi smjele primiti na dotične letove. Smatramo da definicija „osobe s invaliditetom” ili „osobe smanjene pokretljivosti” dozvoljava prikupljanje detalja, u razumnoj i opravdanoj mjeri, a kako bi se omogućila primjerena pažnja i prilagodba posebnim potrebama takve osobe. Članak 4. stavak 1. Uredbe 1107/2006 propisuje da se može odbiti rezervacija osobe s invaliditetom ili osobe smanjene pokretljivosti ili njezin ukrcaj samo radi ispunjavanja odgovarajućih sigurnosnih zahtjeva ili ako veličina zrakoplova ili njegovih vrata fizički onemogućava ukrcaj ili prijevoz te osobe. Prijevoznik mora prilikom zaprimanja zahtjeva za posebnom uslugom voditi računa o oba kriterija. Ova pravila i načela su pojašnjena i u dokumentu „Interpretative Guidelines on the application of Regulation (EC) N° 1107/2006 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 concerning the rights of disabled persons and persons with reduced mobility when travelling by air“. Dokument pojašnjava da prijevoznik može odbiti prijevoz ili traženu uslugu u vrlo iznimnim okolnostima i iz razloga propisanih Uredbom. U obzir treba uzeti praktične mogućnosti udovoljavanja zahtjevu tj. obvezi pružanja usluge kao i sigurnost svih putnika. Prijevoznik ne smije tražiti od putnika podnošenje dokaza o invalidnosti u svrhu opravdanja zatražene pomoći, ali u slučajevima kada je zdravstveno stanje osobe koja traži pomoć takvo da postoji razumna sumnja da putnik može sigurno završiti putovanje bez pomoći, prijevoznik može procijeniti da li je putnik sposoban za putovanje zrakoplovom i zatražiti informacije koje potkrepljuju tu procjenu. Dokument ECAC Doc. 30 (amandman br.3, Izdanje 2014.) Dio I Odjeljak 5, se u točki 5.1.5 poziva na Uredbu 1107/2006. U točki 5.4.1 propisuje iste kriterije kao u čl.4.st.1. Uredbe, kao razloge da se na temelju invalidnosti ili smanjene pokretljivosti odbije rezervacija osobe s invaliditetom ili osobe smanjene pokretljivosti ili ju se odbije ukrcati.

U prilogu 5-A „Guidance leaflet for persons with reduced mobility (PRMs) who may be infrequent, or first time, flyers“ je sadržan savjet putnicima da im se neka pitanja mogu učiniti nametljivima, ali koja mogu biti nužna da bi im se osigurala potrebna pomoć. U slučaju ozbiljnosti zdravstvenog stanja, savjetuje se putnicima da kontaktiraju prijevoznika radi podnošenja certifikata/potvrde o sposobnosti za putovanje avionom. Zračni prijevoznici imaju pre-definirane kodove kojima se specificira zdravstveno stanje i posebne potrebe putnika. Kodovi obuhvaćaju specifikacije od onih koje navode samo kakve su mogućnosti kretanja putnika pa do onih koje specificiraju da li putnik ima Alzheimerovu bolest, Downov sindrom ili neku drugu vrstu razvojne ili kognitivne poteškoće.

Prilog 5-C „Code of Good Conduct in ground handling for Disabled Persons and Persons with Reduced Mobility“ sadrži opće smjernice i opseg usluga „special assistance“ koje se pružaju na zračnoj luci kako bi se osigurala profesionalna i neprimjetna (seamless) usluga.

Prilog 5-F „Advisory note on procedures for carrying disabled passengers and passengers with reduced mobility“, u dijelu koji opisuje razumijevanje invalidnosti i smanjene pokretljivosti opisuje da odnos prema zdravstvenom stanju putnika s posebnim potrebama ne staje na generaliziranoj predodžbi, već da vrsta i adekvatnost pomoći ovisi o detaljima njihovog stanja. Tako npr. smanjena pokretljivost može varirati od potpune ovisnosti o pomaganju do manjih teškoća u kretanju, a kategorija „fizička nesposobnost“ može biti označena sa nekom od tri vrste kodova ovisno o detaljima fizičke nesposobnosti. Iz točke 16 istog Priloga proizlazi da stupanj do kojeg putnici (ovisno o kategoriji) trebaju dobiti pomoć, značajno varira ovisno o putnikovim specifičnim potrebama, tipu i konfiguraciji zrakoplova i putnikovim stvarima. Točkom 19 predviđeno je odbijanje prijevoza, ali samo na temelju punog razumijevanja putnikovih sposobnosti i stupnja autonomije te u skladu sa člankom 4. Uredbe 1107/2006, a nikada na temelju generalizirane pretpostavke o invalidnosti.“

Stoga su zaključili da zračni prijevoznik ima dovoljno pravila i smjernica za postupanje prilikom dogovaranja „special assistance usluge“ pri čemu je osoblje ovlašteno i obvezno tražiti podatke o putnikovom zdravstvenom stanju u onoj mjeri u kojoj je to potrebno da bi se udovoljilo zahtjevima propisa, razumno da bi putniku bila pružena adekvatna usluga bez ugrožavanja njegova dostojanstva, ali uz nužnost osiguranja sigurnosti leta i ostalih putnika.

4.13.2.3. Pomorski i željeznički promet

Tijekom 2014. godine pravobraniteljica je postupajući po inicijativi udruga za osobe s invaliditetom i pojedinaca za omogućavanje pristupačnog prijevoza za osobe s invaliditetom sazvala sastanak na kojem je s predstavnicima Ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture, državnog poduzeća HŽ infrastruktura d.o.o. te poduzeća HŽ Putnički prijevoz d.o.o. te predstavnicima udruga osoba s invaliditetom diskutirano o temama prilagodbe i osiguravanja željezničkog prijevoza osobama s invaliditetom; nedostacima postojeće zakonske regulative u području pristupačnosti željezničkog prometa (kako za prijevoz osoba s invaliditetom tako i za prijevoz automobila), iznalaženja načina za pristupačne vagone; povlasticama u prijevozu za osobe s invaliditetom; pratnji osobama s oštećenjem vida - pojednostavljenije procedure. Doneseni su sljedeći zaključci: potrebno je olakšati dobivanje „Objava“ (nadležno je Ministarstvo financija kroz regulaciju u Pravilniku o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu); izraditi detaljne upute o mogućnostima i načinu korištenja željezničkog prometa za osobe s invaliditetom radi kvalitetnijeg i transparentnijeg informiranja; preporuka radi definiranja do kojeg nivoa pomoć osobama s invaliditetom u željezničkom prijevozu pruža HŽ Infrastruktura, a od kojeg HŽ Putnički prijevoz; potrebna je edukacija djelatnika HŽ-a o postupanju s osobama s invaliditetom; nužnost informiranja osoba s invaliditetom o mogućnostima (proceduri) željezničkog prijevoza; izrada cjelovite strategije za prilagodbu željezničkog prometa osobama s invaliditetom s rokovima izvršenja.

Prema informacijama dobivenim od strane HŽ Infrastrukture, provedene su edukacije osoblja na pojedinim željezničkim kolodvorima, npr. u Gradu Vinkovcima – u sklopu predavanja o prometnim propisima, pozvani su predstavnici osoba s invaliditetom koji su prometnicima vlakova, vlakovođa, skretničarima, dispečerima, manevristima, rukovateljima i čuvarima ukazali na potrebe osoba s invaliditetom, kao i na uvažavanje njihovih specifičnosti i različitosti.

Isto tako se planiraju edukacije i u drugim gradovima pa tako u ožujku i travnju 2016. u Požegi i Slavonskom Brodu.

Prema podacima Izvješća o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015., za 2014. godinu, u poglavlju 2.6., navodi se da je tijekom 2014. godine HŽ putnički prijevoz potpisao ugovor za nabavku 44 niskopodna vlaka s rampama za ulaz/izlaz osoba s invaliditetom. Također se navodi kako će isti biti isporučeni od 2015. do 2017. godine.

Sukladno očitovanju HŽPP-a, uz tri prototipa niskopodnih vlakova isporučenih tijekom 2011. i 2012. godine, u 2015. i 2016. u promet je pušteno i 10 elektromotornih niskopodnih vlakova za regionalni prijevoz koji voze na relacijama prema Sisku, Novskoj, Koprivnici, Moravicama i Vinkovcima, 10 elektromotornih niskopodnih vlakova za gradsko-prigradski prijevoz koji voze na relaciji Dugo Selo - Savski Marof i jedan niskopodni dizel-motorni vlak za regionalni prijevoz koji vozi na relaciji Zagreb - Varaždin. Ta 24 vlaka imaju rampe za ulaz/izlaz osoba s invaliditetom kojima rukuje osoblje vlaka, a rampe se mogu prilagoditi bilo kojoj visini perona. Uz to, HŽ Putnički prijevoz u svom voznom parku ima i tri klasična vagona koja su prilagođena prijevozu osoba s invaliditetom i koji se u slučaju najavljenog prijevoza osobe s invaliditetom uvrstavaju u sastave vlakova.

Radnici HŽ Putničkog prijevoza i HŽ Infrastrukture kod najavljenih prijevoza osoba s invaliditetom osiguravaju pomoć kod ulaska/izlaska u vlak i u vlaku, a HŽ Putnički prijevoz kontinuirano provodi školovanje strojnog i vlakoprarnog osoblja za rukovanje opremom (rampama) u vlaku.

Predstavnici pomorskog prometa navode kako su u sustav javnog obalnog putničkog pomorskog prometa u 2014. godini uključena 4 novoizgrađena trajekta Jadrolinije Rijeka (Krk, Mljet, Kornati, Brač) koji su prilagođeni prihvatu i prijevozu osoba s invaliditetom.

Na temelju inicijative Udruge „PINO“, Udruge za prijevoz invalidnih i nemoćnih osoba Split i drugih osoba s invaliditetom, za nadopunom Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu (NN, br. 97/00 i 101/00), Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dana 18. svibnja 2012. dostavio

je Ministarstvu financija prijedlog za izmjenu i dopunu navedenog zakona i Pravilnika o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu (NN, br. 14/01).

S obzirom na to da je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u svom odgovoru Ministarstvo financija upućivalo na Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture, a potomje ponovno na Ministarstvo financija, trebalo nam je više vremena i upornosti da dođemo do nekakvih pomaka u ostvarivanju ove inicijative.

Smatrajući da se ukazala potreba za nadopunom navedenog zakona, a ujedno i Pravilnika koji proizlazi iz navedenog zakona i da ista neće predstavljati veće financijsko opterećenje za državni proračun Republike Hrvatske te da navedeno predlažemo samo za one osobe s invaliditetom kojima osobni automobil služi kao pomagalo i jedino sredstvo mobilnosti, ponovno smo dostavili prijedlog izmjene i dopune Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu (NN, br. 97/00 i 101/00) i Pravilnika o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu (NN, br. 14/01).

U svom odgovoru Ministarstvo financija navodi da će pristupiti izmjenama. Međutim, temeljem istih bi došlo do smanjenja prihoda društava HŽ putnički prijevoz i Jadrolinije Rijeka pa Ministarstvo traži dostavu podataka okvirnog broja osoba koje bi koristile predviđene povlastice. Po toj osnovi smo zatražili od poduzeća HŽ Putnički prijevoz d.o.o. i Jadrolinije Rijeka podatke o broju osoba s invaliditetom koji su koristili pravo na povlasticu (i za pratitelje) i za koliko putovanja te su zatraženi podaci i dostavljeni. Međutim, poduzeće Jadrolinija je naglasilo da su popusti odobreni sukladno Zakonu o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu, a navedeni iznos nije potraživan od državnog proračuna kao ni prethodnih godina. Također, istaknuto je da u ukupnom pomorskom linijskom prometu RH djeluju i ostali brodari te ako želimo potpune podatke moramo i njih također kontaktirati. Slijedom toga uputili smo zahtjev za očitovanjem i ostalim malim brodarima koji obavljaju linijski promet u RH. Iz njihovih odgovora dobili smo podatak da nisu prevozili osobe koje se koriste povlasticom, a oni brodari koji jesu, navode veoma mali broj osoba (sveukupno cca 30 osoba u godini dana).

S obzirom na nepristupačnost željezničkih kolodvora za osobe s invaliditetom (npr. nedostaju platforme/rampe za izlaz/ulaz u vagone) te mali broj korisnika povlastica, pretpostavljamo da se nova izdavanja ne bi promijenila u odnosu na željeznički prijevoz već bih se odnosilo na pomorski prijevoz jer pretpostavljamo da bi osobe s invaliditetom (zbog nedostatka prilagođenog javnog prijevoza na otocima) u većoj mjeri koristile ovaj vid povlastice jer im je potreban prijevoz automobilom. Prema našem prijedlogu, pravo na oslobađanje plaćanja karte za osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu imale bi samo osobe s invaliditetom, s najtežim tjelesnim oštećenjima, odnosno one kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više postotaka, HRVI sa 100% tjelesnog oštećenja te osobe kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100% čiji broj iznosi 1/5 ukupnog broja dosadašnjih korisnika Jadrolinijinih trajekata, odnosno otprilike 540 osoba godišnje.

Također, polazeći od pretpostavke da je cijena karte za prijevoz osobnog automobila pet puta veća od cijene prijevozne karte samo za osobu, došli smo do okvirnog podatka da bi se sadašnji iznos izdvojen za subvencioniranje ove povlastice udvostručio te smo o navedenom obavijestili Ministarstvo financija te trenutno očekujemo njihov odgovor na naš prijedlog. Naglasili smo da navedenim osobama s najtežim invaliditetom osobni automobil služi kao nužno pomagalo jer javni prijevoz na otocima nije osiguran za osobe s invaliditetom te je osobni automobil osobama s najtežim stupnjem invaliditeta neophodan za njihovo nesmetano kretanje i dostupnost usluga.

4.13.4. STANOVANJE

Tijekom prošle godine nastavili smo postupati u nekim slučajevima iz prethodnih razdoblja, a koji do danas nisu uspješno riješeni. Naime, radi se o osobama s invaliditetom koje zbog težeg ili teškog tjelesnog oštećenja imaju za posljedicu otežano kretanje te su korisnici ortopedskih pomagala. Problem su nepristupačni ulazi u zgrade u kojima žive, a za čiju prilagodbu osobe s invaliditetom nemaju vlastitih sredstava već su potrebna sredstva iz zajedničke pričuve.

Radi se o osobama s invaliditetom koje žive u stambenim zgradama građenim 80-tih godina, u zajedničkoj pričuvi nema dostatnih financijskih sredstava, potreban je stručni plan i savjetovanje kako napraviti izvedbu i u oba slučaja predstavnici stanara krše prava osoba s invaliditetom jer im se ne može na jednak način kao i osobama bez invaliditeta osigurati nesmetano kretanje.

Sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom kao i nacionalnom zakonodavstvu poduzimali smo sve aktivnosti i mjere kako bi osobama s invaliditetom osigurali i omogućili ostvarivanje zajamčenih prava.

Pristupačnost je jedan od osnovnih preduvjeta da bi osobe s invaliditetom imale jednak pristup dobrima i uslugama neovisno o kojem se području radi i ako im sukladno svojim ovlastima, ali i drugim mogućnostima, ne pomognemo da „izađu iz svojih domova“, uskraćujemo im njihova temeljna ljudska prava, izlažemo ih segregaciji i isključujemo ih iz zajednice. Navedeno se tiče pozamašnog broja osoba s invaliditetom različitih oštećenja, a značajan broj njih živi i u gradu Zagrebu. S obzirom na navedeno, održan je **sastanak s Gradskom upravom Grada Zagreba gdje smo izložili probleme vezano uz pristupačno stanovanje tražeći pozitivna rješenja. Postavljena su sljedeća pitanja:**

- mogu li se i na koji način odrediti od strane JLS prioriteta u korištenju sredstava zajedničke pričuve za osiguravanje pristupačnih ulaza i ostalih prostora stambenih zgrada, odnosno koje bi bile pretpostavke za to ?

-da li je moguće da se u svrhu osiguravanja pristupačnosti jedinice lokalne samouprave prijavljuju na međunarodne projekte, odnosno ESF pogotovo ako se ima na umu da je pristupačnost preduvjet socijalnog uključivanja osoba s invaliditetom

- S koliko slobodnih, pristupačnih stanova u ovom trenutku raspolaže Grad Zagreb?

Pročelnica Gradskog ureda za imovinsko-pravne poslove i imovinu Grada referirala se sljedeće: „Grad Zagreb je najčešće u takvim zgradama manjinski vlasnik posebnog dijela zgrade (stana, poslovnog prostora) ili uopće nije suvlasnik, a kako je za takva ulaganja tzv. investicijska ulaganja (ugradnja lifta, izgradnja pristupnih rampi, i dr.) potrebna za izvođenje istih suglasnost svih suvlasnika ili suglasnost barem većine suvlasnika Grad Zagreb nije ovlašten kao manjinski suvlasnik ili kao neovlasnik (u zgradama u kojima nema niti jedan stan ili prostor) zadirati u tuđe vlasništvo u navedenu svrhu. Dakle, da bi se moglo udovoljiti zahtjevima osoba s invaliditetom koji su vlasnici stanova u zgradama te im je za njihov kvalitetniji život potrebno prilagoditi adekvatan pristup do njihovog stana za isto je sukladno odredbama Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima potrebna suglasnost većine ili svih suvlasnika ovisno o kakvim je ulaganjima u zgradu riječ.

Naime, člankom 87. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, koji govori o potrebnoj suglasnosti suvlasnika zgrade za poduzimanje izvanrednih poslova, propisano je, da je osim za one poslove koji se i inače smatraju izvanrednim poslovima, za donošenje odluke o poduzimanju poboljšice zajedničkih dijelova i uređaja nekretnine potreban pristanak svih suvlasnika nekretnine. Iznimno, ipak nije potreban pristanak svih ako suvlasnici koji zajedno imaju većinu suvlasničkih dijelova odluče da se poboljšica učini, a da će oni sami snositi troškove ili se ti troškovi mogu pokriti iz pričuve, ne ugrožavajući time mogućnost da se iz pričuve podmire potrebe redovitoga održavanja, te ako te poboljšice neće ići suviše na štetu nadglasanih suvlasnika.

Svjesni činjenice da gospodarski trendovi i osiromašenje građana ne pogoduju izgradnji i uspostavi novih sustava na principima univerzalnog dizajna, koncipiranih tako da slijede raznolikost potreba osoba s invaliditetom, uvjereni smo da nove ideje na postojećoj infrastrukturi i resursima koje posjedujemo može rezultirati novom kvalitetom i humanijim pristupom u osiguravanju života na principu jednakosti.

Obzirom da prilagodbe stambenih jedinica iziskuju značajna financijska sredstva, većini osoba s invaliditetom koje žive u stanju siromaštva postaje nedostupno bilo kakva preinaka stambenog prostora da bi se učinio pristupačnim za kretanje i život osoba s invaliditetom.

Preporuke:

Kompleksnost područja stanovanja iziskuje sudjelovanje različitih sustava od državne do lokalne razine uz nužnost njihove koordiniranosti pa sukladno navedenom predlažemo:

- osnivanje zaklade/fonda financiranog iz različitih izvora iz čijih bi se sredstava mogle financirati potrebne prilagodbe nepristupačnih stanova u privatnom vlasništvu.
- poticanje stanogradnje na principima univerzalnog dizajna
- provesti analizu stanja i broja osoba s invaliditetom u potrebi za pristupačnim stanovima (kroz planove savjeta za socijalnu skrb) i potreba za različitim vidovima podrške uključujući lepezu usluga i pristupačnih stambenih prostora
- zatražiti od Državnog ureda za upravljanje državnom imovinom popis nekretnina u vlasništvu države koje bi se mogle staviti u funkciju organiziranog stanovanja za potrebe stanovanja prilagođenog osobama s invaliditetom.
- prioritetno uvesti planirane kvote prilagođenih stanova te definirati politiku adaptacije/prilagodbe stanova i subvencioniranja prilagodbi na stanovima u privatnom vlasništvu.
- da se donese zakon o socijalnom stanovanju.
- jedinicama lokalne i regionalne samouprave da svojim sugrađanima osiguraju elemente pristupačnosti apliciranjem na natječaje strukturnih fondova EU.

4.14. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI

Pritužbe koje smo zapimali tijekom 2015. godine ukazuju da na području ostvarivanja prava na neovisno življenje i život u zajednici za osobe s invaliditetom treba i dalje poduzimati niz mjera i aktivnosti kako bi se svima omogućilo jednako uživanje svih prava i usluga u zajednici.

Naime, dosegnuta razina uživanja prava na neovisno življenje i uključenosti u zajednicu, u svojoj suštini odražava i dosegnutu razinu odnosa prema osobama s invaliditetom uopće. Poštovanje različitosti i prihvaćanje invaliditeta kao dijela ljudske raznolikosti u najširem smislu prirodno ukida i ograničenja koja stvaraju invaliditet. Nepoštovanje razlika među ljudima različitih mogućnosti i sposobnosti čine naše društvo nepristupačnim za osobe s invaliditetom.

U najširem smislu, sva prava predviđena Konvencijom, temelj su i prava na uključenost u život zajednice – samo postojanje neke usluge ne znači ništa ukoliko usluga nije dostupna, odnosno pristupačna – pristupačnost, obrazovanje, rad i zapošljavanje, te općenito pristup fizičkom, socijalnom, ekonomskom i kulturnom okruženju, komunikaciji i informacijama, preduvjet su za neovisan život osoba s invaliditetom.

U užem smislu, kako to navodi čl. 19. Konvencije, osigurat će se jednako pravo svim osobama s invaliditetom na život u zajednici, s pravom izbora jednakim kao i za druge osobe, uključujući:

... "jednako pravo svim osobama s invaliditetom da biraju mjesto boravka, gdje i s kim će živjeti... te da nisu obvezne živjeti bilo kojim nametnutim načinom života;

...pristup širokom rasponu usluga koje različite službe potpore pružaju osoba s invaliditetom u njihovom domu...uključujući osobnu asistenciju potrebnu za potporu življenju i za uključenje u zajednicu, kao za sprečavanje izolacije ili segregacije iz zajednice;

...ravnopravan pristup uslugama, objektima i prostorima namijenjenima općoj populaciji, te njihove primjerenosti potrebama osoba s invaliditetom."

4.14.1. DEINSTITUCIONALIZACIJA I TRANSFORMACIJA USTANOVA SOCIJALNE SKRBI

Pitanje prava osobe s invaliditetom na izbor, prava da ravnopravno odlučuje gdje i s kim će živjeti, pitanje prava da ne živi nametnutim načinom života, prije svega je pitanje mogućnosti da ne bude prisilno smještena u instituciju. Republika Hrvatska dugo je vremena gradila institucije, razvijala ih i poboljšavala, a tek s razvojem svijesti o ljudskim pravima, ubrzano ustanovljuje druge načine pružanja usluga u zajednici. To je konačno rezultiralo Planom deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici

Hrvatskoj za razdoblje od 2011. do 2018. godine, a onda i Operativnim planom provedbe procesa deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi za razdoblje 2011. i 2012. godine, koji će se izrađivati za dvogodišnja razdoblja do 2016., odnosno do 2018. godine, i postati obveza domova socijalne skrbi, koju će izvršavati u suradnji s centrima za socijalnu skrb.

2010. godine, kada je Operativni plan donesen, Ministarstvo socijalne politike i mladih navelo je sljedeće:

*„Trenutačno u Hrvatskoj postoji 114 državnih i nedržavnih domova i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi za djecu i mladež bez odgovarajuće roditeljske skrbi, djecu i mladež s poremećajima u ponašanju, djecu s teškoćama u razvoju i odrasle osobe s invaliditetom, te psihički bolesne odrasle osobe, u kojima je svim oblicima skrbi zbrinuto ukupno 12 813 korisnika, od kojih je **8 545 na stalnom ili tjednom smještaj**. Prije svega su transformirane ustanove za skrb o osobama s intelektualnim oštećenjima, paralelno je započeta transformacija domova za osobe s mentalnim oštećenjima. Taj proces je trenutno u zamahu“.*

Transformacija dvije velike ustanove za osobe s intelektualnim teškoćama, **Centra za rehabilitaciju Stančić – Dugo Selo** i **Centra za rehabilitaciju Zagreb**, odvijala se intenzivno tijekom posljednje tri godine. Prema podacima Ministarstva (objavljeni rezultati do 31.12.2014.g.) u Centru Stančić deinstitutionalizirano je ukupno 95 korisnika, a Centar intenzivira pružanje usluga rane intervencije, psihosocijalne podrške u obitelji i pomoći u kući. Centar za rehabilitaciju Zagreb do kraja 2014. g. za 74 korisnika osigurava uslugu organiziranog stanovanja, a intenzivira pružanje izvaninstitucionalnih usluga.

Smještaj – za odrasle	Broj korisnika
u udomiteljskoj obitelji	4.068
u obiteljskom domu	657
u centru za pružanje usluga u zajednici	73
u domu socijalne skrbi	7.901
organizirano stanovanje	510
Ukupno	13.209

Prema statističkom izvješću Ministarstva socijalne politike i mladih za prosinac 2015. godine (stanje na dan 31.12.2015.) uslugu smještaja za odrasle i starije osobe koristi 13.209 korisnika, a u organiziranom stanovanju nalazi se 510 korisnika. Iako se povećava broj odraslih osoba s invaliditetom kojima se pruža podrška u organiziranom stanovanju, zamjećujemo da se ne smanjuje ukupan broj smještenih osoba u domovima socijalne skrbi i obiteljskim domovima, već čak i raste. To znači da zamjetan broj naših

građana nije ostvario pravo na život u zajednici, nego su upravo zbog svojeg invaliditeta prisiljeni živjeti nametnutim načinom života u domovima socijalne skrbi, najčešće vrlo daleko od svoje primarne životne sredine.

Vezano uz proces deinstitutionalizacije u navedena dva doma socijalne skrbi (Stančić i Zagreb), od samog početka toga procesa pa nadalje i u 2015. godini, obraćali su nam se roditelji i skrbnici dijela korisnika koji su odbili prelazak u organizirano stanovanje, prvenstveno roditelji korisnika smještenih u Centru za rehabilitaciju Zagreb. Tih 30-ak korisnika još uvijek koristi stalni smještaj u objektu Slobodina, a njihovi roditelji i skrbnici smatraju da program koji im se nudi (stanovanje uz podršku) nije program primjeren njihovim potrebama.

Tijekom ranijih godina, naročito tijekom 2014. godine pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je održala više sastanaka s navedenim roditeljima i skrbnicima, s ravnateljicom i stručnom službom Centra za rehabilitaciju Zagreb, kako bi se utvrdili razlozi za otpor novom obliku skrbi. Roditelji uglavnom naglašavaju problem smanjene socijalne mreže, niže kvalitete stručnog rada, čestu promjenu asistenata, nestručnost i needucirano osoblje. Nadalje, roditelji izražavaju zabrinutost zbog činjenice da se radi o projektu kojega za sada u navedene dvije ustanove financira Otvoreno društvo, ali nije im pružena jasna garancija da će i nakon prestanka ovog projekta Ministarstvo osigurati kvalitetan nastavak provođenja ovakvog oblika skrbi. Posebno se u prigovorima roditelja i skrbnika naglašava da je projekt pripremljen površno, da se korisnici i skrbnici zastrašuju ukoliko ne prihvate novi oblik skrbi, a tijekom prošle godine u pritužbama se govori i o svojevrsnom mobingu korisnika koje se na sve načine pokušava prisiliti na preseljenje u stanove.

Kako bi se uvjerali u način skrbi o korisnicima u stanovima, djelatnici Ureda pravobraniteljice tijekom prošle godine obišli su nekoliko stambenih jedinica. Tom prilikom su obavljani i razgovori sa smještenim korisnicima. Dojmovi koje smo stekli prilikom obilazaka uglavnom su pozitivni. Korisnici umjesto dosadašnjih aktivnosti u različitim radionicama (vezenje, crtanje, plesni programi i druženja) sve više sudjeluju u različitim aktivnostima svakodnevnog života (kuhanje, kupnja, održavanje stana, plaćanje računa i sl.), svatko prema svojem interesu, a isto tako i dalje mogu koristiti poludnevne programe u ustanovi.

Osim navedenog, posjećeni su i korisnici koji su i dalje na smještaju u Centru za rehabilitaciju Zagreb i odbijaju prelazak u program organiziranog stanovanja. Prilikom posjete s većinom zatečenih korisnika smo razgovarali i stekli dojam da se uglavnom radi o visokofunkcionirajućim korisnicima, dio njih se u to vrijeme (bio je petak) spremao na samostalan odlazak svojim kućama. Nakon posjete, ostao nam je dojam da za većinu ovih korisnika ostanak na smještaju u ustanovi predstavlja gubitak. S jedne strane zbog toga što njihovi sadašnji uvjeti boravka u domu nemaju potrebnu kvalitetu, a s druge strane, nisu dobili priliku barem pokušati drugačiji način života koji je u temelju usluge organiziranog stanovanja.

Treba uzeti u obzir da otpori roditelja postoje - oni su vjerojatno rezultat procesa pregovaranja sa korisnicima i roditeljima/skrbnicima koji je trebalo pažljivije voditi. Smatramo da za napredovanje ovog procesa treba primjenjivati neke druge mogućnosti (uključivanje supervizijske podrške, promjena pregovarača i sl.). Za to vrijeme, korisnici nikako ne bi smjeli biti taoci neriješene situacije, niti izloženi pritiscima niti jedne strane, bilo djelatnika ustanove, bilo roditelja /skrbnika. Ako je njihov izbor u ovom trenutku ostanak u ustanovi, onda im i stručni djelatnici i roditelji trebaju osigurati atmosferu u kojoj će slobodno i samostalno izražavati svoje stavove i želje.

Tijekom 2015. godine **Centar za rehabilitaciju Ozalj** također je proveo proces deinstitucionalizacije. Usluga organiziranog stanovanja pruža se za 80 korisnika u 19 stanova i kuća na području Karlovca i Ozlja, a preko 40 korisnika vraćeno je u njihove primarne sredine u kojima također koriste uslugu stanovanja uz podršku. Prema podacima Centra, bez stalne podrške je 17 korisnika, s obzirom da su dostigli zadovoljavajuću razinu samostalnosti.

Osobna iskustva korisnika programa stanovanja najbolje pokazuju vrijednost ovih nastojanja:

"Došla sam u Jaškovo 1991. godine. Prošle sam godine otišla živjeti u stan sa svojim dečkom. Najprije smo imali asistentice, ali sada ih više nemamo. Od prvog sam dana jako, jako zadovoljna, jer sam dobila svoje ključeve. Mogu ići kud god hoću: u dućan, kafić i ljekarnu. Mogu sama kuhati, speći fritule i oprati veš. Na Jaškovo imam svoj vrt. Posadila sam povrće za ljeto (papriku, paradajz, krastavce, peršin, salatu). Ja ne mogu zalijevati, pa će to raditi Kruno. Sjedit ću na klupici u hladu i gledat kako vrt raste." (Tina Đukić)

"U domu sam živio 37 godina. Ponosan sam kad samostalno odem u trgovinu i na pregled u bolnicu. Volim svoje asistente i pripremam ručak s njima. Puno je mirnije." (Damir Ozvačić)

(preuzeto sa: http://centar-ozalj.hr/web/?page_id=194)

Smanjenjem broja korisnika na stalnom smještaju, Centar Ozalj transformiran je u Centar za pružanje usluga u zajednici Ozalj, a dislocirana jedinica Zorkovac zatvorena je. Centar sada za područje Karlovačke županije intenzivno pruža izvaninstitucionalne usluge (rana intervencija, psihosocijalna podrška u obitelji i kod pružatelja usluge, pomoć u kući, pravo na integraciju i dr.), čime su postali značajan faktor u ostvarivanju mogućnosti na neovisno življenje djece i odraslih osoba s invaliditetom na tom području.

Na sličan način proces se odvija i u **Domu za psihički bolesne odrasle osobe Osijek**. Područna jedinica Čepin je zatvorena, Dom se transformirao u Centar za pružanje usluga u zajednici „JA kao i TI“, a u programu stanovanja je 97 korisnika smještena.

U izvješćima ranijih godina govorili smo o širenju programa organiziranog stanovanja u jednoj od najvećih ustanova za psihički oboljele Lobar. Iz svih tih pa i drugih ustanova koji su započeli s

programom organiziranog stanovanja, ne dobivamo negativne signale od strane korisnika ili njihovih roditelja i skrbnika vezano uz napuštanje ustanove.

Svjesni smo da ovaj proces koji je u RH tek u početku, ima sigurno i svojih nedostataka.

Naime, imamo problem istovremenog financiranja programa stanovanja i ustanove koja još uvijek skrbi o dijelu smještenih korisnika. U programu stanovanja teškoće su vidljive u osiguravanju dostatnog broja djelatnika/asistenata i troškovima iznajmljenih stanova.

U tom smislu treba veće napore usmjeriti na osiguravanje stambenih jedinica putem Državnog ureda za upravljanje državnom imovinom ili korištenja stanova u vlasništvu korisnika, ukoliko ih posjeduju.

U tom pravcu treba usmjeriti daljnje napore. Osim navedenog, smatramo da je nužno uložiti napore u podizanje kvalitete podrške asistenata korisnicima u organiziranom stanovanju. Najviše o tome govore upravo roditelji i skrbnici koji se protive prelasku njihovih članova u program stanovanja, navodeći kao argument da prema Pravilniku o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga (NN, br. 40/14, 66/15) asistent u organiziranom stanovanju može imati osnovnoškolsko obrazovanje i tečaj za njegu, čime se obezvređuje kvaliteta skrbi i dovodi u pitanje dobrobit korisnika.

Unatoč navedenom, smatramo da teškoće i objektivni problemi ne smiju zaustaviti napredak ovih procesa. Socijalna inkluzija pravo je svake osobe bez obzira na različitost, a iskustvo inkluzivnog stanovanja u RH od gotovo 20 godina pozitivno utječe na svaku osobu – korisnika, te na užu i širu zajednicu. Ništa tako intenzivno ne mijenja diskriminirajuće stavove o osobama s invaliditetom kao suživot s njima.

Naglašavamo da je potrebno uložiti sustavne napore ne samo sa državne razine, nego i s razina jedinica lokalne/područne samouprave, da se nastavi s aktivnostima koje će omogućiti osobama s invaliditetom život u vlastitoj sredini.

Vjerujemo da razloge sporosti procesa deinstucionalizacije treba tražiti i u nedostatku i još uvijek nerazvijenoj mreži različitih socijalnih usluga koje podržavaju pomoć osobi s invaliditetom i njezinoj obitelji na način i u mjeri koja im je potrebna.

Dostupnost različitih socijalnih usluga, prilagođenih individualnim potrebama osobe s invaliditetom, preduvjet je sprječavanja institucionalizacije, ali i ubrzanja procesa deinstucionalizacije smještenih osoba.

SOCIJALNE USLUGE (ukupno u tekućoj godini)	2014.g.	2015.g.
pomoć u kući (ukupno korisnika)	3.597	4.224
psihosocijalna podrška	1.114	1.400
rana intervencija	591	681
pomoć pri uključivanju u programe odgoja i redovitog obrazovanja (integracija)	310	303
boravak	2.380	2.433

Kada gledamo statističke podatke o pruženim socijalnim uslugama za prosinac 2014. i 2015.g. koje podržavaju mogućnost življenja u vlastitom domu, vidimo blagi porast broja korisnika obuhvaćenim uslugama.

Navedene brojke potvrđuju da je u odnosu na potrebe daleko premali broj osoba obuhvaćenih izvaninstitucionalnim uslugama (preko 13.000 osoba na smještaju).

Pritužbe koje smo zaprimali iz različitih krajeva zemlje, odnosile su se upravo na nedostatak potrebnih usluga osiguravanjem kojih bi se osoba s invaliditetom mogla zbrinuti u vlastitom domu ili vlastitoj obitelji.

Radilo se o osobama koje su živjele u obitelji, ali članovi obitelji iz različitih razloga nisu mogli bez dodatne podrške i dalje skrbiti o svojem članu. Razlozi za to mogu biti zaposlenost članova obitelji, višestruka i zahtjevna oštećenja osobe s invaliditetom, neprilagođeni okoliš, nedostatak rehabilitacijskih usluga i socijalnih sadržaja. Pravo na neovisan život u zajednici podrazumijeva i neovisnost od članova obitelji. U Hrvatskoj se veliki postotak skrbi i podrške osobi s invaliditetom ostvaruje kroz neformalnu i besplatnu skrb i podršku koju pružaju članovi obitelji. Time se na obitelj stavlja veliki financijski, organizacijski i emocionalni teret pod kojim obitelji često pucaju, a osoba s invaliditetom se umjesto kao dostojanstveno i neovisno ljudsko biće osjeća kao teret. Tek kad se obitelj slomi pod pritiskom skrbi i prisiljena je svog člana smjestiti u ustanovu, država će za njegovu skrb izdvajati povećani iznos. Tako dugo dok je osoba u obitelji, nedostatne su usluge i financijska podrška koja bi olakšala skrb obitelji. Štoviše, vezanjem socijalnih naknada uz prihode cijele obitelji,

teret skrbi o pojedincu se s države prebacio na obitelj. U takvim situacijama teško je narušeno dostojanstvo pojedinca, osobe s invaliditetom koja u potpunosti ovisi o svojoj obitelji.

Primjer: Pravobraniteljici se obratila stranka koja živi u Njemačkoj, ali treba savjet i podršku u vezi brige za sestru:

„Poštovana gđo. pravobraniteljice,.... Moja sestra nakon smrti majke otprilike prije 16-17 godina ostala je sama, ali na sreću moj brat je u blizini i njegova žena pa se brinu o njoj. U tom slučaju ispaštaju njegova djeca koja ne znaju što je to otići sa roditeljima nekud 24 sata, jer se teta ne može ostaviti sama. Moja sestra .... rođena je 13.04.1948. u Zagvozdu. Nikad nije pohađala školu niti je radno bila sposobna. Od 8 mjeseci joj je dijagnosticirana dječja paraliza. Oduzete su joj noge, jednim djelom ruke i dar govora. Njezin govor razumije samo uža obitelj.....Socijalna skrb u Imotskom se poziva kao njezin skrbnik a nisu je u 10 godina obišli nego jednom. Kad ih se pozivalo da iziđu na teren onda daju odgovor da nemaju za benzin a u Zagvozdu joj je odbijeno 900 kn za ogrjev jer ona "sama svejedno ne može naložiti vatru." Tvrde da su u Zagrebu jedna prava a u Imotskom druga a ja mislim da živimo u istoj državi i da imamo ista prava. Stanje moje sestre ja veoma teško, a netko je tu zakazao i ne dozvoljava joj osnovna prava.

Došli su da pitaju da je smjeste u dom, ona kad čuje riječ dom po cijelu noć plače. Molim vas recite, zar se više državi isplati plaćati dom ili člana obitelji koji bi vodio brigu o njoj kao i do sad ovih 20 godina bez naknade. Moj brat je ove zime doveo u njegovu kuću pa je dok su oni spavali na koljenima otpuzala u svoju kuću. Da ne bi više proživljavala takve traume oni žrtvuju sebe i cijeli dan borave kod nje. Ovdje se u Njemačkoj bore da što više takvih osoba ostane u krugu svoje obitelji i daju im se naknade, a naši žele što ih više strpat u dom jer su im prijatelji otvorili domove pa neka zarade, bit će i njima štogod. Socijalne službe se nekad igraju životima tih jadnih nesretnika koji su najmanje krivi za svoju sudbinu. Ja bih vam se još jednom iskreno zahvalila na toplim riječima i razumijevanju. Lijepi pozdrav od srca vam šaljem.“

U ovom **primjeru**, obitelj smatra da obitelj koja pruža skrb i podršku osobi s invaliditetom treba dobiti kvalitetniju i konstruktivniju podršku da bi osoba s invaliditetom ostala u krugu obitelji. Pravo na status roditelja njegovatelja ova osoba ne može ostvariti jer nema roditelja, a zakonske odredbe ne omogućavaju da drugi članovi obitelji ostvare pravo na status njegovatelja, čime je osoba s invaliditetom koja nema roditelje stavljena u nepovoljniji položaj u pogledu ostvarivanja prava na život u vlastitom domu. Brat i šogorica ove osobe uz naknadu za njegovatelja lakše bi zadovoljavale njezine potrebe i pružale kvalitetniju skrb. S druge strane, prema očitovanju Centra za socijalnu skrb, na području Zagvozda nije im dostupna odgovarajuća usluga s kojom bi skrb o osobi bila kvalitetna, a obitelj dijelom rasterećena. Unatoč tome, Centar nije predlagao smještaj u dom, ali jedino što je mogao ponuditi je eventualni smještaj u udomiteljsku obitelj.

Posebno su teške okolnosti kada osoba s invaliditetom živi sama, a posebno kada živi u nepristupačnom okruženju. Teškoće s kojima se bore najbolje pokazuje obraćanje osobe iz Zvoneća, koji u svojem obraćanju pravobraniteljici iznosi svoju životnu situaciju u kojoj se nalazi prvenstveno uslijed svojeg invaliditeta, odnosno zdravstvenog stanja i socijalne izolacije.

„Živim potpuno sam u neadekvatnim uvjetima za 100% invalida, ovisnog o tuđoj pomoći. Živim u selu, potpuno odsječen od civilizacije i ljudi i udaljen od najbližeg sela 3,5 kn. Osim pomoći u kući 2 puta od Crvenog križa dođe mi gerontodomačica, nemam nikakvu pomoć. Kuća u kojoj živim nije adekvatna mom stanju stoga se i teško krećem, nisam u mogućnosti ni skuhati si obzirom da mi je desna ruka bez funkcije, amputirani prsti. Tri puta tjedno voze me na dijalizu. Bio sam i dragovoljac Domovinskog rata, učlanjen sam u 2 invalidska društva, do sada mi u ovih 6 godina mog teškog stanja nije mi dodijeljen osobni asistent, niti bilo kakva

U Republici Hrvatskoj nisu u dovoljnoj mjeri razvijene različite usluge podrške životu u zajednici, usluge koje bi, kao u ovom slučaju, omogućile članovima obitelji zadovoljavajuće funkcioniranje unatoč invaliditetu njihovog člana. Kako takve usluge nisu razvijene, jedina mogućnost je osigurati skrb izvan obitelji, međutim, gotovo godinu dana nije pronađeno odgovarajuće rješenje niti za takav oblik skrbi.

Ministarstvo socijalne politike i mladih uputilo je Centru za socijalnu skrb odgovor o mogućnostima smještaja u obiteljski dom ili udomiteljsku obitelj(?), što Centar za socijalnu skrb nije smatrao prihvatljivim rješenjem (zbog teškog zdravstvenog stanja i nepostojanja stručnog osoblja u predloženim oblicima skrbi). Iz odgovora Ministarstva proizlazi da osim smještaja osobe u obiteljski dom ili udomiteljsku obitelj, nemamo na raspolaganju podršku koja bi se pružala u obitelji, s drugim članovima obitelji, u intenzitetu i na način primjeren potrebi osobe s invaliditetom. Kako se u ovom slučaju radi o izrazitim zdravstvenim problemima i mentalnom zdravlju, smatramo da je u rješavanju situacije trebao participirati i sustav zdravstvene zaštite. Taj sustav također treba slijediti nužnost osiguravanja usluga u zajednicama u kojima osobe žive. Podrška zdravstvenog osoblja u zajednici, nije razvijena (npr. medicinska sestra za njegu, ili psihijatar u zajednici), zbog čega se socijalno-zdravstveni problemi rješavaju isključivo u okviru ograničenih socijalnih usluga.

Ovi primjeri pokazuju nužnost širenja i razvijanja mreže različitih usluga u različitim sustavima, uključujući i mogućnost smještaja u kriznim situacijama za osobe kojima je potrebna intenzivnija zdravstvena skrb. Postojeće usluge kako ih definira sustav socijalne skrbi, ograničene su obimom, trajanjem i načinom provođenja, a prvenstveni je problem sustava socijalne skrbi izrazito nedostatna mreža pružatelja socijalnih usluga.

4.14.2. UDOMITELJSTVO

Unazad nekoliko godina pravobraniteljica svake godine zaprimi po nekoliko pritužbi odraslih osoba s intelektualnim ili mentalnim oštećenjima smještenih u udomiteljskim obiteljima. U pritužbama osobe navode npr. da im nije omogućen posjet obitelji, vidjeti stan u kojem su živjeli, signaliziraju neadekvatnu skrb od strane udomitelja, ograničavanje slobode kretanja ili nemogućnost korištenja bilo kakvog kulturnog i drugog sadržaja.

Prilikom obilazaka obiteljskih domova ranijih godina, vidjeli smo na koje sve načine se smještenim osobama ograničava pravo na slobodu izbora, kretanja, a praksa nekih domova ima obilježja ponižavajućeg postupanja prema korisnicima (npr. obaveza zajedničkog kupanja radi uštede vode i sl.).

Prema čl. 74. Zakona o socijalnoj skrbi udomiteljstvo je definirano kao izvaninstitucijska usluga. Smještaj u udomiteljsku obitelj smatra se izvaninstitucijskom uslugom kojom se osigurava stanovanje, prehrana, njega, briga o zdravlju, ali ne i usluge koje se osiguravaju u okviru institucije, kao npr. radne aktivnosti, psihosocijalna rehabilitacija, odgoj i obrazovanje i drugo, ovisno o utvrđenim potrebama i izboru korisnika. U nedostatku ostalih usluga podrške životu u zajednici, za očekivati je da će sustav socijalne skrbi u još većoj mjeri poticati na korištenje usluga smještaja u udomiteljsku obitelj, kao što je preporučeno i vidljivo iz gore navedenog odgovora Ministarstva.

Prilikom razmatranja Inicijalnog izvješća Vlade RH o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom UN-ovo Odbor za prava osoba s invaliditetom izrazio je zabrinutost što nisu sve ustanove, poput manjih privatnih ustanova, Odjela za dugotrajnu skrb u psihijatrijskim ustanovama i udomiteljskih obitelji za odrasle osobe pokrivene planom deinstitutionalizacije.

S ciljem utvrđivanja stvarnog stanja u udomiteljskim obiteljima, posebno u području poštivanja osnovnih ljudskih prava, odlučili smo provesti pilot projekt u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima na području Zagrebačke županije, *Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima*. Pilot projekt proveli su dr. sc. Marko Buljevac, doc. dr. sc. Marina Milić Babić i prof. dr. sc. Zdravka Leutar s Pravnog fakulteta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada.

Cilj istraživanja ovog pilot projekta bio je dobiti uvid u perspektive osoba s invaliditetom koje su smještene u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima te zaposlenika sustava formalne podrške o poštivanju prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima na području Zagrebačke županije.

Temeljem navedenog cilja pokušala su se utvrditi i opisati područja Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja ukazuju na nepoštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima na području Zagrebačke županije, budući da se u svom dugogodišnjem radu Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom susretao s nepoštivanjem temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom koje su smještene u udomiteljskim obiteljima.

Shodno navedenom cilju, definirana su sljedeća istraživačka pitanja: Koje su perspektive stručnjaka iz sustava formalne podrške namijenjenog osobama s invaliditetom o poštivanju prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima na području Zagrebačke županije?, Koje su perspektive osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima na području Zagrebačke županije o poštivanju njihovih prava?, Koje su perspektive udomitelja i njegovatelja zaposlenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima na području Zagrebačke županije o poštivanju prava osoba s invaliditetom?.

Za provođenje istraživanja zatraženo je odobrenje Etičkog povjerenstva Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu kako bi dobili odobrenje za provedbu istraživanja zbog vulnerabilnosti sudionika istraživanja (neki od sudionika su osobe pod skrbištvom). Navedeno Povjerenstvo dalo je pristanak za provedbu istraživanja i krajem veljače 2015. godine krenulo se u terensko istraživanje i prikupljanje podataka. U istraživanju je sudjelovao 21 sudionik. Intervjui su provedeni jedna na jedan u posebnim prostorijama. Uzorak istraživanja je namjerni, a sudionike je kontaktirao Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

U istraživanju je sudjelovalo 7 stručnjaka, 8 smještenih osoba i 6 udomitelja. Nakon što su provedeni fokus grupa i intervjui, a time i prikupljeni podaci, korištena je tematska analiza gdje su se iz dobivene građe utvrđivale teme koje ukazuju na perspektive o poštivanju prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljima domovima. Stoga su preliminarni rezultati ovog pilot projekta sljedeći:

Perspektive stručnjaka ukazuju na sljedeće: udomiteljstvo u lokalnim zajednicama bez sadržaja rezultira nemogućnošću neovisnog življenja i isključenošću gdje su sudionici opisivali da su korisnici nerijetko smješteni u lokalne zajednice koje su marginalizirane i u kojima je stil života determiniran nepostojanjem sadržaja.

Nadalje opisali su i događaje koji ukazuju na nepoštivanje dostojanstva i slobode izbora korisnika kroz nepostojanje higijenskih standarda, kao i na uskraćivanje obroka, vršenja osobne higijene i nametanja stila života koji nije u skladu s korisnikovim sposobnostima i autonomijom.

Kao jedna od tema, i problem, navedeno je i nepostojanje standarda kvalitete udomiteljstva koje rezultira nepoštivanjem ljudskih prava korisnika gdje su se osvrnuli kako su najčešće primorani smještati osobe u udomiteljske obitelji zbog sustava socijalne skrbi iako su oni i privatno i profesionalno protiv toga.

Stoga su zaključili kako je iz njihove perspektive udomiteljstvo najnepoželjniji izbor smještaja korisnika, ali da su dužni raditi po pravilima struke i trendova socijalne politike prema osobama s invaliditetom u Hrvatskoj. Jedna od perspektiva koja je utvrđena je i nedostatak sustavne podrške i razvoja udomiteljstva koji rezultira nepoštivanjem ljudskih prava osoba smještenih u taj oblik skrbi. Prema sudionicima, upravo je nedostatak stručnjaka i podrške sustava ključan čimbenik nepoštivanja ljudskih prava udomljenih osoba. Stručnjaci su podijelili i iskustva poštivanja prava korisnika u udomiteljskim obiteljima. Osjećaj pripadnosti korisnika udomiteljskoj obitelji i predanost udomitelja pretpostavka su kvalitete smještaja budući da je integracija u obveze i život obitelji preduvjet zadovoljstva korisnika pa korisnici nerijetko udomitelje nazivaju svojim članovima obitelji. To i je bit udomiteljstva. Jednim od preduvjeta poštivanja prava navedena je i predanost udomitelja gdje su svjedočili situacijama u kojima je predanost i briga udomitelja rezultirala potpunim socijalnim

oporavkom korisnika. Prema sudionicima ima udomitelja čije uvažavanje prava na izbor korisnika rezultira uključenošću u život obitelji i zajednicu tako da im se daje pravo izbora, uključuje ih se u odluke i poštuje njihova autonomija.

Stoga se može zaključiti da navedene teme i perspektive ukazuju da su sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom ne poštuju sljedeća prava i načela: sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji, raznodni i športu; rad i zapošljavanje; neovisno življenje i uključenost u zajednicu; poštivanje privatnosti; zdravlje; neovisno življenje i uključenost u zajednicu te sloboda izražavanja i mišljenja te pristup informacijama.

Perspektive stručnjaka o poštivanju prava korisnika smještenih u udomiteljsku obitelj

Nepoštivanje dostojanstva i slobode izbora korisnika

- *Ali je sredina takva da tamo doslovno nema ništa. Oni tamo nemaju trgovinu, nemaju crkvu, nemaju kafić, nemaju klub nikakav, ništa... (S5)*
- *U udomiteljskim obiteljima, gledajte, nemaju oni mogućnost odlaska u udruge, u nekakve psihosocijalne tretmane, čuda... sve bi bilo lijepo da imaju*
- *Osposobite nekoga za ne znam, kuhara pomoćnog ili nešto, stavite ga 50 kilometara od prve opće nekakve mogućnosti za posao, kak će se zaposlit!? Nikak, mislim...(S4)*

Udomiteljstvo u lokalnim zajednicama bez sadržaja rezultira nemogućnošću neovisnog življenja i uključenosti u zajednicu

- *Dakle, prva stvar koju je udomiteljica tražila nakon što ga je sanitet ostavio je da stavi pelene. Reko zašto, pa ja znam i mogu i ja ću se dovuć do toga sve. Veli tu svi pelene imaju. Pa veli zašto. Pa kaj vi mislite, četiri muška sad ću ja za svakim ić čistit wc. Kaže ja moram za vas skuhat, ja moram pospremit, ja moram ić u nabavku, ja moram ovo (S2)*
- *U jednom dijelu kuće su zatvorene, njima se hrana uvali, one vrate suđe, doslovno kao da su u zatvoru. Od toga da se njih kažnjavalo (S3)*

Nepostojanje standarda kvalitete udomiteljstva rezultira nepoštivanjem ljudskih prava korisnika

- *Ne razmišljaš previše o kvaliteti, nego gdje ima mjesta. (S3)*
- *Smjestiš ih negdje, jer ustanova nemaš, jer mjesto negdje kvalitetnije ne možeš dobit i onda ih smjestiš da imaju krov nad glavom i hranu. (S4)*
- *Što se tiče prostora, kad budete gledali taj prostor, mislim da ćete se neugodno iznenadit jer ja koja radim, dugo to radim, uvijek se neugodno iznenadim. I nekad se pitam, Bože tko im da dozvolu za obavljanje udomiteljstva. Onda znam da im daju dozvolu zato što mi trebamo smještaj, mi trebamo mjesto i to se vrti u krug. (S6)*

Udomiteljstvo kao najnepoželjniji izbor smještaja korisnika

- *Moram reć ono što stvarno osjećam i što stvarno mislim, a to je da kad ja nekoga moram smjestiti, da mi je zadnji izbor udomiteljstvo. Eto ja to moram reći, to je tako. (S2)*
- *Nakon 27 godina staža, i još uvijek kao i na početku, da moram birati nekog svog, vlastitog, iz svoje obitelji ili za sebe iz nekog razloga, dal ću ić u obitelj udomitelja ili instituciju, definitivno biram instituciju. (S5)*

Nedostatak sustavne podrške i razvoja udomiteljstva

- *Ne manjka volje nego manjka ljudi na terenu jednostavno, a to u cijelom sistemu gdje se priča više o administraciji, uvjetno rećeno jer ja sebe ne smatram administratorom, čak dapače. Mada nas posao često svede na to da kroz 150 papira moramo nešto provest. (S6)*

Perspektive udomitelja i njegovatelja ukazuju na sljedeće: dio sudionika opisao je da je čuo za zanemarivanje i izrabljivanje korisnika na način da su bili zaključavani u prostorije, kažnjavani ili korišteni kao besplatna radna snaga. Nesamostalnost i isključenost iz zajednice korisnika objasnili su invaliditetom korisnika koji po njima determinira ove činjenice. Jedan od sudionika opisao je da je svjedočio i urgirao kada je shvatio da su neki od korisnika korišteni u testiranju lijekova bez njihovog znanja. Opisali su sustavnu uključenost u zajednicu udomljenih osoba i poštivanje prava na izbor koji rezultira kreiranjem svakodnevnice kroz poštivanje autonomije osobe, poput osiguranog prava na pristup informacijama kroz sredstva komunikacije. Naglasili su kako im je itekako realizirano pravo na zdravlje kroz sustavnu brigu o zdravstvenom stanju osoba.

Potrebno je istaknuti kako su uvelike opisali teškoće s kojima se susreću udomitelji a odnose se na prepuštenost samom sebi zbog neuređenosti instituta udomiteljstva i teškoće u suradnji s centrima za socijalnu skrb.

Stoga se može zaključiti da navedene teme i perspektive ukazuju da su sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom nepoštivana sljedeća prava i načela: sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja; sloboda od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja; primjereni životni standardi i socijalna zaštita te neovisno življenje i uključenost u zajednicu. Istovremeno perspektive udomitelja i njegovatelja ukazuju da su poštivana sljedeća prava sukladno Konvenciji: primjereni životni standardi i socijalna zaštita; neovisno življenje i uključenost u zajednicu; zaštita osobnog integriteta; zdravlje, sloboda izražavanja i mišljenja te pristup informacijama.

Perspektive udomitelja i njegovatelja o poštivanju prava korisnika smještenih u udomiteljsku obitelj

Nesamostalnost i isključenost iz zajednice

- *Ne, ne, ne. Ne smijem ja njih ni pustiti, ne smijem ja ni pustiti. Samo jedna može hodati sama, ove nijedna. (U4)*
- *Nemaju nikakav kontakt s nikim. Dobro, sa susjedima: "Dobar dan, kako ste?" One banalne pripovijesti, ali da su uključene u nešto – ne. (U3)*

Prepuštenost samom sebi zbog neuređenosti instituta udomiteljstva

- *Naišla sam na prisilu od jednog socijalnog radnika da moram uzeti osobu koja je bila vrlo mlada, imala je svega 24 godine. Djevojka je bila strašno bolesna, od mokrenja u krevet... praktički ona je bila za hospitalizaciju, a bolnica ju više nije htjela. U principu bila je za neku ustanovu gdje je njoj medicinska skrb. (U3)*
- *Jedino šta mi nedostaje je to mi udomitelji nemamo pravo ni na bolovanje, ni na godišnji, ni... na ništa. Eto i još nas velim okolica neka koji se s tim ne bave gledaju onak ono...(U1)*

Zanemarivanje i izrabljivanje korisnika

- *Ne, jedino kažem ovo što sam čula da kopaju i to, to mi je tak čudno da korisnik udomiteljstva mora ići kopati ili vinograd ili vrt ili svinje čistiti, to je za mene... za mene osobno neshvatljivo. Ali za ljude koji žive na selu i koji su na to navikli, vjerojatno je to njima ok. Kažem vam zato bi trebalo gledati kog se kuda smještava. (U4)*

Perspektive osoba s invaliditetom ukazuje na sljedeće: sudionici su opisivali doživljeno izrabljivanje i nasilje sa svrhom stjecanja imovinske koristi udomitelja (npr. nadničarenje, korištenje njih kao besplatne radne snage prije puno godina) i nemogućnosti zadovoljenja osnovnih ljudskih potreba (ishrana i higijena). Također njihova iskustva ukazuju na doživljenu stigmatizaciju i različite vrste nasilja koje su doživjeli. Navedeni su i neprimjereni životni standard gdje su opisivali doživljene prijetnje i neodgovarajuće uvjete života.

Nemogućnost osobne autonomije i uključenosti u zajednicu doživljena je kroz zabranjivanje, osporavanje prava na izbor i zabranjivanje odlaska u lokalnu zajednicu, dok je neadekvatna zdravstvena skrb doživljena kroz stalnu prisutnost udomitelja prilikom liječničkih pregleda ili pak neodgovaranje na zdravstvene potrebe korisnika. Ograničavanje komuniciranja i pristupa informacijama doživljeno je kroz osporavanje pristupa Internetu i telefoniranje iako su prema navodima sudionika mobilni telefoni u njihovom vlasništvu. Jedan od problema je i osjećaj korisnika da su kontakti sa socijalnim radnicima nezadovoljavajući, to jest da nemaju nikakav kontakt i da se osjećaju prepušteni samima sebi.

Međutim, sudionici s invaliditetom opisali su i poštivanje urođenog dostojanstva, osobne autonomije uključujući slobodu osobnog izbora i neovisnost osoba gdje im udomitelji pružaju mogućnost izbora i poštuju ih, te ih smatraju članovima obitelji. Također dio njih opisao je elemente neovisnog življenja i uključenost u zajednicu gdje imaju mogućnost kreirati svoju svakodnevnicu prema vlastitim željama i sudjelovati u životu zajednice, slobodno iznositi vlastita mišljenja i pristupati informacijama.

Navedeno je povezano i s opisanom slobodom izražavanja i mišljenja, te pristupa informacijama gdje sve to realiziraju.

Stoga se može zaključiti da navedene teme i perspektive ukazuju da su sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom nepoštivana sljedeća prava i načela: sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja; sloboda od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja; primjereni životni standardi i socijalna zaštita; sloboda izražavanja i mišljenja te pristup informacijama; neovisno življenje i uključenost u zajednicu; zdravlje; neovisno življenje i uključenost u zajednicu; primjereni životni standardi i socijalna zaštita; sloboda izražavanja i mišljenja, te pristup informacijama.

Perspektive korisnika - osoba smještenih u udomiteljsku obitelj

Doživljeno izrabljivanje i nasilje

- *Prije smo mogli pojesti nešto između ručka i večere, sad više ne. (K7)*
- *U prošlom udomiteljstvu mi smo morali štopati koliko nama minuta treba da se otuširamo. Znači, u određenom vremenu, da ne trošimo previše vode. (K2)*
- *Nemam izbora, oni mi kupe ono za ispod pazuha, dezodorans, a šampon koristim kao i svi ostali... nemam neki... ne smijem... mislim, ne mogu birati. (K6)*
- *Jednostavno, gazda je reko ako se ne radi da nismo zaradili ručak. (K1)*
- *Uvijek je prijetila sa socijalnom skrbi da će nas smjestiti u kak se zove, i u bolnicu i u dom, ne za udomiteljstvo, nego za psihičke bolesnike, da će nam bit još puno gore. Tako me je strašila da je mene uvijek bilo strah. (K2)*
- *Ko životinja sam tamo živjela. Tamo si morao jest u sobi sam, nisi mogo van, što je najgore bilo ono, imali su jednu peć u boravku, a meni nisu dali da otvorim vrata ono da mi uđe toplina. (K6)*

Nemogućnost osobne autonomije i uključenosti u zajednicu

- *Nije mi dala vozit bicikl, nisam mogla trčat i tako. (K2)*
- *Kad je nešto u mjestu neki koncert, neko ne znam, neko pjevanje... oni odu, ali mi ne smijemo. Mi ostajemo doma. (O6)*

Neadekvatna zdravstvena skrb

- *Pa u principu nekih 20 minuta traje razgovor s tim da je uvijek neko od udomitelja s nama na razgovoru s doktorom. To se meni uopće ne sviđa jer mislim da bi pacijent i doktor trebali privatno razgovarati. Pa ništa... pita me kak sam, odgovorim: „Dobro“ i onda pita udomitelja kak sam, on isto veli kak sam, veli svoje mišljenje, tak... Jesam, jedanput dok sam bio u prvom udomiteljstvu jer taj moj bivši udomitelj je djelatnik. On je medicinski tehničar na tom odjelu gdje ja... jesam jedanput sam s njom razgovarao nasamo pa mu je ona poslije sve što sam ja njoj reko, ona je poslije sve njemu prenijela.*

Ograničavanje komuniciranja i pristupa informacijama

- *Nisu mi dopustili da budem na Internetu (K2)*
- *Uglavnom, to mi je najgore što ne smijem razgovarat na svoj vlastiti telefon koji nisu ni lipe dali za njega (K6)*
- *Ne, ne... to mi još nikad nije padalo na pamet da bi nekog nazvao da mi nije dobro ovdje i tak... (K5)*

Nezadovoljavajući kontakti sa socijalnim radnicima

- *Sam probala zvati na taj broj s kojeg je ona mene zvala, ali nije mi se niko nikad javljao... a voljela bih recimo da se malo više čujemo bar telefonski pošto ipak mi je skrbnica pa malo. Ma ne ja bi nekako htjela nekakav odnos kao s prijateljicom nekom. To sam si baš razmišljala, to bi mi baš bilo super. I eventualno da nešto ako bi htjela popričati tako pa da. (K5)*
- *Ta socijalna radnica kad je došla, ili ta druga koja je došla, došla je samo vidit kuću, pitala me kak mi je, šta mi je i doviđenja, i to je sve... niš drugo. (K4)*
- *Pa mogu nazvat socijalnu u bilo koje doba. Mislim, ak meni nešto zasmeta i to... samo što do sad ja ju nikad nisam zvao. (K3)*
- *Ovdje, pušta me udomitelj. Znači, Internet mogu ako me šta zanima i pisat pisma mogu. (K2)*

Zaključna razmatranja

- Zadovoljenje egzistencijalnih potreba nerijetko se poistovjećuje s poštivanjem ljudskih prava
- Korisnici udomiteljstva su često nesvjesni kršenja vlastitih prava
- Nepostojanje sadržaja u lokalnim zajednicama utječe na kršenje mnogih prava korisnika udomiteljstva
- Potrebna kvalitetnija i češća suradnja udomiteljskih obitelji/obiteljskih domova s drugim formalnim izvorima podrške, osobito CZSS

Stoga su preporuke i prijedlozi istraživačkog tima, temeljem preliminarne analize ovih podataka sljedeći:

- sustavnija priprema korisnika i udomitelja za udomiteljstvo
- sustavnija podrška udomiteljima kroz edukacije, supervizije i nadzore
- sustavnija podrška korisnicima udomiteljstva, podizanje svijesti o poštivanju prava na izbor i individualiziraniji pristup korisnicima udomiteljstva s invaliditetom
- nužnost pripremanja i senzibilizacije lokalnih zajednica kao preduvjet uključivanja osoba s invaliditetom u život zajednica i poštivanja njihovih prava.

Moramo ponoviti da je preporuka je UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom da se u proces deinstytucionalizacije uključe sve ustanove za sve osobe s invaliditetom, kao i udomiteljske obitelji za odrasle osobe s invaliditetom.

Stoga je u najmanju ruku potrebno preispitivanje instituta udomiteljstva kao oblika neovisnog života zato što je ono neosporno prikladno za djecu, dok kada se radi o odraslim osobama s invaliditetom (npr. osobama s intelektualnim teškoćama ili duševnim smetnjama), prikladniji su drugi oblici uključenosti i života u zajednici poput organiziranog stanovanja uz podršku. Ovako organizirano udomiteljstvo, bez stručne podrške i nadzora, u pretežno u marginaliziranim sredinama bez ikakvih sadržaja i mogućnosti za osobni razvoj korisnika, u svojoj je biti u suprotnosti sa načelima zaštite ljudskih prava.

4.14.3. USLUGE I STANOVANJE ZA OSOBE S MOTORIČKIM OŠTEĆENJIMA

Nedostatnost mreže usluga i podrške socijalnoj inkluziji najuočljivija je u populaciji osoba s motoričkim oštećenjima. Za ove osobe postojeće usluge socijalne skrbi, uključujući i usluge iz sustava zdravstvene zaštite, ne pružaju sigurnost niti mogućnost ostanka u vlastitom domu, nakon što izgube podršku vlastite obitelji. Alternativne oblike skrbi za ovu populaciju nismo razvili, pružatelji usluga organiziranog stanovanja usmjereni su osobama s intelektualnim i mentalnim oštećenjima, a neki raniji pokušaji razvijanja specijaliziranog stambenog naselja za podršku osobama s motoričkim teškoćama imali su elemente „getoizacije“ i institucionalizacije.

Stoga i najviše pritužbi koje zaprimamo zbog kršenja prava na neovisno življenje dolaze uglavnom od osoba s motoričkim oštećenjima koji su u ostvarivanju ovog prava onemogućeni zbog potrebe za podrškom u obavljanju osobnih potreba, nepristupačnog okoliša i činjenice da podrška neovisnosti ovih osoba zahtijeva kompleksnije usluge i znatnija materijalna sredstva.

O tome najbolje svjedoči pismo koje nam je upućeno iz Metkovića:

Moje ime je I.N. Bila sam djevojka puna života, uz školovanje sam od rane mladosti radila, bavila se sportom, plesanjem, najveća strast su mi bila putovanja. Radila sam posao iz snova sve do kraja kolovoza 2006. kad sam doživjela tešku prometnu nesreću. Posljedica nesreće je tetraplegija, potpuna oduzetost gornjih i donjih ekstremiteta. Nakon višemjesečne rehabilitacije vratila sam se roditeljima u malo mjesto u dolini Neretve. Pune tri godine nisam izašla iz sobe. Razloga je bilo na pretek, sve dok nisam shvatila da mi nitko neće pomoći ako ja to ne želim. Potrebe su ogromne, novaca nedostatno. Da nemam roditelje, koji su mi

najveća podrška, posebno mama, ne znam kako bi moj život izgledao. Bilo kakav izlazak iz sobe moram organizirati jer do obližnjih gradova mi je potreban prijevoz, pomoć mi je potrebna u svim segmentima svakodnevnice. Bez osobnog asistenta, medicinske sestre, mame njegovatelja, prijateljica, fizioterapeuta, kombi vozila grada Ploča, moja socijalizacija ne bi postojala. Željela bih da se puno toga promjeni za osobe s invaliditetom. Jedna bitna stavka je da osobni asistent ne bude pilot projekt preko udruga, već sustavno organiziran od strane ministarstva.

Sad dolazim do najvažnije stvari koju želim ostvariti za sebe i sve buduće naraštaje. Stambene jedinice za osobe s tjelesnim invaliditetom koji su nepokretni i u gornjim i u donjim ekstremitetima.

Pri pomisli da se mojoj mami nešto dogodi moja sudbina bi bio odlazak u dom. Pošto sam to kratko iskusila, ne bi nikome poželjela.

Svjesna sam toga da ništa ne može zamjeniti toplinu doma, ali stambena jedinica je nešto najbliže životu dostojnog jednog čovjeka. Da bi se tako nešto ostvarilo, potrebno je uvesti promjene koje će omogućiti različite sadržaje kako bi se potrebe korisnika i pružatelja usluga regulirale određenim zakonskim aktima. Stvoriti izvore financiranja kojim bi se izgradile stambene jedinice ili prilagodile već postojeće zgrade za ovu vrstu potrebe (postoji prijedlog za Fond nacionalne solidarnosti, korištenje sredstava iz Europskog socijalnog fonda). Stvoriti financiranja za vršitelja usluga (npr. Nasljednički fond). Ispitati potrebe i sukladno potrebama postaviti plan rješenja. Ovo je samo mali dio ideje o stambenim jedinicama. Nadam se da ću u vama naći istomišljenike i da će ova ideja zaživjeti u skoroj budućnosti. Svako dobro vam želim.

Načelno opredjeljenje za jednaka prava za sve osobe koje su na bilo koji način različite – nije dovoljno. Uz takvo opredjeljenje trebamo aktivnost, stvaranje pretpostavki, trebamo djelovanje.

Osobe s tjelesnim invaliditetom često su prisiljene koristiti smještaj u domovima za starije osobe ili udomiteljske obitelji, zbog neprilagođenog stambenog prostora i nedostatka podrške u vlastitom domu. To za većinu predstavlja iznuđeno rješenje i kao takvo postaje izvorište osobnih nezadovoljstava životom u sredini koja im ne odgovara i u kojoj nemaju mogućnost vlastitog izbora. Kako bi ukazala na problem osoba s motoričkim oštećenjima, posebno mladih ljudi koji su prisiljeni živjeti nametnutim načinom života isključivo zbog svojeg invaliditeta, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je organizirala jednodnevni stručni skup "Pravo osoba s invaliditetom na život u zajednici – gdje, s kim i kako? Skup je održan 23. 11. 2015. u Hrvatskoj odvjetničkoj komori, a na njega su pozvani predstavnici ministarstava, lokalne/područne samouprave, institucija i osoba s invaliditetom. Na skupu smo svjedočili osobnim iskustvima osoba s invaliditetom kojima zbog nedostatka usluga koje su im potrebne kako bi mogle samostalno živjeti, prijeti smještaj u dom za starije osobe ili su već u njemu smještene. Postojeće stanje u društvu ugrožava ne samo njih, nego i sve građane ove zemlje koji zbog invaliditeta ili bolesti imaju rizik da ih se deponira u institucije, umjesto da usprkos invaliditetu nastave s aktivnim životom.

Gospodin B.D. osobnom životnom pričom svjedočio je o neprimjerenosti smještaja u domu starih i nemoćnih što je posve neprirodna sredina za mlađe osobe. Sustav institucionalne skrbi prema osobama s invaliditetom zbog krutosti i organizacije ne daje prostora za individualne želje, potrebe. Tu ukalupljenost njegovih potreba u organizaciju ustanove razumije, ali se osjeća sputanim u bilo kakvom osobnom izboru i željama u bilo kojem segmentu brige. Želio bi da ima mogućnost da može izabrati vrijeme za obavljanje osobne higijene ili neke druge pomoći, da mu bude dopušteno angažirati u zadovoljenju pojedinih potreba nekoga izvan ustanove, nekog odgovarajućeg stručnjaka po vlastitom izboru. Pravo na život u zajednici smatra mogućim i za osobe s većim stupnjem potrebne podrške kroz neku vrstu zajedničkog stanovanja više osoba na jednom prostoru na kojemu bi postojale i bile dostupne sve one usluge koje

osiguravanju samostalno stanovanje. Smatra da su ovakve ideje više zasebnih stambenih jedinica opremljenim svime što je potrebno za neovisni život i uz odgovarajući dostupnu podršku ostvarive i spreman ih je realizirati i osobnim angažiranjem. Predlaže da se osnuje služba koja bi bila dostupna osobama s invaliditetom u slučaju nužne pomoći, odnosno potrebe njege koja bi funkcionirala na principu pripravnosti

Gđa. **Manda Knežević**, predsjednica HUPT-a upozorila je da nedostatak usluga priječi neovisan život osobama s visokim stupnjem tjelesnog invaliditeta. Navodi da je usluga osobnog asistenta na razini 80 sati tjedno nedostatna za osobe koje zbog teškog tjelesnog invaliditeta iziskuju znatno više sati brige i njege te da je sadržaj podrške osobnog asistenta ne može biti za sve jednak. Predlaže da se pronalaze načini da se pristupačni stanovi i kuće u državnom vlasništvu daju na korištenje osobama s invaliditetom te da se osmisle načini za prilagođavanje nepristupačnih stanova osobama s invaliditetom. Predložila je sustav podrške na principu hitnih kvartovskih intervencija, osnivanjem potrebnih servisa pomoći osobama s invaliditetom u zajednicama – dostupan u svakom trenutku.

Gđa. **Marica Mirić** navodi da u SOIH-u često slušaju slične priče jer institucije imaju standarde koje nisu primjereni potrebama osoba s invaliditetom. Smisao čl. 19. je za osobe s invaliditetom ostvariti pravo da sami donose odluke, preuzimaju odgovornost i kontroliraju vlastiti život. Premda Ministarstvo graditeljstva kroz svoje inspekcije reagira na kršenje propisa koji osiguravaju pristupačnost, naglašava potrebu da svatko nadzire poštivanje propisa koji jamče pristupačnost svih prostora. Ističe značajnu ulogu pristupačnog i dostupnog javnog prijevoza u ostvarivanje neovisnosti života, razvoj usluge osobnih pomagača i posebno važnost socijalnog stanovanja za osobe s invaliditetom i mogućnosti da im se besplatno osiguraju sve potrebne prilagodbe stambenog prostora.

Predstavnica Ministarstva socijalne politike i mladih **Zvezdana Bogdanović** je u svom izlaganju govorila o aktivnostima koje MSPM poduzima posljednjih godina, osobito u procesu deinstitucionalizacije osoba dugotrajno smještenih u institucijama u svrhu poštovanja prava na život u zajednici. Navodi da je naredni korak razvoj potrebnih usluga u zajednici koje će podupirati neovisnost osoba s invaliditetom i sprječavati njihovu institucionalizaciju. Predviđa se da će se reformirati i usluga osobnog asistenta, te se predviđa i porast broja osoba kojima će se osigurati ova usluga koja će se financirati iz više izvora (proračuna, Europskog socijalnog fonda, prihoda od igara na sreću).

Gđa. **Marinka Bakula Anđelić** iz Gradskog ureda za socijalnu skrb i osobe s invaliditetom Grada Zagreba govorila je o značenju unaprjeđenja sustava u smjeru stvaranja koncepta neovisnog života ističući iskustvo Zagreba kroz osiguravanje različitih usluga – od prijevoza do različitih oblika asistencije i prilagođenog stanovanja. Ističe da je Zagreb dodijelio osobama s invaliditetom oko 400 stanova primjerenih njihovim potrebama. Spomenula je i pilot projekt organiziranog stanovanja s osiguranim potrebnim uslugama i ostalim sadržajima koje su potrebne osobama s invaliditetom na jednom mjestu koji grad priprema na području Jelkovca.

O svojem pozitivnom iskustvu govorio je g. Branko Bizjak, koji živi sam u prilagođenom stanu, koristi uslugu osobnog asistenta, ali unatoč tome, ne može reći da ima dovoljno podrške, pogotovo usluge osobne asistencije. Ispričao je neugodno iskustvo kada je krajem tjedna pao i nije se mogao dići niti bilo kome javiti da mu pomogne cijeli vikend. Smatra da bi se za takve situacije trebala osigurati mogućnost dojava nekoj službi koja imala mogućnost pružanja različitih potrebnih usluga, osobito noću ili vikendom.

Zaključna poruka skupa je da invaliditet ne smije biti razlog prisilnog institucionalnog zbrinjavanja mladih osoba u domove za starije i nemoćne osobe samo stoga što nemamo razvijene usluge potpore samostalnom i što neovisnijem životu unutar vlastitih obitelji ili drugih slobodno izabranih zajednica. Republika Hrvatska mora u tom smislu razvijati različite koncepte života kao alternativu institucionalnom zbrinjavanju.

Stoga smo Vladi Republike Hrvatske, Ministarstvima zdravlja, graditeljstva, socijalne politike i mladih, Državnom uredu za upravljanje državnom imovinom, kao i jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave uputili preporuku za podršku pravu na dostupno i pristupačno stanovanje osoba s invaliditetom.

Procesi deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne skrbi svakako doprinose porastu interesa osoba s invaliditetom - tjelesnih i drugih oštećenja za organizirano stanovanje. Do sada provedena deinstitucionalizacija daje dobre rezultate mjerljive najvažnijim parametrom, a to je zadovoljstvo korisnika. Međutim, napominjemo da je dosadašnji proces fokusiran uglavnom na kategorije osoba s intelektualnim i mentalnim oštećenjima. Iz navedenoga proizlazi potreba osmišljavanja organiziranih stambenih zajednica ili neke vrste zajedničkog stanovanja sačinjenog od povezanih i prilagođenih stambenih jedinica namijenjenih osobama s tjelesnim invaliditetom smještenih unutar potpuno izgrađenog i pristupačnog okruženja opskrbljenog potrebnim pomagalicama, opremom, uslugama, asistencijom.

Sigurni smo da je moguće već sada planirati različite modele podrške kako unutar vlastitog doma tako i kroz organizirano stanovanje uz podršku namijenjenu i za osobe s tjelesnim invaliditetom. Naime, svaki koncept organiziranog stanovanja uz podršku koji ne uključuje i osobe kojima je potrebna visoka razina podrške sam po sebi je manjkav.

Sustav organiziranog stanovanja uz podršku za osobe s tjelesnim oštećenjem kojima je potrebna veća razina podrške, stavlja pred pružatelja usluga drugačije zahtjeve zbog njihovih obiteljskih, stambenih, materijalnih, radnih i drugih okolnosti, što cijeli proces čini kompleksnim pa i financijski zahtjevnijim, ali to ne smije biti zapreka za planiranje i razvoj takvih usluga koje bi se pružale u vlastitom domu.

S obzirom da prilagodbe stambenih jedinica iziskuju značajna financijska sredstva, većini osoba s invaliditetom koje žive u stanju siromaštva postaje nedostupna bilo kakva preinaka stambenog prostora da bi se učinio pristupačnim za kretanje i život osoba otežane pokretljivosti.

Kompleksnost područja stanovanja iziskuje sudjelovanje različitih sustava od državne do lokalne razine uz nužnost njihove koordiniranosti pa u tom smislu dajemo **sljedeće preporuke:**

- predložimo osnivanje zaklade/fonda financiranog iz različitih izvora iz čijih bi se sredstava mogle financirati potrebne prilagodbe nepristupačnih stanova u privatnom vlasništvu
- poticanje stanogradnje na principima univerzalnog dizajna
- provesti analizu stanja i broja osoba s invaliditetom kojim su potrebni pristupačni stanovi (kroz planove savjeta za socijalnu skrb) i potreba za različitim vidovima podrške uključujući lepezu usluga zatražiti od Državnog ureda za upravljanje državnom imovinom popis nekretnina u vlasništvu države koje bi se mogle staviti u funkciju organiziranog stanovanja za potrebe stanovanja prilagođenog osobama s invaliditetom

U većini odgovora jedinica lokalne samouprave naglašava se opredjeljenje za ostvarivanje prava osoba s invaliditetom na neovisno življenje i život u zajednici. Međutim, većina jedinica lokalne samouprave naglašava da nemaju mogućnost šireg strateškog rješavanja pristupa stanovanju, ali izražavaju svoju spremnost da u narednom razdoblju vlastiti stambeni fond stave u funkciju pristupačnog stanovanja za osobe s invaliditetom.

4.14.4. USLUGA OSOBNOG ASISTENTA

Jedan od najznačajnijih oblika podrške neovisnom životu osobe s invaliditetom je svakako usluga osobnog asistenta. Ona se od 2006.g. osigurava putem projekata na koji apliciraju udruge za svoje članove. Tijekom godina povećavao se broj osoba obuhvaćenih uslugom, proširivao se i na osobe s intelektualnim, mentalnim i senzoričkim oštećenjima, ali još uvijek svjedočimo nizu manjkavosti, propusta, i teškoća u ostvarivanju ove usluge. Da pobrojimo samo neke od pritužbi:

- asistenti ne pružaju usluge vikendom
- satnica nije diferencirana, nekim osobama je 80 sati daleko premalo, nekima bi možda bilo dovoljno i manje sati

- sredstva za osiguravanje projekta ograničena su pa se ne može osigurati asistent novim korisnicima, iako su težeg invaliditeta
- tehnički problemi koji proizlaze iz činjenice da se asistent osigurava putem projekta: npr. dugo čekanje na rezultate natječaja dovede do nemogućnosti nalaženja osobe asistenta, pogotovo u manjim sredinama i na otocima, gdje je teško pronaći raspoloživu osobu za asistenta
- asistenta mora pronaći sama osoba s invaliditetom, što je često puta upravo osobama s najtežim invaliditetom vrlo teško
- osoba iako odgovara uvjetima natječaja, ne može dobiti asistenta jer nije član udruge, ili je član udruge koja ne aplicira na takve natječaje zbog nedostatka kapaciteta, nema udruge na području na kojem živi
- nedovoljna podrška udruge u kontroli rada asistenta, ili preveliko zadiranje udruge u angažman i odnos osobe s invaliditetom i asistenta.

Neke od ovih okolnosti imaju obilježja diskriminacije opisane Zakonom o suzbijanju diskriminacije.¹⁶

Iz izvješća pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013.:

Stav pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i dalje je da se usluga osobnog asistenta treba definirati zakonom. Radi se o izuzetno kvalitetnoj podršci neovisnom življenju osoba s invaliditetom, koja pogotovo u kombinaciji s nekim drugim uslugama, može u potpunosti prevenirati smještavanje osobe s invaliditetom.

Iz izvješća pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2014.:

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom stoga se već godinama zalaže za donošenje Zakona o ostvarivanju prava na asistenciju kojim bi se omogućile razne vrste asistencije osobama s različitim vrstom invaliditeta, na temelju jedinstvenih kriterija težine invaliditeta i individualne procjene potreba. Na taj način cjelokupni proces bio bi povjeren određenoj instituciji, usluga bi se osiguravala na temelju jedinstvenih kriterija, a izbjegli bi se različiti problemi koji proizlaze iz projektnog financiranja asistenata.

Višegodišnje upozoravanje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nije rezultirao donošenjem zakona kojim bi se regulirala o usluga osobnog asistenta, odnosno svi oblici i vrste asistencije, koja bi se osiguravala prvenstveno polazeći od vrste i težine invaliditeta i potrebe pojedine osobe.

Na to upozorava i UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom:

Odbor je zabrinut zbog toga što je pravni okvir za usluge osobnog asistenta kojim se omogućava samostalan život u zajednici nepotpun te su takve usluge na raspolaganju samo ograničenom broju osoba s invaliditetom.

*Stoga Odbor preporuča Vladi RH **donošenje pravnog okvira kojim se predviđa pravo na usluge osobnog asistenta u zajednici i pokretanje procesa u kojem lokalna zajednica i mainstream usluge postaju dostupne osobama s invaliditetom.***

Pritužbe osoba s invaliditetom ukazuju na veliku dobrobit usluge asistenta, bez čije pomoći neke osobe ne bi mogle niti približno ostvariti mogućnost života u vlastitom domu. Međutim, problemi proizlaze prvenstveno iz nedovoljne satnice koja se za ovu uslugu odobrava (80 sati mjesečno). Isto tako, navode se i problemi koji proizlaze iz samog procesa natječaja za projekte za odobravanje osobnog asistenta, pogotovo u manjim sredinama u kojima je teško pronaći i odgovarajuću udruhu i asistenta i sl.

Iz perspektive korisnika usluge osobnog asistenta:

¹⁶ Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08, 112/12)

„Živim u zajedničkom kućanstvu s roditeljima, ocem umirovljenikom (87) i majkom kućanicom (82). Vrsta i stupanj moje tjelesne invalidnosti – odsutnost svih motoričkih funkcija od razine vrata nadolje, čini me u potpunosti nesposobnom za samozbrinjavanje u svim aspektima životnih potreba, te time i 24 sata ovisnom o pomoći i prisutnosti druge osobe. Postojeću pomoć u zbrinjavanju ostvarujem kroz usluge patronažnih službi ustanova za pružanje zdravstvene njege u kući, te kroz usluge osobnog asistenta, u ukupnom trajanju od 4.5 sati dnevno.

U više navrata obraćala sam se nadležnim službama resornog Ministarstva moleći za povećanje asistentske pomoći, odnosno mogućnost korištenja usluga barem još jednog dodatnog asistenta. Molbe su mi odbijene jer moj zahtjev nije sukladan odredbama Pravilnika spomenutog projekta. U vezi s odredbama Pravilnika spomenutog projekta obratila bih Vam pozornost na sljedeće:

U skupini invalidnih osoba s ozljedom kralježnične moždine mogućnost korištenja usluga osobnog asistenta, s maksimalnom mjesečnom radnom satnicom, jednako ostvaruju osobe s Barthelovim indeksom 0 kao i one s indeksom 40, pa i većim. Mislim da ta odredba dovodi korisnike u neravnopravan položaj jer dodijeljena satnica asistentskih usluga nije usklađena sa stvarnim potrebama svakog pojedinog korisnika. Potrebe praktičnog zbrinjavanja osoba nultog Barthelovog indeksa ne mogu se izjednačavati s potrebama zbrinjavanja osoba Barthelovog indeksa 40 ili većim.

Pored navedenog tu je i odredba prema kojoj mogućnost apliciranja na natječaj za osobne asistente imaju udruge osoba s invaliditetom ali ne i same osobe s invaliditetom.

Obeshrabruje me spoznaja da svaki moj pokušaj da riješim ili barem umanjim svoj problem nedostatnog zbrinjavanja nailazi na 'zid' postojećih propisa.

Uz sva novčana sredstva dodijeljena Republici Hrvatskoj iz fondova EU-a u svrhu osnaživanja osobnog integriteta i socioekonomskog statusa osoba s invaliditetom, istaknula bih da i dalje dolazim u situacije u kojima i do 12 sati provedem u istom ležećem položaju bez intervencije.

Institut osobnog asistenta u Republici Hrvatskoj nije reguliran zakonom, ipak, lijepo Vas molim da, u domeni svojih ovlasti, učinite sve moguće kako bi se u odredbe postojećeg Pravilnika unijele izmjene kojima bi se osobama kao što sam ja, s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta te neuvjetnim socioekonomskim prilikama, osigurala mogućnost korištenja usluga dvaju ili više asistenata, a time i odgovarajuća cjelodnevna skrb.

Unaprijed zahvaljujem.“

U lipnju 2015.g. Ministarstvo socijalne politike i mladih objavio je Poziv za prijavu trogodišnjih programa udruga koje pružaju usluge asistencije osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj za osiguravanje usluge osobnog asistenta osobama s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta, usluge tumača/prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika i usluge videćeg pratitelja slijepim osobama koje su nesamostalne u kretanju.

U uputi za prijavitelje programa navedeno je da je u 2015. godini 631 osoba korisnik ove usluge (ujedno je 631 osoba zaposlena kao osobni asistent), što pokriva otprilike samo 10% stvarnih potreba za ovom uslugom.

Naime, sukladno podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, u sustavu socijalne skrbi postoji 63.897 osoba s invaliditetom kojima bi ova usluga bila potrebna. Za financiranje programa u okviru ovog Poziva planiran je iznos od **39.800.000,00** kuna. Prednost u financiranju imaju udruge koje su provodile trogodišnji program udruga koje pružaju usluge asistencije osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, za razdoblje 2013.-2015. godine te prijavljuju isti broj korisnika koji im je bio odobren u tom razdoblju.

Korisnici mogu biti osobe s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta u dobi od 18 do 65 godina (Barthelov indeks 0-45), kojima nije oduzeta poslovna sposobnost te koji nemaju sklopljen ugovor o doživotnom, odnosno dosmrtnom uzdržavanju.

Svakako treba istaknuti da su natječajni kroz godine obuhvaćali sve veći broj korisnika usluge, da se povećavaju raspoloživa sredstva za te projekte, da se u proteklih nekoliko godina omogućilo ostvarivanje usluge i osobama sa senzoričkim i intelektualnim teškoćama, na što smo ranije niz godina upozoravali. Međutim, i dalje kao najveću zapreku u podizanju dostupnosti ove usluge vidimo u činjenici da je proces osiguravanja asistenta povjeren udrugama, zbog čega je dijelu osoba s najtežim invaliditetom nedostupan, te u činjenici da do danas nismo niti započeli s donošenjem zakona koji bi na jedinstveni način regulirao pravo na ovu uslugu, uz puno više individualizacije prema specifičnoj potrebi svake osobe.

Preporuke:

Pitanje neovisnog življenja i ostvarivanja prava na život u zajednici temeljno je pitanje za osobe s invaliditetom, kako ne bi morali živjeti nametnutim načinom života (npr. u obitelji udomitelja) ili biti smještene u institucije. Osnovni preduvjet ostvarenju neovisnog života je lepeza usluga prilagođenih individualnim potrebama svake pojedine osobe. Osobama koje su zbog svojeg invaliditeta smještene u ustanovu kršimo pravo na život u zajednici na ravnopravnoj osnovi s drugima.

U procesu razvoja usluga u zajednici naglašena je uloga sustava socijalne skrbi i institucija na državnoj razini, ali ne smijemo zaboraviti da pravo svake osobe na život u zajednici i razvoj usluga ne smije ostati pitanje samo jednog sustava i jedne razine vlasti. Svoju ulogu u razvoju usluga u zajednici trebaju preuzeti i drugi sustavi i institucije, ali i jedinice lokalne i regionalne samouprave.

Proces deinstitucionalizacije koji se unazad dvije godine intenzivnije provodio u ustanovama socijalne skrbi, svakako treba širiti, intenzivirati i ubrzavati. Nekadašnje ustanove transformirane u centre usluga u zajednici predstavljaju nezamjenjiv resurs za osiguravanje kvalitetnih mobilnih usluga.

Nadalje, hvalevrijedno je širenje usluge osobnog asistenta, ali i dalje smatramo nužnim napustiti projektno osiguravanje ove usluge, nego treba zakonski urediti pitanje asistencije i time učiniti ovu uslugu dostupnom i prilagođenim stvarnim potrebama osoba s invaliditetom.

4.15. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

U Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom u čl. 28 navodi se kako *Države stranke priznaju pravo osobama s invaliditetom na odgovarajući životni standard za njih i njihove obitelji, uključujući odgovarajuću prehranu, odijevanje, stanovanje, kao i na stalno unaprijeđenje životnih uvjeta te će poduzeti odgovarajuće korake kako bi zaštitile i promicale ostvarenje ovog prava bez diskriminacije na osnovi invaliditeta...*

UN Odbor za prava osoba s invaliditetom u Zaključnim zapažanjima i preporukama u travnju 2015. o primjeni Konvencije u RH u čl. 28 Primjereni životni standard i socijalna zaštita naglasio kako je *zabrinut da mnoge osobe s invaliditetom žive u siromaštvu, posebno osobe s ruralnih područja i one romskog podrijetla. Odbor je zabrinut i zbog restriktivne procjene cenzusa čime je naknada osobama s invaliditetom srozana na naknadu iz sustava socijalne zaštite. Odbor **preporuča osnaživanje programa za borbu protiv siromaštva. Nadalje, preporuča da se naknade čiji je cilj umanjiti povećane troškove koji proizlaze iz invaliditeta, temelje na procjeni potreba pojedinaca te da ne podliježu procjeni cenzusa.***

4.15.1. SOCIJALNA SKRB

Siromaštvo za osobe s invaliditetom ima posebnu težinu. Često se događa da od naknada žive cijele obitelji i da im je to jedino primanje pa je naknada koja bi trebala služiti uključivanju u život postala naknada za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo oko 18 % osoba s invaliditetom živi u uvjetima siromaštva, što je više od opće populacije. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je u proteklom periodu dobivao više apela za pomoć u ostvarivanju prava na određene naknade za podmirivanje elementarnih životnih potreba. Osobna invalidnina i pravo na status roditelja njegovatelja u socijalnoj skrbi namijenjene su osobama s najtežim invaliditetom.

Prema podacima Ministarstva socijalne politike i mladih iz 2014. godine osobnu invalidninu u iznosu od 1 250 kn primalo je 23 740 osoba dok pravo na status roditelja njegovatelja u iznosu od 2 500 kuna ostvarilo je 3 348 osoba.

Iz podataka od prosinca 2015. godine proizlazi kako je pravo na osobnu invalidninu koristilo ukupno 23.411 osoba.¹⁷ Uspoređujući navedene podatke vidljivo je da je u 2015. godini 329 korisnika prava na osobnu invalidninu manje.

Ured zagovara pristup u kojemu će osobna invalidnina biti primanje čija će svrha doista biti uključivanje osobe u život i podmirivanje potreba proizašlih iz invaliditeta i kao takva posve neovisna o bilo kakvim drugim primanjima osobe, što sada nije slučaj.

Pravo na status roditelja njegovatelja, prema podacima za prosinac 2015. godine¹⁸ koristilo je 3.411 osoba dok je pravo na status njegovatelja koristilo 65 osoba, odnosno sveukupno je navedeno pravo koristilo 3.476 osoba. Uspoređujući podatke s 2014. godinom vidljiv je porast za 128 korisnika prava na status roditelja njegovatelja odnosno njegovatelja.

Međutim, kad govorimo o statusu roditelja njegovatelja ili njegovatelja, ovo pravo bi trebalo osigurati širem krugu korisnika i u svim slučajevima kada se osigurava ostanak osobe u obitelji i životnoj sredini. Činjenica je, da većina osoba koja se nama pritužuju imaju doista složene probleme zbog niskih naknada i nedostatka različitih vrsta podrške, te traže rješenja kojima bi se uklonile ili barem ublažile tegobe s kojima se susreću.

Korisnici i prava u socijalnoj skrbi

1-1. Broj korisnika i prava u socijalnoj skrbi u Republici Hrvatskoj u razdoblju 2012. - 2015. (materijalni oblici skrbi)

Naknada – država

VRSTA PRAVA	2012.	2013.	2014.	31. 12. 2015.
1. Zajamčena minimalna naknada/Pomoć za				
- 1.1. ukupno prava (samac i kućanstvo)	49.254	49.901	49.053	50.554
- 1.2. ukupno obuhvaćenih osoba	110.794	113.358	101.343	102.132
2. Osobna invalidnina	21.059	22.362	23.740	23.411
3. Doplatak za pomoć i njegu	78.290	73.690	72.408	66.794
4. Jednokratna naknada/pomoć 1)*...	73.195	86.682	80.714	84.716
17. Status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja	2.869	3.208	3.348	3.476

Metodološka objašnjenja :

- Navedena su prava financirana preko Ministarstva socijalne politike i mladih

¹⁷ http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/socijalna_skrb/statisticka_izvjesca/mjesecna_izvjesca_2015

¹⁸ http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/socijalna_skrb/statisticka_izvjesca/mjesecna_izvjesca_2015

Naknade – lokalna i regionalna samouprava

1. Naknada za troškove stanovanja	25.493	21.624	26.385	26.262
2. Pravo na troškove ogrjeva (ukupno u tekućoj godini)	38.376	44.024	42.624	16.636

* Pomoć za podmirenje troškova stanovanja financirana iz proračuna općina, gradova i Grada Zagreba.

** Pomoć za ogrjev financirana iz proračuna županije.

(Izvor: podaci Ministarstva socijalne politike i mladih (temeljem obrade podataka prikupljenih od centara za socijalnu skrb)).

U odnosu na razdoblje od 2012. do 2014. godine manji je broj korisnika prava na doplatu za pomoć i njegu. Tijekom 2015. godine Ured je zaprimio mnogo upita o razlozima prekida ili smanjivanja opsega prava na doplatu za pomoć i njegu (npr. sa 500,00 kn na 350,00 kn).

Iz gornje tablice vidljivo je da se neznatno povećao broj korisnika zajamčene minimalne naknade, a isplaćeno je i više jednokratnih pomoći nego u 2014. godini. Zanimljiva je usporedba isplate jednokratne pomoći 2013. godine - 86.682 korisnika, dok je u 2014. godini bilo svega 80.714 korisnika jednokratne pomoći što je manje za 5 968 korisnika.

Što se tiče korisnika naknada zaprimljenih od jedinica lokalne i regionalne samouprave također je manji broj korisnika, posebno korisnika naknada za pokrivanje troškova ogrjeva.

Naknada za ugroženog kupca energenata	Broj prava
1.1. samac	34.859
1.2. kućanstvo	31.332
Ukupno prava (1.1. + 1.2.)	66.191

(Izvor: Ministarstvo socijalne politike i mladih)¹⁹

Vlada RH je sa opskrbljivačima energije potpisala Sporazum o suradnji na mjerama suzbijanja energetske siromaštva. Mjerama su obuhvaćeni korisnici osobne invalidnine i zajamčene minimalne naknade. Iz tablice je vidljivo kako je ukupno 66.191 korisnik na dan 31. prosinac 2015. godine iskoristio pravo na „vaucher bon“ u vrijednosti od 200,00 kuna koji služi kao naknada za ugroženog kupca energenata. Ovakva mjera dovodi u povoljniju ekonomsku situaciju egzistencijalno ugrožene samce i obitelji, korisnike osobne invalidnine i zajamčene minimalne naknade.

IZMJENA ZAKONA O SOCIJALNOJ SKRBI

Status negovatelja

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom proteklih godina učestalo zaprima pritužbe bračnih partnera, braće i sestara koji su podnijeli zahtjev za priznavanje prava na status negovatelja, međutim, pravo nije priznato jer zakonska odredba za priznavanje prava isto ne omogućava.

Primjer: Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se stranka upitom: *“Osoba sam s cerebralnom paralizom, 50 godina, potpuno nepokretan krećem se pomoću invalidskih kolica i ovisan*

¹⁹ http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/socijalna_skrb/statisticka_izvjesca/mjesecna_izvjesca_2015

sam 24 sata o drugoj osobi. Zanimalo bi me da li moj brat koji je na zavodu za zapošljavanje ima 38 godina može biti moj skrbnik njegovatelj jer ionako se on brine o meni. Naime, moja majka je stara 75 godina i ne može se sama brinuti o meni jer i njoj je potrebna neka vrsta pomoći. Moja majka i ja smo naslijedili obiteljsku mirovinu od pok. oca. Majka također dobiva 830 kn dječjeg doplatka i ja primam osobnu invalidninu 1250kn. Zanima me da li pod navedenim okolnostima moj brat može biti moj skrbnik i njegovatelj tim više što je brat završio tečaj za njegovatelja i radio je u udruzi invalida s djecom s posebnim potrebama“.

Upravni sud u Splitu donio je odluku kojom je poništio rješenje Ministarstva socijalne politike i mladih u predmetu priznavanja prava na status njegovatelja supruzi koja brine o suprugu. Iz obrazloženja presude kojom je poništeno rješenje drugostupanjskog tijela o nepriznavanju prava na status njegovatelja zbog nepostojanja zakonske osnove vidljivo je tumačenje i stajalište suda: *“...osporenim rješenjem tuženika povrijeđen je zakon na štetu tužiteljice, jer je prema ocjeni suda tuženik primijenio isključivo formalističko, odnosno gramatičko tumačenje odredbi čl. 64. Zakona, bez njihovog međusobnog povezivanja i tumačenja u skladu sa smislom i svrhom istih, ne vodeći pritom računa i o odredbi članka 57. stavka 2. Ustava Republike Hrvatske prema kojoj posebnu skrb država posvećuje zaštiti osoba s invaliditetom i njihovom uključivanju u društveni život.“*

Imajući u vidu prethodno navedene okolnosti, ali i uzastopne pritužbe stranaka na ostvarivanje prava na status njegovatelja, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom obratila se Ustavnom sudu prijedlogom za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti zakona s Ustavom: -dijela članka 64. stavka 1. Zakona o socijalnoj skrbi („Narodne Novine“ broj: 157/13, 152/14) koja glasi: „ - iznimno, kada su roditelji djeteta s teškoćama u razvoju umrli ili nijedan od roditelja ne živi s djetetom i o njemu se ne brine, ili živi s djetetom, ali nije u mogućnosti pružiti mu potrebnu njegu zbog svog psihofizičkog stanja...“.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom smatra kako je navedena osporavana zakonska odredba nepotpuna, nelogična i diskriminatorna s obzirom na dob i vrstu srodstva. Jedini kriterij za priznavanje prava na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja trebao biti stupanj invaliditeta osobe (čl.63. Zakona) koji se utvrđuje u postupku vještačenja dok bi zakonom trebalo biti omogućeno neuvjetovano i neselektivno pravo krvnim srođnicima, tazbinskim srođnicima i drugim osobama na podnošenje zahtjeva za priznavanjem statusa njegovatelja.

Polazna točka je osoba s invaliditetom i njezino pravo da ... živi u svom domu, dobije njegu od osobe koju želi za njegovatelja, izabere osobu koja će ga njegovati... (suprug, teta, rođak, susjed).

Sustav socijalne skrbi treba sva prava i usluge treba koncipirati na način da osobama s invaliditetom primarno omogući život u vlastitoj obitelji dokle god je to moguće.

Međutim, odredbe Zakona o socijalnoj skrbi nisu samo sporne u prethodno navedenom primjeru već je pravobraniteljica upozoravala i na dio odredbe koji se odnosi na poludnevni boravak kao kriterij za nepriznavanje prava na status roditelja njegovatelja, što je vidljivo iz sljedećeg primjera:

Uredu se u nekoliko navrata obraćala majka djevojčice s teškim invaliditetom, cerebralna paraliza, ne hoda, ne govori, ne hrani se samostalno te je u potpunosti u svim segmentima života ovisna o pomoći svoje majke i oslobođena je pohađanja škole. Ujedno navodi primjere majki čija djeca idu u školu i tamo borave nekoliko sati, a one imaju priznati status roditelja njegovatelja. Majka je podnijela zahtjev za priznavanje prava na status roditelja njegovatelja, međutim, djevojčici je priznato pravo na poludnevni boravak u ustanovi socijalne skrbi stoga, pravo nije priznato niti u prvostupanjskom postupku, a niti u postupku po žalbi.

Iz same djelatnosti centra koji djevojčica pohađa, proizlazi da je djetetu za vrijeme boravka “pružena usluga pomoći i njege” koju pružaju stručni radnici ustanove, stoga roditelj tu istu uslugu ne treba pružati jer je već osigurana. Međutim, u sustavu školstva, zbog naravi institucije, situacija je obavješću Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta uz suglasnost Ministarstva socijalne politike i mladih drugačije uređena te je moguće priznati roditelju pravo na status roditelja njegovatelja iako dijete u ustanovi obrazovanja boravi više od 4 sata.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je upozorila Ministarstvo socijalne politike i mladih o diskriminatornom načinu postupanja i zatražila da se navedena odredbe ili izmijeni ili primjenjuje ravnopravno na svu djecu i roditelje neovisno o instituciji gdje dijete boravi. Zatraženo je da se iz

odredbe čl.65. st.1. izuzme vrsta smještaja „poludnevni boravak“ kao kategorija radi koje se ne može priznato pravo na status roditelja njegovatelja.

Nadležno ministarstvo izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 99/15 od 24.09.2015.g.) nije uvažilo primjedbe te je odredba čl. 65. Zakona o socijalnoj skrbi ostala nepromijenjena.

Osobna invalidnina

Osim navedene primjedbe, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je, temeljem kontinuiranih primjedbi stranaka na priznavanje prava na osobnu invalidninu, ponovila primjedbe koje se odnose na definiranje prihoda koji utječu na priznavanje prava na osobnu invalidninu i cenzus. Nije prihvatljivo da na priznavanje prava na osobnu invalidninu izravno utječe prihod osobe ili primjerice ostvarena odšteta za izgubljeno zdravlje ili štednja građana. Propisivanjem prava na osobnu invalidninu neovisno o prihodu potaknulo bi se uključivanje osoba s invaliditetom u svijet rada.

S obzirom na navedeno, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je ponovno predložila da se pripadajući članci Zakona o socijalnoj skrbi izmijene, što nije usvojeno. Zakonski je definirano da se osobna invalidnina utvrđuje kao razlika između prihoda i iznosa osobne invalidnine, ali se u prihod ne uračunava mirovina do iznosa mirovine ostvarene za 40 godina mirovinskog staža. Smatramo da umjesto riječi „mirovina“ treba stajati riječ „prihod“, jer su prema sadašnjem određenju osobe koje ostvaruju plaću stavljene u neravnopravni položaj u odnosu na one koje ostvaruju mirovinu. Tako je Zakonom ustanovljena nejednakost između osoba s istom težinom invaliditeta, ovisno o tome jesu li one zaposlene ili ostvaruju mirovinu.

Međutim, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je podržala neke izmjene koje su bile predviđene izmjenom Zakona o socijalnoj skrbi, primjerice odredbe sukladno kojima postupci za ostvarivanje zajamčene minimalne naknade prelaze u nadležnost ureda lokalne i područje (regionalne) samouprave odnosno Grada Zagreba.

Takvim se postupkom očekuje rasterećenje centara slijedom čega bi centri dobili prostora za intenzivniji i kvalitetniji stručni rad sa svojim korisnicima i izvršavanju drugih ovlaštenja.

Isto tako, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je podržala izmjenu odredbi u dijelu koji regulira trajanje prava na psihosocijalnu rehabilitaciju u obitelji, s obzirom da je ranija odredba u tom smislu bila ograničavajuća te rezultirala izolacijom osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju čiji roditelji ostvaruju pravo na status roditelja njegovatelja.

Inkluzivni dodatak

Ministarstvo socijalne politike i mladih je 2013. godine započelo raditi na pripremi Nacrta prijedloga zakona o inkluzivnom dodatku te je temeljem Zakona o procjeni učinka propisa objavilo teze. Održana su dva okrugla stola 2013. godine te je pravobraniteljica uputila primjedbe na navedene prijedloge – između ostalog i na uvođenje dohodovnog cenzusa.

U jesen 2013. Ministarstvo se izjasnilo kako nema dostatna sredstva za donošenje Zakona u kojem ne bi bio propisan dohodovni cenzus te je stoga zaključeno da se nastavlja raditi na Nacrtu zakona i da se donošenje do daljnega odgađa. Unatoč najavi proširivanja radne skupine i daljnjem radu, na istome se, gotovo godinu dana nisu učinili značajni pomaci. U svibnju 2015. godine dopunjuje se radna skupina tako da nju čine sljedeći predstavnici: Ministarstva socijalne politike i mladih; Ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture; Ministarstva rada i mirovinskoga sustava; Ministarstva financija; Ministarstva uprave; Ministarstva branitelja; Ministarstva turizma; Ministarstva zdravlja; Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta; Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo; Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje; Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH; Hrvatskog saveza slijepih; Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih; Hrvatskog saveza udruga tjelesnih invalida; Hrvatskog saveza udruga cerebralne i dječje paralize; Saveza društava distrofičara Hrvatske; Hrvatskog saveza udruga osoba s intelektualnim teškoćama; Zajednice udruga hrvatskih civilnih stradalnika iz Domovinskog rata

Hrvatske; Saveza udruga za autizam Hrvatske; Koalicije za život u zajednici; Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba Dodir; Saveza društava multiple skleroze Hrvatske; Hrvatskog saveza udruga mladih i studenata s invaliditetom SUMSI; Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara; Građanske inicijative „Pomozimo djeci s invaliditetom“.

Od lipnja 2015. nastavlja se dalje raditi na izradi zakonskog rješenja te prema navodima ministarstva „Članovi Radne skupine su se glasanjem izjasnili za uvođenje inkluzivnog dodatka kako novog prava koje će objedinjavati postojeća prava osoba s invaliditetom, te za uvođenje imovinskog cenzusa. Također su izglasali i utvrđivanje razine potpore u četiri razine, s obzirom na činjenicu da Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom već vještači na temelju četiri razine.

Također, na sastanku je dogovorena potreba izrade analize postojećih prava na osnovi invaliditeta u različitim sustavima, što će koordinirati Ministarstvo socijalne politike i mladih u suradnji s drugim tijelima te će temeljem navedene analize Radna skupina odlučiti koja prava će biti obuhvaćena inkluzivnim dodatkom.“

Do danas nemamo saznanja što je dogovoreno odnosno neslužbeno saznajemo da se radna skupina nije sastala od kolovoza 2015. godine.

S obzirom da je definirano kako inkluzivni dodatak služi izjednačavanju mogućnosti osoba s invaliditetom pri uključivanju u svakodnevni život, odnosno radi se o izjednačavanju položaja osoba s i bez invaliditeta, neprihvatljivo je ugraditi u odredbu imovinski cenzus za ostvarivanje ovog prava. Inkluzivni dodatak trebao bi služiti nadoknađivanju onih povećanih troškova koje proizlaze iz invaliditeta.

Stoga sukladno i preporukama UN Odbora za prava osoba s invaliditetom pravobraniteljica također smatra kako se naknade za povećane izdatke koji proizlaze iz invaliditeta trebaju temeljiti na individualnim procjenama stupnja potrebne podrške bez imovinskog i prihodovnog cenzusa.

Rad centara za socijalnu skrb

U 2015. godini od ukupnog broja pritužbi, njih 258 bilo je u području socijalne zaštite. Time je ovo područje proteklih 7 godina na prvom mjestu po zaprimljenim pritužbama. Najčešće se radilo o ostvarivanju materijalnih prava i to zbog prestanka ili smanjivanja naknade kod ostvarivanja prava na doplatu za pomoć i njegu, savjetovanja radi odbijanja prava na osobnu invalidninu, npr. osoba prelazi prihodovni cenzus, ostvarivanja ili prestanka prava na status njegovatelja kada brigu i njegu ne može preuzeti drugi član obitelji.

Tipični su upiti građana kojima oni navode koju vrstu invaliditeta imaju i žele saznati koja im prava shodno tome pripadaju (npr. „*imam 100% tjelesno oštećenje, živim s....nemam sredstava za život....na što sve imam pravo?*“). Na takve upite nemoguće je odgovoriti na taj način jer odgovor nije jednoznačan. Ne postoji u pravnom sustavu popis mogućih naknada za određeni postotak tjelesnog oštećenja ili određenu vrstu i težinu oštećenja. Socijalna i druga prava utvrđuju se u raznim sustavima i po različitim osnovama. Stoga u takvim slučajevima građane upućujemo da se obrate centru za socijalnu skrb. Socijalni radnik bi svaku osobu trebao detaljno informirati i savjetovati o svim mogućnostima za prevladavanje teškoća u kojima se nalazi i uputiti u neka druga prava iz socijalne skrbi, ukoliko osoba ispunjava zakonske uvjete. Također bi je trebao uputiti i u neke mogućnosti koje postoje u lokalnoj zajednici, kao npr. ostvarivanja studentskih potpora i sl. Za potpore za stanovanje (režije i sl.) treba se obratiti jedinici lokalne samouprave.

Svaka osoba koja se nalazi u stanju socijalno-zaštitne potrebe treba jasno artikulirati svoj problem, opisati situaciju u kojoj se nalazi, sredstva koja su potrebna za zadovoljavanje potreba, te tražiti od stručnjaka centra za socijalnu skrb detaljniji razgovor i konkretnu uputu i pomoć.

Česte su pritužbe građana da iako su u stalnom tretmanu centra za socijalnu skrb, ne dobivaju potpune informacije o pravima koja mogu ostvariti. Smatraju da je odgovornost i obaveza socijalnog radnika u centru za socijalnu skrb upravo davanje uputa i informacija o pravima koja bi joj olakšala tešku materijalnu situaciju. Neki navode da nisu mogli ostvariti suradnju i komunikaciju, da odgovorne osobe nema, ne javlja se na telefon ili je na terenu. Smatraju da imaju pravo očekivati odgovarajuću uslugu od institucije koja za to i postoji. Osjećaju razočaranost i nezadovoljstvo radom

djelatnika centara za socijalnu zbog nedovoljnog posvećivanja svakoj osobi, grubosti, nevoljkosti, a zatim i nezainteresiranosti za ishode određenih postupaka i mjera koje poduzimaju.

U takvim slučajevima Ured pravobraniteljice poduzima aktivnosti u skladu s ovlastima kao i sa zakonskim odredbama i eventualnim mogućnostima te stranke savjetuje i upućuje na koji način može ostvariti određeno pravo. Postupanjem pravobraniteljice u ispitnom postupku uobičajeno dobivamo odgovore centara za socijalnu skrb da „redovito pružaju informacije korisnicima, poštujući načelo informiranosti o pravima i uslugama“.

Jednim dijelom nezadovoljstvo je i posljedica općenitog odnosa sustava prema osobama s invaliditetom (diranje u stečena prava, gubitak ili umanjivanje iznosa stečene materijalne naknade), ali i odnosom sustava prema instituciji centra za socijalnu skrb. Treba uzeti u obzir da su centri za socijalnu skrb ustanove koje imaju široka ovlaštenja i obaveze, veliki broj korisnika, a sigurno nedostatan broj djelatnika koji bi sve zadaće izvršavali kvalitetno.

Ranijih godina ukazivali smo nadležnom Ministarstvu da je potrebno posvetiti pozornost instituciji centra za socijalnu skrb na način da se zaposli potrebni broj stručnih radnika, te da se veća pažnja posveti njihovoj edukaciji specifično za rad s osobama s invaliditetom.

Preporuke

- izmjena odredbi Zakona o socijalnoj skrbi – odredbe ne smiju stavljati u nepovoljniji položaj osobe s invaliditetom zbog njihovih obilježja – dobi, radnopravnog statusa, obiteljskog statusa i sl.
- donošenje Zakona o inkluzivnom dodatku
- sustavno raditi na kapacitiranju, edukaciji i stručnom usavršavanju stručnih djelatnika centara za socijalnu skrb, te podizanju kvalitete usluge u području zaštite osoba s invaliditetom

4.15.2. IMOVINSKO PRAVNI POSLOVI

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u 2015. godini učestalo su se obraćali roditelji i skrbnici osoba s intelektualnim teškoćama koji su prijeverno navedeni na sklapanje ugovora s operaterima. U većini slučajeva radi se o osobama s intelektualnim teškoćama odvedenim prodajnom predstavniku operatera radi potpisivanja pretplatničkog ugovora. Nakon što potpišu ugovor, čije uvjete kao ni obveze koje iz njih proizlaze nisu mogle shvatiti, osobama se oduzima mobilni telefon iz pretplatničkog paketa, te se isti nastavlja redovito koristiti dok računi za telefonske usluge redovito pristižu na adresu prevarene osobe podmićenje čijih troškova je prepušteno brizi obitelji ili skrbnika.

Primjer 1: *Obraćam Vam se u ime mog brata koji je osoba lišena poslovne sposobnosti te je pod skrbništvom naše majke. Brat je na prijeveru od strane XX, odveden u poslovnicu operatera s obrazloženjem da treba za XX podići mobitel sa popravka. Kako on nikada nije bio upoznat sa sklapanjem pretplatničkog ugovora bilo koje vrste, nije znao što potpisuje.*

Za navedenu uslugu bio je nagrađen s 200 kuna. Isti dan je došao kući i mami objasnio kako za jednog njegovog prijatelja-XX podigao mobitel s popravka i dobio 200 kuna na što smo moja majka i ja uvidjeli da to nije slučaj s podizanjem mobitela s popravka već nešto puno gore. Brat je objasnio da je bio u poslovnici operatera gdje je nešto potpisao i preuzeo mobitel koji je odmah nakon izlaska iz poslovnice predao osobi koja ga je čekala kod poslovnice. Sljedećeg dana kontaktirali smo službu za korisnike operatera gdje nam je objašnjeno da je brat sklopio Ugovor na 24 mjeseci uz opciju uređaj. Isti tren smo zatražili blokiranje kartice (djelatnica operatera nam je rekla da kartica nije niti aktivirana) te objasnili da se radi o prijeveri i da je brat osoba lišena poslovne sposobnosti.

Otišli smo u poslovnicu operatera gdje nam je djelatnik rekao da ako je brat osoba lišena poslovne sposobnosti ne smije sam izlaziti van?! Zatražili smo kopiju ugovora koji je brat potpisao te s tim otišli u policiju i podnijeli kaznenu prijavu koju Vam također dostavljam u privitku. Podnijeli smo i zahtjev za poništenje ugovora, ali operater, ne želi poništiti navedeni ugovor unatoč tome da je xx priznao svoje djelo i isto tako da je mobitel prosljeđen odmah nekoj drugoj osobi.“

Primjer 2. *Centar za socijalnu skrb dostavio je Uredu pritužbu na rad jednog teleoperatera vezano za davanje podataka u postupku oprosta duga osobi djelomično lišenoj poslovne sposobnosti. Osoba djelomično lišena poslovne sposobnosti sklopila je ugovor s teleoperaterom za mobilni uređaj i korištenje njihovih usluga na vrijeme od 2 godine iako je djelomično lišen poslovne sposobnosti.*

Majka skrbnica podnijela je zahtjev teleoperateru za raskidom ugovora, međutim kao odgovor je dobila uplatnicu za plaćanje dugovanja po sklopljenom ugovoru te se obratila CZSS-u. CZSS je zatražio podatak od operatera o specifikaciji dugovanja, međutim nije dobio odgovor te se obratio Uredu s pritužbom na postupanje.“

Bitno je istaknuti kako su spomenuti ugovori rezultat kaznenog djela prijevare, kažnjivog temeljem članka 226. stavka 1. Kaznenog zakona, te je stoga uputno ovakve slučajeve prijaviti nadležnoj policijskoj postaji. Također, potrebno je da zakonski zastupnik osobe s invaliditetom u najkraćem mogućem roku od saznavanja za sklapanje takvog ugovora, pismenim putem od operatera zatraži raskid ugovora kako bi se izbjeglo stvaranje daljnjih neopravdanih troškova. Ukoliko operater ipak ne uvaži pismeni prigovor zakonskog zastupnika, potrebno je obratiti se Hrvatskoj regulatornoj agenciji za mrežne djelatnosti (HAKOM) koja je nadležna za rješavanje sporova između korisnika i operatera, ali tek nakon što su iscrpljene sve mogućnosti podnošenja pritužbe operateru. Više informacija o samoj proceduri e-žalbe nalazi se na slijedećem linku <http://www.hakom.hr/default.aspx?id=61>

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom prepoznala je povećani rizik od mogućih zlouporaba kod osoba s intelektualnim teškoćama, te je u vezi s tim održala sastanak s predstavnicima HAKOM-a. Na sastanku je, između ostalog, zaključeno kako će se dodatni naponi uložiti u edukaciju prodajnih predstavnika operatera, a sve u cilju povećanja dužne pažnje prodavatelja prilikom sklapanja ugovora s osobama s intelektualnim teškoćama. U svojem je priopćenju HAKOM također istaknuo kako će u sporovima između korisnika i operatera, u kojima je osoba s intelektualnim teškoćama navedena na potpisivanje ugovorne obveze dati za pravo korisniku bez obzira je li mu oduzeta poslovna sposobnost, te da ukoliko postoje okolnosti koje jasno upućuju na činjenicu da je prodajni predstavnik operatera trebao biti pažljiviji i uočiti da se radi o osobi s intelektualnim teškoćama, zakonski zastupnik osobe može raskinuti sklopljenu pretplatu bez naknade za prijevremeni prekid.

Stambeno zbrinjavanje

Osobe s invaliditetom se često suočavaju s nerješivim problemima stambenog zbrinjavanja u situacijama kada je potrebno osigurati pristupačno stanovanje bilo kada su vlasnici neprilagođenih stanova ili najmodrimci. Prilagodbe stambenog prostora u pravilu iziskuju značajna financijska sredstva, bilo da se radi o pristupu zgradi ili preinakama u samom stanu, a najveći razlog neosiguravanja pristupačnosti je nedostatak vlastitih financijskih sredstava, odnosno nemogućnost prikupljanja sredstava iz drugih izvora. Sljedeći primjer govori o zaštićenom najmodrimcu čiji su vlasnici treće osobe (najmodavci).

Primjer 1: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pritužila se osoba s invaliditetom (posljedica psihičke bolesti) radi neodržavanja stana od strane najmodavca. Naime, pritužiteljica stanuje u tom stanu kao zaštićeni najmodrimac, a najmodavci su osobe starije životne dobi koje su navedeni stan dobili u povratu, te se uopće ne brinu oko redovitog održavanja stana na što ih je stranka u više navrata i usmeno, a i pisano upozoravala (dotrajale električne instalacije u zgradi koja je sagrađena prije 1930.g.).*

Najmodavci su prvotno ignorirali traženja stranke da bi nakon intervencije Ureda obećali financirati obnovu cjelokupnih elektro instalacija u stanu i dozvolili stranci da odabere izvođača radova. Stranka je odabrala izvođača radova te ujedno poslala i troškovnik na odobrenje najmodavcima. Najmodavci prvotno odobravaju troškovnik te nakon započinjanja radova izvješćuju kako im je ipak to preskupo te da će oni potražiti novog izvođača radova. Nakon ponovne intervencije Ureda i dogovora s izvođačem radova i odvjetnicom najmodavaca postignut je dogovor i radovi su uspješno završeni i plaćeni.

Zbog svega navedenog, stranci se pogoršalo zdravlje uzrokovano stresom i i neizvjesnošću te je hospitalizirana, a cijeli postupak je trajao preko 6. mj. prije konačnog rješenja.

Primjer 2: *Pritužiteljica, baka sa svojim teško oboljelim dvadesetogodišnjim unukom, osobom s invaliditetom o kojem skrbi živi u kući. Bespravni graditelji na predmetni objekt (kuću) nadograđuju 2. kat i potkrovlje čime ugrožavaju mirno uživanje vlasništva i dostojne uvjete stanovanja za pritužiteljicu i njezinog unuka.*

Nadležna inspekcija donosi rješenje kojim se naređuje uklanjanje nadogradnje 2. kata i potkrovlja te dogradnja vanjskog stubišta.

Nakon zaprimljene pritužbe, Ured pravobraniteljice zatražio je očitovanje od nadležnog Ministarstva i inspekcije te nakon više požurnica zaprimio odgovor nadležne inspekcije.

Ishod: Do sada negativan. Nadležna inspekcija nam odgovara kako razumiju zahtjev pritužiteljice na mirno uživanje vlasništva i dostojne uvjete stanovanja za nju i njezinog unuka, osobe s invaliditetom, a koje je povrijeđeno bespravnom gradnjom susjeda, no obaviještavaju nas i o tome da su bespravni graditelji (investitori) podnijeli zahtjev za izdavanje rješenja o uvjetima građenja, te da zahtjev nije riješen, a da je predmetna nadogradnja useljena. S obzirom na navedeno zaključuju da će razmotriti mogućnost prisilnog izvršenja svojeg inspekcijskog rješenja.

Sukladno djelokrugu rada i ovlastima Ureda pravobraniteljice propisanim čl. 6., 9. i 10. Zakona o pravobraniteljstvu za osobe s invaliditetom („NN“ br. 107/07.), nadležnu inspekciju tražimo hitno očitovanje o tome kada će pristupiti prisilnom izvršenju rješenja koje su donijeli. Naime, iz predmeta je nesporno da je dotična nadogradnja bespravna. Radi toga je i naređeno njezino uklanjanje. Podnošenje zahtjeva za izdavanje rješenja o uvjetima građenja bespravnih investitora ne mijenja činjenicu njihove bespravne gradnje, osim što konkretno pokazuje kako se bez ikakvih pravnih posljedica može protuzakonito ponašati. Nadležnoj inspekciji napominjemo da ćemo ukoliko u kratkom roku ne zaprimimo njihovo očitovanje, a radi značajnog protoka vremena u kojem se ništa nije učinilo da bi se pritužiteljici i njezinom unuku osiguralo pravo na mirno uživanje vlasništva i dostojne uvjete stanovanja, o svemu obavijestiti Vladu RH i medije.

S obzirom na česte upite osoba s invaliditetom o mogućim smještajnim kapacitetima u Gradu Zagrebu, održan je **u jesen 2015. sastanak s predstavnicima Gradske uprave Grada Zagreba s ciljem da se dobiju odgovori na sljedeća pitanja:**

- *Koliko je osoba s invaliditetom koje su podnijele zahtjev Gradu za dodjelu pristupačnog stana u najam?*

- *Da li je moguće da osoba s invaliditetom ako je vlasnik stana koji je nepristupačan izvrši zamjenu za stan koji je pristupačan, ali u vlasništvu Grada? Ako da, pod kojim uvjetima?*

Na upit pravobraniteljice za osobe s invaliditetom o tome koliko je osoba s invaliditetom na listi za dodjelu stana te tempu dodjele na godišnjoj razini, pomoćnica pročelnice Sektora za upravljanje imovinom grada u Gradskom uredu za imovinsko-pravne poslove i imovinu grada odgovorila je sljedeće: „Ne radi se o posebnoj listi osoba s invaliditetom koje čekaju na stambeno zbrinjavanje nego sukladno odredbama odluke o najmu stanova radi se listi izvan liste reda prvenstva na kojoj su osobe čije stambeno zbrinjavanje je prioritetno na temelju obrazloženog mišljenja/preporuke Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom i Gradskog ureda za branitelje o izuzetno teškim socijalno-zdravstvenim uvjetima života od kojih ovisi prioritetno dodjeljivanje stanova...“ Na tom popisu zadnjih sedam godina svake godine ima 400-tinjak takvih osoba-obitelji, a godišnje se u prosjeku stambeno zbrine 50-tak osoba-obitelji s toga popisa.

„...precizniji podaci za zadnje tri godine (2013., 2014. i 2015.) o broju stambenog zbrinjavanja osoba s nekim vidom invaliditeta, tako da je među osobama/obitelji u teško socijalno-zdravstvenom položaju koje su u spomenutom razdoblju prioritetno stambeno zbrinute bilo 50-tak osoba s invaliditetom, odnosno obitelji koje imaju člana osobu s invaliditetom:

- 2013. je stambeno zbrinuto 15 osoba s nekim vidom teškog invaliditeta
- 2014. je stambeno zbrinuto 19 osoba s nekim vidom teškog invaliditeta
- 2015. je stambeno zbrinuto 12 osoba s nekim vidom teško invaliditeta.

Nadalje je istaknuto da je Odlukom o najmu stanova propisano da se i kod zahtjeva za davanje u najam gradskog stana kojeg stranke podnose na natječaj za tzv. „socijalne stanove“ buduće zdravstveni status te se na osnovi opće nesposobnosti za rad podnositelja zahtjeva i/ili člana njegovog obiteljskog domaćinstva, i na osnovi mentalnog ili tjelesnog oštećenja malodobnog člana

obitelji podnositelja zahtjeva ostvaruju dodatni bodovi koji utječu na ukupan broj ostvarenih bodova i na redno mjesto na Konačnoj listi reda prvenstva temeljem koje se daju u najam gradski stanovi strogo poštujući redoslijed na Listi.

Nadalje je napomenuto da je Grad Zagreb zadnjih pet godina u naselju Novi Jelkovec dao na privremeno korištenje po diskrecionoj ocjeni gradonačelnika 20 stanova ustanovama i centrima u svrhu stambenih zajednica osoba s težim intelektualnim poteškoćama.

Grad Zagreb je raspisao u 2014. godini natječaj za kupnju 20 stanova za potrebe stanovanja osoba koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica i teško pokretnih osoba te se na taj natječaj nije javio nitko tko je ispunjavao propisane uvjete.

U tijeku je raspisivanje još jednog takvog natječaja, za kupnju 20 stanova prilagođenih potrebama osoba s invaliditetom, odnosno prilagođenih za kretanje osoba u invalidskim kolicima sukladno odredbama Pravilnika o osiguranju pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13).“

Zaključak

Predlažemo jedinicama lokalne i regionalne samouprave da žurno pronađu načine i financijske mogućnosti za osiguravanje stambenih prostora za osobe s invaliditetom. Pravo na dom je jedno od osnovnih ljudskih prava, međutim ovo pravo je za mnoge osobe s invaliditetom neostvarivo ako stambeni prostor zahtijeva odgovarajuće prilagodbe, bilo da se radi o pristupu zgradi ili unutarnjem prostoru stambene jedinice. Razlog tome su visoki troškovi koje vlasnici ne mogu podmiriti vlastitim sredstvima. Premda se u zgradama s više suvlasnika mogu elementi pristupačnosti financirati iz zajedničkih sredstava pričuve, za to je potrebna suglasnost većine suvlasnika, što je u uvjetima osiromašenja građana RH teško ostvariti.

Polazeći od toga da je temeljna uloga jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave briga o zadovoljenju javnih potreba građana, u što spadaju i stambene potrebe, smatramo potrebnim promišljati i planirati različite izvore osiguranja pristupačnog stanovanja - od poticanja stanogradnje po principima univerzalnog dizajna, odnosno sufinanciranja prilagodbi postojećih stambenih jedinica na području vlastitih samouprava. Pristup stambenom zbrinjavanju osoba s invaliditetom koje bez društvene podrške ne mogu ostvariti pravo na pristupačno stanovanje, treba biti u središtu svih javnih politika, kako jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave tako i državnih tijela.

4.15.3. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA

Tijekom 2015. godine pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je ukupno 47 pritužbi na jedinstveno tijelo vještačenja. Najčešće su pritužbe bile na dugotrajnost samog postupka što je posljedično dovodilo do nepravovremenog ostvarivanja prava iz pojedinih područja.

Početkom 2015. godine više roditelja djece s teškoćama se pritužilo na nepravovremeno rješavanje po zahtjevima roditelja za ostvarivanje prava na dopust zbog njege djece s težim razvojnim smetnjama uslijed čega, roditelji kojima je istekao redovni porodni dopust nisu mogli na vrijeme ostvarivati ovo pravo upravo stoga što vještačenje nije bilo provedeno na vrijeme. Na ove teškoće upozorili smo Vladu RH, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo socijalne politike i mladih, Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom i Ministarstvo rada i mirovinskog sustava nalazeći da osnovni uzrok leži u prijelaznim i završnim odredbama Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja (NN, br. 85/14.). Tim odredbama je propisano da će se o zahtjevima za ostvarivanje određenih prava iz područja propisanih čl. 3 st. 2 Zakona (koja se prava ostvaruju temeljem nalaza i mišljenja tijela vještačenja), koji nisu pravomoćno okončani do 1. siječnja 2015. godine, vještačenje provoditi prema propisima koji su bili na snazi u trenutku podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava, dok će se po zahtjevima zaprimljenima od navedenog datuma vještačiti sukladno Uredbi o metodologijama vještačenja (NN, br. 153/14, 108/15).

Premda je jedinstveno tijelo vještačenja kao ustrojstvena jedinica Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom – **Sektor za vještačenja**

pravovremeno počelo s radom, tj. 01. siječnja 2015. – smatrali smo da će u uvjetima posve novog preustroja, kadrovskog i prostornog kapacitiranja, potrebnih edukacija u primjeni Uredbe biti teško promptno postupati po zahtjevima za vještačenje te smo preporučili hitno poduzimanje mjera koje bi osigurale protočnost sustava vještačenja, a time i skratile vrijeme za provedbu ovog postupka.

Povodom ovog upozorenja i preporuke održan je sastanak u Ministarstvu socijalne politike i mladih uz sudjelovanje predstavnika nadležnih ministarstava, na kojemu je istaknuto da je Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom preuzeo na kraju 2014. godine iz svih sustava u kojima su se provodila vještačenja oko 8.800 nedovršenih predmeta, te se zbog objektivnih teškoća nije moglo očekivati da će se ovi predmeti, ali i novi predmeti završiti u razumnom roku. Postignut je dogovor oko prioritarnog vještačenja predmeta koji ne trpe odgodu, kakvi su ostvarivanje prava na dopuste roditelja zbog njege djece s težim razvojnim smetnjama.

Premda tijelo koje rješava po zahtjevima za priznavanje određenog prava prema Zakonu o jedinstvenom tijelu vještačenja upućuje na vještačenje, praksa pokazuje da to nije tako u svim slučajevima.

Primjer: Ostvarivanje prava na znak pristupačnosti. Pravilnikom o znaku pristupačnosti (NN, br.78/08 i 87/14) propisano je da se zahtjev podnosi uredu državne uprave (odnosno upravnom odjelu Grada Zagreba), nadležnom za promet koje donosi rješenje o znaku pristupačnosti i izdaje znak pristupačnosti u formi koju propisuje Pravilnik. Zahtjevu se uz ostalo prilaže nalaz i mišljenje ovlaštenog vještaka Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, odnosno nalaz i mišljenje drugostupanjskog liječničkog povjerenstva nadležnog za davanje nalaza i mišljenja prema Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji ili prema Zakonu o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata. U tom dijelu je Pravilnik neprovediv jer osoba ne može sama podnijeti zahtjev za vještačenje tijelu vještačenja pa niti dobiti nalaz i mišljenje izravno od tijela vještačenja. Ujedno upozoravamo da sva vještačenja provodi jedinstveno tijelo vještačenja pa u tom dijelu Pravilnik nije usklađen sa Zakonom o jedinstvenom tijelu vještačenja. U stvarnosti se događa da se osobu koja podnosi zahtjev za znak pristupačnosti upućuje da sama podnosi zahtjev nadležnoj područnoj službi HZMO-a radi utvrđivanja postotka tjelesnog oštećenja. Postupak se provodi identično postupcima za ostvarivanje prava na naknadu zbog tjelesnog oštećenja pa se u izrijeci rješenja navodi da se stranku odbija u zahtjevu za ostvarivanje naknade za tjelesno oštećenje (premda naknadu nije niti zatražila, već samo određivanje postotka oštećenja) te joj se utvrđuje pripadajući postotak tjelesnog oštećenja.

Smatramo da je ovakvo postupanje protivno Zakonu o jedinstvenom tijelu vještačenja, odnosno članku 3 st. 2 Zakona koji propisuje da tijelo koje rješava po zahtjevu treba pribaviti nalaz i mišljenje i uputiti stranku na vještačenje. U konkretnom slučaju ured državne uprave zadužen za promet rješavajući o zahtjevu za izdavanje znaka pristupačnosti izravno treba zatražiti nalaz i mišljenje od jedinstvenog tijela vještačenja, a rješenje donijeti nakon pribavljenog nalaza i mišljenja. Međutim, u stvarnosti stranka podnosi zahtjev za utvrđivanje postotka oštećenja nadležnom područnom uredu mirovinskog osiguranja koje provodi postupak rješavajući o pravu na naknadu, te prosljeđuje predmet na vještačenje ZOSI koji donosi nalaz i mišljenje, ali ga ne dostavlja niti stranci, a niti uredu državne uprave, već izdaje rješenje o odbijanju prava na naknadu i utvrđenom postotku oštećenja. Ovakvo postupanje osobama s invaliditetom otežava i usporava ostvarivanje određenih prava te ga uz ostalo smatramo nepotrebnim i suvišnim.

Najčešća pritužba na rad Jedinstvenog tijela vještačenja je dugotrajnost samog postupka vještačenja.

Vještačenje se u Hrvatskoj provodi u ustrojbenim jedinicama Sektora za vještačenje i to:

- u I stupnju se provode vještačenja u područnim uredima u Zagrebu, Osijeku, Rijeci, Splitu i Varaždinu te
- 12 izdvojenih radnih mjesta (Bjelovar, Karlovac, Sisak, Koprivnica, Požega, Slavonski Brod, Vukovar, Pula, Gospić, Dubrovnik, Šibenik i Zadar)
- u II stupnju se vještači u središnjem uredu u Zagrebu

Prema podacima dobivenim od Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, od 01. 01. do 31. 12. 2015. zaprimljeno je 92.465 zahtjeva za vještačenje od kojeg broja je 8.800 predmeta preuzetih od ranijih tijela vještačenja i to:

- 2600 predmeta iz sustava socijalne skrbi,
- 5.000 predmeta iz sustava mirovinskog osiguranja,
- 1.200 predmeta iz sustava skrbi o braniteljima.

U promatranom vremenu, Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (u daljnjem tekstu ZOSI) od navedenog ukupnog broja zaprimljenih predmeta završio ih je **53.226** te je na dan 31. 12. 2015. bilo **39.205** nezavršenih predmeta.

Prikaz broja zaprimljenih zahtjeva za vještačenje (u I stupnju) prema naručitelju od 01.01.do 31. 12. 2015.:

Zahtjevi	ukupno	hzmo	hzzo	czss	udu
Zaprimljeno	92465	56985	6066	25379	4035
Završeno	53260	33154	5663	11529	2914
Nezavršeno-prenosi se u 2016.	39205	23831	403	13850	1121

Broj zaprimljenih i završenih predmeta vještačenja službi za medicinsko vještačenje (u II stupnju)

Zahtjevi	ukupno	hzmo	hzzo	mspm	mb
Zaprimljeno	8441	5806	51	1497	1087
Završeno	7858	5415	44	1370	1029
Nezavršeno-prenosi se u 2016.	583	391	7	127	58

Najbrojnije pritužbe na postupke vještačenja i na rad područnih ureda jedinstvenog tijela vještačenja odnosile su se na dugotrajnost postupaka vještačenja koji posljedično imaju odgodu ostvarivanja značajnih prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Učestali su i prigovori na nedovoljnu educiranost te stručnu i profesionalnu kompetentnost vještaka u pojedinim područnim uredima – osobito u predmetima vještačenja djece.

Pojedine udruge koje zastupaju interese djece s teškoćama, roditelji pa i stručnjaci, nalaze da su procjene djece s teškoćama od strane vještaka s iskustvom u predmetima vještačenja odraslih osoba za potrebe mirovinskog sustava manjkave, budući ne prepoznaju specifičnosti razvojne dobi djece, ishode rehabilitacije i liječenja. Smatraju da bi u vještačenjima djece s teškoćama u razvoju morali obavezno biti uključeni pedijatri za djecu predškolske dobi odnosno liječnici školske medicine za djecu školske dobi. Međutim, bilo je i primjedbi na način vještačenja odraslih osoba za potrebe ocjene preostale radne sposobnosti.

Primjer: Naime, stranka je područnom uredu predala zahtjev za procjenu radne sposobnosti u odnosu na rad. Rođena je s deformacijom stopala, u dječjoj dobi je imala 7 operacija. Zaposlena je kod privatnika, ima 25 godina radnog staža i 45 godina iskustva. Posljednjih godinu dana trpi jake bolove te je ortoped mišljenja da su uvjeti rada (pretežito stajajući posao) ugrožavajući za njezino zdravlje i da postoji opasnost od nastanka većeg invaliditeta. Upućena je na vještačenje s namjerom da se napravi procjena radne sposobnosti obzirom na radno mjesto. Ne može raditi u takvim uvjetima, ali nikako ne želi u mirovinu već želi raditi i spremna je na profesionalnu rehabilitaciju i prekvalifikaciju. Obiteljska liječnica ju je uputila na procjenu na jedinstveno tijelo vještačenja.

Ovako stranka opisuje pregled na komisiji:

„...nije bilo prave komisije, već samo jedan doktor, mislim da je doktor. Nije se predstavio i ne znam koje je specijalnosti. Ponudio mi je da sjednem i tako sam ja 15 minuta sjedila dok je on obavljao telefonski razgovor. Nakon što je završio, rekao je da skinem cipele, da prohodam bosa, pa neka sjednem i čučnem. Noge su mi bile otečene, ali ništa me nije upitao. Pregled je trajao 5 minuta. Nakon dva mjeseca sam dobila rješenje da se odbijam za invalidsku mirovinu koju uopće nisam tražila niti želim ići u mirovinu. Ja hoću raditi, ali ne mogu raditi na ovakvim poslovima jer trpim nesnosne bolove...“

Premda je stranka zahtjev za ocjenu preostale radne sposobnosti podnijela u 2015. godini, po opisu pregleda ne bi se moglo zaključiti da je vještačenje provedeno prema Uredbi o metodologijama vještačenja. Osim toga, trebalo ju je vještačiti na način da se utvrde sve relevantne činjenice potrebne za profesionalnu rehabilitaciju.

Upućena je da uloži žalbu sa zahtjevom da joj se omogući procjena preostale radne sposobnosti temeljem koje može ostvariti pravo na profesionalnu rehabilitaciju.

Kako bismo saznali više o iskustvima osoba s invaliditetom u postupku vještačenja, tijekom 2015. godine zatražili smo od udruga osoba s invaliditetom mišljenje o tome u kojoj mjeri je jedinstveno tijelo vještačenja ispunilo njihova očekivanja, posebice ocjenu Uredbe o metodologijama vještačenja u smislu sadržaja onih elemenata bitnih za objektivne procjene ne samo zdravstvenog stanja, već i funkcionalnih sposobnosti te ocjenu samog postupka – osobito da li je u usporedbi s prethodnim načinom vještačenja stručniji, kraći, te da li se temeljem jednog vještačenja, odnosno jednog nalaza i mišljenja mogu ostvarivati prava u različitim sustavima.

Navodimo neke od zapažanja, ali i prijedloge iz njihovih odgovora:

„... prostor u kome se vještači u Splitu je na katu, bez dizala. Nije bilo načina da moja kćer u kolicima dođe na pregled. Premda je doktor sišao pred zgradu i obavio pregled u autu uz isprike, mislim da to nije u redu ni prema osobama kojima je nedostupno mjesto vještačenja, a niti prema vještacima, i smatram da se taj problem treba hitno riješiti. Ako nema drugog načina, moguće je uvođenjem smjenskog rada u institucijama koje rade u pristupačnim prostorima...“

„...na nalaz i mišljenje se čeka između 6 i 8 mjeseci što je duže nego u prethodnim vještačenjima... . Što može dovesti do uskrate primanja (uvećani dječji doplatok, osobna invalidnina) što u rubnim dijelovima roditeljima stvara problem koji mnoge rehabilitacijske postupke (logoped, defektolog) moraju plaćati...Naime, zahtjev za vještačenje se rješava u sklopu upravnog postupka te bi morao imati vremenski okvir (prijedlog oko 90 dana).“

„...jedna od osnovnih polaznih točaka je bila da se uvođenjem novog modela vještačenja neće više vještačiti po medicinskom modelu, već će se vještačenje bazirati na funkcionalnosti... Vještačiti će se u svome mjestu prebivališta. Ako je to regionalni centar, onda će imati mobilni tim koji će doći u mjesto prebivališta osobe. Namjera je bila vještačenje približiti samom korisniku i omogućiti mu da bez troškova prijevoza ili drugih dodatnih troškova obavi vještačenje. No, uvjerali smo se da je kompletna metoda rada zabrinjavajuća kako zbog rokova tako i zbog površnosti osoba koje provode vještačenje.

„...Uredba je sveobuhvatnija i sadrži puno više elemenata nego prethodni Pravilnici prema kojima se vještačilo u ranijim sustavima, ali je teško dati procjenu učinaka, budući da su se gotovo do polovice prošle godine primjenjivali u vještačenju i propisi koji su važili do kraja 2014. godine za sve predmete koje je do toga datuma jedinstveno tijelo vještačenja zaprimilo iz ranijih sustava u kojima se provodilo vještačenje.“

„...ranije smo išli na vještačenje više puta na više različitih mjesta kada smo trebali ostvariti prava iz različitih sustava, a sada kada podnesemo zahtjev za prava iz različitih sustava isto idemo više puta na vještačenje, ali sada na jednom mjestu. Uvjeravali su nas da ćemo imati jedan nalaz i mišljenje i da ćemo ga koristiti za ostvarivanje različitih prava, ali se čini da to nije tako..“

„...ne možemo dobiti primjerak nalaza i mišljenje što nije u redu. U Centru za socijalnu skrb su nam dali primjerak nalaza i mišljenja, na njega smo mogli uložiti prigovor ako nije sadržavao bitne elemente za procjenu stanja moga djeteta...“

Na sastanku koji je pravobraniteljica sazvala, predstavnici Zavoda su isticali da se Sektor za vještačenje od svoga osnivanja tijekom cijele 2015. godine susretao s brojnim teškoćama u radu i to: nedostatan broj vještaka i drugog osoblja, nedostatak vremena za provedbu potrebnih edukacija vještaka, manjkavi infrastrukturni i tehnički uvjeti (nepristupačan prostor, vozni park, informatička i druga oprema), nepovezanost baze podataka i sl. Kao značajan problem ističu međusobnu neusklađenost Uredbe s ostalim propisima u drugim sustavima ne samo u terminološkom pogledu nego i suštinski što je u nekim slučajevima dovodilo do potrebe za više vještačenja.

Primjer za to može se naći u postupcima ostvarivanja prava roditelja na dopust ili rad u skraćenom radnom vremenu zbog njege djeteta s težim razvojnim smetnjama sukladno Pravilniku o uvjetima i postupku za stjecanje prava zaposlenog roditelja ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim razvojnim smetnjama na dopust ili na rad u skraćenom radnom vremenu zbog njege djeteta (NN, br. 18/09 i 25/09).

Premda je u prijelaznim i završnim odredbama Uredbe o metodologijama vještačenja člankom 74. navedeno da s danom stupanja na snagu Uredbe prestaju važiti propisi (taksativno navedeni) prema kojima se vještačilo u sustavima prije osnivanja službe za vještačenje ZOSI, među tim propisima nije i spomenuti Pravilnik. Drugim riječima, navedeni Pravilnik je i dalje na snazi i primjenjuje se u postupcima ostvarivanja prava na dopust odnosno rad u skraćenom radnom vremenu zbog njege djeteta **s težim razvojnim smetnjama**. Spomenuti Pravilnik propisuje uvjete i postupak za stjecanje ovog prava pa tako članak 2 st. 1 navodi:

1)Težim smetnjama u razvoju djeteta iz članka 1. ovog Pravilnika podrazumijevaju **se teža tjelesna ili mentalna oštećenja ili teže psihičke bolesti** zbog kojih dijete ne može samostalno izvoditi aktivnosti primjerene djetetovoj dobi te ovisi o pomoći druge osobe kod izvođenja pojedinih aktivnosti koje se nabrajaju.

Međutim, roditelj djevojčice s težim razvojnim smetnjama navodi da je unatoč činjenici što mu je rješenjem priznato pravo na dopust zbog njege djeteta s težim smetnjama, a temeljem nalaza i mišljenja kojim je utvrđena teža razvojna smetnja, isto nije bilo dostatno za ostvarivanje prava na doplatak za djecu te je podnošenjem zahtjeva područnoj službi HZMO-a za ostvarivanje prava na uvećani doplatak za djecu, dijete upućeno ponovno na vještačenje jedinstvenom tijelu vještačenja, a zbog potrebe utvrđivanja težeg oštećenja zdravlja.

Stručnjaci pojedinih centara za socijalnu skrb su u prošloj godini iskazivali dileme oko tumačenja pojedinih nalaza i mišljenja temeljem kojih nisu na nedvojbenu način mogli odlučivati o nekim značajnim pravima. Ujedno su iskazivana mišljenja da bi trebalo propisati socijalno-anamnestičke podatke kao obveznu dokumentaciju koja se uz medicinske nalaze prilaže zahtjevu za vještačenje i upućuje jedinstvenom tijelu vještačenja. Razloge za to nalaze u samoj Uredbi koja se oslanja ne samo na zdravstveno stanje nego i na funkcionalne sposobnosti pa je u tom smislu važan kontekst okruženja osobe koja se vještači – neovisno radi li se o djetetu ili odrasloj osobi.

Prema dobivenim podacima, u trenutku osnivanja u Sektoru za vještačenje kao ustrojbenoj jedinici ZOSI bilo je zaposleno 113 djelatnika (16 djelatnika iz nekadašnjeg Fonda i 97 iz Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje). Tijekom godine zaposleno je još 94 djelatnika. Na dan 31.12.2015. u Sektoru za vještačenje bilo je zaposleno 211 djelatnika od čega 79 doktora medicine-vještaka (budući da je 15 liječnika radilo na pola radnog vremena) - zapravo je ZOSI raspolagao sa 71 vještakom-doktorom medicine u punom radnom vremenu.

Premda je prilikom analize koja je prethodila donošenju Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja utvrđena potreba za 90 vještaka-doktora medicine, nakon jednogodišnjeg iskustva u radu u ZOSI smatraju da bi najoptimalniji broj vještaka-doktora medicine kojim bi se vještačenja odvijalo bez višemjesečnih čekanja bio oko 120.

Zavod djeluje u vlastitom prostoru jedino u Zagrebu, u Hebrangovoj 4 (sjedište Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom), a vještačenja se provode u prostorima ustupljenima od strane HZMO u Zagrebu (u Mihanovićevoj 3 gdje je locirana i služba za medicinsko vještačenje i Tvrtkovo 5 gdje je područni ured), u Bjelovaru, Sisku, Karlovcu, Varaždinu, Požegi, Šibeniku, Dubrovniku, Gospiću, Rijeci, Slavonskom Brodu, Splitu i Vukovaru, a u Osijeku, Koprivnici, Zadru i Puli u prostorima u najmu.

Prema podacima dobivenim od Zavoda u 2015. godini su prenamijenili prostore područnih ureda u Osijeku, Koprivnici i Puli. Navode da je neprimjeren prostor u Šibeniku potrebno zamijeniti, a osobiti problem je prostor u Splitu, što je potvrdila udruga roditelja djece s teškoćama iz Solina koja je u listopadu 2015., pravobraniteljici ukazala na posve neadekvatne prostorne uvjete u kojima djeluje jedinstveno tijelo vještačenja (neprilagođen pristup zgradi, bez rampe, a pregledi se vrše na prvom katu zgrade bez dizala, samo jedno prakirno mjesto) ističući pozitivnim susretljivost i napore članova tijela koji se i prilagođavaju mogućnostima osoba koje vještače, ali smatraju da „pregled na ulici ili u automobilu ne može biti profesionalan i stručan“.

Povodom navedene predstavke zatražili smo očitovanje Zavoda uz preporuku žurnog poduzimanja odgovarajućih mjera kako bi se usluga vještačenja učinila dostupnom osobama s invaliditetom upozorivši da je to obveza i prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, ali i Zakonu o suzbijanju diskriminacije.

Zavod u svom odgovoru navodi da su upoznati s ovim problemom te intenzivno rade na tome da područni ured Split dobije primjereni prostor, budući da u postojećem prostoru nisu moguće građevne ili druge intervencije radi osiguravanja pristupačnosti. Obzirom na visoke troškove najma zatražen je od Državnog ureda za upravljanje državnom imovinom odgovarajući pristupačan prostor. Ističu da im nije ostavljeno vremena za provedbu potrebnih edukacija vještaka, budući da je Uredba o metodologijama vještačenja donesena u prosincu 2014., s primjenom od 01. siječnja 2015. za nove predmete vještačenja, dok su naslijeđene tisuće predmeta od prethodnih sustava morali vještačiti prema propisima koji su vrijedili do kraja 2014.

Priznaju da je u tako zahtjevnim uvjetima uz teškoće u ekipiranju potrebnim stručnjacima u pojedinim područnim uredima, manjak administrativnog osoblja, nedostatak informatičke opreme, nedovoljan broj administrativnih djelatnika, nedostatak pristupačnog prostora - bilo propusta u načinu i kvaliteti samog vještačenja i nepoštivanju rokova, unatoč naporima stručnjaka u Službi za jedinstveno tijelo vještačenja.

Zaključak:

Jedinstveno tijelo vještačenja bilo je tijekom 2015. godine suočeno s brojnim teškoćama u radu što se odražavalo na rokove, način i kvalitetu rada. Obvezom primjene Uredbe o metodologijama vještačenja s 01.01.2015. koja je donesena tek krajem 2014., a s nametnutom zadaćom da sve naslijeđene i nezavršene predmete zaprimljene do kraja 2014. vještače prema propisima koji su vrijedili do navedenog roka - odredbom Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja u prvoj polovici 2015. godine izvještačili su gotovo 9.000 predmeta preuzetih iz ranijih sustava. Naime, Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom preuzeo je u Sektoru za vještačenje vještake iz sustava mirovinskog osiguranja s iskustvom vještačenja odraslih osoba u predmetima vještačenja prava iz mirovinskog osiguranja, ali bez iskustva i potrebnog znanja neophodnih u vještačenju djece s razvojnim teškoćama i mladih s invaliditetom što je uz dugotrajnost postupaka bilo predmetom brojnih pritužbi i nezadovoljstva osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju. Ovo osobito dolazi do izražaja u pojedinim sredinama u kojima i objektivno postoji problem zapošljavanja liječnika odgovarajućih specijalnosti pa bi trebalo promišljati o nekim drugim alternativama.

4.15.4. MIROVINSKO OSIGURANJE

U području mirovinskog osiguranja svake se godine sve veći broj osoba s invaliditetom pritužuje na kršenje svojih prava kao i na njihovo otežano ostvarivanje. Mišljenja smo da se novim Zakonom o

mirovinskom osiguranju (NN, br. 157/13, 151/14, 33/15 i 93/15) (dalje ZOMO) položaj osoba s invaliditetom nije poboljšao već je postao teži zbog mjera koje idu na smanjivanje broja osiguranika korisnika invalidskih mirovina, a ne poboljšanje njihovih životnih prilika.

Da korisnici invalidskih mirovina spadaju u najsiromašniju kategoriju građana govori podatak o prosječnom iznosu invalidske mirovine od 1.841,92 kn. Za usporedbu, prosječna starosna mirovina iznosi 2.731,00 kn, a najniža mirovina za 40 godina mirovinskog staža iznosi 2.362,00 kn mjesečno. U Hrvatskoj je u 2015. godini bilo ukupno 134.665 korisnika invalidskih mirovina. Invalidsku mirovinu je zbog opće nesposobnosti za rad, odnosno zbog potpunog gubitka radne sposobnosti (mirovinski faktor 1,0) primalo njih 57.590 u prosječnom iznosu od 2.094,81 kn, a invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad odnosno zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti (mirovinski faktor 0,8) primalo je 71.429 korisnika u prosječnom iznosu od 1.729,59 kn.

Najčešće pritužbe su se odnosile na dugotrajnost postupka priznavanja prava iz mirovinskog osiguranja, kao i donošenja rješenja o pravu na doplatu za djecu, na negativan ishod postupka, ili su stranke tražile savjet na koji način da ostvare svoja prava.

Tijekom 2015. godine osobe s invaliditetom su se prituživale na dugotrajnost postupka od podnošenja samog zahtjeva do pozivanja na vještačenje, odnosno donošenja rješenja o radnoj ne/sposobnosti ili postotku tjelesnog oštećenja. S obzirom na navedeno i ove godine kao i prethodne zatražili smo od Središnje službe Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (dalje HZMO) dostavu objedinjenih podataka koji se odnose na sve Područne službe HZMO-a tijekom 2015. godine. U nastavku se nalaze naša pitanja i njihovi odgovori:

1. Broj podnesenih zahtjeva za utvrđivanjem radne nesposobnosti, a unutar tih zahtjeva posebno koliki je broj (postotak) onih zahtjeva za čije donošenje nije potrebno vještačenje radne sposobnosti jer se radi o zahtjevima korisnika invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad ili djelomičnog gubitka radne sposobnosti koji se ne upućuju na medicinsko vještačenje zato što se u njima mijenja samo mirovinski faktor koji utječe na visinu invalidske mirovine zbog zaposlenja ili prestanka zaposlenja?

Odgovor HZMO-a: „Tijekom 2015. godine u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje **ukupno su podnesena 26 490** zahtjeva za priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti (čl. 39. ZOMO-a).

Od navedenog broja bilo je **4 686 (17,7%)** zahtjeva za čije rješavanje nije bilo potrebno provoditi vještačenje radne sposobnosti.“

Ovdje moramo primijetiti da su u odnosu na prošlu godinu podnesena **6 584**, odnosno **20%** zahtjeva manje nego prošle godine.

2. Broj podnesenih zahtjeva za utvrđivanjem postotka tjelesnog oštećenja (bilo zbog ostvarivanja prava na naknadu za tjelesno oštećenje ili zbog ostvarivanja nekog prava danaog raznim pravnim propisima izvan sustava mirovinskog osiguranja)?

Odgovor HZMO-a: „Tijekom 2015. godine u HZMO-u **ukupno je podneseno 13 232** zahtjeva za utvrđivanje postotka tjelesnog oštećenja. Što je sličan broj kao i prethodne godine.“

3. Koliko je bilo vještačenja (doneseno nalaza i mišljenja) povodom utvrđivanja radne nesposobnosti u tijeku 2015. godine?

Odgovor HZMO-a: „U 2015. godini bilo je **10 885** postupaka vještačenja i donesenih nalaza i mišljenja za priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti.“

U odnosu na 2014. ovaj broj je **za 55,5% manji u odnosu na prošlu godinu**, odnosno doneseno je duplo manje nalaza i mišljenja u odnosu na broj podnesenih zahtjeva u 2014. godini, što je vjerojatno posljedica otežanog funkcioniranja novoustrojenog Jedinog tijela vještačenja.

navedeno, nije prihvatljivo da se na vještačenje čeka po godinu dana, zbog čega rješenja u predmetima o priznavanju određenog prava ne mogu biti donesena u zakonski predviđenim rokovima (6 mjeseci po čl. 125. st. 8. ZOMO-a od dana podnošenja zahtjeva). Zaključujemo da ni jedan od Zavoda (Hrvatski Zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO), kao ni Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (skraćeno ZOSI)), ne poštuju zakonske rokove propisane za donošenje nalaza i mišljenja, kao i za donošenje rješenja o pravu stranke.

S obzirom na važnost rokova u ostvarivanju određenog prava, u nastavku obrazložimo odredbe koje se tiču propisanih rokova od dana podnošenja zahtjeva stranke pa do donošenja rješenja.

Odredbe koje to propisuju su čl. 125. st. 2. i 3. ZOMO-a koje kažu da vještačenje u prvom stupnju obavlja na temelju medicinske dokumentacije Zavod za vještačenje o čemu donosi nalaz i mišljenje. Na temelju nalaza i mišljenja Zavoda za vještačenje u prvom stupnju, nakon provedene propisane revizije HZMO donosi rješenje o činjenici postojanja ili nepostojanja smanjenja radne sposobnosti i preostale radne sposobnosti, djelomičnog i potpunog gubitka radne sposobnosti te drugim činjenicama o kojima ovisi pravo prema ZOMO-u. Budući da Uredba o metodologijama vještačenja ne propisuje nikakav rok u kojem vještaci Jedinistvenog tijela vještačenja u ZOSI moraju donijeti nalaz i mišljenje, smatramo da je potrebno primijeniti rok propisan **Zakonom o obveznom zdravstvenom osiguranju** (NN br. 80/13 i 137/13) koji u odredbi čl. 48. st. 2. navodi da: *(2) Kada je prema ocjeni izabranog doktora, a nakon provedenog liječenja i medicinske rehabilitacije zdravstveno stanje osiguranika takvo da se daljnjim liječenjem ne može poboljšati te je kod osiguranika nastupila trajna nesposobnost za rad na poslovima koje osiguranik obavlja, kao i u slučaju kada privremena nesposobnost osiguranika traje neprekidno 12 mjeseci zbog iste dijagnoze bolesti, izabrani doktor je obavezan obraditi osiguranika za upućivanje na ocjenu radne sposobnosti i invalidnosti te ga sa svom propisanom dokumentacijom uputiti nadležnom tijelu vještačenja koje je **obvezno donijeti nalaz i mišljenje** o radnoj sposobnosti i invalidnosti osiguranika **najkasnije u roku od 60 dana** od dana zaprimanja prijedloga izabranog doktora i o istome obavijestiti izabranog doktora, poslodavca osiguranika i Zavod u **roku od osam dana** od dana donošenja nalaza i mišljenja.* Iz čega proizlazi da vještaci pri ZOSI moraju donijeti nalaz i mišljenje u roku od 60 dana od dana zaprimanja zahtjeva. Ukoliko je potrebna nadopuna dokumentacije doktor medicine dužan ju je dostaviti vijeću vještaka u roku od 7 dana od dana primitka poziva na dopunu obrade, a vijeće vještaka je dužno nalaz i mišljenje donijeti najkasnije u roku od 5 dana računajući od dana dostave nalaza kojih je dopuna obrade zatražena (čl. 63. st. 7. **Uredbe o metodologijama vještačenja**). Nalaz i mišljenje o utvrđenoj radnoj ne/sposobnosti koje se stječe prema ZOMO-u, zajedno s medicinskom i drugom dokumentacijom, nadležna ustrojstvena jedinica Zavoda za vještačenje dostavlja izravno ministarstvu nadležnom za mirovinski sustav **na obaveznu reviziju nalaza i mišljenja**. Revizija nalaza i mišljenja o utvrđenoj smanjenoj ili potpunoj radnoj ne/sposobnosti mora biti obavljena u roku **od 10 dana** od dana zaprimanja nalaza i mišljenja, a **iznimno u roku od 20 dana** računajući od istoga dana, ako je prije davanja mišljenja potreban pregled osiguranika te dodatna medicinska obrada (čl. 64 st. 5. Uredbe i čl. 129. ZOMO).

Osim prema navedenim odredbama, prvostupanjsko tijelo HZMO-a postupa i prema odredbi čl. 101. **Zakona o općem upravnom postupku** (NN br. 47/09) (dalje ZUP-a) kojim je propisano da je službena osoba dužna u slučajevima neposrednog rješavanja na zahtjev stranke rješenje donijeti i dostaviti ga stranci bez odgode, a najkasnije u roku od **30 dana** od dana podnošenja urednog zahtjeva. U slučajevima vođenja ispitnog postupka na zahtjev stranke rješenje se može donijeti i dostaviti ga stranci najkasnije u roku **od 60 dana** od dana podnošenja urednog zahtjeva.

Stoga, na temelju nalaza i mišljenja Zavoda za vještačenje u prvom stupnju, nakon provedene propisane revizije nadležna ustrojstvena jedinica HZMO-a o činjenici postojanja radne ne/sposobnosti djelomične ili potpune, tjelesnog oštećenja, kao i potpunog gubitka radne sposobnosti člana obitelji osiguranika, **donosi rješenje najkasnije u roku od šest mjeseci** računajući od dana podnošenja prijedloga doktora medicine, odnosno zahtjeva osiguranika (čl. 125. st. 8. ZOMO-a).

Što bi u konačnici značilo da **cjelokupni postupak ne smije trajati duže od šest mjeseci**, međutim svjedoci smo da postupci traju i po godinu dana što je jedan od značajnih problema cjelokupnog postupka. S obzirom da je novim ZOMO-om uvedena nova kategorija osiguranika prema čl. 37. st. 6. ZOMO-a od 01.01.2014., prema kojem iznimno pravo na starosnu mirovinu imaju osiguranici koji su nakon ispunjenja uvjeta za starosnu mirovinu nastavili raditi s polovicom punog radnog vremena, zatražili smo podatke o broju tih korisnika, njihovoj stručnoj spremi, te djelatnosti u kojima rade te smo zaprimili tabelarni odgovor od strane HZMO-a koji prilažemo:

Stručna sprema korisnika koji su nakon ispunjenja uvjeta za starosnu mirovinu nastavili raditi s polovicom punog radnog vremena, prikazana je u tablici u nastavku:

Stručna sprema	Broj korisnika
VSS	1232
VŠS	277
SSS	735
NSS	50
VKV	51
KV	208
PKV	4
NKV	165
Nepoznata	48
UKUPNO	2770

Broj korisnika koji su nakon ispunjenja uvjeta za starosnu mirovinu nastavili raditi s polovicom punog radnog vremena, prema sektoru zapošljavanja je sljedeći:

Javni sektor	Privatni sektor
2346	424

Broj korisnika koji su nakon ispunjenja uvjeta za starosnu mirovinu nastavili raditi s polovicom punog radnog vremena prikazan prema djelatnostima:

REDNI BROJ	DJELATNOSTI	BROJ KORISNIKA
1.	A - poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	41
2.	B - rudarstvo i vađenje	5
3.	C - prerađivačka industrija	250
4.	D - opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	2
5.	E - opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	13
6.	F - građevinarstvo	142
7.	G - trgovina na veliko i malo	456
8.	H - prijevoz i skladištenje	175
9.	I - djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	236
10.	J - informacije i komunikacije	33

11.	K - financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	19
12.	L - poslovanje nekretninama	24
13.	M - stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	532
14.	N - administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	100
15.	O - javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	9
16.	P - obrazovanje	152
17.	Q - djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	448
18.	R - umjetnost, zabava, rekreacija	29
19.	S - ostale uslužne djelatnosti	86
20.	T - djelatnosti kućanstva kao poslodavca	16
21.	U - djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	2
UKUPNO		2770

Iskazujući dvojbe oko uvođenja nove kategorije umirovljenika na način kako je to Zakonom uređeno, obrazloženo mišljenje i primjedbe smo dostavili nadležnom Ministarstvu.

Navedeni novi ZOMO se od donošenja mijenjao već dvaput, a već su u pripremi i treće izmjene navedenog Zakona, što izaziva osjećaj nesigurnosti kod većine sadašnjih korisnika invalidskih mirovina, ali i budućih.

Naše primjedbe koje su se odnosile na novi ZOMO između ostalog su se ticale sljedećeg:

1. Uvođenja nove kategorije umirovljenika koji na takav način ne postoji u ostalim europskim državama koje su po svojem bruto društvenom prihodu po glavi stanovnika visoko iznad Hrvatske, a i imaju puno manje prijavljenih nezaposlenih osoba.

S obzirom na poteškoće u ostvarivanju potrebnih sredstava koja se izdvajaju u održavanje sustava mirovinskog osiguranja, odnosno isplata mirovina umirovljenicima te negativan trend između broja zaposlenih i broja umirovljenika teško je opravdati da se u ovim okolnostima uvodi nova kategorija umirovljenika, odnosno radnika koji ostaju u sustavu rada nakon 65 godine života i primaju punu mirovinu i polovicu plaće, jer su i prije po ranijem ZOMO-u mogli nastaviti s radom i nakon što ostvare uvjete za mirovinu sa punom plaćom ali bez primanja mirovine što je smatramo bolja solucija.

Naime, ukoliko zakonodavac želi poticati ostanak u svijetu rada, odnosno dopušta mogućnost rada do 4 sata, racionalno bi bilo da se kroz čitav period takvog rada korisniku isplaćuje pola mirovine, budući da se za taj period ostvaruje polovica plaće te smo takav prijedlog uputili ministarstvu rada i mirovinskog sustava smatrajući ga socijalno pravednijim, primjerenim sadašnjem stupnju razvoja RH, te nepovoljnim demografskim kretanjima. Nadležno Ministarstvo nije prihvatilo prijedlog izmjene opravdavajući ovakav članak zakona potrebom: „...osiguravanja kadrova u deficitarnim zanimanjima i ostanak u svijetu rada visokoobrazovane radne snage, za neophodno educiranje mlade radne snage koja tek ulazi u svijet rada u takvim zanimanjima.“

Radi usporedbe sa sličnom situacijom i potrebe za ujednačenim pristupom podsjećamo da je ne prihvaćajući prijedlog Sindikata umirovljenika za uvođenje tzv. "staža za odgoj djeteta" (odnosno da se ženama majkama umanju dobna granica za odlazak u starosnu ili prijevremenu starosnu mirovinu za svako dijete 1 godina Ministarstvo je u svom obrazloženju navelo: "Polazeći od nepovoljnih gospodarskih uvjeta i održivosti mirovinskog sustava nema materijalnih mogućnosti za uvođenjem tzv. staža za odgoj djeteta".

2. Predlagali smo brisanje ili izmjenu članka 58. na način da se ukoliko se već prevodi invalidska mirovina prvog dana nakon mjeseca u kojem je korisnik navršio starosnu dob po službenoj dužnosti, da to bude samo ukoliko je starosna mirovina za osiguranika povoljnija od dotadašnje stečene invalidske mirovine i da mu se kao takva i isplati.

Navedeno smo obrazložili činjenicom da je odredba koja stoji u ZOMO-u protivna odredbama Zakona o općem upravnom postupku, odnosno pravomoćno rješenje nije oglašeno ništavnim, poništeno ili ukinuto u slučajevima i uz uvjete propisane Zakonom o općem upravnom postupku. Naime, novo rješenje donosi se bez da je stranka tražila njegovo donošenje, čak što više sve osobe s invaliditetom protive se donošenju novog rješenja kojima se zadire u stečeno pravo, odnosno mijenja njihov status. Ova odredba protivna je članku 139. ZOMO-a koji propisuje kada se pravomoćno rješenje može izmijeniti novim rješenjem, a u ovom slučaju ni jedan od propisanih uvjeta nije ispunjen da bi se moglo donijeti novo rješenje.

Na temelju ovog članka, odnosno donošenjem novog rješenja kojim se njihova invalidska mirovina pretvara u starosnu ove osobe gube svoj status invalidne osobe.

Također, ne vrši im se preračun njihove invalidske mirovine na starosnu mirovinu ukoliko je ona za njih povoljnija već se utvrđuje isti iznos koji su imali do tada pa tim više ne vidimo razloga za ovakvo zakonsko uređenje osim u službi statističkog prikaza prema kojemu ćemo s vremenom imati manji udio invalidskih mirovina u ukupnom broju mirovina u RH.

Ministarstvo nam nije uvažilo ovaj prijedlog.

3. Predlagali smo **u članku 136. dodati novi stavak 2 koji glasi:**

„2. Rješenje kojim se utvrđuje tjelesno oštećenje podliježe reviziji.“

Da se i za rješenje kojim se utvrđuje postotak tjelesnog oštećenja, kao i pravo na naknadu za tjelesno oštećenje uvedu kontrolni mehanizmi isto kao što su to učinjeni člancima 103.; 123. st. 4.; 126. st. 1.; 129. ZOMO-a za rješenja koja se donose u sklopu utvrđivanja radne ne/sposobnosti gdje je u samom Nalazu i mišljenju propisan rok za kontrolni pregled u roku 3 godine. Navedeno smo obrazlagali zbog mogućih zlouporaba koje su se ranije dešavale, a s obzirom da se na temelju Rješenja o tjelesnom oštećenju ostvaruju mnoga prava uređena raznim zakonskim propisima potrebno je uvesti kontrolni mehanizmi i za navedeno rješenje.

4. Predlagali smo izmjene vezane uz drugi mirovinski stup i to u **članku 155. brisati točku 3. koja glasi: „3) za pokrivanje nedostatka prihoda koji je posljedica uvođenja obveznog mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje“**

Smatramo potrebnih preispitati ovu izmjenu i njezine učinke, a nakon pomno provedenih analiza vodeći se primarno interesima osiguranika II mirovinskog stupa.

Osvrćući se i na doneseni *Program provedbe strategije borbe protiv siromaštva i socijalne isključivosti u RH* u kojemu su među socijalno isključenim osobama navedene i osobe s invaliditetom možemo istaknuti da u području mirovinskog osiguranja nismo zadovoljni sa navedenim programom, a glavni razlozi su sljedeći:

- nisu donesene mjere za borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti osoba s invaliditetom (pogotovo onih koji su odradili 35 godina mirovinskog staža za koje im je obračunata mirovina u prosječnom iznosu od 1.500,00 kn),
- dostojanstveni život osoba s invaliditetom je nedostižan kad se radi o palijativnoj skrbi. Nema konkretnih mjera ni datuma izvršavanja za ovaj gorući problem.
- kao jedna od mjera **programa provedbe strategije borbe protiv siromaštva i socijalne isključivosti u RH** spomenuta je i mjera praćenja provedbe novog ZOMO-a gdje se kao jedna od mjera spominje **postupno povećanje stope doprinosa za II. mirovinski stup.**

U nastavku iznosimo neke slučajeve pritužbi Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom:

Primjer 1: *Zaprimili smo pritužbe stranaka na postupanje djelatnika HZMO-a koji na pismeni zahtjev stranke u postupku ne omogućavaju strankama uvid i presliku Nalaza i mišljenja vještaka u njihovom predmetu čime izravno krše ustavne odredbe čl. 19. st. 2. Ustava Republike Hrvatske, kao i čl. 84. st. 1. ZUP-a, kojim je propisano da stranke i druge osobe koje dokažu pravni interes imaju pravo*

obavijestiti se o tijeku postupka i razgledati spis predmeta te o svom trošku umnožiti akte iz spisa, osim zapisnika o vijećanju i glasovanju članova kolegijalnih tijela, nacрта rješenja i drugih akata koji su propisima označeni određenim stupnjem tajnosti ili ako je to protivno interesu stranke ili trećih osoba. Prekršene su odredbe čl. 84. st. 3. navedenog Zakona kojima je propisano da se o odbijanju zahtjeva za razgledavanje i umnožavanje spisa donosi rješenje, jer su stranke odbijene usmenim putem bez da im je pismenim putem (rješenjem u slučaju odbijanja zahtjeva) odgovoreno i obrazloženo zašto im se ne može omogućiti umnožavanje zatraženih dokumenata čime su onemogućene u svom Ustavnom pravu na učinkovitu pravnu zaštitu, ulaganje žalbe.

U svom odgovoru HZMO, Središnja služba u Zagrebu navodi da su u Zavodu 8. srpnja 2014. donijeli uputu: „Razgledavanje spisa-članak 84. Zakona o općem upravnom postupku“ u kojoj su naveli postupanje u slučajevima kada stranka traži razgledavanje i umnožavanje pojedinih akata iz predmeta.

Navedenu uputu smatramo nezakonitom zbog razloga što u njoj stoji da stranka o čijem se pravu rješava u predmetu **nema pravo razgledavanja, ni umnožavanja „Nalaza i mišljenja“** ovlaštenog vještaka, kao ni „Nalaza i mišljenja“ vještaka revizora.

U navedenoj uputi u naslovu: **„Posebno se ističe na vezu između nalaza i mišljenja i nacрта rješenja“** navodi se da se: „Nalaz i mišljenje vještaka smatra nacrtom dok se stranci ne donese rješenje“. Međutim, smatramo da je Nalaz i mišljenje je konačni dokument koji je donijelo sasvim drugo tijelo, odnosno Jedinostveno tijelo vještačenja koje djeluje u sklopu Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, a koji služi kao temeljno dokazno sredstvo u postupku donošenja rješenja o ne/priznavanju određenih prava u sustavu mirovinskog osiguranja.

U nastavku gore spomenutog odjeljka HZMO navodi da se ni nakon dostavljanja rješenja stranci ne može ostvariti pravo na uvid, kao niti omogućiti presnimavanje Nalaza i mišljenja nalaza što opravdavaju riječima citiramo: *„Rješenje kojim se odlučilo o pravu i koje je dostavljeno stranci u obrazloženju obvezno sadrži i utvrđene činjenice iz nalaza i mišljenja vještaka, tj. prepisuju se podaci iz nalaza i mišljenja, ali ne i ime ovlaštenog vještaka, odnosno vještaka-revizora. Budući da je u donesenom rješenju sve razvidno, nema pravnog uporišta, tj. razloga za davanje preslike nalaza i mišljenja.“*

Nadalje obrazlažemo iz kojih razloga smatramo navedeni Naputak HZMO-a u tom dijelu nezakonitim:

1. Stranka nema mogućnosti provjere da li su u obrazloženju rješenja sadržane sve bitne činjenice iz Nalaza i mišljenja, odnosno ne može provjeriti koju medicinsku dokumentaciju je tijelo vještačenja uzimalo u obzir prilikom vještačenja.

Nalaz i mišljenje ovlaštenih vještaka predstavlja osnovu za ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja, jer se na njega oslanja samo rješenje, te u postupku žalbe stranka je onemogućena u svom Ustavnom pravu na sudsku kontrolu zakonitosti pojedinačnih akata upravnih vlasti i tijela koja imaju javne ovlasti (čl. 19. st. 2. Ustava RH) – tj. onemogućeno joj je pobijanje, odnosno kontrola Nalaza i mišljenja ovlaštenog vještaka od strane suda, odnosno neovisnog sudskog medicinskog vještaka. Neovisno (sudsko) medicinsko vještačenje jedino je učinkovito dokazno sredstvo koje tužitelju (stranci u upravnom sporu) stoji na raspolaganju prilikom osporavanja zakonitosti navedene vrste upravnih akata, kada se to osporavanje poziva na pogrešno utvrđenje odlučnih stručno-medicinskih činjenica. Tužitelj u upravnom sporu mora imati mogućnost osporavanja nalaza i mišljenja u potpunosti, kao mogućnost ostvarivanja reformacijske presude. Ukoliko on tu mogućnost nema, ne može se govoriti o jednakosti i procesnoj ravnopravnosti između javnopravnog tijela i stranke u postupku.

2. Najvažniji razlog koji ide u prilog našem stajalištu da se Nalazi i mišljenja vještaka i viših vještaka, odnosno tijela vještačenja moraju dati na uvid strankama te omogućiti presliku zatraženih akata u postupku je da se kod Nalaza i mišljenja ne radi o zapisnicima o vijećanju i glasovanju članova kolegijalnih tijela, nacrtima rješenja i drugih akata koji su propisima označeni određenim stupnjem tajnosti, a nije ni u suprotnosti sa interesom stranke u postupku, kako to stoji u čl. 84. ZUP-a.

3. Preslike Nalaza i mišljenja vještaka, odnosno tijela vještačenja se u svim drugim sustavima daju strankama u postupku na uvid. Takva je praksa bila uobičajena u sustavu socijalne skrbi gdje su

vještaci nadležnog tijela vještačenja donosili Nalaze i mišljenja za potrebe ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi. Centri za socijalnu skrb rješavajući u prvom stupnju o pravima stranaka uz svoja rješenja dostavljali su stranci o čijem se pravu rješava i preslike Nalaza i mišljenja tijela vještačenja na osnovu kojih je to rješenje i doneseno, te se opravdano postavlja pitanje zbog kojih razloga je to strankama u sustavu mirovinskog osiguranja onemogućeno.

HZMO je svojom uputom poslanom svim područnim službama zabranio da se Nalazi i mišljenja vještaka daju strankama na uvid te je time izravno onemogućio stranke u postupku žalbe jer u Pravilniku o reviziji i nadzoru medicinskog vještačenja u mirovinskom osiguranju (NN br. 40/15) u čl. 6. st. 2. stoji:

„(1) Ministar nadležan za mirovinski sustav imenuje vijeća vještaka-revizora u sastavu vještak-revizor, predsjednik vijeća i dva vještaka-revizora, članovi vijeća.

(2) Vještak-revizor koji je obavio reviziju nalaza i mišljenja područne ustrojstvene jedinice ZOSI, a čiji nalaz i mišljenje je predmet žalbe, ne može biti imenovan u vijeće vještaka-revizora za obavljanje revizije nalaza i mišljenja središnjeg ureda ZOSI.“

Primjer 2: *Uredu se obratio sin osobe s invaliditetom (100% tjelesno oštećenje zadobiveno uslijed profesionalne bolesti tzv. „azbestoze“) navodeći: „Molimo Vas za pomoć kod isplate zaostataka od skoro godinu dana jer smo morali čekati godinu dana na vještačenje. Ne žele nam priznati zaostatke od dana podnošenja zahtjeva, već se pravdaju da je vještak napisao od dana vještačenja, a iz nalaza je razvidno postojanje bolesti i prije podnošenja zahtjeva, a ne od dana vještačenja.“*

U izreci rješenja Područne službe HZMO-a od 29.02.2016. navodi se da se stranci priznaje postojanje tjelesnog oštećenja od 100% uslijed profesionalne bolesti, te da joj se određuje, počevši od 27.01.2016. pravo na naknadu zbog tjelesnog oštećenja u svoti od 486,67 kn mjesečno. Isplata ovako određenog iznosa pripada korisnici počevši od **01.03.2016.** mjesečno unatrag.

Naime, zahtjev za utvrđivanje povećanog stupnja tjelesnog oštećenja zbog profesionalne bolesti podnijet je Područnoj službi HZMO-a dana 10.04.2015. U obrazloženju rješenja navodi se da je od strane vještaka vještačena dana 27.01.2016. te je donesen Nalaz i mišljenje u kojem stoji da je 100% tjelesno oštećenje uslijed profesionalne bolesti nastalo danom 27.01.2016. odnosno od dana vještačenja sukladno čl. 22. st. 4. Uredbe o metodologijama vještačenja, koja kaže da pri donošenju nalaza i mišljenja kao datum nastanka tjelesnog oštećenja, odnosno nastanka oštećenja funkcionalne sposobnosti osobe, uzima se dan kada je na temelju obavljenog pregleda dano mišljenje činjenici o kojoj se vještači. Međutim, iznimno, nastanak te činjenice može se utvrditi i prije dana obavljenog pregleda, a na temelju medicinske dokumentacije iz ranijeg razdoblja.

Vještaci u većini slučajeva kao dan nastanka invalidnosti, ili tjelesnog oštećenja uzimaju dan vještačenja osiguranika pa i onda kada postoji ranija medicinska dokumentacija iz koje se može razaznati da je tjelesno oštećenje postojalo i ranije. U konkretnom slučaju smatramo da je u rješenju kao dan s kojim osiguranici pripada pravo na naknadu zbog tjelesnog oštećenja pogrešno stavljen dan 01.03.2016. jer je u skladu s odredbom čl. 64. ZOMO-a i čl. 139. ZOMO-a taj dan trebao biti prvi dan idućeg mjeseca nakon podnošenja zahtjeva i za šest mjeseci unatrag. S obzirom da je imenovani za svoju majku podnio zahtjev 10.04.2015. pravo na naknadu trebalo je pripadati od 01.05.2015. i za šest mjeseci unatrag, za koje razdoblje je majka imenovanog oštećena za naknadu za tjelesno oštećenje.

Referentica HZMO-a koja je rješavala navedeni predmet pravda datum prava na isplatu činjenicom da je od toga datuma priznato postojanje tjelesnog oštećenja od strane vještaka u nalazu i mišljenju, međutim ne uzima u obzir da je čl. 64. donesen upravo zbog toga što se pretpostavlja da je tjelesno oštećenje postojalo prije podnošenja samog zahtjeva te što od podnošenja zahtjeva pa do donošenja rješenja o pravu može proteći duži vremenski period što se i desilo u ovom slučaju, a zbog nepoštivanja rokova donošenja rješenja o pravu od strane javnopravnog tijela sama stranka ne smije biti kažnjena.

Primjer 3: *Od strane Ureda za ljudska prava i pava nacionalnih manjina, Vlade RH prosljeđena nam je pritužba stranke koja se pritužuje na nemogućnost ostvarivanja invalidske mirovine.*

Kako nismo imali relevantnu dokumentaciju u predmetu zatražili smo dostavu cjelokupne dokumentacije najprije od stranke pa po obavijesti da je ne posjeduje i od nadležne područne službe

HZMO-a, koja nas je uputila na Središnju službu u Zagrebu od koje smo napokon dobili cjelokupnu dokumentaciju i očitovanje o razlozima nepriznavanja prava iz mirovinskog osiguranja za stranku. Središnja služba HZMO-a u Zagrebu dostavila nam je cjelokupnu dokumentaciju u predmetu (preko 200 stranica) te u svom očitovanju između ostalog istaknula i sljedeće:

„Uvidom u evidencije Zavoda i u spise predmeta, utvrđeno je da je imenovani više puta tražio da se utvrdi gubitak ili smanjenje njegove radne sposobnosti i prizna pravo na invalidsku mirovinu, ali je odbijan uz obrazloženje da liječenje nije završeno.

Ovlašteni vještak Područne službe ... donio je 23.01.2013. Nalaz i mišljenje, kojim je utvrdio da kod osiguranika postoji, zbog bolesti, profesionalna nesposobnost za rad, počevši od 23.01.2013. U postupku je revizije vještak - revizor Samostalnog sektora za reviziju nalaza i mišljenja o invalidnosti Ministarstva rada i mirovinskog sustava 14.08.2013. potvrdio navedenu ocjenu.

Nadalje, prema članku 52. stavku 1. ranije važećeg Zakona o mirovinskom osiguranju (Narodne novine, br. 102/98..... i 133/2013 - u daljnjem tekstu ZOMO) propisano je da pravo na invalidsku mirovinu ima osiguranik ako je invalidnost nastala zbog bolesti ili ozljede izvan rada prije navršenih 65 godina života (muškarac) i ako mu navršeni mirovinski staž pokriva najmanje jednu trećinu radnoga vijeka.

Prema stanju u spisu, utvrđeno je da osiguranik nema jednu trećinu (1/3) radnoga vijeka pokrivenu mirovinskim stažem te ne ispunjava uvjete za priznavanje prava na invalidsku mirovinu, stoga je doneseno prvostupanjско rješenje od 24.09.2013. kojim je odbijen njegov zahtjev za priznanje prava na invalidsku mirovinu, što je potvrđeno i u postupku po žalbi, rješenjem Središnje službe od 21.11.2013. te u sudskom postupku presudom Upravnog suda u Osijeku, od 17. lipnja 2014.“

Uvidom u kompletnu dokumentaciju zaključili smo da su ovi navodi iz očitovanja Središnje službe HZMO-a istiniti, odnosno stranka nije ostvarila invalidsku mirovinu zbog neispunjavanja zakonskih uvjeta za istu, nije imao 1/3 radnog vijeka pokrivenu mirovinskim osiguranjem (odnosno posjeduje samo 5 godina, 4 mjeseca i 28 dana radnog staža, a treba posjedovati 7 godina da bi ostvario invalidsku mirovinu).

Da je imenovani bio prijavljen pri Hrvatskom zavodu za zapošljavanje, taj vremenski period bi mu se oduzeo i on bi stekao uvjete za invalidsku mirovinu.

Također, uvjet staža (1/3) nije potreban ukoliko se radi o invalidnosti koja je nastupila na radu ili na putu za posao (ozljeda na radu ili profesionalna bolest), odnosno ukoliko je gubitak radne sposobnosti osiguranika nastao zbog ozljede na radu ili profesionalne bolesti, pravo na invalidsku mirovinu osiguranik stječe bez obzira na dužinu mirovinskog staža. Iako, imenovani tvrdi da je inzult dobio na svom radnom mjestu, on to zbog neznanja nije iznosio u svojoj žalbi, također ni u tužbi ni na Upravnom sudu. Poslodavac nije izvršio prijavu ozljede na radu, kao ni izabrani doktor opće/obiteljske medicine. Kad smo imenovanog upitali zašto se nije ranije obratio stručnoj osobi koja bi mu pomogla u ostvarivanju prava iz mirovinskog osiguranja istaknuo je kako nije imao financijskih sredstava za plaćanje odvjetnika premda ima pravo na besplatnu pravnu pomoć, odnosno troškove odvjetnika bi podmirivala država iz proračunskih sredstava.

S obzirom na tvrdnju imenovanog da nije ostvario pravo na invalidsku mirovinu zbog nepoznavanja pravnih propisa koji reguliraju isto pravo, uputili smo ga da izvrši prijavu ozljede na radu pri Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje (dalje HZZO), obzirom da rok za istu zastarijeva nakon tri godine. Ukoliko mu od strane HZZO-a bude priznata ozljeda na radu (uzimajući u obzir da je liječenje završeno dana 23.01.2013. kada mu je od strane vještaka priznata invalidnost zbog profesionalne nesposobnosti za rad), u obnovljenom postupku mogao bi ostvariti invalidsku mirovinu. Također, imenovanog smo uputili na mogućnost ostvarivanja obiteljske mirovine poslije smrti njegovog oca i koji su uvjeti za ostvarivanje iste po čl. 69. st. 5. Zakona.

Doplatak za djecu

Na sjednici Hrvatskog sabora održanoj dana 08.07.2015. donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o doplatku za djecu, koji je stupio na snagu 01.09.2015. Objavljen je u Narodnim novinama broj 82. od 24.07.2015. Izmjenom Zakona propisano je da za djecu s težim ili teškim invaliditetom pripada doplatak za djecu od dana podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava na doplatak za djecu pa

sve dok taj invaliditet postoji. Izmijenjeni Zakon propisuje da korisnicima koji su ostvarili doplatu za djecu s težim oštećenjem zdravlja utvrđenim prema posebnim propisima do dana stupanja na snagu ovoga Zakona, a pravo im nije prestalo do dana stupanja na snagu ovoga Zakona, pripada pravo na doplatu za djecu i nakon navršene 27. godine života sve dok postoji teže oštećenje zdravlja.

Korisnicima kojima je pravo na doplatu za djecu s težim oštećenjem zdravlja utvrđenim prema posebnim propisima prestalo do dana stupanja na snagu ovoga Zakona zbog navršenih 27 godina života, pripada pravo na doplatu za djecu, od dana podnošenja zahtjeva temeljem ovoga Zakona (od 01.09.2015.) pa sve dok postoji teže oštećenje zdravlja.

Na ovaj način ispravljena je dugogodišnja diskriminacija te se izjednačavaju prava roditelja djece s teškoćama u razvoju koji su po tada važećem članku 12. odbijeni u svom zahtjevu za ostvarivanjem dječjeg doplatka za svoju djecu koja imaju teže oštećenje zdravlja nakon navršene 27 godine, te time stavljeni u neravnopravan položaj naspram onih roditelja koji su to pravo ostvarili do 01.01.2002. godine i kojima po tada spornom članku 38. Zakona o doplatku za djecu (NN br. 94/01, 138/06, 107/07, 61/11. i 112/12) pripadao je doplatu za djecu i nakon navršene 27. godine života, do donošenja posebnog propisa o pravima osoba s invaliditetom koji nikada nije ni donesen.

Zaključak i preporuka

Najbrojnije pritužbe u području mirovinskog osiguranja odnosile su se na dugotrajnost postupka rješavanja o pravima iz tog područja (utvrđivanje opsega radne ne/sposobnosti ili postotka tjelesnog oštećenja). Tijekom 2015. godine doneseno je 17 659 rješenja za priznavanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti. HZMO navodi: "S obzirom da je podneseno 26 490 zahtjeva to znači da su riješena 77,7% svih zahtjeva, što je manje u odnosu na 2014. kada je riješeno 89,4% svih zahtjeva." Kada govorimo o rješenju o tjelesnom oštećenju, prema podacima HZMO vidljivo je da je u 2015. godini doneseno 6 736 rješenja o tjelesnom oštećenju, te s obzirom da je podneseno 13 232 zahtjeva, riješeno ih je samo 50,9% što je u odnosu na 2014. godinu (kada je riješeno 86,8%) značajno manje. Premda HZMO navodi da je prosječno vrijeme do donošenja Nalaza i mišljenja 4 mjeseca, većina osoba s invaliditetom koje su se obraćale ovom Uredu navodile su da su čekale na vještačenje duže od godinu dana. Pretpostavljamo da je jedan od razloga primjena nove Uredbe o metodologijama vještačenja (NN br. 153/14 i 108/15) koja iziskuje više vremena vještaka, velik broj predmeta koje je Jedinstveno tijelo vještačenja naslijedilo od prethodnih sustava vještačenja, kao i činjenica da uredba ne definira rokove za provedbu vještačenja. Bez obzira na navedeno, nije prihvatljivo da se na vještačenje čeka po godinu dana, zbog čega rješenja u predmetima o priznavanju određenog prava ne mogu biti donesena u zakonski predviđenim rokovima (6 mjeseci po čl. 125. st. 8. ZOMO-a od dana podnošenja zahtjeva).

Česte izmjene Zakona o mirovinskom osiguranju dovode do straha i nesigurnosti za budućnost sadašnjih, a još više i budućih umirovljenika zbog realnog smanjivanja mirovina.

Zakon o mirovinskom osiguranju u dijelu koji se tiče samog izračuna mirovina i raznih kategorija umirovljenika je kompliciran prvenstveno zbog brojnih elemenata koji utječu na izračun različitih vrsta mirovinskih primanja i shodno tome primjene različitih mirovinskih faktora, ali su česte izmjene ZOMO svakako otegotna okolnost. Smatramo da postupak izračuna treba učiniti jednostavnijim i transparentnijim. Da bi se sustav mirovinskog osiguranja učinio održivim te da bi se u tom sustavu osigurao dugoročnije povoljniji materijali status osoba s invaliditetom, smatramo potrebnim planirati i poduzimati konkretne mjere i aktivnosti s jedne strane za porast stope zaposlenosti osoba s invaliditetom, a s druge strane zalaganjem za što duži ostanak u svijetu rada unatoč invaliditetu.

4.16. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je više prijava na kršenje biračkog prava osoba s invaliditetom na izborima za predsjednika Republike Hrvatske održanim 2014. godine. Povodom tih pritužbi u ožujku 2015. godine zatražila je očitovanje Državnog izbornog povjerenstva uz preporuku osiguranja pristupačnih biračkih mjesta na nadolazećim izborima.

U svom odgovoru Državno izborno povjerenstvo navodi sljedeće: biračka mjesta za provedbu predsjedničkih izbora određena su sukladno Odredbama Zakona o izboru predsjednika Republike Hrvatske (NN, br. 22/92, 42/92, 71/97, 69/04, 99/04, 44/06, 24/11 i 128/14). Sukladno dosadašnjoj izbornoj praksi biračka mjesta određuju se u pravilu u prostorijama koje su dostupne osobama s invaliditetom.

Nadalje, postupanje biračkog odbora i način glasovanja birača s tjelesnom manom, slijepih osoba, nepismenih birača te birača koji ne mogu pristupiti na biračko mjesto detaljno je propisano Obvezatnom uputom i Podsjetnikom za rad biračkih odbora. Naveli su mogućnost glasovanja ispred biračkog mjesta u pristustvu dva člana biračkog odbora, te omogućavanje glasovanja u mjestu gdje se nalaze ukoliko obavijeste izorno povjerenstvo ili birački odbor najkasnije na dan održavanja izbora.

Primjedbe birača na rad izbornih tijela mogu se uputiti nadležnom izbornom povjerenstvu ili izravno Državnom izbornom povjerenstvu. Nisu primili ni jednu prijavu o kršenju biračkog prava osoba s invaliditetom na predsjedničkim izborima.

Naveli su kako Državno izborno povjerenstvo ne određuje biračka mjesta niti imenuje biračke odbore već je to u nadležnosti općinskih i gradskih izbornih povjerenstava koja su tom prilikom dužna poštovati zakonske obaveze i Obvezne upute DIP-a. Upućuju na prosljeđivanje prigovora birača.

Vezano uz prijedlog DIP-a za financiranje projekta pod nazivom Acquisition of voting machines for voters with disabilities u okviru Financijskog mehanizma švicarskog doprinosa procesu proširenja Europske unije nisu zaprimili povratnu informaciju Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU-a.

Izbori za zastupnike/zastupnice u Hrvatski sabor 2015.

Poruka pravobraniteljice za osobe s invaliditetom povodom izbora za zastupnike u Hrvatski sabor 2015.

Pravobraniteljica je pozvala sve osobe s invaliditetom da iskoriste svoje pravo na sudjelovanje u političkom životu kroz mogućnost da glasaju na izborima za zastupnike u Hrvatski sabor.

Izmjenama Zakona o registru birača omogućeno je da biračko pravo ostvare i osobe kojima je u svrhu zaštite njihovih prava imenovan skrbnik. Uloga skrbnika u biračkom procesu treba biti informirati osobu na njoj razumljiv način o značenju izbora i načinu na koji se izbori provode ukoliko je to zanima. Ukoliko osoba ne može niti uz objašnjenje na njoj prilagođen način shvatiti značenje izbora te ne želi glasati, neće pristupiti glasanju kao i oni birači koji iz raznih drugih razloga ne izlaze na izbore.

Obvezatne upute Državnog izbornog povjerenstva omogućavaju pružanje podrške osobi s intelektualnim ili psihosocijalnim teškoćama na biračkom mjestu od strane osobe od povjerenja (ta osoba može i ne mora biti skrbnik).

Način na koji se odvija glasanje osoba kojima prilikom glasanja treba podrška druge osobe iz bilo kojeg razloga kao i onih osoba koje ne mogu pristupiti biračkom mjestu opisan je u Obvezatnim uputama Državnog izbornog povjerenstva Z VII o načinu glasanja birača s tjelesnom manom, slijepih i slabovidnih birača, nepismenih birača te birača koji nisu u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto. ([http://www.izbori.hr/izbori/ws.nsf/BEF9BF3EA6B51BDCC1257EDD0032C27F/\\$FILE/Obvezatne-upute-Z-VII.pdf](http://www.izbori.hr/izbori/ws.nsf/BEF9BF3EA6B51BDCC1257EDD0032C27F/$FILE/Obvezatne-upute-Z-VII.pdf))

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom nakon svakih izbora zaprima pritužbe osoba s invaliditetom koje zbog nepristupačnosti biračkih mjesta nisu mogle iskoristiti biračko pravo na način kako to čine birači bez invaliditeta. Pritužbe se odnose i na neprimjereno ponašanje prema osoba s invaliditetom od strane članova biračkih odbora.

Pravobraniteljica je sukladno svojim ovlastima više puta o tome obavijestila Državno izborno povjerenstvo koje je u svom odgovoru navelo da Državno izborno povjerenstvo ne određuje biračka mjesta niti imenuje biračke odbore već da je to u nadležnosti općinskih i gradskih izbornih povjerenstava koja su pritom dužna poštivati zakonske odredbe te Obvezne upute.

Istovremeno su pozvali sve birače koji smatraju da im je nekom radnjom izbornog tijela ili na bilo koji drugi način ugroženo ili onemogućeno njihovo biračko pravo da se bez odgode obrate Državnom izbornom povjerenstvu kako bi se pravodobno poduzele odgovarajuće mjere i otklonile eventualne uočene nepravilnosti.

Glasovanje osoba lišenih poslovne sposobnosti

Pravobraniteljici se obratio skrbnik (otac) osobe od 30 godina lišene poslovne sposobnosti. Naveo je kako je neko vrijeme takvim osobama bilo uskraćeno pravo glasovanja, a sada ga ponovno imaju. Budući da je sin nepismen i ne podnosi gužvu na biračkom mjestu (mentalna retardacija) te ne zna ništa o politici, zanima ga ima li on pravo uzeti njegov glasački listić bez njegove nazočnosti na glasačkom mjestu i glasati umjesto njega, uz predočenje njegove osobne iskaznice? Budući da sve odluke u životu donosi u njegovo ime, ne vidi ništa sporno da i ovu donese.

U svom odgovoru obavijestili smo stranku da je glasanje na izborima osobni čin i nitko ne može glasati umjesto druge osobe. Uloga skrbnika u ovom slučaju je da bude podrška osobi s invaliditetom da ukoliko to želi i može ostvari svoje pravo da bira. Obvezatne upute Državnog izbornog povjerenstva broj Z VII o načinu glasovanja birača s tjelesnom manom, slijepih i slabovidnih birača, nepismenih birača te birača koji nisu u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto propisuje sljedeće:

1. Glasovanje se obavlja osobno.

Iznimno, birač koji s obzirom na postojanje bilo kakve tjelesne mane (sljepoća, slabovidnost, oštećenje gornjih ekstremiteta ili drugih oštećenja koja mu onemogućavaju samostalno glasovanje) ili zbog toga što nije pismen, ne bi mogao samostalno glasovati, može doći na biračko mjesto s drugom pismenom osobom koja će po njegovoj ovlasti i uputi zaokružiti redni broj ispred naziva kandidacijske liste, te broj ispred imena i prezimena jednog kandidata sa te kandidacijske liste, odnosno redni broj ispred imena i prezimena kandidata za izbor zastupnika nacionalne/ih manjine/a.

Uloga skrbnika je da osobu informira na njoj razumljiv način o značenju izbora i načinu na koji se izbori provode ukoliko je to zanima. Ukoliko osoba ne može niti uz objašnjenje na njoj prilagođen način shvatiti značenje izbora te ne želi glasati, neće pristupiti glasanju kao i oni birači koji iz raznih drugih razloga ne izlaze na izbore.

Obvezatne upute Državnog izbornog povjerenstva omogućavaju pružanje podrške osobi s intelektualnim teškoćama na biračkom mjestu od strane osobe od povjerenja (ta osoba može i ne mora biti skrbnik). Glasanje se obavlja na način opisan u citiranoj Obvezatnoj uputi.

Zaključno, neke stvari se ne mogu propisati zakonom nego ostaju na savjesti svake osobe. Nemoguće je spriječiti da osoba koja će se biti u pratnji osobe s invaliditetom kako bi joj pružila podršku u glasanju zapravo glasa umjesto nje. To ostaje na savjesti te osobe.

Pristupačnost biračkih mjesta

Osoba s invaliditetom iz Zadra je uoči izbora za zastupnike/zastupnice u Hrvatski sabor 2015. ponovno upozorio na nemogućnost pristupa pojedinim biračkim mjestima u Zadru. Zbog ove problematike je više puta istupao u medijima, a dopis je uputio i pravobraniteljici za osobe s invaliditetom. Nakon što mu je prosljeđen odgovor izbornog povjerenstva smatra da se radi o nezainteresiranosti nadležnih da riješe ovaj problem.

Velik broj biračkih mjesta u Republici Hrvatskoj nije pristupačan osobama s invaliditetom. U Obvezatnim uputama o načinu glasovanja birača - osoba s invaliditetom, nepismenih birača te birača koji ne mogu pristupiti na glasačko mjesto predviđena su dva alternativna načina na koji osobe s invaliditetom smanjene i otežane pokretljivosti mogu ostvariti svoje biračko pravo: posjeta članova biračkog odbora osobama s invaliditetom u njihovom prostoru ili izlazak člana biračkog odbora pred biračko mjesto u koje osoba s invaliditetom ne može ući. Na predsjedničkim izborima bilo je prigovora osoba s invaliditetom na oba ova načina budući da u prvom slučaju birački odbor ne može često osigurati posjet, dok se u drugom slučaju dovodi u pitanje tajnost biračkog postupka.

Neomogućavanje glasanja kod kuće

Osoba s invaliditetom koja zbog tjelesnog oštećenja nije mogla pristupiti biračkom mjestu u propisanom roku je zatražila od mjesnog odbora da joj se omogući glasanje kod kuće. Unatoč tome članovi biračkog odbora nisu osobi omogućili glasanje.

Državno izborni povjerenstvo izvršilo je uvid u zapisnik o radu biračkog odbora za izbor zastupnica/zastupnika u Hrvatski sabor i zatražilo očitovanje gradskog izbornog povjerenstva. Iz gradskog izbornog povjerenstva naveli su da je osoba na vrijeme obavijestila birački odbor o potrebi

dolaska, te da je predstavnica biračkog odbora imala namjeru doći, ali je zbog gužve na biračkom mjestu zametnula spisak s podacima. Uvidom u zapisnik utvrđeno je da promatrači niti članovi biračkog odbora nisu imali primjedbi na zapisnik. U svom zaključku DIP je naveo kako je utvrđeno da je osoba s invaliditetom pravovremeno obavijestila birački odbor da iz opravdanih razloga na dan izbora neće moći pristupiti biračkom mjestu, a da birački odbor nije postupio po njegovoj obavijesti što predstavlja propust biračkog odbora. Zaključuju da se taj propust sada više ne može ispraviti te upućuju ispriku.

Iz prikazanih slučajeva može se zaključiti da se osiguravanje pristupačnosti biračkih mjesta i dalje ne shvaća dovoljno ozbiljno. Vidljivo je da je teško utvrditi nadležnost za osiguravanje pristupačnosti biračkih mjesta, a da sankcija za kršenje biračkih prava nema.

Zbog izostanka napretka u osiguranju biračkih prava osoba s invaliditetom koji su vidljivi iz ovih pritužbi pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je Državnom izbornom povjerenstvu molbu za sastanak kako bi se razmotrle mogućnosti unaprjeđenja biračkog prava.

4.17. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u čl. 4 st. 3 Opće obveze navodi: "... 3. U razvoju i provedbi zakona i politika u smislu provedbe ove Konvencije, i u drugim postupcima donošenja odluka koje se tiču osoba s invaliditetom, države stranke će se temeljito savjetovati s osobama s invaliditetom, i u to ih aktivno uključiti, kao i djecu s teškoćama u razvoju, putem organizacija koje ih predstavljaju..."

Nedostatke u prepoznavanju važnosti uloge organizacija osoba s invaliditetom prepoznao je i Odbor UN navodeći u zaključnim zapažanjima i preporukama vezano uz primjenu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom sljedeće:

Opća načela i obveze (čl. 1.–4.)

1. ... Odbor je zabrinut što su zbog nedostatka široke mreže pružatelja usluga organizacije osoba s invaliditetom prisiljene preuzeti ovu ulogu umjesto svoje uloge zagovaratelja svojih prava.
2. ... **Preporuka je Odbora da država potpisnica osigura sredstva kojima se organizacijama osoba s invaliditetom omogućava realizacija njihove uloge koja proizlazi iz članka 4. stavka 3. Konvencije.**

Sukladno čl. 8 st. 2 Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07) *Pravobranitelj za osobe s invaliditetom surađuje s udrugama osoba s invaliditetom, udrugama koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom te inicira i sudjeluje u javnim aktivnostima usmjerenim na poboljšanje položaja osoba s invaliditetom.*

U 2015. godini, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je kao i u prethodnim razdobljima surađivala s organizacijama civilnog društva - savezima i udrugama osoba s invaliditetom - održavanjem sastanaka, sudjelovanjem na skupovima i događanjima u njihovoj organizaciji, Ured je sudjelovao kao pridruženi partner u radu udruga na međunarodnim projektima. Prilikom obilaska županija i gradova, pravobraniteljica i suradnici imali su priliku posjetiti udruge koje djeluju na lokalnoj razini te se upoznati s njihovim radom, postignućima koja ostvaruju kao i izazovima na koje nailaze. Važnost udruga u nekim sredinama ogleda se u njihovoj ulozi gotovo jedinog pružatelja nekih usluga (rane intervencije, poludnevni i dnevni boravak, usluge prijevoza, edukativne i kreativne radionice, zajednička okupljanja većeg broja članova koji je mnogim osobama s invaliditetom posebice u manjim sredinama jedini oblik socijalizacije i uključenosti u život zajednice). Rad tih udruga čiji su članovi djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom potrebno je posebno uvažavati, jer ispunjavaju one praznine koje ostavljaju institucije.

Prema pritužbama pravobraniteljici, kvaliteta života djece i osoba s invaliditetom u nekoj lokalnoj sredini gotovo uvijek ovisi o aktivnosti udruge, ali i ostvarenoj suradnji s ministarstvima te jedinicama lokalne i regionalne samouprave. U tom smislu imali smo priliku tijekom obilazaka svjedočiti pozitivnim, ali i negativnim primjerima prakse suradnje između udruga osoba s invaliditetom, državnih tijela te jedinica lokalne i regionalne (područne) samouprave.

Detaljnije o suradnji s udrugama osoba s invaliditetom može se pročitati po područjima u ovom izvješću.

U suradnji s Veleposlanstvom SAD-a održana je radionica o zagovaranju i održivom financiranju udruga osoba s invaliditetom koja je okupila 20-ak predstavnika udruga i saveza osoba s invaliditetom. Cilj radionice bio je upoznati se s međunarodnim iskustvima u ostvarivanju uloge udruga kao zagovarača željenih promjena i osiguravanju financijskih sredstava. Radionicu je vodila Pamela Beecroft, međunarodni stručnjak za razvoj i voditelj programa u Centru za međunarodna privatna poduzeća. Sudionicima je prenijela svoja znanja o načinima na koji udruge civilnog društva mogu ojačati svoj organizacijski kapacitet i unaprijediti svoju zagovarateljsku poziciju kroz unutarnje i vanjsko strateško planiranje, vođenje i osiguranje financijske održivosti. O suradnji jedinice lokalne samouprave s udrugama osoba s invaliditetom govorio je Hrvoje Kovač, dogradonačelnik Lepoglave.

U Republici Hrvatskoj je nedovoljno razvijena mreža socijalnih usluga u zajednici za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju pa su udruge koje okupljaju osobe s invaliditetom ili djeluju u njihovu korist, preuzele na sebe tu ulogu. Pri tome udrugama ne ostaje prostora ni kapaciteta za ono što se uobičajeno smatra ulogom organizacija civilnog društva, nego postaju pružatelji usluga i ovisi o financiranju od strane Vlade.

Neki od zaključaka radionice bili su da udruge uglavnom imaju strateške planove međutim zbog pritiska aktivnosti kojima se bave rijetko su u prilici da promišljaju koliko se u svakodnevnom radu ciljevi određeni strategijom i provode. Jednako tako, zagovarateljske aktivnosti vrlo često se događaju stihijski i bez planiranja koje bi ih učinilo učinkovitijima. Vežano uz financiranje aktivnosti preporučeno je da udruge izbjegnu zamku financiranja iz jednog izvora i pokušaju osigurati financiranje iz više različitih izvora. Takav način financiranja čini ih neovisnijima i otpornijim na promjene u okruženju.

Podrška radu udruga i provođenju aktivnosti

Svjetski kongres socijalnog turizma u Zagrebu 2016. godine

Premda se svrstavamo u top turističku destinaciju, svjedoci smo da osobe s invaliditetom kao turisti nailaze na brojne prepreke u konzumiranju turističkih usluga koje im nisu jednako dostupne kao drugima. Da bi turistički sadržaji trebali biti prilagođeni i tim potencijalnim gostima, podrška se osim prostora bez barijera mora odnositi i na: npr. informacije na Braillevom pismu ili uvećanom tisku, zvučne signale, videoinformacije na znakovnom jeziku, pojednostavljene tekstove i drugo. U turističkim planovima, razvoju i obogaćivanju turističke ponude ne pokazujemo dovoljno interesa da Hrvatsku u bogatstvu njezine raznolikosti učinimo ne samo privlačnom nego i dostupnom osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima. Turizam koji promišlja sveobuhvatnost turističke ponude na način da bude dostupna osobama s invaliditetom – donosi potencijalno visoke zarade. Takav turizam je afirmativan za našu zemlju, i upravo stoga smatramo da je održavanje ovog kongresa prilika da se predstavimo kao zemlja spremna bogatu turističku ponudu prilagoditi turistima s invaliditetom. Polazeći od Strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine i izrade akcijskih planova, kao i dosadašnjih mjera i aktivnosti koje su pozitivno utjecale na program razvoja socijalnog turizma, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pružio je podršku inicijativi Udruge za kulturu osoba oštećena sluha Hrvatske „Svijet tišine“ i podržao organiziranje Svjetskog kongresa socijalnog turizma u Zagrebu 2016. godine. Priprema Kongresa je u tijeku.

Istraživanje problematike adolescenata korisnika/pacijenata ustanova za djecu i mladež u nadležnosti sustava socijalne skrbi/zdravstva

Osobe s psihičkim teškoćama odnosno mentalnim invaliditetom jedna su od skupina osoba s invaliditetom koja je zbog specifičnosti svojih teškoća u odnosu na ostale grupacije osoba s invaliditetom u najnepovoljnijem položaju na svim područjima. Na težak položaj osoba s psihičkim teškoćama upozorili smo i u Godišnjem izvješću pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u 2011. godini: *Nepostojanje izvanbolničkog sustava liječenja i nedostatak psihijatrije u zajednici te*

rehabilitacije dovodi do višestrukih hospitalizacija, posljedično do institucionalizacije, socijalnog isključivanja, izolacije, stigmatizacije, gubitka radne sposobnosti, a potom i do učestalog lišavanja poslovne sposobnosti, i to u potpunosti. Posljedično dolazi do značajnog zadiranje u temeljna ljudska prava ovih osoba pa i povrede prava osoba s invaliditetom koja im priznaje Konvencija o pravima osoba s invaliditetom. Upravo zbog tih razloga, pozdravili smo inicijativu doktorantice Jelene Seferović na pokretanju kulturnoantropološkog istraživanja *Problematika adolescenata korisnika/pacijenata ustanova za djecu i mladež u nadležnosti sustava socijalne skrbi/zdravstva*. S obzirom na nedostatak sličnih istraživanja o položaju ove kategorije osoba s invaliditetom, izrazili smo svoju punu podršku navedenom istraživanju. Projekt je u provedbi.

Projekt Udruge osoba s invaliditetom „Suncokret“

Građani s područja Velike Gorice, stručnjaci kao i cjelokupna javnost neosporno su se uvjerali u neophodnost i iznimnu važnost podrške koja je potrebna djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom. Prema dosadašnjem radu vidljivi su rezultati koje je udruga „Suncokret“ postigla u 17 godina rada. Budući da na tom području Zagrebačke županije ne postoji udruga koja se bavi istim ili sličnim aktivnostima, pozdravljamo napore udruge koja svojim konkretnim rezultatima i iskustvima dobivenim u tom radu, osim neupitne dobrobiti za djecu s teškoćama u razvoju, osobe s invaliditetom i njihove obitelji, omogućava dostupnost neophodnih programa podrške u ovom dijelu Hrvatske.

Provedbom aktivnosti koje je planirala udruga Suncokret u svom projektu pod nazivom ***Mladi pomažu i obrazuju se*** kojem je cilj osposobiti mlade volontere za pružanje kvalitetne i sustavne pomoći i podrške osobama s invaliditetom, pružajući im teorijska i praktična znanja o invaliditetu, na najbolji su se način nastojali implementirati i članci 8., 19. i 24. **Konvencije o pravima osoba s invaliditetom**. Dosadašnji rad *Udruge Suncokret* na najbolji način doprinosi ostvarenju tog cilja, međutim bez zajedničke suradnje s lokalnom zajednicom kao i nadležnim tijelima te posebno mladim sugrađanima, vrlo teško i gotovo nemoguće je očekivati da će se osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju moći uključiti u sve pore društva na jednakoj razini kao i sve druge osobe. Stoga smo podržali projekt ***Mladi pomažu i obrazuju se***. Nemamo saznanja da li je projekt odobren.

Projekt Centra Sunce

Osobe s invaliditetom jedna su od najisključenijih skupina u društvu, a njihov položaj u velikoj mjeri otežavaju predrasude i stereotipi koji proizlaze iz nepoznavanja stvarnih osoba s invaliditetom i njihovih kvaliteta. Projekt ***"Fer play - odgoj za demokratsko društvo"***, koji predlaže Centar Sunce u svojim aktivnostima predviđa djelovanje na brojna područja od velike važnosti za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju: podizanje razine svijesti i na taj način uklanjanje predrasuda i stereotipa od obrazovnog sustava pa sve do šire stručne i opće javnosti, uključivanje djece s teškoćama u sportske aktivnosti čime se izravno doprinosi njihovom osnaživanju na mnogim razinama kao i uključivanju u društvo i pružanje podrške roditeljima djece s teškoćama u razvoju koja je gotovo nepostojeća u sadašnjem sustavu skrbi o osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju. Zbog prepoznavanja i adresiranja tema koje su od velike važnosti za unaprjeđenje položaja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u hrvatskom društvu pravobraniteljica za osobe s invaliditetom dala je svoju suglasnost za sudjelovanje na projektu ***Fer play - odgoj za demokratsko društvo***. Nemamo saznanja da li je projekt odobren.

Projekt Poboljšanje kvalitete dentalne zdravstvene zaštite u domovima za starije i nemoćne grada Zagreba

Velik postotak osoba starije životne dobi su osobe s invaliditetom čija dugotrajna tjelesna, mentalna ili osjetilna oštećenja u međudjelovanju s preprekama u okolini sprečavaju njihovo sudjelovanje u zajednici na ravnopravnoj osnovi s drugim građanima. Zbog nepristupačnosti još uvijek velikog broja zdravstvenih objekata, kao i neprilagođene opreme u ordinacijama dentalne medicine, ali i nedovoljne educiranosti stomatologa o radu s osobama s invaliditetom različitih teškoća, osobama s invaliditetom starije životne dobi znatno je otežan pristup dentalnoj zdravstvenoj zaštiti. Stoga smo

podržali inicijativu za pokretanjem projekta *Poboljšanje kvalitete dentalne zdravstvene zaštite u domovima za starije i nemoćne grada Zagreba*. Projekt je uspješno proveden.

Pismo podrške Društvu osoba s cerebralnom i dječjom paralizom Zagreb

Društvo osoba s cerebralnom i dječjom paralizom Zagreb je udruga koja djeluje za područje grada Zagreba i Zagrebačke županije od 1977. godine. Članovi udruge su djeca, mladi i odrasli s cerebralnom paralizom te osobe starije životne dobi s preboljelom dječjom paralizom. Doprinos ove udruge na unaprijeđenju kvalitete života osoba s cerebralnom paralizom prepoznatljiv je ne samo na navedenom području već i diljem RH. Pripadaju u red najstarijih udruga osoba s invaliditetom u našoj zemlji, a punih 30 godina provode niz programa i aktivnosti za potrebe svojih članova koje su ne samo poticane nego i odobravane od strane različitih institucija i ustanova. Usluga poludnevnog boravka, ali i brojne druge usluge osiguravaju se zadnjih 8 godina za 40 mladih i odraslih osoba s cerebralnom paralizom, na adresi Karela Zahradnika 12, Soboština. Navedeni prostor je ustupio grad Zagreb, ali je udruga tijekom svih ovih godina uložila značajna financijska i druga sredstva, ali i rad članova, volontera i prijatelja u njegovo opremanje i uređenje te ga u potpunosti prilagodila potrebama svojih članova. Međutim, prema saznanjima koja smo dobili od udruge, članovi udruge su obaviješteni da se na, niti 10 metara od udruge planira graditi trgovački centar koji bi prema projektu stručnjom stranom bio okrenut prema prostorima udruge, što znači da bi se na tom dijelu nalazio sustav za protok zraka, kontejneri za odlaganje glomaznog otpada, ali i prolaz za kamione s utovarnostovarnom rampom u neposrednoj blizini udruge. Smatramo važnim naglasiti da je do 2014. godine na tom prostoru planirana gradnja dječjeg vrtića. Ne ulazeći u razloge prenamjene prostora niti opravdanost izgradnje još jednog u nizu trgovačkih centara u blizini spomenutog prostora, bili smo mišljenja da bi izgradnja takvog objekta na zelenoj površini ugrozila sigurnost kretanja osoba s invaliditetom, ali i osjetila, te bi dovela u pitanje temeljno djelovanje udruge kao i njezin opstanak. Također smo smatrali ovo rješenje odnosno oduzimanje okruženja neprihvatljivim s aspekta potreba osoba s cerebralnom paralizom. Stoga smo dali punu podršku udruzi kako bi se zaštitila dosegnuta razina kvalitete života i životno kretanje osoba s cerebralnom paralizom uključenih u programe Društva osoba s cerebralnom i dječjom paralizom Zagreb u ul. Karela Zahradnika 12, Soboština.

Podrška Nacionalnom polivalentnom centru „Izlaz“ u provođenju programa „Pokreni se“ – alternativa postoji

Edukacijsko savjetodavna nevladina organizacija za pomoć i podršku diskriminiranim osobama sa sjedištem u Rijeci nastojala je provesti projekt pod nazivom „Pokreni se“ – alternativa postoji. Namjera im je bila prijaviti isti na natječaj kojeg je objavilo Ministarstvo socijalne politike i mladih. Navedenim programom nastojalo se prevenirati nasilje među mladima s naglaskom na mlade s invaliditetom kao ranjivu skupinu u društvu koja je upravo zbog društvenog neznanja i neinformiranosti, često izložena stigmatiziranju i predrasudama. Sam program se trebao provoditi kroz različite oblike edukacija, kazališnih interpretacija i na druge načine usmjerene kako na mlade osobe tako i na njihove roditelje i nastavno osoblje. Ovaj program smatrali smo hvalevrijednim jer doprinosi suzbijanju vršnjačkog i drugog oblika nasilja, odnosno sigurnosti i mirnom življenju osoba s invaliditetom i njihovih obitelji u zajednici.

S obzirom na cilj i aktivnosti programa Centra, a kako je glavni cilj pravobraniteljstva zaštita, praćenje i promicanje prava i interesa osoba s invaliditetom, ovim putem dali smo pismo podrške NPC „Izlaz“ iz Rijeke u nastojanjima preveniranja nasilja i neželjenih oblika ponašanja u svrhu poboljšanja kvalitete življenja mladih s invaliditetom i njihovih obitelji. Projekt nije odobren.

Projekt Udruge RODA – Roditelji u akciji „Psihosocijalna podrška ženama s invaliditetom tijekom trudnoće, poroda i majčinstva“

Ured Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom prati i podržava rad Udruge „Roda“, čiji je cilj provedba raznih programa i projekata radi podizanja kvalitete roditeljstva opće populacije. Provedbom projektnih aktivnosti projekta „Psihosocijalna podrška ženama s invaliditetom tijekom trudnoće, poroda i majčinstva“ po prvi su se puta u Republici Hrvatskoj kao ciljana skupina pojavile

majke, osobe s invaliditetom. Ovo je posebice važno kada se uzme u obzir da se Republika Hrvatska ratifikacijom UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom obvezala zajamčiti svim kategorijama osoba s invaliditetom jednakost i ravnopravnost, poduzimati mjere usmjerene na borbu protiv stereotipa i predrasuda, podizati razinu svijesti javnosti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom, te poštivati njihovo urođeno dostojanstvo. Također, Konvencija izričito spominje žene, kao skupinu izloženu višestrukoj diskriminaciji, te njihova prava posebno štiti, a državne potpisnice obvezuje na pružanje zaštite osobama s invaliditetom u planiranju i svim pitanjima vezanim uz obitelj. Stoga, uvažavajući dosadašnji rad i zalaganje Udruge „Roda“ podržali smo ih u daljnjim aktivnostima vezanim za osiguravanje financijskih sredstava, ali i provedbu projektnih aktivnosti, a sve u cilju podizanja i promicanja prava i interesa djece i njihovih majki, osoba s invaliditetom. Projekt je u provedbi.

Zloupotrebavanje poticajnih mjera

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprimio je inicijativu Udruge slijepih Zagreb kojom upozoravaju nadležne institucije na zloupotrebavanje poticaja za zapošljavanje osoba s invaliditetom. Naime, radi se o mjerama Hrvatskog zavoda za zapošljavanje koje koriste poslodavci, s tim da neki od njih zloupotrabljaju iste na štetu osoba s invaliditetom kao i institucija. Obzirom na navedeno i činjenicu važnosti zapošljavanja i ostanka na radnom mjestu za osobe s invaliditetom, dali smo podršku udruzi te upozorili na nužnost hitnog postupanja kako bi se sankcionirali takvi poslodavci, ali i potrebu provođenja kontinuiranih kontrola (a možda i nekih drugih potrebnih mjera) koje će spriječiti poslodavce da uopće mogu poduzeti iste ili slične nezakonite radnje. Uputili smo upozorenje i molbu Hrvatskom zavodu za zapošljavanje te Ministarstvu rada i mirovinskog sustava kojom tražimo uvažavanje prijedloga Udruge slijepih Zagreb. Upozorenje je uvaženo.

Potporna projekta za prilagodbu udžbenika učenicima oštećenoga vida Hrvatske udruge za promicanje i razvoj tiftotehnike

Značajan doprinos u poticanju obrazovanja i osposobljavanja osoba s invaliditetom ogleda se u radu udruge, iako su velika postignuća vidljiva u informiranju slijepih i slabovidnih osoba o najnovijim znanstveno-tehnološkim spoznajama i dostignućima u primjeni i prilagodbi tiftotehničkih pomagala koja im olakšavaju život. Naglašavamo i doprinos Hrvatske udruge za promicanje i razvoj tiftotehnike i u procesima cjeloživotnog učenja i stjecanja socijalnih vještina - osobito u području prilagođavanja ne samo pomagala nego i načina prenošenja znanja prilagođenih mogućnostima slijepih i slabovidnih osoba. Projektu za prilagodbu udžbenika učenicima oštećenoga vida kojim Hrvatska udruga za promicanje i razvoj tiftotehnike aplicira na natječaj Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta dali smo punu potporu smatrajući da ovaj projekt može doprinijeti postizanju veće samostalnosti učenika oštećenog vida u praćenju nastave i organizaciji slobodnog vremena, postizanju ravnopravnosti u razrednom odjeljenju i mogućnosti aktivnog sudjelovanja te na druge načine pomoći u stjecanju znanja i vještina učenicima oštećenoga vida čime se potiču neovisnost i socijalna uključenost kao temeljni ciljevi. Projekt je odobren, međutim u nedovoljno potrebnom iznosu sredstava.

Podrška Udruzi „Plemeniti“

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom prati rad i djelovanje udruge obitelji starih i nemoćnih osoba te obitelji osoba s duševnim smetnjama „Plemeniti“, jedinstvenoj po specifičnoj socijalnoj usluzi i podršci namijenjenoj osobama s mentalnim oštećenjima te napuštenima starijim osobama čiji su ciljevi između ostalih i okupljanje osoba s duševnim smetnjama i članova njihovih obitelji, aktivno zalaganje protiv svih oblika diskriminacije, socijalnog isključivanja, marginalizacije i institucionalizacije starih i nemoćnih osoba i osoba s duševnim smetnjama te zalaganje za uvođenje posebnih programa zapošljavanja starih i nemoćnih osoba i osoba s duševnim smetnjama. Kroz raznovrsne aktivnosti potiču i motiviraju teško zapošljive osobe obilježene stigmom bolesti na aktivan odnos u zajednici kroz brigu o drugima i društveno koristan rad. Udruga „Plemeniti“ je jedna od rijetkih udruga u Republici Hrvatskoj koja se uopće bavi zaštitom i promicanjem prava osoba s invaliditetom - s mentalnim oštećenjem (psihičkom bolesti).

Rad i planirane aktivnosti Udruge „Plemeniti“ iz Zagreba sukladno programu je vrlo važan segment kojim se potiče osoba s invaliditetom da steknu samopouzdanje, samopoštovanje i da se osnaže za uključivanje u zajednicu, prvenstveno kroz zapošljavanje i rad, a što će pridonijeti i prepoznavanju zajednice o sposobnostima tih osoba i uklanjanju predrasuda. Aktivnosti ove udruge također su iznimno značajne jer će pružati i potrebnu podršku obiteljima oboljelih osoba, koja ni na koji drugi način kroz institucije istima nije dostupna. Uspjeh svojih djelovanja udruge zahvaljuje javnim radovima, a temelj njihovog uspjeha leži u kontinuitetu provedbe. Budući da su u udruzi zaposlene dvije osobe kroz javne radove, to istekom trajanja javnih radova dolazi u pitanje okosnica djelovanje udruge koje počiva na međusobnom povjerenju i povezanosti između pružatelja i primatelja usluga. Stoga smo podržali nastojanja udruge da se osigura produženje javnih radova u svrhu očuvanja kontinuiteta djelovanja. Javni radovi nisu produženi do danas.

Podrška za proglašenje Nacionalnog dana osoba s intelektualnim teškoćama

Hrvatski savez udruge osoba s intelektualnim teškoćama okuplja 31 udruhu iz različitih krajeva RH koje se u lokalnim sredinama kroz brojne aktivnosti zalažu za unapređenje kvalitete življenja ovih osoba i njihovih obitelji. Bez projekata i aktivnosti koje one provode, a prvenstveno Savez, mnogih usluga koje se danas pružaju ne bi bilo niti bi se osiguravale osobama s intelektualnim teškoćama na lokalnoj razini. Stoga smatramo da će se proglašenjem Nacionalnog dana doprinjeti unaprijeđenju ostvarivanja prava osoba s intelektualnim teškoćama, njihovoj većoj vidljivosti te uklanjanju predrasuda o njihovim sposobnostima. Postupak je u proceduri.

4.18. SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU

U zaključnim zapažanjima i preporukama UN Odbor za prava osoba s invaliditetom nakon rasprave o Inicijalnom izvješću RH o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u području „Sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i sportu“ (čl. 30.) naveo je sljedeće:

47. Odbor je zabrinut zbog slabog sudjelovanja osoba s invaliditetom u kulturnom životu. Nadalje je zabrinut zbog toga što Hrvatska još uvijek nije potvrdila Ugovor iz Marakeša za olakšavanje pristupa objavljenim djelima slijepim, slabovidnim i osobama koje se iz nekog drugog razloga ne mogu služiti standardnim tiskom.

48. Odbor preporuča državi potpisnici da poduzme odgovarajuće korake kako bi osigurala pristupačnost glavnim kulturnim objektima i poduzme odgovarajuće mjere poput umjetničkih festivala osoba s invaliditetom kako bi osobama s invaliditetom dala priliku da razvijaju i koriste svoj kreativni, umjetnički i intelektualni potencijal. Preporuča se da država potpisnica potvrdi Ugovor iz Marakeša.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativni protokol uz Konvenciju (“NN” Međ.ug. br. 6/07., 3/08., 5/08.) u čl. 30. propisuje:

“1. Države stranke priznaju osobama s invaliditetom pravo na sudjelovanje u kulturnom životu na ravnopravnoj osnovi s drugima, te će poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi osigurale da osobe s invaliditetom:

- (a) uživaju pristup kulturnim materijalima u svim dostupnim oblicima,
- (b) uživaju pristup televizijskim programima, filmovima, kazalištu i drugim kulturnim aktivnostima, u svim dostupnim oblicima,
- (c) uživaju pristup mjestima kulturnih događanja ili usluga, kao što su kazališta, muzeji, kino dvorane, knjižnice i turističke usluge, te, koliko je to moguće, spomenicima i mjestima od nacionalnoga kulturnog značenja.

2. Države stranke će poduzeti odgovarajuće mjere kako bi omogućile osobama s invaliditetom razvoj i korištenje svojega kreativnog, umjetničkog i intelektualnog potencijala, ne samo za vlastitu dobrobit, nego također i za obogaćivanje društva.

3. Države stranke će poduzeti sve odgovarajuće korake kako bi osigurale da zakoni koji štite intelektualna vlasnička prava ne sadrže nerazumne ili diskriminirajuće prepreke pristupu osoba s invaliditetom kulturnim materijalima, poštujući pritom odredbe međunarodnog prava.

4. Osobe s invaliditetom će imati pravo, na ravnopravnoj osnovi s drugima, na priznavanje i potporu svojem specifičnom kulturnom i jezičnom identitetu, uključujući znakovni jezik i kulturu gluhih...

Kultura

Sudjelovanje u kulturnim aktivnostima osobama s invaliditetom još uvijek nije na željenoj razini. Kako bi ostvarili pravo da kao pojedinci budu u potpunosti uključeni u društvo i koriste kulturne sadržaje na jednakoj razini kao i osobe bez invaliditeta, potrebno je uvažavanje i međusobna suradnja kroz pristup i sudjelovanje u umjetnosti i društvenom životu. Tijekom 2015. godine kao i u prethodnim razdobljima uočili smo da se ni u ovom području ne prepoznaje niti poštuje načelo razumne prilagodbe, posebno kada govorimo o pristupačnosti kulturnim i povijesnim objektima, spomenicima i dr.

Kako bismo utvrdili u kojoj mjeri je osobama s invaliditetom - s najtežim oštećenjima omogućeno sudjelovanje u javnom i društvenom životu, a kako bi bile uključene na ravnopravnoj osnovi s drugima sukladno Konvenciji, zatražili smo kazališta u Istarskoj i Primorsko – goranskoj županiji informacije o pristupačnosti scene i općenito kazališnog prostora.

Naime, osobe s invaliditetom, članovi Udruge Srce iz Splita imaju namjeru u proljeće 2016. godine predstaviti građanima u Rijeci i Puli kazališnu predstavu „Srce na sceni“. Kako se radi o osobama kojima je potrebna pristupačna scena kao i drugi pristupačni elementi u kazališnom prostoru važno nam je da im možemo osigurati i predložiti prostor u kojem će izvesti predstavu. Iz zaprimljenih odgovora vidljivo je kako je izuzetno malo prostora koji zadovoljavaju standard pristupačnosti pa je tako predloženo da se u Rijeci dogovori s Hrvatskim narodnim kazalištem Ivana pl. Zajca koje ima značajna iskustva u organizaciji događanja za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom. Za Pulu nismo imali konkretan prijedlog jer nismo zaprimili odgovore.

Sve je više raznih događanja koja potiču djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom da iskoriste svoje potencijale te prikažu svoje talente i vještine:

15. Festival jednakih mogućnosti

U 2015. godini tradicionalno je 15. puta održan u gradu Zagrebu Festival jednakih mogućnosti na kojem je nastupilo više od 900 izvođača iz zemlje i inozemstva. Više od 600 izvođača bile su osobe s invaliditetom. Trodnevni ulični festival predstavlja umjetnike koji su nastupali u glazbeno-scenskom i likovnom programu, te u edukacijsko-rekreacijskim i sportskim igrama. Svrha festivala bila je javno pokazati stvaralačke mogućnosti izvođača programa, uz poruku da i osobe s invaliditetom trebaju uživati ista prava i obveze poput drugih građana.

Kazalište u Srcu

U Domu HV Lora u Splitu od 19. do 22. svibnja održan je 2. festival “KAZALIŠTE U SRCU”. Sudionici festivala bile su osobe – umjetnici iz Centra za odgoj i obrazovanje Slava Raškaj, Centra za odgoj i obrazovanje Juraj Bonači, Doma za djecu Maestral te Centra za rehabilitaciju Fra Ante Sekelez iz Vrlike. Idejni začetnici ovog festivala su Ratko Glavina, dramski umjetnik i prvak Drame HNK Split i njegova supruga Olga Glavina, baletna pedagoginja i koreografkinja, kao i Filip Glavina u funkciji glavnog producenta te Jadranka Jovanović kao glavna scenaristica. Svojim značajnim radom s korisnicima – osobama s invaliditetom prikazali su niz kreativnih sposobnosti samih osoba u prekrasnim predstavama. Osim domaćih umjetnika, prikazane su i predstave gostiju iz Slovenije. Festival je trajao četiri dana i postao je tradicija te je bila velika posjećenost.

Preporuka za održavanje glazbeno-scenskog djela “Zapivala trišnja bila”

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratilo se zamolbom Gradsko društvo Crveni križ za pomoć u realizaciji glazbeno-scenskog djela “Zapivala trišnja bila”.

Naime, radi se o promoviranju ljudskih prava djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom, prihvaćanju različitosti i uključenosti, gdje osobe različite životne dobi, sa i bez invaliditeta, nastoje na svojstven način, prikazivanjem društva utjecati na podizanje razine svijesti o inkluziji i njezinom značenju.

S obzirom da je riječ o hvale vrijednom projektu čija je praizvedba bila u prosincu 2014. godine povodom Međunarodnog dana ljudskih prava, interes nam je da šira populacija građana ima priliku vidjeti ovo jedinstveno djelo.

Smatramo da su ovakvi i slični projekti i pozitivne akcije važne te smo dali punu podršku održavanju glazbeno-scenskog djela "Zapivala trišnja bila" pa smo predložili da se ista održi u GK "Gavella" 8. svibnja 2015. godine kako bi se ponovno izvela navedena predstava, a koja bi ujedno bila prezentirana tog dana povodom obilježavanja Međunarodnog dana Crvenog križa. Preporuka je prihvaćena i oduševila je gledatelje.

Kako bi osobe s invaliditetom mogle koristiti knjižnične usluge i tako imati pristup informacijama i komunikaciji na ravnopravnoj osnovi s drugima, potrebno im je osigurati određene oblike razumne prilagodbe knjižničnih sadržaja.

U lipnju 2013. godine donesen je *Marrakeški sporazum za olakšavanje pristupa izdanim djelima za osobe s oštećenjem vida i osobe koje ne mogu čitati standardne tiskane materijale zbog sljepoće, oštećenja vida, fizičkih teškoća, organskih disfunkcija ili disleksije* (takozvane print disability) - "The Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works by Visually Impaired Persons and Persons with Print Disabilities". Očekuje se da će taj međunarodni sporazum utjecati na nacionalna zakonodavstva na način da se propisi izmijene kako se osoba s invaliditetom olakšao pristup informacijama i kroz dostupnost sadržaja u digitalnom obliku. Veliku ulogu u osiguravanju pristupačnosti informacijama i komunikaciji ima i korištenje raznih potpornih tehnologija kao što je primjerice čitač ekrana za slijepe osobe.

Okrugli stol „Knjižnične usluge i programi poticanja čitanja za osobe oštećena sluha“

Povodom obilježavanja Međunarodnog tjedna gluhih osoba (od 21. do 27. rujna 2015.) u Gradskoj knjižnici Grada Zagreba održan je 12. okrugli stol za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom na temu „Knjižnične usluge i programi poticanja čitanja za osobe oštećena sluha“.

Na Okruglom stolu razmotrene su specifične potrebe i načini komunikacije osoba oštećena sluha kao korisnika knjižnice te mogućnosti planiranja i pripremanja knjižničnih programa za ovu skupinu korisnika, a sve sa ciljem doprinosa ostvarivanju prava na informacije i jednakost, te zaštitu od diskriminacije i poboljšanja kvalitete života i položaja u društvu za osobe oštećena sluha. Svoja iskustva i primjere dobre prakse u radu njihovih matičnih knjižnica predstavile su gošće iz inozemstva Marie-Noëlle Andissac iz knjižnice Toulouse i Dragana Lujčić iz Mariborske knjižnice. Predstavnici udruga gluhih i gluhoslijepih osoba upoznali su sudionike skupa s teškoćama i problemima s kojima se u svojem svakodnevnom životu susreću pri tom stavljajući naglasak na važnost hrvatskog znakovnog jezika i njegove što šire uporabe u društvu. Predstavnici Centra „Slava Raškaj“ i Poliklinike SUVAG predstavili su aktivnosti i projekte koje provode za djecu i mlade oštećena sluha. U drugom, popodnevnom dijelu skupa nazočni su upoznati sa radom narodnih knjižnica iz raznih dijelova Hrvatske na približavanju knjižničnih usluga osobama oštećena sluha iz njihovih zajednica.

S obzirom da je u izradi nova Nacionalna strategija za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom 2015.-2020., Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podržava zaključke sa okruglog stola o knjižničnim uslugama iz 2014. godine a što se odnosi na sljedeće mjere:

- izraditi Nacionalnu strategiju knjižničnih usluga za osobe s invaliditetom,
- izraditi Priručnik o osiguranju razumne prilagodbe u suradnji sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom, Hrvatskim savezom slijepih, Hrvatskom knjižnicom za slijepe i Hrvatskom udrugom za disleksiju
- izraditi Program edukacije zaposlenih u knjižnicama od strane osoba s invaliditetom,
- izraditi Knjižnični vodič za osobe s invaliditetom za sve vrste knjižnica,

- potpisati sporazum sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH) i partnerima za "inkluzivne knjižnice",
- izraditi program primjene članka 19. Neovisno življenje i uključenost u zajednicu UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, u pogledu ravnopravnog pristupa osoba s invaliditetom knjižničnim uslugama, objektima i prostorima te izjednačavanje mogućnosti u lokalnoj zajednici
- lokalna zajednica treba osigurati potpunu inkluziju osoba s invaliditetom i osoba koje se iz nekog razloga ne mogu služiti standardnim (crnim) tiskom na svome području te sudjelovanje u političkom, javnom i kulturnom životu općine, grada i županije s osobitim naglaskom na korištenje knjižnica i knjižničnih službi i usluga
- lokalna zajednica treba učiniti posebne napore u osiguravanju pristupačnosti objekata i kulturnih sadržaja osobama s invaliditetom i osobama koje se iz nekog razloga ne mogu služiti standardnim (crnim) tiskom

Sport

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u čl. 31., između ostalog, navodi:

5. S ciljem omogućavanja sudjelovanja osoba s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s drugima u rekreativnim i športskim aktivnostima, te razonodi, države stranke će poduzeti odgovarajuće mjere u svrhu:

- (a) poticanja i promicanja sudjelovanja, u najvećoj mogućoj mjeri, osoba s invaliditetom u redovitim športskim aktivnostima na svim razinama,
- (b) osiguranja mogućnosti organiziranja, razvoja i sudjelovanja u športskim i rekreacijskim aktivnostima namijenjenim osobama s invaliditetom i u tu svrhu će se poticati osiguravanje odgovarajućeg vodstva, obuke i sredstava, na ravnopravnoj osnovi s drugima,
- (c) osiguranja pristupa osoba s invaliditetom športskim, rekreacijskim i turističkim centrima,
- (d) osiguranja djeci s teškoćama u razvoju jednakog pristupa sudjelovanju u igri, rekreaciji, slobodnim i športskim aktivnostima, uključujući i one aktivnosti koje su dio obrazovnog sustava,
- (e) osiguranja pristupa osobama s invaliditetom uslugama koje pružaju organizatori rekreacijskih, turističkih, slobodnih i športskih aktivnosti."

Svaka osoba s invaliditetom želi postići potpunu socijalizaciju u društvo, izjednačiti se sa ostalima pa i preteći ih u raznim vještinama. Sport je jedan od načina na koji osobe s invaliditetom mogu aktivirati i potencirati svoje talente i mogućnosti te se na taj način što uspješnije uključiti u svakodnevni život. Uz utjecaj na opći tjelesni razvoj - sport razvija zabavu, zajedništvo, hrabri, oduševljava, pomaže u stjecanju samouvjerenosti u osobne sposobnosti. Kineziološke aktivnosti koje se u većini slučajeva odvijaju u svom izvornom obliku (dimenzije terena primjerice su iste) kao i kod standardne populacije.

Vrlo mali broj aktivnosti treba adaptaciju. Prilagodba se odnosi na: prostornu adaptaciju – odnosi se na dimenzije terena, visinu mreže; povremensku adaptaciju – odnosi se na određeni vremenski period (primjerice u košarci u invalidskim kolicima igrač koji je u napadu ne smije biti u reketu duže od 3 sekunde)...

2. REHABILITACIJSKI SPORT

- Dio sekundarne rehabilitacije – npr. nakon prometne nesreće osoba dolazi u bolnicu i tamo se odvija primarna rehabilitacija, a potom odlazi u toplice i tamo se odvija tj. pruža sekundarna rehabilitacija, a dio sekundarne rehabilitacije je sport)
- Ciljevi rehabilitacijskog sporta:
- Da se osobu nauči elemente određenih sportova
- Da se osobu nauči osnove transfera na sportskim terenima (np. ulazak u bazen ...)
- Ukazati osobi na preostale motoričke sposobnosti
- Dati osobi informaciju kako da se u svojoj lokalnoj sredini uključi u sportsku udrugu (lokacija, kome da se obrati ...)
- Na koji način da nabavi sportsku opremu

-Da se osobu usmjeri u određenu sportsku aktivnost (selekcija)

(Sport osoba s invaliditetom, prof. Dubravka Ciliga, 2011.).

Sport i sportske aktivnosti za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom imaju posebnu važnost ne samo radi poboljšanja fizičkog zdravlja, već i psihičkog kroz osnaživanje dokazivanjem i nadmetanjem, većim samopouzdanjem, motivacijom, upornošću i dr. Zadatak Republike Hrvatske je, kao i jedinica lokalne i regionalne samouprave, omogućiti uključivanje djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u sportske sadržaje.

Mnoge županije posvećuju značajnu pažnju uključivosti i uživanju osoba s invaliditetom u sportu podržavajući osnivanje sportskih klubova i udruga čiji članovi su sportaši s invaliditetom. U mnogim sportovima zbog specifičnosti invaliditeta sportaši s invaliditetom osnivaju sportske udruge koje im omogućuju stručno osoblje i odgovarajući pristup i opremu. Stručno osoblje ima neizmjeran značaj osobama s invaliditetom kod bavljenja sportom. Potrebni su: treneri s specifičnim znanjima, fizioterapeuti, sportski asistenti, asistenti za korisnike invalidskih kolica, defektolozi i sportski klasifikatori za sport osoba s invaliditetom i dr.

Primjer: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratili su se roditelji djevojke s oštećenjem sluha, uspješne Hrvatske šahistice i četverostruke prvakinja države za gluhe osobe u ženskoj konkurenciji.*

U rujnu 2015. godine održavalo se Europsko ekipno prvenstvo u Bakuu, Azerbejdžan, na kojem je, prema saznanjima roditelja, trebala sudjelovati i navedena djevojka. Međutim, iz Saveza došla je obavijest da ona, kao i druge kandidatkinje-žene, nisu u konkurenciji za odlazak u Bakuu. Osim navedenog roditelj smatra kako Savez odbija uvrstiti njegovu kćer jer je netom imala ugradnju pužnice i liječnik je potvrdio da može putovati i baviti se dalje sportom.

Po primitku pritužbe pravobraniteljica je zatražila očitovanje od Saveza o razlozima iz kojih kandidatkinje nisu ušle u izbor za odlazak na spomenuto prvenstvo, pri čemu je uzela u obzir i njihovo nesudjelovanje na prvenstvu zbog financijskih i drugih okolnosti te zatražila očitovanje o tome da bi dobila uvid u kompletno činjenično stanje. Pravobraniteljica je, također, ponudila pomoć u realizaciji i osiguravanju odlaska djevojaka na prvenstvo, sukladno danim joj ovlastima.

Savez je u očitovanju naveo kako je djevojka prijavljena na natjecanje 22.04.2015. godine, ali da je u svibnju imala operativni zahvat uklanjanja kohlearnol implantata, što je bio razlog njihova razmatranja otkazivanja nastupa ženske ekipe. Također, s vremenom su nastupile određene financijske poteškoće vezane uz nastup ekipa oba spola.

Nakon primitka liječničke dokumentacije djevojke, kojom se potvrđuje da je sposobna za pripreme i nastup te dogovora s roditeljima i natjecateljicama da i sami sudjeluju u financiranju, ipak je odlučeno da će ženska ekipa sudjelovati na prvenstvu.

Sve češće Ured zaprima od stručnih timova natjecatelja muških i ženskih s invaliditetom koji odlaze na europska i svjetska seniorska prvenstva, ali i na paraolimpijske igre, pritužbe kako je moguće da su oni, koji su cijelo vrijeme prisutni uz natjecatelje za vrijeme njihovog treninga, priprema i sl., koji ih prate u svakom trenutku i koji su njihovi mentori, budu odbijeni da ih prate na tim natjecanjima, već se za pratnju od strane Hrvatskog paraolimpijskog odbora (dalje: HPO) određuju osobe koje tijekom godine uopće nisu radile s natjecateljem/icom. Naime, u praksi su prisutna dva stručna tima sportaša, jedan iz kluba, iz kojeg isti dolazi i koji sa sportašem stalno radi te jedan iz Hrvatskog paraolimpijskog odbora, koji su sa sportašem jedino na natjecanju. Iako iz očitovanja HPO-a ne proizlazi da je tako, u praksi se dešava da osobe iz stručnog tima HPO-a dobivaju veće nagrade za osvojene medalje sportaša, od osoba iz stručnog tima sportaša, pa nerijetko i od samih sportaša. Formalno pravno ovakva situacija je moguće legitimna i to zahvaljujući nejasnim odredbama Uredbe o kriterijima za dodjeljivanje državnih nagrada za vrhunska sportska postignuća (NN, br. 111/12., 134/12.) slijedom

kojih je HPO donio Pravilnik o nagrađivanju sportaša i djelatnih stručnih osoba za ostvarene izvanredne sportske rezultate, međutim, moralno ona je svakako upitna. Pored sve većeg nezadovoljstva kako samih sportaša ovakvom situacijom, stručnih ljudi koji sa sportašima rade cijele godine, klubova te saveza sportaša s invaliditetom osobito zabrinjava činjenica odsutstva želje HPO da se predmetno barem kvalitetno raspravi sa svim dionicima; Kako bi se pronašao pravičniji model nagrađivanja osvajača medalja i njihovih stručnih stožera.

Da bi se djece s teškoćama i osobe s invaliditetom mogle baviti sportskim aktivnostima neovisno da li s radi o rekreativnom ili profesionalnom bavljenju, nužno je osigurati pristupačne sportske sadržaje i objekte. Stanje sportske infrastrukture i prilagođenosti sportskih objekata na području Republike Hrvatske nije zadovoljavajuće. U mnogim krajevima jedini sportski objekti su školske dvorane koje su vrlo često nedostupne zbog neadekvatnog pristupa ili/i opreme. S obzirom da se djeca upravo kroz tjelesne aktivnosti u sklopu redovnog obrazovanja najčešće upoznaju i započinju baviti sportom, potrebno je preispitati stanje pristupačnosti sportskih dvorana u sklopu obrazovnih ustanova u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju kao i izdvojenih sportskih objekata.

Također ovdje moramo naglasiti da su osobe s invaliditetom i navijači i gledatelji i kao takvi također imaju želju, ali i pravo nesmetano pristupiti sportskim događanjima.

Prema saznanjima iz posjeta i obilazaka područja van Zagreba, osobe s invaliditetom su nam navele i sljedeće probleme:

Nejasne smjernice lokalne sredine u području razvoja sporta za djecu s teškoćama u razvoju; često financiranje redovnih sportskih udruga dok nema senzibiliteta za otvaranje sportskih udruga za djecu s teškoćama; neke sredine navode da je mali broj mladih osoba s invaliditetom uključen u sportske aktivnosti gdje se kao neki od razloga navode slaba motiviranost, ali i nedostatak usluga osobama s invaliditetom (npr. prijevoz); nedovoljno razumijevanje potreba sporta za osobe s invaliditetom što se ogleda u uskraćivanju financijskih sredstava jedinica lokalne i regionalne samouprave (npr. rad udruga, financiranje odlaska sportaša na veća natjecanja i dr.).

Stoga preporučamo:

- razviti i provoditi kontinuirane programe sportskih aktivnosti na lokalnim razinama
- motivirati i poticati djecu i mlade na bavljenje sportskim aktivnostima
- učiniti infrastrukturu i opremu pristupačnom osobama s invaliditetom
- osigurati kontinuirano prijevoz djece i odraslih osoba s invaliditetom kako bi se mogle baviti sportom
- osigurati financijska sredstva za odlaske osoba s invaliditetom i njihovog stručnog tima na natjecanja
- podržavati i osnivati klubove sportaša s invaliditetom te osigurati njihovo kontinuirano financiranje
- kroz medije upoznavati javnost o sposobnostima i mogućnostima sportaša s invaliditetom

4.19. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA TE UNAPRJEĐENJE SUSTAVA

Ured pravobraniteljice je tijekom 2015. godine uputio 65 mišljenja nadležnim tijelima na 33 propisa. Od tog broja 32 mišljenja je pravobraniteljica dostavila na 21 dostavljen prijedlog propisa od strane predlagatelja, dok je na vlastitu inicijativu uputila 17 prijedloga za izmjenu 13 propisa kojima se uređuju pitanja od značaja za osobe s invaliditetom dok je u 5 dostavljenih propisa (dokumenata i planova) upućeno 10 mišljenja. Ured je od pojedinaca te organizacija civilnog društva zaprimio 10 prijedloga za izmjenu propisa te je uputio 6 mišljenja. Mišljenja su se temeljila na pojedinačnim pritužbama, saznanjima relevantnih stručnjaka te razmjenama iskustava i znanja na sastancima u organizaciji pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Osim navedenog, Ured je uputio niz preporuka državnim tijelima, jedinicama lokalne i regionalne samouprave, kao i drugim pravnim i fizičkim

osobama u svrhu uklanjanja predrasuda, mijenjanja stavova i mišljenja o sposobnostima i mogućnostima osoba s invaliditetom, nudeći konkretne prijedloge kako da se poboljša kvaliteta života djece i odraslih osoba s invaliditetom u lokalnim sredinama.

Od 33 propisa koje je pravobraniteljica razmatrala (ukupno ih je bilo 27, ali se 5 odnosi na davanje mišljenja u međunarodnim dokumentima), 70% su u razmatranju ili su povučeni iz procedure ili na njih nije imala primjedbi. Djelomično ili u potpunosti su uvaženi prijedlozi i mišljenja u 30% propisa.

Prijedlozi za izmjenu i mišljenja dani su na sljedeće međunarodne dokumente, zakone, podzakonske akte, programe i planove: *Nacrt prijedloga Obiteljskog zakona, Zakon o socijalnoj skrbi, Nacrt konačnog prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Zakon o radu, Poglavlje 11.2. i 11.3. Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014.-2020., Prijedlog Direktive Vijeća o primjeni načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovu vjeru ili uvjerenje, invaliditet, dob ili seksualnu orijentaciju („Anti-diskriminacijska direktiva“), Zakon o jedinstvenom tijelu vještačenja, Pravilnik o znaku pristupačnosti, Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja, Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja za bolničko liječenje medicinskom rehabilitacijom i fizikalnom terapijom u kući, Zakon o mirovinskom osiguranju, Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije, 2014.-2018., Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga, Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, Državni pedagoški standard predškolskog odgoja, Pravilnik o vrsti stručne spreme, stručnih djelatnika te vrsti i stupnju stručne spreme ostalih djelatnika u dječjem vrtiću, Zakon o sustavu civilne zaštite, Nacrt prijedloga Pravilnika o elementima i kriterijima za upis u srednju školu, Nacrt Pravilnika o pomoćnicima u nastavi, Zakon o privremenom uzdržavanju, Zakon o doplatku za djecu, Nacrt Zakona o inkluzivnom dodatku, Zakon o obveznim odnosima, Prijedlog za ocijenu suglasnosti zakona o socijalnoj skrbi s Ustavom, Nacrt prijedloga zakona o humanitarnoj pomoći, Uredba o kriterijima utvrđivanja nadprosječnih rezultata rada i načinu isplate dodatka za uspješnost na radu državnih službenika i namještenika, Prijedlog Uredbe o izmjenama i dopunama uredbe o ustrojstvu i načinu rada Odbora za državnu službu, Nacrt prijedloga Zakona o Zakladi „Hrvatska za djecu“, Nacrt Zakona o potvrđivanju Europske socijalne povelje, Nacrt prijedloga Zakona o probaciji, Nacrt prijedloga Zakona o registru osoba s invaliditetom, Nacrt prijedloga Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, Nacrt prijedloga Zakona o plaćama u javnom sektoru, Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o državnim službenicima, Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o najmu stanova, Nacrt prijedloga Odluke o postupku davanja iskaza o procjeni fiskalnog učinka, Prijedlog izmjene i dopune Ugovora između Hrvatske radiotelevizije i Vlade RH za razdoblje od 01.01.2013. do 31.12.2017., Akcijski plan Vijeća Europe koji se odnose na osobe s invaliditetom 2006-2015. (preporuka REC (2006)5), UN Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, UN Konvencija o pravima osoba s invaliditetom.*

Detaljnije obrade navodimo u područjima ovog izvješća.

Preporuke

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom tijekom 2015. godine uputila je 230 općih preporuka/upozorenja jedinicama lokalne i regionalne samouprave, tijelima državne vlasti te drugim pravnim osobama te 132 preporuke upućene u pojedinačnim slučajevima.

U nastavku navodimo sažetke najvažnijih preporuka koje je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uputio tijekom 2015. godine.

Jedinstveno tijelo vještačenja

Jedinstveno tijelo vještačenja je počelo s radom 1. siječnja 2015. kada je preuzelo oko 9.000 nezavršenih predmeta vještačenja od ranijih tijela vještačenja, u kojima je trebalo provesti vještačenja temeljem propisa koji su važili do 31. 12. 2014. g. Takvo zakonsko određenje je početkom 2015. u značajnoj mjeri otežalo postupanje jedinstvenog tijela vještačenja, što je posebno otežalo

ostvarivanje prava roditelja na dopust do 8. godine života djeteta zbog njege djeteta s težim razvojnim smetnjama. Budući da se radi o pravu koje ne trpi odgodu u postupanju, uputili smo upozorenje nadležnim ministarstvima i Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom da žurno poduzmu mjere iz svojih nadležnosti koje će osigurati protočnost sustava vještačenja.

Nakon sastanka održanog u ožujku 2015. postignut je dogovor o prioritetnom vještačenju u predmetima ostvarivanja prava na dopust zbog njege djece s težim razvojnim smetnjama.

Preporuka je djelomično usvojena.

Brisanje iz evidencije HZZ-a

Praksa je Hrvatskog zavoda za zapošljavanje da se osobe s invaliditetom brišu iz evidencije nezaposlenih osoba temeljem nalaza i mišljenje dobivenog u postupcima za ostvarivanje prava iz socijalne skrbi. Osobe kojima tijelo vještačenja u postupcima priznavanja prava iz socijalne skrbi utvrde radnu nesposobnost, ostvaruju povoljnije socijalne naknade i ostala prava. Međutim, brisanjem iz evidencije nezaposlenih, ove su osobe onemogućene u ostvarivanju zakonskih prava koja im pripadaju temeljem prijave u evidenciji nezaposlenih osoba po Zakonu o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti (NN br. 80/08, 94/09, 121/10, 25/12, 118/12, 12/13 i 153/13).

Shodno navedenom upozorili smo da nalaz i mišljenje u postupcima priznavanja određenih prava u sustavima izvan rada i zapošljavanja, ne mogu biti osnova za brisanje iz evidencije nezaposlenih osoba. Jedina pravna osnova za brisanje nekog iz evidencije nezaposlenih predstavlja samo pravomoćno rješenje Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje kojim je utvrđena opća nesposobnost za rad, odnosno pravomoćno rješenje o invalidskoj mirovini zbog potpunog gubitka radne sposobnosti, obiteljskoj mirovini ili o starosnoj mirovini osobi iznad 65 godina starosti, te ostali uvjeti za prestanak vođenja osobe u evidenciji nezaposlenih temeljem čl. 17. i 18. Zakona o posredovanju pri zapošljavanju.

Ministarstvo rada i mirovinskog sustava prihvatilo je ovu preporuku, te uputu dostavilo svim područnim službama HZZ-a.

Prijedlog izmjene propisa iz područja predškolskog odgoja

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom prateći ovu problematiku temeljem pritužbi građana i dječjih vrtića, uočila je određene nedostatnosti u zakonskim odredbama, koje otežavaju osiguravanje razumne prilagodbe u obrazovnoj inkluziji djece s teškoćama u razvoju u dječjim vrtićima. Isto tako, uočili smo da se nedovoljno koriste neki oblici podrške djetetovom uključivanju. Za osiguravanje uspješne inkluzije djece s teškoćama u redovni dječji vrtić, nužno je djetetu osigurati različite oblike podrške i prilagodbe njegovim individualnim potrebama. Stoga treba ustanove predškolskog odgoja i kroz zakonodavni sustav definirati kao značajan čimbenik inkluzije.

Smatramo da bi angažiranje pomoćnika u vrtiću trebalo biti i zakonski regulirano, s obzirom da se taj oblik podrške u praksi učestalo koristi, stoga treba i definirati kriterije njihovog angažiranja, potrebne edukacije i dr. Isto tako, trebalo bi definirati i angažiranje vanjske stručne potpore vrtiću i djetetu, kako je to u propisu koji regulira osnovno i srednje obrazovanje.

Pozvali smo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta da u narednom razdoblju poduzme aktivnosti sukladno ovoj preporuci u smislu izmjene propisa iz područja predškolskog odgoja, kojima bi se osigurala čvršća garancija za osiguravanje razumne prilagodbe u području odgoja i obrazovanje djece s teškoćama u razvoju.

Do kraja izvještajnog razdoblja nismo zaprimili odgovor.

Osnivanje podružnice Centra Slava Raškaj Split

Na području Imotskog evidentirano je 14-ero djece s teškoćama u razvoju s težim, a 57 s teškim invaliditetom. Od toga broja, pravo na usluge ostvaruje ukupno 14-ero djece.

Jedina ustanova za pružanje usluge rane intervencije i druge rehabilitacijske usluge za djecu je Centar Slava Raškaj Split. Zbog toga je Ministarstvu socijalne politike i mladih upućena preporuka za žurnim

postupanjem u pogledu osnivanja Podružnice Centra za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“ u Imotskom. Isto tako, preporuka je da se zajedno s drugim ministarstvima i sustavima uspostavi model rane intervencije za djecu s teškoćama u razvoju.

U svojem odgovoru Ministarstvo socijalne politike i mladih navodi da je sukladno Operativnom planu deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi 2014-2016. Centar Slava Raškaj predviđen da se transformira u centar za pružanje usluga u zajednici za Splitsko-dalmatinsku županiju, ali nije jedan od 32 prioriteta doma!

Kako bi Centar Slava Raškaj mogao pristupiti izmjeni unutarnjeg ustroja i izmjenama i dopunama Statuta, a Ministarstvo izdati prethodnu suglasnost na iste, treba najprije utvrditi vrstu, trajanje i učestalost usluga za svako pojedino dijete - potencijalnog korisnika usluga. Sukladno tome, Ministarstvo je od Centra za socijalnu skrb Imotski i Centra Slava Raškaj zatražilo procjenu i mišljenje vezano uz potrebu pružanja usluga djeci s teškoćama u razvoju s područja Imotske krajine i Imotskog. Nakon dobivanja relevantnih informacija i podataka od strane nadležnog centra za socijalnu skrb i Centra Slava Raškaj, ministarstvo će poduzimati daljnje mjere iz svojeg djelokruga rada. Usvajanje preporuke je u tijeku.

Sustav rane intervencije i re/habilitacije – područje Imotskog i okolice

Na temelju saznanja i osobnog uvida u mogućnosti ostvarivanja prava na socijalne usluge, posebno usluge rane intervencije i psihosocijalne podrške djeci s teškoćama u razvoju, pravobraniteljica je uputila preporuku gradu Imotskom da poduzme sve potrebne mjere, te donese sve potrebne odluke kako bi na području Imotskog djeca s teškoćama u razvoju i odrasle osobe s invaliditetom ostvarile pravo na zdravlje, obrazovanje i socijalnu sigurnost. Preporučili smo da se utvrde prostorni, stručni, organizacijski i drugi resursi Imotskog za poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom – izrada gradske strategije i akcijskog plana za naredno razdoblje, te da u suradnji s drugim jedinicama lokalne i područne samouprave, ministarstvima i institucijama odmah pristupi uspostavi modela rane intervencije za djecu s teškoćama u razvoju.

Do kraja izvještajnog razdoblja nismo zaprimili odgovor.

Sustav rane intervencije i re/habilitacije - područje Slavonije

Na temelju pritužbi, saznanja i osobnog uvida u mogućnosti ostvarivanja prava na socijalne usluge, posebno usluge rane intervencije i psihosocijalne podrške djeci s teškoćama u razvoju, pravobraniteljica je uputila preporuke Ministarstvu zdravlja, socijalne politike i mladih, znanosti, obrazovanja i sporta, Vukovarsko-srijemskoj županiji, Gradu Vukovaru, Centru za socijalnu skrb Vukovar, Centru za rehabilitaciju Mala Terezija te udrugama osoba s invaliditetom da sukladno svojim ovlastima, te međuresornom i multidisciplinarnom suradnjom poduzmu mjere i aktivnosti u svrhu poboljšanja provođenja usluge rane intervencije na području Slavonije.

Iz odgovora Ministarstva socijalne politike i mladih proizlazi da nisu predviđena sredstva u Državnom proračunu za sklapanje ugovora s novim pružateljima usluga u 2015.g., ali da ne postoje liste čekanja za uslugu rane intervencije kod jedinog pružatelja ove usluge na području Vukovarsko-srijemske županije, te da će nakon proširenja usluga, ustanove moći zaposliti nove stručne djelatnike.

Ministarstvo zdravlja navodi da je u tijeku priprema novog Zakona o zdravstvenoj zaštiti koji sadrži novi koncept razvoja primarne zdravstvene zaštite u kojem dom zdravlja dobiva jaču ulogu pružatelja zdravstvenih usluga u zajednici kroz jačanje savjetovanišnog rada koji obuhvaća i područje rane intervencije i rad s djecom s teškoćama u razvoju. Novim ustrojem doma zdravlja usluge specijalističko-konzilijarne zdravstvene zaštite biti će dostupnije i bliže korisnicima te se na njih neće dugo čekati. Dom zdravlja će, sukladno potrebama stanovništva svojeg područja, imati mogućnost ugovoriti sa specijalistima određen broj sati i dana mjesečno za navedene usluge, koje će se moći obaviti u domu zdravlja. Na opisani način zdravstvene usluge će građanima biti dostupnije i bliže mjestu stanovanja.

Sustav rane intervencije i re/habilitacije – područje Sisačko-moslavačke županije

Na temelju pojedinačnih pritužbi iz proteklog razdoblja te saznanja i osobnog uvida u mogućnosti ostvarivanja prava na socijalne usluge, posebno usluge rane intervencije i psihosocijalne podrške djeci s teškoćama u razvoju, pravobraniteljica je uputila preporuke Sisačko-moslavačkoj županiji te gradovima i općinama u Sisačko-moslavačkoj županiji da učine sve kako bi se stvorile mogućnosti da niti jedno dijete s teškoćama u razvoju ne bude onemogućeno u ostvarivanju prava na zdravlje, inkluzivno obrazovanje i rehabilitaciju na području na kojem žive.

Do kraja izvještajnog razdoblja nismo zaprimili odgovor.

Sustav rane intervencije i re/habilitacije – Grad Dubrovnik

U organizaciji udruga iz Dubrovnika održano je savjetovanje s ciljem da se na jednom mjestu okupe predstavnici upravnih tijela i Grada Dubrovnika kako bi razmotrili moguća rješenja za uspostavu usluga rane intervencije. Na temelju uvida dobivenog kroz savjetovanje preporučeno je Gradu Dubrovniku i Dubrovačko-neretvanskoj županiji da izvrše analizu potreba, te zajedničkom suradnjom i korištenjem različitih resursa u zajednici, ali i kroz međunarodne projekte pronalaze moguća rješenja. U preporuci je istaknuta potreba poboljšanja sustava rane intervencije i dostupnosti usluga u lokalnoj sredini. Preporuka je djelomično usvojena.

Život osoba s invaliditetom u gradu Pazinu i okolici

Nakon posjeta gradu Pazinu, održanih sastanaka i osobnog uvida u položaj osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuke Istarskoj županiji, Gradu Pazinu, Centru za socijalnu skrb te udrugama osoba s invaliditetom s područja Pazina i Pazinštine. Preporučeno je da definiraju prioritete u zajedničkoj suradnji s udrugama koje okupljaju osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju, te da izrade dokument s konkretnim i mjerljivim ciljevima, realnim rokovima njihove provedbe i nosiocima mjera kako bi takav dokument bio podloga za raspodjelu proračunskih sredstava. Isto tako, pravobraniteljica je središnjim službama i ispostavama HZZO-a i HZMO-a u Pazinu kao i nadležnim ministarstvima uputila upozorenje na diskriminaciju zbog nepristupačnosti prostorija službi HZZO-a i HZMO-a.

Ishod: Grad Pazin uvažio je preporuke te će početkom 2016. održati sastanak s predstavnicima osoba s invaliditetom radi utvrđivanja prioriteta u razdoblju 2016-2020. godine.

Postupak prilagodbe prostora HZMO-a i HZZO-a je u tijeku.

Organizirano stanovanje za osobe s tjelesnim invaliditetom

Osobe s tjelesnim invaliditetom često su zbog nepristupačnog vlastitog stambenog prostora i nedostatka podrške u vlastitom domu, prisiljene koristiti smještaj u domovima za starije osobe ili udomiteljskoj obitelji, čime se krši njihovo pravo na neovisno življenje i život u zajednici.

Stoga je Ministarstvu socijalne politike i mladih upućena preporuka da se raspoloživi prostori u vlasništvu države stave u funkciju organiziranog stanovanja, te da se razmotri mogućnost prenamjene prostora pojedinih institucija socijalne skrbi – u cjelini ili djelomično, u pravcu razvoja novih potrebnih izvaninstitucionalnih usluga.

Kako bi započelo pružanje usluge organiziranog stanovanja od strane Centra Dubrava, 6. srpnja 2015. godine, održan je sastanak s ravnateljicom Centra Dubrava te su usuglašene daljnje aktivnosti sa svrhom pružanja usluge organiziranog stanovanja za do 5 osoba s tjelesnim oštećenjima. U tom smislu dogovoreno je osiguranje adekvatnog stambenog prostora od strane Državnog ureda za upravljanje državnom imovinom.

Pravo na dostupno i pristupačno stanovanje

Osobe mlađe životne dobi s većim stupnjem invaliditeta nemaju mogućnost ostvarivanja prava na izbor mjesta i načina života kao temeljnog ljudskog prava koje jamči Konvencija o pravima osoba s invaliditetom. Republika Hrvatska mora u tom smislu razvijati različite koncepte života kao alternativu institucionalnom zbrinjavanju. Stoga su upućene preporuke jedinicama lokalne

(područne) i regionalne samouprave, Ministarstvima socijalne politike i mladih, graditeljstva i prostornog uređenja, zdravlja te Državnom uredu za upravljanje državnom imovinom.

Kompleksnost područja stanovanja iziskuje sudjelovanje različitih sustava od državne do lokalne razine uz nužnost njihove koordiniranosti pa smo predložili: osnivanje zaklade/fonda financiranog iz različitih izvora iz čijih bi se sredstava mogle financirati potrebne prilagodbe nepristupačnih stanova u privatnom vlasništvu; poticanje stanogradnje na principima univerzalnog dizajna; provođenje analize stanja i broja osoba s invaliditetom u potrebi za pristupačnim stanovima (kroz planove savjeta za socijalnu skrb) i potreba za različitim vidovima podrške uključujući lepezu usluga i pristupačnih stambenih prostora te da se zatraži od Državnog ureda za upravljanje državnom imovinom popis nekretnina u vlasništvu države koje bi se mogle staviti u funkciju organiziranog stanovanja za potrebe stanovanja prilagođenog osobama s invaliditetom.

Preporuka je djelomično usvojena, pripreme su u tijeku.

Osnivanje Centra za pružanje usluga u zajednici, općina Mihovljani

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom dala je punu podršku općini Mihovljan, sunositeljima i provodiocima projekta „Osnivanje Centra za pružanje usluga u zajednici“.

Pohvalili smo njihovu izraženu spremnost da u suradnji s partnerima poduzmu mjere i aktivnosti kako bi unaprijedili kvalitetu življenja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom s područja Krapinsko-zagorske i Varaždinske županije. Kako bi osobe s invaliditetom mogle živjeti u svojoj zajednici na ravnopravnoj osnovi sa svojim sugrađanima, potrebno im je osigurati dodatnu podršku u obliku socijalnih usluga. Stoga cijenimo vrijednost navedene inicijative i prepoznavanja potreba njihovih sugrađana te smo podržali inicijativu općine Mihovljani, izradu plana prioriteta, analizu potreba i financijskih ušteda, a prvenstveno dobrobit koju će ovaj centar pružati djeci i odraslim osobama s invaliditetom u svrhu ostvarivanja temeljnih prava i inkluzije te socijalizacije u zajednici. Centar je u osnivanju.

Osiguravanje prijevoza osobama s invaliditetom u lokalnim sredinama

Obilaskom mnogih sredina diljem RH u proteklim godinama, a posebno neke koje smo obišli u 2014., ali i 2015. godini, primjećujemo da je dostupnost prilagođenog prijevoza u lokalnim sredinama prepuštena odlukama/senzibilitetu gradova i županija.

Stoga smo uputili preporuku jedinicama lokalne i regionalne samouprave da: analiziraju potrebe svojih sugrađana – osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju za prijevozom; u dogovoru s državnim tijelima osiguraju financijska sredstva za pružanje usluga prijevoza za djecu i odrasle osobe s invaliditetom; pronađu najkvalitetnija rješenja kako bi se osnažili kapaciteti lokalnih udruga osoba s invaliditetom koji su jedini na svom području pružatelji ove vrste usluga.

Osiguravanje elemenata pristupačnosti i zapošljavanje osoba s invaliditetom

Republika Hrvatska je potpisnica niza međunarodnih pravno obvezujućih dokumenata kojima se štite prava osoba s invaliditetom, a kao jedno od osnovnih prava je pravo na rad koje izravno utječe na jednakost i preduvjet je njihove neovisnosti. Premda su mnogobrojne aktivnosti podizanja razine svijesti o potrebi osnaživanja i obrazovanja osoba s invaliditetom rezultirale porastom interesa samih osoba s invaliditetom za vlastitim zapošljavanjem, stvarna spremnost društva da prati te interese konkretnim mjerama koje utječu na porast zaposlenosti osoba s invaliditetom još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini.

Kako bi upoznali i podsjetili ministarstva na obvezu sukladno propisima da se osigura pristupačnost i zapošljavanje osoba s invaliditetom uputili smo preporuku te zatražili informacije o dosad provedenim te planiranim aktivnostima u ovim područjima.

Pristupačnost općinskih i prekršajnih sudova osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć ortopedskih i drugih pomagala

Pristupačnost kao osnovno ljudsko pravo još uvijek nije na onoj razini na koju se Republika Hrvatska obvezala potpisivanjem međunarodnih dokumenata. Stoga je upućena preporuka svim

općinskim i prekršajnim sudovima u RH da osiguraju elemente pristupačnosti sudova osobama s invaliditetom. U odgovoru je najavljeno postupanje Ministarstva prema prijedlozima pravobraniteljice tijekom narednog razdoblja.

Unapređenje taxi prijevoza u Gradu Zagrebu

Premda osobe s invaliditetom načelno mogu koristiti taxi službu, susreću se s brojnim teškoćama, predrasudama pa i otvorenim odbijanjem vožnje od strane pojedinih taxi prijevoznika kada po pozivu utvrde da se radi o osobi s invaliditetom. Također, brojni taksisti psa vodiča za slijepe osobe tretiraju kao kućnog ljubimca te odbijaju vožnju slijepe osobe sa psom. Uzevši u obzir da područje prijevoza osoba s invaliditetom nije uređeno propisima na jedinstven način tj. nisu propisani kriteriji i uvjeti, kao ni opremljenost vozila kojima bi se osigurala jednaka pristupačnost taxi službi svim građanima, pravobraniteljica je uputila preporuku da bi se prilikom odluke o davanju koncesije taksistima trebalo kao bitan preduvjet uzeti u obzir ne samo oprema nego i spremnost na prijevoz osoba s invaliditetom.

Preporuka nije usvojena.

Neki aspekti izbjegličke krize u RH

Pravobraniteljica je uputila preporuku Ministarstvu unutarnjih poslova, Državnoj upravi za zaštitu i spašavanje, jedinicama regionalne i lokalne (područne) samouprave, Ministarstvu zdravlja, socijalne politike i mladih, Hrvatskom crvenom križu te Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje da pravovremeno identificiraju i prepoznaju osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju u izbjegličkoj populaciji, te da im se osigura odgovarajuća zaštita, prijevoz i opskrba ortopedskim pomagalicama i ostalim. Isto tako, u slučaju potrebe privremenog ili duljeg zbrinjavanja zatražila je da se osobe s invaliditetom ne odvajaju od članova svojih obitelji te da smještajni kapaciteti budu pristupačni.

Suzbijanje diskriminacije

Pravobraniteljica je uputila preporuku Zajednici saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, savezima osoba s invaliditetom i udrugama osoba s invaliditetom u gradu Zagrebu da u glasilima udruga prilože letke Ureda POSI (isti se mogu dobiti u Uredu POSI) ili kratke informacije o mogućnosti prijave propusta u postupanju tijela i institucija ili sumnje na diskriminaciju, te da na svojim internetskim stranicama postavie poveznice na internetsku stranicu Ureda POSI, www.posi.hr. Preporuka je djelomična usvojena.

Osiguravanje dostatnih novčanih sredstava za odštetne zahtjeve

Vladu RH upozorili smo na težak položaj osoba oboljelih od azbestoze zbog dugotrajnosti postupka priznavanja prava na novčanu naknadu, a nakon pritužbi stranke da pune dvije godine nakon podnošenja zahtjeva Povjerenstvu za rješavanje odštetnih zahtjeva radnika oboljelih od profesionalne bolesti zbog izloženosti azbestu nije postupalo po zahtjevu.

Nakon što smo dobili odgovor Povjerenstva o manjku financijskih sredstava za isplatu odštetnih zahtjeva obratili smo se Vladi RH s preporukom i molbom da se u proračunu osiguraju dostatna financijska sredstva za rješavanje odštetnih zahtjeva.

Vlada RH je naš prijedlog prosljedila nadležnim tijelima: Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu rada i mirovinskog sustava, Ministarstvu financija i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje.

Odlukom o davanju suglasnosti na Izmjene i dopune Financijskog plana Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje za 2015. godinu i projekcija za 2016. i 2017. godinu koju je Hrvatski sabor donio na sjednici 25. rujna 2015. godine, sredstva za odštetne zahtjeve radnika oboljelih od profesionalne bolesti zbog izloženosti azbestu povećana su za 5.000.000,00, što je povećanje od 33,33% u odnosu na Financijski plan za 2015. godinu.

Onemogućavanje uvida i umnožavanje dokumenata u spisu predmeta od strane HZMO-a (kršenje članka 84. ZUP-a)

Krajem studenog 2015. upozorili smo Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, Središnja služba u Zagrebu zbog onemogućavanja uvida i umnožavanja o svom trošku dokumenata u spisu predmeta te kršenja članka 84. Zakona o općem upravnom postupku (NN br. 47/09) (dalje ZUP).

Naime, zaprimili smo pritužbe na postupanje djelatnika HZMO-a koji na pismeni zahtjev stranke u postupku ne omogućavaju strankama uvid i presliku dokumenata u njihovom predmetu čime izravno krše ustavne odredbe čl. 19. st. 2. Ustava Republike Hrvatske, kao i čl. 84. st. 1. ZUP-a, kojim je propisano da stranke i druge osobe koje dokažu pravni interes imaju pravo obavijestiti se o tijeku postupka i razgledati spis predmeta te o svom trošku umnožiti akte iz spisa, osim zapisnika o vijećanju i glasovanju članova kolegijalnih tijela, nacрта rješenja i drugih akata koji su propisima označeni određenim stupnjem tajnosti ili ako je to protivno interesu stranke ili trećih osoba. Prekršene su i odredbe članka 84. stavka 3. navedenog Zakona kojima je propisano da se o odbijanju zahtjeva za razgledavanje i umnožavanje spisa donosi rješenje, jer su stranke odbijene usmenim putem bez da im je pismenim putem (rješenjem u slučaju odbijanja zahtjeva) odgovoreno i obrazloženo zašto im se ne može omogućiti umnožavanje zatraženih dokumenata čime su onemogućene u svom ustavnom pravu na učinkovitu pravnu zaštitu, ulaganje žalbe.

U svom odgovoru HZMO, Središnja služba u Zagrebu navodi da su u Zavodu 8. srpnja 2014. donijeli uputu: *Razgledavanje spisa-članak 84. Zakona o općem upravnom postupku* u kojoj su naveli postupanje u slučajevima kada stranka traži razgledavanje i umnožavanje pojedinih akata iz predmeta. Navedenu uputu smatramo nezakonitom zbog toga što u njoj stoji da stranka o čijem se pravu rješava u predmetu nema pravo razgledavanja ni umnožavanja nalaza i mišljenja ovlaštenog vještaka, kao ni nalaza i mišljenja vještaka revizora.

Obratili smo se Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava koje je u svom odgovoru navelo da na navedenu Uputu nemaju primjedbe. Zatraženo je mišljenje i Hrvatskog sabora. Navedeno očekujemo tijekom 2016. godine.

Stomatološka skrb za djecu s teškoćama u razvoju na području Slavonije i Baranje

Unatoč pozitivnim pomacima organiziranjem provođenja stomatološke zaštite za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom nakon upozorenja pravobraniteljice za osobe s invaliditetom tijekom 2012. godine u KBC Osijek, ponovno su nam se obratili roditelji tijekom 2015. godine pritužbama na kvalitetu usluge i dugotrajno čekanje. Iz pritužbi proizlazi da je red čekanja i do nekoliko mjeseci te da, kad se usluga i počne pružati, ista se pruža u samo određene dane i to ponekad u neugovorenom mjestu gdje bi se trebala pružati (npr: u Domu zdravlja, a ne u KBC Osijek). Stomatološka skrb koja bi se trebala pružati u KBC Osijek pokriva područje Slavonije i Baranje, međutim zbog navedenog roditelji moraju djecu voziti u Zagreb ili u druga mjesta gdje postoji adekvatna stomatološka zaštita. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je mišljenja da ukoliko postoji potreba za reorganizacijom rada zapošljavanjem novog kadra ili otklanjanjem bilo kojeg drugog uzroka problemu, isto ne smije biti uzrokom zanemarivanja stomatološke zaštite osoba s invaliditetom. Imajući u vidu odredbe Konvencije, ali i dosadašnji rad i pokazanu volju za organiziranjem i provođenje programa u KBC Osijek preporučili smo da se pronađe način kako bi se stomatološka skrb za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju ponovno podigla na primjerenu i nužno potrebnu razinu, uvažavajući specifičnosti invaliditeta i potrebu za medicinskom intervencijom s obzirom na specifičnost invaliditeta.

Preporuka je djelomično usvojena.

Podrška osiguranju elemenata pristupačnosti u Kliničkom zavodu za rehabilitaciju i ortopedsku pomagala KBC Zagreb

Na inicijativu grupe teško pokretnih bolesnika korisnika usluga u Kliničkom zavodu za rehabilitaciju i ortopedsku pomagala u Božidarevićevoj ulici u Zagrebu, upućena je preporuka za izgradnjom nove moderne ustanove, jer je ista obnavljana u više navrata. Minimalno se traži prilagodba sanitarnog čvora i pristupačan ulaz u zgradu. Unatoč najavljenim izvedbama prilagodbi, preporuka je usvojena

djelomično, s obzirom da je KBC Zagreb učinio prilagodbe samo na unutarnjim vratima ulaza u prostore u Božidarevićevoj ulici.

Osiguranje pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti KDB Zagreb

Udruga roditelja „OKO“ uputila je više pritužbi na osiguravanje dostupnosti usluga u Klinici za dječje bolesti Zagreb koja je središnja i jedinstvena ustanova za zdravstvenu skrb za djecu i adolescente u Republici Hrvatskoj. Uprava spomenute bolnice je 2007. izvršila adaptacije glavne porte, nedavno preselila fizikalnu terapiju u novi, pristupačniji prostor i sl., međutim bolnica i dalje ima brojne nedostatke koji otežavaju, a ponekad čak i onemogućavaju pristup osobama kojima je prijeko potrebna. Temeljem postojećeg stanja i potrebe za osiguranjem nesmetanog pristupa i kretanja osoba s invaliditetom i smanjene pokretljivosti u 2015. godini planira se zamjena postojećeg dizala s novim dizalom u objektu Jovičić u Deželićevoj ulici te zamjena postojećih vrata na glavnom ulazu u objekt Turina sa zaokrenutim ili kliznim (evakuacijskim) automatskim vratima. Sukladno navedenom, preporučili smo Ministarstvu zdravlja da se Klinici za dječje bolesti Zagreb omoguće potrebna sredstva za otklanjanje arhitektonskih barijera i poduzimanje mjera i aktivnosti kojima bi se uklonile prepreke djeci s teškoćama u razvoju i mladima s invaliditetom.

Preporuka je djelomično usvojena.

Proširenje rada škole u Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež Zagreb

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podržala je inicijativu Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež Zagreb za proširenje rada Škole u bolnici za predmetnu nastavu i s predmetnim nastavnicima na bolničkom odjelu i razredne i predmetne nastave za djecu osnovnoškolske dobi koja se liječi u dnevnoj bolnici. Ujedno, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom pohvalila je dosadašnji trud i napor koji je uložen u realizaciju ciljeva i projekata usmjerenih na obrazovanje djece za vrijeme bolničkog liječenja u cilju nastavljanja školovanja djece i adolescenata za vrijeme liječenja, osiguravanja poticajnog okruženja, održavanja kontinuiteta svakodnevnih životnih aktivnosti te bržu reintegraciju u normalan život nakon bolnice.

Obrazovanje njegovateljica s osvrtom na posebnosti bolesti i stanja osoba s invaliditetom

Pravobraniteljica je u proteklom razdoblju uputila preporuku KBC Zagreb da se kroz cjeloživotno obrazovanje u program uključi i predavanje o invaliditetu i socijalnom modelu pogleda na invaliditet sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom i drugim međunarodnim dokumentima te o obvezama svih dionika u zdravstvu.

Neke od mogućnosti su da osobno i/ili određeni predstavnik udruge bude gost predavač tijekom školovanja ili da se prilikom dodatnih edukacija održe prezentacije i predstave specifične potrebe i pitanja osoba s invaliditetom.

Preporuka je usvojena.

Dostojanstvo osoba s mentalnim oštećenjima

Povodom Međunarodnog dana mentalnog zdravlja, 10. listopada 2015.g. Ujedinjeni narodi su u Specijalnom izvještaju o pravima osoba s invaliditetom upozorili države potpisnice Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, uključujući i Republiku Hrvatsku, da poštuju prava osoba s razvojnim i psihosocijalnim teškoćama te da poštuju njihovo dostojanstvo. Istaknuta je nužnost dokidanja prisilne hospitalizacije, prisilnog zadržavanja i smještaja ili podvrgavanja liječenju bez njihovog pristanka u psihijatrijskim ustanovama. Specijalnim izvještajem o pravima osoba s invaliditetom naglašena je prisutnost kontinuirane upotreba prisile u psihijatriji što je protivno temeljnom medicinskom načelu principu *primum non nocere* - primarno ne naštetiti te su takva postupanja sa stajališta UN-a neprihvatljiva. Upozorili smo Ministarstvo zdravlja da i dalje ne postoje odgovarajući oblici i uspostava sustava liječenja osoba s mentalnim oštećenjima te je potreban zaokret, kao i konkretne mjere u razvoju koncepta psihijatrije u zajednici na cijelom području RH s naglaskom na širenje mreže usluga u zajednici. Potrebno je spriječiti kršenje prava osoba s mentalnim oštećenjima sukladno

UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom 30. i 31. ožujka održao je konstruktivni dijalog s hrvatskom Vladom vezano uz provedbu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom

Ispred Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao nezavisnog mehanizma za praćenje provedbe Konvencije Odboru se obratila savjetnica pravobraniteljice Branka Meić Salie. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i Zajednica saveza osoba s invaliditetom podnijeli su Odboru i paralelna izvješća o provedbi Konvencije u Hrvatskoj kao i odgovore na Listu pitanja koju je Odbor pripremio na temelju inicijalnog izvješća Vlade. Odbor poseban značaj tijekom razmatranja izvješća pojedinih država članica pridaje informacijama koje podnose predstavnici osoba s invaliditetom. O položaju osoba s invaliditetom kao predstavnice osoba s invaliditetom Odbor su informirale Marica Mirić i Jozefina Kranjčec. Od međunarodnih organizacija podneske vezane prvenstveno uz položaj djece s teškoćama u razvoju i osoba s intelektualnim i psihosocijalnim invaliditetom Odboru su podnijeli UNICEF i Human Rights Watch. U delegaciji Republike Hrvatske u koordinaciji Ministarstva socijalne politike i mladih koju je vodila pomoćnica ministrice Iva Prpić bilo je predstavnika 11 ministarstava i 6 predstavnika drugih državnih institucija. Članovi delegacije Vlade RH bili su predstavnici Ministarstva vanjskih i europskih poslova, Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstva zdravlja, Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva pravosuđa, Ministarstva uprave, Ministarstva rada i mirovinskoga sustava, Ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture, Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja, Ministarstva branitelja, Ministarstva socijalne politike i mladih, Ureda VRH za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Ureda VRH za udruge, Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom.

UN-ov Odbor za uklanjanje svih oblika diskriminacije žena

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u suradnji sa Savezom udruga osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH) podnijela UN-ovom Odboru za uklanjanje diskriminacije žena odgovor na Listu pitanja povodom rasprave o *Četvrtom i petom periodičnom izvješću Republike Hrvatske o provedbi UN-ove Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)*.

Dijalog između UN-ovog Odbora i izaslanstva RH vođen je 15. srpnja nakon čega je Odbor donio Zaključne primjedbe. U svom podnesku pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i SOIH istaknuli su potrebu uključivanja pitanja žena s invaliditetom u nacionalne planove i strategije na području ravnopravnosti spolova, a posebice u mjere vezane uz suzbijanje nasilja prema ženama i osiguravanje specifične podrške ženama s invaliditetom žrtvama obiteljskog nasilja. Također su ukazali na specifične teškoće žena s invaliditetom u člancima Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena vezanim uz sudjelovanje u političkom i javnom životu, inkluzivnom obrazovanju, zapošljavanju, zdravlju, jednakošću pred zakonom i pravom na obitelj.

Upiti međunarodnih organizacija i tijela pravobraniteljici za osobe s invaliditetom

Centar za mirovne studije kao posredničko tijelo **FRA** zatražio je od pravobraniteljice za osobe s invaliditetom podatke o nizu specifičnih mjera koje su poduzete za realizaciju prava osoba s invaliditetom da žive i budu uključene u zajednicu. Pitanja su se odnosila na pravnu i političku situaciju, način života, promicanje prijelaza s institucionalne na skrb i podršku u zajednici, usluge u zajednici, mapiranje situacije prijelaza s institucionalne na skrb u zajednici: vrsta usluga u zajednici, direktno plaćanje, osobni proračun, osobna asistencija, rezidencijalna, pomoć u kući, pomoć za obitelj, udomiteljstvo, neformalna podrška, peer support, krugovi podrške, krizne intervencije; mapiranje nadležnih tijela/pružatelja usluga, tijela odgovornih za organiziranje i pružanje usluga u zajednici, financiranje usluga u zajednici i mapiranje mjera za podršku prijelaza s institucionalne na skrb i podršku u zajednici.

Projekt *Uloga nacionalnih institucija za ljudska prava u osiguravanju pristupa pravosuđu*

Tri britanska sveučilišta (Oxford Brookes, Essex i Bristol) provode projekt u kojem ispituju koju **ulogu nacionalne institucije za ljudska prava u Europi** imaju u pristupu pravosuđu u vremenu krize. Pariška načela preporučuju ulogu rješavanja sporova. Iako toj ulozi nije pridavano puno pažnje, sve se više promiče uloga nacionalnih institucija za ljudska prava kao pružatelja pristupa pravosuđu. Vrste rješavanja sporova koja su relevantna za NHRI su procesi koji se temelje na postizanju dogovora kao što su mirenje i medijacija kao i arbitraža i tribunal. Rezultati istraživanja namjenjeni su trima dionicima: samim NHRI i njihovim mrežama, vladinim tijelima, civilnom društvu i drugim dionicima na nacionalnoj razini kao i donosiocima politika i dionicima na međunarodnoj razini kao što su FRA, Europski sud za ljudska prava, Ured visokog povjerenika za NHRI i regionalne mehanizme. Istraživačica je održala sastanak sa zamjenikom i savjetnicom pravobraniteljice na kojem se razgovaralo o vrstama intervencija u slučajevima pritužbi na diskriminaciju i načinu provođenja neformalnog mirenja. Naknadno su prosljeđeni podaci o postupanju u drugim slučajevima koji se ne odnose na diskriminaciju.

Iz **Ureda ombudsmana Cipra** zamolili su za informacije o načinu na koji su u Hrvatskoj regulirana pitanja zaštite osoba pod skrbništvom odnosno onih koji su lišeni poslovne sposobnosti posebno u dijelu koji se odnosi na upravljanje financija odnosno otvaranje računa za primanje novčanih naknada.

Prilikom sastavljanja podneska UN-ovom Odboru za ljudska prava **HRW** kontaktirao je Ured POSI tražeći informacije o broju osoba koje su napustile ustanove, obustavi Obiteljskog zakona i drugim značajnijim izmjenama na području zaštite prava osoba s invaliditetom.

Sudjelovanja na međunarodnim konferencijama i skupovima

Konferencija ZERO PROJECT 2015.

Zero Project pokrenula je 2010. godine Zaklada Essel koju je osnovala Baumax grupa s ciljem unapređivanja položaja osoba s invaliditetom na raznim područjima života sukladno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Dosada se u okviru konferencija raspravljalo o raznim temama, npr: 2012-2013 o zapošljavanju osoba s invaliditetom, 2013-2014 o pristupačnosti raznim objektima kao i o podizanju svijesti o potrebi uključivanja osoba s invaliditetom u svakodnevni život na ravnopravnoj osnovi. Tema ovogodišnje konferencija je bila primjena odredbi Konvencije o zaštiti osoba s invaliditetom **o neovisnom življenju i političkoj participaciji**.

Radni forum o provođenju UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Europskoj uniji i zemljama članicama

Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovala je na Radnom forumu u ime Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao nezavisnog nacionalnog tijela za praćenje Konvencije za Hrvatsku. Teme ovogodišnjeg Radnog foruma bile su **unaprjeđenje sinergije između EU-a i nacionalnih razina** na provođenju Konvencije u području prikupljanja podataka kao i doprinos strukturalnih i investicijskih fondova provođenju Konvencije. U drugom dijelu su prezentirana paralelna izvješća vezana uz **izvještaj EU-a o provedbi Konvencije**. Na Forumu su kao predstavnici Hrvatske sudjelovale predstavnice Ministarstva socijalne politike i mladih i Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske. Još 2008. godine predloženo je usvajanje horizontalne direktive o jednakom postupanju koja bi zabranjivala diskriminaciju na osnovi invaliditeta i u svim drugim područjima uz područje rada i zapošljavanja. Međutim, ta Direktiva još uvijek nije usvojena. Sadašnje predsjedništvo Komisije obvezalo se ponovno na njezino donošenje, ali to ne ovisi samo o njima. Vezano uz prikupljanje podataka istaknuto je kako je za svaki članak Konvencije potrebno prikupljanje podataka što je vrlo zahtjevno, ali postoje dobre prakse i inicijative za provedbu te obaveze.

U sklopu Radnog foruma održan je sastanak između nacionalnih mehanizama za praćenje provedbe KPOSI i EU okvira kojeg čine Europska komisija, Europski parlament, EDF, Europski ombudsman i FRA.

Na sastanku su razmijenjene informacije o nadolazećim aktivnostima na području zaštite, praćenja i promicanja KPOSI na razini EU-a s posebnim naglaskom na razmatranju izvješća EU-a o provedbi KPOSI pred UN-ovim Odborom za prava osoba s invaliditetom.

Pravobraniteljica sudjelovala na Okruglom stolu o pravima osoba s invaliditetom u BiH

Dvodnevni Okrugli stol pod nazivom „Koliko je zakonodavstvo u BiH u službi osoba sa invaliditetom“ održan je 15. i 16. lipnja 2015. u hotelu Kardinal u Tesliću. Tom prilikom predstavljena je analiza usklađenosti zakonodavstva BiH s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom te slučajevi diskriminacije osoba s invaliditetom, kao i mogućnosti sudske zaštite u takvim situacijama.

Pored predstavnika organizacije Vaša prava BiH i Ljubomira Sandića iz Ombudsmena za ljudska prava u BiH, na Okruglom stolu sudjelovala je i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak. Pravobraniteljica je predstavila zakonodavni okvir za suzbijanje diskriminacije osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj s naglaskom na sudsku praksu u ovom području.

Skupovi organizirani u suradnji s međunarodnim organizacijama

3. i 4. ožujka održana je radionica o zagovaranju i održivom financiranju udruga osoba s invaliditetom

Radionica je organizirana kroz suradnju Veleposlanstva SAD-a i pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, a okupila je 20-ak predstavnika udruga i saveza osoba s invaliditetom. Cilj radionice bio je upoznati se s međunarodnim iskustvima u ostvarivanju uloge udruga kao zagovarača željenih promjena i osiguravanju financijskih sredstava. Radionicu je vodila Pamela Beecroft, međunarodni stručnjak za razvoj i voditelj programa u Centru za međunarodna privatna poduzeća. Sudionicima je prenijela svoja znanja o načinima na koji udruge civilnog društva mogu ojačati svoj organizacijski kapacitet i unaprijediti svoju zagovarateljsku poziciju kroz unutarnje i vanjsko strateško planiranje, vođenje i osiguranje financijske održivosti. O suradnji jedinice lokalne samouprave s udrugama osoba s invaliditetom govorio je Hrvoje Kovač, dogradonačelnik Lepoglave.

U Republici Hrvatskoj je nedovoljno razvijena mreža socijalnih usluga u zajednici za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju pa su udruge koje okupljaju osobe s invaliditetom ili djeluju u njihovu korist, preuzele na sebe tu ulogu. Pri tome udrugama ne ostaje prostora ni kapaciteta za ono što se uobičajeno smatra ulogom organizacija civilnog društva, nego postaju pružatelji usluga i ovisne o financiranju od strane Vlade.

Neki od zaključaka radionice bili su da udruge uglavnom imaju strateške planove međutim zbog pritiska aktivnosti kojima se bave rijetko su u prilici da promišljaju koliko se u svakodnevnom radu ciljevi određeni strategijom i provode. Jednako tako, zagovarateljske aktivnosti vrlo često se događaju stihijski i bez planiranja koje bi ih učinilo učinkovitijima. Vezano uz financiranje aktivnosti preporučeno je da udruge izbjegnu zamku financiranja iz jednog izvora i pokušaju osigurati financiranje iz više različitih izvora. Takav način financiranja čini ih neovisnijima i otpornijim na promjene u okruženju.

8. i 9. lipnja u Zagrebu održan regionalni seminar o kaznenim djelima i prekršajima motivirani neprijateljstvom ili predrasudama temeljenim na invaliditetu

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u suradnji s **Uredom za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) pri Organizaciji za europsku sigurnost i suradnju (OESS) i Europskom mrežom za neovisni život – European Network on Independent Living (ENIL)** organizirala dvodnevni regionalni seminar na tu temu. Na seminaru su sudjelovale osobe s invaliditetom iz Srbije, Bosne i Hercegovine, Makedonije i Hrvatske, a drugi dan su im se priključili članovi Vladine radne grupe za zločine iz mržnje.

Institucija Pravobranitelja za osobe s invaliditetom RH postala je članica Equineta, Europske mreže tijela za jednakost

9. listopada 2015. godine u Bruxellesu institucija Pravobranitelja za osobe s invaliditetom jednoglasnom odlukom Godišnje skupštine Equineta postala je članica te mreže. Equinet okuplja 42

nacionalna tijela za jednakost iz 32 europske zemlje. Uloga Mreže je promicati jednakost kroz podupiranje rada nacionalnih tijela za jednakost koje podržava da budu nezavisni i učinkoviti katalizatori za jednaka društva. Uz Pravobranitelja za osobe s invaliditetom RH članovi EQUINET-a na istoj sjednici postali su i Pravobranitelj za osobe s invaliditetom Austrije i Zaštitnik ljudskih prava i sloboda (ombudsman) Crne Gore. Jedan od seminara koje će EQUINET sukladno planu rada održati u 2016. godini bavit će se temom razumne prilagodbe i pristupačnosti u suzbijanju diskriminacije prema osobama s invaliditetom. Instituciju Pravobranitelja za osobe s invaliditetom predstavila je Branka Meić Salie, savjetnica pravobraniteljice.

Seminar radne skupine o Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom pri Europskoj mreži nezavisnih nacionalnih institucija

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom bila je domaćin dvodnevno seminaru radne skupine o Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom pri Europskoj mreži nezavisnih nacionalnih institucija. Na seminaru su sudjeli predstavnici nezavisnih nacionalnih institucija iz više od 25 europskih zemalja, a tema seminara bila je ostvarenje poslovne sposobnosti za osobe s invaliditetom.

Posjet potpredsjednice UN-ovog odbora za prava osoba s invaliditetom gđe. Diane Kingston Hrvatskoj

Potpredsjednica UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom boravila je u Zagrebu u periodu od 26. listopada do 28. listopada 2015. godine. Tijekom boravka u Zagrebu kao gost Europske mreže nacionalnih tijela za ljudska prava (ENNHRI) sastala se s predstavnicima civilnog društva te je aktivno sudjelovala na seminaru tumačeći primjenu čl. 12. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Trećeg dana gostovanja Diane Kingston održala je sastanak s članovima Povjerenstva za osobe s invaliditetom Vlade Republike Hrvatske vezano uz preporuke koje je Odbor uputio Reublici Hrvatskoj nakon podnošenja inicijalnog izvješća o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Posebno se osvrnula na hitne preporuke koje se odnose na tešku situaciju u ustanovama za osobe s invaliditetom, sterilizaciju osoba s invaliditetom i nužnost zaustavljanja prisilnih postupanja prema osobama s psihosocijalnim invaliditetom u psihijatrijskim ustanovama (prisilnih hospitalizacija, liječenja, prisilnog obuzdavanja korištenjem fizičke sile ili psihofarmaka i drugih prisilnih postupanja). Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je sastanak potpredsjednice UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom Diane Kingston s predstavnicima civilnog društva koji su sudjelovali u izradi Paralelnog izvješća o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koje je UN-ovom Odboru podnijela pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u kolovozu 2014. godine.

Potpredsjednica Odbora pojasnila je način na koji Odbor prati provedbu UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Odbor ispituje izvješća zemalja i prati provedbu Konvencije, zasad ispituje inicijalna (početna) izvješća. Dosad su pregledali 33 izvješća (trenutno imaju zaostatak od 50 zemalja koje tek trebaju pregledati).

2 godine nakon što zemlja ratificira Konvenciju treba predati inicijalno izvješće o provedbi Konvencije koje daje početnu sliku o pravima osoba s invaliditetom u nekoj zemlji. Izvješća dolaze na red za razmatranje Odbora po redoslijedu zaprimanja inicijalnih izvješća. Odbor je o izvješću Republike Hrvatske počeo razmatrati u rujnu 2014. godine izradom liste pitanja, a proces je završen konstruktivnim dijalogom koji je vođen u ožujku i usvajanjem završnih zapažanja. Bira se izvjestitelj za svaku pojedinu zemlju prema zemljopisnom rasporedu. Izvjestitelj se bira na način da za europske zemlje to bude član UN-ovog odbora iz Europe. Izvjestitelj proučava sve dokumente koji su podneseni, čita izvješće države, alternativna izvješća te priprema pitanja za državu, koja daje odgovore na pitanja, a odgovore mogu podnijeti i predstavnici civilnog društva. Svaka zemlja obično ima od 20-25 preporuka od čega su dvije preporuke koje treba ispuniti u roku od godine dana, odnosno hitne preporuke.

Odbor daje preporuke državi a ne Vladi, pa ako se vlada i promjeni preporuke ostaju. Sljedećih nekoliko godina zadatak civilnog društva pa tako i Ureda pravobraniteljice kao nezavisnog mehanizma jest vršenje konstantnog pritiska na Vladu da se preporuke izvrše. Preporuke odnosno završna zapažanja treba prevesti u format razumljiv za čitanje i za razumijevanje.

Gđa Kingston je u svom odgovoru istaknula da je potrebno prikupiti dokaze (sustavno uz pomoć krovne udruge i Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom) te dokazati da nešto nije provedeno. UN nije sud pa se Vladi ne može pozvati na odgovornost sudskim putem. UN ima na raspolaganju diplomatski pritisak, a sankcije za neprovođenje preporuka su diplomatska nelagoda koju kritiziranje od strane UN-a može izazvati.

Drugi mehanizam kroz koji se može potaknuti Vlada na postupanje je Fakultativni protokol koji omogućava podnošenje pojedinačnih ili grupnih pritužbi UN-u nakon što su iscrpljena sva domaća pravna sredstva. Ako Vlada nema kapaciteta za sprovođenje preporuka može zatražiti pomoć koju im UN može omogućiti preko svojih organizacija kao što su UNDP ili UNICEF. Potrebno je prikupiti dokaze i dokumentirati situacije kršenja ljudskih prava osoba s invaliditetom. Ako postoji jedan ilustrativni pojedinačni slučaj može se podnijeti pritužba UN-u. Isto tako je važno da se podnesu dokazi i kroz alternativna izvješća drugim tijelima: Odboru za prava djeteta, Odboru za eliminaciju diskriminacije prema ženama, Odboru za gospodarska i socijalna pitanja.

Sastanak potpredsjednice UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom Diane Kingston s Povjerenstvom za osobe s invaliditetom Vlade Republike Hrvatske

Zamjenica ministrice socijalne politike i mladih izložila je zakonodavne mjere koje je Vlada poduzela kako bi zakonodavstvo usuglasila sa Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Ujedno je napomenula i koje konkretne radnje Ministarstvo poduzima vezano za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom u raznim područjima, primjerice povećanjem brojem pomoćnika u nastavi, osobnih asistenata i osvrnula se na socijalne naknade koje nisu smanjivane, promjene u načinu vještačenja i utvrđivanju invaliditeta te jedinstvenog Nalaza i mišljenja tijela vještačenja i drugo. Imajući u vidu predstojeće izbore Ministarstvo je domovima socijalne skrbi izdalo uputu o postupanju kako bi korisnicima usluge smještaja bilo omogućeno biračko pravo.

Od ostalih predstavnika Ministarstva koji su izložili zakonodavne promjene na sastanku je bila nazočna predstavnica Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, predstavnica Ministarstva rada i mirovinskog sustava i predstavnica Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja.

Seminari i edukacije

Studijski program o zagovaranju za građanska i ljudska prava manjinskih zajednica u SAD-u

Program je organiziralo Ministarstvo vanjskih poslova SAD-a i u njemu su sudjelovali predstavnici 16 europskih zemalja koji se u svojim zemljama aktivno zalažu za prava različitih manjinskih skupina: imigranata, pripadnika LGBTI zajednice, Roma, nacionalnih, etničkih i vjerskih manjina te osoba s invaliditetom. Savjetnica pravobraniteljice se tijekom programa sastala s predstavnicima brojnih vladinih i nevladinih organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava kao što su federalna Komisija za jednake mogućnosti na pri zapošljavanju, Udruženje sveučilišnih centara za osobe s invaliditetom, Ministarstvo pravosuđa, Senat, Helsinški odbor SAD-a, Komisija za ljudska prava, Američka unija za građanske slobode (ACLU), Udruga roditelja i prijatelja homoseksualaca (PFLAG), Obrazovna mreže homoseksualaca i heteroseksualaca (GLSEN), Nacionalni centar za studij građanskih prava, Southern Poverty Law Center, NAACP, Ohio Komisija za građanska prava, Human Rights Watch, UN Women, Police Athletic League (PAL), Global Potential i drugi. Između ostalog sudjelovala je na prvoj povorci ponosa osoba s invaliditetom u Cincinnatiju, Ohio gdje je posjetila i Centar za neovisno življenje. Povorka ponosa osoba s invaliditetom organizirana je kao jedno od brojnih događanja kojima je diljem SAD-a obilježeno 25 godina od donošenja Zakona o Amerikancima s invaliditetom (Americans with Disabilities Act-ADA). Više na internetskoj stranici www.posi.hr.

Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je na dvodnevnom seminaru ***Primjena antidiskriminacijskog zakonodavstva EU-a*** u organizaciji Akademije europskog prava u Trieru koji je financirala Europska komisija. Na seminaru je prikazana sudska praksa iz područja suzbijanja diskriminacije na osnovi spola, rase, vjere, nacionalne pripadnosti, dobi i invaliditeta. Sudjelovali su predstavnici tijela za

jednakost, poslodavaca, nevladinog sektora i odvjetnika iz više zemalja Europske unije. Predavači su bili iz Velike Britanije, Francuske, Češke, Poljske, Hrvatske i Nizozemske.

Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je na dvodnevnom **stručnom sastanku** koji je 26. i 27. studenog 2015. godine organizirala *Agencija za temeljna prava Europske unije (FRA)*. Na sastanku se raspravljalo o višegodišnjem projektu koji provodi FRA u cilju prikupljanja i analize usporedivih podataka o **prijelazu s institucionalne skrbi prema podršci u zajednici u Europskoj uniji**. Sastanak je bio usmjeren na 3 elementa projekta: primjeni inikatora za provedbu članka 19. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koji je FRA razvila 2014. godine i na temelju kojih je kroz 2015. godinu prikupila podatke iz svih 28 zemalja članica; mapiranje tipova institucionalnih usluga i usluga temeljenih u zajednici koji postoje u zemljama EU-a, kvalitativni terenski rad koji će se provesti 2016. i 2017. u 5 zemalja članica kako bi se identificirali pokretači i prepreke prijelazu s institucionalne skrbi prema podršci u zajednici.

4.21. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI

Podizanje razine svijesti o socijalnom modelu invaliditeta i zaokretu prema osobama s invaliditetom koji je unijela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i u ovom je izvještajnom razdoblju predstavljalo značajnu aktivnost pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Kroz organizaciju skupova, sudjelovanje u medijima kao i kroz sudjelovanje na skupovima u organizaciji udruga osoba s invaliditetom i drugih aktera pravobraniteljica je veliki naglasak stavila na osnaživanje samih osoba s invaliditetom i njihovih obitelji kako bi se što aktivnije uključili u sve aspekte života i tražili svoje pravo na uključenost.

U Zaključnim zapažanjima i preporukama UN Odbor za prava osoba s invaliditetom je povodom rasprave o Inicijalnom Izvješću RH o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom naveo: Podizanje razine svijesti (čl. 8)

13. Odbor je zabrinut zbog nedostatnih mjera za podizanje razine svijesti o pravima osoba s invaliditetom i činjenice da u masovnim medijima još uvijek prevladava medicinski model i model milosrđa.

14. Preporuka je Odbora da država potpisnica u suradnji s organizacijama osoba s invaliditetom i ostalim dionicima poduzme kampanje podizanja razine svijesti javnosti kako bi se unaprijedila pozitivna slika osoba s invaliditetom kao nositelja svih ljudskih prava priznatih u Konvenciji...

Ministarstvo kulture dostavilo je Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom na mišljenje Prijedlog izmjena i dopuna Ugovora između Hrvatske radiotelevizije i Vlade RH za razdoblje od 1. siječnja 2013. do 31. prosinca 2017. godine. U mišljenju smo istakli kako je u Prijedlog potrebno ugraditi preporuke Odbora UN za prava osoba s invaliditetom. Stoga smo predložili dopunu čl. 25 dodavanjem novog stavka gdje će se naglasiti da je potrebno unaprijeđenje dostupnosti medijskih sadržaja osobama s invaliditetom koje je potrebno izraditi do kraja 2017. godine ter operative planove prilagodbe javnog radiotelevizijskog servisa (uključujući i Internet) - kontinuiranom sinhronizacijom sadržaja, audio zapisima i audio podnaslovima, podnaslovima za gluhe te osiguravanju im prenošenje svih informacija namijenjenih javnosti na njima pristupačan način i bez dodatnih troškova. Sve navedeno obrazložili smo činjenicom da je RH potpisala i ratificirala Konvenciju čime je preuzela obaveze poštivanja prava na slobodu izražavanja i mišljenja kao i alternativnih načina komunikacije i korištenja tehnologija i metoda prilagođenih raznim oblicima invaliditeta prema vlastitom izboru. Posebno je istaknuta potreba poticanja sredstava javnog priopćavanja uključujući pružanje informacija putem interneta da svoje usluge učine pristupačnima osobama s invaliditetom. Također smo predložili da se dopuni čl. 28. Ugovora na način da će HRT u svim programskim sadržajima promicati poštivanje dostojanstva i jednakih prava osoba s invaliditetom pokretanjem i provođenjem kampanja podizanja svijesti javnosti o njihovim sposobnostima i doprinosu. Prijedlog proizlazi iz čl. 8 Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koji ističe ulogu i odgovornost medija u podizanju razine svijesti u svim

segmentima društva, u borbi protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom u svim područjima života uključujući i one utemeljene na spolu i dobi, u senzibiliziranju javnosti za prava osoba s invaliditetom i promicanju pozitivne percepcije osoba s invaliditetom kroz njihove stvarne vrijednosti i sposobnosti.

Navedeni propis je u proceduri.

4.21.1. PREDAVANJA U OBRAZOVNIM I ZDRAVSTVENIM USTANOVAMA

Edukacija studenata – budućih stručnjaka, osoblja i dr. djelatnika koji su na određeni način povezani s djecom i teškoća i osobama s invaliditetom, predstavlja važan segment sprečavanja diskriminatornog ponašanja, uklanjanja predrasuda i stereotipa kao i uvažavanje temeljnih prava tih osoba.

UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom je u Zaključnim zapažanjima i preporukama povodom rasprave o Inicijalnom izvješću RH o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom prepoznao nedostatak kontinuirane edukacije u raznim područjima te u svojim preporukama RH navodi sljedeće:

Obrazovanje (čl. 24.)

36. Odbor preporuča da se za učitelje/nastavnike i ostale stručnjake osigura edukacija o inkluzivnom obrazovanju...

Podizanje razine svijesti (čl. 8.)

14... Preporuka je Odbora državi potpisnici da osigura edukaciju za sva tijela s javnim ovlastima i javne ili privatne stručnjake koji rade s osobama s invaliditetom o pravima predviđenim u Konvenciji.

Zdravlje (čl. 25.)

38. Preporuka je Odbora ... da zdravstveni djelatnici u redovnoj zdravstvenoj službi budu hitno educirani o adekvatnom načinu pružanja usluga osobama s invaliditetom i poštivanju prava predviđenih Konvencijom.

U svrhu podizanja razine svijesti pravobraniteljica je održala predavanja u području obrazovanja i zdravlja u sljedećim ustanovama: Klinički bolnički centar Zagreb, Klinika za dječje bolesti Klaićeva, Zagreb, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Studijski centar socijalnog rada na Pravnom fakultetu u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti, Kineziološki fakultet, Medicinski fakultet u Zagrebu, Policijska akademija na Sveučilištu u Zagrebu.

Klinički bolnički centar Zagreb

Nastavljajući edukaciju zdravstvenih djelatnika, pravobraniteljica Anka Slonjšak je u suradnji s Kliničkim bolničkim centrom Zagreb organizirala i održala predavanje na temu *Uvažavanje specifičnosti bolesti i stanja osoba s invaliditetom kao pacijenta u cilju pružanja što kvalitetnije sestrinske skrbi i podizanja razine svijesti o ljudskim pravima, dostojanstvu i potrebama osoba s invaliditetom.*

Klinika za dječje bolesti Klaićeva, Zagreb

Pravobraniteljica je održala predavanje osoblju KDB Klaićeva na temu *Uvažavanje specifičnosti bolesti i stanja djece s teškoćama u razvoju kao pacijenta* kako bi podsjetila i upozorila djelatnike KDB Klaićeva na prava djece s teškoćama u razvoju, važnosti suradnje s roditeljima te ukazala na probleme s kojima je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom upoznat na osnovu pritužbi roditelja djece s teškoćama u razvoju.

Kineziološki fakultet

Kao rezultat višegodišnje uspješne suradnje, pravobraniteljica kontinuirano gostuje na Kineziološkom fakultetu, te studente 5. godine, buduće profesore, trenere i dr., upoznaje sa specifičnostima i položajem djece s teškoćama i osoba s invaliditetom. Sadašnjim polaznicima – kojih je bilo četrdesetak, predstavila je djelokrug rada Ureda, sposobnosti i mogućnosti osoba s invaliditetom s posebnim naglaskom na područja zdravlja, rehabilitacije i obrazovanja.

paraplegičara i tetraplegičara; „Kako izjednačiti mogućnosti za osobe s duševnim bolestima“ – Kristijan Grđan, Udruga Let; „Kako ostvariti primjereni kontakt sa osobama s intelektualnim teškoćama i osobitosti vezane uz ovu vrstu invaliditeta“ – Mirjana Jakovčev, Hrvatski savez udruga za osobe s intelektualnim teškoćama; „Kako izjednačiti mogućnosti za osobe poremećajima iz autističnog spektra“ – Lidija Penko, Savez udruga za Autizam Hrvatske.

4.21.2. SUDJELOVANJE NA STRUČNIM SKUPOVIMA I DOGAĐANJIMA

Aktivno smo sudjelovali na nizu događanja na način da su pravobraniteljica i njezini suradnici održali predavanja i/ili interaktivne radionice kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju te sudjelovali u raspravama. U nastavku navodimo neke od tih događanja, a *više o takvim aktivnostima pravobraniteljice možete pogledati u Prilogu 9.*

Sudjelovanja na događanjima i skupovima u organizaciji udruga osoba s invaliditetom i drugih pravnih osoba.

Završna konferencija projekta Izobrazba kao priprema za posao u ukrasnoj hortikulturi

12.02.2015. održana je završna konferencija projekta kojeg su provodili u partnerstvu Agronomski fakultet, Udruga za promicanje istih mogućnosti (UPIM) te Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava. Suradnici su im bili Centar za rehabilitaciju Zagreb, Centar za rehabilitaciju Ozalj, Tehnička škola Daruvar te Mali dom. Cilj projekta bio je izobrazba edukatora koji rade s osobama s invaliditetom u području ukrasne hortikulture, čime edukatori stječu mogućnost pružanja znanja i vještina svojim korisnicima te ih tako čine konkurentnijima na tržištu rada i omogućavaju im lakše zapošljavanje. *Izobrazba kao priprema za posao u ukrasnoj hortikulturi* je IPA projekt vrijedan nešto više od 213.000 eura koji s 95 posto sufinancira Europski socijalni fond. Izobrazbu je na zagrebačkom Agronomskom fakultetu u sklopu projekta uspješno završilo 35 osoba s invaliditetom.

Na konferenciji je, uz domaće i međunarodne izlagače, na temu *Važnost inkluzivnog obrazovanja osoba s invaliditetom i priprema za tržište rada* izlaganje održala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom.

Je li Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom izazov ili?

18. veljače 2015. pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je sudjelovala na tiskovnoj konferenciji u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske –SOIH, kao krovne organizacije 14 nacionalnih saveza i mreža zaštitnih radionica. Cilj konferencije bio je prikazati promjene u Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom u odnosu na prethodni Zakon te pojasniti sustav kvotnog zapošljavanja i mogućnost zamjenskih kvota, načelo razumne prilagodbe i poticaje za poslodavce. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je između ostalog istaknula je potrebu da se detaljno informira poslodavce o odredbama novog Zakona i podzakonskih akata, posebice vezano za dokazivanje invaliditeta, te kompetencije osoba s invaliditetom. Također je naglasila važnost obrazovnog sustava koje mora pratiti potrebe tržišta rada, smatrajući da nadležna ministarstva trebaju uskladiti zakonodavstvo u različitim sustavima kako bi novi Zakon donio pozitivne promjene u odnosu na zapošljavanje dugotrajno nezaposlenih osoba s invaliditetom. Poslodavci ne bi trebali smatrati nove zakonodavne promjene kao namet, već kao doprinos jednakosti zapošljavanja osoba sa ili bez invaliditeta a sukladno njihovim sposobnostima i vještinama.

Obilježen Međunarodni dan žena- Jesmo li svjesne svojih mogućnosti?

9. ožujka 2015. godine Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH u suradnji s Uredom pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obilježila je Međunarodni dan žena organizirajući skup: ***Ratificirajmo konvenciju Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (istanbulska Konvencija).*** Konvencija je stupila na snagu 01. kolovoza 2014.g. čime je postala obvezujući pravni dokument za sve zemlje koje su je ratificirale. Žene s invaliditetom češće su žrtve nasilja, a nasilje i diskriminacija nad ženama s invaliditetom jedan je od glavnih načina kojima se žene

s invaliditetom isključuju iz društva čime im se onemogućava ravnopravan i dostojanstven život i čini ih nevidljivim u društvu.

Republika Hrvatska je 22. siječnja 2013. godine potpisala Istanbulsku Konvenciju i na taj način se u hrvatski pravni sustav uvela obveza sveobuhvatne zaštite žena od različitih oblika nasilja, međutim, RH Konvenciju još uvijek nije ratificirala. Stoga je zaključak održanog skupa da se Vladi i nadležnim institucijama uputi preporuka za što bržom ratifikacijom Konvencije. Ujedno je potrebno osigurati edukaciju stručnih radnika koji dolaze u kontakt sa žrtvama nasilja, da se kroz medije radi na podizanju svijesti o nasilju, da se izmjene propisi radi osiguravanja efikasnijeg postupanja po prijavama, izmjeni kaznenog zakonodavstva uvođenjem novih kaznenih djela, vođenje propisanih očevidnika i dr.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je svoje izlaganje završila pričom o svom osobnom iskustvu kao žene s invaliditetom i pričom o pomicanju vlastitih granica u obrazovanju, zapošljavanju i političkom životu tako i o pomicanju društvenih granica koje su joj bile postavljene u smislu stereotipnog razmišljanja i predrasuda u okolini i društvu, a s kojima se suočavala.

Osim pravobraniteljice za osobe s invaliditetom priče iz života žena s invaliditetom, pogotovo što se izloženosti nasilja tiče, podijelile su predstavnice SOIH - Mreže žena s invaliditetom Štefica Roginić koja je predstavila SOS telefon za žene s invaliditetom i opisala nekoliko primjera pritužbi nasilja nad ženama s invaliditetom, zatim Marica Mirić, koordinatorica SOIH-a i zamjenica voditeljice SOIH - SOS telefona Ivana Kučina, koje su ukazale na potrebu što brže ratifikacije Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulska konvencija).

XIV. Državna smotra radova učenika s teškoćama u razvoju koji se obrazuju za strukovna zanimanja

Od 16. do 17. travnja 2015. pod pokroviteljstvom pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Grada Šibenika, Ministarstava socijalne politike i mladih te znanosti, obrazovanja i sporta, a u organizaciji Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih i domaćina Centra za odgoj i obrazovanje Šubičevac održana je XIV. po redu Državna smotra radova učenika s teškoćama u razvoju. Na smotri je nazočilo 72 sudionika-učenika i mentora iz 22 srednje strukovne škole u RH. Ciljevi smotre bili su promovirati učeničke znanja, vještina, odgovornosti i samostalnosti da kvalificirano obavljaju strukovna zanimanja za koja se obrazuju; promovirati primjere dobre prakse strukovnog obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju; potaknuti zapošljavanje osoba s invaliditetom na otvorenom tržištu rada te informirati javnost o profesionalnim i socijalnim kompetencijama osoba s invaliditetom. Ova smotra je postala tradicija, što govori o potrebi i interesu predstavljanja vještina i sposobnosti učenika s teškoćama u razvoju. Većina prijavljenih škola imala je nekoliko zanimanja za koje se obrazuju učenici: slastičar, pomoćni kuhar, pomoćni vrtlar, krojač, pomoćni bravar, i drugi.

Prvi dan Smotre, u multimedijskoj dvorani Gradske knjižnice 'Juraj Šižgorić' održan je okrugli stol *Poboljšanje pristupa otvorenom tržištu rada učenicima s intelektualnim teškoćama*, na kojemu su sudjelovali predavači različitih profila kako bi se poboljšao položaj i razmjenile informacije i iskustva o području obrazovanja i zapošljavanja mladih s invaliditetom.

Središnji dio Smotre održan je 17. travnja u Perivoju Roberta Visianija – centru grada, gdje su učenici izložili svoje radove. Na taj način javnosti su pokazani radovi učenika s teškoćama u razvoju koji mogu kvalificirano obavljati strukovna zanimanja za koja se obrazuju i kako bi se javnost informirala o kompetencijama i sposobnostima osoba s invaliditetom te tako potaknuli njihovo zapošljavanje na otvorenom tržištu rada. Na smotri su nazočili predstavnici institucija, poslodavaca, udruga, kao i sve osnovne i srednje škole Šibensko-kninske županije. U organizaciji Smotre volontirali su zaposlenici tvrtke DM koji su pomagali sudionicima u svim aktivnostima.

11. Međunarodna konferencija *Osobe s invaliditetom i zapošljavanje: Uključivanje kroz posao – ostvarenje cilja*

Od 7.-8. svibnja 2015. godine u Zadru je održana 11. međunarodna konferencija pod nazivom ***Osobe s invaliditetom i zapošljavanje: Uključivanje kroz posao – ostvarenje cilja u organizaciji Udruge OSVIT u suradnji s EASPD (Europskom udrugom pružatelja usluga za osobe s invaliditetom)***. Cilj konferencije bio je osiguravanje podrške osobama s invaliditetom na način da se primjerima iz prakse ukaže na radne potencijale osoba s invaliditetom te pronalaženje načina za uklanjanje prepreka i

povećanje zapošljivosti osoba s invaliditetom. Na konferenciji je sudjelovao i Fabijan Kraljević, savjetnik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Predstavnica Ministarstva rada i mirovinskog sustava RH dodijelila je godišnje nagrade za najbolje međunarodne prakse zapošljavanja osoba s invaliditetom u dvije kategorije: tvrtke/poslodavce i kategorije za pružatelje socijalnih usluga, koji su svojim djelovanjem omogućili integraciju osoba s invaliditetom na otvoreno tržište rada.

Ciljevi konferencije su bili istaknuti utjecaj Konvencije UN-a na prava osoba s invaliditetom i pravo na rad i zaposlenje, promicati razmjenu između poslodavaca, zaposlenika, osoba s invaliditetom i pružatelja socijalnih usluga te pokazati inovativne i najbolje prakse koje imaju dokazane rezultate, identificirati neophodne korake potrebne za stvaranje pozitivne sinergije između svih interesnih skupina uključivanjem svih sudionika te pokrenuti novu Deklaraciju o zapošljavanju EASPD-a.

III. Simpozij za voditelje udruga osoba s invaliditetom

U organizaciji Hrvatskog saveza udruga tjelesnih invalida (HSUTI), 25. i 26. rujna 2015. u TOP Termama d.o.o. u Topuskom, održan je III. Simpozij za voditelje udruga osoba s invaliditetom. Seminaru su nazočili mnogobrojni sudionici, predstavnici udruga članica i gosti. Na otvaranju i u uvodnoj raspravi nazočila je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Teme simpozija bile su vezane uz provedbu trogodišnjeg programa *Zajedno u zajednici - poticanje neovisnog življenja, socijalnog uključivanja i kvalitetnog provođenja slobodnog vremena osoba s invaliditetom*. Na otvaranju i uvodnom izlaganju uz nazočnima se obratila pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Govorila je o radu i financiranju udruga, socijalnim uslugama i zapošljavanju osoba s invaliditetom.

Okrugli stol o mentalnom zdravlju u Rijeci

U periodu od 12. do 16. listopada Dom za odrasle osobe Turnić, povodom Svjetskog dana mentalnog zdravlja i Dana Doma Turnić, organizirao je niz događanja pod nazivom *Pet dana za mentalno zdravlje*.

Kao prvo u nizu petodnevnih događanja, 12. listopada 2015., u prostorijama Gradske vijećnice Grada Rijeke održan je Okrugli stol pod nazivom *Treba li liječiti normalne?*. Zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u svom se govoru osvrnula na potrebu senzibilizacije javnosti za probleme mentalnog zdravlja te ukazala na važnost promjene percepcije u odnosu prema problemima mentalnog zdravlja istaknuvši napore koje Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom ulaže u potrebe informiranja javnosti o procesu deinstitutionalizacije skrbi osoba s mentalnim oštećenjima. Ostali izlagači bili su međunarodni gosti iz različitih područja. Kritičkim osvrtom prema današnjoj zapadnjačkoj psihijatriji okrugli stol zatvorio je zagrebački psihijatar dr. Robert Torre.

Održavanje Savjetovanja za osobe s invaliditetom i obitelji čiji članovi su djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom - otok Ugljan - općina Preko

Tijekom posjeta ustanovama i obilascima na otoku Ugljanu održan je sastanak s predstavnicima Općine Preko i drugih ustanova i institucija na temu: „Razina usluga u zajednici za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom“.

Jedna od tema sastanka bila je područje socijalne zaštite – područje u kojem se najviše pritužuju Pravobraniteljici osobe s invaliditetom i područje u kojem osobe s invaliditetom ostvaruju najviše materijalnih prava. Naime, mnoge obitelji kao i njihovi članovi s invaliditetom nisu u potpunosti informirani (a često nemaju uopće nikakve informacije, pogotovo u ruralnim i otočnim sredinama) o pravima koja bi im zasigurno poboljšala kvalitetu života odnosno barem u nekom segmentu podmirila troškove invaliditeta stoga smo preporučili Centru za socijalnu skrb Zadar, Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje, Područnom uredu u Zadru, Udruzi umirovljenika Preko te Općini Preko da se u suradnji svih navedenih održi u Pučkom otvorenom učilištu „Dom na žalu“ Preko, Savjetovanje za zainteresirane građane. Na tom Savjetovanju predložili smo da predstavnici Centra za socijalnu skrb i Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje prezentiraju trenutna prava i usluge po zakonima i podzakonskim aktima u ta dva područja, te da se omogući nazočnima postavljanje pitanja kako bi na jednom mjestu dobili tražene odgovore.

Preporuka je usvojena te su pripreme održavanja savjetovanja u tijeku.

Savjetovanje članova Udruge invalida rada Zagreba

23. listopada u organizaciji Udruge invalida rada Zagreba održano je savjetovanje članova- osoba s invaliditetom čije je oštećenje posljedica ozljede na radu. Savjetovanje su održali zamjenica i savjetnik pravobraniteljice. U nazočnosti dvadesetak članova predstavnici Ureda odgovarali su na pitanja iz područja pristupačnosti i mobilnosti, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja, radnog odnosa te socijalne zaštite. Članovi udruge savjetovani su o načinu ostvarivanja pojedinih prava te upoznati s aktualnim promjenama u pojedinim zakonima koje se tiču osoba s invaliditetom, a osobito s promjenama u sustavu vještačenja.

Savjetovanje u udruzi osoba s invaliditetom Grada Opatije

Zamjenica i savjetnica pravobraniteljice posjetile su 09. rujna 2015.g. Udrugu osoba s invaliditetom Grada Opatija. Tom je prigodom zamjenica pravobraniteljice upoznala članove Udruge s djelokrugom rada pravobraniteljice i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom nakon čega je održano savjetovanje o pravima osoba s invaliditetom. U daljnjem razgovoru članovi Udruge upoznali su predstavnice pravobraniteljice o problemima s kojima se susreću, primjerice: neprilagođen javni prijevoz, neprilagođen ulaz u institucije i to prvenstveno zgradu Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, zatim nedovoljno parkirnih mjesta za osobe s invaliditetom, neprilagođena plaža u Slatini. Od ostalih problema spomenuta je i dalje prisutna stigma koja prati osobe s invaliditetom u smislu da zbog invaliditeta nisu sposobni za rad zbog čega neki članovi teško dolaze do posla. Prigovori su bili upućeni i na visinu socijalnih naknada kao i na problem suvišnog administriranja oko dokazivanja invaliditeta prilikom ostvarivanja prava na medicinsku rehabilitaciju i ortopedsku pomagala. Ujedno su dogovorene i aktivnosti Udruge kao i Ureda pravobraniteljice vezano za rješavanje navedenih problema.

Mreža podrške u zajednici osobama s invaliditetom

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je s predsjednicom Rehabilitacijskog centra za stres i traumu otvorila završnu konferenciju projekta *Društveni centar Kostajnica: Mreža podrške u zajednici osobama s invaliditetom* koja je održana 13. studenoga 2015.g. u Kući Europe u Zagrebu. U svom obraćanju prisutnima, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, osvrnula se na važnost procesa deinstitucionalizacije, procesa u kojem osobe koje su dugotrajno smještene u instituciji žive u manjim stambenim jedinicama, uz podršku. Pravobraniteljica je ujedno naglasila kako je nužno osmišljavati raznovrsne usluge podrške osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima, u njihovim domovima, i to u onoj mjeri i na način koji najbolje odgovara osobi s invaliditetom. Podrška treba biti izvaninstitucionalna, treba je usmjeriti na obrazovanje, razvoj vještina i znanja potrebnih za što neovisnije funkcioniranje, na zapošljavanje, te zadovoljavanje socijalnih, kulturnih i drugih potreba. U daljnjem predstavljanju rezultata projekta, ravnateljica centra za socijalnu skrb Hrvatska Kostajnica je navela podatak da je na području Hrvatske Kostajnice koje obuhvaća 103 naselja ima 18,1% osoba s invaliditetom. Ukupno su 94 osobe s intelektualnim teškoćama od kojih su čak 33 osobe smještene u ustanove, dok su samo 4 osobe bile korisnici prava na poludnevni boravak u Centru za rehabilitaciju Komarevo. Ujedno je navela kako su na početku provođenja projekta obavljani inicijalni razgovori s 44 obitelji s njihova područja te da samo dvije obitelji nisu pristale da sudjeluju u projektu. Osim usluge poludnevnog boravka koji se provodio u Društvenom centru, a u koji je bilo uključeno 29 osoba s invaliditetom od kojeg broja je njih 20 bilo redovito, 25 obitelji je dobilo podršku mobilnih timova.

Korisnici projekta koji se provodio u trajanju od godinu dana, su odrasle osobe s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama koje žive u ruralnom području Hrvatskog Pounja. Nositelj projekta je Rehabilitacijski centar za stres i traumu, a partneri su CZSS Hrvatska Kostajnica i Centar za rehabilitaciju Komarevo i udruga Sociativa Nova iz Zagreba.

Osnovni cilj projekta je unaprijediti socijalno uključivanje osoba s invaliditetom i njihovih obitelji kroz razvoj učinkovitih i inkluzivnih socijalnih usluga i mreže podrške u zajednici. Međutim, iako je projekt završio, započete aktivnosti se nastavljaju te je Centar za socijalnu skrb donio strateški plan o

23. lipanj 2015.

Priopćenje uz organizaciju *okruglog stola o ranoj intervenciji za djecu s teškoćama u razvoju na području Vukovarsko-srijemske županije* u organizaciji pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, a na inicijativu Udruge roditelja djece s poteškoćama u razvoju „Vukovarski leptirići“.

Zbog nedostatka neophodnih terapijskih i drugih rehabilitacijskih postupaka za djecu s težim teškoćama u razvoju na području Vukovarsko-srijemske županije, roditelji su se sami organizirali kako bi kroz djelovanje udruge osigurali pružanje tih usluga. Pravobraniteljica je upozorila da kontinuirano zaprima pritužbe roditelja djece s teškoćama u razvoju koje ukazuju na nedostatak sustava rane intervencije, dijagnostike i rehabilitacije djece s razvojnim rizikom i s teškoćama u razvoju u velikom dijelu RH. Gotovo potpuno izostaje podrška roditeljima i obiteljima djece s teškoćama u razvoju.

02. srpanj 2015.

Priopćenje vezano uz *okrugli stol o provedbi UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Hrvatskoj* - Na inicijativu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Odbor za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskoga sabora održao je okrugli stol o provedbi UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Hrvatskoj.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, predstavnici Vlade RH, Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske i UNICEF-a predstavili su na okruglom stolu zaključne primjedbe UN-ova Odbora za prava osoba s invaliditetom o provedbi UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Hrvatskoj.

19. rujan 2015.

Priopćenje za medije povodom izbjegličke krize u RH -

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u priopćenju upozorila da među izbjeglicama koji su se našli na teritoriju naše zemlje ima djece s teškoćama u razvoju i odraslih s invaliditetom. Stoga je apelirala na djelatnike i volontere Crvenog križa, zdravstvene djelatnike i policijske djelatnike da ih pravovremeno identificiraju i prepoznaju njihove specifične potrebe kako bi im se osigurala odgovarajuća zaštita, prijevoz i opskrba ortopedskim pomagalicama i ostalim potrebštinama. U slučaju potrebe privremenog ili duljeg zbrinjavanja molimo da se posebno vodi briga da se osobe s invaliditetom ne odvajaju od članova svojih obitelji te da smještajni kapaciteti budu pristupačni.

Pohvalila je požrtvornost nadležnih službi koje u teškim trenucima našli pribranost da spriječe nered i nekontrolirane situacije, kao i građane koji su spontanom pristupom i konkretnom pomoći pokazali humanost i suosjećanje s onima koji su se zatekli na prostorima naše zemlje. Naglasila je da se u planiranim aktivnostima prihvata i zbrinjavanja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom očuva njihovo zdravlje, dostojanstvo i obiteljska povezanost.

14. rujan 2015.

Priopćenje za medije vezano uz preseljenje korisnika Centra Vinko Bek

Nakon zaprimljenih pritužbi roditelja polaznika COO Vinko Bek, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je sukladno ovlaštenjima zatražila izvješća od Centra za odgoj i obrazovanje Vinko Bek te od osnivača ustanove Ministarstva socijalne politike i mladih o o razlozima odluke, a ponajprije o mogućnostima da se za vrijeme sanacije objekta u Nazorovoj osiguraju primjereni i optimalni prostorni uvjeti za provođenje odgovarajućih obrazovnih i rehabilitacijskih programa.

Osim toga predstavnice Ureda su dana izvršile obilazak objekata u Kušlanovoj ulici i Nazorovoj ulici. U priopćenju je pravobraniteljica iznijela zaključak da je prostor u Kušlanovoj skučen i neadekvatan potrebama djece koja uz oštećenje vida imaju i druga oštećenja što iziskuje primjenu kompleksnog pristupa, osiguranje različitih specifičnih obrazovnih i rehabilitacijskih programa pa u tom smislu ne vidimo da prostor u kojemu se sada nalaze to omogućava. Sukladno navedenom predložila je da se nužno iznađe rješenje kako bi se djeci i odraslim osobama s oštećenjem vida i onima s višestrukim oštećenjima osigurali optimalni uvjeti za provođenje svih programa školovanja, rehabilitacije i

osposobljavanja bilo da se hitno sanira prostor u Nazorovoj ulici ili pronade drugi odgovarajući prostor primjeren njihovim potrebama.

09. listopada 2015.

Upozorenje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na teška kršenja prava djece s teškoćama u razvoju povodom Međunarodnog tjedna djeteta

Povodom Međunarodnog tjedna djeteta pravobraniteljica za osobe s invaliditetom boravila je u Imotskom kako bi se detaljnije upoznala s problemima u osiguravanju potrebnih prava djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom na tom području. Pri tome je naišla na zabrinjavajući podatak da niti 10 % od 128 djece s teškoćama u razvoju na području Imotskog nije obuhvaćeno nikakvim oblikom rane podrške i/ili rehabilitacije, niti je uključeno u aktivnosti kao njihovi vršnjaci bez teškoća. Na sastancima s roditeljima djece s teškoćama u razvoju saznala je da pružatelja usluga kojima se promiče rani razvoj djeteta i sprječava pogoršanje teškoća na tom području nema (osim djelomično usluge Udruga osoba s invaliditetom Imotski koja provodi određene programe koje roditelji sami plaćaju) te da ne postoje posebni razredni odjeli u osnovnim školama niti odgovarajući stručni uvjeti u dječjem vrtiću. Usluge koje su im potrebne djeca djelomično mogu ostvariti tek u Splitu, ali zbog prekapacitiranosti svih institucija koje pružaju usluge rane intervencije i rane rehabilitacije roditelji uglavnom odustaju i ostavljaju dijete u obitelji. Drugi se odlučuju na drastičan korak preseljenja iz Imotskog, a neki i na najradikalniji potez – izdvajanje djeteta iz obitelji i smještaj u ustanovu radi rehabilitacije. Ovi podaci ukazuju na teška kršenja prava djece s teškoćama u razvoju na zdravlje, odgoj i obrazovanje, pristup uslugama u zajednici, te prava na život u obitelji.

Sličnom teškom položaju djece s teškoćama u razvoju pogotovo u manjim sredinama, svjedočimo u gotovo svim dijelovima Hrvatske. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom već niz godina upozorava da neosiguravanje primjerene stručne podrške djeci s teškoćama u razvoju predstavlja nepoštivanje odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, te da je propust u osiguravanju korištenja javnih servisa na ravnopravnoj osnovi s drugima diskriminacija na osnovi invaliditeta.

Stoga je povodom Međunarodnog dana djeteta još jednom pozvala Vladu Republike Hrvatske te jedinice regionalne i lokalne samouprave na pokretanje koordiniranog djelovanja službi na hitnoj uspostavi sustava rane intervencije za djecu s teškoćama u razvoju, posebno vodeći računa o sredinama i područjima u Republici Hrvatskoj u kojima pružatelja usluga nema ili ih nema dovoljno te u kojima su stručni kapaciteti postojećih pružatelja usluga nedostadni.

15. listopada 2015.

Priopćenje za medije povodom Međunarodnog dana bijelog štapa

Povodom Međunarodnog dana bijelog štapa koji obilježavamo 15. listopada pravobraniteljica je željela skrenuti pažnju javnosti na nepovoljan položaj osoba s oštećenjem vida u RH. Činjenica je da su iznosi naknada za osobe s oštećenjem vida u RH među najnižima u Europi, da smo još uvijek društvo koje tim osobama nije uklonilo sve prepreke i još uvijek ih stvara, da smo i dalje puni predrasuda koje im priječe puno i ravnopravno sudjelovanje u životu zajednice te da smo zemlja koja se olako odriče bogatstva sposobnosti i potencijala osoba s oštećenjem vida. Podsjetila je da je iznos maksimalne novčane naknade od 500 kn koju ostvaruju slijepi osobe nedostatan za podmirivanje njihovih potreba i da još uvijek nemamo dugo najavljivani i iščekivani inkluzivni dodatak, koji bi za slijepi osobe značio izjednačavanje mogućnosti i priliku za njihovo uključivanje u zajednicu. Iskazala je zabrinutost zbog učestalosti pritužbi slijepih osoba i roditelja slijepi djece, kojima ukazuju na svakodnevne teškoće u ostvarivanju prava na obrazovanje u redovnim obrazovnim ustanovama, zbog praksi prema kojima se slijepi osobe još uvijek osposobljavaju za zastarjela i nepotrebna zanimanja, zbog otežanog zapošljavanja i pored zakonom zajamčenih poticaja i mogućnosti prilagodbi uvjeta rada i radnog mjesta. Svjedoci smo da unatoč brojnim primjerima osoba s oštećenjem vida koje su svojim radom dosegle zavidnu razinu uspješnosti u različitim područjima djelatnosti i dokazali i potvrdili se stručnim kompetencijama - postoje poslodavci koji zapošljavaju slijepi osobe isključivo motivirani novčanim poticajima, uskraćujući im plaću za njihov rad što smatramo ne samo nezakonitim, nego i krajnje nemoralnim.

Unatoč proklamiranom prihvaćanju prava osoba s invaliditetom i napretku u implementaciji Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u javnom prostoru Republike Hrvatske, ne možemo biti zadovoljni položajem osoba s invaliditetom u ostvarivanju njihovih ljudskih prava. Za postizanje njihove pune jednakosti vrlo često nisu presudna materijalna sredstva, iako osobe s invaliditetom i njihove obitelji često žive u oskudici. Gospodarsko stanje države ne može biti isprika za ono za što novac nije presudan – prije svega to je svijest o stvarnim i potencijalnim sposobnostima osoba s invaliditetom.

10. prosinac 2015.

Povodom Međunarodnog dana ljudskih prava pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sudjelovala je na tribini *Daleko od grada i od prava?* kojom se željelo upozoriti na težak položaj građana u ruralnim područjima. Pravobraniteljica je u priopćenju na medije vezano uz osobe s invaliditetom stavila naglasak na *Nepristupačnost građevina i prijevoza – uzrok isključenosti osoba s invaliditetom iz svijeta rada i života zajednice*. Istaknula je da je pristupačnost jedan od preduvjeta za uključivanje osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u zajednicu. Međutim, bez obzira na sve pozitivne pomake, još uvijek su nedovoljne mjere koje se poduzimaju od lokalne do nacionalne razine. U nedostatku sveobuhvatnih istraživanja o pristupačnosti okruženja i prijevoza, dovoljno je samo obratiti pozornost na to koliko malo osoba s invaliditetom susrećemo u svakodnevnom životu.

5. OPĆE I FINACIJSKO POSLOVANJE

Na dan 31.12.2015. godine u Uredu je bilo zaposleno 10 državnih službenika/ce (od navedenog broja 2 službenice rade na pola radnog vremena na mjestu administrativne tajnice, a jedna službenica je zamjena za službenicu za vrijeme rodiljnog dopusta) i 3 dužnosnika/ce.

Državni službenici u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom – 2015. godine

Službenici	DJELOKRUG RADA	Broj djelatnika
Služba za stručne poslove		
savjetnik pravobraniteljice, dipl.iur., VSS	-pristupačnost, mobilnost, imovinsko-pravni poslovi, radno pravo Predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnik pravobraniteljice, dipl.iur., VSS	-mirovinsko osiguranje, opći i kadrovski poslovi Predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnica pravobraniteljice, dipl.soc.rad., VSS	-socijalna skrb, odgoj i obrazovanje, neovisno življenje, organizacije civilnog društva Predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnica pravobraniteljice, dipl.iur., VSS	- socijalna skrb, skrbništvo, pravosuđe, obiteljsko-pravna zaštita Predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnica pravobraniteljice, prof., VSS	-odnosi s javnošću, međunarodna suradnja, suradnja s udrugama civilnog društva, suradnja na projektima, visokoškolsko obrazovanje, izdavaštvo i dokumentacija Predlaganje izmjena i donošenja propisa, pristup informacijama; po potrebi i druga područja	1

savjetnica pravobraniteljice, dipl.iur.,dipl. soc. rad., VSS	-zdravstvena zaštita, suzbijanje nasilja, žene s invaliditetom, poslovi po čl. 26 Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama Predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnica pravobraniteljice, dipl.iur., VSS	- profesionalna rehabilitacija, rad i zapošljavanje, ovršno pravo Predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
Služba za opće poslove		
Voditeljica računovodstvenih poslova, SSS		1
Tajnica Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, SSS		1

Također je značajno za navesti da je pravobraniteljica obrazloženjem uspjela zadržati isti iznos planiranih financijskih sredstava koja su odobrena u državnom proračunu početkom 2015. godine.

Godina	Planirana sredstva	Ukupni rashodi	Rashodi za zaposlene	Materijalni rashodi	Opremanje	Postotak
2008. 01.07.-31.12.	2.233.000	1.088.938	231.782	492.319	364.837	49,00%
2009.	2.924.732	2.712.434	1.846.625	814.250	51.559	92,74%
2010.	3.225.436	2.993.247	2.033.103	905.343	54.801	92,80%
2011.	3.364.748	3.296.496	2.187.679	975.802	133.015	97,97%
2012.	3.125.000	3.075.631	2.158.288	847.662	69.681	98,42%
2013.	2.970.849	2.947.017	2.065.697	862.869	18.450	99,20%
2014.	3.119.337	2.946.452	2.014.492	881.861	49.000	94,46%
2015.	3.379.000	3.069.494	2.052.557	1.000.400	49.000	90,84%.

5.1. FINANCIJSKO POSLOVANJE

Sukladno članku 105. st. 1. i 3. Zakona o proračunu, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dostavio je Ministarstvu financija i Državnoj reviziji godišnji obračun i godišnji izvještaj za 2015. godinu. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je osnovan i radi na temelju Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07).

OBRAZLOŽENJE POJEDINIH SKUPINA RASHODA I IZDATAKA

Administracija i upravljanje

Od planiranog iznosa u visini **2.328.200** kn, na stavkama za rashode za zaposlene potrošeno je **2.052.557** kn ili **88,16 %**. Na dan 31.12.2015. u Uredu je bilo zaposleno 10 državnih službenika/ce i 3 dužnosnika/ce.

Iznos na stavkama za materijalne izdatke u 2015. godini iznosio je **1.000.400** kn, a na stavkama za financijske rashode **1.400** kn.

Iznosi planirani na stavkama Intelektualne i osobne usluge te Usluge tekućeg i investicijskog održavanja predstavljaju najveće rashode u proračunu. Sa stavke Intelektualne i osobne usluge izvršila su se plaćanja za: vanjske suradnike (koji su sudjelovali u Projektu poštivanja prava osoba s invaliditetom u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima), poslove radnog asistenta i medicinske sestre zbog specifičnih potreba pravobraniteljice kao osobe s najtežim stupnjem invaliditeta – tetraplegija radi asistencije pri obavljanju službene dužnosti, te usluge vozača, čišćenja i računovodstvene usluge. Sa stavke Usluge tekućeg i investicijskog održavanja plaćani su troškovi vezani za održavanje radnog prostora Ureda.

Ukupna potrošnja sredstava namijenjenih za materijalne rashode iznosi **966.637** ili **96,63%**, a za financijske rashode **1.300** kn odnosno **92,86 %**.

Opremanje

Sredstva na stavci Opremanje utrošena su na nabavu servera i licenca. Riječ je o iznosu od **49.000** kn, a izvršenje je 100%.

Od ukupno planiranih sredstava za 2015. godinu u iznosu od **3.379.000** kn, rashodi iznose **3.069.494** kn ili **90,84%**.

6. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Jednakost i nediskriminacija

U 2015. godini, najviše pritužbi na diskriminaciju na osnovi invaliditeta jednako kao i u prethodnim razdobljima bilo je u područjima pristupa dobrima i uslugama, zapošljavanja i rada, te obrazovanja i socijalne zaštite. Kad se govori o diskriminaciji na osnovi invaliditeta gotovo uvijek će se raditi o propuštanju razumne prilagodbe kao obliku diskriminacije, a osobe s invaliditetom i sudstvo slabo su upoznati s tim načelom. Ni šest godina od stupanja na snagu Zakona o suzbijanju diskriminacije sudske prakse na ovom području nema.

1. Potrebno je educirati stručnjake i osobe s invaliditetom o oblicima diskriminacije na osnovi invaliditeta te ih osnažiti za njezino prijavljivanje i procesuiranje.

2. Potrebno je veću pozornost svih sudionika usmjeriti na pokretanje postupaka strateške litigacije i osnaživati udruge osoba s invaliditetom za tu ulogu jer se samo tako mogu promijeniti trendovi o besmislenosti prituživanja na diskriminaciju koji ne ostavljaju nikakve posljedice kao i priprema/obuka cjelokupnog pravnog sustava o tome kako postupati u sudskim postupcima diskriminacije na temelju invaliditeta, uključujući i prepoznavanje neuspjeha u osiguravanju razumne prilagodbe osobama s invaliditetom, procjenu pretjeranog tereta dokazivanja i prebacivanja tereta dokazivanja.

3. Preporučujemo da prava s osnove invaliditeta budu jednaka za sve osobe s invaliditetom neovisno o vrsti i uzroku invaliditeta. Dodatna materijalna prava koja imaju karakter odštete trebala bi se plaćati iz posebnih izvora jasno odvojenih od naknada s osnove invaliditeta.

4. Kako bi se postigla jednakost u ostvarivanju prava s osnova invaliditeta, treba definirati kriterije za njihovo ostvarivanje kojima se neće diskriminirati osobe različitih vrsta invaliditeta.

Pristup pravosuđu

Preispitivanjem pristupačnosti prostora sudova u RH uočili smo da je nužno osigurati financijska sredstva za prilagodbu kako bi osobe s invaliditetom mogle nesmetano kretati se bez obzira da li su svjedoci, žrtve, okrivljenici, zaposlenici sudova ili posjetioци. Uz arhitektonsku pristupačnost, potrebno je osigurati i pristup u proceduralnom dijelu posebno za osobe s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama. Policijski službenici i socijalni radnici trebaju uvažavati njihovu poslovnu sposobnost i pridavati njihovom svjedočenju vjeru kakva se pridaje drugim pouzdanim svjedocima. Vrste razumne prilagodbe treba razmotriti prije suđenja.

Osobna sloboda i sigurnost

Da Hrvatska u području osiguravanja osobne slobode i sigurnosti pojedinih kategorija osoba s invaliditetom nije poduzela dovoljno, potvrđuju i zaključna zapažanja Odbora za prava osoba s invaliditetom UN-a, ali i hitne preporuke koje je Odbor uputio, a tiču se osobne slobode i sigurnosti i slobode od mučenja ili okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja.

Premda je novim Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama učinjen pozitivan pomak u pravcu veće zaštite temeljnih ljudskih prava osoba s invaliditetom (načelo proporcionalnosti i minimalne restrikcije, onemogućavanje zlostavljanja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja), Odbor se jasno odredio da se prisilna postupanja trebaju dokinuti i zamijeniti alternativama koje poštuju osobni integritet i ljudska prava. Pravobraniteljica nije tijekom 2015. zaprimila pritužbe na primjenu mjera prisile, niti je uočila tragove primjene mjera sputavanja prilikom obilaska psihijatrijskih i ustanova. Izostanak pritužbi može se objasniti i izostankom svijesti o neprihvatljivosti mjera prisile što je

prisutno i među stručnjacima, ali i široj javnosti. Mjere sputavanja i prisile u psihijatrijskim ustanovama su u Hrvatskoj zakonom dopuštene, a prema iskazima medicinskog osoblja električna narukvica je najčešće primjenjivani način sputavanja.

Svako dugotrajno institucionalno zadržavanje osobe s mentalnim ili intelektualnim invaliditetom protivno njezinoj volji i izboru, odnosno temeljem odluke skrbnika na osnovu invaliditeta - ugrožavanje je osobne slobode i sigurnosti te kršenje temeljnih ljudskih prava. Najčešći razlozi dugotrajnih hospitalizacija nalaze se izvan medicinskih indikacija i posljedica su neosiguravanja potrebnih usluga podrške u zajednici.

Smatramo da se Hrvatska mora jasno odrediti prema preporukama UN Odbora, posebno u dijelu koji se odnosi na zakonsko dokidanje mjera prisile i sputavanja. Preporuke trebaju nam biti poticaj da intenziviramo i konkretiziramo procese razvoja mreže podrške u zajednicama u kojima žive.

Jednakost pred zakonom

Premda je novi Obiteljski zakon ukidanjem potpunog lišavanja poslovne sposobnosti učinio pozitivan iskorak u pravcu poštivanja prava osoba s invaliditetom na donošenje odluka, mišljenja smo da je bilo moguće već u ovom Zakonu ugraditi podršku u odlučivanju kao preduvjet za postupno napuštanje skrbništva kao zamjenskog odlučivanja. U tom smislu smo i predlagali i uvođenje novog instituta - pomagača osobi s invaliditetom u odlučivanju. Prijedlog nije usvojen, ali smatramo da i nadalje treba unaprijediti zakonodavstvo u smislu osiguravanja podrške osobama s invaliditetom osobito u ostvarivanju roditeljstva te dodatnih mehanizama zaštite u sudskim postupcima i postupcima pred centrima za socijalnu skrb.

Poštivanje doma i obitelji

Žene s invaliditetom u roditeljstvu i dalje se suočavaju s nedostatkom potpore i pomoći institucija od državne do lokalne razine.

Potrebno je definirati propisima sustavnu podršku roditeljima s invaliditetom u ostvarivanju roditeljskog prava odnosno u roditeljstvu, kako bi se maksimalno mogli koristiti raspoloživi resursi. Posebnu pozornost je potrebno obratiti na samohrane majke s invaliditetom te roditelje sa sniženim intelektualnim sposobnostima ili duševnim smetnjama te pružiti im stručnu pomoć i podršku.

Žene s invaliditetom

Žene s invaliditetom svakodnevno su izložene različitim životnim situacijama koje ih vrlo često stavljaju u nepovoljniji položaj, posebice one koje žive u manjim i nerazvijenijim krajevima RH, koje teže ili gotovo nikako ne dolaze do potrebnih informacija, nedovoljno educirane.

Stoga preporučujemo da sve razine vlasti poduzmu mjere za osnaživanje žena s invaliditetom kroz obrazovanje kako bi prepoznale svoje vještine i sposobnosti te poticati njihovo uključivanje u aktivnosti koje će doprinjeti većoj samostalnosti i neovisnosti u donošenju odluka.

Također je potrebno u javnosti poticati prepoznatljivost sposobnosti, vještina i mogućnosti žena s invaliditetom nasuprot njihovim problemima vezanim za invaliditet.

Sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja

U RH je i nadalje slaba mogućnost adekvatnih oblika neovisnog života koji bi bili alternativa životu u nasilju i ovisnosti nasilnika, a zbog izostanka sveobuhvatne podrške za neovisno življenje, pristupačnog stambenog prostora ili skloništa, osobne asistencije i drugih programa utemeljenih na podršci u zajednici. Statističkih podataka o broju osoba s invaliditetom koje su žrtve ili počinitelji nasilja nema ili su manjkavi. Stoga je potrebno provoditi postojeće propise i ukloniti nedostatke kod prikupljanja statističkih podataka. Potrebno je provesti istraživanje o prevalenciji različitih oblika nasilja nad osobama s invaliditetom (specifično za svaku kategoriju invaliditeta). Također smo uočili kako je potrebno procijeniti potrebe za pružanjem podrške ženama s invaliditetom koje su žrtve obiteljskog nasilja i provesti edukaciju osoblja koje rade sa žrtvama obiteljskog nasilja, a koje ujedno imaju i invaliditet. Nužno je nastaviti rad na kontinuiranom i sustavnom osnaživanju žena s invaliditetom s ciljem prepoznavanja nasilja i prijavljivanja istog.

Istraživanje je potrebno i vezano za zločin iz mržnje prema osobama s invaliditetom kako bi se stekao uvid u to koliko su raširena takva ponašanja prema osobama s invaliditetom i kako se u praksi odgovara na njih. Zatim je potrebna edukacija svih djelatnika u sustavu počevši od policije i

pravosuđa koji bi trebali moći prepoznati tu dodatnu dimenziju prekršaja i kaznenih djela počinjenih prema osobama s invaliditetom i adekvatno ih sankcionirati.

Zdravstvena zaštita

Područje zdravstvene zaštite jedno je od najčešćih područja u kojem se pritužuju osobe s invaliditetom. Najčešće se radi o pravima na medicinsku rehabilitaciju, fizikalnu terapiju i medicinsku njegu u kući, pristupu medicinskog osoblja te nedostupnosti uslugama i dobrima.

Ukidanjem prava i postrožavanjem uvjeta za ostvarivanja usluga na području zdravstva, dugoročno ne znači uštedu budući da dolazi do pogoršanja zdravlja i skupih liječenja. Preporučujemo da se omoguće prikladniji kriteriji za pružanje usluga u udaljenijim mjestima npr. osigurati veći broj fizioterapeuta u ruralnim područjima. Potrebno je kontinuirano usavršavanje medicinskog osoblja radi primjerenijeg pristupa osobama s invaliditetom uvažavajući specifičnosti pojedinih oblika invaliditeta te poštujući dostojanstvo osobe s invaliditetom. Nadalje, potrebno je razvijati izvanbolničke oblike liječenja i podrške za osobe s mentalnim oštećenjem.

Djeca s teškoćama u razvoju

Nužno je na razini države (ministarstvo zdravlja, socijalne politike i obrazovanja) raditi na uspostavi modela rane intervencije za djecu s teškoćama u razvoju, ulagati u stručno usavršavanje i osiguravanje stručnih djelatnika, te poticati sve preventivne programe zdravstvenih i odgojno-obrazovnih institucija, te udruga.

Jedinice lokalne i područne samouprave trebaju izraditi sve potrebne akcijske planove za ostvarenje definiranih ciljeva, a oni se trebaju odnositi na razvoj mreže usluga te osiguravanje dostupnosti potrebnih usluga za sve osjetljive kategorije građana, posebno djece.

Autizam

Kako su svi dotadašnji pokušaji da se problemu autizma pristupi cjelovito i na društveno odgovoran način svedeni na sporadične pokušaje da se problem otkloni, a ne i sustavno riješi, pravobraniteljica je Hrvatskom Saboru uputila Posebno izvješće o zaštiti prava osoba s autizmom i poremećajima iz autističnog spektra. Izvješće je raspravljano 29.5.2015.g. pred zastupnicima Hrvatskog Sabora i predstavnicima stručnih i drugih institucija. Posebnim izvješćem predloženo je da Sabor kao najviše zakonodavno tijelo osigura sukladno svojim ovlastima donošenje sasvim konkretnih odluka i poduzimanje konkretnih aktivnosti kojima će se osigurati kvalitetan sustav usmjeren na odgojno-obrazovne, socijalno-zdravstvene i rehabilitacijske potrebe djece, mladih i odraslih s autizmom na cijelom prostoru RH. Vlada RH treba bez odgode nastaviti s realizacijom svih započetih aktivnosti.

Odgoj i obrazovanje

Normativno uređenje sustava predškolskog odgoja treba poboljšati. Činjenica je da se podrška asistenta u vrtićima realno koristi, te bi angažiranje asistenata / pomoćnika trebalo biti i zakonski regulirano, za što je Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta upućena preporuka. Praksa nekih dječjih vrtića neuključivanja djeteta s teškoćama u razvoju u dječji vrtić ili skraćivanje boravka u vrtiću svakako je oblik diskriminacije opisan u čl. 1. i 4. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije²⁰.

Najveći broj pritužbi u području osnovnoškolskog obrazovanja odnosi se na uslugu asistenta u nastavi. Povećani broj pritužbi vezano uz zaduženja i učestale promjene pomoćnika, potvrđuju nužnost hitnog donošenja odgovarajućeg pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, što smo tijekom prošle a i ranijih godina učestalo preporučivali. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom apelirala je na Vladu RH i nadležno Ministarstvo obrazovanja, znanosti i sporta da učine zakonske i financijske pretpostavke da se institut asistenata/pomoćnika u nastavi na kvalitetan način stavi u funkciju podrške obrazovnoj inkluziji djece s teškoćama u razvoju. Projektno financiranje pomoćnika osim što je organizacijski i administrativno zahtjevno, ne osigurava kontinuitet i ne može zadovoljiti specifične potrebe pojedinih učenika.

Sustav srednjoškolskog obrazovanja također treba intenzivnije pripremiti za osiguravanje inkluzije učenicima s teškoćama u razvoju. MZOS o broju učenika s teškoćama u razvoju u srednjim školama ne vodi niti evidenciju, srednjoškolsko obrazovanje još uvijek nije obavezno, te se čini da nema niti odgovarajućeg uvida u potrebe ovog, za učenike s teškoćama u razvoju, izuzetno značajnog sustava.

²⁰ Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08., 112/12.)

Učenicima s teškoćama u razvoju treba osigurati pravo izravnog upisa u srednju školu za koju sposobnost utvrdi nadležna služba za profesionalno orijentiranje, a tijekom školovanja osigurati sve potrebne oblike podrške. Nužno je sustavno raditi na edukaciji stručnjaka u sustavu odgoja i obrazovanja – na temeljnom obrazovanju nastavnika i odgojitelja, cjeloživotnom učenju, sustavu stručne podrške stručnjacima u ustanovama odgoja i obrazovanja.

U području visokoškolskog obrazovanja preporučujemo sljedeće:

Potrebno je jasno regulirati studentska prava osoba s invaliditetom i propisati minimalne standarda podrške i prilagodbe koja im sve visokoškolske ustanove moraju pružiti na nacionalnoj razini.

Potrebno je unaprijediti vođenje statističkih podataka o studentima s invaliditetom kako bi mogli planirati intervencije za sprječavanje njihove evidentne podzastupljenosti.

Potrebno je definirati razumnu prilagodbu i oblike potpore i za učenike s teškoćama u zakonodavstvu te propisati obvezu osiguravanja razumne prilagodbe za studente s invaliditetom u Zakonu o visokom obrazovanju.

Profesionalna rehabilitacija, zapošljavanje i rad

Niti u 2015. godini profesionalnoj rehabilitaciji osoba s invaliditetom nije pridavan značaj koji zaslužuje, kako u procesu zapošljavanja tako i u procesu rada. Kad govorimo o osobama s invaliditetom, smatramo da bez dobro organiziranog sustava profesionalne rehabilitacije ne možemo očekivati stabilnije i dugoročnije promjene u smislu rasta stope zapošljivosti osoba s invaliditetom i njihovog duljeg zadržavanja u procesu rada te posredno sprječavanja preranog umirovljenja zbog invaliditeta.

Povećanje zapošljivosti osoba s invaliditetom ne ovisi samo o zakonodavstvu, već o promjeni svijesti samih osoba s invaliditetom o potrebi obrazovanja, cjeloživotnog učenja, osobnog rasta i stjecanja onih stručnih kompetencija koje umanjuju negativne učinke invaliditeta, ali i pozitivnoj klimi poslovnog okruženja i općenito afirmaciji rada. Promjene u zakonodavstvu pokazale su sve nedostatke obrazovanja osoba s invaliditetom, u kojem prevladava osposobljavanje za pomoćna, zastarjela i za tržište nepotrebna zanimanja, što rezultira dugotrajnom nezaposlenošću većeg broja osoba s invaliditetom.

Osim zapošljavanja za osobe s invaliditetom jednako je važno i zadržavanje posla i što duže ostajanje u procesu rada. Stoga je ključni preduvjet rada osoba s invaliditetom razvijen sustav profesionalne rehabilitacije, osiguranje potrebnih podrški kako na radnom mjestu tako i u pristupu istome, što uključuje ne samo prilagodbe radnog mjesta i uvjeta rada, već prilagođen svakodnevni prijevoz, fleksibilno radno vrijeme, mogućnost rada od kuće, skraćeno radno vrijeme ovisno o individualnim potrebama, podršku osobnih asistenata i drugo.

Preporučujemo nadležnim tijelima i poslodavcima da izmjene radno zakonodavstvo i usklade ga s antidiskriminacijskim zakonodavstvom.

Potrebno je informirati poslodavce o specifičnostima i potrebama osoba s invaliditetom kao i njihovim mogućnostima i sposobnostima.

Potrebno je osigurati učinkovitu zaštitu osobe s invaliditetom na radnom mjestu od mogućeg otkaza ili npr. mobbinga. Potrebno je osigurati veću zaštitu prava na radnom mjestu onih osoba koje skrbe o djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom kako bi se na taj način spriječilo pogoršanje njihovog zdravlja i prevenirala institucionalizacija.

Potrebno je izmijeniti nomenklaturu zanimanja prilagođenih sposobnostima osoba s invaliditetom i potrebama tržišta rada, pri čemu se moraju definirati konkretni oblici razumne prilagodbe uz obveze, ali i dostupnost primjene potpornih tehnologija.

Pristupačnost, mobilnost i stanovanje

Osnovni preduvjeti za neovisno življenje i život u zajednici su pristupačnost, mobilnost i stanovanje.

Kao i u prethodnom razdoblju još uvijek je iznimno velik broj usluga i dobara nedostupan osobama s invaliditetom. Upravo je to najčešće područje u kojem su osobe s invaliditetom diskriminirane s osnova invaliditeta uskraćivanjem razumne prilagodbe.

Stoga je potrebno osigurati sudjelovanje samih osoba s invaliditetom u planiranju uklanjanja postojećih prepreka i omogućiti utjecanje na osiguranje elemenata pristupačnosti prilikom

odobravanja projekata za izgradnju javnih građevina i površina te utjecati na učinkovit inspekcijski nadzor i sankcioniranje u slučaju nepoštivanja propisa.

Potrebna je veća suradnja s predstavnicima osoba s invaliditetom od lokalne do državne razine – uključivanjem u Povjerenstva i radne skupine koje utječu da izvršene prilagodbe budu sukladne propisima i u korist stvarnih potreba osoba s invaliditetom

Potrebno je poduzeti učinkovite mjere da sankcije „zažive“ u stvarnosti te se kršitelji propisa doista i učinkovito sankcioniraju. Potrebno je kadrovski opremiti inspekcije. Na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini potrebno je osigurati i prikazati primjere učinkovitosti sustava sankcija u slučajevima nepoštivanja propisa koji će osigurati dostupnost usluga osoba s invaliditetom. Potrebno je educirati stručnjake o važnosti primjene načela univerzalnog dizajna pri osiguravanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom.

Preporučujemo osigurati dostupnost sveobuhvatne turističke ponude za osobe s invaliditetom. Tijekom 2015. nije bilo značajnih pomaka u osiguranju dostupnosti prijevoza stoga preporučujemo opremiti vozni park prilagođenim prometnim sredstvima te općenito prilagoditi i financijski omogućiti željeznički, pomorski i cestovni promet.

Stanovanje

Kompleksnost područja stanovanja iziskuje sudjelovanje različitih sustava od državne do lokalne razine uz nužnost njihove koordiniranosti pa sukladno navedenom predlažemo:

-osnivanje zaklade/fonda financiranog iz različitih izvora iz čijih bi se sredstava mogle financirati potrebne prilagodbe nepristupačnih stanova u privatnom vlasništvu.

-poticanje stanogradnje na principima univerzalnog dizajna

-provesti analizu stanja i broja osoba s invaliditetom u potrebi za pristupačnim stanovima (kroz planove savjeta za socijalnu skrb) i potreba za različitim vidovima podrške uključujući lepezu usluga i pristupačnih stambenih prostora

-zatražiti od Državnog ureda za upravljanje državnom imovinom popis nekretnina u vlasništvu države koje bi se mogle staviti u funkciju organiziranog stanovanja za potrebe stanovanja prilagođenog osobama s invaliditetom.

-prioritetno uvesti planirane kvote prilagođenih stanova te definirati politiku adaptacije/prilagodbe stanova i subvencioniranja prilagodbi na stanovima u privatnom vlasništvu.

-da se donese zakon o socijalnom stanovanju.

-jedinicama lokalne i regionalne samouprave da svojim sugrađanima osiguraju elemente pristupačnosti apliciranjem na natječaje strukturnih fondova EU.

Neovisno življenje i život u zajednici

Pitanje neovisnog življenja i ostvarivanja prava na život u zajednici temeljno je pitanje za osobe s invaliditetom, kako ne bi morali živjeti nametnutim načinom života (npr. u obitelji udomitelja) ili biti smještene u institucije. Osnovni preduvjet ostvarenju neovisnog života je lepeza usluga prilagođenih individualnim potrebama svake pojedine osobe. Osobama koje su zbog svojeg invaliditeta smještene u ustanovu kršimo pravo na život u zajednici na ravnopravnoj osnovi s drugima.

U procesu razvoja usluga u zajednici naglašena je uloga sustava socijalne skrbi i institucija na državnoj razini, ali ne smijemo zaboraviti da pravo svake osobe na život u zajednici i razvoj usluga ne smije ostati pitanje samo jednog sustava i jedne razine vlasti. Svoju ulogu u razvoju usluga u zajednici trebaju preuzeti i drugi sustavi i institucije, ali i jedinice lokalne i regionalne samouprave.

Proces deinstitucionalizacije koji se unazad dvije godine intenzivnije provodio u ustanovama socijalne skrbi, svakako treba širiti, intenzivirati i ubrzavati. Nekadašnje ustanove transformirane u centre usluga u zajednici predstavljaju nezamjenjiv resurs za osiguravanje kvalitetnih mobilnih usluga.

Nadalje, hvalevrijedno je širenje usluge osobnog asistenta, ali i dalje smatramo nužnim napustiti projektno osiguravanje ove usluge, nego treba zakonski urediti pitanje asistencije i time učiniti ovu uslugu dostupnom i prilagođenim stvarnim potrebama osoba s invaliditetom.

Primjereni životni standard i socijalna zaštita

I dalje značajan broj osoba s invaliditetom živi u uvjetima siromaštva. Stoga je potrebno izmijeniti odredbe Zakona o socijalnoj skrbi jer odredbe ne smiju stavljati u nepovoljniji položaj osobe s invaliditetom zbog njihovih obilježja primjerice dobi, radnopravnog statusa, obiteljskog statusa i sl.

Potrebno je donijeti Zakon o inkluzivnom dodatku te sustavno raditi na kapacitiranju, edukaciji i stručnom usavršavanju stručnih djelatnika centara za socijalnu skrb, te podizanju kvalitete usluge u području zaštite osoba s invaliditetom.

Mirovinsko osiguranje

Česte izmjene Zakona o mirovinskom osiguranju dovode do straha i nesigurnosti za budućnost sadašnjih, a još više i budućih umirovljenika zbog sve manjih mirovina, pogotovo osiguranika osiguranih u prvom i drugom mirovinskom stupu. Najbrojnije pritužbe 2015. godine u području mirovinskog osiguranja odnosile su se na dugotrajnost postupka rješavanja o pravima iz mirovinskog osiguranja (utvrđivanje opsega radne ne/sposobnosti ili postotka tjelesnog oštećenja je jedan od razloga primjena nove Uredbe o metodologijama vještačenja (NN br. 153/14 i 108/15) koja iziskuje više vremena vještaka, veliki broj predmeta koje je Jedinstveno tijelo vještačenja naslijedilo od prethodnih sustava vještačenja, ali i činjenica da uredba ne definira rokove za provedbu vještačenja. Neprihvatljivo je da se na vještačenje čeka po godinu dana, zbog čega rješenja u predmetima o priznavanju određenog prava ne mogu biti donesena u zakonski predviđenim rokovima (6 mjeseci po čl. 125. st. 8. ZOMO-a od dana podnošenja zahtjeva).

Smatramo da učestale izmjene i dopune Zakona mogu dovesti do kršenja prava osoba s invaliditetom u mirovinskom osiguranju. Stoga preporučujemo dugoročno planiranje mirovinskog osiguranja te uspostavu stabilnog sustava.

Suradnja s organizacijama osoba s invaliditetom

Premda su udruge osoba s invaliditetom prepoznate od posebnog interesa, nemaju u smislu financiranja različitih programa neka dodatna jamstva što potencira nesigurnost u smislu održivosti programa koji izravno omogućavaju provedbu potrebnih usluga - često jedinih na nekom području. Preporučujemo da udruge koje su se profilirale u kvaliteti i obimu određene usluge trebaju ići u smjeru osnivanja takvih zasebnih jedinica za pružanje socijalnih usluga, čime bi se po sklapanju ugovora s nadležnim ministarstvom i drugim tijelima osigurao kontinuitet i kvaliteta usluge, kao i financiranje. Međutim, također je potrebno da se udruge osoba s invaliditetom profiliraju u ulozi zagovaratelja prava osoba s invaliditetom te da ne posustaju od tog važnog zadatka.

Preporuka jedinicama lokalne i regionalne (područne) samouprave

Preporučujemo JLR(P)S da se posebno usmjere na javne potrebe građana od kojih potrebe djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom trebaju biti na prvom mjestu. Smatramo da je potrebno napraviti analize potreba pojedinih kategorija, odrediti prioritete u kojima bi osobe s invaliditetom bile na prvom mjestu te poticati razvoj usluga u zajednici – od prijevoza, prilagođene stanogradnje i drugih potrebnih resursa u njihovoj nadležnosti.

Podizanje razine svijesti

Da bi osobe s invaliditetom bile jednake potrebno je aktivno promicati svijesti o sposobnostima i vrijednostima osoba s invaliditetom te osvještavati stereotipe i predrasude.

Potrebno je provoditi javne kampanje preko kojih će se i same osobe s invaliditetom osnaživati za traženje podrške koja će im omogućiti neovisan i dostojanstven život.

Medijski prikazi osoba s invaliditetom trebaju izbjegavati izazivanje samilosti, već se trebaju usmjeriti na priznavanje znanja, sposobnosti, vještina i stvarnih vrijednosti osoba s invaliditetom, posebice njihovih poslovnih uspjeha.

Potrebno je o pravima osoba s invaliditetom govoriti s aspekta prava koja imaju kao ljudska bića, a ne milosrđa društva. Podrška koju osobe s invaliditetom trebaju je njihovo ljudsko pravo, a ne milostinja koja im se udjeljuje.

7. LITERATURA

Ustav Republike Hrvatske (NN, br.85/10.)

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom UN-a s Protokolom (NN, MU br. 6/07, 3/08 i 5/08)

Konvencija o pravima djeteta („NN-Međ.ugo.“ br. 12/93.)

Zakon o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br.107/07)

Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN, br.85/08, 112/12)

Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanje u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi od 2006. -2015.

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. (NN, br. 63/07.)

Pravilnik o uvjetima i postupku za stjecanje prava zaposlenog roditelja ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim razvojnim smetnjama na dopust ili na rad u skraćenom radnom vremenu zbog njege djeteta (NN, br. 18/09 i 25/09)

Zakon o općem upravnom postupku (NN br. 47/09)

Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju (NN br. 80/13 i 137/13)

Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja na bolničku medicinsku rehabilitaciju i fizikalnu terapiju u kući (NN, br. 26/96, broj:79/97, 31/99, 73/99, 40/07, 46/07-pročišćeni tekst, 64/08, 91/09, 118,09)

Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalicama (NN, br. 129/14)

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 87/08., 86/09., 92/10., 105/10., 90/11., 5/12., 16/12., 86/12., 126/12., 94/13.)

Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN br. 63/08., 90/10.)

Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN, br.23/91)

Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (NN, br. 124/14.)

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN, br.10/97., 107/07., 94/13.)

Pravilnik o vrsti stručne spreme stručnih djelatnika, te vrsti i stupnju stručne spreme ostalih djelatnika u dječjem vrtiću (NN, br. 133/97)

Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (NN, br. 05/2015.)

Nacionalna strategija zaštite mentalnog zdravlja za razdoblje od 2011. do 2016. godine.

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN, br.11/97, 27/98, 128/99, 79/02)

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN, br. 76/14)

Zakon o zaštiti prava pacijenata (NN, br. 169/04, 37/08)

Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji

Zakon o kretanju slijepa osobe uz pomoć psa vodiča (NN br.131/98)

Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br.151/05 i 61/07)

Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 78/13)

Pravilnik o znaku pristupačnosti (NN, br.78/08, 87/14)

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br.143/02, 33/05)

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 157/13, 152/14)

Pravilnik o utvrđivanju kvota za zapošljavanje osoba s invaliditetom (NN, br. 44/14., 2/15.)

Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za rehabilitaciju osoba s invaliditetom (NN, br. 44/14; 2/15)

Pravilnik o poticajima pri zapošljavanju (NN, br. 44/14, 2/15 i 13/15)

Pravilnik o načinu i vođenju očevidnika (NN, br. 44/14, 97/14)

Zakon o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti (NN, br. 80/08, 94/09, 121/10, 25/12, 118/12, 12/13 i 153/13)

Odluka o načinu ostvarivanja poticaja pri zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 8/2008., 20/2009., 96/2009., 44/2010., 97/2013. i 12/2013.)

Zakon o jedinstvenom tijelu vještačenja (NN, br. 85/14.)

Uredba o metodologijama vještačenja (NN, br. 153/14, 108/15)

Zakon o mirovinskom osiguranju (NN, br.102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07, 79/07, 35/08, 40/10, 121/10, 61/11, 114/11 i 76/12)

Zakon o mirovinskom osiguranju (NN, br.157/13, 151/14)

Zakon o mirovinskom osiguranju (NN, br. 157/13, 151/14, 33/15 i 93/15)

Zakon o obveznim mirovinskim fondovima ("Narodne novine", broj 93/15)

Zakon o doplatku za djecu (NN br. 94/01, 138/06, 107/07, 37/08, 61/11, 112/12 i 82/15)
Zakon o listi tjelesnih oštećenja (NN, br.162/98)
Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 79/07.)
Zakon o socijalnoj skrbi (NN, br. 57/11)
Zakon o socijalnoj skrbi (NN, br. 79/12)
Zakon o socijalnoj skrbi (NN, br. 157/13)
Zakon o izmjenama Zakona o socijalnoj skrbi (NN, br. 152/14)
Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga (NN, br. 40/14, 66/15)
http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/socijalna_skrb/statisticka_izvjesca/mjesečna_izvjesca_2015
http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/socijalna_skrb/statisticka_izvjesca/mjesečna_izvjesca_2015
http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/socijalna_skrb/statisticka_izvjesca/mjesečna_izvjesca_2015
Obiteljski zakon (NN, br. 116/03., 17/04., 136/04., 107/07, 57/11, 61/11)
Obiteljski zakon (NN, br. 75/14)
Obiteljski zakon (NN, br. 103/15)
Zakon o sportu (NN, br. 71/06, 150/08, 124/10, 124/11, 86/12, 94/13)
Uredba o kriterijima za dodjeljivanje državnih nagrada za vrhunska sportska postignuća (NN, br. 111/12., 134/12.)
Ustavni zakon o Ustavnom sudu RH (NN, br. 49/02 – pročišćeni tekst)
Zakona o udrugama (NN, br. 74/14)
Zakon o registru birača (NN, br. 144/12)
Zakon o izboru predsjednika Republike Hrvatske (NN, br. 22/92, 42/92, 71/97, 69/04, 99/04, 44/06, 24/11 i 128/14)
Izvešće o osobama s invaliditetom u RH, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, veljača 2015.
Plan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2011. do 2018. godine, http://www.mspm.hr/content/download/6087/47360/file/plan_DEINSTITUCIJALIZACIJE.pdf
Istraživanje "Poticanje učinkovitog uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada" u okviru programa EU za Hrvatsku IPA komponentu IV - Razvoj ljudskih resursa 2007. – 2013.
Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. - 2020.)
http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/socijalna_skrb/strategija_borbe_protiv_siromastva_i_socijalne_iskljucenosti_2014_2020
Izvešće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015. u 2011. godini
http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/osobe_s_invaliditetom/zakonodavni_okvir
Izvešće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015. u 2012. godini
http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/osobe_s_invaliditetom/zakonodavni_okvir
Izvešće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015. u 2013. godini
http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/osobe_s_invaliditetom/zakonodavni_okvir
Izvešće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015. u 2014. godini
http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/osobe_s_invaliditetom/zakonodavni_okvir
Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2009. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2010. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2011. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2012. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2014. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

8. PRILOZI

Prilog 1

Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije po područjima diskriminacije u 2015.

PODRUČJE	BROJ
Članstvo u sindikatu, OCD-ovima, političkim strankama	
Javno informiranje i mediji	1
Kulturno i umjetničko stvaralaštvo	
Obrazovanje	6
Sport	1
Znanost	
Pravosuđe	2
Uprava	1
Pristup dobrima i uslugama	4
Rad	2
Zapošljavanje	
Mirovinsko osiguranje	
Socijalna skrb	1
Zdravstveno osiguranje	
Stanovanje	
Zdravstvena zaštita	
Pritužbe s višestrukim područjima	
Diskriminacija - općenito	
Ukupno	18

Pritužbe u kojima je postupano po ZSD-u po **osnovama** diskriminacije u 2015.

OSNOVA	BROJ
Bračni ili obiteljski status	
Članstvo u sindikatu	
Dob	
Društveni položaj	
Genetsko naslijeđe	
Imovno stanje	
Invaliditet	18
Jezik	
Nacionalno podrijetlo	
Obrazovanje	
Političko ili drugo uvjerenje	
Rasa, etnička pripadnost ili boja kože	
Rodni identitet ili izražavanje	
Socijalno podrijetlo	
Spol	
Spolna orijentacija	
Vjera	
Zdravstveno stanje	
Višestruka diskriminacija	
Nema osnove po ZSD-u	
Ukupno	18

Pritužbe u kojima je postupano po ZSD-u po **spolu pritužitelja/ice** u 2015.

SPOL PRITUŽITELJA/ICE:	BROJ
Žena	11
Muškarac	6
Nepoznato ²¹	
Grupa	1
Vlastita inicijativa	
Ukupno	18

Pritužbe u kojima je postupano po ZSD-u po prituženim **tijelima/osobama** u 2015.

VRSTA PRITUŽENOG TIJELA/OSOBE	BROJ
Fizička osoba	1
Pravna osoba	3
Pravna osoba s javnim ovlastima	6
Tijelo državne uprave	3
Pravosudno tijelo	2
Organizacija civilnog društva	1
Tijelo jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave	2
Drugo	
Ukupno	18

- **uz evidencije;**

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u razdoblju siječanj-prosinac 2015. radila je na ukupno 97 predmeta koji se tiču suzbijanja diskriminacije. Od toga broja pravobraniteljica sumnja na diskriminaciju u 18 predmeta, na koje se ova evidencija i odnosi.

---

²¹ Anonimna pritužba

Prilog 2

Prikaz uključenih osoba s invaliditetom u Stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa po dobi i zanimanjima.

6. Broj osoba s invaliditetom na stručnom osposobljavanju bez zasnivanja radnog odnosa (po spolu, dobi, stručnoj spremi i zanimanjima, broj zaposlenih u javnom i privatnom sektoru).

U 2015. godini u mjeru *Stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa* uključeno je ukupno 135 osoba s invaliditetom, od čega je 70 novouključenih osoba u razdoblju od 01. siječnja 2015. godine, što je povećanje za 10,7% u odnosu na 2014. godinu kada su uključene 122 osobe s invaliditetom i 132,8% u odnosu na 2013. kada je uključeno samo 58 osoba s invaliditetom.

U 2015. godini od 135 osoba s invaliditetom uključenih u navedenu mjeru, 73 su bili muškarci, a 62 žene. Slijedi prikaz uključenih osoba s invaliditetom u *Stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa* po dobi i zanimanjima:

Stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa -Dobne skupine-	Ukupno osoba s invaliditetom	Novouključene osobe s invaliditetom
15 - 19	10	4
20 - 24	46	26
25 - 29	49	22
30 - 34	18	10
35 - 39	6	4
40 - 44	5	4
45 - 49	1	0
UKUPNO	135	70

Stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa -Zanimanja-	Ukupno osoba s invaliditetom	Novouključene osobe s invaliditetom
administrativni službenik/administrativna službenica	10	9
agronom/agronomka	2	1
diplomirani ekonomist/diplomirana ekonomistica	4	0
diplomirani inženjer biolog/diplomirana	1	1

inženjerka biologinja		
diplomirani inženjer/diplomirana inženjerka arhitekture	1	1
diplomirani pravnik/diplomirana pravnica	12	6
diplomirani socijalni radnik/diplomirana socijalna radnica	1	1
ekonomist/ekonomistica	6	4
ekonomski službenik/ekonomska službenica	8	6
farmaceutski tehničar/farmaceutska tehničarka	1	0
fizioterapeut/fizioterapeutkinja	4	1
frizer/frizerka	3	3
informatičar/informatičarka	2	2
knjigovođa/knjigovotkinja	1	1
kuhar/kuharica	4	2
novinar/novinarica	1	1
NULL	17	6
poslovni tajnik/poslovna tajnica	1	0
profesor/profesorica povijesti	2	1
slastičar/slastičarka	1	0
edukator rehabilitator/rehabilitatorica	3	1
upravni pravnik/upravna pravnica	7	3
upravni službenik/upravna službenica	19	11
viši fizioterapeut/viša fizioterapeutkinja	4	0
vodoinstalater/vodoinstalaterka	1	1
tajnica	3	1
diplomirani građevinski inženjer/diplomirana građevinska inženjerka	1	0
kustos/kustosica	1	0
psiholog/psihologinja	1	0
socijalni radnik/socijalna radnica	1	1
diplomirani teolog/diplomirana teologinja	1	0
diplomirani sanitarni inženjer/diplomirana sanitarna inženjerka	1	0
diplomirani inženjer/diplomirana inženjerka računalne elektronike	1	0
glasnogovornik/glasnogovornica	1	1
učitelj/učiteljica informatike	1	1
diplomirani geograf/diplomirana geografkinja	1	1
profesor/profesorica pedagogije	1	0
operator/operatorica na opremi medicinske radiologije	1	1
akademski muzikolog/akademska muzikologinja	1	1
konzervator i restaurator/konzervatorica i restauratorica	1	1

profesor/profesoricica francuskog jezika	1	0
građevinski tehničar/građevinska tehničarka	1	0
UKUPNO	135	70

Od ukupnog broja osoba s invaliditetom uključenih u *Stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa*, 1.076 osoba s invaliditetom je na osposobljavanju bila u državnom sektoru, 336 osoba u privatnom, dok je 256 osoba s invaliditetom bilo na osposobljavanju kod poslodavca čije vlasništvo je mješovito, tj. zajedničko ili zadružno.

S obzirom na stručnu spremu osoba s invaliditetom uključenih na stručno osposobljavanje, 9 osoba ima završenu srednju školu u trajanju od 3 godine, 52 osobe srednju školu u trajanju od 4 godine, dok 5 osoba ima završenu gimnaziju. Prvi stupanj fakulteta, stručni studij ili visoku školu završile su 24 osobe s invaliditetom uključene na stručno osposobljavanje, a 42 osobe su završile fakultet.

Prilog 3

Detaljniji prikaz broja uključenih osoba s invaliditetom prema vrsti mjere, odnosno intervencije.

8. Broj osoba s invaliditetom kojima je u 2015. istekla mjera aktivne politike zapošljavanja, ali ih je poslodavac po drugoj osnovi zaposlio te broj osoba koji su se „vratili“ u evidenciju nezaposlenih.

Sukladno Sporazumu o suradnji između Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje i Hrvatskoga zavoda za mirovinsko osiguranje dolazi do razmjene određenih podataka, te je na temelju njih dan odgovor na ovo pitanje. Kao što je već navedeno, u mjere aktivne politike zapošljavanja tijekom 2015. godine uključeno je 1.668 osoba s invaliditetom. Gledajući period od mjesec dana nakon isteka same mjere, od ukupnog broja osoba s invaliditetom uključenih u mjere zaposlene su 223 (13,4%) osobe s invaliditetom. U evidenciju Zavoda ponovno se prijavilo 755 osoba s invaliditetom, dok za 500 mjera još uvijek traje. 43 osobe više nisu u mjeri i prijavljene su na Zavod, ali još nije prošao period od 30 dana od izlaska, dok za 147 osoba s invaliditetom koji su bili uključeni u mjere nemamo podatke (po izlasku iz mjere nisu se prijavili u evidenciju nezaposlenih, niti su se prema podacima iz Zavoda za mirovinsko osiguranje zaposlili). Promatrajući iste podatke tri mjeseca po isteku mjere, zaposlena je 221 osoba s invaliditetom, 505 osoba se vratilo u evidenciju, dok je 500 osoba još uvijek uključeno u mjeru. Za 345 osoba s invaliditetom još nije istekao period od 90 dana nakon prestanka mjere, a za 97 osoba nemamo podataka.

Stanje nakon 30 dana od izlaska iz mjere						
VRSTA INTERVENCIJE	Zaposlen	Na evidenciji	Još u mjeri	Nije prošao rok	Nepoznato	UKUPNO
Javni radovi	131	680	206	40	36	1093
Obrazovanje nezaposlenih	4	0	41	2	91	138
Potpore za očuvanje radnih mjesta	3	0	2	0	0	5
Potpore za samozapošljavanje	16	0	8	0	0	24
Potpore za zapošljavanje	63	29	172	0	9	273
Stručno osposobljavanje za rad	6	46	71	1	11	135
Ukupno	223	755	500	43	147	1668

Stanje nakon 3 mjeseca po izlasku iz mjere						
VRSTA INTERVENCIJE	Zaposlen	Na evidenciji	Još u mjeri	Nije prošao rok	Nepoznato	UKUPNO
Javni radovi	137	453	206	272	25	1093
Obrazovanje nezaposlenih	9	2	41	24	62	138
Potpore za očuvanje radnih mjesta	3	0	2	0	0	5
Potpore za samozapošljavanje	14	0	8	1	1	24
Potpore za zapošljavanje	49	22	172	25	5	273
Stručno osposobljavanje za rad	9	28	71	23	4	135
Ukupno	221	505	500	345	97	1668

Prilog 4

Prikaz prema vrsti mjera i u strukturi poslodavaca za 2015., 2014. i 2013. godinu.

7. Broj poslodavaca koji su koristili mjere aktivne politike zapošljavanja (prema vrsti poticaja i strukturi poslodavca)

Mjere aktivne politike zapošljavanja za osobe s invaliditetom koristilo je ukupno 836 poslodavaca, od čega je 445 u državnom vlasništvu, 256 u privatnom, 6 u mješovitom i 129 u zadružnom, odnosno zajedničkom vlasništvu. U 2013. godini mjere aktivne politike za zapošljavanje osoba s invaliditetom koristilo je 597 poslodavaca, dok je u 2014. godini bilo uključeno 613 poslodavaca. Slijedi prikaz po vrsti mjera i poslodavca kroz godine:

Vrsta poslodavca i mjere	Ukupan broj poslodavaca
2015.	
Državno	445
Javni radovi	328
Nepoznato	1
Obrazovanje nezaposlenih	6
Potpore za zapošljavanje	13
Stručno osposobljavanje za rad	97
Mješovito	6
Potpore za zapošljavanje	5
Stalni sezonac	1
Privatno	256
Javni radovi	2
Obrazovanje nezaposlenih	7
Potpore za očuvanje radnih mjesta	1
Potpore za samozapošljavanje	24
Potpore za zapošljavanje	209
Stalni sezonac	1
Stručno osposobljavanje za rad	12
Zadružno/zajedničko	129
Javni radovi	124
Potpore za zapošljavanje	5
UKUPNO	836

Vrsta poslodavca i mjere	Ukupan broj poslodavaca
2014.	
Državno	
Javni radovi	181
Nepoznato	2
Obrazovanje nezaposlenih	0
Potpore za zapošljavanje	10
Profesionalna rehabilitacija	1
Stručno osposobljavanje za rad	101
Mješovito	4
Potpore za zapošljavanje	2
Stalni sezonac	1
Stručno osposobljavanje za rad	1
Privatno	228
Javni radovi	1
Lokalna partnerstva	1
Obrazovanje nezaposlenih	0
Potpore za samozapošljavanje	62
Potpore za zapošljavanje	159
Stručno osposobljavanje za rad	5
Zadružno/zajedničko	86
Javni radovi	80
Potpore za zapošljavanje	5
Stručno osposobljavanje za rad	1
UKUPNO	613

Vrsta poslodavca i mjere	Ukupan broj poslodavaca
2013.	
Državno	329
Javni radovi	264
Nepoznato	2
Obrazovanje nezaposlenih	2
Potpore za zapošljavanje	11
Stručno osposobljavanje za rad	50
Mješovito	1
Stručno osposobljavanje za rad	1
Privatno	192
Javni radovi	2
Obrazovanje nezaposlenih	1
Potpore za samozapošljavanje	49
Potpore za zapošljavanje	138
Stručno osposobljavanje za rad	2
Zadružno/zajedničko	75
Javni radovi	67
Nepoznato	1
Potpore za zapošljavanje	6
Stručno osposobljavanje za rad	1
UKUPNO	597

Prilog 5

Detaljni prikazi poticaja prema vrsti, županijama i pravnom obliku poslodavaca.

Županija	Iznos poticaja	Broj poslodavaca	Broj OSI	D.D.	Broj OSI	D.O.O./ J.D.O.O	Broj OSI	Grad/ Općina	Broj OSI	Udruženja/ Zajednice/ Ostale organizacije	Broj OSI	Obt	Broj OSI	Otkretak/ otkret/ J.B	Broj OSI	Organizacija /Privatna preduzeće	Broj OSI	Slobodna umjetnost / OPG/ Poljoprivrednik	Broj OSI	Uduga / Savez	Broj OSI	Ustanova	Broj OSI	Zadruka	Broj OSI
I ZAGREBAČKA	330.036,56	24	34	1	1	14	24	0	0	0	0	7	7	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0	0
II KRAPINSKO-ZAGORSKA	190.699,12	7	22	0	0	4	19	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0
III SISACKO-MOSLAVAČKA	536.922,69	26	41	0	0	4	6	0	0	0	0	12	16	0	0	0	0	0	0	7	16	3	3	0	0
IV KARLOVAČKA	570.046,28	13	41	2	25	4	6	1	3	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	4	5	0	0	0	0
V VARAŽDINSKA	1.441.099,92	10	37	1	6	6	18	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	2	12	0	0
VI KOPRIVNIČKO-KRIZEVAČKA	1.134.409,09	21	73	3	21	6	20	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	6	25	1	2	0	0
VII BJELOVARSKO-BILOGORSKA	2.874.435,27	30	79	0	0	7	10	0	0	0	0	5	5	0	0	6	8	0	0	10	19	2	37	0	0
VIII PRIMORSKO-GORANSKA	708.833,43	29	58	5	25	15	21	0	0	0	0	5	5	1	1	0	0	0	0	3	6	0	0	0	0
IX LIČKO-SENJSKA	73.517,36	3	4	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0
X VIROVITIČKO-PODRAVSKA	142.686,17	7	8	0	0	3	4	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	2	2	1	1	0	0
XI POŽEŠKO-SLAVONSKA	126.791,42	5	6	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	2	3	0	0	0	0
XII BRODSKO-POSavska	736.813,22	7	28	1	6	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	3	11	0	0	1	9
XIII ZADARSKA	88.939,75	7	7	0	0	3	3	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0
XIV OSJEČKO-BARANJSKA	756.998,03	28	55	0	0	10	29	0	0	0	0	10	10	0	0	0	0	0	0	6	14	1	1	1	1
XV ŠIBENSKO-KNINSKA	118.596,04	6	8	0	0	3	3	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	3	0	0	0	0	0
XVI VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	31.008,16	5	5	0	0	2	2	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	0	0
XVII SPLITSKO-DALMATINSKA	7.494.608,24	30	182	1	7	17	32	0	0	0	0	1	2	1	1	0	0	0	0	8	18	2	122	0	0
XVIII ISTARSKA	4.688.364,39	29	98	6	31	11	29	1	1	0	0	3	3	0	0	0	0	1	1	6	17	1	16	0	0
XIX DUBROVAČKO-NERETVANSKA	535.021,20	9	26	1	3	3	3	0	0	0	0	3	3	0	0	0	0	0	0	1	13	0	0	1	4
XX MEĐIMURSKA	2.109.177,26	19	55	1	27	10	14	0	0	0	0	4	5	0	0	0	0	0	0	3	4	0	0	1	5
XXI GRAD ZAGREB	15.308.786,12	148	560	5	9	75	140	0	0	1	1	22	24	5	5	4	5	0	0	28	65	6	309	2	2
	39.997.789,72	463	1427	27	161	199	385	4	7	3	3	80	88	11	11	14	17	3	95	228	21	808	6	21	

Tablica 3. Ispitna področja po županijama i vrsti področja

Županija	Iznos področja	Broj podnositelja	Broj OSI	Subvencija plaće OSI	Subfinanciranje troškova obrazovanja	Subfinanciranje troškova za prihode za radu	Subfinanciranje troškova za prilagodbu uvjeta rada	Subfinanciranje kamata na kreditima	Posebna sredstva za programe inovativnog razvoja	Posebna sredstva za integrativni razvoj	Doprinosi članak 3-7, članak 8-13, Odluke	Samostalni radni uticak članak 8-13, Odluke	Osobni asistent članak 14-19, Odluke	Radni terapeuti članak 43-47, Odluke	Novčana nagrada
I ZAČERBAČKA	330.036,56	24	34	162.081,32	0,00	0,00	0,00	785,73	0,00	0,00	96.942,20	27.770,94	37.457,64	0,00	4.998,73
II KRPAJSKO-ZAGORSKA	190.699,12	7	22	59.506,38	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	93.340,38	27.464,11	5.389,52	0,00	4.998,73
III SISACKO-MOSLAVACKA	536.922,69	26	41	182.512,92	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	104.825,03	113.178,49	120.955,59	0,00	15.450,66
IV KARLOVAČKA	570.046,28	13	41	303.372,40	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	223.815,36	1.546,77	19.044,38	0,00	22.267,17
V VARAŽDINSKA	1.441.099,92	10	37	610.069,96	0,00	0,00	83.842,50	0,00	0,00	0,00	65.090,98	70.574,56	100.143,48	0,00	1.363,29
VI KOPRIVNIČKO-KRIZEVAČKA	1.134.409,09	21	73	435.339,30	0,00	0,00	0,00	0,00	112.418,00	0,00	160.032,52	146.949,90	187.907,19	34.958,05	56.804,13
VII BJELOVARSKO-BILOGORSKA	2.874.435,27	30	79	844.258,44	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1.242.702,71	223.617,74	271.519,84	270.069,40	0,00	22.267,14
VIII PRIMORSKO-GORANSKA	708.833,43	29	58	413.180,80	910,80	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	203.207,11	35.504,35	40.579,69	0,00	15.450,68
IX LIČKO-SREMSKA	73.517,36	3	4	39.384,28	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	28.530,65	0,00	5.602,43	0,00	0,00
X VUKOVIČKO-PODRAVSKA	142.686,17	7	8	59.076,42	0,00	0,00	14.065,51	0,00	0,00	0,00	58.250,99	3.137,27	8.155,98	0,00	0,00
XI POZESKO-SLAVONSKA	126.791,42	5	6	30.295,60	0,00	0,00	75.776,38	0,00	0,00	0,00	12.076,07	0,00	3.190,21	0,00	5.453,16
XII BRODSKO-POSAVSKA	736.813,22	7	28	190.327,38	0,00	0,00	74.306,14	0,00	0,00	0,00	372.340,59	34.889,76	39.046,72	0,00	25.902,63
XIII ZADARSKA	88.929,75	7	7	39.384,28	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	14.770,27	16.029,31	16.029,31	0,00	2.726,58
XIV OSJEČKO-BARANJSKA	756.998,03	28	55	232.518,69	0,00	116.150,00	0,00	0,00	0,00	0,00	163.643,18	121.303,31	101.115,66	0,00	22.267,19
XV ŠIBENSKO-KNINSKA	118.596,04	6	8	65.135,54	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	23.176,73	16.257,42	12.208,63	0,00	1.817,72
XVI VUKOVARSKO-SRMSKA	31.008,16	5	5	16.662,38	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	7.965,16	3.190,21	3.190,21	0,00	0,00
XVII ŠPLITSKO-DALMATINSKA	7.494.608,24	30	182	3.169.783,77	0,00	0,00	6.600,31	0,00	22.410,00	2.180.610,00	423.202,45	780.807,75	853.773,96	41.969,29	15.450,71
XVIII ISTARSKA	4.688.364,39	29	98	1.041.095,09	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	3.004.801,90	438.444,34	88.233,48	89.940,21	4.036,68	21.812,69
XIX DUBROVAČKO-NERETVANSKA	535.021,20	9	26	124.933,28	0,00	91.685,38	0,00	0,00	150.955,00	0,00	42.139,85	31.915,39	60.218,72	0,00	33.173,58
XX MEĐIMURSKA	2.109.177,26	19	55	299.509,98	17.724,70	0,00	0,00	0,00	1.147.329,33	0,00	175.580,94	221.542,07	229.949,63	0,00	19.540,61
XXI GRAD ZAČEREB	15.308.786,12	148	560	7.659.487,29	28.869,50	497.580,75	118.987,40	0,00	209.595,80	2.964.175,49	1.356.188,72	1.042.995,23	1.193.895,36	109.134,06	130.876,52
	39.987.789,72	483	1427	15.979.915,70	47.805,00	705.416,13	373.578,24	785,73	1.642.708,13	9.902.305,25	4.287.181,26	3.054.810,16	3.397.864,12	190.098,08	423.621,92

7. Broj poslodavaca koji su koristili mjere aktivne politike zapošljavanja (prema vrsti poticaja i strukturi poslodavca)

Mjere aktivne politike zapošljavanja za osobe s invaliditetom koristilo je ukupno 836 poslodavaca, od čega je 445 u državnom vlasništvu, 256 u privatnom, 6 u mješovitom i 129 u zadružnom, odnosno zajedničkom vlasništvu. U 2013. godini mjere aktivne politike za zapošljavanje osoba s invaliditetom koristilo je 597 poslodavaca, dok je u 2014. godini bilo uključeno 613 poslodavaca. Slijedi prikaz po vrsti mjera i poslodavca kroz godine:

Vrsta poslodavca i mjere	Ukupan broj poslodavaca
2015.	
Državno	445
Javni radovi	328
Nepoznato	1
Obrazovanje nezaposlenih	6
Potpore za zapošljavanje	13
Stručno osposobljavanje za rad	97
Mješovito	6
Potpore za zapošljavanje	5
Stalni sezonac	1
Privatno	256
Javni radovi	2
Obrazovanje nezaposlenih	7
Potpore za očuvanje radnih mjesta	1
Potpore za samozapošljavanje	24
Potpore za zapošljavanje	209
Stalni sezonac	1
Stručno osposobljavanje za rad	12
Zadružno/zajedničko	129
Javni radovi	124
Potpore za zapošljavanje	5
UKUPNO	836

Vrsta poslodavca i mjere	Ukupan broj poslodavaca
2014.	
Državno	
Javni radovi	181
Nepoznato	2
Obrazovanje nezaposlenih	0
Potpore za zapošljavanje	10
Profesionalna rehabilitacija	1
Stručno osposobljavanje za rad	101
Mješovito	4
Potpore za zapošljavanje	2
Stalni sezonac	1
Stručno osposobljavanje za rad	1
Privatno	228
Javni radovi	1
Lokalna partnerstva	1
Obrazovanje nezaposlenih	0
Potpore za samozapošljavanje	62
Potpore za zapošljavanje	159
Stručno osposobljavanje za rad	5
Zadružno/zajedničko	86
Javni radovi	80
Potpore za zapošljavanje	5
Stručno osposobljavanje za rad	1
UKUPNO	613

Vrsta poslodavca i mjere	Ukupan broj poslodavaca
2013.	
Državno	329
Javni radovi	264
Nepoznato	2
Obrazovanje nezaposlenih	2
Potpore za zapošljavanje	11
Stručno osposobljavanje za rad	50
Mješovito	1
Stručno osposobljavanje za rad	1
Privatno	192
Javni radovi	2
Obrazovanje nezaposlenih	1
Potpore za samozapošljavanje	49
Potpore za zapošljavanje	138
Stručno osposobljavanje za rad	2
Zadružno/zajedničko	75
Javni radovi	67
Nepoznato	1

Potpore za zapošljavanje	6
Stručno osposobljavanje za rad	1
UKUPNO	597

Prilog 6

Detaljni prikaz osoba s invaliditetom kojima je u 2015. istekla mjera aktivne politike zapošljavanja

8. Broj osoba s invaliditetom kojima je u 2015. istekla mjera aktivne politike zapošljavanja, ali ih je poslodavac po drugoj osnovi zaposlio te broj osoba koji su se „vratili“ u evidenciju nezaposlenih.

Sukladno Sporazumu o suradnji između Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje i Hrvatskoga zavoda za mirovinsko osiguranje dolazi do razmjene određenih podataka, te je na temelju njih dan odgovor na ovo pitanje. Kao što je već navedeno, u mjere aktivne politike zapošljavanja tijekom 2015. godine uključeno je 1.668 osoba s invaliditetom. Gledajući period od mjesec dana nakon isteka same mjere, od ukupnog broja osoba s invaliditetom uključenih u mjere zaposlene su 223 (13,4%) osobe s invaliditetom. U evidenciju Zavoda ponovno se prijavilo 755 osoba s invaliditetom, dok za 500 mjera još uvijek traje. 43 osobe više nisu u mjeri i prijavljene su na Zavod, ali još nije prošao period od 30 dana od izlaska, dok za 147 osoba s invaliditetom koji su bili uključeni u mjere nemamo podatke (po izlasku iz mjere nisu se prijavili u evidenciju nezaposlenih, niti su se prema podacima iz Zavoda za mirovinsko osiguranje zaposlili).

Promatrajući iste podatke tri mjeseca po isteku mjere, zaposlena je 221 osoba s invaliditetom, 505 osoba se vratilo u evidenciju, dok je 500 osoba još uvijek uključeno u mjeru. Za 345 osoba s invaliditetom još nije istekao period od 90 dana nakon prestanka mjere, a za 97 osoba nemamo podataka.

Stanje nakon 30 dana od izlaska iz mjere						
VRSTA INTERVENCIJE	Zaposlen	Na evidenciji	Još u mjeri	Nije prošao rok	Nepoznato	UKUPNO
Javni radovi	131	680	206	40	36	1093
Obrazovanje nezaposlenih	4	0	41	2	91	138
Potpore za očuvanje radnih mjesta	3	0	2	0	0	5
Potpore za samozapošljavanje	16	0	8	0	0	24
Potpore za zapošljavanje	63	29	172	0	9	273
Stručno osposobljavanje za rad	6	46	71	1	11	135
Ukupno	223	755	500	43	147	1668

Stanje nakon 3 mjeseca po izlasku iz mjere						
VRSTA INTERVENCIJE	Zaposlen	Na evidenciji	Još u mjeri	Nije prošao rok	Nepoznato	UKUPNO
Javni radovi	137	453	206	272	25	1093
Obrazovanje nezaposlenih	9	2	41	24	62	138
Potpore za očuvanje radnih mjesta	3	0	2	0	0	5
Potpore za samozapošljavanje	14	0	8	1	1	24
Potpore za zapošljavanje	49	22	172	25	5	273
Stručno osposobljavanje za rad	9	28	71	23	4	135
Ukupno	221	505	500	345	97	1668

Prilog 7

Tabela s pojašnjenjima razlike između prava na znak pristupačnosti i prava na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade i cestarine („SMART kartica“)

PRAVO	ZNAK PRISTUPAČNOSTI	CESTARINA I GODIŠNJA NAKNADA
Nadležni propisi	Zakon o sigurnosti prometa na cestama (NN, br. 67/08, 48/10, 74/11, 80/13, 158/13, 92/14 i 64/15), čl. 40 Pravilnik o znaku pristupačnosti (NN, br. 78/08 i 87/14)	Zakon o cestama (NN, br. 84/11, 22/13, 54/13, 148/13 i 92/14), čl. 88 Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine (NN, br. 136/11)
Nadležna tijela	Za Zakon: Ministarstvo unutarnjih poslova Za Pravilnik: Ministarstvo zdravlja Za kontrolu: Ministarstvo unutarnjih poslova Za izdavanje dokaza o invaliditetu: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje i Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom Za izdavanje rješenja o pravu na znak pristupačnosti: Ured državne uprave pri županiji	Za Zakon i Pravilnik: Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture Za kontrolu: Hrvatske autoceste d.o.o.; Bina Istra d.d.; Autocesta Zagreb-Macelj d.o.o.; Autocesta Zagreb-Rijeka d.d. (za cestarinu) i županijske uprave za cestu (za godišnju naknadu) Za izdavanje dokaza o invaliditetu: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje i Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom dok je za HRVI Domovinskog rata, Ministarstvo branitelja Za izdavanje rješenja o pravu na oslobađanje plaćanja godišnje naknade i cestarine: Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture Za izdavanje „SMART kartice“: Hrvatske autoceste održavanje i naplata cestarine d.o.o.
Tko ima pravo	Članak 2. Pravilnika: „Pravo na znak pristupačnosti ima osoba sa 80 ili više posto tjelesnog oštećenja, odnosno osobe koje imaju oštećenja donjih ekstremiteta 60 ili više posto.“	Člankom 88. stavkom 1. Zakona o cestama, propisano je da osobe s 80% ili više postotaka tjelesnog oštećenja, odnosno osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 60% ili više postotaka, ne plaćaju godišnju naknadu za uporabu javnih cesta za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu (ili koji koriste temeljem ugovora o leasingu). Člankom 88. stavkom 2. Zakona o cestama, propisano je da osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više postotaka, hrvatski ratni vojni invalidi iz Domovinskog rata sa 100% tjelesnog oštećenja te osobe kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100%, ne plaćaju cestarinu za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu, odnosno koji koriste temeljem ugovora o leasingu
Dokaz o invaliditetu i gdje se podnosi zahtjev	Nalaz i mišljenje Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom; zahtjev se podnosi u službu/ured Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje	Nalaz i mišljenje Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom; zahtjev se podnosi u službu/ured Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje
Vlasništvo vozila	Pravo glasi na osobu, a ona ne treba biti vlasnik vozila već mora imati istaknutu iskaznicu na lijevom vjetrobranskom staklu bilo kojeg vozila koji osobno vozi ili se njime prevozi.	Pravo na oslobađanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom ostvaruje se samo uz predočenje SMART kartice (koju, na zahtjev osobe s invaliditetom, a temeljem rješenja Ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture, izdaju Hrvatske autoceste održavanje i naplata cestarine d.o.o.) i to

		<p>isključivo kada osoba s invaliditetom upravlja ili je putnik u osobnom vozilu koji ima u vlasništvu ili ga koristi temeljem ugovora o leasingu.</p> <p>Pravo na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta ostvaruje se samo za vozilo koje osoba s invaliditetom ima u svom vlasništvu (ili koje koristi na temelju ugovora o leasingu).</p>
Svrha prava	Parkiranje na označenim parkirališnim mjestima za osobe s invaliditetom (i dodatno na neoznačenim mjestima ako je tako dogovoreno odlukom JLS).	Uporaba autocesta i objekata s naplatom bez naknade, odnosno oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta koja se plaća kod registracije osobnog vozila.
Za ostvarivanje prava potrebno je podnijeti:	<p>U Ured državne uprave pri županijama (Gradu Zagrebu): Zahtjev; 70,00 kuna administrativnih biljega; novi nalaz i mišljenje Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom; 60% i više na donje ekstremitete; 80% i više na ostalo; fotografija (1), 35 mm x 45 mm (3,5 cm x 4,5 cm)</p>	<p>Ministarstvu pomorstva, prometa i infrastrukture potrebno je podnijeti: Zahtjev (obrazac je na stranicama Ministarstva); preslika prometne dozvole (iznimno, ako je zahtjev podnesen prije registracije, podnositelj zahtjeva prilaže dokaz o vlasništvu osobnog automobila (npr. račun o kupljenom vozilu, kupoprodajni ugovor ili ugovor o darovanju koji mora biti na ime podnositelja zahtjeva); preslika rješenja Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje ili preslika rješenja nadležnog tijela temeljem propisa o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji ili preslika rješenja nadležnog tijela temeljem propisa o posebnoj zaštiti vojnih invalida i civilnih invalida rata; 70,00 kuna upravne pristojbe koje treba nalijepiti na zahtjev; na temelju dobivenog rješenja Ministarstva zahtjev za izdavanje Smart kartice se podnosi u HAC d.o.o., Jadranska avenija 6, Lučko. Uz zahtjev potrebno je priložiti: presliku rješenja Ministarstva pomorstva, prometa i infrastrukture presliku osobne iskaznice i fotografiju dimenzije 2,5 x 3 cm. Podnositelj zahtjeva plaća Hrvatskim autocestama d.o.o. cijenu izrade i izdavanja SMART kartice u iznosu od 20,00 kuna kod osobnog preuzimanja SMART kartice, odnosno 37,50 kuna kod dostave SMART kartice na kućnu adresu putem pošte.</p>
Rok važenja	5 GODINA	Zahtjev za izdavanjem rješenja ne mora se podnositi svake godine, jer jednom izdano rješenje je važeće sve dok se ne promijene okolnosti vezane za stupanj tjelesnog oštećenja ili vlasništvo vozila. U takvim slučajevima, podnosi se zahtjev s priložima kao i prilikom prvobitnog podnošenja zahtjeva, ali s dokumentacijom o novonastalim okolnostima (npr. recentna preslika rješenja Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, prometna dozvola za novog vozila i sl.). Izdana Smart kartica na osnovu navedenog rješenja traje sve dok nema novonastalih okolnosti.
Više informacija:	https://gov.hr/moja-uprava/promet-i-vozila/dozvole-za-upravljanje-vozilima/znak-pristupacnosti-za-osobe-s-invaliditetom/1766	http://www.mppi.hr/default.aspx?id=8391 ili info telefon Ministarstva (01)6169 445, svakim radnim danom od 12,00 do 14,00 sati.

Prilog 8

Podaci područnih jedinica građevinske inspekcije ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja po godinama

UKUPNO SVE PU/PJ		105 inspektora		
	Ukupni broj nadzora javne/poslovne/više stambene/prometnice	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	8	nema podataka u evidenciji		Novi zakon (ZPUG)_moguća "legalizacija"
2008	30			
2009	40			
2010	134			
2011	122	17	#VRIJ!	1. Zakon o "legalizaciji"
2012	224	33	#VRIJ!	2. Zakon o "legalizaciji"
2013	177	18	#VRIJ!	novi Pravilnik o pristupačnosti
2014	221	13	#VRIJ!	Novi Zakoni (ZOG I ZOGI)_za dio nadzora nadležni komunalni redari
2015	286	13	#VRIJ!	
ukupno	1242	94	#VRIJ!	

Područni ured u Zagrebu		19 inspektora		
	Broj nadzora	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	2			rampe
2008	9			
2009	7			
2010	21			
2011	26	2		
2012	38	4	2/anonimno	
2013	30	2		
2014	38	3	2/fizičke osobe	
2015	39	2		
ukupno	210	13	4	

Područna jedinica u Pazinu		7 inspektora		
	Broj nadzora	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	0			
2008	2			
2009	2			
2010	10			
2011	8	1	Društvo tj. Invalida Pule	nadležnost komunalnih redara
2012	10	2	1/fizička osoba	
2013	8	1		
2014	10	2	1/anonimno	rampa_usklađeno
2015	9	0	1/grupa građana	prilaz plaži
ukupno	59	6	5	0

Područna jedinica u Rijeci 8 inspektora				
	Broj nadzora	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	1			
2008	2			
2009	1			
2010	10			
2011	12	2		
2012	12	3		
2013	15	2	2/grupa građana	
2014	12	1		
2015	9	1		rampa_usklađeno
ukupno	74	9	2	0

Područna jedinica u Gospiću 3 inspektora				
	Broj nadzora	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	0			
2008	0			
2009	3			
2010	5			
2011	7	0		
2012	7	1		
2013	5	0		
2014	5	0		
2015	8	1		
ukupno	40	2	0	0

Područna jedinica u Zadru 5 inspektora				
	Broj nadzora	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	0			
2008	4			
2009	2			
2010	12			
2011	10	2	1/fizička osoba	postojeća zgrada
2012	13	1		
2013	18	1		
2014	16	2		
2015	12	0		
ukupno	87	6	1	0

Područna jedinica u Šibeniku 5 inspektora				
	Broj nadzora	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	1			
2008	1			
2009	4	0		
2010	4	0		
2011	6	2		
2012	10	2		
2013	12	2		
2014	10	1		
2015	10	1		
ukupno	58	8	0	nova Crkva u Kninu-nema nepravilnosti, studentski dom_nepravilnost u projektu

Područna jedinica u Dubrovniku 4 inspektora				
	Broj nadzora	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	2			
2008	3			
2009	2			
2010	5			
2011	7	0		
2012	8	1		
2013	8	1		
2014	9	0		
2015	8	1		
ukupno	52	3	0	0

Područna jedinica u Krapini 4 inspektora				
	Broj nadzora	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	2			
2008	2			
2009	2			
2010	3			
2011	4	1		
2012	6	0		
2013	10	0		
2014	8	0		
2015	8	0		
ukupno	45	1	0	0

Područna jedinica u Varaždinu 2 inspektora				
	Broj nadzora	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	0			
2008	1			
2009	2			
2010	4			
2011	5	1		
2012	10	3		
2013	12	1		
2014	8	0		
2015	10	0		
ukupno	52	5	0	0

Područna jedinica u Čakovcu 2 inspektora				
	Broj nadzora	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	0			
2008	1			
2009	1			
2010	2			
2011	4	0		
2012	6	2		
2013	6	0		
2014	8	0		
2015	5	0		
ukupno	33	2	0	0

Područna jedinica u Koprivnici 3 inspektora				
	Broj nadzora	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	1			
2008	2			
2009	2			
2010	5			
2011	6	1		
2012	7	1		
2013	5	0		
2014	6	1		
2015	10	1		
ukupno	44	4	0	0

Područna jedinica u Bjelovaru 4 inspektora				
	Broj nadzora	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	0			
2008	0			
2009	2			
2010	5			
2011	5	1		
2012	6	2		
2013	10	1		
2014	12	0		
2015	9	1		
ukupno	49	5	0	0

Područna jedinica u Virovitici 2 inspektora				
	Broj nadzora	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	0			
2008	2			
2009	2			
2010	4			
2011	3	0		
2012	4	1		
2013	8	0		
2014	6	0		
2015	4	0		
ukupno	33	1	0	0

Područna jedinica u Osijeku 6 inspektora				
	Broj nadzora	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	0			
2008	2			
2009	3			
2010	16			
2011	5	1		
2012	3	1		
2013	4	1		
2014	12	0		
2015	9	1		
ukupno	54	4	0	0

Područna jedinica u Vukovaru 4 inspektora				
	Broj nadzora	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	0			
2008	0			
2009	0			
2010	7			
2011	2	0		
2012	6	2		
2013	1	0		
2014	5	0		
2015	6	0		
ukupno	27	2	0	0

Područna jedinica u Slavonskom B 3 inspektora				
	Broj nadzora	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	0			
2008	0			
2009	0			
2010	6			
2011	2	1		
2012	8	2		
2013	1	0		
2014	5	0		
2015	4	0		
ukupno	26	3	0	0

Područna jedinica u Požegi 3 inspektora				
	Broj nadzora	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	3			
2008	3			
2009	2			
2010	5			
2011	2	0		
2012	4	0		
2013	2	1		
2014	4	0		
2015	4	1		
ukupno	29	2	0	0

Područna jedinica u Sisku 4 inspektora				
	Broj nadzora	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	0			
2008	0			
2009	1			
2010	6			
2011	0	0		
2012	4	0		
2013	2	1		
2014	8	0		
2015	4	1		
ukupno	25	2	0	0

Područna jedinica u Karlovcu 3 inspektora				
	Broj nadzora	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	0			
2008	0			
2009	1			
2010	4			
2011	1	0		
2012	5	0		
2013	2	1		
2014	6	0		
2015	5	0		
ukupno	24	1	0	0

Područni ured u Splitu 14 inspektora				
	Broj nadzora javne/poslovne/više stambene/prometnice	Broj nepravilnosti	Broj prijava/prijavitelj	NAPOMENA
2007	2			0
2008	6			
2009	8			
2010	23			
2011	19	3		nepravilnost u projektu rampe prilaz plaži stubišta
2012	33	5		
2013	22	3		
2014	34	3	1/anonimno	
2015	35	4	2/fizičke osobe	
ukupno	182	18	3	

Prilog 9

Sudjelovanja na događanjima i skupovima u organizaciji udruga osoba s invaliditetom i drugih pravnih osoba

02. veljače 2015. Održana je svečana inauguracija novoizabrane predsjednice Republike Hrvatske, gđe. Kolinde Grabar-Kitarović, a kojoj se odazvala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, gđa. Anka Slonjšak.

05. veljače 2015. Održana je svečanost i dodjela priznanja najuspješnijim sportašima s invaliditetom za 2014. godinu u izboru Hrvatskog paraolimpijskog odbora, a koju je svojim prisustvom u ime pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uvećao njezin zamjenik pravobraniteljice, Boris-Jakov Geričić.

12. veljače 2015. Klub roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti „SANUS“ iz Splita, izliječeni mladi i mreža roditelja kroz Republiku Hrvatsku, u sklopu programa „Rehabilitacija i psihološka podrška djeci oboljeloj i liječenoj od malignih bolesti i njihovim obiteljima“, pod pokroviteljstvom Ministarstva zdravlja, organizirao je okrugli stol povodom obilježavanja nacionalnog Dana djeteta oboljelog i liječenog od malignih bolesti na kojemu su sudjelovale zamjenica pravobraniteljice Mira Pekeč Knežević i Andreja Makar, savjetnica pravobraniteljice.

18. veljače 2015. Zajednica Saveza osoba s invaliditetom Hrvatske-SOIH održala je tiskovnu konferenciju „Je li Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom izazov ili ?“. Na tiskovnoj konferenciji sudjelovala je pravobraniteljica, Anka Slonjšak.

19. veljače 2015. Hrvatske udruge za ranu intervenciju u djetinjstvu (HURID) održale su finalnu konferenciju projekta Podrška uključivanju djece s teškoćama u razvoju u redovne vrtiće u Hrvatskoj u sklopu Programa Europske unije za Hrvatsku IPA. U ime Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovala je Vesna Mužina, savjetnica pravobraniteljice.

24. veljače 2015. Pravna klinika Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu povodom preseljenja u nove prostorije organizirala je Dan otvorenih vrata kojem je nazočio zamjenik pravobraniteljice, Boris-Jakov Geričić.

26. veljače 2015. Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet predstavila je publikaciju projekta „Razvoj usluga mobilne podrške za slijepu osobu u Hrvatskoj“ pod nazivom „Bijeli štap – kada moguće postaje stvarno“. Prezentaciji je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice Boris-Jakov Geričić.

27. veljače 2015. Održana je stručna rasprava „Položaj prava djece u sportu“ u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu, a na kojoj je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice, Boris-Jakov Geričić.

27. veljače 2015. Hrvatski savez za rijetke bolesti i Hrvatski filmski savez upriličili su premijerno prikazivanje prvog dokumentarnog filma o rijetkim bolestima „Dan po dan“. Projekciju filma posjetila je zamjenica pravobraniteljice, Mira Pekeč Knežević.

27. veljače 2015. Kazalište slijepih i slabovidnih „Novi život“ održalo je premijeru predstave „Jučer sam se sjetio plave“. Premijeri je nazočila zamjenica pravobraniteljice, Mira Pekeč Knežević.

28. veljače 2015. Produkcijaska kuća Hulahop u suradnji s Hrvatskim audiovizualnim centrom podržala je projekciju dokumentarnog filma redateljice Eve Kraljević „Lijepo mi je s tobom, znaš“, koji je

22. lipnja 2015. Ured za pastoral osoba s invaliditetom i članova njihovih obitelji Dubrovačko – osječke nadbiskupije organizirao je Petnaesti nadbiskupijski susret osoba s invaliditetom i članova njihovih obitelji. Tom je susretu nazočila pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, Anka Slonjšak.

04. kolovoza 2015. Povodom proslave Dana pobjede i Domovinske zahvalnosti, Dana hrvatskih branitelja i 20. obljetnice VRO „Oluja“ održan je svečani mimohod u Zagrebu. Na događanju je nazočila pravobraniteljica, Anka Slonjšak.

04. rujna 2015. U organizaciji Udruge 100% HRVI I. skupine održan je 13. Zdravstveno savjetodavni simpozij u Varaždinskim toplicama. Na događanju je nazočio zamjenik pravobraniteljice, Boris-Jakov Geričić.

07. rujna 2015. U organizaciji Udruga OSI Križevci održan je 15. susret osoba s invaliditetom Hrvatske pod nazivom “Križevci 2015“. Na događanju je nazočio zamjenik pravobraniteljice, Boris-Jakov Geričić.

17. rujna 2015. U organizaciji Doma za starije osobe Trešnjevka održano je druženje za prijatelje i korisnike Doma. Na događanju je nazočila zamjenica pravobraniteljice, Mira Pekeč Knežević.

14. rujna 2015. U organizaciji Pučke pravobraniteljice u Saboru je održana stručna rasprava pod nazivom „Izbjeglička kriza- pojmovi i prava“. Na događanju je nazočila zamjenica pravobraniteljice, Mira Pekeč Knežević.

15. rujna 2015. U organizaciji Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova predstavljeno je evaluacijsko izvješće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova koje obuhvaća razdoblje od 2003. -2013. godine. Na događanju je nazočio zamjenik pravobraniteljice, Boris-Jakov Geričić.

22. rujna 2015. Povodom posjeta gostiju iz Rusije održan je okrugli stol na temu obrazovanje u organizaciji Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport grada Zagreba. Na događanju je nazočila pravobraniteljica, Anka Slonjšak.

24.-26. rujna 2015. U organizaciji Hrvatskog logopedskog društva i Slavonsko-baranjske podružnice HLD-a te Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta iz Zagreba održan je V. Kongres hrvatskih logopeda s međunarodnim sudjelovanjem. Kongres je održan u Osijeku. Tema je bila multidisciplinarnost u području logopedske znanosti i prakse. Na događanju je nazočio zamjenik pravobraniteljice, Boris-Jakov Geričić.

25.-26. rujna 2015. U organizaciji HSUTI-a održan je III. Simpozij za voditelje udruga za osobe s invaliditetom u Topuskom. Na prvom danu simpozija u raspravi je nazočila pravobraniteljica, Anka Slonjšak.

25.-26. rujna 2015. U organizaciji Udruge za samozastupanje u Zagrebu je održana V. Konferencija hrvatskih samozastupnika pod nazivom „Dostojanstvo i ravnopravnost u zajednici- informacije, sigurnost i uključenost za sve samozastupnike“. Na događanju je nazočila savjetnica pravobraniteljice, Branka Meić Salie.

25. rujna 2015. Povodom Dana invalida rada Udruga invalida rada Zagreba održala je raspravu i izlaganje na temu Prava na rad. Na događanju je nazočio zamjenik pravobraniteljice , Boris-Jakov Geričić.

25. rujna 2015. U organizaciji Hrvatskog knjižničkog društva održan je 12. Okrugli stol za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom na temu „Knjižnične usluge i programi poticanja čitanja za osobe oštećena sluha“. Na događanju je nazočila savjetnica pravobraniteljice, Martina Krizman.

1.-3. listopada 2015. U organizaciji HURID, Međimurske udruge za ranu intervenciju u djetinjstvu te UNICEF-a održan je IV. hrvatski simpozij o ranoj intervenciji u djetinstvu. Središnja tema simpozija bila je „Rana intervencija u djetinstvu: sveobuhvatnost, pravednost i kvaliteta sustava podrške“. Na događanju je nazočila savjetnica pravobraniteljice, Branka Meić Salie.

07. listopada 2015. U organizaciji UNICEF-a u Zagrebu je otvoren 7. Festival o pravima djece. Na otvaranju je nazočila zamjenica pravobraniteljice, Mira Pekeč Knežević.

08. listopada 2015. U organizaciji Predsjednika Hrvatskog sabora, a povodom obilježavanja 24. obljetnice Dana neovisnosti RH održan je svečani prijem. Na događanju je nazočila pravobraniteljica, Anka Slonjšak.

16. listopada 2015. Na prvoj međunarodnoj izložbi pčelarstva predstavljena je knjiga „Pčelarenje kao (api)terapija“ od mr.sc. Jadranke Luketa Marković. Na događanju je nazočila pravobraniteljica, Anka Slonjšak.

20. listopada 2015. U Zagrebu je održan okrugli stol u organizaciji Hrvatskog saveza udruga osoba s intelektualnim teškoćama pod nazivom „Psihološka podrška i koraci do ostvarivanja svih prava za osobe s intelektualnim teškoćama i njihove roditelje“. Na skupu je nazočila zamjenica pravobraniteljice Mira Pekeč Knežević koja je tom prigodom održala izlaganje i sudjelovala u raspravi.

22. listopada 2015. U organizaciji UNICEF-a u Hrvatskom saboru održano je obilježavanje 70. godina UN-a. Tom prigodom je održan tematski razgovor pod nazivom „Ciljevi održivog razvoja- predstavljanje iz perspektiva različitih generacija i uloga“. Na skupu je nazočio zamjenik pravobraniteljice, Boris-Jakov Geričić.

05. studenog 2015. U organizaciji Udruge za promicanje inkluzije u Zagrebu je održana konferencija na temu „Deinstitucionalizacija, osobno usmjereni pristup i inkluzija“. Na skupu su nazočile savjetnice pravobraniteljice Andreja Makar i Vesna Mužina.

09.-10. studenog 2015. U Zagrebu, u organizaciji SOIH-a održan je dvodnevni skup 20. Hrvatski simpozij osoba s invaliditetom s međunarodnim sudjelovanjem na temu: „Konvencija UN o pravima osoba s invaliditetom-primjena, monitoring i standardi kvalitete“. Na događanju su nazočili pravobraniteljica Anka Slonjšak, zamjenik Boris Jakov Geričić, savjetnici Marko Gotovac, Fabijan Kraljević, Vesna Mužina i Andreja Makar.

13. studenog 2015. U Zagrebu je održana završna konferencija projekta „Društveni centar Kostajnica: mreža podrške u zajednici osobama s invaliditetom“. Konferencija je održana u organizaciji Rehabilitacijskog centra za stres i traumu. Na događanju su nazočile pravobraniteljica Anka Slonjšak i savjetnica Andreja Makar te tom prigodom pravobraniteljica je održala uvodno izlaganje.

23. studenog 2015. Povodom 10. obljetnice rada Savjetovaništa za djecu i odrasle žrtve obiteljskog nasilja Duga te obilježavanja Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, održan je skup gdje je predstavljena knjiga i pregled 10 godišnjeg rada Savjetovaništa. Nazočio je zamjenik pravobraniteljice, Boris-Jakov Geričić.

SIJEČANJ

[06.01.2015. HRT, Hrvatska uživo, izjava vezano uz nepristupačnost KDB Klaićeva](http://vijesti.hrt.hr/267942/preseljenje-djecje-bolnice-u-klajicevoj-za-godinu-dana)
<http://vijesti.hrt.hr/267942/preseljenje-djecje-bolnice-u-klajicevoj-za-godinu-dana>

[08.01.2015. HR, Radio Daruvar, intervju na temu: Razumna prilagodba](#)

08.01.2015. Index.hr i Slobodna Dalmacija, priopćenje/prava osoba –predsjednički izbori/
pristupačnost
<http://www.index.hr/vijesti/clanak/slonjsak-upozorava-da-su-osobe-s-invaliditetom-takodjer-biraci/793979.aspx>
<http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/270440/Default.aspx>

[09.01.2015. IN Portal, priopćenje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom povodom kampanje za predsjednika Republike Hrvatske: Čak i kad se bore za svaki glas, predsjednički kandidati zaboravljaju da su njihovi birači i osobe s invaliditetom](http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/7068/priopcenje-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-povodom-kampanje-za-predsjednika-republike-hrvatske)
<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/7068/priopcenje-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-povodom-kampanje-za-predsjednika-rh>

[09.01.2015. Novi list, članak na temu izbora 2015.](#)

[14.01.2015. Z1 televizija, gostovanje u emisiji Ravnopravnost - žene u poslovnom svijetu... na temu: Zapošljavanje žena s invaliditetom](#)

21.01.2015. Anka Slonjšak: Broj osoba s invaliditetom koje žive u teškim socio-ekonomskim uvjetima je u porastu
<http://www.in-portal.hr/pretraga/7158/anka-slonjsak-broj-osoba-s-invaliditetom-koje-su-pod-ovrhom-u-dramaticnom-je-porastu>

VELJAČA

12.02.2015. HRT, gostovanje u emisiji "Što vas žulja", tema: Zapošljavanje i novo zakonodavstvo

16.02.2015. Radio Ogulin, intervju na temu položaja osoba s invaliditetom u Ogulinu i okolici

[17.02.2015.](http://www.kronikevg.com/pravobraniteljica-slonjsak-za-osobe-s-invaliditetom-kljucno-je-prakticno-znanje/)
<http://www.kronikevg.com/pravobraniteljica-slonjsak-za-osobe-s-invaliditetom-kljucno-je-prakticno-znanje/>

[18.02.2015. HINA, objava izjave na temu: Provođenje novog zakonodavstva u području zapošljavanja](#)

[19.02.2015. Okrugli stol na temu „Uključenost djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u zajednicu“.](http://radost-ogulin.hr/2015/02/19/pravobraniteljica-anka-slonjsak-posjetila-ogulin/)
<http://radost-ogulin.hr/2015/02/19/pravobraniteljica-anka-slonjsak-posjetila-ogulin/>

OŽUJAK

02.03.2015

<http://dubrovackidnevnik.rtl.hr/vijesti/grad/igrice-na-sveucilistu-matko-bupic-i-ekipa-preko-veze-zaposlili-djelatnicu-naustrb-osobe-s-invaliditetomz>

03.03.2015. Dubrovački list, zapošljavanje Orlande Prkačin

Jutarnji list, članak i objava na portalu vezano uz nedostatak podrške za djecu s autizmom u Slavoniji

<http://www.ezadar.hr/clanak/u-hrvatskoj-registrana-1461-osoba-sa-autizmom-no-stvarni-broj-puno-veci>

<http://magazin.net.hr/zdravlje/istrazivanja/u-hrvatskoj-registrana-1461-osoba-sa-autizmom-no-stvarni-broj-puno-veci>

<http://www.24sata.hr/regionalne-vijesti/vijest/u-hrvatskoj-registrana-1461-osoba-sa-autizmom-no-stvarni-broj-puno-veci>

IN Portal, članak na temu: Tužba za diskriminaciju djece s teškoćama od strane COO Goljak

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/7791/sabina-loncar-moja-borba-za-dostojanstvo-i-prava-kcerke-seline>

07.04.2015. HRT, gostovanje u emisiji Hrvatska uživo na temu tužba za diskriminaciju djece s teškoćama od strane COO Goljak

13.04.2015. HR1, izjava na temu otvaranje INKAZ-a

Psihoportal.com, izjava na temu otvaranje INKAZ-a

<http://www.psihoportal.com/index.php/hr/vijesti/1584-inkaz-2015>

16.04.2015. HR, Radio Šibenik, položaj djece s teškoćama u obrazovanju te općenito pitanja osoba s invaliditetom u različitim područjima

Šibenski portal, pristup otvorenom tržištu rada za učenike s teškoćama u razvoju i održavanje državne smotre radova učenika u strukovnom obrazovanju

<http://sibenskiportal.hr/2015/04/16/foto-zapocela-drzavna-smotra-radova-ucenika-s-teskocama-u-razvoju-u-sibeniku/>

IN Portal, pristup otvorenom tržištu rada za učenike s teškoćama u razvoju i održavanje državne smotre radova učenika u strukovnom obrazovanju

<http://www.in-portal.hr/pretraga/7901/centar-subicevac-pristup-otvorenom-trzistu-rada-za-ucenike-s-teskocama-u-razvoju>

Nova TV, gostovanje u emisiji Provjereno na temu status njegovatelja

17.04.2015. Regionalni dnevnik HRT, izjava na temu: Održavanje državne smotre radova učenika u strukovnom obrazovanju

Šibenik.hr, izjava na temu: Održavanje državne smotre radova učenika u strukovnom obrazovanju

<http://www.sibenik.hr/vijesti/ucenici-s-teskocama-u-razvoju-izlozili-radove-u-perivoju-roberta-visianija>

Šibensko-kninska-županija.hr, Održavanje državne smotre radova učenika u strukovnom obrazovanju

<http://sibensko-kninska-zupanija.hr/arhiva-novosti/14-dravna-smotra-radova-uenika-s-tekoama-u-ibeniku/1578.html>

21.04.2015. Slobodna Dalmacija, članak na temu: Status njegovatelja u socijalnoj skrbi i status kod HRVI

22.04.2015. HR, Šesto čulo, gostovanje u emisiji na temu status njegovatelja i Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja

23.04.2015. Nova TV, gostovanje u emisiji Provjereno na temu status njegovatelja

29.04.2015 Glas grada, najava okruglog stola na temu: "Prava roditelja i djece s teškoćama u razvoju"

<http://glasgrada.hr/okrugli-stol-prava-roditelja-i-djece-s-teskocama-u-razvoju-4-svibnja-2015/>

30.4.2015. Tportal.hr, članak vezan uz izjavu pomoćnice ministrice gđe. Prpić

<http://m.tportal.hr/379685/Roditelji-djece-s-invaliditetom-osupnuti-izjavom-pomocnice-ministrice-Opacic.html>

SVIBANJ

01.05.2015. Priopćenje za medije vezano uz diskriminatorne odredbe Zakona o doplatku za djecu

<http://dubrovacki.hr/clanak/74212/slonjsak-se-zalaze-za-izmjenu-diskriminatorne-odredbe-zakona-o-doplatku-za-djecu>

<http://www.index.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-slonjsak-trazi-izmjenu-diskriminatorne-odredbe-zakona-o-doplatku-za-djecu/817588.aspx>

http://www.najnovijevijesti.net/pravobraniteljica-slonjsak-trazi-izmjenu-diskriminatorne-odredbe-zakona-o-doplatku-za-djecu_2007492 link na index.hr

<http://www.osijek-online.com/media-index/vijest128211.htm> link na index.hr

Gosucker.com, objava članka vezano uz Zakon o doplatku za djecu

<http://www.gosucker.com/1/Hrvatska/0/1/Vijesti/30/Narodhr/Slonjsak-opetovano-za-izmjenu-diskriminatorne-odredbe-Zakona-o-doplatku-za-djecu-112462.html>

Index.hr, objava članka vezano uz Zakon o doplatku za djecu

<http://www.vijesti.hr/vijest/www.index.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-slonjsak-trazi-izmjenu-diskriminatorne-odredbe-zakona-o-doplatku-za-djecu/817588.aspx>

03.05.2015. Nova tv, Dnevnik, izjava na temu utrke Wings for life World Run održane u Zadru

04.05.2015. IN Portal, članak o priopćenju POSI, diskriminatorne odredbe Zakona o doplatku za djecu

<http://www.in-portal.hr/pretraga/8044/priopcenje-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom>

06.05.2015. Dubrovački dnevnik, RTL, članak vezano uz djecu s teškoćama u razvoju

<http://dubrovackidnevnik.rtl.hr/vijesti/grad/struka-na-jednom-mjestu-cak-33-trudnoca-spada-u-skupinu-rizicnih-trudnoca>

[HRT, Hrvatska uživo, izjava na temu Zakona o doplatku za djecu](#)

[Nova tv, emisija Provereno, izjava na temu sudske presude Upravnog suda a vezano uz status njegovatelja](#)

08.05.2015. HRT, Dnevnik, izjava na temu premještaja radnika s invaliditetom Hrvatske pošte

HR, Jutarnje vijesti, izjava na temu premještaja radnika s invaliditetom Hrvatske pošte

12.05.2015. Novi List, članak i sudjelovanje u emisiji Hrvatska uživo na temu siromaštva osoba s invaliditetom

<http://www.novolist.hr/Vijesti/Hrvatska/Drama-zagrebacke-obitelji-Andricic-Teskom-invalidu-danas-zbog-dugova-iskljucuju-plin>

<http://www.hrt.hr/enz/hrvatska-uzivo/284213/>

14.05.2015. Portal Novosti, članak vezan uz prava radnika u Hrvatskoj pošti

<http://www.portalnovosti.com/anka-slonjsak-postanski-tretman>

15.05.2015. Objave u medijima vezano uz posebno izvješće POSI o pravima osoba s autizmom i autističnim poremećajima

<http://www.ezadar.hr/clanak/u-saboru-posebno-izvjesce-za-zastitu-prava-osoba-s-autizmom>

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/8170/sabor-rh-anka-slonjsak-podnosi-posebno-izvjesce-za-osobe-s-invaliditetom>

<http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/sabor-zasjedanje-opet-poceo-stankom---385219.html>

<http://vijesti.hrt.hr/284633/u-hrvatskoj-zivi-do-12-tisuca-osoba-s-autizmom>

<http://republika.eu/novost/39886/u-saboru-posebno-izvjesce-za-zastitu-prava-osoba-s-autizmom>

<http://direktno.hr/en/2014/domovina/15042/Slonj%C5%A1ak-tra%C5%BEimo-konkretne-mjere-za-cjelovitu-brigu-o-osobama-s-autizmom.htm>

<http://www.vecernji.hr/hrvatska/dragutin-lesar-u-hrvatskoj-covjeka-bez-vida-prvo-pitamo-kako-si-izgubio-vid-1005690>

16.05.2015. IN Portal, konferencija na temu: Žene s invaliditetom

<http://www.nacional.hr/clanak/hrvatska/12685/konferencija-zena-s-invaliditetom-zene-s-invaliditetom-trostruko-vise-diskriminirane-od-ostalih-zena>

<http://www.dalmacijanews.hr/clanak/x60m-zene-s-invaliditetom-trostruko-vise-diskriminirane#/clanak/x60m-zene-s-invaliditetom-trostruko-vise-diskriminirane>

18.05.2015. IN Portal, konferencija na temu: Žene s invaliditetom

<http://www.in-portal.hr/pretraga/8174/anka-slonjsak-zene-s-invaliditetom-cesto-su-izlozene-mobbingu-i-drugim-vrstama-diskriminacije>

18.05.2015. IN Portal, članak vezano uz Saborsku raspravu na temu Izvješća o radu POSI za 2014. godinu

<http://www.in-portal.hr/pretraga/8178/sabor-hrvatsko-zakonodavstvo-godinama-luta-kada-su-u-pitanju-osobe-s-invaliditetom>

19.05.2015. HRT, Dnevnik 1, izjava na temu zapošljavanja osoba s invaliditetom

21.05.2015. Tjednik Novosti, intervju s Ankom Slonjšak, pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom

<http://www.portalnovosti.com/anka-slonjsak-invaliditet-nije-sinonim-za-nesposobnost>

27.05.2015. Radio Split, HR, Izjava za Dnevnik na temu: Prva konferencija o položaju žena s invaliditetom

LIPANJ

08.06. 2015. Ukljuci.in, portal BIH za osobe s invaliditetom, izjava na temu seminara – Treninga o sprječavanju nasilja i drugih kaznenih djela prema osobama s invaliditetom

IN Portal, članak o održavanju treninga za međunarodne i domaće sudionike na temu zločina iz mržnje prema osobama s invaliditetom

<http://www.in-portal.hr/pretraga/8343/anka-slonjsak-zlocini-iz-mrznje-prema-osobama-s-invaliditetom>

10.06.2015. Tportal.hr, članak pod nazivom: „Sastanak s pravobraniteljicama: Grabar Kitarović: Senzibilizirati javnost na kršenje prava djece“

<http://www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/385030/Grabar-Kitarovic-saslušala-probleme-s-kojim-se-susrecu-pravobraniteljice.html>

12.06.2015. Objave u medijima na temu izvješća o radu POSI za 2014. godinu

<http://vijesti.hrt.hr/288265/sabor-o-izvjescu-o-radu-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom>

<http://www.in-portal.hr/pretraga/8386/anka-slonjsak-prituzbe-na-diskriminaciju-zbog-invaliditeta>
<http://m.tportal.hr/vijesti/385359/U-raspravi-o-problemima-invalida-sudjeluje-tek-14-zastupnika.html>

<http://prigorski.hr/saborski-klubovi-podrzali-izvjesce-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom/www.mediaservis.hr/index.php/vijesti>

<http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/288949/Default.aspx>

<http://dalje.com/hr-hrvatska/sabor--pomozimo-djeci-s-invaliditetom-porazavaju-ponasanje-zastupnika/546979>

<http://www.index.hr/vijesti/clanak/sa-saborske-rasprave-o-osobama-s-invaliditetom-izostalo-90-posto-zastupnika/825249.aspx>

http://www.tinolovka-news.com/index.php?option=com_content&view=article&id=74772:pravobraniteljica-slonjsak-izmjena-diskriminatornih-odredbi-zakona-o-djecjem-doplatku&catid=38:hrvatska&Itemid=549

<http://republika.eu/novost/40828/osobe-s-invaliditetom-se-susrecu-i-dalje-s-nizom-izazova-na-radnom-mjestu>

<http://www.radio-m.hr/novosti/kronika-dana/item/968-kronika-dana-petak-12-6-2015>

13.06.2015. Objave u medijima na temu ponašanja saborskih zastupnika za vrijeme podnošenja izvješća o radu POSI za 2014. godinu

<http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/ponasanje-saborskih-zastupnika-je-porazavaju---389135.html>

<http://www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/385473/Inicijativa-Pomozimo-djeci-s-invaliditetom-Ponasanje-zastupnika-porazavaju.html>

<http://www.in-portal.hr/pretraga/8395/pomozimo-djeci-s-invaliditetom-sramotno-ponasanje-saborskih-zastupnika-prema-anki-slonjsak>

15.06.2015. Ukljuci.in, portal BiH za osobe s invaliditetom, intervju na temu seminara održanog u Banja Vrućici, Republika Srpska a vezano uz temu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i usporedbe položaja osoba s invaliditetom u BiH i HR

18.06.2015. Hrvatski sabor, Odbor za turizam, Priopćenje na temu Koliko je Hrvatski turizam dostupan osobama s invaliditetom?

<http://www.sabor.hr/zakljucci-odbora-za-turizam-s-okruglo-stola-koliko>

http://www.upim.hr/upload/saborski_odb_2015_06_18.pdf

19.06.2015. IN Portal, članak pod nazivom: „Ured pravobraniteljice: Gluhe osobe prema obrazovnom programu ne mogu raditi gotovo niti jedan posao“

<http://www.in-portal.hr/pretraga/8445/ured-pravobraniteljice-gluhe-i-nagluhe-osobe-prema-obrazovnom-programu-ne-mogu-raditi-gotovo-niti-jedan-posao>

21.06.2015. Ugostitelj.hr, Članak na temu: Koliko je Hrvatski turizam dostupan osobama s invaliditetom?

<http://www.ugostitelj.hr/turisticki-sadrzaji-moraju-biti-dostupni-i-osobama-s-poteskocama/>

22.06.2015. Portal lupiga.com, članak pod nazivom: „Hrvoje na ljetnim gumama: Saborski zastupnici i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom“

<http://www.lupiga.com/kolumne/hrvoje-na-ljetnim-gumama-saborski-zastupnici-i-pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom>

23.6.2015. Hrvatska uživo, izjava na temu rane intervencije i stanja u Vukovarsko-srijemskoj županiji te vezano uz stanovanje osoba s invaliditetom u domovima za starije i nemoćne osobe

19.07.2015. Večernji.hr, članak: „10 plaža za osobe s invaliditetom“

<http://www.vecernji.hr/ljeto-na-vecernjem/10-plaza-za-osobe-s-invaliditetom-1014531>

20.07.2015. Nova TV, Portal, Pristupačnost

<http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/dirljivo-pismo-jedne-majke-trebamo-samo-malo-dobre-volje-i-ljudskosti---393426.html>

30.7.2015. Nova TV, upit na temu edukacije medicinskih djelatnika o specifičnostima osoba s invaliditetom

KOLOVOZ

03.08.2015 Jutarnji list, Magazin - intervju - predstavljanje POSI, objavljeno u rujnu 2015.

06.08.2015. Dnevnik.hr, objava - edukacija med. djelatnika – slučaj djeteta s autizmom

<http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/neugodno-iznenadjenje-u-hitnoj-na-pagu-pedijatar-je-za-mog-autisticnog-djecaka-pitao-tko-bu-njega-piknul---395598.html>

11.08.2015. Radio Slavonija - izjava na temu srednjoškolskog obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju

RUJAN

16.09.2015. IN Portal, narod.hr , Anka Slonjšak: „Moj stav o preseljenju slijepe i slabovidne djece iz Centra 'Vinko Bek'“

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/kultura/9092/anka-slonjsak-moj-stav-o-preseljenju-slijepe-i-slabovidne-djece-iz-centra-vinko-bek>

<http://narod.hr/hrvatska/pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-o-opacickinom-premjestanju-slijepe-djece-prostor-je-skucen-neadekvatan> (14.09.2015.)

16.09.2015. HR, Šesto čulo, sudjelovanje u radio emisiji na temu preseljenja djece iz Nazorove i izmjena Zakona o socijalnoj skrbi

17.09.2015. Indeks.hr, reakcija na izjavu bivšeg predsjednika Ive Josipovića

<http://www.index.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-slonjsak-trazi-javnu-ispriku-josipovica-zbog-izjave-o-retardiranim-gradjanima/842281.aspx>

19.09.2015. objave povodom izbjegličke krize

<http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/pravobraniteljica-medju-izbjeglicama-su-i-djeca-s-teskocama-u-razvoju---409216.html>

<http://narod.hr/hrvatska/slonjsak-medju-izbjeglicama-i-djeca-s-teskocama-u-razvoju>

<http://www.vijesti.rtl.hr/novosti/hrvatska/1762930/pravobraniteljica-upozorila-medju-izbjeglicama-su-i-djeca-s-teskocama-u-razvoju/>

23.09.2015. HR, Radio Split, izjava vezano uz suzbijanje nasilja nad ženama s invaliditetom

25.09.2015. Nova TV, izjava za središnji dnevnik na temu: Aktivnosti udruge za samozastupanje

28.09.2015. HRT, gostovanje u emisiji „Vita jelen zelen bor“ na temu: Asistenti u nastavi

28.09.2015. IN Portal, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom: Sve više pritužbi u području pristupačnosti i mobiliteta

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/9177/pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-sve-vise-prituzbi-u-podrucju-pristupacnosti-i-mobiliteta>

[03.11.2015. NOVA TV, središnji Dnevnik, izjava vezana uz temu pristupačnosti taxi službe za osobe s oštećenjem vida koji se kreću uz pomoć pasa vodiča](#)

[03.11.2015. HRT, Hrvatska uživo, izjava vezana uz temu pristupačnosti taxi službe za osobe s oštećenjem vida koji se kreću uz pomoć pasa vodiča](#)

[03.11.2015. Objave na temu taxi prijevoza slijepih osoba sa psima vodičima](#)

<http://www.24sata.hr/crna-kronika-news/taksist-odbio-povesti-u-autu-slijepu-zenu-s-psom-vodicem-445083>

<http://www.index.hr/vijesti/clanak/zagrebacki-taksist-odbio-povesti-slijepu-osobu-s-psom-vodicem/853463.aspx>

<http://www.vecernji.hr/hrvatska/taksist-odbio-povesti-slijepu-osobu-s-psom-vodicem-1034861>

<http://www.vijesti.rtl.hr/novosti/hrvatska/1814888/taksist-odbio-povesti-slijepu-osobu-sa-psom-vodicem-bit-ce-kaznjen-ako-se-podnese-prijava/>

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/9457/anka-slonjsak-diskriminacija-slijepih-osoba-s-psima-vodicima-u-taksi-sluzbama>

10.11.2015. IN Portal, intervju, Anka Slonjšak: „Pristupačnost je za osobe s invaliditetom osnovni uvjet za postizanje neovisnosti“

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/9496/intervju-anka-slonjsak-pristupacnost-je-za-osobe-s-invaliditetom-osnovni-uvjet-za-postizanje-neovisnosti>

16.11.2015. IN Portal, Anka Slonjšak: Premještanje osoba s invaliditetom iz državnih institucija u stambene zajednice

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/9534/anka-slonjsak-premjestanje-osoba-s-intelektualnim-teskocama-iz-drzavnih-institucija-u-stambene-zajednice>

23.11.2015. T-portal: Mlade osobe s invaliditetom završavaju u staračkim domovima/Pravo OSI na život u zajednici

<http://www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/405845/Mlade-osobe-s-invaliditetom-završavaju-u-starackim-domovima.html>

<http://direktno.hr/en/2014/domovina/31570/Mlade-osobe-s-invaliditetom-zavr%C5%A1avaju-u-stara%C4%8Dkim-domovima.htm>

<http://www.index.hr/mobile/clanak.aspx?category=vijesti&id=857844>

<http://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/skup-pravo-osoba-s-invaliditetom-na-zivot-u-zajednici-gdje-s-kim-i-kako-860172>

<http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/mlade-osobe-s-invaliditetom-završavaju-u-starackim-domovima---417344.html>

<http://www.hrt.hr/309786/vijesti/obvezali-smo-se-pomoci-osobama-s-invaliditetom-ali>

24.11.2015. IN Portal, Anka Slonjšak, članak pod nazivom:“Pravo osoba s invaliditetom na život u zajednici – gdje, s kim i kako?“

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/9598/anka-slonjsak-pravo-osoba-s-invaliditetom-na-zivot-u-zajednici-gdje-s-kim-i-kako>

24.11.2015. Tportal, upit na temu položaja osoba s invaliditetom povodom 03.12.

24.11.2015. Yammam.FM, upit na temu suzbijanja nasilja nad ženama s invaliditetom

25.11.2015. infozona.hr, vezano uz skup o pravima osoba s invaliditetom na život u zajednici (preneseno s IN Portala)

<http://infozona.hr/news/osi-bez-prilike-za-aktivni-zivot/8582>

26.11.2015. Nova TV, upit vezano uz temu stambenog zbrinjavanja

27.11.2015. Teatar.hr, Vitezu opomena Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom
<https://www.teatar.hr/191392/vitezu-opomena-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom/>

30.11.2015. HRT, gostovanje u emisiji "Vita jela, zelen bor" na temu tjelesnog odgoja i bavljenja sportom osoba s invaliditetom

PROSINAC

03.12.2015. TV Istra, gostovanje u emisiji „Ogledalo“ na temu:“Položaj osoba s invaliditetom u RH“

03.12.2015. IN Portal, Anka Slonjšak:„Osobe s invaliditetom u hrvatskom se društvu često doživljavaju kao teret“
<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/9669/anka-slonjsak-osobe-s-invaliditetom-cesto-se-doživljavaju-kao-teret-drustva>

03.12.2015. Objava, Obilježavanje Međunarodnog dana osoba s invaliditetom
<http://radio.hrt.hr/radio-pula/clanak/obiljezen-meunarodni-dan-osoba-s-invaliditetom/107239/>
<http://tris.com.hr/2015/12/ukljucivanje-je-vazno-medunarodni-dan-osoba-s-invaliditetom/>
<http://www.index.hr/vijesti/clanak/dan-osoba-s-invaliditetom-u-hrvatskom-drustvu-nema-svijesti-o-bogatstvu-razlicitosti/859787.aspx> (2.12.)
<http://www.ezadar.hr/clanak/slonjsak-novac-nije-opravljanje-za-nerjesavanje-problema-osoba-s-invaliditetom>
<http://www.glas-slavonije.hr/286990/1/Brojni-invalidi-zive-u-domovima-za-stare-ili-s-obiteljima-koje-se-o-njima-ne-mogu-brinuti>

03.12.2015. Dnevnik.hr, tema: „Stanovanje za osobe s invaliditetom“
<http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/provjerili-smo-stanje-na-trzistu-nekretnina-prilagodjenih-za-stanovanje-osoba-s-invaliditetom---418417.html>

08.12.2015. Objava povodom Dana ljudskih prava
<http://about.hr/hr/topic/daleko-od-gradova-i-od-prava-5043>
http://www.cropix.hr/index.php?menuid=gallery_cropix&gid=80809
<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/9711/anka-slonjsak-izgradimo-pristupacno-okruzenje-ako-ne-zelimo-izolaciju-osoba-s-invaliditetom-i-djece-s-teskocama-u-razvoju>
<http://www.adhd-i-ja.hr/2015/12/sudionici-konferencije-pucke-pravobraniteljice/>
<http://www.vijesti.rtl.hr/novosti/hrvatska/1856482/iako-smo-na-pragu-2016-neka-sela-u-hrvatskoj-jos-uvijek-nemaju-ni-struju-ni-vodu/>
<http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/daleko-od-gradova-i-od-prava-ljudska-prava-u-ruralnim-podrucjima--419128.html>
<http://www.hrt.hr/311991/vijesti/daleko-od-gradova-i-od-prava>
<http://republika.eu/novost/47158/konferencija-o-ljudskim-pravima-u-ruralnim-podrucjima>
<http://20minuta.hr/jutarnji-brifing/ljudska-prava-novinarstvo-prosvjed-znanje-onkologija-podjela-jabuka-milosrde/17693/>
http://www.presscut.hr/Web%20Sharing%20ZON/12-2015/09-12-2015/Glas%20Slavonije/Presscut_16236675.pdf

09.12.2015. HKR, gostovanje u emisiji „Život duginih boja“ na temu pristupačnosti stanovanja osoba s invaliditetom

09.12.2015. IN Portal, u susret Međunarodnom danu ljudskih prava –(konferencija Daleko od grada...), Anka Slonjšak:“ Izgradimo pristupačno okruženje ako ne želimo izolaciju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju“

[anka-slonjsak-izgradimo-pristupacno-okruzenje-ako-ne-zelimo-izolaciju-osoba-s-invaliditetom-i-djece-s-teskocama-u-razvoju](#)

15.12.2015. Danka Derifaj, portal lupiga.com, položaj osoba s invaliditetom u RH

16.12.2015. posjet predstavnica Ureda Sisačko-moslavačkoj županiji na temu pružanja usluga u zajednici

<http://sisakportal.hr/pekec-knezevic-sustav-mora-djetetu-osigurati-sve-sto-je-potrebno/>

20.12.2015. Jutarnji list/ intervju s Ankom Slonjšak

<http://www.jutarnji.hr/bozicna-zelja--da-sama-mogu-uzeti-i-popiti-casu-vode/1481982/>

21.12.2015. IN Portal, Anka Slonjšak: „Kako zdravstveni djelatnici mogu ostvariti primjereni kontakt s osobama s invaliditetom“

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/9789/anka-slonjsak-kako-zdravstveni-djelatnici-mogu-ostvariti-primjereni-kontakt-s-osobama-s-invaliditetom>

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom

Savska cesta 41/3, 10 000 Zagreb

tel.: +385 1 6102 170

fax: +385 1 6177 901

e-mail: ured@posi.hr

www.posi.hr